

สารานุกรมวิชาชีพครู

เฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

สารานุกรมวิชาชีพครู
เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๐

จำนวน ๑๐,๐๓๐ เล่ม

© ลิขสิทธิ์ ๒๕๕๐ : ลิขสิทธิ์ของคุรุสภา

จัดพิมพ์โดย สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา www.ksp.or.th

ISBN 978-974-7467-39-0

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

๑๒๘/๑ ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๒๘๑ ๗๙๕๕

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

๓๗๐.๓ สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ส๖๗๘ เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพมหานคร,
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๕๐.
๔๙๓ หน้า. ภาพประกอบ.

๑. การศึกษา--สารานุกรม. ๒. วิชาชีพครู--สารานุกรม.
๓. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

ISBN 978-974-7467-39-0

อาศิรวาท

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

เนื่องในมหามงคลฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี

พุทธศักราช ๒๕๔๙

****

โคลงสี่ บังคมบรมนาถเจ้า จอมสยาม
งมหาราชเลิศล้ำนาม โลกซ้อง
พระคุณอวตารราม รอนราพณ์
ยงยิ่งพระเกียรติก้อง แหล่งหล้าสดุดี
บารมีพระเลิศล้ำ ลือไกล
หกทศวรรษทรงชัย ปกเกล้า
ไอศวรรย์ยั่งยืนใน ประวัติศาสตร์ โลกแล
ราชกิจพระผ่านเผ้า เปี่ยมแปร้คุณูปการ
พระชาญพระเชี่ยวล้ำ สรรพศาสตร์ ศิลป์แล
ดุจประทีปแห่งชาติ ก่องเกื้อ
ส่องสว่างชีพชนปราศ- ทุกข์เทวษ
ทศพิธราชธรรมเอื้อ เอกอ้างอนันต์คุณ
บุญไทยใต้บาทเบื้อง บพิตร พระเอย
งมหิทธิเดชพระทรงฤทธิ์ เลิศล้วน
พระราชทรัพย์ทรงอุทิศ ผดุงสุข พสกแฮ
เกิดพระคุณถ่องถ้วน ชีพพร้อมพลีถวาย
กายจิตประณตน้อม นบคุณ พระเอย
เชิญรัตนตรัยอดุลย์ เด่นด้าว
อภิบาลพระทรงบุญ เกษมสุข สวัสดิ์แฮ
สิริรัชย์พิพัฒน์อะคร้าว เพริศแพร้วภิญโญ เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า คุรุสภา

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ประพันธ์

PREFACE
คำนำ

พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นปีมหามงคลยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดำรงอยู่ในไอศูรยสมบัติยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ และทรงครองราชย์ยืนยาวกว่าพระมหากษัตริย์ของทุกประเทศ ยังความปลาบปลื้มปีติโสมนัสอย่างล้นพ้นมาสู่ปวงชนชาวไทยทุกคน

ในวโรกาสมหามงคลนี้ คณะกรรมการคุรุสภาในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๔๙ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๙ จึงเห็นสมควรจัดทำ *"สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี"* และได้มีคำสั่งคุรุสภาที่ ๓/๒๕๔๙ และ ๑/๒๕๕๐ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินงาน

สารานุกรมวิชาชีพครูฉบับนี้ มีคำทั้งหมด ๖๐ คำ เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครู ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา บุคลากรทางการศึกษาอื่น ตลอดจนผู้สนใจทางการศึกษาโดยทั่วไป

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่คุรุสภาและคณะผู้จัดทำเป็นอย่างยิ่งที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชานุญาต ให้เชิญปาฐกถาเรื่อง "การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส" ลงพิมพ์ด้วย

การจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครูฉบับนี้ จัดทำในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกคำ วิธีการนำเสนอ การมอบหมายผู้เขียน ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการและผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่กรุณาร่วมคิด ร่วมใจ ร่วมมือ และเสียสละเวลาในการจัดทำสารานุกรมฉบับนี้

สารานุกรมวิชาชีพครูฉบับนี้ได้จัดทำตามบทบาทและหน้าที่ของคุรุสภา ตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ หวังว่าจะเป็นสาระและแก่นสารอย่างหนึ่งในการพัฒนาวิชาชีพครู

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)
ประธานกรรมการคุรุสภา
ประธานอนุกรรมการดำเนินงาน
โครงการจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติฯ

CONTENTS

สารบัญ

		หน้า
๖๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีครูของแผ่นดิน		๑
๑.	การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ปาฐกถาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	๑๑
๒.	การจัดการความรู้	๓๓
๓.	การจัดการชั้นเรียน	๓๙
๔.	การจัดการเรียนรู้	๔๗
๕.	การนิเทศการศึกษา	๕๕
๖.	การบ้าน	๖๑
๗.	การประเมินผลตามสภาพจริง	๖๗
๘.	การพัฒนาวิชาชีพ	๗๗
๙.	การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา	๘๓
๑๐.	การวิจัยในชั้นเรียน	๙๑
๑๑.	การสอนซ่อมเสริม	๙๙
๑๒.	การสังเคราะห์งานวิจัย	๑๐๗
๑๓.	การไหว้ครู	๑๑๕
๑๔.	คณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.)	๑๒๑
๑๕.	ครูภูมิปัญญาไทย	๑๒๙
๑๖.	ครูหลังม้า	๑๓๕
๑๗.	ความก้าวหน้าทางวิชาชีพ	๑๔๑
๑๘.	คุรุสภา	๑๔๕
๑๙.	คุณธรรมของครู	๑๕๑
๒๐.	เครือข่ายการเรียนรู้	๑๕๗
๒๑.	จรรยาบรรณของวิชาชีพ	๑๖๓
๒๒.	เด็กที่มีความสามารถพิเศษ	๑๗๑
๒๓.	เด็กปัญญาเลิศ	๑๗๗
๒๔.	ท้องถิ่นของเรา	๑๘๓
๒๕.	ธรรมาภิบาลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	๑๙๑
๒๖.	นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา	๑๙๙
๒๗.	ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ	๒๐๙
๒๘.	ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย นายทวี บุณยเกตุ	๒๑๗
๒๙.	ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์	๒๒๗
๓๐.	ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๒๓๙
๓๑.	ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต	๒๔๗

CONTENTS

สารบัญ

		หน้า
๓๒.	ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา	๒๕๗
๓๓.	ผู้บริหารสถานศึกษา	๒๖๕
๓๔.	ผู้เรียนเป็นสำคัญ	๒๗๑
๓๕.	พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน	๒๗๗
๓๖.	ภาวะผู้นำทางวิชาการ	๒๘๕
๓๗.	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๒๙๕
๓๘.	มาตรฐานการศึกษาของชาติ	๓๐๕
๓๙.	มาตรฐานวิชาชีพ	๓๑๑
๔๐.	วิชาชีพชั้นสูง	๓๑๙
๔๑.	วิชาชีพทางการศึกษา	๓๒๗
๔๒.	วิทยฐานะ	๓๓๕
๔๓.	วิทยาจารย์	๓๔๓
๔๔.	วินัยนักเรียน	๓๔๙
๔๕.	วันครู	๓๕๕
๔๖.	ศูนย์การเรียน	๓๖๓
๔๗.	สถานศึกษา	๓๖๙
๔๘.	สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพ	๓๗๕
๔๙.	สังคมฐานความรู้	๓๘๓
๕๐.	สัญลักษณ์ของวิชาชีพครู	๓๘๙
	ตราเสมาธรรมจักร	
	กล้วยไม้ : ดอกไม้วันครู	
	ดอกไม้ไหว้ครู	
๕๑.	สามัคยาจารย์สมาคม	๓๙๗
๕๒.	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.)	๔๐๗
๕๓.	หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์	๔๑๓
๕๔.	หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม	๔๑๙
๕๕.	หลักสูตรสถานศึกษา	๔๒๕
๕๖.	แหล่งการเรียนรู้	๔๓๑
๕๗.	องค์การแห่งการเรียนรู้	๔๓๙
๕๘.	องค์กรครู	๔๔๗
๕๙.	องค์การมหาชน	๔๕๕
๖๐.	องค์ ๔ ของการศึกษาไทย	๔๖๑
	ดัชนี	๔๖๗
	ภาคผนวก	๔๘๕

๖๐ ปี ใต้ร่มพระบารมีครูของแผ่นดิน

กาลครั้งเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเพื่อสืบราชสันตติวงศ์ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ และ มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ลำดับที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** นับเป็นพระราชปณิธานที่ทรงถือปฏิบัติเป็นพระราชจริยวัตรจวบจน พ.ศ. ๒๕๔๙ นับเนื่องเวลาได้ ๖๐ ปี

พระราชดำริ พระราชวินิจฉัย และพระราชกรณียกิจนานัปการ ล้วนก่อประโยชน์สุขต่อพสกนิกรชาวไทยเป็นอเนกอนันต์ จนเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อสายตาของผองชนชาวโลก โครงการน้อยใหญ่ตามพระราชดำริหลายพันโครงการได้รับการสานต่อขยายผลไปสู่ทุกพื้นที่ของประเทศ ทำให้พสกนิกรได้เรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความผาสุกของสังคมโดยทั่วกัน สิ่งที่ทรงคิดทรงปฏิบัติ จึงเป็นแบบอย่างของความเป็นครู พระองค์จึงทรงเป็น **ครูของแผ่นดิน** โดยแท้

พระมหากรุณาธิคุณต่อวิชาชีพครู

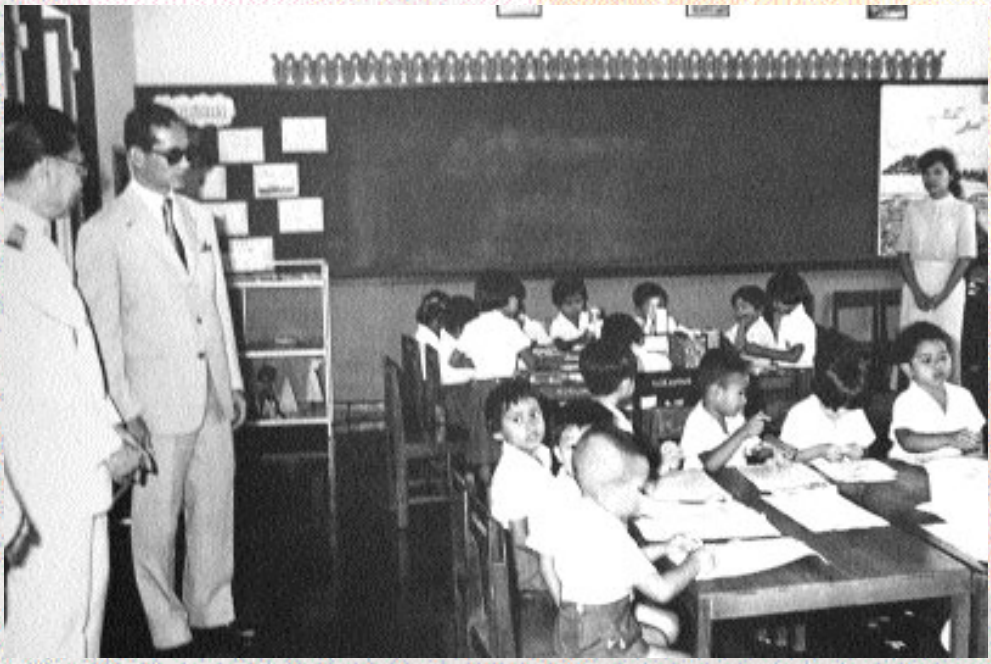

“...ทำไมจึงต้องให้เข็มเชิดชูเกียรติครู ถ้าครูทำหน้าที่ดีแล้วก็มีเกียรติอยู่แล้ว ข้อนี้ก็เพราะว่า ไม่ค่อยเห็นว่าได้ทำอะไรเป็นเกียรติ ในสมัยปัจจุบันจึงต้องมีเข็มเชิดชูเกียรติ แท้จริงเกียรติก็มีอยู่ในตัวอยู่แล้ว แต่ว่าสำหรับคนที่ไม่เห็นในทางจิตใจ ก็ต้องเอาเข็มเป็นวัตถุมาวางไว้มาติดไว้กับตัว คราวนี้เมื่อได้รับเข็มเชิดชูเกียรติแล้ว ก็แสดงได้ว่ามีคนที่เห็นความดีของครู ก็ควรจะให้กำลังใจกับครูต่อไปว่า ทำดีตามหน้าที่ของครูนี้ก็จะรักษาบ้านเมืองไว้ได้ ...” (พระบรมราโชวาท : ๒๕๑๒)

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อวิชาชีพครู ที่พระองค์ได้พระราชทานเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนประเดิมให้แก่มูลนิธิช่วยครูอาวุโส และทรงรับมูลนิธิช่วยครูอาวุโสไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่ปีแรกที่ก่อตั้ง รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้ครูอาวุโสที่มูลนิธิประกาศเกียรติคุณ ได้เข้าเฝ้าเพื่อรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติและเงินช่วยเหลือเป็นประจำทุกปี นับเป็นมงคลแก่ชีวิตและเกียรติประวัติของผู้ประกอบวิชาชีพครูอย่างสูงยิ่ง จวบจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๙ มีครูอาวุโสที่เข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติจำนวน ๓๑,๓๘๖ คน และได้รับเงินช่วยเหลือ จำนวน ๑,๖๗๐ คน

พระราชดำรัสเกี่ยวกับความเป็นครู

"...งานของครูเป็นงานพิเศษ ผิดแปลกกว่างานอื่นๆ กล่าวในแง่หนึ่งที่สำคัญก็คือว่าครูจะหวังผลตอบแทนเป็นยศศักดิ์ ความร่ำรวย หรือประโยชน์ทางวัตถุเป็นที่ตั้งไม่ได้ ผลได้ส่วนสำคัญจะเป็นผลทางใจ ซึ่งผู้เป็นครูแท้ก็พึงใจและภูมิใจอยู่แล้ว ดูเหมือนจะภูมิใจยิ่งกว่าข้าวของเงินทองยศศักดิ์เสียอีก ถึงแม้ผู้ใดก็ตาม เมื่อมองให้ลึกซึ้งแล้วก็ย่อมเห็นว่าเป็นความจริงอย่างนั้น เพราะความมั่งมี และความยิ่งใหญ่ไม่อาจบันดาลหรือซื้อหาความผูกพันทางใจอันแท้จริงจากผู้ใดได้ **แต่ความเป็นครูนั้นผูกพันใจคนไว้ได้โดยอัตโนมัติ ...**"

"... ในทุกวันนี้ การปฏิบัติของครูบางหมู่ ทำให้รู้สึกกันทั่วไปว่า ครูไม่ค่อยห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงยศ ห่วงตำแหน่ง ห่วงสิทธิ และที่ค่อนข้างจะร้ายคือห่วงรายได้ ความห่วงสิ่งเหล่านี้ถ้าปล่อยไว้จะค่อยๆ เข้ามาทำลายความเป็นครูทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งเชื่อว่า ที่สุดจะสามารถบั่นทอนทำลายความมีน้ำใจ ความเมตตา ความเสียสละทุกอย่างได้ ทำให้กลายเป็นคนขาดน้ำใจ ละโมบ เห็นแก่ตัว ลืมประโยชน์ของศิษย์ ..." (พระราชดำรัส : ๒๕๑๖)

"... ความเป็นครูนั้นประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ **ปัญญา** คือ ความรู้ที่ดีที่ประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้องที่แน่นแฟ้นกระจ่างแจ้งในใจ รวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ ตลอดจนกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้โดยถูกต้องด้วยเหตุผลอย่างหนึ่ง ได้แก่ **ความดี** คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณา เห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้า อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ **ความสามารถ** ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้วย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย..." (พระราชดำรัส : ๒๕๒๒)

"... ถึงแม้ปัจจุบันนี้จะพ้นจากหน้าที่การงานไป แต่ก็ได้ประสบความสำเร็จในการเป็นครูมาแล้ว และยังมีความเป็นครูอยู่ในตัวอย่างสมบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงปรารถนาอย่างยิ่งที่จะช่วยกันป้องกันรักษาความเป็นครู กับทั้งสถาบันอันทรงเกียรติของครูตามแบบฉบับของไทยไว้มิให้เสื่อมค่า อย่างน้อยที่สุดด้วยการทำตัวเป็นครูต่อไปให้ตลอด ก็จะได้ผลานิสงส์อันสูงยิ่ง ..." (พระราชดำรัส : ๒๕๑๘)

พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับงานของครู

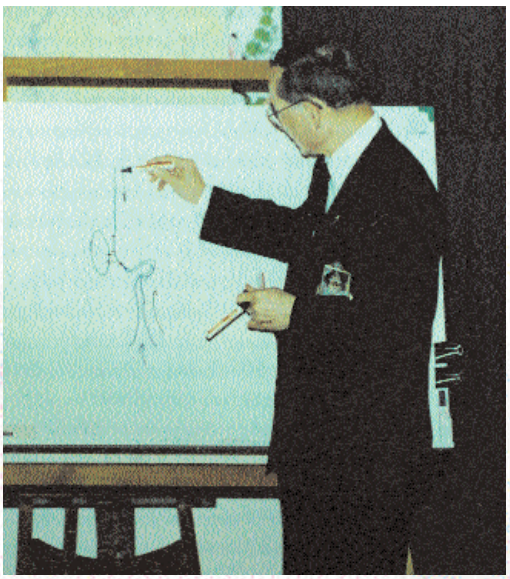

"... การให้การศึกษานั้น กล่าวสั้นๆ โดยความหมายรวบยอด ได้แก่ การช่วยให้บุคคลค้นพบวิธีดำเนินชีวิตโดยทางที่ชอบไปสู่ความเจริญและความสุขตามอัตภาพของตน ผู้สอนมีหน้าที่ที่จะหาวิชาความรู้และวิธีการครองชีวิตที่ดีมาให้ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์เรียนรู้ได้ก้าวหน้าและดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยดีตามทำนองคลองธรรมจนบรรลุจุดหมาย และในการนี้ผู้สอนจำต้องมีวิธีการอันแยบคาย ทั้งในด้านให้วิชาการและในด้านอบรมความประพฤติปฏิบัติทุกขั้นตอนโดยลำดับ จึงจะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีผลสมบูรณ์ กล่าวคือ สามารถให้การศึกษาแก่ศิษย์ได้ครบทุกส่วน ..." (พระบรมราโชวาท : ๒๕๒๒)

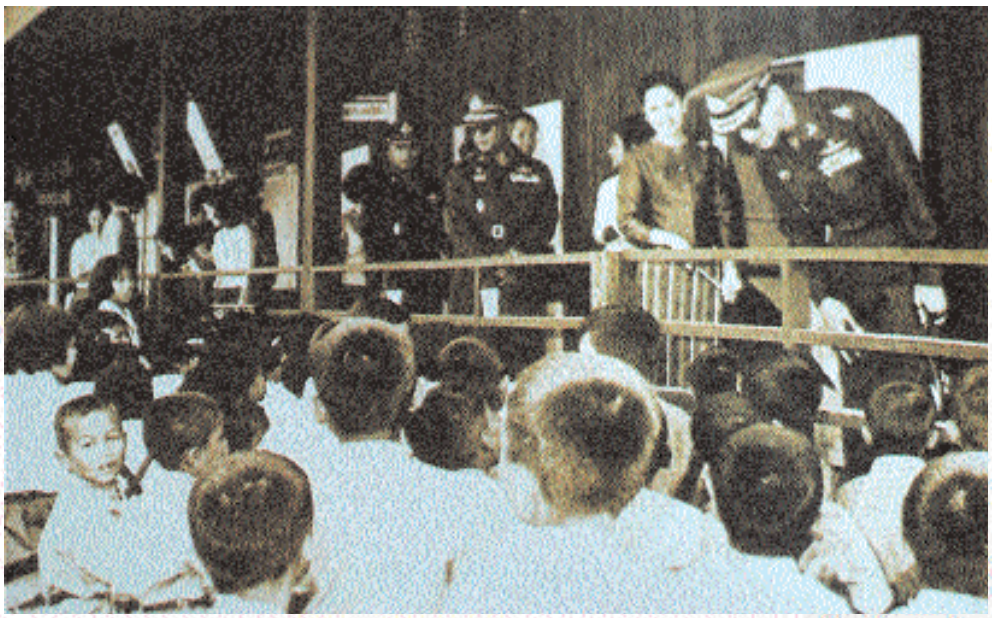
" ... ผู้ที่เป็นครูจะต้องถือเป็นหน้าที่อันดับแรก ที่จะต้อง ให้การศึกษา คือ สั่งสอนอบรมอนุชนให้ได้ผลแท้จริง ทั้งในด้านวิชาความรู้ ทั้งในด้านจิตใจ และความประพฤติ ทั้งต้องคิดว่างานที่แต่ละคนกำลังทำอยู่นี้คือความเป็นความตายของประเทศ เพราะอนุชนที่มีความรู้มีความดีเท่านั้นที่จะรักษาชาติบ้านเมืองไว้ได้..." (พระราชดำรัส : ๒๕๑๕)

“ ... ทุกวันนี้สถานการณ์ต่างๆ ในโลกและในบ้านเมืองของเราเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ย่อมทำให้ มีความคิด ความเห็น และหลักการอย่างใหม่เกิดขึ้นมามาก การจัดวางหลักการ วางระเบียบปฏิบัติ ในการบริหารและดำเนินการศึกษา ก็จำต้องกระทำให้สอดคล้อง ให้ถูก ให้เหมาะกับสภาพที่เปลี่ยนมาด้วย เพื่อที่จะได้ก้าวหน้าไปในทางเจริญ...” (พระบรมราโชวาท : ๒๕๑๗)

“ ... ปัญหาเรื่องกระด้างกระเดื่องของฝ่ายลูกศิษย์ต่อครูนั้น มีทางแก้อย่างเดียวคือความโอบอ้อมอารีและความอดทนของครู จะไปด่าว่าเด็กเป็นผู้ร้าย เป็นคนไม่ดีก็ไม่สมควรนัก ความจริงผู้ใหญ่โดยเฉพาะครูก็มีหน้าที่ที่จะให้ความเมตตา และเมื่อลูกศิษย์ทำอะไรที่ไม่ดี ก็ต้องอดทนและสั่งสอนแม้จะถูกด่า ถ้าทำเช่นนี้ในที่สุดผู้ที่เป็นลูกศิษย์ก็จะเห็นความดีและความดีนี้จะเป็นสิ่งที่จะช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นอันตรายไปได้...” (พระบรมราโชวาท : ๒๕๑๓)

"... ครูแต่ละคนนั้น ต่างได้แผ่ความเมตตาสั่งสอนศิษย์นับจำนวนพันจำนวนหมื่น ทำให้เขาเหล่านั้นสามารถประกอบการงานอาชีพต่างๆ ได้ทุกระดับทุกสาขา ให้เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน จึงพูดได้เต็มปากว่า ครูมีผลงานการสร้างสรรค์อย่างสูง พร้อมทั้งมีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายอย่างกว้างขวางไม่มีประมาณ เป็นเหตุให้คนไทยเคารพยกย่องครูอย่างยิ่ง..." (พระราชดำรัส : ๒๕๒๔)

การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี

"...แวดวงชีวิตของฉันแต่ไหนแต่ไรมา มีอยู่สองประการคือ วงการวิชาการ แวดวงของครูบาอาจารย์ผู้รู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งในสายศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยี กับอีกวงการ คือ เรื่องของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า งานที่เห็นพ่อแม่ทำตลอด ตั้งแต่รู้ความคือ การทำให้ผืนแผ่นดินและทุกคนในแผ่นดินมีความเจริญรุ่งเรือง เน้นหนักในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้ที่มีความทุกข์ยาก เราคลุกคลีอยู่กับผู้ที่ลำบากยากแค้น หาทางบรรเทาความเดือดร้อนของคน..."

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี

การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส

*ปาฐกถาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**

งานวันนี้ท่านอธิการบดีเชิญให้มาแสดงความคิดเห็นหรือพูดในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษา และท่านอธิการบดีตั้งหัวข้อว่า “การศึกษาเด็กด้อยโอกาส” เรียนท่านว่า เปลี่ยนเป็นบุคคลด้อยโอกาสก็แล้วกัน อายุเท่าไรก็ได้ ลองคิดดูแล้วหัวข้อนี้กล่าวได้ยาก เพราะเป็นเรื่องกว้างมาก ทางสำนักพระราชวังบอกว่าพูด ๒๐ นาที ทีนี้เดี๋ยวพูดไปพูดมาเกินจะว่าอย่างไร จึงขอออกตัวกับผู้ฟังที่มาในวันนี้ที่บังเอิญพบกันเมื่อเช้านี้ว่า อาจจะพูดนาน เพื่อเป็นการประนีประนอมก็ขอเชิญท่านหลับ หรือจะทำอะไรก็ได้ ไม่เป็นไร เข้าใจว่าจะอัดเทป และเอาเทปไปถอดเรียบเรียงจำหน่ายด้วย

เมื่อได้หัวข้อแล้วก็จดลงในสมุดว่าผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นใครบ้าง ขออ่านให้ฟัง เขียนไปเขียนมาได้ ๑๕ ข้อ จริงๆ แล้ว คงจะมากกว่านั้น แต่หมู่นี้ไม่ค่อยมีเวลา เลยเพิ่งคิดเมื่อวานซืนนี้ก็ได้แค่นี้

๑. ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร บริการทางการศึกษาเข้าไปถึงได้ยาก หรือไม่มีเลย

๒. ผู้ไม่มีเงินเรียน

---

*ปาฐกถาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันจันทร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

๓. ผู้ที่สติปัญญาไม่ดี

๔. คนเจ็บป่วย ผู้ขาดอาหาร ไม่มีเรี่ยวแรงความสามารถในการเล่าเรียนและทำงานได้น้อยลง

๕. คนที่มีร่างกายบกพร่องพิการ หรือมีปัญหาทางจิต

๖. เด็กกำพร้า ขาดผู้อุปการะ

๗. ผู้ที่บิดามารดา ผู้ปกครอง ต้องย้ายถิ่นอยู่เสมอ เช่น ผู้มีอาชีพก่อสร้างหรือรับจ้างทำการเกษตรแบบโยกย้ายไปมา พวกชาวเรือ ชาวประมง แต่ก่อนนี้จะพูดแต่พวกชาวเรือกันมาก เดี๋ยวนี้ดูเหมือนจะไม่ค่อยมีการกล่าวถึงแล้ว

เด็กก่อนวัยเรียน โรงเรียน ตชด. บ้านควนมีชัย ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สอนตั้งแต่ระดับเด็กก่อนวัยเรียนถึง ป.๖ มี ๘ ห้องเรียน นักเรียน ๒๓๐ คน แต่ก่อนมีความขัดแย้งระหว่างศูนย์เด็กเล็กของกรมการศึกษานอกโรงเรียนกับที่นี่ แต่ปัจจุบันไม่มี และมีความร่วมมือกันดี

๘. เด็กเร่ร่อน หรือ street children

๙. แรงงานเด็ก ทหารเด็ก และโสเภณีเด็ก นี่ก็เป็นหัวข้อหนึ่งที่กล่าวถึงกันมาก

๑๐. ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในวัยเรียน ด้วยความลำบากต่างๆ นานา หรือว่าเป็นผู้ที่ไม่เอาใจใส่ ด้อยโอกาส เพราะไม่มีใครมาเตือนให้ตั้งใจตอนเด็กๆ พอคิดได้โตแล้วสมองก็ไม่ว่องไว

๑๑. ผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษ

๑๒. ผู้ลี้ภัย ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย สองพวกนี้ต่างกันซึ่งจะอธิบายต่อไป และบุคคลไร้สัญชาติ พวกนี้จะด้อยโอกาสมากในเรื่องการศึกษา

๑๓. ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาที่ใช้เป็นสื่อการสอน หมายความว่าในเมืองไทยก็สอนหนังสือเป็นภาษาไทย แต่ถ้าเป็นคนที่พื้นฐานพูดภาษากะเหรี่ยง พอเข้าเรียน โรงเรียนใช้ภาษาไทยอาจมีปัญหาในการศึกษาและตามไม่ทัน

๑๔. ผู้ที่อยู่ในแวดวงสังคมที่ไม่ส่งเสริมการศึกษา แวดวงสังคมนี้อาจหมายถึงครอบครัว พ่อแม่ หรือสังคมในส่วนรวม เช่น ในบางแห่งเห็นว่าสตรีไม่ควรเข้ารับการศึกษา หรือว่าบางแห่งถือว่าเมื่อลูกโตขึ้น ไปช่วยงาน ไปทำงานดีกว่าที่จะให้เรียนต่อ เสียเวลา

๑๕. คนบางคนที่มีความคิดก้าวหน้า หรือว่าฉลาดเกินไป ครูไม่ทราบว่าจะสอนอย่างไร ก็เลยโมโหแล้วไม่สอนให้ ไม่มีโอกาสได้อยู่ในมือของครูที่ดี ถือว่าเป็นคนด้อยโอกาสเหมือนกัน ทั้งๆ ที่ถ้าทำให้ดีแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมมาก

ที่กล่าวมาแล้วนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่เข้ากรอบของการศึกษาตามแบบอย่างของสังคมปัจจุบัน เป็นคนที่ไม่เหมือนคนอื่น การจัดการศึกษาให้บุคคลเหล่านี้ต้องใช้เทคนิคพิเศษหรือว่าใช้งบประมาณพิเศษ ผู้รับผิดชอบบางคนมีความรู้หรือเทคนิคที่จะสอนได้ แต่ไม่มีงบประมาณที่จะจัดได้ดังใจคิด

ก่อนที่จะกล่าวถึงผู้ด้อยโอกาสจำนวน ๑๕ ประเภทโดยละเอียดก็ขอกล่าวถึงคำว่า **การศึกษา** ก่อน ที่นี่ถ้าพูดเรื่องการศึกษาคืออะไร เป็นอย่างไร ก็เหมือนกับเอามะพร้าวห้าวมาขายสวน สอนหนังสือสังฆราช ก็เรียนมาจากที่นี่แหละ คำจำกัดความง่ายๆ ที่มองเองว่า **การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้ และมีคุณสมบัติต่างๆ ที่ช่วยให้คนนั้นอยู่รอดในโลกได้ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมส่วนรวม** ก็เป็นคำจำกัดความที่คิดขึ้นเมื่อวานซืนนี้

โรงครัวของโรงเรียน ตชด. เพื่อนที่เป็นหมอจากองค์การอนามัยโลกสนใจมาก บางทีก็เรียกว่า ครัว บางทีเรียก ห้องอาหาร ห้องเตรียมอาหาร เขาบอกว่าเขาเรียนภาษาไทยจากห้องนี้ มีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ตอนนี้กระทรวงศึกษาธิการมีงบประมาณอาหารกลางวัน ๖ บาท ต่อหัว โดย อบต. เป็นผู้รับไป บางแห่งก็ผูกอาหารกลางวัน บางแห่งซื้อวัตถุดิบอาหารมาทำกันเอง พวกที่อยู่ใกล้ส่งทุกวัน ที่อยู่ไกลก็ส่งสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง บางแห่งพวกแม่บ้านรับจ้างทำเอง

ถ้าจะวิเคราะห์ศัพท์คำว่า **การศึกษา** ตามความรู้ภาษาบาลี สันสกฤตที่เรียนมา ก็จะเห็นว่า รากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า **ศิกฺษา** หรือภาษาบาลีว่า **สิกฺขา** ประกอบศัพท์ตามวิธีการทางไวยากรณ์บาลี สันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่มีวิภัติปัจจัย เป็นภาษาแบบ Indo-European แบบเดียวกับภาษากรีก ละติน เขาจะมีธาตุ ธาตุ ś́ak แปลว่า สามารถเหมือนอย่างที่เราพูดในภาษาการศึกษาว่ามีศักยภาพ เติมปัจจัย S เป็นคำในไวยากรณ์ที่เรียกว่า Desiderative ไม่รู้ว่าภาษาไทยเรียกว่าอย่างไร เป็นคำแบบหนึ่งของไวยากรณ์ซึ่งไม่ค่อยใช้ มีแต่ในภาษาสันสกฤต **ศึกษา** แปลว่า **อยากจะสามารถ** จึงมีความหมายว่า เราอยากจะสามารถ อยากจะทำให้ดีขึ้นไป ในภาษาบาลีผู้ที่ยังต้องศึกษาต้องเรียนอยู่เรียกว่า *เสกขะ* หรือ *เสขะ* อันมาจากคำศัพท์ว่า สิกฺขา ส่วนพระอรหันต์ เรียกว่า อเสกขะ หรือ อเสขะ เพราะไม่ต้องเรียนอีกแล้ว เรียนจบหลักสูตรแล้ว

การศึกษาเบื้องต้นที่เราพูดถึงคือ **การศึกษาในครอบครัว** ซึ่งเป็นช่วงสร้างบุคลิกสร้างชีวิต โดยหลักๆ แล้วเป็นการเรียนรู้การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันและพัฒนาการต่างๆ เช่น การพูด การกิน การเดิน การแต่งตัว กิจกรรมในครัวเรือน เช่น การถูพื้นในบ้านต้องทำเป็น การเย็บผ้า การแก้เครื่องใช้อะไรนิดๆ หน่อยๆ และมีการเรียนความรู้ที่จะประกอบอาชีพตามอาชีพพ่อแม่ เช่น ชาวนาก็เอาลูกไปทำนา ชาวประมง ช่างฝีมือต่างๆ หรือว่าเห็นพ่อแม่ทำอย่างนั้นอยู่ในบรรยากาศอย่างนั้นก็ทำตามไป เช่น เป็นหมอ เป็นทหาร หรือว่างานทำมาค้าขาย เป็นต้น

แต่ในสมัยนี้ลูกมักเห็นว่างานของพ่อแม่น่าเบื่อ เลยขอทำอะไรทุกอย่างที่ไม่ใช่สิ่งที่พ่อแม่ทำ ก็จะเห็นได้ทั่วไป เช่น เมื่อเช้านี้คุยเรื่องบริษัท บางคนพ่อแม่มีบริษัท แต่ลูกจะทำงานที่บริษัทหรือเปล่า ถ้าหวังว่าลูกทำ อาจจะเป็นการทรมานลูกก็ได้ เขาอาจจะไม่อยากทำ ก็น่าจะทำเป็นบริษัทมหาชน ขายหุ้นให้คนอื่นที่ทำเป็นและอยากทำ ส่วนลูกก็ให้เขามีทางเลือกทำบริษัทอื่นหรือทำงานอย่างอื่นที่เขาชอบ สมัยนี้เป็นอย่างนั้น แต่ก่อนก็ดูจะทำตามๆ กันไป ปัจจุบันมีปัญหา อีกอย่างคือ ถ้าให้ลูกที่ยังเล็กช่วยทำงานด้วยจะถูกหาว่าใช้แรงงานเด็ก ถือว่าเป็นเรื่องผิด

นักเรียนโรงเรียน ตชด. บ้านควนตะแบก อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ช่วยกันเลี้ยงไก่ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียนนี้สอนตั้งแต่ชั้นเด็กก่อนวัยเรียนถึง ป.๖ มี ๘ ห้องเรียน นักเรียน ๑๐๐ คน การเลี้ยงไก่นั้นฝึกให้คิดต้นทุนด้วยแม้ว่าจะเป็นไก่ที่ได้รับจากทางราชการก็ตาม และยังฝึกให้นักเรียนเขียนรายงาน (เคยรายงานว่ามีไก่ ๔๐ ตัว เสียชีวิต ๓ ตัว โดยการเข้าครัวถูกฆาตกรรมเป็นอาหาร)

นอกจากนั้นครอบครัวยังให้การศึกษาด้านจริยศาสตร์และค่านิยมทางสังคมด้วย หรือว่าความเคยชิน เช่น ข้าพเจ้าเกิดในครอบครัวที่พ่อแม่ชอบอ่านหนังสือ ชอบศึกษาเล่าเรียน ก็จะได้ความเคยชินเรื่องการอ่านหนังสือและการเล่าเรียนมาด้วย

เมื่อสังคมเจริญขึ้น ผู้ที่จะก้าวหน้าได้จะต้องรู้หนังสือ ไม่ใช่เรียนปลูกข้าวหรือทำประมงอย่างเดียว บางครอบครัวมีความรู้ก็สอนบุตรหลานเองได้ แต่ส่วนใหญ่ต้องไปแสวงหาผู้สอนซึ่งมักจะเป็นพระสงฆ์ สังเกตว่าคนไทยมีค่านิยมเรื่องจะออกไปเล่าเรียนวิชาหาความรู้ จนสะท้อนออกมาในศิลปะการแสดง เช่น ลิเก หรือละครลิง ส่วนมากที่ไปดูว่าเมื่อเติบใหญ่ต้องไปหาพระเจ้าตาซึ่งเป็นดาบส หรือฤาษี ช่วงเดินทางกลับ เมื่อเรียนจบแล้วมัก ผจญภัยต่างๆ อาจวิเคราะห์ได้ว่าต้องไปหาความรู้ในที่ที่มีความรู้อย่างนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่อยากจะเรียน หรืออีกอย่างหนึ่งคืออยู่ใกล้ๆ ไม่ได้ ต้องไปเรียนไกลๆ การไปเรียนหนังสือไกลๆ ก็ได้ประโยชน์คือเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเองปกครองตัวเองได้ อย่างน้อยก็ช่วงเดินทาง การไปหาพระเจ้าตานี้ก็เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเรื่องตั้งโรงเรียนพระดาบส เป็นเรื่องที่รู้กันแพร่หลายแล้ว ครั้งหนึ่งก็เคยเขียนบทความเกี่ยวกับโรงเรียนพระดาบสมาแล้ว

เรื่องการสอนนั้นตั้งข้อสังเกตว่า **คนโบราณเข้าใจเรื่องที่แต่ละคนมีพื้นฐานทางสติปัญญาและสิ่งแวดล้อมต่างกัน เวลาสอนครูที่ฉลาดก็มักจะจับจุดว่าผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร ก็เอาสิ่งนั้นมาเป็นตัวตั้งให้เด็กได้เรียน ชี้ตรงนั้นเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าในพุทธศาสนามีเรื่องทำนองนี้มาก** เช่น

ในพระธรรมบทกล่าวถึงพระสงฆ์ชื่อว่า *พระจูฬปันถก* เป็นผู้ที่สติปัญญาไม่ดี เรียนช้า พี่ชายซึ่งบวชเรียนมาพร้อมกัน สำเร็จพระอรหันต์แล้ว พยายามสอนน้องให้ท่องกลอนบทเดียว ก็ท่องไม่ได้ ให้ท่องเท่าไรก็ไม่ได้ เลยบอกให้เป็นฆราวาสเสียดีกว่า พอดีมีโอกาสพบสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงคิดวิธีสอนให้บุคคลผู้นี้ที่ว่าโง่ ๔ เดือน ท่องกลอนบทเดียวไม่ได้ ท่านก็สอนให้น้อยลงไปอีก ให้ท่องคาถาแค่ ๔ คำ แล้วก็ถือผ้าขาวผืนหนึ่ง ให้ลูบคลำมากๆ พร้อมกับท่อง “รโชหรณ์ รโชหรณ์ (ผ้าเช็ดธุลี)” เป็นฝุ่นทำให้เศร้าหมอง ดูไปดูมาลูบจนผ้าดำ พอผ้าดำ ก็นึกออกว่าชีวิตนี้เหมือนผ้า เดิมก็ขาวถูกกิเลสต่างๆ เข้าครอบงำ คิดไปคิดมาก็สำเร็จพระอรหัตผล วิธีสอนนี้มีวิธีการต่างๆ กันไป อย่างกรรมฐานก็มีหลายแบบ กรรมฐานมี ๔๐ กอง ผู้ศึกษาเลือกได้ตามจริตนิสัยของตน ทรงชี้ให้พระสาวกเห็นสิ่งใกล้ตัว เช่นเดียวกับครูที่สอนศิษย์ได้ตามนิสัยปัจจัยของศิษย์ผู้นั้น

ผักกางมุ้งในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ของโรงเรียนประชารัฐบำรุง ๒ หมู่ ๑ ตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง เดิมเคยเป็นโรงเรียน ตชด. มาก่อน ปัจจุบันสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึง ป.๖ นักเรียน ๒๑๙ คน

พระพุทธศาสนายังมีเรื่องที่น่าสนใจสำหรับนักการศึกษาอีกหลายเรื่อง เช่น บางคนอาจจะมีพื้นฐานมาดีแล้ว สะสมความรู้มาดี แต่บกพร่องหรือด้อยโอกาสบางอย่าง เช่น *พระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นแผลพุพอง* สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมไปชำระแผลให้ สอนเรื่อง อสุภกรรมฐาน พระรูปนั้นก็พิจารณาตามและได้บรรลุพระอรหัตผลก่อนที่จะถึงแก่มรณภาพ

หรือ*นางปฏาจารา* หรือ *ปฏาจาราเถรี* ตอนหลังก็สำเร็จพระอรหัตผลเช่นกัน ท่านผู้นี้สูญเสียบิดา มารดา บุตร แล้วเกิดภัยธรรมชาติพัดที่นาคาที่อยู่จนเสียสติ พระพุทธเจ้าท่านก็บอกว่าลองไปหาเมล็ดผักกาดจากครอบครัวที่ไม่เคยมีใครตายว่ามีไหม หาเท่าไรก็ไม่พบ นึกขึ้นได้ว่าเรื่องตายหรือเรื่องสูญเสียนี่ก็มีกันทั้งนั้น เป็นกันทั้งนั้น พยายามแก้ปัญหาดีกว่า จึงได้ดวงตาเห็นธรรม

หรือเช่น องคุลีมาล ที่เรารู้จักกันก็เป็นคนด้อยโอกาส ไปเจอครูที่ไม่ดี เป็นมิจฉาทิฐิ อิจฉาว่าลูกศิษย์ฉลาด พยายามดึงไปให้ถูกฆ่าตายเสียจะได้ไม่มีคู่แข่ง จึงหลอกให้ไปฆ่าคน ไปเที่ยวฆ่าเขา สักวันจะต้องพลาดถูกฆ่าหรือถูกจับลงโทษประหาร พระพุทธเจ้าก็ไปยืนให้องคุลีมาลฆ่า องคุลีมาลก็อยากฆ่า แต่เดินตามไม่ทัน บอกให้หยุดก่อน พระพุทธเจ้าบอกว่า เราหยุดแล้วแต่ท่านสิยังไม่หยุด ก็มาสนทนากันเกี่ยวกับการหยุดทำบาปทำกรรมก็สำเร็จมรรคผล

หรือว่ามีภิกษุณีอีกรูปหนึ่งคือ *นางรูปนันทา* หลงว่าตนสวยงามอย่างอื่นก็ดีหมด หลงรูปตนเอง เป็นกิเลสที่ทำให้ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ พระพุทธเจ้าก็บันดาลให้เห็นรูปที่สวยงามแล้วค่อยๆ เหี่ยวจนกระทั่งฟุบตายไป เน่าเปื่อย จึงนึกออกว่ารูปที่สวยงามก็แห้งเหี่ยวแก่ตายไปเป็นธรรมดา

ส่วนเรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาส พระโมคคัลลานะบำเพ็ญสมาธิจนง่วงนอน ทรงแนะวิธีแก้ง่วงหลายวิธี เช่น ลุกขึ้น ยอนหู เอาน้ำลูบ ถ้าไม่ไหวก็ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ มีหลายวิธีมาก ครูเคยเอาบางวิธีการมาสอนตอนเรียนหน้าที่ศีลธรรมเมื่อมัธยมต้น บางอย่างก็ดีมาก แยงหูสักนิดแยงเพลินก็หลับไป ท่านก็ให้ใช้วิธีอื่นอีกจนกระทั่งให้กำหนดวิธีสีหไสยาสน์ นอนตะแคงเอาเท้าซ้อนกัน แล้วกำหนดว่าเราจะตื่นบำเพ็ญเพียร มีหลายวิธี อ่านในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะได้วิชาครูแยะ

หนังสือชื่อ ***อนุพุทธประวัติ*** ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ หนังสือนี้พิมพ์หลายสิบครั้ง มีประวัติพระอรหันต์สาวกหลายองค์ที่มีวิถีชีวิตน่าศึกษา เป็นหนังสือที่น่าอ่าน อ่านตอนเด็กๆ แล้วชอบ

ครูในสมัยโบราณที่มีชื่อเสียงมีลูกศิษย์ลูกหามากส่วนใหญ่จะเป็นพราหมณ์ เรียกว่า *พราหมณ์มหาศาล มหาศาล*ในที่นี้ก็คือ *มหาศาลา ศาลา* คือ *โรงเรียน โรงเรียนใหญ่* อย่างเช่น ตึกนี้ใหญ่มากก็เป็นมหาศาลา อาจารย์ของโรงเรียนใหญ่ก็เป็นอาจารย์มหาศาลา

เมื่อสังคมเจริญขึ้นจำเป็นต้องมี**ระบบโรงเรียน** ครูมีงานหลัก คือการสอน มีการสอนเป็นลำดับชั้น นักเรียนคนไหนที่มีแววจะเก่งทางไหนก็ให้ความรู้ในด้านนั้น ต่อมาประชากรมากขึ้น ก็ต้องมีกฎเกณฑ์มากขึ้น มีการจัดการเรื่องหลักสูตร การวัดผล การคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมกับระบบ การจัดระบบกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุด หมายความว่าจะต้องจัดการให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประชากรของชาติจะต้องได้รับความรู้ ต้องมีโอกาสฝึกฝน การศึกษาต้องมีมาตรฐาน ที่จริงหลักใหญ่ก็คือ มุ่งเน้นให้บุคคลปานกลางเป็นคนมีประสิทธิภาพเป็นหลักทั่วๆ ไป ต่อไปอาจจะไม่เป็นเช่นนี้แล้ว เอาคนทั้งหมดไปคิดหา mean แล้วไปหาวิธีสอนสำหรับคนที่เป็น mean เป็นสำคัญ คนที่ด้อยโอกาสอยู่ด้านข้างของ normal curve ที่มีอยู่นิดๆ ถ้าจะทำให้ดีเลื่อน mean ไปที่สูงๆ แล้วจัด normal curve ให้เลื่อนไปที่ใหม่ให้สูงขึ้นๆ

ทีนี้ขอกลับไปที่**บุคคล ๑๕ ประเภท** ที่ได้กล่าวข้างต้น จะตั้งข้อสังเกตบางประการที่ได้รับจากประสบการณ์ที่ทำงานด้านการศึกษามาเป็นการหารือกับท่านทั้งหลาย บางเรื่องที่จะพูด เป็นปัญหาที่พวกอาจารย์ที่รับผิดชอบด้านการศึกษาช่วยไม่ได้จริงๆ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เรา อยู่ที่จุดอื่น แต่ฝ่ายการศึกษาก็อาจมีหน้าที่อีกอย่างคือ พยายามอธิบาย หรือดึงคนที่มีหน้าที่ในส่วนอื่นให้มาเข้าใจ เราแลกเปลี่ยนความรู้หรือเรียนความรู้จากเขา ให้เขามาเข้าใจว่าจุดประสงค์คืออะไร จะแก้ปัญหากันอย่างไร

๑. ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร เส้นทางลำบาก ชีวิตยากแค้นลำเค็ญ คงเห็นกันแยะ อยู่ไกลเส้นทางคมนาคม บางทีอยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมแต่ไม่ทุรกันดารก็มี อยู่สบายดี ไปยากแต่สบาย แต่ส่วนมากก็มักจะทุรกันดาร เพราะว่าที่ดีๆ คนก็จะไปถึง ไปสร้างเส้นทางคมนาคมก็เลยไม่ห่างเส้นทางที่จะไปมาติดต่อกัน แต่ว่ายังมีพื้นที่ที่เข้าออกไม่ไหวจริงๆ เด็กเดินทางไปโรงเรียนใช้เวลาเป็นวันๆ ขนาดบางช่วงมีทางรถยนต์แล้วก็ตาม ถ้ามีทางรถยนต์ก็มีโรงเรียน แต่บางทีก็เดินเป็นวัน เท่าที่เคยถาม ครูเดินช้ากว่าเด็ก ตอนแรกเข้าใจผิดคิดว่าเด็กขาสั้นๆ ตัวเล็กๆ จะเดินช้ากว่าครูที่แข็งแรง ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่แข็งแรงยังเดินช้ากว่าเด็ก ในพื้นที่เช่นนี้ครูส่วนมากจะอยู่ไม่ไหว ค่อนข้างทารุณทั้งร่างกายและจิตใจที่ให้พวกเขาไปอยู่ตรงนั้น จึงเกิดการขาดแคลนครู บางแห่งคนเต็มใจก็มีแต่ไม่มีตำแหน่งให้ หรือบางคนไปบรรจุเพื่อให้ได้ตำแหน่งราชการ แล้วก็ไปที่อื่นดึงเอาตำแหน่งไปด้วย ตำแหน่งตรงนั้นก็ไม่มี ที่จริงก็เป็นสิทธิของเขาใครจะอยู่ได้หรือไม่ได้ แต่จะออกไปก็ให้ทิ้งตำแหน่งไว้ตรงนั้นจะได้หาคนที่ใจถึงหรือมีความพร้อมเข้าไป โดยทั่วไปไม่เป็นเช่นนี้ เวลานี้ตำแหน่งไม่มีก็ต้องจ้าง ค่าจ้างตอบแทนบางทีก็ไม่มี บางทีก็มีหรือบางทีก็ไม่มีคนมาสมัคร

ผู้พิการซึ่งเป็นผู้ลี้ภัยด้วย แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่จะเรียน เล่น และทำงานได้เช่นเดียวกับคนปกติ หากโอกาสเอื้ออำนวยให้

เท่าที่ได้ปฏิบัติมาหลายปีข้าพเจ้าเคยออกเงินจ้างครูหลายคนทำได้ไม่ยาก เช่น ครูสปช. ก็ขอให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนั้นๆ คัดเลือกคนที่พอจะไปเป็นครูที่นั่นได้แล้วก็จ้างเขา ถึงเวลาก็โอนเงินไปที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพื่อจ่ายเงินเดือนก็ทำได้โดยเรียบร้อย แต่ที่ไม่เรียบร้อยคือ ที่ที่ว่าจะช่วยค่าจ้างครูให้ ๓ คน เขาแจ้งว่าขาดครูอยู่ ๔๐๐ คน ก็บอกว่าขอคิดดูก่อนนะ

ปัญหานี้คิดว่าถ้ากระทรวงศึกษาธิการเป็นแกนแล้ว คนที่มีใจศรัทธาอยากจะสนับสนุนการศึกษามีเยอะแยะ เคยลองไปเจรจาดูแล้ว ถามคนที่ไปสร้างโรงเรียนตามที่ต่างๆ ว่า สมมุติมีแบบใหม่ที่ว่าจ้างครูไปสอนจะมีจิตศรัทธาไหม เขาบอกว่ามีสามารถทำได้ ถ้ามีระบบที่ว่าเงินไปถึงก็จ้างครูไปได้ ในระดับมหาวิทยาลัยยังมีเลยที่เรียกว่า visiting professor แล้วมีชื่อของผู้บริจาคด้วย ครูประถมก็น่าจะเป็นไปได้เช่นกัน แต่เคยถามแล้วยังนิ่งอยู่เลย ตอนนี้เลยจ่ายไปคนเดียวก่อน หรือว่าทางราชการเอาทุนต่างๆ เงินกู้เงินก้อนนั้นบ้างก้อนนี้บ้างไปจ้างครู แต่คนที่ไปจ้างครูทำเองคนเดียวโดยไม่ผ่านหน่วยงาน ไปพบแล้วทนไม่ได้ พอจะมีเงินอยู่บ้างก็ทำไปเองก็มีอยู่แล้ว แต่ยังไม่เป็นระบบกว้างขวาง ก็เลยยังขาดอยู่แยะ ศูนย์การเรียนชุมชนบางที่ไม่เป็นโรงเรียน คือ มีคุณสมบัติไม่พร้อมที่จะเป็นโรงเรียน เช่น ศูนย์การเรียนของชุมชนชาวไทยภูเขา ศูนย์การเรียนชุมชนบางแห่งก็ขาดแคลนครู อาจทำเช่นนี้ได้เหมือนกัน แต่ครูในถิ่นทุรกันดารมีงานมากเหลือเกิน ทั้งสอนหนังสือและทำงานอื่นหลายอย่าง วันก่อนไปพบครู ๒ คน สอน ๘ ชั้น คือ ชั้นอนุบาล ๒ ชั้น และชั้น ป.๑ ถึง ป.๖ แล้วยังทำอาหารให้เด็ก และประสานงานกับผู้ที่จะมาช่วยประกอบอาหารด้วย

โรงเรียนผู้ลี้ภัยแห่งหนึ่งใน ๙ แห่ง ในประเทศเนปาล ครูผู้สอนก็เป็นผู้ลี้ภัยด้วย มีนักเรียนทั้งหมด ๔๐,๐๐๐ คน สภาพผู้ลี้ภัยยังไม่มีวี่แววว่าจะคลี่คลายเพราะยังมีความขัดแย้งทางการเมืองในระดับประถม เด็กชายและเด็กหญิงมีโอกาสเรียนเท่าเทียมกัน แต่ในระดับมัธยม เด็กหญิงมีโอกาสน้อยมาก

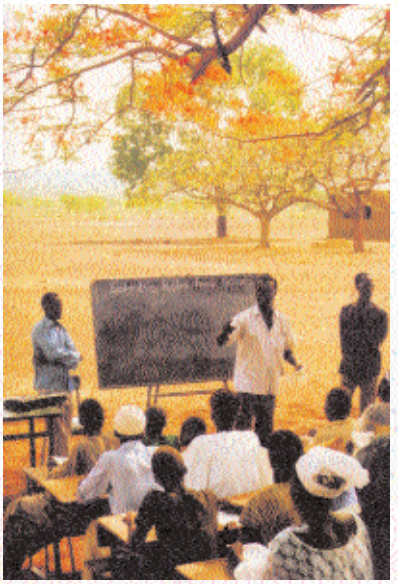
งานตอนนี้มีระบบใหม่ที่ อบต. เป็นเจ้าของเงิน มีการบริหารจัดการ บางที่ถ้าบริหารจัดการดีเป็นระบบ ประสานกับคนในชุมชนเพราะทำเองไม่ไหว ครูก็จะได้ผู้ปกครองบ้าง เจ้าหน้าที่เกษตรบ้างมาช่วย หรือด้านอนามัยครูก็ช่วยดูแล ไปบางแห่งอาหารไม่มีเลย ที่ไปโรงเรียนเพราะว่ามาขอข้าว เลยมีข้าวไปให้ ครูต้องเป็นคนช่วยบริหารและยังประสานงานกับเจ้าหน้าที่อนามัยสาธารณสุข เคยเจอครู ตชด. เขาอุ้มเด็กมาคนหนึ่งอวดว่าเขาทำคลอดเอง แต่ว่าก็ไม่ถึงกับอยู่ในสภาพนี้ทุกแห่ง ส่วนมากถึงจะไม่มีเจ้าหน้าที่อนามัยหรือสาธารณสุขก็จะมีหมอตำแยซึ่งสมัยนี้เรียกว่า ผดุงครรภ์โบราณมาช่วย ผดุงครรภ์โบราณบางคนยังไม่ได้รับการอบรมอาจจะทำได้ไม่ถูกอนามัยนักก็จะมีโครงการอบรมหรือครูอาจจะเรียนเร็วกว่าก็ไปช่วยแนะนำในแง่ของความสะอาดได้

ในหลายแห่งขาดเรื่องอุปกรณ์ช่วยสอน เช่น สื่อการสอน หนังสือเรียนเด็ก หนังสือให้เด็กใช้ค้นคว้า หนังสือให้ครูค้นคว้า รายการโทรทัศน์ดาวเทียม คอมพิวเตอร์ ก็ประสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มาช่วยบ้าง พวกนี้ก็จะช่วยแก้ขัดเรื่องการเรียน

ของเด็กด้อยโอกาสให้ด้อยน้อยลงไปได้บ้าง นอกจากนั้นมีการอบรมให้ครูเป็นระยะ หลายโรงเรียนที่ไปพบเขาให้เด็กโตสอนเด็กเล็ก เด็ก ป.๔, ป.๕, ป.๖ สอนเด็กชั้น ป.๑ ขึ้นไป ไม่รู้ว่าได้ผลหรือเปล่า แต่เขาว่าได้ผล ถ้ามีการอบรมเด็กพวกนี้ให้รู้จักการถ่ายทอดสักนิด ก็อาจจะพอแก้ขัดไปได้ ที่จริงข้าพเจ้าเองก็โตมาโดยการที่มีพี่ ๒ คน ช่วยสอน อยู่อนุบาล ๓ ป.๑ ก็อ่านหนังสือชั้น ป.๓ และ ป.๔ ได้ เพราะพี่ที่อยู่ชั้น ป.๓ และ ป.๔ สอนให้

ในถิ่นทุรกันดารบางที่เด็กก็ไม่ได้เรียน เพราะบ้านไม่มีโรงเรียนด้วยเหตุหลายประการ เช่น ไปอยู่ในเขตอนุรักษ์หวงห้าม ห้ามสร้างโรงเรียน หรืออยู่ห่างไกลมาก ครูไม่ไปสอน หรือว่ามีนักเรียนน้อยเกินไป ไม่คุ้มไม่ cost - benefit ทำไม่ได้ ไม่ควรคิดอย่างนั้น เขาก็เลี่ยงไปว่าไม่ cost effective ก็ไม่ได้อีก เลยยุบ กรณีนี้เขามีโครงการเอาเด็กไปเรียนไกลบ้าน คือโรงเรียนที่พอจะมีความพร้อม ซึ่งก็ได้ผลมากจะมีคนมาเรียนมากขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองกระตือรือร้นมากมาช่วยสร้างโรงเรียน ที่ไปดูเมื่อ ๒-๓ วันก่อนพ่อแม่ของเด็กบ้านไกลมาช่วยสร้างยุ้งสำหรับเก็บข้าวให้ลูกๆ รับประทานเวลามาเรียน เคยไปพบที่หนึ่งมีเด็กเยอะมาก เด็กอนุบาลเป็นร้อย พ่อแม่เป็นชาวเขาเผ่าม้งมาตั้งแคมป์ให้เด็กอยู่ แล้วผลัดกันมาอยู่เวรดูแลลูกๆ ทีละ ๒ คน มาช่วยครู ขอให้ครูรับเด็กไว้ สร้างเป็นเพิงให้เด็กอยู่ด้วยกัน ก็นับว่าเสียค่าใช้จ่ายมาก และมีข้อเสียคือเด็กขาดความอบอุ่นจากครอบครัว นอกจากนั้นยังเสียเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมท้องถิ่น พอมาถึงโรงเรียนแล้วส่วนใหญ่จะเป็นวัฒนธรรมที่ครูสอนหมด ครูส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ แต่ก็ยังดีกว่าไม่ได้เรียนอะไรเลย เรื่องความอบอุ่นจากครอบครัวก็คงจะทดแทนได้ด้วยความเอาใจใส่ของครู ส่วนดีก็คือเด็กเดินทางไปไกลๆ ไปหาพระเจ้าตา ก็มีโอกาสได้เรียนรู้ฝึกหัดการช่วยเหลือตนเองด้วย

หลายแห่งที่เคยไปสังเกตว่าโรงเรียนไกลบ้านมีหอพัก ส่วนใหญ่จะเป็นหอพักนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย ยังตอบไม่ได้ว่าเป็นเพราะอะไร เด็กผู้ชายบางทีต้องทำงาน เคยให้ทุนเด็ก เขาบอกว่ารับไม่ได้เพราะต้องมีภาระช่วยครอบครัว ส่วนเด็กผู้หญิงปล่อยมาได้ หรืออีกอย่างหนึ่งบางแห่งเช่นที่เขมร เด็กผู้หญิงมาอยู่วัดมาอยู่ตามบ้านใครต่อใครพ่อแม่ก็เป็นห่วง อยู่วัดไม่ได้ แต่ถ้ามีหอพัก พวกเด็กผู้หญิงก็มาเรียนได้ ที่เขมรนั้นเห็นพวกเด็กผู้หญิงบางคนก็เก่ง มาสร้างกระต๊อบติดกับโรงเรียน การมีหอพักมีส่วนช่วยให้คนมาเรียนมากขึ้น ถึงแม้จะมีปัญหาว่า พรากเด็กจากพ่อแม่

โรงเรียนที่สอนกันกลางแจ้งในถิ่นทุรกันดารที่ประเทศมาลี แอฟริกา

ก็ตาม การทำอะไรจะให้ดีที่สุดทุกอย่างคงไม่ได้ ก็ต้องชั่งตวงวัด มีเรื่องที่ต้องเถียงกันอยู่เรื่อย คนนั้นก็เห็นว่าอย่างนี้ดี อีกคนก็เห็นไปอีกอย่างหนึ่ง

ที่ list มาว่าผู้ด้อยโอกาส ๑๕ ประเภทนั้นไม่ได้หมายความเฉพาะในเมืองไทย ในต่างประเทศก็เหมือนกันหมด การเรียนในถิ่นทุรกันดาร ที่ขาดแคลนครูนั้น เด็กที่อยู่ไกลๆ มักจะเรียนไม่ทันคนในเมืองมาตลอด อย่างวันก่อนเจอเด็กที่มาเรียนที่อำเภอองครักษ์ (จังหวัดนครนายก) บอกว่ามีความสุขเหลือเกิน อาจารย์ก็เอาใจใส่เพื่อนก็ดี วิชาที่เรียนก็น่าสนใจ แต่ตามเขาไม่ทัน ที่ลำบากที่สุดของเด็กคนนี้คือภาษาอังกฤษ เขาบอกว่าเพื่อนๆ ที่มาโครงการเดียวกันเป็นทั้งนั้น ต้องอาศัยการติวพิเศษ หรือบางทีไปรับเด็กต่างจังหวัดมาติวเวลามหาวิทยาลัยปิดภาคเรียน เนื่องจากมีที่พัก ก็เกณฑ์คนหลายฝ่ายมาช่วยงานการศึกษากัน วันก่อนไปที่ศูนย์การเรียนชุมชน ท่านอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาปรารภว่า *“แหมทูลกระหม่อมนี่มีแนวร่วมเยอะจริง ดูไปดูมาจะเยอะขึ้นยิ่งอยู่ยิ่งเยอะ”* เขาบอกว่าปัญหาของผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารนั้นอยู่ที่มักจะเปลี่ยนครูบ่อยๆ ขาดความต่อเนื่อง เรื่องนี้ช่วยไม่ได้พวกครูเขาจะต้องไป แต่เราต้องหาระบบส่งงานของครูเก่ากับครูใหม่ให้ได้ผล ก็ไม่น่าจะลำบากจนเกินไปนัก ต้องแก้ปัญหาเป็นเปลาะๆ ไป

แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนานั้น อยู่ในสภาพที่ขาดแคลนทุกอย่าง ไม่ใช่เฉพาะในประเทศไทย เด็กๆ ต้องเรียนหนังสือในสภาพนี้

ส่วนการเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมเป็นประโยชน์แก่เด็กที่ด้อยโอกาสมากเท่าที่สังเกต เด็กบางคนไม่มีสมาธิพอที่จะเรียนวิธีนี้ เคยพบเด็กที่สอบได้คะแนนไม่ดีก็ไปต่อว่าทำไมทำคะแนนไม่ดี เด็กบอกว่าก็หนูเรียนจากจอนี่ ไม่ได้เรียนจากครูจะไปดีได้อย่างไร ก็บอกว่าต้องมีเคล็ดลับในการเรียนซิ การเรียนจากจอนี่คุณจดซิ ครูนักเรียนจดแข่งกัน แล้วก็มาทบทวน ที่เขาบอกว่าห้ามท่อง ท่องแล้วเดี๋ยวเสียความคิดนั้นเป็นเรื่องของคนฉลาด แต่คนกลางๆ นี้การทวนไปทวนมาก็เหมือนพระจูฬปันถกลูบผ้าแล้วนึกออกขึ้นมาบ้างก็มี บางคนถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็ไม่ทันเขา ก็ต้องทบทวนบันทึกของตัวเอง ทบทวนติดตาม แต่ก็เจอคนบางคนอีกไม่มีครูเรียนทางไกล กลับดีกว่าพวกที่เรียนใกล้ๆ เรียนใกล้ๆ ก็หลับเสียบ้าง ครูก็ตี แต่คนที่เรียนทางไกลเขาคิดว่าเขาด้อยโอกาส เมื่อได้โอกาสก็ตั้งใจตักตวงเต็มที่ก็ได้ดีเพราะมีมานะ

๒. คนที่ไม่มีเงินเรียนหรือขาดทุนทรัพย์ ปัจจุบันมีระบบหาผู้อุปถัมภ์เด็กซึ่งหลายหน่วยงานทำอยู่ ไม่ใช่เฉพาะในเมืองไทย เมืองจีนก็มีโครงการที่เรียกว่า *โครงการความหวัง* ให้เด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนได้มีโอกาส โดยประกาศให้ผู้สนใจส่งเงินช่วย

ไปให้ทางกระทรวงศึกษาธิการ บางคนที่สนใจช่วยนั้นก็เป็นกรรมกรเป็นแม่บ้านก็มี ไม่ได้รวยเท่าไร เจ้าหน้าที่ก็จะจัดการให้คนที่อุปการะได้เห็นรูปเด็ก ให้เด็กเขียนจดหมายไปถึงและมีการสนับสนุนให้เรียนขั้นสูงขึ้นก็มี หรือมีเงินกู้ทางการศึกษาที่ได้เห็นมาหลายแห่งค่าเล่าเรียนไม่แพงแต่สิ่งประกอบ เช่น ค่าเสื้อผ้า มีตั้งหลายชุดแพงมาก อุปกรณ์การศึกษาต่างๆ หรือแพงที่อาหาร หรือสิ่งอื่นๆ ไม่ทราบว่า มีพวกนี้ แล้วจะเรียนดีขึ้นหรือเปล่า ตรงค่าเล่าเรียนจริงๆ แล้วพอจ่ายได้ สิ่งอื่นๆ จ่ายไม่ได้เลย คนพวกนี้เผลอๆ ก็อาจจะไม่ได้เรียนเช่นกัน

๓. **ผู้ที่สมองไม่ดี** ต้องใช้เทคนิคการสอนให้ได้ความรู้ ทำให้พวกเขาเข้าใจได้ สมองไม่ดีนี้มีหลายแบบ สุดท้ายอาจจะต้องให้เขาทำใจให้ได้ ให้เขาคิดว่าควรทำในสิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ ไม่ใช่ว่าจะพยายามไปเรียนวิชาฟิสิกส์กับอาจารย์สิปปนนท์ คงไม่ไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนนี้คงต้องคุยกันแนะแนวเรื่องแผนการเรียนและการเลือกงานอาชีพที่เหมาะสมกับสติปัญญา

การสอนสตรีในแอฟริกาให้อ่านออกเขียนได้ เป็นการพัฒนาเพิ่มคุณภาพชีวิต

๔. **คนเจ็บป่วย** เดี๋ยวนี้โรงพยาบาลหลายแห่งมีโครงการให้เด็กป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาลได้เรียนหนังสือ นำครูซึ่งส่วนใหญ่มาจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาสอน ปัจจุบันมีอุปกรณ์การสอนหลายอย่าง จะช่วยให้ครูที่มีอยู่ไม่กี่คนสามารถสอนเด็กได้หลายระดับ การจัดการศึกษาให้คนป่วยในโรงพยาบาลนั้นยาก เพราะบางคนสภาพร่างกายไปไม่ไหว เรียนไม่ได้ หรือปัจจุบันเศรษฐกิจตกต่ำ หมอให้คนไข้ออกจากโรงพยาบาลเร็ว ไม่ว่าจะป่วยหรือป่วยเรื้อรังก็ให้ไปต่อที่บ้านโครงการก็ตามไปสอนไม่ได้ เคยไปช่วยเขาทำโครงการเรียนการใช้คอมพิวเตอร์ในโรงพยาบาลไม่ใช่ง่าย พอออกจากโรงพยาบาลไปก็หายไปหมดเลย ไม่มีงบประมาณให้อยู่ในโรงพยาบาล หรือบางทีก็เกรงใจเราก็ไปรับมา ตอนที่มีครูไปสอนคอมพิวเตอร์ก็พอจะได้ผล ส่วนเด็กขาดอาหารกล่าวมาแล้วหลายที เที่ยวนี้ก็ขอผ่านไป

๕. **ผู้ที่ร่างกายบกพร่องหรือที่เรียกว่าคนพิการ** คนกลุ่มนี้ปัจจุบันมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษามากขึ้น มีเทคนิคพิเศษต่างๆ ในการให้ความรู้ หรือการเตรียมความพร้อมของคนพิการ บางทีไม่ใช่แค่เทคนิคการสอนเท่านั้น แต่ต้องเตรียมให้พวกเขามาอยู่ได้

สมมุติว่าจะมาเรียนในมหาวิทยาลัย คนที่มองไม่เห็นก็ขึ้นบันไดตึกไม่ได้ ต้องฝึกการทรงตัว การจับทิศทาง หรือช่วยตัวเองให้ได้ บางคนก็ไม่ได้ฝึกมา บางคนที่ฝึกมาแล้วก็ไม่มีปัญหาในส่วนนี้ แต่ปัญหาก็ยังมีอยู่ เพราะการให้บริการที่ดีจริงๆ ต้องใช้งบประมาณสูง อย่างตอนที่ไปนิวยอร์กเมื่อสองเดือนที่แล้วก่อนเกิดวินาศกรรม ท่านอธิการบดีก็ไปด้วย ได้เห็นคนหนึ่งทั้งตัวมีแต่สมอง ไม่มีอะไรในร่างกายส่วนที่เหลือ ต้องนอนนิ่งๆ แต่นัยน์ตามีแวว มีอารมณ์ความรู้สึกมาก จบปริญญาจาก Harvard โดยได้เครื่องมือต่างๆ ช่วย หายใจเองไม่ได้ รับประทานเองก็ไม่ค่อยจะได้ แต่เครื่องมือเหล่านี้ราคาสูงมาก ให้คนทุกคนไม่ได้ แต่เห็นคนๆ นั้นแล้วก็มีกำลังใจว่า ขนาดลำบากทุกอย่างเขายังอดทน

หลายแห่งที่เห็นมีปัญหาเรื่องการเดินทางไปเรียน สมัยนี้มีรถล้อหรือ wheelchair แต่ถนนไม่ได้เอื้อกับ wheelchair ที่จะแล่นไปได้ อย่าว่าแต่ wheelchair จักรยานไปโรงเรียน ที่บริจาคให้นั้นตามหลักธรรมเรื่อง *จาคะ* เมื่อให้แล้วก็ให้ไปเลย แต่นี่ให้แล้วยังตามไปดูว่าใช้หรือเปล่า เขาบอกว่าใช้ได้อย่างไร ขี้เกียจแบกจักรยานเดินไปตลอดทาง มีแต่โคลนจะถีบได้อย่างไร เมื่อนึกภาพแบบนี้จะเห็นว่า wheelchair ก็เป็นไปไม่ได้เช่นกัน

การศึกษาตลอดชีวิต ไม่มีใครแก่เกินเรียน

หลายแห่งครูไม่มีทักษะการสอนคนพิการ ถ้ามีการอบรมเสียหน่อยก็จะดี แต่ในบางตำบลอาจมีคนพิการเพียงคนหนึ่งหรือสองคน การจะเอาครูมาอบรมคุ้มหรือไม่ อีกหน่อยคงต้องทำเพราะช่วยได้มาก เคยไปเห็นโรงเรียนหนึ่งครูดีมาก สอนคนอื่นก็ดี กับเด็กพิการก็ให้ความเมตตา ดูเด็กก็มีความสุข ได้รับการดูแลอย่างดี แต่ก็ไม่สอนอะไรเลย เพราะไม่รู้จะสอนอย่างไร หรือว่ามีเด็กคนหนึ่งดูหน้าตาไม่ใช่คนโง่ปัญญาอ่อน แต่ตัวใหญ่เบ้อเร่อเลย อยู่ในศูนย์เด็กเล็กคิดว่าไปเจอเด็กยักษ์หรือเปล่า แต่ที่แท้ไม่ใช่ เป็นเด็กอายุ ๗-๘ ขวบแล้ว แต่พ่อแม่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร โรงเรียนไม่เอาคนหูหนวก เลยไปอยู่ที่ศูนย์เด็กเล็กเพราะเขารับ อย่างนี้ต้องนำไปเรียนที่โรงเรียนศึกษาพิเศษซึ่งอาจไกลบ้าน เหมือนไปอยู่โรงเรียนประจำ บางทีพ่อแม่ก็เป็นห่วง

ผู้พิการทางร่างกายเรามีวิธีสอน แต่ผู้ที่มีปัญหาทางจิตนั้นเป็นเรื่องซับซ้อนแก้ยากกว่าปัญหาด้านร่างกาย เพราะมีระดับที่หลากหลาย เช่น สมมุติว่าเรียนหนังสือเก่ง

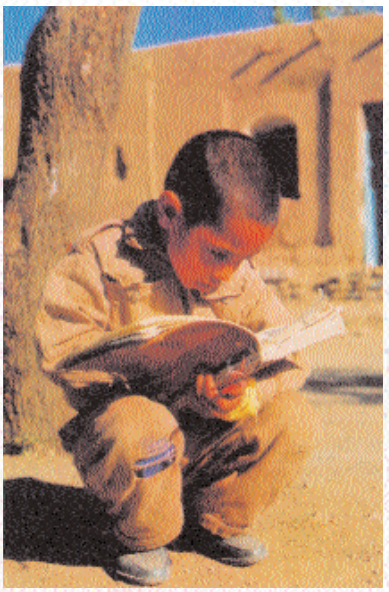
มาตลอด แต่พอเข้าห้องสอบชักทุกทีก็มี อย่างตัวข้าพเจ้าเองนั้น เวลามีคนมาสัมภาษณ์ก็พูดไม่รู้เรื่อง จึงพยายามหลีกเลี่ยงการสัมภาษณ์ คราวที่ไปนิวยอร์กมีคนมาสัมภาษณ์ประมาณเกินครึ่งชั่วโมงจะไปลงหนังสือพิมพ์ พอกลับเมืองไทยก็มีแฟกส์จากหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นมาบอกว่า ขอให้กรอกคำสัมภาษณ์ในแบบสอบถาม ที่ให้สัมภาษณ์ฟังไม่รู้เรื่อง (ยังไม่เขียนให้เขา)

๖. เด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จะมีส่วนช่วยได้มาก แต่ครูในโรงเรียนเหล่านี้ต้องสามารถให้การศึกษาในส่วนที่เป็นหน้าที่ของครอบครัวด้วย

๗. เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นอยู่เสมอ กลุ่มนี้บิดามารดาทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง เช่น พวกเด็กก่อสร้าง เคยมีการก่อสร้างในวัง มีเด็กวิ่งกันเกรียว เลยไปตามมา จับมาอาบน้ำอาบท่า จัดที่ให้เรียนหนังสือ หาครูมาสอน พาไปให้แพทย์หลวงตรวจร่างกาย พ่อแม่ก็พอใจ เด็กก็พอใจเช่นกัน เด็กน่ารักมีความสุข หาขนมให้รับประทาน ในกลุ่มนี้มีเด็กที่โตหน่อยอยู่ในวัยเรียน แต่ก็ไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะตามพ่อแม่ไปทำงาน เลยขอให้ไปเรียนที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์บางกรวย ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อพวกเดินทางเรือทำมาค้าขาย หรือไปทำงาน เรียกกันว่า ชาวเรือ อยู่ในแม่น้ำ ได้มีโอกาสเรียนหนังสือตอนหลังพวกนี้มีไม่มาก โรงเรียนจึงรับเด็กยากจน เด็กที่ลำบากทั่วๆ ไปมาเรียนด้วย จัดระบบศึกษาสงเคราะห์ ไปอยู่หอพักหรือบ้านพักในโรงเรียน หรือเด็กไปอยู่กับญาติที่ไม่โยกย้ายถิ่น นอกจากนั้นมีระบบที่สำคัญอีกอย่างคือทางราชการหรือองค์การเอกชนจัดครูไปสอนตามสถานที่ทำงานของผู้ปกครอง พวกที่มีอาชีพก่อสร้างนั้นง่ายหน่อย แต่พวกที่รับจ้าง เช่น รับจ้างทำไร่อ้อย ค่อนข้างกระจัดกระจาย ยากที่จะจัดการ

๘. เด็กเร่ร่อน เรียกว่า street children สมาพันธ์กาชาดแจ้งมาที่สภากาชาดไทย ให้ดูแลเรื่องนี้ด้วย โดยถือว่าเป็น marginal population หรือเป็นกลุ่มเสี่ยง อาจมีวิธีการโดยให้หน่วยงานที่ช่วยเหลือให้ที่พักพิง และช่วยพัฒนาชีวิตเด็กพวกนี้ให้ดีขึ้น

๙. พวกแรงงานเด็ก การให้เด็กทำงานที่เป็นงานของผู้ใหญ่เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทั่วโลกประณามการใช้แรงงานเด็ก เพราะเด็กที่ถูกใช้แรงงานมักสูญเสียสุขภาพทั้งกายใจ และยังขาดโอกาสทางการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความสามารถที่จะสร้างชีวิตให้ดีขึ้น วิธีการที่ทำกันก็คือ จับผู้ประกอบการเข้าคุก บอยคอตไม่ซื้อของที่เด็กผลิต

เด็กยากจนพากเพียรอ่านหนังสือหาความรู้ ภาพนี้จากหนังสือ Letters of Life พิมพ์โดย UNESCO ปี ๑๙๙๑ (ตอนเป็นเด็กตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าฯ ไปหาดทรายทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกชาวประมง มานั่งเรียนหนังสือกันที่หาดทราย โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ตามเสด็จเป็นคนสอน เพื่อต่อไปพวกเขาจะได้อ่านคู่มือประกอบอาชีพได้)

เด็กในวัยเรียนที่ต้องไปเป็นทหาร แทนที่จะได้เรียนหนังสือตามปกติ บางคนปืนสูงกว่าตัวเด็ก เป็นภาพจาก Brochure ของ Refugee Education Trust ให้หัวข้อว่า A Promise Not a Dream และปลุกให้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่า Make a promise today and you will be making a vital difference in the world

เด็ก ๒ คน ในเมืองติรานา ประเทศอัลเบเนีย ต้องค้นกองขยะหาของไปขาย ช่วยพ่อแม่หาเลี้ยงชีพ ไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ

แต่ปัจจุบันหลายคนไม่เห็นด้วยกับวิธีการนี้ เพราะเด็กเหล่านี้บางส่วนต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว ถ้าไม่ให้ทำงาน ครอบครัวยิ่งจะลำบากกว่านี้และเด็กอาจจะต้องไปทำสิ่งที่เลวร้ายกว่า จึงน่าจะพบกันครึ่งทางโดยประนีประนอมให้เด็กได้รับบริการทางการศึกษามีสันทนาการและปรับปรุงสภาพการทำงานตามโรงงานในปัจจุบันนั้น ผู้ใช้แรงงานมีโอกาสเข้าเรียนต่อการศึกษานอกโรงเรียนเพิ่มวุฒิทางการศึกษาเพื่อจะได้เลื่อนตำแหน่งเลื่อนเงินเดือน วิธีการนี้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นในสภาพเศรษฐกิจขณะนี้อาจมีการให้ออกจากงาน ถ้ามัวแต่เรียนก็อาจเสียโอกาสในเรื่องการทำงานได้

ส่วนเด็กเล็กๆ ที่ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร หรือถูกบังคับให้เป็นโสเภณี เวลามาอยู่ในมือของผู้บริหารทางการศึกษาเพื่อให้เรียนหนังสือ มีความรู้นั้นต้องฟื้นฟูจิตใจด้วย เป็นปัญหาใหญ่ไม่ใช่เฉพาะในเมืองไทย เคยเห็นในข่าวต่างประเทศ บางประเทศมีปัญหามาก ของไทยปัจจุบันไม่ทราบ รัฐบาลไทยไม่เคยมีนโยบายเอาเด็กมาเป็นทหาร แต่เคยพบในถิ่นทุรกันดาร ตอนที่พบนั้นเด็กตายแล้ว เคยถามพ่อแม่ว่าทำไมโกงอายุส่งเด็กไปเป็นทหาร คนที่มารับไปก็ไม่ดูให้ดีเรื่องใบเกิด ไปเป็นทหารพราน เพราะครอบครัวไม่มีกินจริงๆ จึงต้องส่งไป เป็นเรื่องที่เกิดมาเกือบ ๓๐ ปีแล้ว

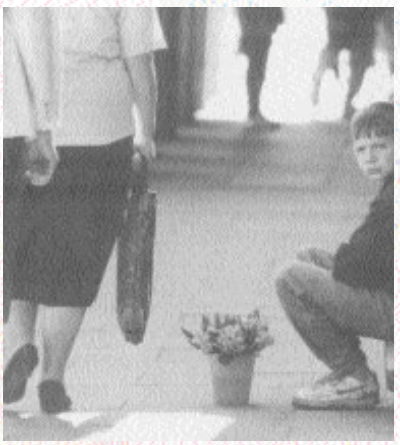
๑๐. ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในวัยเรียน เรื่องนี้การศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่จะช่วยได้มาก เด็กที่มีภาระช่วยงานทางบ้านไม่ได้เข้าเรียนมัธยมนั้น ปัจจุบันมีโอกาสศึกษาผ่านสื่อต่างๆ มากขึ้น เช่น วิทยุศึกษาในสมัยก่อนก็มาเป็นโทรทัศน์เพื่อการศึกษา การศึกษาทางไปรษณีย์ ห้องสมุดประชาชน หรือมีคอมพิวเตอร์ช่วยสอน มีโครงการสอนการใช้อินเตอร์เน็ตแก่ผู้สูงอายุ บางครั้งใช้เด็กเล็กๆ สอน หรืออบรมการใช้คอมพิวเตอร์ให้ครู โดยอนุญาตให้แต่ละคนเอาบุตรมาได้ ๑ คน ลูกเรียนได้ก่อนก็เอาไปติวให้พ่อแม่ที่บ้าน ปัจจุบันมีวิชาการใหม่ๆ ที่แม้แต่ผู้ใหญ่ที่เรียนสูงๆ ก็ไม่เคยทราบ วิชาการเพิ่มพูนรวดเร็วมาก ทุกคนควรมีโอกาสศึกษาตลอดชีวิต วิชาที่เปิดรับบุคคลทั่วไปเรียนตามอัธยาศัยแม้แต่เรียนระดับปริญญาขั้นต่างๆ จึงจำเป็นมาก เราเรียกการศึกษาแบบนี้ว่า **การศึกษาตลอดชีวิต** หรือ Lifelong Education

ทางด้านสังคมวิทยาบอกว่าตอนนี้ชีวิตพวกเราเป็นแบบเส้นตรง คือเมื่อเล็กเรียนวิชา เติบใหญ่ทำงาน จากนั้นมีครอบครัว แล้วก็เลี้ยงดูลูก ต่อไปชีวิตจะเป็นแบบปะปะคือ patchwork ไม่ทราบว่าตรงไหนเรียงลำดับก่อนหลัง ต้องเรียนไปทำงานไป

หรืออบรมไปทำงานไป เพื่อให้ทำงานดีขึ้น เรียนไปมีลูกไป ต่อไปสังคมจะเป็นอย่างนี้ ฝ่ายที่มีหน้าที่จัดการศึกษาก็ต้องจัดให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้โอกาสแก่คนกลุ่มนี้ การศึกษาระหว่างการทำงาน เช่น การเกณฑ์ทหารนั้นสมัยก่อนทหารจะอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ต้องผูกข้อมือจะได้หัดแถวหันซ้ายหันขวาได้ ต่อมาดีขึ้น การเรียนชั้นประถมศึกษาของไทยนั้นค่อนข้างครอบคลุมไปทั่ว จึงให้เรียนการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้จบมัธยมศึกษาระหว่างการเกณฑ์ทหาร และจะมีการฝึกอาชีพก่อนปลดประจำการ เป็นโครงการที่ทางฝ่ายทหารมีอยู่มาก ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำก็น้อยลงหน่อย บางวิชาที่เคยฝึก เช่น ขับรถยนต์ก็ให้ฝึกไม่ได้เพราะไม่มีค่าน้ำมัน ทางหน่วยไม่ให้ ยิ่งช่วงหลังตัดงบประมาณกันก็กระทบนิดหน่อย แต่ก็ยังคงมีนโยบายนี้อยู่ ผู้ที่รับราชการในลักษณะของสัญญาบัตรก็จะมีการเรียนเป็นขั้นเหมือนกัน เช่น ระดับนายร้อย เรียนระดับนายพัน เรียนเสธฯ ก่อนจะขึ้นขั้นแต่ละขั้นก็ต้องไปเรียนก่อน เป็นระบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต

๑๑. ผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษ เมื่ออยู่ในที่จองจำ ณ เรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับการศึกษาสายสามัญขั้นพื้นฐาน และต่อจนระดับอุดมศึกษาได้ เช่น การศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ไปให้ความรู้แก่คนกลุ่มนี้ และประสาทปริญญากันในเรือนจำ เพื่อนที่เป็นอาจารย์ไปสอนในเรือนจำ บอกว่าสอนในเรือนจำ นักศึกษาตั้งใจเรียนมากกว่านักศึกษาที่เขาสอนทุกๆ วันเสียอีก อาจเป็นเพราะไม่มีอะไรมาแบ่งแยกดึงความสนใจไป แต่เมื่อพวกเขาสำเร็จการศึกษาหรือพ้นโทษก็หางานทำได้ยาก เพราะนายจ้างบางทีก็กลัว เช่น กลัวผู้ที่ต้องโทษพยายามฆ่า พวกเขาจึงรู้สึกว่าด้อยโอกาสทางด้านนี้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเขาจะมีความภูมิใจ และความภูมิใจนี้จะกล่อมเกลาจิตใจให้ดีขึ้น เดี๋ยวนี้คนใจกว้างที่จะจ้างพวกนี้มาทำงานก็มีอยู่พอควรหรือว่าจะทำแบบ SMEs เป็นนายของตนเองก็มีจำนวนมากขึ้น ส่วนเยาวชนที่ขึ้นศาลคดีเด็กและเยาวชน จะไม่มีประวัติอาชญากรรม ปัญหาจึงน้อยลง ที่สนใจคนกลุ่มนี้เพราะได้เข้าไปมีส่วนช่วยเรื่องการจัดการศึกษาด้านคอมพิวเตอร์สำหรับผู้ต้องขัง ซึ่งได้ผลดี พวกเขาตั้งใจเรียนเรียนแล้วเราอาจจะป้อนงานให้ เช่น รับพิมพ์นามบัตร พิมพ์งานอื่นๆ ได้ค่าจ้างตามจำนวนหน้า แม้ในระหว่างต้องขังก็มีโอกาสทำงานหารายได้

๑๒. ผู้ลี้ภัยหรือคนไร้สัญชาติ ผู้ลี้ภัยหรือผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย จะว่าเหมือนกันก็เหมือน หรือจะไม่เหมือนกันก็ไม่เหมือน คนที่ได้รับฐานะผู้ลี้ภัยแล้วนั้น

เด็กยากจนขายดอกไม้ข้างถนนที่ประเทศลิทัวเนีย ซึ่งอยู่ในกลุ่มรัฐบอลติก เดิมประเทศนี้เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต ภาพนี้จากหนังสือที่เพิ่งซื้อเมื่อเร็วๆ นี้ ของ UN พิมพ์ในปี ๑๙๙๙

องค์การ UNHCR หรือ **สำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ** จะให้ฐานะพวกนี้พิเศษจะมีโอกาสต่างๆ มีสถานะที่ดี ฉะนั้นหลายประเทศที่เป็นเจ้าบ้านอย่างเมืองไทยจะไม่เรียกพวกนี้ว่า refugee เพราะถ้าเรียก refugee หรือผู้ลี้ภัย พวกนี้ก็จะมีโอกาสต่างๆ ทันที เราเรียกว่า ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย (illegal immigrant)

การย้ายถิ่นต่างๆ นั้นเป็นเรื่องใหญ่ มีทั้งที่ย้ายภูมิลำเนาจากภัยธรรมชาติ และจากภัยที่มนุษย์ก่อขึ้น ซึ่งจะรุนแรงกว่าภัยธรรมชาติ ที่แย่ที่สุดคือ การหนีจากการสู้รบไปอยู่ประเทศอื่น เมื่อปีที่แล้วมีการประชุม ๕๐ ปีของสนธิสัญญาเจนีวา เรื่องกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก หน่วยงานที่จะไปทำงานเรื่องพวกนี้ ก่อนอื่นต้องให้ความเคารพความเป็นมนุษย์ของคนเหล่านี้ก่อน พวกที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายนั้น ประเทศที่รับให้เข้าไปอยู่อาจไม่อนุญาตให้เรียน หรือให้เรียนแต่ต้องจ่ายเงินแพงมาก แบบโครงการ international program ต้องจ่ายหกหมื่นเจ็ดหมื่นบาท

UNHCR เป็นหน่วยงานที่ดูแลผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติได้จัดตั้งโครงการเรียกว่า Refugee Education Trust มีเป้าหมายให้ผู้ลี้ภัยมีสิทธิศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ได้เคยไปคุยเรื่องนี้กับมาดามโอกะตะ ซึ่งเป็นอดีตข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยเป็นชาวญี่ปุ่น ท่านก็เชิญมาร่วมงานด้วย ก็ยินดีที่จะไปช่วยทำงานแต่ยังไม่ได้ช่วยอะไรที่เป็นรูปธรรมเลย เพราะความพยายามในการทำงานตามเป้าหมายนี้จะมีปัญหาเรื่องเงิน และยังมีปัญหาด้านนโยบายของเจ้าของประเทศในด้านการศึกษาด้วย เขาอาจจะไม่ให้ก็ได้

เหตุผลที่เห็นว่าควรให้การศึกษาแก่ผู้อพยพเพราะพวกนี้เป็นผู้เห็นสงคราม เห็นปัญหาต่างๆ มาก จิตใจจะขมขื่น และมีจำนวนไม่น้อยจะไปทำความยุ่งยากแก่สังคมโลก ทำสิ่งที่เลวร้ายได้มาก หากเราไม่ให้โอกาสแก่พวกเขา มีคำขวัญที่ว่า Education provides the opportunity to choose, the opportunity to choose peace. ที่เรามีปัญหาทุกวันนี้ เพราะคนรบกัน สู้กันไม่มีสันติภาพ แต่ถ้าพวกนี้ได้รับการศึกษาเขาจะมีโอกาสเลือกให้มีสันติภาพได้ ตอนนี้มี website ที่จะบริจาคได้ หรือจะดูรายละเอียดก็ได้ที่ www.unhcr-50.org

การที่สนใจเรื่องผู้ลี้ภัยเพราะแต่ก่อนนี้ตั้งแต่จบปริญญาตรีมาก็เข้าทำงานสภากาชาดไทย ซึ่งมีอุดมการณ์ที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยไม่เลือกเชื้อชาติ วรรณะ

ศาสนา ตอนเข้าไปใหม่ๆ งานแรกก็พบผู้อพยพจากกัมพูชา ช่วงนั้นอายุประมาณ ๒๓-๒๔ ปี ยังไม่ได้เข้ามาเรียนที่ประสานมิตรเรื่องการศึกษา มีประสบการณ์เรื่องการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยมาบ้าง การทำงานก็ทะเลาะกับ UNHCR แล้วแพ้ เพราะพูดภาษาอังกฤษยังไม่คล่อง เลยกัดฟันฝึก เดี๋ยวนี้พูดทัน คนเราฝึกกันได้ เป็นการศึกษาตลอดชีวิต ตอนนั้นเหมือนถูกบีบอยู่ตรงกลางมีสภาพคับแค้นเหมือนกัน เพราะนโยบายของกาชาดไม่ว่าจะเป็นกาชาดที่ไหนจะช่วยทุกคน แต่ว่าจะมีคนจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยเพราะเอาใครก็ไม่รู้มาเต็มประเทศ อาจมีปัญหาความมั่นคง อีกอย่างหนึ่งคนไทยก็ยากจนทำไมต้องไปเที่ยวช่วยคนเขมร คนลาว และคนอื่นๆ ด้วย ทำไมต้องช่วยคนต่างชาติ

ส่วนเรื่องการศึกษาก็พยายามหาทางประนีประนอม ทาง UNHCR นั้นไม่ว่าเราจะทำอะไร เราก็พยายามทำดีที่สุด แต่เขาก็บอกว่าไม่ดี ไม่ได้มาตรฐานสักที พวกคนไทยเองเรายังไม่ค่อยมีอะไรให้ เราก็ให้ได้เท่านี้ การสอนนี้ UNHCR มีหลักสูตรเอามาตรวจก็ไม่เห็นมีอะไรพิเศษ หนังสือเรียนที่บังคับให้เรียนก็แพงมาก ถ้าจะซื้อของเขาก็ไม่ไหว ตอนนั้นก็ติดต่อกับวิทยาลัยครูซึ่งเดี๋ยวนี้เป็นสถาบันราชภัฏจันทบุรีมาตั้งหลักสูตรที่คิดว่าดีพอควร ดูว่าคนที่อยู่ในสถานะนั้นควรจะรู้อะไร จะได้ปรับตัวเข้ากับประเทศที่สามที่จะไปอยู่ได้ คิดว่าประสบความสำเร็จ แล้วก็ไม่ใช้ค่าใช้จ่ายที่สูงเกินไปด้วย

ผู้ลี้ภัยบางคนนั้นอาจได้รับการศึกษาที่ดีกว่าในบ้านเมืองของตน เช่น พวกคนจนพอมาอยู่ในค่ายอพยพก็เลยได้เรียน หรือผู้อพยพหญิงบางคนมาจากประเทศที่ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเล่าเรียนเมื่อมาอยู่ในค่ายอพยพได้เรียน และเขาก็ต้องการให้ต่อไปได้ถึงระดับสูง

กลุ่มคนด้อยโอกาสในหัวข้อนี้ยังมีพวกที่อยู่ชายแดน ในประเทศไทยตามพื้นที่ชายแดน บางคนไม่มีสัญชาติ จะพิสูจน์ก็ทำได้ยาก เขาบอกว่าเกิดในเมืองไทย แต่ก็ไม่ได้สัญชาติ บุคคลเหล่านี้ด้อยโอกาสที่จะได้รับบริการใดๆ ของทางราชการ บางแห่งที่เคยไปก็เอาครูไปสอนได้ แต่เขาห้ามให้ประกาศนียบัตร เคยมีข่าวในหนังสือพิมพ์ว่าครูคนหนึ่งสงสารแล้วไปสอน ถูกเพ่งเล็งจากทางราชการว่าทำผิด ต่อมามีการผ่อนปรนให้เรียนประถมต่อไปถึงมัธยมถึงเทคนิค พอเข้ามหาวิทยาลัย บางคนก็ผ่านได้ บางคนก็มีปัญหาที่เคยพบนั้นไปเรียนที่ไหนอะไรก็ห้ามไปหมด จึงได้พยายามช่วยจัดการศึกษาเน้นการฝึกอาชีพ เพื่ออย่างน้อยให้พวกเขามีโอกาสมีอาชีพอย่างสุจริต พออยู่ได้ หรือบางคนอยู่ในเขตป่าสงวน สร้างโรงเรียนไม่ได้ เมื่อ ๒-๓ วันก่อน มีคนมาพูดว่าอยากจะ

บริจาคเงินสร้างโรงเรียน แต่กรมป่าไม้ก็ไม่อนุญาต เลยเรียกเขามาบอกว่าป่าไม้ก็ต้องดูแลผลประโยชน์ของประเทศ ไม่ใช่เฉพาะชุมชนนั้น คือ ประเทศของเราจำเป็นต้องมีป่าเท่านั้นเท่านี้เปอร์เซ็นต์ ตามหลักที่เรียนมาถ้า slope เกิน ๓๐ เขาไม่แนะนำให้มีสิ่งปลูกสร้าง อาจต้องขยับนิดหน่อย มาพบกันครึ่งทางบริเวณที่พอจะทำโรงเรียนได้ หรือว่าบางทีหากพอมีทางก็จะโยกย้ายราษฎรไปอยู่ในที่ที่เหมาะสม แต่หลายแห่งย้ายไม่ได้ ต้องมีการขยับหรือหารือช่วยกันหลายหน่วยงาน

๑๓. ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาที่เป็นสื่อการสอน หรือผู้ที่มีภาษาแม่ต่างจากที่ราชการใช้สอน ทำให้เข้าใจเนื้อหาไม่ถ่องแท้ จึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ เรื่องนี้ไม่ใช่มีปัญหาเฉพาะในเมืองไทยแต่ประเทศพัฒนาในยุโรป อเมริกา ก็มีแบบนี้มาก เช่น ลูกหลานของพวกแรงงานต่างด้าวทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกาพูดภาษาสเปน เคยไปดูโรงเรียนพวกนี้เขาสอนทั้งภาษาอังกฤษและภาษาสเปนควบคู่กัน แล้วค่อยสอนภาษาอังกฤษ มีเพื่อนที่เป็นครูโรงเรียนอยู่ตรงชายแดน เขาไปตามพ่อแม่ บังคับให้เข้ามาโรงเรียนแล้วสอนพ่อแม่ด้วย ในยุโรปก็มี เมื่อปีที่แล้วไปประเทศเยอรมนี ตรงเขตที่แต่ก่อนเป็นเยอรมันตะวันออก ก็มีคนกลุ่มหนึ่งเรียกพวก Sorb เป็นชนเผ่าที่คล้ายคนจากสาธารณรัฐเชค เพราะภาษาคล้ายๆ อย่างนั้น เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ Slav ป้ายถนนแถวนั้นจะเป็นภาษาเยอรมันกับภาษา Slav คู่กัน เขาก็ภูมิใจว่าทางการเยอรมันมีนโยบายที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น มีโรงเรียนชั้นประถมศึกษาที่สอนเป็นภาษา Sorbian ทั้งโรงเรียนยังสงสัยว่าถ้าจะเรียนต่อ ไม่ได้เรียนภาษาเยอรมันก็จะขาดโอกาส ถามแล้วได้ความว่าที่จริงก็เรียนภาษาเยอรมันเป็นส่วนใหญ่

อย่างในเมืองไทยมีหลายโรงเรียนประสบปัญหาเหมือนกันว่าผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยกับวิชาคณิตศาสตร์จะอ่อนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาคณิตศาสตร์ธรรมดาคนไทยทำเลขเก่ง ที่จะได้คะแนนน้อยๆ ไม่ค่อยมี การที่คนด้อยโอกาสกลุ่มนี้ได้น้อยนั้นเพราะเขาฟังโจทย์ ฟังวิธีการไม่ออก เคยถามว่าจะเป็นไปได้ไหมถ้ามีครูติวเป็นคนที่พูดภาษานั้นได้ สอนภาษาไทยเป็นภาษาไทย แต่สอนเลขเป็นภาษาไทยด้วยและเป็นภาษากะเหรี่ยงด้วย อย่างนี้จะได้ไหม แต่ตอนแรกคงหาคนได้ยาก ไม่แน่ใจว่านโยบายอย่างนี้จะดีหรือเปล่าเพราะต่อไปเมื่อเรียนสูงขึ้นระดับมัธยมหรือมหาวิทยาลัยขั้นนี้คงไม่มีคนสอนภาษากะเหรี่ยงให้ได้ สอนเป็นภาษาไทยยังทำยากเลย เคยเปรยๆ

ให้กระทรวงศึกษาธิการทราบถึงโรงเรียนมัธยมที่ขาดครู เขาถามว่าอาจารย์ใหญ่ฟ้องหรือบอกว่าไม่ได้ฟ้อง ไปเห็นเองทนไม่ได้ก็เลยจ้างคนไปสอนฟิสิกส์ อย่างอื่นก็ยังไม่ได้จ้าง พวกนี้เลยขาดโอกาส ถ้าสอนภาษาลัวะ ภาษาม้ง อาจจะลำบากกว่า ยังไม่ได้ไปสัมภาษณ์ที่เยอรมนีว่าต่อจากนั้นเขาจะทำอย่างไร ที่เยอรมนีก็มีแรงงานต่างด้าวเข้ามา จะไม่เข้าใจภาษาเยอรมัน ทำให้ระดับการศึกษาไม่ทัดเทียมกับผู้ที่พูดภาษาเยอรมันเป็นภาษาแม่ คนที่เข้ามานี่ควรมีนโยบายที่จะสร้างโรงเรียนสักเท่าไรเพื่อรองรับ มีห้องเรียนกี่ห้องจะคะเนยาก เพราะไม่ทราบจำนวนคนเข้าคนออก

๑๔. ผู้ที่อยู่ในสังคมที่ไม่ส่งเสริมการศึกษา อาจจะยากต้องประชาสัมพันธ์ให้สังคมและครอบครัวเห็นความสำคัญของการศึกษา บางครั้งเขาบอกว่าเข้าโรงเรียนเสียเงิน แต่รับจ้างได้เงิน เคยถามว่าไปรับจ้างได้เงินเท่าไร มาโรงเรียนก็จะให้ได้เงินเท่านั้น อันนี้เป็นที่มาของพวกโครงการทำงานระหว่างเรียน หรือการให้ทุนการศึกษาผู้ด้อยโอกาส เรียกว่าเป็นต้นทุนเสียโอกาสของการไปศึกษา

๑๕. คนที่ฉลาดเกินไป หรือสติปัญญาเลิศล้ำ ปัจจุบันปัญหานี้ลดลงเพราะมีครูที่เข้าใจ เปิดโอกาสให้เด็กสมองเลิศได้พัฒนาตามศักยภาพของเขา คนพวกนี้อันตรายถ้าดูแลจัดการไม่ดีจะเป็นผลเสียทั้งเด็กปัญญาเลิศและเด็กอื่นในชั้นด้วย ปัจจุบันเด็กเรียนได้แค่ไหนก็ทดสอบได้ ในระบบอย่างนี้จะใช้วิธีการพัฒนาไปตามระดับความสามารถ แต่ในบางแห่งที่ทุรกันดาร หรือที่ยากจนทำไม่ได้ เด็กต้องเอามาเรียนรวมกัน เคยมีเด็กฉลาดคนหนึ่งเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ในชั้น มีผลให้เด็กฉลาดก็เป็นทุกข์ เพื่อนก็เป็นทุกข์ ถามเพื่อนๆ บอกว่า ไม่ใช่ไม่รักเขา แต่พอครูพูดอะไรมาคำแกก็ทั้งตอบทั้งถาม ครูก็ไปใหญ่ตอบไปเรื่อยๆ คนอื่นฟังไม่รู้เรื่อง คนอื่นเบื่อเหลือเกินรำคาญมาก ไม่รู้จะทำอย่างไรกับเขา ถ้าครูบริหารจัดการเรื่องนี้ได้ ก็ไม่น่าจะมีปัญหา หรือบางทีกฎข้อบังคับต่างๆ ที่มีมากเหลือเกิน อาจจะไปบดบังความสามารถหรือความคิดของเขาได้

ในระดับธรรมดาๆ นั้นยังคิดไม่ออกว่า การจัดชั้นเรียนควรจัดตามระดับความสามารถของเด็กคือ จัดคนที่ฉลาดไว้ด้วยกัน หรือจัดเด็กที่เรียนช้าไว้ด้วยกัน จะได้ใช้เทคนิคการสอนเหมาะสมกับเด็กฉลาดและเด็กที่เรียนช้าได้ แต่ครูที่สอนจริงบอกว่าทำไม่ได้ เพราะถ้านำเด็กที่เรียนไม่ค่อยดีอยู่ด้วยกันหมด สอนเหนื่อยตาย ก่อกวนกัน

ไม่ได้เรียน นำเด็กที่เรียนดีบ้างไม่ดีบ้างมาปนกันยังชวนกันเรียนบ้าง เทคนิคการสอนอย่างนี้ไม่ทราบว่าอย่างไหนจะดีที่สุด

หัวข้อสุดท้ายที่จะพูดตั้งชื่อหัวข้อไว้ว่า **"การจัดการศึกษาสากล จากจอมเทียน ค.ศ. ๑๙๙๐ ถึง Dakar ค.ศ. ๒๐๐๐"** ความจริงไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้ ตั้งไว้เก๋ๆ เรื่องการประชุมที่จอมเทียน ได้แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเปิดงาน เพียงแต่ไปเปิดงานไม่ได้ไปอยู่ประชุมกับเขา

การจัดการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสในปัจจุบันและอนาคตคงต้องมีหลายแนว เพราะเป็นโลกสมัยโลกาภิวัตน์ ต้องเปิดกว้างหลายๆ อย่าง ต้องมองดูว่า ในต่างประเทศเขาเป็นอย่างไร มีปรัชญาความคิด ค่านิยมทั่วๆ ไปเป็นอย่างไร ไม่ใช่เฉพาะของกลุ่มหรือที่เราจะไปให้ความช่วยเหลือเท่านั้น ไม่ใช่ความเมตตาแต่เฉพาะพวกเราคนอื่นช่างเขา ในโลกปัจจุบัน เหตุการณ์เช่นการรบในอัฟกานิสถานมาอยู่ถึงในห้องเรา เปิดโทรทัศน์เปิดมาก็เจอเลย ทุกคนเห็นหมด ตอนนี้จึงต้องรู้ว่าประเทศอื่นเขาเป็นอย่างไร เท่าที่สังเกตดูเราเคยพูดกันว่าคนไทยคนตะวันออกถือความสามัคคีถือกลุ่มของสังคมเป็นสำคัญ แต่ว่าตะวันตกถือปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ ที่พูดเมื่อตอนต้นว่าที่ทำกันมา เราดู mean เอาคนส่วนมาก คนที่ด้อยโอกาสมีส่วนน้อย เรามีงบประมาณแค่นี้ ก็ต้องเอาคนที่มีศักยภาพไปพัฒนาบ้านเมือง เอาพวกนั้นก่อน พวกที่ด้อยๆ ก็ช่วย เป็นการกุศลทิ้งๆ ไว้ต่อไปก็คงจะทำแบบนี้ไม่ได้ เพราะคนส่วนน้อยนี้ก็เป็นพลเมืองโลกเหมือนกันนี่เป็นแนวคิดแบบใหม่

ตอนที่ทำงานช่วยผู้อพยพ สมองถูกฉีกระหว่างความคิดว่าเราเป็นคนไทยและรักชาติมาก ถูกอบรมให้รักชาติมาตลอด เรามีหน้าที่ขอบเขตความรับผิดชอบอยู่แค่ประเทศไทยและคนไทย ทำไมต้องเอื้อมไปที่อื่น กับอีกความคิดว่าต้องเปิดกว้างไหม สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเป็นองค์สภานายิกา ท่านสั่งให้เปิดช่วยแนะนำให้ทำ ตอนนั้นไม่เห็นว่าทำไมต้องทำขนาดนี้ ตอนนี้เห็นแล้วว่า นี่คือแนวคิดสากล แม้แต่แนวคิดตามพระพุทธศาสนาอย่างเรื่องความเมตตา ที่เมื่อกี้ท่านอธิการบดีกล่าวถึงท่านพระธรรมปิฎกว่า เป็นผู้ที่มีเมตตาไม่เลือกชาติ วรรณะ ศาสนา ก็คือแนวคิดนี้ คนเราต่อไปก็คงต้องให้การศึกษาในระบบสังคมแบบใหม่ คนเราต้องทำอะไรบ้าง ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ต้องเรียนรู้ปนๆ กัน ต้องทำงานส่วนหนึ่งคือ ทำงานเพื่อเป็นวิชาชีพ แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นงานเกียรติยศที่ไม่ได้เงิน เช่น เป็นนายกสมาคมได้เกียรติแต่ไม่ได้เงิน

ขอกล่าวถึง **"จากจอมเทียนถึง Dakar"** สักเล็กน้อย เมื่อประมาณ ๑๐ ปีมาแล้ว มีการประชุมนานาชาติที่จอมเทียน จังหวัดชลบุรีในประเทศไทย และเมื่อปีที่แล้ว (ค.ศ. ๒๐๐๐) เดือนเมษายนที่ Dakar ประเทศ Senegal ก็มีการประชุมแบบเดียวกัน มีผู้แทนประเทศต่างๆ เกือบ ๒๐๐ ประเทศซึ่งมีระดับการพัฒนาต่างๆ กันมาประชุมร่วมกันต่างคนต่างก็มาให้คำมั่นว่าจะจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างน้อยในระดับประถมศึกษาให้เด็กทั่วโลกได้ นี่ก็คือเด็กด้อยโอกาสนั่นเอง ที่ Dakar ตั้งเป้าหมายกันว่าจะทำให้ได้ในปี ๒๐๑๕ แต่ที่จอมเทียนนั้นกำหนดให้ทุกอย่างพร้อมในปี ๒๐๐๐ แต่ไม่สำเร็จ ก็ยืดไปอีกเป็น ๒๐๑๕ ตอนนั้นปัญหาการขาดไอโอดีนก็ให้หมดไปในปี ๒๐๐๐ ทุกอย่างรุมกันหมดในปี ๒๐๐๐ ก็ยังไปถึงยาก เวลานี้ให้เด็กเรียนไปถึงชั้นประถมในปี ๒๐๑๕ เน้นเด็กยากจนด้อยโอกาสในประเทศยากจน ก็เป็นความพยายามร่วมกันของนานาประเทศ องค์การระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นยูเนสโก ยูนิเซฟ ธนาคารโลก ไอเอ็มเอฟ องค์การอนามัยโลก เอฟเอโอ หน่วยงานเอกชนระหว่างประเทศ มีคำขวัญว่า **Education for All การศึกษาเพื่อทุกคน** แล้วเขายังกล่าวถึงประเด็นที่ว่า การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาได้หลายอย่าง

เท่าที่ดูที่พูดกันก็อย่างที่เราชอบพูดกันในเมืองไทย เช่น การศึกษาจะเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ถ้าเด็กผู้หญิงได้เรียน ก็จะลดการตายของมารดาและทารก ทำให้ภาวะโภชนาการของเด็กดีขึ้นมีสถิติว่าในแอฟริกา เด็กที่แม่ไม่ได้รับการศึกษา จะตายไปก่อนเติบโต ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้าแม่ได้เรียนสัก ๕ ปี การตายของทารกจะลดเหลือ ๑๒ เปอร์เซ็นต์ วัยรุ่นที่มีการศึกษาจะติดโรคเอดส์น้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา การนำเด็กเข้าโรงเรียนจะทำให้เด็กได้รับวัคซีนป้องกันโรค ได้วิตามิน อาหารที่มีประโยชน์ มีผู้ทำสถิติว่าเด็กทั่วโลกกว่า ๑๓๐ ล้านคนไม่เคยได้รับการศึกษาเลย และเด็กกว่า ๑๕๐ ล้านคน ออกจากโรงเรียนก่อนจบ ป.๔ ไม่ทราบว่าจริงหรือเปล่า หรือจะมากกว่านี้ เด็กผู้หญิงจะได้ไปโรงเรียนน้อย เขาพูดถึงการแก้ปัญหาโดยเพิ่มครูผู้หญิง สิ่งอำนวยความสะดวก แม้แต่ห้องน้ำผู้หญิง คือคิดละเอียดกันมาก นอกจากนั้นยังพูดถึงประเทศยากจนที่เป็นหนี้มากต้องอาศัยการบริจาคจากต่างประเทศ บางครั้งผู้บริจาคและผู้รับบริจาคมีแนวคิดหรือนโยบายไม่ค่อยสอดคล้องกัน การที่จะทำงานให้สำเร็จต้องเพิ่มปริมาณครู เพิ่มความสามารถของครู การสร้างโรงเรียนเพิ่มขึ้นต้องมีการเขียนแผนและการทำงบประมาณร่วมกันทุกฝ่าย เราต้องดูกันไปว่าถึงปี ๒๐๑๕ จะเป็นเช่นใด

มีคนตั้งข้อสังเกตว่า ทุกคนพูดว่าการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญมากแต่พอไปมองการแก้ปัญหาจริงๆ แล้ว จะแก้ปัญหาเรื่องการลดภาระหนี้ การต่อสู้โรคเอดส์มากกว่าการแก้ปัญหาเรื่องการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นปัญหาเรื้อรัง ไม่รู้จะมามุมไหนเป็นเรื่องที่แก้ได้ยาก

ขออภัยที่กล่าวยาวไปหน่อย แต่เมื่ออนุญาตให้หลับได้แล้วก็ไม่เป็นไร การไตร่ตรองพูดวันนี้อาจไม่ค่อยดีพอ การบรรยายครั้งนี้ไม่ได้ค้นคว้าละเอียด เพียงแต่ได้ยินมาและประมวลประสบการณ์มาอย่าเอาไปอ้างอิงอะไรนัก เพราะยังไม่ค่อยสมบูรณ์ ตั้งใจพูดเพื่อระดมความคิดเท่านั้น มีรูปที่จะให้ดูเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส

การจัดการความรู้

*รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คงเที่ยง**

ความหมายของความรู้ (Knowledge)

ความรู้ คือสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นการเพิ่มขีดความสามารถที่จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพที่ดีกว่า ความรู้เป็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างความเข้าใจตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน ความรู้ คือ กรอบของการประสมประสานระหว่างสถานการณ์ ค่านิยม ความรู้ในบริบทและความรู้แจ้งอย่างชัดเจน ซึ่งโดยทั่วไปความรู้จะอยู่ใกล้ชิดกับกิจกรรมมากกว่าข้อมูลและสารสนเทศ ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ ความรู้ คือข้อเท็จจริง ประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ กระบวนการและข้อมูลสารสนเทศที่ผนวกด้วยความเข้าใจอันเกิดจากการเปรียบเทียบ การตีความ การวินิจฉัยและการตรวจสอบผลกระทบซึ่งทำให้เกิดคุณค่าสูงและพร้อมที่จะนำไปประยุกต์สู่การตัดสินใจและการปฏิบัติ

ประเภทของความรู้

การแบ่งประเภทของความรู้สามารถมองได้หลายมิติ แต่มิติที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ มองในด้าน “รูปแบบที่มองเห็น” ซึ่งสามารถแบ่งความรู้เป็น ๓ ประเภท คือ (Elias : 2004)

---

*ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก University of Missouri Columbia เคยรับราชการที่โรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เคยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง รองคณบดีและหัวหน้าภาควิชา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา คณะกรรมการคุรุสภา และประธานกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ

๑. ความรู้ฝังลึก (Implicit Knowledge) หมายถึง เป็นความรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากประสบการณ์ การศึกษา การสนทนา การฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเชื่อ เจตคติของแต่ละบุคคล

๒. ความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดออกมาจากบุคคลด้วยการบันทึกในรูปแบบต่างๆ

๓. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Culture Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากความเชื่อ ศรัทธา ซึ่งจะเกิดจากผลสะท้อนกลับของตัวความรู้และสภาพแวดล้อมขององค์กร องค์กรที่พัฒนามาเป็นระยะเวลานานจะมีการพัฒนาความเชื่อร่วมกันในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติขององค์กร ความสามารถหลักขององค์กร (Core Competency) ซึ่งก็คือวัฒนธรรมขององค์กรนั่นเอง

ความรู้ในเชิงปรัชญาว่าด้วยทฤษฎีความรู้

จำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ (Tannenbaum : 2000)

๑. ความรู้เชิงประจักษ์ (Empirical Knowledge) เป็นความรู้เกิดจากการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า

๒. ความรู้เชิงวิเคราะห์ (Analytical Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้ตรรกะเป็นเครื่องมือในการอนุมานจากฐานความรู้ที่มีอยู่เดิม

๓. ความรู้เชิงทฤษฎี (Theoretical Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ในลักษณะที่เป็นนามธรรม โดยการใช้สัญชาตญาณและการหยั่งรู้ ซึ่งรู้ความจริงได้โดยอาศัยจิตที่ได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ

๔. ความรู้เชิงปทัสฐาน (Normative Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการใช้ปทัสฐานและค่านิยมของสังคมเป็นตัวกำหนด ไม่สามารถใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์กับเครื่องมือได้

ความรู้สามารถจำแนกได้เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลและความรู้ที่อยู่นอกตัวบุคคล โดยเฉพาะความรู้และความชำนาญมักไม่มีตัวตนให้เห็น

การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดจากการปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์สะสมไว้ในตัวบุคคล ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรวบรวมจัดระบบนำไปสู่การพัฒนางาน สร้างองค์ความรู้ เผยแพร่องค์ความรู้และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งการจัดการความรู้ต้องใช้ระยะเวลาและมีผู้เกี่ยวข้องมากมาย การจัดการความรู้เป็นกระบวนการซึ่งเป็นการจัดระเบียบเพื่อสร้างสรรค์องค์กรและใช้ความรู้เพื่อสนับสนุน

และปรับปรุงองค์กร การจัดการความรู้เป็นระบบข้อมูลข่าวสาร ทักษะที่จะช่วยปรับปรุงองค์กรในยุคการเปลี่ยนแปลง การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่องเกิดการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป้าหมายคือ การพัฒนางานและพัฒนาคนโดยมีความรู้และกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการที่ว่าด้วยการนำเอาความรู้และความเข้าใจถึงการทำงานร่วมกันของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันในองค์กรมาเก็บรวบรวมและเรียบเรียงในเชิงประโยชน์ในการสร้างคุณค่า เพื่อความแตกต่างและพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

การจัดการความรู้สำหรับองค์การประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นในการรวบรวมความรู้จากประสบการณ์ของตนเองและประสบการณ์ของผู้อื่น เพื่อความเหมาะสมเพื่อประยุกต์ใช้ความรู้ที่จะตอบสนองพันธกิจขององค์การ กิจกรรมต่างๆ จะสำเร็จต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ ความพยายามที่จะทำให้ดีขึ้นโดยใช้ระบบปัญญาในการแสวงหา จัดเก็บ และประยุกต์ใช้ความรู้สำหรับการเรียนรู้ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การจัดการความรู้เป็นกระบวนการของการเก็บรวบรวมความรู้ในองค์กรและนำความรู้ที่เก็บรวบรวมจากบุคลากรแต่ละคนมาถ่ายทอด แลกเปลี่ยน เป็นการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร รวมถึงการจัดเก็บความรู้ไว้เป็นทรัพย์สินที่คงอยู่กับองค์กรตลอดไป

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่เป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรมและจัดเก็บไว้ในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงความรู้ได้ โดยอาศัยช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและการถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่ จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

ความสำเร็จของการจัดการความรู้เกิดจากการผสมผสานการทำงานระหว่างองค์ประกอบของการจัดการความรู้ซึ่งประกอบด้วย (Elias : 2004)

๑. คน (People) กลยุทธ์หลักที่องค์การใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันมุ่งที่ความสามารถของคนในองค์กรที่จะสร้างนวัตกรรมและมีความคล่องตัวที่จะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ตามสภาวะการณ์ การพัฒนาคนในองค์กรจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก

๒. กระบวนการ (Process) กระบวนการของการจัดการความรู้ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้

ขั้นตอนของการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ

- การกำหนดวิสัยทัศน์หรือการทำแผนที่ความรู้
- การแบ่งปันความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การประยุกต์ใช้หรือเผยแพร่ความรู้

๓. เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) การจัดการความรู้ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์การให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นในเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการเรียกว่าระบบบริหารความรู้ ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บสารสนเทศ (Repositories) เครื่องคอมพิวเตอร์แม่ข่าย (Server) จัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการเผยแพร่เนื้อหาข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน

การจัดการความรู้นั้นมีความซับซ้อนและไม่ใช่เพียงการเก็บรวบรวมข้อมูลในองค์กรเท่านั้น การจัดการความรู้ต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิผล ซึ่งต้องพิจารณาองค์ประกอบหลักๆ คือ (Nonaka, 1998)

๑. บุคลากร ต้องเป็นบุคลากรที่มีความรู้ (Knowledge Worker) ซึ่งควรประกอบด้วยความสามารถ ดังนี้

๑.๑ ความสามารถในการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๑.๒ ความสามารถในการคิดทำสิ่งใหม่ ๆ
๑.๓ ความร่วมมือร่วมใจกับผู้อื่น
๑.๔ ความสามารถคิดเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ และ
๑.๕ ความอ่อนน้อมถ่อมตน

๒. ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีคุณภาพ มีการจัดและพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ตลอดจนมีการปรับปรุงเทคโนโลยีให้ทันสมัยพร้อมสำหรับการปฏิบัติงานและการเรียนรู้

๓. ผู้นำแห่งการเรียนรู้ (Learning Leader) ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งจะต้องพัฒนาความรู้ของตนเอง มีบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำ เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีอิสระในการทำงาน เป็นผู้นำแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพร้อมที่จะนำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดขึ้นในองค์กร

๔. ระบบการจัดการ (Management System) ระบบการจัดการที่เอื้ออำนวยที่เหมาะสม เน้นการมีส่วนร่วมและกระจายอำนาจ มีระบบและกลไกการนิเทศและการประกันคุณภาพภายใน ระบบของการจัดการขององค์กรต้องมีลักษณะสำคัญพื้นฐาน คือ

๔.๑ ฝ่ายบริหารระดับสูงให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน

๔.๒ มีวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

๔.๓ วัตถุประสงค์มีความหมาย

๔.๔ ระดับความไว้เนื้อเชื่อใจสูง

๔.๕ ภาวะผู้นำภายในทีมงานดี และ

๔.๖ การแบ่งปันผลตอบแทนและรางวัล

การจัดการความรู้ในองค์กรนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนได้รวดเร็วและเหมาะสมมากขึ้น ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการนำเอามาประยุกต์ใช้กับองค์กรแห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันนี้

ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ช่วยให้การดำเนินการจัดการความรู้เป็นไปอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้มีหลายแนวทาง APQC (American Productivity and Quality Center) กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ไว้ คือ

๑. ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ทั่วทั้งองค์กร

๒. ยุทธศาสตร์ถ่ายทอดความรู้และวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด

๓. ยุทธศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับลูกค้า

๔. ยุทธศาสตร์ปัจเจกบุคคล

๕. ยุทธศาสตร์จัดการสินทรัพย์ทางปัญญา และ

๖. ยุทธศาสตร์สร้างความรู้และนวัตกรรม

นอกจากนี้นักวิชาการยังได้เสนอยุทธศาสตร์การกระทำต่อความรู้ ๑๐ ประการ คือ การสังเกต รวบรวม ตั้งสมมติฐาน ตีความ จัดกลุ่ม จัดฟัง แลกเปลี่ยน เผยแพร่ สร้างแบบจำลองและประยุกต์ตัดสินใจดำเนินการ รวมทั้งได้มีการนำเสนอยุทธศาสตร์อื่นๆ เช่น

๑. ยุทธศาสตร์การใช้ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์

๒. ยุทธศาสตร์วัดต้นทุนทางปัญญา

๓. ยุทธศาสตร์ปัจจัยหลักต่อความสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

เจนเนตร มณีนาค และคณะ. (๒๕๔๖). **สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพมหานคร : ซัมซีสเต็ม.

บดินทร์ วิจารณ์. (๒๕๔๗). **การจัดการความรู้...สู่ปัญญาปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซเปอร์เน็ท.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. (๒๕๔๗). **การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้.** กรุงเทพมหานคร : เอ็กซเปอร์เน็ท.

ยุทธนา แซ่เตียว. (๒๕๔๗). **การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้สร้างองค์กรอัจฉริยะ.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้คืออะไร ไม่ทำ - ไม่รู้.** [On - line] Available : http://www.kmi,or.th/bm-HA.html [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

สมพร เพชรสงค์. **การจัดการความรู้.** [On-line] Available : http://www.area.obee.go.th/suratthai1/ pdffile/kms.pdd [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

_____, **การจัดการความรู้ในโรงเรียน.** [On-line] Available : http://www.kmi.trf.or.th/Document/Experience/KMschool_460919.pdf. [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

_____, **การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้.** [On-line] Available : http://www.kmi.trf.or.th/KMI_doc 1. html [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

_____, **การจัดการความรู้ SECI Model ฉบับพิสดาร.** [On-line] Available : http://www.kmi.trf.or.th/Document/Experience/SECI_Model_vicharn.pdf. [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

_____, **สู่การสร้างสรรค์สูงส่งเต็มศักยภาพการจัดการความรู้ในมหาวิทยาลัย.** [On-line] Available : http://www.kmi.or.th/ [๒๕๔๙, กันยายน ๒๒].

Elias, M.Award. (2004). **Knowledge Management.** New York : Random House Inc.

Nonaka, I. (1998). The Knowledge Creating Company, **Harvard Business Review on Knowledge Management.**

Tannenbaum, S.I. and Alliger, G.M. (2000). **Knowledge Management : Clarifying The Key Issues,** n.p.

การจัดการชั้นเรียน

*ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต**

ในหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๒๔ ได้ระบุถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการใน ๖ ประการ โดยที่สาระทั้ง ๖ ประการนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการชั้นเรียน (Classroom Management)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูเลื่อนวิทยฐานะ โดยจะต้องผ่านการประเมินใน ๓ ด้าน ด้านสอง คือ ด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน พิจารณาจากสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน ครูทุกคนที่จะเข้าสู่วิทยฐานะชำนาญการ (คศ. ๒) ชำนาญการพิเศษ (คศ. ๓) เชี่ยวชาญ (คศ. ๔) และวิทยฐานะเชี่ยวชาญพิเศษ (คศ. ๕)

---

* ราชบัณฑิตทางศึกษาศาสตร์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก Illinois State University การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ เคยรับราชการที่วิทยาลัยครูยะลา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก สงขลาและประสานมิตร เคยเป็นผู้ช่วยรองอธิการบดี คณบดี และรองอธิการบดี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคุรุสภา นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

จะต้องผ่านการประเมินรายการสมรรถนะ “การบริหารจัดการชั้นเรียน” โดยที่การจัดการชั้นเรียนและการบริหารจัดการชั้นเรียนนั้นมีความหมายคล้ายกัน

นอกจากการจัดการชั้นเรียนจะมีความสำคัญดังได้กล่าวมาแล้ว มาร์ซาโน (Marzano 2000, cited in Sergiovanni et al 2004) ได้สังเคราะห์งานวิจัยทั้งในสหรัฐอเมริกาและต่างประเทศ พบว่าตัวแปรระดับชั้นเรียนที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ได้แก่ คุณภาพการสอนของครู การออกแบบหลักสูตรและการจัดการชั้นเรียน

ชั้นเรียนเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมของนักเรียน ชั้นเรียน แต่ละชั้นมีระดับของความซับซ้อนที่แตกต่างกัน การจัดการชั้นเรียน จึงเป็นสิ่งจำเป็น เป็นสิ่งที่ยาก เป็นสิ่งท้าทายในการสอนและเป็นงานสำคัญที่ครูจะต้องเรียนรู้ ถ้าปรารถนาจะประสบความสำเร็จในวิชาชีพครู (Good and Brophy 2000)

ความหมาย

ได้มีผู้ให้ความหมายของการจัดการชั้นเรียนในมุมมองที่แตกต่างกัน ดังนี้

๑. การจัดการชั้นเรียน หมายถึง การกระทำของครูและกลยุทธ์ของครูที่มุ่งให้ชั้นเรียน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย (order) หมายรวมถึงกิจการที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมส่งผลให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยมิได้หมายถึงนักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดจนกระทั่งเป็นคนเฉื่อยชา (Burden 1995)

๒. การจัดการชั้นเรียน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ครูปฏิบัติต่อนักเรียน สถานที่ เวลา และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน เนื้อหาสาระ และนักเรียนเกิดการเรียนรู้ (Wong and Wong 1998)

๓. การบริหารจัดการชั้นเรียน หมายถึง การจัดบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน การจัดข้อมูลสารสนเทศ เอกสารประจำชั้นประจำวิชา การกำกับดูแลชั้นเรียนประจำวิชาต่างๆ (สำนักงาน ก.ค.ศ. ๒๕๔๘)

จะเห็นได้ว่าการจัดการชั้นเรียนเป็นการจัดหาและวิธีการที่จำเป็น เพื่อสร้างและคงสภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน วัตถุประสงค์หลักของการจัดการชั้นเรียน ไม่ใช่การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อม

ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียนมิใช่มุ่งแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ปรารถนาของนักเรียน แต่เป็นการเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม

ส่วนประกอบและแนวคิด

การจัดการชั้นเรียนมีองค์ประกอบ สมรรถนะและแผนดังต่อไปนี้

องค์ประกอบ (Components)

การจัดการชั้นเรียนที่ดีมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ดังนี้ (Nakamura 2000)

๑. แรงจูงใจ

แรงจูงใจที่สำคัญ ได้แก่

ก. การแสดงการยอมรับนักเรียนและแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความสำคัญ

ข. การยอมรับว่านักเรียนมีความสามารถ

ค. การแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนและชั้นเรียน คือ สถานที่ที่มีความปลอดภัย

๒. การติดต่อสื่อสาร

ครูจำเป็นจะต้องมีทักษะในการติดต่อสื่อสารกับนักเรียนโดยมีความสามารถในการฟัง ความสามารถในการแสดงออก การส่งเสริมและการยกย่อง ตลอดจนความสามารถในการเจรจา เพื่อแก้ปัญหา

๓. วินัย

ครูจำเป็นจะต้องเข้าใจปัญหาและสาเหตุของวินัย ทำให้นักเรียนทราบและเข้าใจกฎระเบียบต่างๆ ตลอดจนผลของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบ

จอห์นสันและคณะ (Johnson et al 2005) ได้เสนอแนะว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ วิธีดำเนินการและการจัดการพฤติกรรม ซึ่งมีสาระโดยสรุป ดังนี้

๑. วิธีดำเนินการ (Procedures)

วิธีดำเนินการเป็นแนวปฏิบัติที่แตกต่างจากกฎระเบียบ วิธีดำเนินการที่สำคัญประกอบด้วย

๑) วิธีดำเนินการทางวิชาการ (Academic Procedures) กิจกรรมที่สำคัญ เช่น การทดสอบ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

๒) วิธีดำเนินการในกิจวัตรหรืองานประจำ (Routine Procedures) เป็นกิจกรรมที่จัดนับตั้งแต่นักเรียนเข้าชั้นเรียนจนกระทั่งออกจากชั้นเรียน เช่น การบันทึก

เวลามาเรียน การส่งการบ้าน การส่งงานที่มอบให้ทำ การขออนุญาตออกนอกห้องเรียน การลาหยุดเรียน

๓) วิธีดำเนินการพิเศษ (Special Procedures) สำหรับสถานศึกษาขนาดใหญ่กิจกรรมสำคัญ เช่น การซ้อมหนีไฟด้วยวิธีที่ปลอดภัย มีตัวอย่างและฝึกปฏิบัติ

๒. การจัดการพฤติกรรม (Behavior Management)

การจัดการพฤติกรรมมิได้หมายความว่าครูลงโทษนักเรียนเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แต่ครูจะต้องมีมาตรการในการป้องกันมากกว่าจะแก้ไข

การจัดการพฤติกรรมของนักเรียนนั้น ครูจะต้องได้รับการฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติ

การจัดการพฤติกรรมมีขั้นตอนสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) สื่อสารให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจนว่าพฤติกรรมที่คาดหวังหรือที่พึงประสงค์ คืออะไร

๒) สาธิตตัวแบบของพฤติกรรมที่พึงประสงค์

๓) เสริมแรงเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สมรรถนะ (Competencies)

ครูจำเป็นจะต้องมีสมรรถนะในการจัดการชั้นเรียน ในการนี้ครูจำเป็นจะต้องมีความสามารถในการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน และมีความสามารถในการประเมินพฤติกรรมของนักเรียน สมรรถนะ ในการจัดการชั้นเรียนแบ่งเป็น ๔ องค์ประกอบย่อย ดังนี้ (Gilberts and Lignugaris - Kraft 1997)

๑. ความสามารถในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชั้นเรียน

๒. ความสามารถในการกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของนักเรียน

๓. ความสามารถในการใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

๔. ความสามารถในการประเมินประสิทธิผลของกลยุทธ์ที่ใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

แผน (Plan)

ในการจัดการชั้นเรียนจำเป็นจะต้องมีแผน แผนในการจัดการชั้นเรียนมีองค์ประกอบดังนี้ (Bosch 1999)

๑. การจัดการชั้นเรียน

การจัดการชั้นเรียน เป็นการสนับสนุนการสอนของครูและการเรียนของนักเรียน การจัดชั้นเรียน ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนและการปฏิบัติการในชั้นเรียน

๑) สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน สิ่งแวดล้อมทางกายภาพจะทำให้นักเรียนสนุกกับการมาเรียน ความเหมาะสมของแสง สี และอุณหภูมิ การจัดทางเดิน การจัดที่นั่ง เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน

๒) การปฏิบัติการในชั้นเรียน สิ่งสำคัญในการปฏิบัติการในชั้นเรียน ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การออกกฎระเบียบงานประจำและวิธีดำเนินงาน ชั้นเรียนเป็นสถานที่บ่มเพาะประชาธิปไตย ดังนั้น ระเบียบต่างๆ จะต้องส่งเสริมประชาธิปไตยด้วย

งานประจำเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการปฏิบัติการในชั้นเรียน เช่น การบันทึกเวลามาเรียน การส่งการบ้าน การลาหยุด นอกจากนั้น การสร้างแรงจูงใจและการให้กำลังใจนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

๒. การสอน

องค์ประกอบที่สองของแผนการจัดการชั้นเรียน คือ การสอน ซึ่งประกอบด้วยแผนการสอนและการปฏิบัติการสอน

๑) แผนการสอน ครูจำเป็นต้องจัดทำแผนการสอน ซึ่งควรระบุถึงวัตถุประสงค์ของการสอน การนำเสนอเนื้อหา การให้นักเรียนมีส่วนร่วม การถามคำถาม กิจกรรมต่างๆ ในกระบวนการสอน การประเมินความเข้าใจของนักเรียนตลอดจนกลยุทธ์ที่ใช้ในการสอนนักเรียนเป็นรายบุคคล

๒) การปฏิบัติการสอน พฤติกรรมของครู วิธีการสอนของครูและคุณภาพการสอนของครู นอกจากจะส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนแล้วยังลดปัญหา

ทางวินัยอีกด้วย ในการปฏิบัติการสอน ครูจะต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างแรงจูงใจ การมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักเรียนกับครู การพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถควบคุมตนเองได้

๓. การประเมินผล

องค์ประกอบที่สามของแผนการจัดการชั้นเรียน คือการประเมินผลที่ทั้งครูและนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกัน ควรให้การประเมินผลมีความเป็นปรนัยและเป็นธรรมแก่นักเรียน นักเรียนควรเข้าใจระบบการให้คะแนน และครูควรตระหนักว่าจุดเน้นของการประเมินผล คือ เพื่อการพัฒนา

๔. การไตร่ตรองของครู

การไตร่ตรองของครู เป็นองค์ประกอบที่สี่ของแผนการจัดการชั้นเรียน ครูควรหาโอกาสที่จะทบทวนการสอนของตนเอง ทบทวนการสอนในบางบทเรียน ศึกษาหาทางที่จะช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูควรหาโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู การไตร่ตรองของครูเป็นการประเมินผลการสอนของตนเอง และเป็นการพัฒนาการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

การนำไปใช้

การจัดการชั้นเรียนนอกจากจะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของครูแล้ว การจัดการชั้นเรียนยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอีกด้วย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้กำหนดสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนและกำหนดตัวบ่งชี้ ๓ ตัว ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ ๑ การจัดบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน

เกณฑ์การให้คะแนนระดับดีมาก คือ มีความยืดหยุ่นในการจัดห้องเรียน มีป้ายนิเทศหรือสื่อการเรียนการสอนหรือมุมวิชาการ สำหรับศึกษาค้นคว้าที่เป็นปัจจุบัน ส่งเสริมให้นักเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนและผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและผู้เรียนมีความสุข

ตัวบ่งชี้ที่ ๒ การจัดทำข้อมูลสารสนเทศและเอกสารประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา

เกณฑ์การให้คะแนนระดับดีมาก คือ จำแนกข้อมูลที่จำเป็นและเอกสารประจำชั้นเรียน/ประจำวิชา ให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบันและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ที่ ๓ การกำกับชั้นเรียน/ประจำวิชา

เกณฑ์การให้คะแนนระดับดีมาก คือ มีการสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน/ประจำวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ กำกับ ดูแล การปฏิบัติของผู้เรียนให้เป็นไปตามข้อตกลง และสามารถปรับพฤติกรรมผู้เรียนให้เรียนร่วมกันได้อย่างราบรื่น

ครูควรตระหนักถึงตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินข้างต้น แล้วปฏิบัติงานจนกระทั่งเกิดผลตามเกณฑ์ดังกล่าว นอกจากนั้นในการจัดการชั้นเรียนนั้น ครูควรตระหนักถึง

๑. สภาพแวดล้อมทางกายภาพในห้องเรียน

๒. การเตรียมการสอนของครูและการจัดทำแผนการสอนที่ดี

๓. ความเหมาะสมในการนำเสนอบทเรียนที่สอดคล้องกับอายุ วุฒิภาวะและบริบทของสังคม

เอกสารอ้างอิง

สำนักงาน ก.ค.ศ. (๒๕๔๘). **คู่มือการใช้แบบประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานเพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ.**

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๖). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

Bosch, K.A. (1999). **Planning Classroom Management for Change.** Illinois : SkyLight Professional Development.

Burden, P.R. (1995). **Classroom Management and Discipline.** New York : Longman Publishers.

Gilberts, G. H. and Lignugaris-Kraft, B. (1997). "Classroom Management and Instruction Competencies." **Teaching and Teacher Education.** 13(6) : 597 - 610.

Good, T. and Brophy, J. (2000). **Looking in Classrooms.** New York : Addison Wesley.

Johnson, D.D et al (2005). "For the Uninitiated: How to Succeed in Classroom Management." **Kappa Delta Pi Record.** 42(1) : 28 - 32.

Nakamura, R.M. (2000). **Healthy Classroom Management.** Belmont, CA. : Wadsworth.

Sergiovanni, T.J. et al (2004). **Educational Governance and Administration,** 5th ed. Boston : Pearson.

Wong, H.K. and Wong, R.T. (1998). **The First Days of School.** Mountain View, CA : Harry K. Wong Publications.

การจัดการเรียนรู้

*รองศาสตราจารย์ ระวิวรรณ ศรีคร้ามครัน**

๑. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

๑.๑ ผู้วางแผนการจัดการเรียนรู้สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ

๑.๒ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้มองเห็นแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดทุกระยะและสามารถให้ความร่วมมือได้เป็นอย่างดี และมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

๑.๓ มีการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ไปสู่นวัตกรรมใหม่ๆ

๑.๔ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นขั้นตอน มีกระบวนการที่ชัดเจน

๑.๕ คงรักษาคุณภาพของการศึกษาในแต่ละระดับ

๑.๖ ประหยัดเวลาในการเรียนรู้ ได้ใช้เวลาในการเรียนรู้อย่างคุ้มค่า และมีความคงทนในผลการเรียนรู้

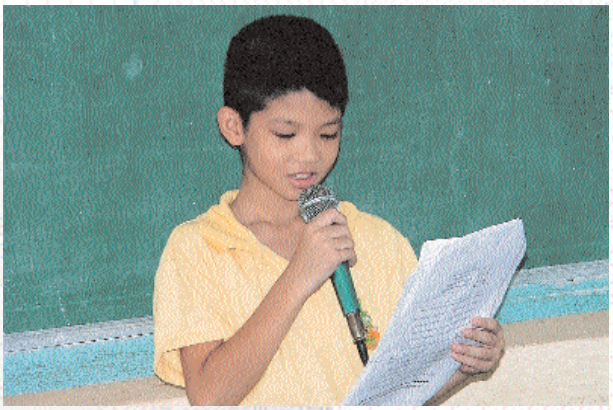
๑.๗ ผู้ปกครองเข้าใจได้ง่ายและสามารถให้ความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ได้มากขึ้น

---

* M.Ed. (Curriculum and Instruction) University of Missouri, Columbia, U.S.A. Cert. in Correspondence Education ประเทศนิวซีแลนด์ (ทุนโคลัมโบ) อดีตหัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ รักษาราชการในตำแหน่งอธิการบดี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๒. ความหมายของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) หมายถึง การวางแผนจัดกิจกรรมต่างๆ ตามหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ฝึกฝน หรือมีประสบการณ์และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนอย่างค่อนข้างถาวร

๓. พื้นฐานและแนวคิดของการจัดการเรียนรู้

๓.๑ ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานและแนวคิดของการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านพฤติกรรมนิยม (Behavioral Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านพฤติกรรมนิยมเน้นการจัดหรือการวางเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และปรับพฤติกรรม นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่เน้นทฤษฎีนี้ ได้แก่ วัทสัน (Watson), กัททรี (Guthrie), พาฟลอฟ (Pavlov), ธอนไดค์ (Thondike) และสกินเนอร์ (Skinner) ทฤษฎีนี้ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์แนวทางการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการสังเกตพฤติกรรม และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อทำนายและควบคุมพฤติกรรมในด้านการเรียนรู้ จัดสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้ากระตุ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม นอกจากนี้ยังใช้การเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

๒) ทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านปัญญาและความคิด (Cognitive Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านปัญญาและความคิด เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นด้านวิธีการหรือการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด และสติปัญญา นักจิตวิทยาและนักการศึกษาในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย กาเย่ (Gagné), บรูเนอร์ (Bruner), ออสเบล (Ausubel) และนักจิตวิทยากลุ่ม เกสตอลท์ (Gestalt) ทฤษฎีการเรียนรู้นี้สนับสนุนแนวคิดที่ว่า พัฒนาการของความรู้ในด้านปัญญา และความคิดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นจะได้มาจากการที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กับการหยั่งรู้ (insight) ของตนเอง ส่วนเพียเจท์ (Piaget) มีความเชื่อว่าพัฒนาการของระดับความคิดและสติปัญญาของมนุษย์จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับในแต่ละขั้นตอนของอายุ วุฒิภาวะและสิ่งแวดล้อม จึงควรจัดการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความจริง (facts) ที่อยู่รอบๆ ตัวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

บรูเนอร์ (Jerome Bruner) มีความเชื่อว่าความสามารถในด้านสติปัญญาของผู้เรียนจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระด้วยการศึกษาค้นคว้าตามความสนใจของตนเอง เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความคิด การเข้าใจสิ่งแวดล้อมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ผู้สอนจึงต้องจัดเตรียมสถานการณ์ต่างๆ และสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นในด้านมนุษยนิยม (Humanistic Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นในด้านมนุษยนิยม เน้นการส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนและพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง ประเมินความสามารถความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้สูงสุดตามศักยภาพ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่สำคัญ ในกลุ่มนี้ได้แก่ Maslow และ Rogers แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ด้านนี้จะเน้นความสำคัญของผู้เรียนทั้งด้านจิตพิสัยและพุทธิพิสัย ซึ่งสอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะพัฒนาการในด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเอง

มาสโลว์ (Abraham Maslow) มีแนวคิดว่า ควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกที่จะเรียนรู้โดยอิสระ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมกับพฤติกรรมของตนเอง ผู้สอนมีหน้าที่จัดกิจกรรมตามความต้องการขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน ชี้แนะและให้คำแนะนำ ซึ่งมีความเชื่อว่า การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแล้ว

โรเจอร์ (Carl Rogers) มีความเชื่อว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ความไว้วางใจกัน จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บทบาท บุคลิกภาพ และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครูกับผู้เรียนจะมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนสนใจการเรียน เกิดการเรียนรู้และมีความเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญาได้ บทบาทของครูจะเปลี่ยนจากผู้บอก เป็นผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้สำรวจ หรือสร้างแนวคิดใหม่ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความสามารถของตนเองภายในกรอบของหลักสูตรที่กำหนด

๔) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคม เน้นด้านพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม โดยสนับสนุนการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตในสังคม การอยู่รวมกลุ่มกันของมนุษย์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการจัดกิจกรรมกลุ่มและจัดให้มีการสื่อสารระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการช่วยเหลือกัน

บันดูรา (Albert Bandura) เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ด้านสังคม โดยเน้นพฤติกรรมที่เกิดจากการที่ผู้เรียนสังเกตสิ่งแวดล้อมและเลียนแบบ (modeling) รวมทั้งการเรียนรู้จากความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของผู้อื่นในด้านต่างๆ ด้วย

๕) ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพหุปัญญา (Multiple Intelligences Theory of Learning)

การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนมีความสามารถในด้านการเรียนรู้ ความคิด สติปัญญา และทักษะ ที่แตกต่างกัน และทุกคนมีความสามารถทางสติปัญญาอย่างน้อย ๘ ด้าน เรียกว่า พหุปัญญา (multiple intelligences) ประกอบด้วย ความสามารถในด้านการใช้ภาษา (linguistic intelligence) ความสามารถในทางคณิตศาสตร์ (logical-Mathematical intelligence) ความสามารถในการนึกคิดและจินตนาการ (spatial intelligence) ความสามารถในด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย (bodily - kinesthetic intelligence) ความสามารถในด้านดนตรี (musical intelligence) ความสามารถที่จะสนใจและเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal intelligence) ความสามารถที่จะสร้างแนวคิดและความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence) และความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Naturalist intelligence) ทฤษฎีพหุปัญญานี้พัฒนามาจากความรู้เรื่องการทำงานของสมอง สมองส่วนต่างๆ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ต่างกัน ที่ทำให้บางคนอาจมีความสามารถบางประการ โดดเด่นเป็นอัจฉริยะในขณะที่ความสามารถด้านอื่นๆ ต่ำกว่าผู้อื่น ความสามารถแต่ละด้านนี้สามารถพัฒนาให้สูงสุดได้ ผู้สอนควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเอื้อให้แก่ผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้และพัฒนาความสามารถทางด้านสติปัญญาของตนเองทั้ง ๘ ด้าน ให้มากที่สุด

๓.๒ กรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้

กรอบแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่สนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งได้แก่

๑) มิติของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ (Knowledge) ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เรียนรู้เกี่ยวกับโลกและสถานการณ์ต่างๆ ของโลก ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ เทคโนโลยี ผลผลิตของสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น

๒) มิติของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะ (Skill) ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการคิดที่หลากหลาย ทักษะการสื่อสาร การมีเหตุผล การประเมินค่า การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมอย่างเหมาะสมและถูกต้อง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และมีทักษะชีวิต

๓) มิติของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม (Attitude) การจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการมีค่านิยมในตนเอง ภาคภูมิใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

๔. องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

๑) หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาสาระที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ กิจกรรมการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือมวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาได้เตรียมจัดไว้ให้กับผู้เรียน

๒) บุคลากร ประกอบด้วย

(๒.๑) ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้ให้นโยบายให้การสนับสนุนในการดำเนินงานทุกด้าน ให้คำปรึกษาหารือเพื่อให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และนิเทศติดตามกำกับประเมินผล

(๒.๒) ครู เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร วิธีการสอนและการจัดกิจกรรม การวางแผนการจัดการเรียนรู้ ศึกษาภูมิหลังของผู้เรียน สภาพแวดล้อม ประสานงานกับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการพัฒนาตนเองและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเป็นระบบต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

(๒.๓) ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตรตลอดปีการศึกษา

(๒.๔) ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ให้การสนับสนุนกับทางโรงเรียนในการวางแผนจัดการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ประสานงานกับทางโรงเรียนร่วมมือกันพัฒนากิจกรรม

(๒.๕) ชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน/กรรมการสถานศึกษา/อาสาสมัครห้องสมุด มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การจัดกิจกรรม และการจัดหาหนังสือรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรสนับสนุนตลอดปีการศึกษา

๓) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ได้แก่ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ และเทคโนโลยี ซึ่งต้องจัดหามาให้เพียงพอต่อการศึกษา ค้นคว้าและการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

๔) วิธีการ/กิจกรรม มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมและจัดกิจกรรมในเวลาเรียนนอกเวลาเรียนอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง มีปฏิทินปฏิบัติงานตามเวลาที่กำหนดและจัดงบประมาณของแต่ละกิจกรรมอย่างชัดเจน จัดกิจกรรมโดยสอดแทรกในสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมที่ร่วมกับชุมชนในโอกาสต่างๆ ควรเน้นเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย และบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งพระบารมีที่แผ่ไปสู่สังคมโลกด้วย

๕) สถานที่ มีศูนย์ส่งเสริมการอ่านเป็นเอกเทศ หรือจัดไว้ในห้องสมุดเป็นสัดส่วนเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมวัสดุสารนิเทศ และใช้บริเวณอื่นๆ ภายในโรงเรียนเป็นสถานที่จัดกิจกรรมตามความเหมาะสม

๕. การประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถนำการจัดการเรียนรู้ไปใช้ได้หลายประการ เช่น

๑) จัดกิจกรรมให้เกิดการสร้างความรู้ ในสมองของผู้เรียนมิได้มีแต่ความว่างเปล่าแต่ทุกคนมีความรู้ และประสบการณ์เดิมของตนเอง เพียงแต่ทุกคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เมื่อได้รับประสบการณ์ใหม่ สมองจะเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิมเข้าด้วยกัน ผู้เรียนก็จะสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ตามสภาพของแต่ละคน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนที่ต่างกัน

๒) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์หลายด้าน เช่น บุคคล สิ่งแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวอวัยวะ หรือกล้ามเนื้อต่างๆ ตามความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความสนใจของผู้เรียน โดยกล้ามเนื้อที่เคลื่อนไหวเป็นทั้งกล้ามเนื้อมัดย่อย และกล้ามเนื้อมัดใหญ่

๔) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยการใช้กระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการจัดการ กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ กระบวนการทำงาน หรือกระบวนการอื่นๆ โดยครูจัดกิจกรรม สถานการณ์ หรือกำหนดให้ผู้เรียนหาข้อมูลหรือความรู้ โดยใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือ

๕) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้สัมผัส สรุปความรู้ ความคิด และความเข้าใจด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม ตลอดจนมีบุคลิกภาพที่ดี

๖) จัดกิจกรรมให้ประยุกต์ใช้ความรู้ ในการปฏิบัติกิจกรรมควรให้ผู้เรียนมีโอกาสได้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ที่หลากหลาย หรือได้ฝึกฝนการปฏิบัติการเรียนรู้จนเกิดความชำนาญ โดยครูจัดสถานการณ์ แบบฝึกหัด หรือโจทย์ปัญหาให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความชำนาญในการที่จะนำเอาความรู้นั้นมาใช้เป็นประจำในชีวิตจริง

๗) ครูผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาท จากการเป็นผู้บอกความรู้มาเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ

๘) ให้โอกาสแก่ผู้เรียน ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้ มีความคิดวิจารณญาณ ให้ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆ การสังเกต การอภิปราย การระดมสมอง การปฏิบัติจริงมากกว่าการบอกเล่าของครู

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะต้องมีลักษณะการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ ผ่านการจัดหลักสูตรที่สนององค์รวมของชีวิต ที่เรียกว่า บูรณาการความรู้ และเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของปัจจุบัน รวมถึงต้องมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ สนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีการใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

ชูศรี ตันพงศ์. (๒๕๓๗). **เรียนรู้เพื่อเป็นครูคุณภาพ**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ THE KNOWLEDGE CENTER.

ระวิวรรณ ศรีคร้ามครัน. (๒๕๔๙). **เทคนิคการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วันทนา เมืองจันทร์. (๒๕๔๒). **วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สยามมิตรการพิมพ์.

สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. (๒๕๔๘). **การบริหารจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาระบบราชการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

องค์การ อินทรัมพรรย์. (๒๕๓๙). **การจัดการโรงเรียนประถมศึกษา**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

www.kmi.or.th Vicharn @ trf.or.th

http://school.obec.go.th/sup br3/borwon 33.html

http://academic.obec.go.th/cdc/formular base/manage.html

http://nakhonsdwan3.net/download/km9.doc

http://learners.in.th/blog/work30/3808

การนิเทศการศึกษา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ**

การนิเทศการศึกษาในประเทศไทย เริ่มมีขึ้นมาพร้อมๆ กับการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น เช่น การดูแล การควบคุม การตรวจตราการศึกษา

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ได้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น มีเสนาบดีกรมเป็นหัวหน้าเพื่อรับผิดชอบงานทางด้านการศึกษาทั้งหมด การควบคุมการศึกษานั้นพระมหากษัตริย์ยังคงควบคุมร่วมกับเสนาบดี

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๙-๒๔๗๕ ได้ตั้งกรมวิชาการขึ้นในกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่สอนวิชาครูและอบรมครูทั้งที่มีวุฒิและไม่มีวุฒิ เพื่อเพิ่มสมรรถภาพของครู ตลอดจนส่งเสริมการแต่งแบบเรียนให้ดีและได้มาตรฐาน

พ.ศ. ๒๔๙๕ กรมวิสามัญศึกษา ได้จัดการอบรมครูเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น เรียกว่า การอบรมศึกษานิเทศก์ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ได้รับการกำหนดและแต่งตั้งเป็นทางการขึ้นประจำกรมวิสามัญศึกษา

---

* ดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการศึกษา (กศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้จัดตั้งหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีสำนักงานชั่วคราวที่โรงเรียนพญาไท งานส่วนใหญ่เป็นงานค้นคว้า อบรมครู แนะนำการทำอุปกรณ์การสอน สาธิตการสอน ทำคู่มือและให้ความช่วยเหลือไปยังภูมิภาคมากขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ศึกษานิเทศก์ฝ่ายสามัญประจำจังหวัดได้โอนมาขึ้นอยู่กับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ช่วยเหลืองานวิชาการของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และต่อมาได้จัดตั้งศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอกิ่งอำเภอขึ้นทุกแห่ง

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้โอนศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์อำเภอ/กิ่งอำเภอมาอยู่กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปฏิบัติงานในกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาและกลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีมาพร้อมๆ กับการจัดการศึกษาในประเทศไทย เพียงแต่ความมุ่งหมายของการนิเทศเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของการจัดการศึกษา การนิเทศการศึกษาในยุคแรกเป็นการนิเทศโดยอิสระเสรีตามสถานภาพของวัดหรือสำนักแต่ละแห่ง ยุคต่อมาเป็นการนิเทศแบบตรวจตรา และยุคปัจจุบันเป็นการนิเทศที่มีการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมมาใช้ ทั้งผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศใช้วิธีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิดร่วมกัน เป็นการนิเทศในลักษณะของกัลยาณมิตร

ความสำคัญ

การจัดการศึกษาทุกระดับ จะต้องรับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนแนวคิดทางการสอนใหม่ได้รับการค้นพบจากการค้นคว้าวิจัยตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาย่อมจะช่วยให้มีการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาครู ให้มีความรู้ความเข้าใจที่จะจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง

วิชาชีพทางการสอนเป็นวิชาชีพชั้นสูง จำต้องได้รับการพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้างานการสอนแตกต่างกว่างานอื่นๆ ทั้งรูปแบบการสอน เทคนิคการสอนของครูแต่ละคน ตลอดจนประสบการณ์ในการสอนที่แตกต่างกัน การนิเทศการศึกษาจะช่วยพัฒนาวิชาชีพทางการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นการนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการให้ได้มาซึ่งคุณภาพของนักเรียน โดยที่การนิเทศการศึกษาเป็นการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเรื่องการนิเทศการศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารและครูควรจะได้ศึกษาให้เกิดความเข้าใจเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

ความหมาย

การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริมให้เกิดการปรับปรุงการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

การนิเทศการศึกษา มีความมุ่งหมายที่จะช่วยครูให้เป็นครูที่สอนดียิ่งขึ้น ช่วยผู้เรียนได้เรียนดีขึ้นและช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการศึกษา มี ๔ ประการ ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ครูและบุคลากรนั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

๒. เพื่อพัฒนางาน การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนางานสอนให้ดีขึ้น

๓. เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ไม่ได้เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับ และคอยตรวจตราหรือจับผิด

๔. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ เพราะว่าขวัญและกำลังใจ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศการศึกษาไม่ได้สร้างขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้วย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ยาก

การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การพัฒนาครู ให้มีความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ให้ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนเพิ่มขึ้น เพื่อการปรับปรุงการสอนของครู รวมทั้งเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

พื้นฐานแนวความคิด

การนิเทศการศึกษามีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

หลักการที่ ๑ การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งกระบวนการนี้มีความหมายครอบคลุมถึงการทำงานเพิ่มขั้นตอนมีความต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งและมีความเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน

หลักการที่ ๒ การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้น จะกระทำโดยผ่านตัวกลางคือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งบุคคลเหล่านี้เมื่อได้พัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนให้ดีขึ้นด้วย

หลักการที่ ๓ การนิเทศการศึกษาเน้นบรรยากาศประชาธิปไตย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนิเทศมีการยอมรับซึ่งกันและกัน รับผิดชอบร่วมกัน การเปลี่ยนบทบาทในฐานะผู้นำและผู้ตาม บรรยากาศของการทำงานจะมุ่งสร้างความร่วมมือกัน

ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องมีลักษณะพิเศษบางประการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่องานการให้ความช่วยเหลือแก่ครูเพื่อปรับปรุงการสอนให้มีคุณภาพ ลักษณะพื้นฐานที่ผู้นิเทศควรมีอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. พื้นฐานความรู้ (Knowledge Based) ผู้นิเทศจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่ของครูผู้สอน เข้าใจบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในงานนิเทศการศึกษารวมทั้งพื้นฐานของความรู้ในเรื่องของการพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นครู

๒. ทักษะปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) ผู้นิเทศจะต้องทราบว่า มีพฤติกรรมของการนิเทศในลักษณะใดบ้าง ที่จะมีผลต่อครูผู้สอนแต่ละคนหรือเป็นกลุ่มมากที่สุด

๓. ทักษะเฉพาะ (Technical Skills) ผู้นิเทศจะต้องมีทักษะเฉพาะในด้านการสังเกต การวางแผน การประเมินผล และการประเมินผลภายหลังการปรับปรุงการสอน

บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการนิเทศการศึกษา อาจแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ ผู้เชี่ยวชาญในการเรียนการสอนวิชาเฉพาะ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ มีทักษะประสบผลสำเร็จในวิชาชีพเฉพาะนั้น เช่น ทางศิลปะ ดนตรี การเกษตร เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ ศึกษานิเทศก์ เป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอนมาแล้ว ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์

กลุ่มที่ ๓ ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่บริหารการศึกษา ทำหน้าที่นิเทศ แนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู

กลุ่มที่ ๔ ครู เป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถด้านการสอน ทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศภายในโรงเรียน

บทบาทและหน้าที่ผู้นิเทศในแต่ละกลุ่ม ย่อมมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน หน้าที่พื้นฐานของการนิเทศ คือ ช่วยเหลือครูปรับปรุงการสอน การพัฒนาบุคลากร ปรับปรุงหลักสูตร พัฒนาการทำงานกลุ่มและวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การประยุกต์

เทคนิคการจัดกิจกรรมนิเทศการศึกษา

กิจกรรมสำหรับการนิเทศ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความสามารถแก่ผู้ปฏิบัติงานซึ่งรับการนิเทศที่จัดขึ้นในขณะนั้น กิจกรรมการนิเทศการศึกษาจัดออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กิจกรรมที่ผู้นิเทศเป็นผู้ปฏิบัติ เป็นกิจกรรมหลักที่ผู้นิเทศใช้สำหรับการให้ความรู้แก่ผู้รับการนิเทศ หรือทำการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้รับการนิเทศให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการนิเทศที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการบรรยาย การสาธิต การสังเกตการสอนในชั้นเรียน การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูล การจัดทำเครื่องมือและข้อทดสอบ

๒. กิจกรรมที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำร่วมกัน เป็นกิจกรรมการนิเทศที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งสองฝ่าย ได้แก่ การประชุม การระดมสมองการอภิปราย

๓. กิจกรรมสำหรับผู้รับการนิเทศ เป็นกิจกรรมที่เน้นบทบาทของผู้รับการนิเทศซึ่งผู้รับการนิเทศจะต้องเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้ปฏิบัติตามสถานการณ์ต่างๆ ตามที่ผู้ให้การนิเทศเป็นผู้จัดขึ้น กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การฟัง การดู การอ่าน การเยี่ยมเยือนการไปทัศนศึกษา บทบาทสมมติ และการปฏิบัติตามคำแนะนำ

การที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน แม้ว่าจะมีเทคโนโลยีทันสมัยเพียงใดก็ตาม ครูยังมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนการสอน แม้แต่แนวความคิดใหม่ที่ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูก็ยังมีบทบาทที่สำคัญ

แต่รูปแบบการทำงานของครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไป การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สนับสนุนให้ครูสามารถประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง ให้ครูได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน กระตุ้นให้ครูวางแผน กำหนดจุดมุ่งหมาย และแนวปฏิบัติการสอนไปพร้อมๆ กัน และท้าทายความสามารถของครูให้มีความคิดเชิงนามธรรมสูงขึ้นในขณะปฏิบัติงาน ดังนั้นงานนิเทศการศึกษาจึงเป็นภารกิจของผู้นิเทศที่เน้นงานบริการทางวิชาการที่ช่วยให้ครูพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ

เอกสารอ้างอิง

ชารี มณีศรี. (๒๕๓๘). **การนิเทศการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โสภณการพิมพ์.

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. (๒๕๔๒). **การนิเทศการศึกษา : ทฤษฎีและการปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สงัด อุทรานันท์. (๒๕๓๐). **การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและการปฏิบัติ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม.

สุทธนู ศรีไสย์. (๒๕๓๗). **หลักการนิเทศการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Glickman, Carl D. (1990). **Supervision of Instruction.** 2nd ed. Boston : Allyn and Bacon.

การบ้าน

*รองศาสตราจารย์ ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ**

ความเป็นมา

การบ้าน (Homework) เป็นแบบฝึกหัดที่เด็กนำกลับไปทำที่บ้าน เพื่อเป็นการทบทวนความจำ แบบฝึกหัดลักษณะนี้ได้รับความนิยมมากมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ ด้วยเชื่อว่าการบ้านจะยกระดับการเรียนรู้ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ นักการศึกษากับผู้ปกครองมองการบ้านว่า เป็นการยัดเยียดงานการเรียนให้กับเด็ก ทำให้เด็กขาดโอกาสทำกิจกรรมอื่น เช่น กิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมสร้างสรรค์ การให้การบ้านเด็กจึงซบเซาลง จนถึงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ การบ้านได้กลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้งหนึ่ง และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ความสำคัญ

การบ้านเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่มีทั้งข้อดีข้อเสีย ซึ่งเด็กและ/หรือผู้ปกครองบางคนชอบแต่บางคนไม่ชอบ ทั้งที่การบ้านคืองานที่แสดงความรับผิดชอบและสนองตอบความต้องการของสังคมในแง่คุณภาพการศึกษา คุณค่าของการบ้านเกิดทั้งผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง

---

* ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หัวหน้าสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้านผู้เรียน การบ้านเป็นแบบฝึกที่สำคัญสำหรับเด็กดังนี้

๑. ฝึกการจำ

๒. ฝึกความเป็นเอกเทศและความรับผิดชอบ

๓. ฝึกการบริหารเวลา

๔. ฝึกนิสัยการเรียน

๕. สร้างเจตคติการเรียนว่าเกิด ณ ที่ใดก็ได้ไม่ใช่เฉพาะที่โรงเรียน

๖. เพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของเด็ก

๗. พัฒนาทักษะการเรียนรู้

ด้านผู้ปกครอง การบ้านเป็นงานหนึ่งที่ผู้ปกครองสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายกล่าวคือ

๑. ผู้ปกครองสามารถใช้การบ้านเป็นเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนได้ โดยพิจารณาจากความยากง่ายของการบ้าน ความเหมาะสมและคุณภาพการบ้าน

๒. การทำการบ้านทำให้ผู้ปกครองได้ใกล้ชิดกับเด็ก ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน การบ้านที่มีคุณค่าจะสร้างให้ผู้ปกครองมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียนและการเรียนการสอนที่โรงเรียน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับครูดีขึ้น (No Child Left Behind, 2003 : Website, home 3)

ด้านครู แท้จริงการบ้านไม่ใช่งานของเด็ก แต่เป็นงานของครู ที่ครูจะต้องออกแบบและวางแผนให้สอดคล้องกับบทเรียนที่ครูสอน การบ้านสำคัญกับครูดังนี้

๑. ครูสามารถติดตามประสิทธิภาพการสอนของครูจากความสามารถในการทำการบ้านของเด็ก

๒. การบ้านจะเป็นเครื่องมือของครูในการวินิจฉัยจุดอ่อนจุดแข็งของเด็กในวิชาที่ครูสอน

๓. การบ้านเป็นการทบทวนความรู้ที่ครูสอน หรือเป็นการย้ำบทเรียนที่จะทำให้เด็กมีความเข้าใจบทเรียนที่เรียนมากขึ้น

๔. การบ้านทำให้เด็กมีขอบเขตการเรียนรู้ที่กว้างขวาง สร้างนิสัยการค้นคว้าและหาความสนใจของตนในวิชาที่เรียน

ความหมาย

การบ้านหมายถึง งานที่นักเรียนได้รับมอบหมายให้ไปทำนอกชั้นเรียน เพื่อขยายและศึกษารายละเอียดของสาระที่เรียนในชั้นเรียน (ERIC, 2001 : Website) โดยกิจกรรมที่ครูมอบหมายนั้นเป็นการให้ทำนอกเวลาเรียน สาระการบ้านนอกจากจะเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่โรงเรียนแล้ว อาจสัมพันธ์กับงานบ้าน งานอาชีพ ผู้ปกครอง และงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะที่โรงเรียน ชุมชน และที่อื่นๆ (สุภวัฒน์ อุนารัตน์, ๒๕๔๑ : ๑๖) การบ้านเป็นงานลักษณะใดก็ได้ แต่เป็นงานที่ครูมอบหมายให้ไปทำที่บ้านหลังจากเลิกเรียน ทั้งนี้สาระงานที่มอบหมายต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระวิชาที่เรียนเรื่องนั้นๆ ในชั้นเรียน จำแนกตามจุดประสงค์และการมอบหมายงานได้ดังนี้ (No Child Left Behind, 2003 : Website, ERIC, 2001 : Website)

๑. การบ้านแบบฝึกหัด เป็นการบ้านที่มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กได้ฝึกทักษะให้เกิดความรู้ความเข้าใจแจ่มชัดขึ้น โดยเฉพาะการเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ เช่น สูตรคณิตศาสตร์ใหม่ที่นักเรียนต้องฝึกทำความเข้าใจเพิ่มขึ้น

๒. การบ้านเตรียมเรียน เป็นการบ้านที่มอบหมายให้ไปศึกษา เพื่อเตรียมตัวในการเรียนในบทต่อๆ ไป งานที่มอบหมายจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาระที่ต้องเรียนในชั้นเรียน เป็นกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในกิจกรรมที่จะต้องทำในชั้นเรียน

๓. การบ้านขยายการเรียนรู้ เป็นการบ้านที่มอบหมายให้เด็กประยุกต์ทักษะสู่สถานการณ์ใหม่ๆ มักเป็นโครงการระยะยาวต่อเนื่อง แต่สัมพันธ์คู่ขนานไปกับงานในชั้นเรียน ตัวอย่างเช่น โครงการงานวิทยาศาสตร์ภาคนิพนธ์ เป็นต้น

๔. การบ้านบูรณาการ เป็นการบ้านที่เด็กจะต้องประยุกต์ทักษะต่างๆ เข้าด้วยกันในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ตัวอย่างเช่น โครงการวิทยาศาสตร์ การเขียนสร้างสรรค์ การรายงานหนังสือ เป็นต้น

พื้นฐานแนวคิด

การบ้านเป็นการมอบหมายงานให้เด็กไปทำที่บ้าน ซึ่งสำหรับเด็กปฐมวัยต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครองมาก ความร่วมมือของผู้ปกครองจะช่วยแสดงให้เด็กเห็นว่าบ้านและโรงเรียนเป็นทีมที่มีทิศทางเดียวกัน พ่อแม่ต้องแสดงบทบาทที่ดีในการทำการบ้าน ในการทำการบ้านกับเด็กปฐมวัยจะพบว่าเด็กปฐมวัยต้องการความช่วยเหลือจากผู้ปกครองมากกว่าเด็กโต ผู้ปกครองต้องทำการบ้านร่วมกับเด็ก แก้ปัญหาหรือ

ตอบคำถามร่วมกัน และสังเกตการทำงานของเด็ก และที่สำคัญโรงเรียนควรจะมีนโยบายของการออกแบบการบ้านที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน (ERIC, 2001 : Website) ซึ่งปกติแล้วเด็กที่เรียนระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษามักจะมีการบ้าน ส่วนเด็กปฐมวัยซึ่งอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จำเป็นหรือไม่ว่าจะต้องมีการบ้าน จากงานวิจัยของคูเปอร์ (Harris Cooper) พบว่าการทำการบ้านเหมาะกับเด็กระดับมัธยมศึกษามากกว่าเด็กเล็ก แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการบ้านแต่ละชั้นเรียนมีความหมายแตกต่างกัน นอกจากการสร้างผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการแล้วยังมีส่วนในการสร้างเจตคติ นิสัยและบุคลิกลักษณะด้วย ดังนั้นลักษณะการบ้านจึงควรสั้น ง่าย เด็กสามารถทำได้สำเร็จ ด้วยเหตุนี้การบ้านที่ให้กับเด็กแต่ละชั้นเรียนต้องมีความหมายและเป็นแรงจูงใจเด็ก โดยเฉพาะในเด็กเล็กระดับประถมศึกษาต้องคำนึงถึงเจตคติของเด็กต่อโรงเรียน ระดับการศึกษาของผู้ปกครองในครอบครัวด้วย (Steinberg, 1990 : 7 - 8)

การทำการบ้านจะช่วยให้เด็กโตรู้ระดับความรู้ความสามารถของตนเองจากการบ้านว่าเรียนเข้าใจหรือไม่อย่างไร แต่เด็กปฐมวัยการบ้านไม่ใช่สิ่งที่บอกให้เด็กรู้ตนเอง แต่การบ้านสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นแต่เพียง “สื่อ” หรือตัวกลางเสริมทักษะการเรียนรู้ และถ้าการบ้านนั้นผู้ปกครองมีส่วนร่วม การบ้านของเด็กปฐมวัยจะเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ “เด็กกับผู้ปกครอง” ในข้อนี้ เบคเลย์ (Begley in Paciorek and Merro, 1999 : 87) ให้ข้อสังเกตว่าการบ้านสำหรับเด็กอนุบาลอย่าให้เป็นการบ้านที่เด็กต้องทำเพื่อการสร้างงาน เพราะจะทำให้เด็กเกิดอาการเบื่อหน่ายและเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน การบ้านสำหรับเด็กอนุบาลควรเป็นการสร้างให้เด็กรักการเรียนรู้ และสร้างทักษะการเรียนรู้ โดยจุดประสงค์ของการบ้านแล้วเพื่อให้ครูและผู้ปกครองสามารถสนับสนุนและช่วยเหลือข้อบกพร่องต่างๆ ของเด็กที่เกิดจากการเรียนการสอน ซึ่งสำหรับผู้ปกครองแล้วการมีส่วนร่วมในการทำการบ้านกับเด็กจะทำให้ผู้ปกครองทราบพัฒนาการ ข้อบกพร่องการเรียนของเด็ก เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ปกครอง ครู และนักเรียน (สุภวัฒน์ อุนารัตน์, ๒๕๔๑ : ๑๗)

องค์ประกอบของการบ้าน

การบ้านทุกวิชาจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๕ ประการคือ

๑. ชื่อวิชา เรื่องที่ให้ศึกษา และจุดประสงค์ของการบ้านที่ให้ทำครั้งนั้น

๒. คำสั่งหรือคำชี้แจงเกี่ยวกับกระบวนวิธีการของการบ้าน ระยะเวลาและกำหนดส่ง

๓. โจทย์การบ้านที่ชัดเจน

๔. มีสมุดบันทึกการบ้าน และแผนทำการบ้าน

๕. ลักษณะของการบ้าน การบ้านเป็นงานนอกเวลา ดังนั้นปริมาณการบ้านต้องไม่มากเกินไปเด็กจะเบื่อ อีกทั้งยังไปกินเวลาที่เด็กควรได้พักผ่อนหรือมีกิจกรรมอื่นๆ ที่สำคัญ

การบ้านมากๆ อาจทำให้เด็กเป็นคนขี้โกง เช่น แอบลอก ให้คนอื่นทำให้ โกหก ให้โทษพ้นตัว สมาคมครูผู้ปกครองเห็นว่า ขนาดของการบ้านที่เหมาะสม สำหรับอนุบาลถึงชั้น ป.๒ ในแต่ละวันควรใช้เวลาทำประมาณ ๑๐-๒๐ นาที ไม่เกิน ๒๐ นาที ถ้าเป็นชั้น ป.๓ ถึง ป.๖ วันละ ๒๐-๖๐ นาที ระดับมัธยมศึกษาอาจใช้เวลามากกว่าแต่ดูให้เหมาะสม แต่มักจะมากกว่าเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในแง่งานให้มากขึ้น (No Child Left Behind, 2003 : Website, home 3, ERIC, 2001 : Website)

การบ้านที่ดีต้องไม่เป็นงานที่ใช้เวลาของเด็กมากเกินไป ต้องเป็นงานที่ให้ความรู้แก่เด็ก โดยเด็กไม่เครียด เด็กสามารถเรียนรู้และทำการบ้านนั้นสำเร็จได้ด้วยตนเองในเวลาที่เหมาะสม

การประยุกต์ใช้การบ้าน

ปัจจุบันการบ้านไม่ใช่แบบฝึกหัดอย่างเดียวแต่ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ดังนี้

ใช้ทางการบริหาร ประเทศแคนาดาได้นำไปใช้ในการปฏิรูปการศึกษาระดับมัธยมศึกษาด้วยการเน้นการบ้านอย่างเป็นระบบ

ใช้เพิ่มความรู้และฝึกทักษะเด็ก ประเทศอังกฤษส่งเสริมการบ้านโดยรัฐสนับสนุนให้โรงเรียนมีการบ้านอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดทำเป็นการบ้านที่พ่อแม่ลูกได้ใกล้ชิดกันในรูปหนังสือการบ้านทุกสัปดาห์ โดยให้ผู้ปกครองชักชวนเด็กทำการบ้านและชี้ให้เห็นเป็นเรื่องสนุก

ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กปฐมวัยกับผู้ปกครอง เป็นผลงานวิจัยรูปแบบการบ้านที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับเด็ก ที่ผู้วิจัยออกแบบการบ้านหน้าเดียวสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ผลทั้งผู้ปกครองและเด็กเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

สรุป

การบ้านเป็นงานมอบหมายนอกเวลาที่นักเรียนต้องนำไปทำที่บ้าน โดยงานนั้นจะสัมพันธ์กับเรื่องที่เรียน เพื่อเป็นการสร้างเสริมความจำ ฝึกทักษะ พัฒนาการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มีการประยุกต์ใช้ได้ในหลายรูปแบบที่ยังประโยชน์ทั้งตัวผู้เรียน ผู้ปกครอง ครูและโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

สุภวัฒน์ อุนารัตน์. (๒๕๔๑). “มาทำความรู้จัก “การบ้าน” ของลูกหลานท่านสักนิด” **วารสารกองทุนสงเคราะห์การศึกษาเอกชน**. ๘ (สิงหาคม) : ๑๖-๑๗.

ERIC. (2001). **Parent brochure**. (http://www.google.co.th/search q = cache : maj Wpaj Yw/c:www.eric.ed.govla...

No Child Left Behind. (2003). **Homework tips for parents**. (http://www.nclb.gov/parents/homework/home.1. html).

_____. (2003). **General homework tips for parents**. (http://www.nclb.gov/parents/homework/home.2. html).

_____. (2003). **Reading homework tips for parents**. (http://www.nclb.gov/parents/homework/home.3. html).

Paciorek, K.M. and Munro, J.H. Editors. (1999). **A.N.N.U.A.L E.D.T.I.O.N.S Early Childhood Education** 99/00. Connecticut : Dushkin/McGraw - Hill.

Steinberg, A. (1990, March/April). “What to do about homework.” **The Harvard Education Letter. VI** (2) : 7 - 8.

การประเมินผลตามสภาพจริง

*รองศาสตราจารย์ ดร. นิรมล ศตวุฒิ**

ความเป็นมา

การประเมินผลตามสภาพจริง หมายถึง การตรวจสอบการแสดงออกของผู้เรียนจากผลงานหรือผลของกิจกรรมที่ผู้เรียนคิดทำโดยตรง ไม่ใช่การตรวจสอบทางอ้อมจากการตอบคำถามของนักเรียนหรือผลการทดสอบ

ตัวอย่างของการประเมินผลตามสภาพจริงจากผลงานหรือกิจกรรมที่นักเรียนทำโดยตรง เช่น

- การประเมินความสามารถในการระบุปัญหาและการแก้ปัญหาในวิชาคณิตศาสตร์
- การประเมินการวิจัยทดลองในวิชาวิทยาศาสตร์
- การประเมินการฟัง การพูด การดำเนินการอภิปราย การเขียนจากจินตนาการในวิชาภาษาไทย
- การประเมินการสืบค้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากเอกสาร
- การประเมินการเล่นดนตรี การประยุกต์เนื้อเพลงมาร้องหรือบรรเลง

---

* Ed.D. (Curriculum and Instruction) จาก Brigham Young University, Utah, U.S.A. อดีตหัวหน้าภาควิชาหลักสูตรการสอน คณะศึกษาศาสตร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและสื่อการสอน ที่ปรึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริงให้ชัดเจนขึ้น อาจจะพิจารณาได้จากการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการประเมินผลตามสภาพจริงกับการทดสอบในตารางต่อไปนี้

การประเมินผลตามสภาพจริง	การทดสอบ
๑. มุ่งให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความรู้ในขณะเดียวกัน	๑. มุ่งให้ผู้เรียนจำสิ่งที่เรียนรู้จากบทเรียนถ่ายทอดออกมาตอบ และมีความรู้เฉพาะที่เรียน
๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงผลงานอย่างเต็มที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถ เช่น การศึกษาวิจัย การเขียนรายงาน การอ่านและอภิปรายงานเขียน การวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบัน การอภิปรายกลุ่ม การเสนองานในที่ประชุม เป็นต้น	๒. ผู้เรียนตอบคำถามในกระดาษคำตอบค่อนข้างจำกัด
๓. สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนแสดงออกให้คำตอบและแสดงผลผลิตได้ลึกซึ้งหลายแง่มุม	๓. ผู้เรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องหรือเขียนตอบโดยไม่ค่อยได้แสดงเหตุผล แม้แต่ในแบบทดสอบปลายเปิด
๔. ความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของการประเมินอยู่ที่การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการให้คะแนนผลผลิตที่หลากหลาย	๔. การให้คะแนนที่เป็นมาตรฐานอยู่ที่ความเป็นปรนัยของข้อสอบ และกำหนดคำตอบที่ถูกต้องในแต่ละข้อ ความเที่ยงตรงของข้อสอบพิจารณาจากการที่ข้อสอบสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรหรือมีสหสัมพันธ์กับผลการทดสอบอื่นๆ หรือเป็นข้อสอบที่พยายามจำลองความเป็นจริงเข้าไว้

การประเมินผลตามสภาพจริง	การทดสอบ
๕. ใช้กิจกรรมที่ท้าทายหลากหลายและไม่กำหนดรูปแบบซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกซ้อม การใช้ชีวิตในวัยผู้ใหญ่และในการประกอบอาชีพ	๕. ข้อสอบมีลักษณะคงที่เหมือนกับเป็นการฝึกซ้ำๆ และมีข้อกำหนดตายตัว
๖. วิธีการประเมินสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนเสนอว่าจะให้ประเมินชิ้นงานใด ผลของการประเมินทำให้ผู้เรียนรู้ว่าควรจะปรับปรุงการเรียนรู้อย่างไร และครูควรปรับปรุงการจัดการเรียนรู้อย่างไร	๖. ประกอบด้วยข้อสอบและการให้คะแนนที่ไม่มีความหมายชัดเจน หรือไม่มีประโยชน์ที่ชัดเจนที่จะตัดสินความสามารถของครูในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ และความสามารถของผู้เรียนในการปรับปรุงการแสดงออกและผลงาน
๗. สะท้อนให้เห็นความสามารถของผู้เรียนในอนาคต	๗. สะท้อนสิ่งที่ครูได้ถ่ายทอดให้ผู้เรียนแล้ว
๘. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการแสดงออกและทำผลงาน รวมถึงมีความพยายามในการพัฒนามาตรฐานของผลงานตนเอง	๘. มุ่งเฉพาะความเที่ยงตรงในการวัดและประเมินสิ่งที่ครูสอนไปแล้ว และสิ่งที่ผู้เรียนเรียนไปแล้วโดยเฉพาะด้านวิชาการ
๙. ประเมินพัฒนาการของผู้เรียนโดยไม่เปรียบเทียบกับกลุ่ม	๙. มีการเปรียบเทียบระดับคะแนนกับกลุ่ม
๑๐. เป็นการประเมินโดยตรงขณะปฏิบัติจากการแสดงออก และผลงาน	๑๐. เป็นการประเมินโดยอ้อม ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้เรียนเรียนไปแล้วหรือปฏิบัติไปแล้ว

จากการเปรียบเทียบในตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า แบบประเมินผลตามสภาพจริงหมายถึงกระบวนการประเมินผลข้อมูลจากการแสดงออกของผู้เรียน วิธีการที่ผู้เรียนใช้ในการทำงานและผลงานของผู้เรียนไม่เน้นเฉพาะการประเมินความรู้และทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนระหว่างการทำงานหรือทำกิจกรรมของ

ผู้เรียน ความสามารถในการทำงาน หรือดำเนินกิจกรรมเป็นกระบวนการ ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในขณะที่จัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการประเมินผลตามสภาพจริงจึงเริ่มตั้งแต่ขณะที่ผู้เรียนคิดวางแผนการทำงาน ขณะปฏิบัติงาน และเมื่อผลงานปรากฏรวมถึงการประเมินความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียน เป็นการช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่องมากกว่าการมุ่งให้คะแนนผลผลิตในตอนท้ายของการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว

หลักการของการประเมินผลตามสภาพจริง มีดังนี้

๑. การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินความก้าวหน้าและการแสดงออกของผู้เรียนแต่ละคนโดยไม่เปรียบเทียบกับกลุ่ม กล่าวคือ เป็นการประเมินแบบอิงเกณฑ์ ไม่ใช่อิงกลุ่ม

๒. การจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ และการประเมินจะสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม ผู้เรียนมีโอกาสเลือกรูปแบบการเรียนตามความถนัดและความสนใจของตนเอง และมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย

๓. การจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียน และการประเมิน เน้นการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตและในการทำงาน โดยผู้เรียนมีโอกาสคิดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

๔. การประเมินผลตามสภาพจริงเน้นการเรียนรู้และพัฒนาการที่หลากหลาย มีการประเมินผลจากกิจกรรมและงานหลายส่วน ไม่ได้ตัดสินให้คะแนนเพียงครั้งเดียว

๕. การประเมินผลตามสภาพจริงเป็นการประเมินที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพที่เป็นจริงของแต่ละบุคคล พัฒนาภาพรวม (the whole) ของผู้เรียนแต่ละคน

วิธีการประเมินผลตามสภาพจริง อาจดำเนินการด้วยวิธีต่อไปนี้

๑. การสังเกตและจดบันทึก : ครูอาจจะกำหนดประเด็นที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าแล้วบันทึกสิ่งที่พบจากพฤติกรรมของผู้เรียนเช่น สังเกตเกี่ยวกับ การคิด การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา การสรุป เป็นต้น แล้วนำข้อมูลมาประเมิน

๒. การใช้แบบสำรวจ : ครูจัดทำแบบสำรวจรายการที่จะประเมินแล้วนำมาใช้ขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม แบบสำรวจอาจจะอยู่ในรูปแบบของการสำรวจรายการ (checklists) คือตรวจสอบว่ารายการที่ครูจะประเมินนั้นผู้เรียนได้ทำหรือไม่ได้ทำ ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เป็นต้น หรืออาจจะอยู่ในรูปแบบของมาตรประมาณค่า (rating scales) คือเป็นการประเมินคุณภาพของกิจกรรม ที่ผู้เรียนทำเป็น ๕ ระดับ เช่น ดีมาก ดี ปานกลาง ไม่ดี ไม่ดีเลย หรือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด หรือประเมินความถี่ของการทำกิจกรรมหรือการแสดงออกเช่น บ่อยที่สุด บ่อย ปานกลาง บางครั้ง ไม่ทำเลย

ตัวอย่างแบบสำรวจรายการเพื่อประเมินการทำกิจกรรมกลุ่มของผู้เรียน

รายการประเมิน	ทำ	ไม่ทำ
๑. การแสดงความคิดเห็น ๒. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๓. การให้ความร่วมมือกับกลุ่ม ๔. การศึกษาค้นคว้าข้อมูลใหม่		

ตัวอย่างแบบประเมินแบบมาตรประมาณค่าเพื่อประเมินคุณภาพการทำกิจกรรมกลุ่มของผู้เรียน

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	ดีที่สุด	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	ไม่ดีเลย
๑. การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ๒. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๓. การให้ความร่วมมือกับกลุ่ม ๔. วิธีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลใหม่ ๕. การสร้างสรรค์ผลงาน					

๓. การประเมินกระบวนการ (process) และผลผลิต (product) ของงาน : ครูประเมินขั้นตอนการทำกิจกรรมขณะที่ผู้เรียนกำลังดำเนินการทำกิจกรรมที่มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน เช่น การทดลอง การแก้ปัญหา การทำโครงงาน เป็นต้น และเมื่องานสำเร็จมีผลงานปรากฏก็มีการประเมินคุณภาพของผลงานด้วย ซึ่งการประเมินกระบวนการนี้อาจใช้เครื่องมือและวิธีการตามที่กล่าวมาแล้ว คือการสังเกตและจดบันทึกแบบประเมินคุณภาพที่เป็นมาตรประมาณค่าก็ได้ หรืออาจจะประเมินโดยมาตรพรรณนา หรือรูบริค (rubric assessment) และประเมินจากแฟ้มผลงาน (portfolio)

การประเมินโดยมาตรพรรณนา หรือรูบริค มี ๒ แบบ คือ

๑. การกำหนดเกณฑ์ในภาพรวม (holistic rubric) พิจารณาภาพรวมของชิ้นงาน เช่น ความคิดเห็น ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา โดยอาจกำหนดเกณฑ์เป็น ๓ ระดับ ถึง ๖ ระดับ และมีคำบรรยายคุณภาพแต่ละระดับ เช่น

การกำหนดเกณฑ์บรรยายคุณภาพการสนทนาภาษาอังกฤษ

ระดับ ๓ หมายถึง พูดได้ตรงตามประเด็นที่กำหนดไว้
ใช้คำศัพท์ สำนวน รูปประโยคถูกต้อง
ออกเสียงคำและประโยคถูกต้อง

ระดับ ๒ หมายถึง พูดได้ตรงตามประเด็นที่กำหนดไว้เป็นส่วนใหญ่
(มีความคลาดเคลื่อนบ้าง)
ใช้คำศัพท์ สำนวน รูปประโยคถูกต้องบางส่วน
(มีข้อผิดพลาดบ้าง)
ออกเสียงคำและประโยคถูกต้องบางส่วน
(มีข้อผิดพลาดบ้าง)

ระดับ ๑ หมายถึง พูดไม่ตรงประเด็น
ใช้คำศัพท์ สำนวน รูปประโยคผิดมาก
ออกเสียงคำ และประโยคผิดมาก

ระดับ ๐ หมายถึง ไม่พูด

๒. การกำหนดเกณฑ์แบบแยกส่วน (analytic rubric) พิจารณาแต่ละส่วนของงานและบรรยายคุณภาพในแต่ละส่วนของงานและในแต่ละระดับให้ชัดเจน เช่น

การกำหนดเกณฑ์การบรรยายคุณภาพการสนทนาภาษาอังกฤษ

ระดับ	ประเด็นที่พูด	การใช้คำศัพท์	การใช้สำนวน	การใช้ประโยค	การออกเสียงคำ	การออกเสียงประโยค
๔	ตรงประเด็นสมบูรณ์	ถูกต้องสมบูรณ์ทุกคำ	ใช้ได้สอดคล้องกับประเด็นที่พูดทุกสำนวน	ถูกต้องทุกประโยค	ถูกต้องทุกคำ	ถูกต้องสมบูรณ์ตามชนิดของประโยค
๓	ตรงประเด็นส่วนใหญ่	ถูกต้องส่วนใหญ่ผิดไม่เกิน ๕ คำ	ใช้ได้สอดคล้องกับประเด็นที่พูดส่วนใหญ่	ถูกต้องส่วนใหญ่ผิดไม่เกิน ๕ ประโยค	ถูกต้องส่วนใหญ่ผิดไม่เกิน ๕ คำ	ถูกต้องส่วนใหญ่ผิดไม่เกิน ๕ ประโยค
๒	ตรงประเด็นบ้าง	ถูกต้องบางคำ	ใช้ได้สอดคล้องกับประเด็นที่พูดบางส่วน	ถูกต้องบางประโยค	ถูกต้องบางคำ	ถูกต้องบ้าง
๑	ไม่ตรงประเด็น	ไม่ถูกต้องทุกคำ	ไม่สอดคล้องกับประเด็นที่พูด	ไม่ถูกต้องทุกประโยค	ไม่ถูกต้องทุกคำ	ไม่ถูกต้องทุกประโยค
๐	ไม่พูด	ไม่พูด	ไม่พูด	ไม่พูด	ไม่พูด	ไม่พูด

ส่วนการประเมินจากแฟ้มผลงาน เป็นการประเมินผลผลิตที่ผู้เรียนได้รวบรวมและจัดระบบไว้อย่างมีจุดประสงค์ โดยมีหลักการรวมดังนี้

๑. ผู้เรียนเป็นผู้คัดเลือกผลงานที่รวบรวม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน หรือมีเหตุผล

๒. ผลงานหรือผลผลิตที่รวบรวมไว้ในแฟ้มผลงานจะสะท้อนพัฒนาการและความสำเร็จของผู้เรียน ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละวิชาหรือแต่ละกิจกรรม

๓. ผู้เรียนมีโอกาสประเมินตนเองจากผลงานเหล่านั้นด้วย

สำหรับครูผู้ประเมินต้องคำนึงถึงหลักการ ดังนี้

๑. เน้นให้ผู้เรียนมีการตอบสนองในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งแสดงออก สร้างสรรค์ ลงมือปฏิบัติ ผลิต และสร้างความรู้

๒. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

๓. เน้นความสำเร็จของผู้เรียนในการเรียนรู้สาระของวิชาด้วย

ส่วนประกอบของแฟ้มผลงานมี ๓ ส่วน ดังนี้

๑. ส่วนนำ ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัวของผู้เรียน คำนำ สารบัญ จุดประสงค์การเรียนรู้

๒. ส่วนชิ้นงาน ประกอบด้วยผลงานหรือผลผลิตของผู้เรียนที่ตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ แต่ละชิ้นงานมีแบบแสดงรายละเอียดของงาน เช่น วิธีการศึกษาค้นคว้าหรือกระบวนการทำงาน เวลาที่ใช้ทำงาน แหล่งข้อมูล เป็นต้น และการสะท้อนความหมายหรือแนวคิด (concept) ของงาน นอกจากนี้อาจมีคะแนนผลสัมฤทธิ์จากแบบทดสอบได้ด้วย

๓. ส่วนข้อมูลการประเมินแฟ้มผลงานของครู เพื่อน และการประเมินตนเองของผู้เรียน

กระบวนการจัดทำแฟ้มผลงาน มีขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดวัตถุประสงค์และชนิดของแฟ้มผลงาน

๒. รวบรวมและจัดระบบงาน

๓. คัดเลือกชิ้นงานตามเกณฑ์

๔. จัดรูปแบบชิ้นงานเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

๕. สะท้อนความหมายและแนวคิดของแต่ละชิ้นงาน หรือเหตุผลที่เลือกแต่ละชิ้นงาน

๖. ตรวจสอบผลงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

๗. จัดให้สมบูรณ์และประเมิน

๘. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานกับผู้อื่น

๙. นำเข้าและคัดออกเพื่อปรับแฟ้มผลงานให้ทันสมัย

๑๐. เชื่อมั่นในความสำเร็จของตนเอง และเสนอผลงานด้วยความภูมิใจ

สำหรับการประเมินแฟ้มผลงานนั้น อาจจะใช้มาตรประมาณค่าหรือมาตรพรรณนาตามวิธีการที่ได้กล่าวมาแล้วก็ได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๓๘). **กระบวนการพัฒนาแฟ้มผลงานของนักเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๓๙). **การประเมินผลตามสภาพจริง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

บุญเรียง ขจรศิลป์. (๒๕๔๓). “เกณฑ์การประเมิน”. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัดสำเนา).

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, นิรมล ศตวุฒิ และ ระวิวรรณ ศรีคร้ามครัน. (๒๕๔๘). **หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อุทุมพร จามรมาน. (๒๕๔๐). **แฟ้มสะสมงานของนักเรียน ครู ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารโรงเรียนเพื่อพัฒนานักเรียน**. กรุงเทพมหานคร : หจก. ฟันนี่พับลิชชิ่ง.

การพัฒนาวิชาชีพ

*รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คงเทียง**

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้บัญญัติไว้ว่า “วิชาชีพ” หมายความถึง วิชาชีพครู วิชาชีพการบริหารการศึกษา และวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น การพัฒนาวิชาชีพเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้บัญญัติชัดเจนในมาตรา ๘๑ เรื่องการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาวิชาชีพครู และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๕๒ กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งต้องพัฒนาทั้งบุคลากรใหม่และบุคลากรประจำการ อย่างต่อเนื่อง

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้คุรุสภา เป็นสภาวิชาชีพ มีฐานะเป็นนิติบุคคลในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา ๘ คือ กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาต กำกับ

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก University of Missouri Columbia เคยรับราชการที่โรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เคยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง รองคณบดีและหัวหน้าภาควิชา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา คณะกรรมการคุรุสภา และประธานกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ

ดูแลวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพรวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพ กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพ ประสาน ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กล่าวถึงการพัฒนาวิชาชีพครูด้วยการเพิ่มพูนสถานภาพ กำลังใจ และความเป็นมืออาชีพให้แก่ครู ครูทุกคนควร

๑. ได้รับการยกย่องและการตอบแทนที่เหมาะสม

๒. มีโอกาสรับการอบรมพัฒนาและสนับสนุนในวิชาชีพ

๓. ร่วมตัดสินใจในเรื่องที่จะกระทบต่อวิชาชีพและการสอน

๔. เข้าใจความหลากหลายของวิธีการเรียนรู้และพัฒนาการทางสังคมและสติปัญญาของนักเรียน

๕. สร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และ

๖. รับผิดชอบต่อวิชาชีพของตน รับผิดชอบต่อผู้เรียนและชุมชน

ดร.เชลดอน เชฟเฟอร์ (Dr. Sheldon Shaeffer) ผู้อำนวยการสำนักการศึกษาภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิกของ UNESCO ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการสำคัญในการพัฒนาครูให้เกิดความเข้มแข็ง คือ

๑. ต้องให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและผูกกับการได้ต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

๒. ต้องปรับวิธีการพัฒนาครูจากภาพรวมศูนย์พัฒนาทั่วทั้งประเทศมาเป็นการพัฒนาระยะสั้นให้แต่ละโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และ

๓. ต้องให้รางวัลแก่ผู้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ

ประเทศไทยได้ดำเนินการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดให้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการดำเนินการโดยเฉพาะพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาโดยมีกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาไว้ ๔ กลุ่ม ได้แก่

๑. ครูประจำการ

๒. ผู้บริหารสถานศึกษา

๓. ผู้บริหารการศึกษา และ

๔. บุคลากรทางการศึกษาอื่น ได้แก่ ศึกษานิเทศก์

กลุ่มเป้าหมาย ๔ กลุ่มดังกล่าว ถือว่าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพควบคุมตามมาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว คุรุสภาจึงกำหนดการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาไว้คือ

๑. ระบบมาตรฐานและการควบคุมการประกอบอาชีพ

๒. ระบบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

๓. ระบบการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และ

๔. ระบบการยกย่องและผดุงเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

คุรุสภาได้กำหนดกรอบการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเพื่อให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนานำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา คือ

๑. หน่วยวางแผน กำหนดมาตรฐานและรับรองการพัฒนา ประกอบด้วย คุรุสภา สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) สถาบันพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ) สถาบันผลิตครู และสำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น

๒. หน่วยปฏิบัติเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วย คุรุสภา สถาบันผลิตครู สมาคมชมรมวิชาชีพ เครือข่ายการพัฒนา และ

๓. หน่วยสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนา ประกอบด้วยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สมาคมชมรมวิชาชีพและเครือข่ายการพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ประกอบด้วย

๑. สร้างระบบการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาด้วยวัฒนธรรมแบบสร้างและสั่งสมความรู้ (knowledge accumulation)

๒. สร้างระบบการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

๓. สร้างเครือข่ายพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และ

๔. สร้างเสริมศักยภาพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาและเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพ

สถาบันพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ดังนี้

๑. การฟื้นฟูศรัทธาวิชาชีพ ประกอบด้วย

๑.๑ ยกระดับมาตรฐานวิชาชีพและบุคลากรทางการศึกษา

๑.๒ พัฒนาระบบบริหารจัดการการบริหารงานบุคคลและความก้าวหน้าในวิชาชีพ

๑.๓ สร้างและพัฒนาระบบเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูล

๒. การพัฒนาศักยภาพครู ประกอบด้วย

๒.๑ การสร้างภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง

๒.๒ การพัฒนาประสิทธิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๒.๓ การสร้างแนวร่วมและเครือข่ายการพัฒนา

๒.๔ การส่งเสริมการศึกษาต่อ

๒.๕ การสร้างเอกภาพและระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และ

๒.๖ การขับเคลื่อน

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ยังได้กำหนดหลักการการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ คือ

๑. การพัฒนาต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้เรียน

๒. การพัฒนาต้องเกิดจากความต้องการของครูและบุคลากรทางการศึกษา

๓. การพัฒนาต้องมุ่งเน้นลักษณะที่ใช้สถานศึกษาหรือแหล่งปฏิบัติงานเป็นฐาน School-Based Development : SBD

๔. การพัฒนาต้องมีหลากหลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

๕. การพัฒนาต้องสอดคล้องกับภารกิจและหน้าที่ ที่ปฏิบัติของครูและบุคลากรทางการศึกษา

๖. การพัฒนาต้องดำเนินการในรูปของเครือข่ายกระจายทั่วประเทศ

๗. การพัฒนาต้องสอดคล้องกับนโยบายและข้อกำหนดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ

๘. การพัฒนาต้องกระทำอย่างทั่วถึง และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ

รูปแบบและวิธีการพัฒนา มีดังนี้

๑. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มุ่งเน้นให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิชาชีพทั้งสมรรถนะหลัก สมรรถนะการปฏิบัติงานในหน้าที่ และสมรรถนะเฉพาะกลุ่มสาระ

๒. รูปแบบของการพัฒนามุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้กระจายอยู่ทั้งประเทศ เพื่อความสะดวกในการเข้ารับการพัฒนาของครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งที่เป็นองค์กรเครือข่าย บุคคลเครือข่ายและเครือข่ายทางไกล

๓. วิธีการพัฒนาต้องมีความหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาของครูและบุคลากรทางการศึกษา แต่มุ่งเน้นวิธีการพัฒนาที่ใช้โรงเรียนหรือหน่วยงานเป็นฐานเป็นสำคัญ วิธีการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ แบบเพื่อนช่วยเพื่อน (peer group) การวิจัยในชั้นเรียน การเข้ารับอบรมหรือการเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา การศึกษาต่อ และการเรียนรู้ผ่านระบบเครือข่ายทางไกล

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลัดกระทรวง สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. (๒๕๔๙). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา.**

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **ระบบการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

*ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ**

ความสำคัญ

คุรุสภาในฐานะที่เป็นองค์กรวิชาชีพครู มีนโยบายในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูให้อาชีพครูเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เพราะอาชีพครูเป็นอาชีพที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติ คณะกรรมการคุรุสภาพิจารณาเห็นว่าการพิจารณาให้รางวัลคุรุสภาแก่ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในปัจจุบัน ที่มีประวัติและผลการทำงานดีเด่นในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านความประพฤติ การปฏิบัติงานตามอุดมการณ์และหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม จะทำให้ครูผู้ได้รับรางวัลเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรี เป็นขวัญกำลังใจในการที่จะทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป ดังนั้นคุรุสภาจึงได้จัดให้มีการมอบรางวัลคุรุสภาแก่ครูที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นครูผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่น และมีการยกย่องเชิดชูเกียรติต่างๆ ซึ่ง

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก Centro Escolar University ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา กรรมการคุรุสภา อนุกรรมการวิจัยพัฒนาและเชิดชูเกียรติวิชาชีพ อนุกรรมการกฎหมายและระเบียบ อนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุสภา อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

ได้เริ่มดำเนินการมาโดยตลอด ทั้งนี้คณะกรรมการคุรุสภาได้ให้ความสำคัญต่อการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยได้ดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพตั้งแต่เริ่มประกอบวิชาชีพเป็นครูผู้ปฏิบัติการสอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์ ไปจนถึงผู้ประกอบอาชีพที่ถึงแก่กรรม โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ร่วมพิจารณา ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายการยกย่องเชิดชูครูผู้มีผลงานดีเด่นของสำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๓ : ๔) ทั้งนี้เน้นการยกย่องในรูปของ “เงินและงาน” เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาเพื่อนครูต่อไป และให้สร้างกลไกเชื่อมโยงการยกย่องให้รางวัลครูของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้ต่อเนื่องเป็นบันไดวิชาชีพครู เพื่อให้การยกย่องครูผู้มีผลงานดีเด่นเป็นระบบ และมีเครือข่ายในการยกย่องให้รางวัลครูที่มีการประสานงานและส่งเสริมสนับสนุนการทำงานร่วมกัน

ความหมาย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๓๗๑, ๘๙๐) ให้ความหมายคำว่า “ยกย่อง” หมายถึง เชิดชู และ “เชิดชู” หมายถึง ยกย่อง, ชมเชย

พื้นฐานแนวคิดของการยกย่องเชิดชูเกียรติ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (๒๕๔๒ : ๒-๔) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดให้มีโครงการพัฒนานโยบาย เรื่องการยกย่องครูผู้มีผลงานดีเด่นทั้งของไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า

๑. แนวคิดในการยกย่องให้รางวัลครูและบุคคลในสาขาวิชาชีพอื่นๆ ผู้มีผลงานดีเด่นและผู้ที่กระทำความดีที่สร้างสมมาในอดีต มีสองแนวคิดหลักคือ

๑.๑ ประกาศยกย่องครูให้รางวัลแก่บุคคลหรือหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นและได้กระทำความดีให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป เพื่อเป็นกำลังใจให้ปฏิบัติงานต่อไป ซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่นิยมปฏิบัติมาช้านานแล้วทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยเฉพาะสาขาวิชาชีพครู

๑.๒ ประกาศยกย่องให้รางวัลแก่บุคคลหรือหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นและได้กระทำความดีให้เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป และให้การสนับสนุนทางด้าน “เงินและงาน” เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลหรือหน่วยงานนั้นได้ทำประโยชน์ให้แก่วิชาชีพ สังคมและประเทศชาติมากขึ้น ดังตัวอย่างของแนวคิดในเรื่องนี้คือ

๑. การให้รางวัลและยกย่องครูผู้มีความเป็นเลิศทางการสอนระดับชาติของประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์

๒. การให้รางวัลและยกย่องครูผู้มีความเป็นเลิศของประเทศฮ่องกง

๓. การให้รางวัลและยกย่องครูแห่งชาติและครูต้นแบบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๒. รูปแบบและวิธีการยกย่องให้รางวัลครูของต่างประเทศ ได้ดำเนินการอย่างมีระบบและปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศออสเตรเลีย ประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศสหรัฐอเมริกา ดำเนินการโดยมูลนิธิหรือหน่วยงานอิสระ เนื่องจากนานาประเทศให้ความสำคัญต่อการยกย่องให้รางวัลครูผู้มีผลงานดีเด่น เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานต่อไป อีกทั้งเป็นการจูงใจให้คนดีคนเก่งมาประกอบวิชาชีพครู ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพของการศึกษา คุณภาพของเยาวชน และยังส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย

๓. รูปแบบและวิธีการยกย่องให้รางวัลครู และวงการวิชาชีพอื่นของประเทศไทยมีวิวัฒนาการชัดเจนสอดคล้องกัน คือจะมีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบ เช่น คุรุสภา มูลนิธิ สมาคม และองค์กรต่างๆ สรรหาบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น มีความดี มีความเสียสละในแต่ละอาชีพ และประกาศเกียรติคุณให้สังคมได้ประจักษ์อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานและทำความดีต่อไป ในระยะหลังได้เริ่มมีการยกย่องให้รางวัลในด้านของ “เงินและงาน” เพื่อให้เกิดการสร้างผลงานที่ดีต่อไป เป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ในทุกสาขาวิชาชีพให้มีความมั่นคงเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ลักษณะของการยกย่องเชิดชูเกียรติ

กิจกรรมการยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ได้มีหน่วยงานทางการศึกษาดำเนินการยกย่องเชิดชูเกียรติในหลายลักษณะ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จัดให้มีการมอบรางวัลครูเกียรติยศ (Teacher Award) รางวัลครูดีในดวงใจ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มีการ

ประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลให้กับครูต้นแบบ ผู้บริหารต้นแบบ ครูแห่งชาติ และครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น สำหรับสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ดังต่อไปนี้ ได้แก่ ๑) การจัดงานวันครู ๒) การประกาศเกียรติคุณครูอาวุโส ๓) การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับรางวัลคุรุสภา ๔) การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” ๕) การประกาศเกียรติคุณครูภาษาไทยดีเด่น ๖) การจัดพิมพ์หนังสือประวัติครู ๗) การคัดสรรผลงานนวัตกรรมต้นแบบ “หนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม” และ ๘) การคัดสรรผลงานการวิจัยในชั้นเรียน เป็นต้น

การประยุกต์ใช้

เป็นหน้าที่ของครูทุกคนที่จะต้องช่วยกันยกย่องเทิดทูนวิชาชีพของตน เราจะต้องทำให้สังคมตระหนักในความสำคัญของวิชาชีพนี้ ถึงแม้สถานะทางเศรษฐกิจสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไร จุดหมายของครูเราทุกคนและคุรุสภาในฐานะสถาบันที่เป็นที่รวมผู้ประกอบวิชาชีพนี้ จะหาหนทางให้เกียรติคุณวิชาชีพครูกลับไปสู่ฐานะแห่งปูชนียบุคคลดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่โบราณ

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (๒๕๔๙ : ๗๑-๗๓) ได้พยายามอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มแรกของการตั้งคุรุสภามาแล้ว ในการยกย่องเกียรติคุณวิชาชีพครู ประกอบกับนับตั้งแต่ได้มีพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ คุรุสภามีความประสงค์จะพัฒนา ยกย่อง ส่งเสริมผู้ประกอบวิชาชีพให้มีศักยภาพในการประกอบวิชาชีพ และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพ เพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและระดับสากล จึงมีกิจกรรมการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ของคุรุสภา ดังต่อไปนี้

๑. การจัดงานวันครู เพื่อเป็นการยกย่องวิชาชีพทางการศึกษา ให้สังคมเห็นความสำคัญของวิชาชีพครู ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่เยาวชนและประเทศชาติ และระลึกถึงพระคุณครู ผู้อบรมส่งเสริมถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ วันครูได้จัดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ หลังจาก พระราชบัญญัติครู พ.ศ. ๒๔๘๘ ประกาศใช้ ๑๒ ปี สถานที่จัดงานวันครูครั้งแรกของจังหวัดพระนครและธนบุรี คือ กรีฑาสถานแห่งชาติ คณะกรรมการคุรุสภาในคราวประชุม เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

ได้มีมติรับข้อเสนอของคณะอนุกรรมการและให้กระทรวงศึกษาธิการนำเสนอรัฐบาล เพื่อกำหนดให้วันที่ ๑๖ มกราคม เป็นวันครู ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้วันที่ ๑๖ มกราคมของทุกปีเป็นวันครู ทั้งนี้คุรุสภาจะเป็นแกนนำในการจัดงานวันครูพร้อมกันทั่วประเทศทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยส่วนกลางจัด ณ หอประชุมคุรุสภา ส่วนภูมิภาคมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นแกนนำในการจัดงานวันครู

๒. การประกาศเกียรติคุณครูอาวุโส เป็นการยกย่องผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ปฏิบัติการสอนมาจนมีอายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีตามจารีตครู และเป็นผู้ที่เพรียบพร้อมด้วยคุณธรรม เป็นครูที่ทำการสอนมีระยะเวลารวมกันไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี ส่วนตำแหน่งอื่นต้องเป็นครูที่ทำการสอนในสถานศึกษาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี และรวมเวลาเป็นครูไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี จะได้รับการยกย่องเป็น “ครูอาวุโส” ตามโครงการประกาศเกียรติคุณครูอาวุโส ซึ่งมีมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับคุรุสภาเป็นผู้ดำเนินการให้ได้เข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นต้นมา ทั้งนี้ครูอาวุโสจะเข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติประกาศนียบัตร และเงินช่วยเหลือ จากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร แทนพระองค์ เป็นประจำทุกปี ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา

๓. การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับรางวัลคุรุสภา

เป็นการดำเนินการสรรหาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่มีมาตรฐานวิชาชีพจรรยาบรรณดีเด่น และสร้างคุณประโยชน์ในด้านการศึกษารับรางวัลคุรุสภา จำนวน ๙ รางวัล ประกอบด้วยรางวัลสำหรับครู ๕ รางวัล ผู้บริหารสถานศึกษา ๒ รางวัล ผู้บริหารการศึกษา ๑ รางวัล และบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์) ๑ รางวัล คุรุสภาได้เริ่มดำเนินการประกาศเกียรติคุณและให้รางวัลมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ผู้ได้รับการประกาศเกียรติคุณจะได้รับการยกย่อง แสดงผลงานต่อสาธารณชนในงานวันครู โดยได้รับประกาศเกียรติคุณพร้อมเงินรางวัลจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ซึ่งการให้รางวัลคุรุสภาแต่ละปีจะเป็นการส่งเสริมให้ครูบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและประเทศชาติ เสริมสร้างศรัทธาและความเชื่อถือในวิชาชีพครูให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม เป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจแก่ผู้ที่เสียสละและบำเพ็ญประโยชน์ต่อการศึกษาและเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่น สร้างคุณประโยชน์ในด้านการศึกษา

๔. การประกาศเกียรติคุณผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษารับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ จนสามารถเป็นแบบอย่างและเป็นที่เคารพยกย่องอย่างสูงของศิษย์และบุคคลทั่วไปสมเป็นปูชนียบุคคล และมีความเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่วิชาชีพตลอดระยะเวลาปฏิบัติงาน ได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” ในวันที่ ๕ ตุลาคม ของทุกปี ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาจะมอบให้เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการคัดเลือกผู้สมควรได้รับเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ “คุรุสดุดี” เสนอสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเพื่อเสนอคณะกรรมการคุรุสภาพิจารณาอนุมัติ

๕. การประกาศเกียรติคุณครูภาษาไทยดีเด่น เพื่อเป็นการยกย่องครูภาษาไทยดีเด่น ซึ่งเป็นครูผู้ปฏิบัติการสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ที่มีความสามารถสูงในการประกอบอาชีพและปฏิบัติงานดีมีผลงานดีเด่น และสามารถจัดการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ คุรุสภาจึงดำเนินการประกาศเกียรติคุณโดยการมอบเข็มพระนามาภิไธยย่อ สธ. ซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมโล่เกียรติคุณ ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ของทุกปี

๖. การจัดพิมพ์หนังสือประวัติครู เป็นการยกย่องเกียรติประวัติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่ถึงแก่กรรมแล้ว ซึ่งประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบแห่งจรรยามารยาทที่ดี ได้ปฏิบัติหน้าที่สร้างคุณประโยชน์ต่อการศึกษาปรากฏเด่นชัดในด้านการสอน หรือการบริหารการศึกษา หรือการวิจัยการศึกษา หรือแต่งตำราแบบเรียน เป็นต้น แต่ผลงานของท่านยังมีประโยชน์ต่อวงการศึกษาโดยรวบรวมประวัติจัดพิมพ์เป็นหนังสือประวัติครู เผยแพร่ในวันครู ๑๖ มกราคม ของทุกปี ทั้งนี้สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้ดำเนินการจัดทำหนังสือประวัติครูเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน

๗. การคัดสรรผลงานนวัตกรรมต้นแบบ “หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม” สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา เริ่มดำเนินการคัดสรรผลงาน “หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม” ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ โดยมุ่งหวังจุดประกายให้เกิดความตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของแต่ละโรงเรียน

ซึ่งเป็นการพัฒนาวิชาชีพโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การพัฒนาด้วยนวัตกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน เกิดจากการมีส่วนร่วมและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนที่ได้รับการคัดสรรจะได้รับรางวัลตามระดับคุณภาพ คือ ระดับเหรียญทอง เหรียญเงิน และเหรียญทองแดง

๘. การคัดสรรผลงานการวิจัยในชั้นเรียน สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเริ่มดำเนินการคัดสรรผลงานการวิจัยในชั้นเรียน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ในการทำวิจัยในชั้นเรียนแก่ครู เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างและเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและเสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูให้มั่นใจและสามารถพัฒนางานวิจัย นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายครูนักวิจัย โดยสำนักงานฯ จะจัดเวทีให้ผู้ได้รับการคัดเลือกนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการเป็นประจำทุกปี

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (๒๕๔๓). **ข้อเสนอเชิงนโยบายการปฏิรูปวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู สกศ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **ก้าวสู่ปีที่ ๖๒ : ก้าวเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ครบรอบ ๖๑ ปี วันสถาปนาสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.** ม.ป.ท.

_____. (๒๕๓๘). **กึ่งศตวรรษคุรุสภาไทย.** ม.ป.ท.

การวิจัยในชั้นเรียน

*ศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ว่องวาณิช**

ความสำคัญ

การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพและสนองตอบความต้องการของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการเรียนรู้ของครูจึงไม่มีรูปแบบหรือเทคนิคเฉพาะที่นำไปใช้กับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมทุกคน ครูจึงต้องมีการคิดค้นวิธีการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียน การวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูทุกคนต้องทำ เนื่องจากผลที่ได้จากการทำวิจัยในชั้นเรียนจะทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ ทำให้ครูได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ สามารถจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิผล

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการวิจัยรูปแบบหนึ่งที่ดำเนินการโดยครู และเป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ช่วยในการพัฒนาศาสตร์ของวิชาชีพครูให้มีความเข้มแข็งขึ้น ทำให้

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางวิจัยและประเมินผลการศึกษา จาก Ohio State University อดีตประธานสาขาวิจัยการศึกษา ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ปัจจุบันเป็นรองหัวหน้าภาควิชาวิจัยการศึกษา และผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายวิจัยการศึกษาแบบบูรณาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครูประจำการซึ่งทำหน้าที่อยู่ในโรงเรียนมีความเป็นครูมืออาชีพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูยังคงมีบทบาทเป็นครูปฏิบัติการในห้องเรียน และขณะเดียวกันก็มีบทบาทเป็นนักวิจัยที่ทำหน้าที่ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาในห้องเรียนด้วยตนเอง ครูที่มุ่งมั่นจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงเห็นคุณค่าของการทำวิจัยในชั้นเรียน มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ความสามารถในการทำวิจัยในชั้นเรียน และลงมือทำวิจัยจนเป็นวิถีชีวิตของการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ครูต้องเข้าใจว่า โดยแท้จริงแล้วครูมืออาชีพต้องมีความสามารถในการวิจัยและสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อแสวงหาข้อค้นพบที่นำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียนของครู จึงได้กำหนดสาระในมาตรา ๓๐ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ว่า “ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา” เพื่อกระตุ้นและตอกย้ำบุคคลผู้เป็นครูได้มีการพัฒนาวิชาชีพครูของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้ผลิตงานวิจัยได้ด้วยตนเอง มิใช่เป็นผู้บริโภคงานวิจัยที่ผู้อื่นทำเช่นในอดีต

ความหมาย

การวิจัยในชั้นเรียน มีชื่อเรียกเป็นทางการว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (classroom action research: CAR) เป็นการวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน การวิจัยประเภทนี้ต้องทำทันทีเมื่อเกิดปัญหา และต้องนำผลไปใช้ในการแก้ปัญหาให้ทันเหตุการณ์ รวมทั้งต้องมีการสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูที่ทำวิจัยกับกลุ่มเพื่อนครูในโรงเรียน อันเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางที่ได้ปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป ผลที่ได้จากการวิจัยในชั้นเรียนจึงเกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนซึ่งได้พัฒนาเต็มศักยภาพ และเกิดประโยชน์ต่อครูนักวิจัยและสมาชิกในโรงเรียน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้จากการทำวิจัย อันนำไปสู่การเรียนรู้ขององค์กรที่ยั่งยืน (สุวิมล ว่องวาณิช, ๒๕๔๖)

พื้นฐานและแนวคิด

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการ (action research) ในบริบทของการเรียนการสอน โดยธรรมชาติของการวิจัยปฏิบัติการเป็นการวิจัยในประเด็นวิจัย (research issue) ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นขององค์กร โดยการนำปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นตัวตั้ง แล้วคิดหาวิธีการแก้ปัญหาไปทดลองปฏิบัติจริง ผลการทดลองปฏิบัติหากประสบความสำเร็จก็จะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นหมดไป และได้คำตอบเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้นผลของการทำวิจัยปฏิบัติการจึงเป็นความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาที่ผ่านการปฏิบัติจริง หากไม่สำเร็จก็ต้องมีการคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาใหม่ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนหรือห้องเรียน จึงเรียกการวิจัยนี้ว่า “การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน” แต่คนทั่วไปมักเรียกสั้นๆ ว่า “การวิจัยในชั้นเรียน”

ลักษณะสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียน คือ การวิจัยแบบการวิจัยปฏิบัติการ (action research) ที่ทำในชั้นเรียน นั่นคือ ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นวงจรต่อเนื่อง มีกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงเป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นเพื่อแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างที่กิจกรรมการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ กิจกรรมการเรียนการสอน การวิจัยและการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานพร้อมกัน ในการทำงานปกติ

แม้ว่าการวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นการวิจัยที่ทำด้วยตัวครูเอง แต่ก็ไม่ใช่การทำวิจัยอย่างโดดเดี่ยวโดยครูคนเดียว เนื่องจากขั้นตอนสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ ขั้นการสะท้อนผล (reflection) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ครูในโรงเรียนมีการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการทำวิจัย การทำความเข้าใจและการตีความผลที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมยิ่งขึ้น การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงเป็นกระบวนการที่มีความคุ้มค่าในการดำเนินงาน เพราะผู้วิจัยสามารถกล่าวได้อย่างมั่นใจว่าข้อค้นพบ ที่ได้จากการวิจัยได้นำไปใช้ประโยชน์ในห้องเรียนได้อย่างแท้จริง (research utilization)

อย่างไรก็ตาม มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกิดขึ้นมากในการทำวิจัยของครู เนื่องจากครูส่วนหนึ่งมีการนำผลการวิจัยในชั้นเรียนไปผูกติดกับการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ทำให้การทำวิจัยในชั้นเรียนมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างไปจากแนวคิดเดิม การที่ครูกลุ่มหนึ่งทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อมุ่งเน้นการทำผลงานวิชาการหรือทำภายใต้สภาวะที่ถูกบังคับให้ทำ ทำให้งานวิจัยมีลักษณะแยกส่วนจากการสอนปกติ เมื่อทำการวิจัยเสร็จก็มิได้มีการดำเนินงานต่อหรือนำมาใช้ประโยชน์กับการจัดการเรียนการสอนต่อไป การทำวิจัยเพื่อหวังสร้างผลงานทางวิชาการเป็นการเฉพาะกิจ จึงเป็นการทำวิจัยที่ไม่ถูกต้องตามหลักแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าของผู้เรียนและเป็นการวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางความรู้ด้านการสอนของครูผู้ทำวิจัยมากกว่าเป็นการวิจัยเพื่อขอเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ที่เป็นครูในยุคนี้จึงต้องเป็นครูที่มีจิตวิจัย คือ เห็นคุณค่าของการวิจัยและพร้อมที่จะลงมือทำการวิจัยด้วยความเชื่อมั่นว่าจะได้ข้อค้นพบที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลงานทางวิชาการที่ได้จากการทำวิจัยหากแม้จะเกิดขึ้นภายหลัง นำไปใช้ขอเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการได้ก็ถือเป็นผลพลอยได้ แต่ไม่ใช่เป็นตัวกำหนดหรือเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ครูอยากทำวิจัย

ด้วยเหตุนี้การวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นกระบวนการวิจัยที่แตกต่างไปจากการวิจัยประเภทอื่นหลายประการ *ประการแรก* เป็นการวิจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนากลุ่มเป้าหมายที่ถูกทำวิจัย (ผู้เรียน) ในทันทีที่เริ่มทำวิจัยจนกระทั่งเสร็จสิ้นการวิจัย ทำให้การคิดค้นวิจัยและการใช้ผลการวิจัยเกิดขึ้นในกระบวนการเดียวกัน และมีการนำผลไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนต่อไปเป็นพลวัตร *ประการที่สอง* เป็นการวิจัยที่มีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ทำให้ได้ผลผลิตเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอน ซึ่งพัฒนาขึ้นจากความรู้และประสบการณ์ของครูผู้ทำวิจัยที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน *ประการที่สาม* เป็นการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ อันเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากสร้างสรรค์ความคิด การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในเชิงวิชาชีพครู *ประการสุดท้าย* เป็นการวิจัยที่มีส่วนในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กร อันเนื่องมาจากลักษณะสำคัญของขั้นตอนการวิจัยที่ต้องมีการสะท้อนผล (reflection) ซึ่งทำให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

องค์ประกอบและประเภท

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในชั้นเรียนพบว่ามีการใช้คำภาษาอังกฤษที่หมายถึงการวิจัยในชั้นเรียนหลายแบบ **แบบแรก** เป็นการระบุประเภทของการวิจัยว่าเป็นการวิจัยปฏิบัติการ (action research) ซึ่งเป็นการวิจัยประเภทหนึ่งที่ใช้กันกว้างในหลายสาขา เมื่อต้องการเจาะจงว่าเป็นการวิจัยปฏิบัติการในบริบทของการศึกษาก็ใช้คำว่า action research in education หรือ educational action research หรือ action research in classroom แต่เพื่อให้กระชับขึ้น จึงเรียกว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (classroom action research = CAR) เป็นการวิจัยที่นำแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการมาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาในบริบทของการเรียนการสอน เป็นงานวิจัยที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และเป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน และมักเรียกสั้นๆ ว่าการวิจัยในชั้นเรียน (classroom research) **แบบที่สอง** เป็นการระบุให้รู้ถึงบุคคลผู้ทำวิจัยหรือเจ้าของงานวิจัย เรียกว่าการวิจัยของครูหรือการวิจัยโดยครู (teacher research หรือ teacher-research) ด้วยเหตุนี้ครูที่ทำวิจัยจึงเรียกว่าครูนักวิจัย ในภาษาอังกฤษมีการมีใช้คำกันหลายแบบ เช่น teacher researcher, teacher-researcher, teacher as researcher) **แบบที่สาม** เป็นการระบุให้รู้ถึงธรรมชาติของการวิจัยว่าเป็นการวิจัยที่เป็นการแสวงหาความรู้ด้วยการสะท้อนการปฏิบัติงานด้วยตนเอง (self-reflective enquiry) การเรียกงานวิจัยในชั้นเรียนแบบนี้แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์สำคัญของการวิจัยในชั้นเรียนและทำให้การวิจัยในชั้นเรียนต่างไปจากการวิจัยประเภทอื่น

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของคำจะเห็นว่าการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนประกอบด้วยคำสำคัญ ๓ คำ คือ (๑) การวิจัย (research) ซึ่งหมายถึงกระบวนการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (๒) การปฏิบัติ (action) ซึ่งหมายถึงการนำสิ่งที่คิดค้นขึ้นใหม่ไปทดลองปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และ (๓) ชั้นเรียน (classroom) ซึ่งหมายถึงสถานที่หรือบริบทที่ทำวิจัย คือ ชั้นเรียน ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงเป็นการวิจัยที่มีการนำสิ่งใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ครูคิดค้นขึ้นไปทดลองใช้กับผู้เรียน

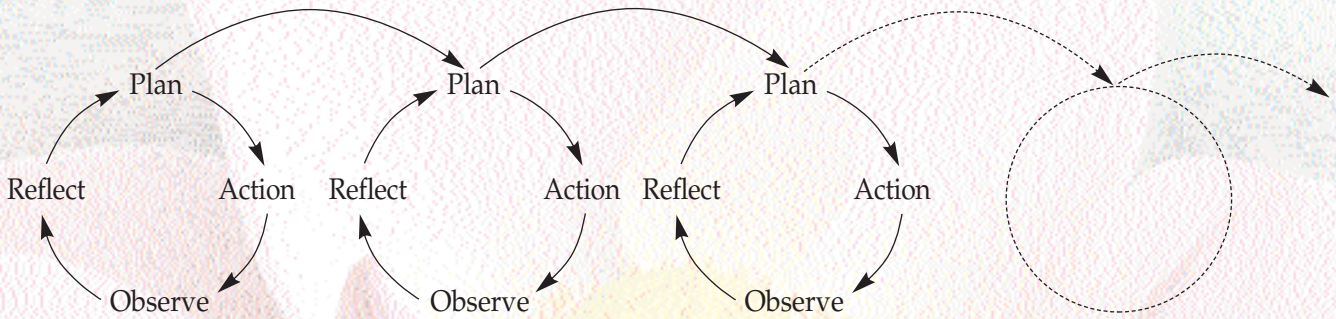
ด้วยเหตุนี้ ขั้นตอนของการวิจัยในชั้นเรียนจึงมีลักษณะเป็นวงจรการวิจัยแบบขดลวดหรือเกลียวเชือกตามแนวคิดดั้งเดิมที่เสนอโดย Kemmis (1988) ดังปรากฏในแผนภาพที่ ๑ วงจรการวิจัยปฏิบัติการนี้เรียกย่อๆ ว่า วงจร PAOR ประกอบด้วยการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. การตั้งปัญหาและวางแผน (Plan)

๒. การลงมือทำ (Act)

๓. การติดตามสังเกต (Observe)

๔. การสะท้อนผล (Reflect)

แผนภาพที่ ๑ วงจรการวิจัยในชั้นเรียน

(อ้างอิง: สุวิมล ว่องวาณิช ๒๕๔๓, ๒๕๔๖)

การสะท้อนผล (reflection) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานของบุคคล การสะท้อนเกิดจากการคิดอย่างใคร่ครวญ มีเหตุผล และใช้กระบวนการเรียนรู้ทางอารมณ์หรือความรู้สึกของบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นกระบวนการเชิงคิดวิเคราะห์เกิดจากการสร้างขึ้นใหม่ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคล (สุวิมล ว่องวาณิช, ๒๕๔๙) การสะท้อนผลการวิจัยที่ปรากฏในวงจรการวิจัยในชั้นเรียนเป็นขั้นตอนสำคัญที่ครูต้องกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับที่อุทัย ดุลยเกษม (๒๕๔๘) กล่าวว่าการวิจัยของครูเป็นกระบวนการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งและเป็นกระบวนการวิจัยที่ให้ความเคารพต่อประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานอย่างสูง ความพยายามที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ครูค้นพบ จึงจำเป็นต้องอาศัยเพื่อนร่วม

วิชาชีพและเป็นผู้ปฏิบัติมาช่วยให้แง่คิดและมุมมองในการปรับปรุงงานวิจัยให้เกิดต่อการพัฒนาผู้เรียนต่อไป การทำวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนและผู้ทำวิจัย ยิ่งมีกระบวนการสะท้อนผลอย่างสร้างสรรค์เกิดขึ้นมากเพียงใด การเรียนรู้ขององค์กรก็ยิ่งเกิดขึ้นมากเท่านั้น

การนำคำไปใช้หรือการประยุกต์ใช้

การวิจัยในชั้นเรียนสามารถกระทำได้กับปัญหาเล็กๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น นักเรียนไม่ค่อยสนใจเรียน ทำงานไม่เป็นระเบียบ จนถึงปัญหาวิจัยขนาดใหญ่ เช่น นักเรียนมีปัญหาทางการเรียน และอาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนคนเดียว เช่น เด็กที่เรียนรู้ช้า เด็กปัญญาเลิศหรือเป็นปัญหาของนักเรียนทั้งโรงเรียน เช่น นักเรียนในโรงเรียนโดยเฉลี่ยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในวิชาคณิตศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น ดังนั้น บางครั้งงานวิจัยในชั้นเรียนของครูจึงเป็นแบบกรณีศึกษา (case study) ถ้าศึกษากับนักเรียนเพียงคนเดียวหรือบางกลุ่ม หรือเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบร่วมมือรวมพลัง (collaborative action research) หากเป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาที่ต้องอาศัยการร่วมมือรวมพลังของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนมาร่วมมือกันแก้ไข

เนื่องจากการวิจัยในชั้นเรียนเป็นกระบวนการที่ครูต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นกิจวัตร ทำให้มีข้อค้นพบจากการวิจัยของครูมากมาย ผลการวิจัยอาจมีความเหมือนหรือต่างกันในการศึกษากับผู้เรียนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละครั้งที่ทำวิจัย ครูจึงจำเป็นต้องมีการสังเคราะห์ผลการวิจัยจากงานวิจัยหลายๆ เรื่องที่ทำการศึกษาในประเด็นเดียวกัน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นข้อสรุปร่วมและให้สารสนเทศที่กว้างและลึกกว่าผลการวิจัยแต่ละเรื่องที่ทำการศึกษา (นงลักษณ์ วิรัชชัย, ๒๕๔๒) และเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง ควรมีการเผยแพร่ผลการวิจัยในชั้นเรียน ทั้งในระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่ ระดับภาคและระดับชาติ เพื่อสร้างเครือข่ายการวิจัยในชั้นเรียนอันเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มครูนักวิจัยและพัฒนาศาสตร์ของวิชาชีพครูให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (๒๕๔๒). **การวิเคราะห์อภิมาน (Meta Analysis)**. กรุงเทพมหานคร : นิชชิน แอดเวอร์ไทซิ่ง กรุ๊ฟ.

สุวิมล ว่องวาณิช. (๒๕๔๙). “การสะท้อนผลการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน”. ใน **เอกสารการประชุมวิชาการครั้งที่ ๓ การสังเคราะห์งานวิจัย : การสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อการวิจัยของครู.** หน้า ๑๗-๒๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๑๕ กันยายน).

_____. (๒๕๔๖). **การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๔๓). “แนวคิดและหลักการของการวิจัยในชั้นเรียน”. ใน พิมพันธ์ เดชะคุปต์, ลัดดา ภู่เกียรติ และ สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (บรรณาธิการ). **ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา.** หน้า ๑๕๖ - ๑๙๔. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ดุลยเกษม. (๒๕๔๘). “การวิจัยในชั้นเรียน : มองปัจจุบันสู่อนาคต”. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย**. ๑๘, ๓ : ๓๑๕-๓๒๑.

Kamis, S. (1988). Action research. p. 42 - 49. In J.P. Keeves (ed.). **Educational research, methodology, and measurement: An international handbook**. Oxford : Pergamon Press.

การสอนซ่อมเสริม

*ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ**

ความสำคัญ

การสอนซ่อมเสริมมีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอนทุกวิชาให้มีประสิทธิภาพทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลจึงต้องการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน การสอนซ่อมเสริมเป็นการจัดการเรียนการสอนลักษณะหนึ่ง ซึ่งตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

พันทิพา อุทัยสุข (๒๕๓๕ : ๕๘๓) กล่าวว่า เหตุผลที่ต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม คือ

๑. การแก้ไขข้อบกพร่องของเด็กตั้งแต่เริ่มต้น การฝึกทักษะใหม่ๆ จะทำให้เด็กมีพื้นฐานที่ถูกต้องซึ่งจะช่วยให้การฝึกทักษะต่อๆ ไปได้ผลดี

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก Centro Escolar University ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา กรรมการคุรุสภา อนุกรรมการวิจัยพัฒนาและเชิดชูเกียรติวิชาชีพ อนุกรรมการกฎหมายและระเบียบ อนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุสภา อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๒. เด็กอ่อน จำเป็นต้องช่วยเหลือ เพื่อให้เรียนได้ทันเพื่อน

๓. เด็กเก่ง ควรสนับสนุนให้สามารถพัฒนาไปจนสุดความสามารถ

ความหมาย

จุรี วาทิกทินกร (๒๕๓๕ : ๓๗) กล่าวว่า การสอนเสริมเป็นกิจกรรมที่จัดให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อนได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และเพื่อช่วยให้มีพื้นฐานที่มั่นคงในการเรียนรู้ กับทั้งส่งเสริมให้นักเรียนที่เรียนดีอยู่แล้วได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสูงสุด

ไพจิตรา นาคแย้ม (๒๕๔๕ : ๑๗) กล่าวว่า การสอนซ่อมเสริม คือการจัดกิจกรรมที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติแก่นักเรียนที่มีความบกพร่องและประสบปัญหาเกี่ยวกับการเรียนโดยมุ่งแก้ไขข้อบกพร่อง และเพิ่มประสิทธิผลในการเรียน และในขณะเดียวกันอาจจัดขึ้นเพื่อเป็นการเสริมทักษะการเรียนรู้ใหม่ให้นักเรียนได้พัฒนาอย่างเต็มความสามารถ

กล่าวโดยสรุป การสอนซ่อมเสริม คือกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนที่เรียนอ่อน และเสริมทักษะความรู้ ความสามารถของนักเรียนที่เรียนเก่งให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

พื้นฐานแนวคิดของการสอนซ่อมเสริม

ดวงเดือน อ่อนน่วม (๒๕๓๓ : ๑๕) กล่าวว่า ในปัจจุบันมีผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริมมาก เพราะเห็นว่าสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยองค์รวม การจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองตามความแตกต่างระหว่างบุคคล จากการเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมดังกล่าว นักการศึกษาจึงได้พยายามแสวงหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ ดังจะแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กสามารถพิเศษ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความสามารถเด่นกว่าเด็กปกติ ซึ่งจัดทำในหลากหลายลักษณะ เช่น

๑.๑ จัดชั้นเรียนให้เฉพาะเด็กสามารถพิเศษ การจัดชั้นเรียนแบบนี้เป็นการจัดกลุ่มตามความสามารถ โดยแยกกลุ่มเด็กสามารถพิเศษออกมาจากกลุ่มเด็กปกติ การแยกกลุ่มอาจเป็นแบบเต็มวัน ครึ่งวัน หรือเฉพาะบางเวลา โดยอาจจัดทำหลายครั้งต่อสัปดาห์ หรือเพียงสัปดาห์ละครั้ง

๑.๒ โรงเรียนฤดูร้อน เป็นการใช้เวลาว่างช่วงฤดูร้อนส่งเสริมความสามารถทางวิชาการให้แก่เด็กสามารถพิเศษ ซึ่งอาจทำในรูปของการเร่งการเรียน คือ เรียนหลักสูตรที่สูงกว่าระดับปกติ หรืออาจเป็นการเสริมหลักสูตรปกติ

๒. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กด้อยกว่าปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความด้อยกว่าปกติทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตัวอย่างเช่น

๒.๑ เด็กเรียนช้า (ไอคิว ระหว่าง ๘๐ - ๙๕)

๒.๒ เด็กปัญญาทึบ (ไอคิว ระหว่าง ๖๐ - ๘๐)

๒.๓ เด็กที่บกพร่องทางสายตา

๒.๔ เด็กที่บกพร่องทางการฟัง

(สำหรับ เด็กปกติ จะมีไอคิว ระหว่าง ๙๐ - ๑๐๙)

๓. การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนปกติที่อยู่ในชั้นเรียนทั่วไป ตัวอย่างเช่น

๓.๑ การแบ่งกลุ่มตามความสามารถ ซึ่งอาจทำโดยแบ่งแยกผู้เรียนเป็น ๓ กลุ่ม คือ เก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยให้ผู้เรียนที่มีความสามารถใกล้เคียงกันเรียนอยู่ห้องเดียวกัน หรืออาจจะเป็นการแบ่งกลุ่มภายในห้องเรียนเดียวกัน

๓.๒ การสอนตามเอกัตภาพ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนก้าวหน้าไปตามความสามารถของตนเอง

การจัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริม มีคำหลักๆ ๒ คำ ได้แก่คำว่า “การสอนซ่อม” และ “การสอนเสริม” กล่าวคือ

การสอนซ่อม เป็นการสอนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง การสอนซ่อมและการวินิจฉัยเป็นของคู่กัน กล่าวคือ การวินิจฉัยที่มีคุณค่าจะต้องติดตามด้วยการสอนซ่อม

เช่นเดียวกับการสอนซ่อมที่มีคุณค่าจะต้องเป็นการสอนซ่อมที่ดำเนินการต่อจากการวินิจฉัย การสอนซ่อมใดที่ดำเนินไปโดยปราศจากการวินิจฉัย กล่าวคือ สอนไปโดยไม่ทราบข้อบกพร่องของนักเรียน การสอนซ่อมนั้นย่อมไร้จุดหมายที่แน่นอน จึงไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเท่าที่ควร

Ashlock (1982 : 14 - 17) ได้เสนอแนะว่า ครูพึงระลึกอยู่เสมอว่ามีวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลายวิธีที่ครูสามารถเลือกมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อขจัดข้อบกพร่องของผู้เรียนได้ ดังจะเสนอแนะไว้เป็นแนวทางบางประการดังนี้ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการประเมินตนเอง ด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการวัดและประเมินผลเพื่อหาข้อบกพร่องในการเรียนของตนเอง ดังต่อไปนี้

๑. คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนในแง่ของการมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ความคิดรวบยอดย่อย ก่อนที่จะเรียนรู้ความคิดรวบยอดใหม่ซึ่งซับซ้อนกว่าเดิม

๒. คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อตนเอง คือ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังเป็นคนมีคุณค่าและสามารถแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองได้

๓. การสอนซ่อมควรพยายามให้เป็นการสอนรายบุคคลให้มากที่สุด ถึงแม้ว่าบางครั้งครูจำเป็นต้องสอนซ่อมเป็นกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนก็ต้องได้รับการดูแลแก้ไขเป็นรายบุคคลด้วย

๔. สร้างโปรแกรมการสอนซ่อมบนรากฐานของการวินิจฉัยการเรียน

๕. วางแผนการสอนซ่อมอย่างเป็นลำดับขั้น พยายามให้ง่าย ไม่ซับซ้อน

๖. พยายามเลือกวิธีสอนที่แตกต่างไปจากวิธีสอนเดิมที่เคยเรียนไปแล้ว เพราะผู้เรียนมักมีความกังวล หรือเกิดความรู้สึกกลัวต่อวิธีการเดิม ซึ่งทำให้ตนไม่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว

๗. ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ประสบการณ์ที่กว้างขวางแก่ผู้เรียน ซึ่งประสบการณ์ที่หลากหลายเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความเข้าใจ มากยิ่งขึ้น

๘. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้จัดกระทำกับวัตถุให้มากที่สุดเท่าที่ตนเองเห็นว่าจะช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะเป็นการเสียเวลา

๙. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความเข้าใจด้วยภาษาของตนเอง

๑๐. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจจากกิจกรรมที่ครูเตรียมไว้ให้โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

๑๑. จัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดด้วยความรอบคอบ โดยเริ่มจากประสบการณ์รูปธรรมไปสู่ประสบการณ์กึ่งรูปธรรมและไปสู่การใช้สัญลักษณ์ในที่สุด

๑๒. เน้นการจัดระบบการเรียนรู้โดยนำผลการเรียนรู้ใหม่ไปผสมผสานกับผลการเรียนรู้เดิมซึ่งจะช่วยให้เกิดผลการเรียนรู้ใหม่ที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนดียิ่งขึ้น

๑๓. เน้นทักษะและความสามารถอันเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน เช่น เด็กที่คิดคำนวณผิดจะสามารถคิดคำนวณได้แม่นยำขึ้นถ้ามีความสามารถในการกะประมาณ ซึ่งจะช่วยในการพิจารณาคำตอบว่าน่าจะถูกต้องหรือไม่

๑๔. ให้ความสนใจเรื่องลายมือ เพราะผู้เรียนจำนวนไม่น้อยที่คิดคำนวณผิดเพราะเขียนตัวเลขไม่ชัดเจน ทำให้ตนเองอ่านตัวเลขผิด จึงคิดคำนวณผิดไปด้วย

๑๕. การฝึกหัดควรทำหลังจากที่ผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่เรียนดีแล้ว

๑๖. สร้างแรงจูงใจโดยเลือกกิจกรรมการฝึก ซึ่งเห็นผลได้ทันทีว่าคำตอบของผู้เรียนถูกหรือผิด

๑๗. ในเรื่องการฝึกทักษะการคิดคำนวณ ควรฝึกโดยใช้ระยะเวลาสั้นๆ แต่ฝึกบ่อยๆ

๑๘. ฝึกให้ผู้เรียนสนใจและเอาใจใส่ต่อความก้าวหน้าของตนเอง เช่น ให้ผู้เรียนเก็บแผนภูมิและกราฟแสดงความก้าวหน้าในการเรียนของตนไว้

การสอนเสริม หลังจากการเรียนการสอนตามจุดประสงค์แล้ว ครูอาจพบว่ามีผู้เรียนบางคนที่มีความสามารถสูง สามารถทำความเข้าใจบทเรียนได้เร็ว ทำแบบฝึกหัดเสร็จก่อนคนอื่น แสดงว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้เรื่องอื่นได้ ครูจึงควรมีวิธีการสอนเสริม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ดวงเดือน อ่อนน่วม (๒๕๓๓ : ๑๓๕-๑๓๖) ได้เสนอแนะว่า เพื่อให้การสอนเสริมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูควรคำนึงถึงหลักการ ดังต่อไปนี้

๑. สิ่งที่ไม่ควรทำ

๑.๑ ไม่ควรให้การสอนเสริมเป็นเพียงเพื่อให้ผู้เรียนมีอะไรทำเท่านั้น เพราะจะไม่ช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้น

๑.๒ ไม่ควรให้การสอนเสริมอยู่ในรูปของการให้งานแก่ผู้เรียนมากกว่าเดิม เช่นให้แบบฝึกหัดเพิ่ม เพราะการกระทำนี้นอกจากจะไม่เร้าความสนใจแล้ว ยังอาจทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเหมือนถูกทำโทษ

๒. สิ่งที่ควรทำ

๒.๑ การเสริมการเรียนในแนวกว้างและแนวลึก ซึ่งมีความหมายดังนี้

๒.๑.๑ การเสริมการเรียนในแนวกว้าง หมายถึง การขยายขอบเขตของหลักสูตรปกติให้กว้างขึ้น โดยยังสัมพันธ์หรือต่อเนื่องกับหลักสูตรปกติและอยู่ในวิสัยที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้

๒.๑.๒ การเสริมการเรียนในแนวลึก หมายถึง การที่ผู้เรียนศึกษาตามหลักสูตรปกติอย่างลึกซึ้งและเข้มข้นขึ้น เช่น ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาและแก้ปัญหาที่ท้าทายความสามารถ เสริมทักษะการคิดระดับสูง เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การคิดอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

๒.๒ กิจกรรมควรมีลักษณะต่างๆ เหล่านี้ เช่น ท้าทาย เร้าความสนใจ สนุก ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาสติปัญญา ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุผล

๒.๓ ประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียนควรมีทั้งแบบทั่วไปและแบบเจาะลึก กล่าวโดยสรุป ในการสอนซ่อมเสริม ครูควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความสามารถตามศักยภาพของผู้เรียนที่แตกต่างกันอย่างมีวัตถุประสงค์และต้องมีการวางแผน จึงจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของผู้เรียนที่ควรรับการสอนซ่อมเสริม

ศรียา นิยมธรรม และประภัสร นิยมธรรม (๒๕๒๕ : ๔๗) กล่าวว่า ผู้ที่ควรได้รับการสอนซ่อมเสริม อาจจำแนกได้เป็น ๖ ประเภท คือ

๑. ผู้ที่เรียนช้า ได้แก่ ผู้ที่มีไอคิวระหว่าง ๗๐-๙๐ คนเหล่านี้มีความสามารถจำกัด จึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และเรียนรู้ช้ากว่าปกติ นอกจากนี้ยังขาดทักษะ

เบื้องต้นต่างๆ ซึ่งทำให้การเรียนยิ่งช้าลงไปอีก เป็นผลให้ผู้เรียนเกิดความท้อแท้และมีปัญหา จึงควรได้รับการสอนเสริม

๒. ผู้ที่มีปัญญาเลิศ ปกติคนกลุ่มนี้จะถูกละเลยเพราะครูคิดว่าเป็นผู้ที่สามารถช่วยตัวเองได้ การสอนตามปกติมักทำให้เกิดความเบื่อหน่ายจึงควรได้รับการสอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มตามศักยภาพ

๓. ผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา ได้แก่ ผู้ที่มีปัญหาการเรียนอันเนื่องมาจากความบกพร่องทางสภาพร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด ปัญญาอ่อน ฯลฯ เป็นต้น

๔. ผู้ที่มีปัญหาในการเรียนรู้เฉพาะอย่าง คนเหล่านี้ไม่ใช่ผู้พิการ แต่มีความบกพร่องเกี่ยวกับระบบประสาท มีปัญหาในการเรียนบางเรื่อง เช่น การรับรู้ การฟัง การพูด การอ่าน หรือการเขียน และมักมีช่วงความสนใจสั้น จึงควรได้รับการสอนซ่อมเสริมตามความจำเป็น

๕. ผู้ที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ทำให้มีผลการเรียนต่ำกว่าระดับสติปัญญาและขีดความสามารถที่มี ทั้งนี้อันเนื่องมาจากการไม่ตั้งใจเรียน ขาดแรงจูงใจในการเรียน มีความไม่มั่นคงทางอารมณ์ หรือมีจิตใจแปรปรวนง่าย

๖. ผู้ที่มีประสบการณ์และภูมิหลังจำกัด ได้แก่ ผู้ที่มาจากครอบครัวซึ่งยึดมั่นในวัฒนธรรมหรือความเชื่อบางอย่างที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ รวมถึงผู้ที่มาจากครอบครัวที่อยู่ห่างไกลความเจริญ มีปัญหาทางภูมิศาสตร์ เช่น ชาวเขา ชาวเรือ ทำให้ขาดโอกาสที่จะแสวงหาประสบการณ์ ความรู้ อย่างที่บุคคลทั่วไปรู้จักและเรียนรู้ ดังนั้นเมื่อคนเหล่านี้มาเรียนในโรงเรียนปกติจึงต้องการการสอนซ่อมเสริม

การประยุกต์ใช้

การนำความคิดการสอนซ่อมเสริมไปใช้ในชั้นเรียนปกติ สำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับการเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ และได้กำหนดให้มีการสอนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียน ซึ่งไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีปัญหาในประเด็นที่ว่า ครูยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันและมักมีความเข้าใจผิดกันอยู่ไม่น้อย ทั้งในเรื่องของการจัดประเภทผู้เรียนที่จะเข้ารับบริการสอนซ่อมเสริม การวินิจฉัยปัญหา

ตลอดจนวิธีการสอนซ่อมเสริม คือ ผู้ที่เรียนช้า สติปัญญาต่ำ การสอนซ่อมเสริมจึงมุ่งเฉพาะผู้ที่เรียนอ่อน และจุดประสงค์ในการสอนซ่อมเสริมก็เพื่อที่จะให้เรียนทันเพื่อนทันหลักสูตร และสอบผ่านเท่านั้น วิธีการสอนก็มักทำโดยการสอนพิเศษ คือ เพิ่มเวลาสอน โดยสอนซ้ำวิธีการเดิม ให้ทำแบบฝึกหัดมากขึ้น ไม่ได้พิจารณาถึงการนำสื่อการสอนที่เหมาะสมมาใช้ ผลก็คือผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย เคร่งเครียดจนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางอารมณ์และหาทางออกด้วยการเกเร แกล้งเพื่อน หนีโรงเรียน ฯลฯ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

จุรี วาทิกทินกร. (๒๕๓๕). **การแนะแนวในระดับมัธยมศึกษา.** นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ดวงเดือน อ่อนน่วม. (๒๕๓๓). **การสอนซ่อมเสริมคณิตศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพจิตรา นาคแย้ม. (๒๕๔๕). “การพัฒนาการสอนซ่อมเสริมของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี.” **สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา).** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศรียา นิยมธรรม และ ประภัสร นิยมธรรม. (๒๕๒๕). **การสอนซ่อมเสริม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พีระพัธนา.

Ashlock, R.B. (1982.) **Error Patterns in Computation.** Ohio : Bell & Howell Co.

การสังเคราะห์งานวิจัย

*ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย**

การสั่งสมความรู้ (knowledge accumulation) จะสัมฤทธิ์ผลได้ด้วยดีก็ต่อเมื่อมีการสังเคราะห์ความรู้จากงานวิจัยในอดีต เพื่อทำการวิจัยต่อยอดในอนาคต การสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) จึงเป็นกิจกรรมสำคัญระหว่างการวิจัยในอดีตกับการวิจัยในอนาคต เป็นกิจกรรมที่ขาดไม่ได้สำหรับศาสตร์ทุกสาขาวิชา นักวิจัยผู้ผลิตงานวิจัยทุกคนไม่ว่าจะเป็นศาสตร์สาขาวิชาใดก็ตาม มีหน้าที่ต้องนำงานวิจัยในอดีตมาสังเคราะห์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางวิจัยต่อเนื่อง และต้องสังเคราะห์เชื่อมโยงความรู้ในอดีตกับความรู้ที่ได้ใหม่จากงานวิจัยของตน ที่ทำต่อยอดจากงานวิจัยในอดีต ผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบายซึ่งเป็นผู้ใช้งานวิจัยทุกคน มีหน้าที่ต้องติดตามศึกษางานวิจัยใหม่ๆ และสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อประมวลความรู้ อันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติงานในองค์การของตน

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการศึกษาจาก The University of Chicago อดีตหัวหน้าภาควิชาวิจัยการศึกษา ผู้อำนวยการศูนย์เครือข่ายคลังสมอง ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิธีวิทยาการวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์ดีเด่น ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความสำคัญ

ความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis) แยกกล่าวได้เป็น ๓ ประเด็น **ประเด็นแรก** คือ ความสำคัญในฐานะเป็นกิจกรรมสำคัญที่นักวิจัยทุกคนต้องทำ อันจะเอื้ออำนวยให้ศาสตร์ทุกสาขาวิชาเกิดการสั่งสมความรู้ การสังเคราะห์งานวิจัยในอดีตทำให้ได้แนวทางการทำวิจัยต่อยอดอันจะเกิดความรู้ใหม่ และการสังเคราะห์เชื่อมโยงงานวิจัยที่ทำใหม่กับงานวิจัยในอดีต ทำให้ตอบได้ว่างานวิจัยที่ทำใหม่มีส่วนสร้างเสริมความรู้เดิมตรงจุดไหนและอย่างไร อันมีผลทำให้เกิดการสั่งสมเพิ่มพูนความรู้ใหม่ **ประเด็นที่สอง** ความสำคัญในฐานะเครื่องมือแสวงหาความรู้ใหม่ การอ่านรายงานวิจัยโดยทั่วไปผู้อ่านจะได้ความรู้ตามที่ปรากฏในรายงาน ไม่ว่าจะอ่านงานวิจัยมากเท่าไร แต่การอ่านและสังเคราะห์งานวิจัยหลายเรื่องนั้น นอกจากจะได้ความรู้ตามที่ปรากฏจากงานวิจัยแต่ละเล่มแล้ว ยังได้ความรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของผลวิจัย พร้อมทั้งผลการสังเคราะห์ซึ่งอธิบายสาเหตุของความเหมือนและความต่างนั้นด้วย ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้เพิ่มมานี้เปรียบได้กับความรู้จากการวิจัยที่ศึกษากลุ่มประชากรขนาดใหญ่เท่ากับประชากรจากงานวิจัยทุกเล่มหลอมรวมกัน นับเป็นความรู้ใหม่อันเกิดจากการสังเคราะห์งานวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อศาสตร์ทุกสาขาวิชา **ประเด็นที่สาม** ความสำคัญในฐานะเครื่องมือสรุปรวมงานวิจัย เนื่องจากในยุคเทคโนโลยีก้าวหน้าช่วยเอื้อให้นักวิจัยทำวิจัยกันมากขึ้น และทำเสร็จรวดเร็วมากขึ้น ส่งผลให้มีรายงานวิจัยมากขึ้นทุกปี การอ่านรายงานวิจัยต้นฉบับทำได้ยากเพราะปริมาณงานวิจัยมีมาก เกิดความจำเป็นต้องสังเคราะห์งานวิจัย เมื่อมีรายงานการสังเคราะห์งานวิจัย ผู้อ่านสามารถอ่านรายงานนี้เพียงเล่มเดียวแต่ได้ความรู้ทั้งหมดจากงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์นับร้อยเรื่องได้ โดยใช้เวลาน้อยกว่าอ่านรายงานวิจัยต้นฉบับทีละฉบับ ความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัยทั้งสามประเด็นนี้ส่งผลให้วงการวิจัยตื่นตัว และมีความพยายามในการพัฒนาวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยให้สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดีมากขึ้น

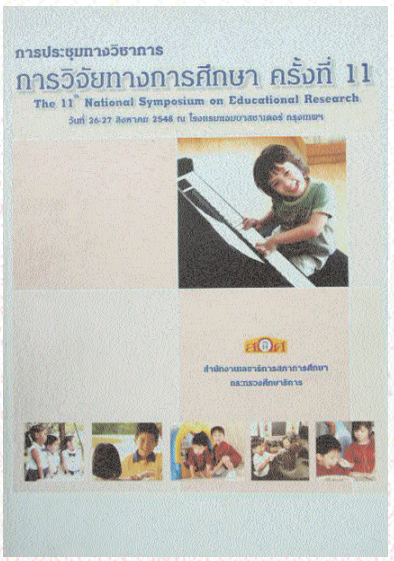

ความหมาย

การสังเคราะห์งานวิจัย (research synthesis หรือ research integration) หมายถึง การวิจัยประเภทหนึ่ง ซึ่งนักวิจัยนำรายงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกัน มาศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อสรุปความคล้ายคลึงและความแตกต่าง

ระหว่างงานวิจัยแต่ละเรื่อง ทั้งในด้านผลการวิจัย วิธีการวิจัย และบริบทงานวิจัย รวมทั้งการอธิบายถึงสาเหตุที่มาของความแตกต่างเหล่านั้น ให้ได้องค์ความรู้ที่จะสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวาง (Hunter, Schmidt และ Jackson, 1982; Glass, McGaw และ Smith, 1981; นงลักษณ์ วิรัชชัย, ๒๕๔๒)

การสังเคราะห์งานวิจัยมีกระบวนการสำคัญเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยทั่วไป ประกอบด้วย ขั้นตอน ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการกำหนดปัญหาวิจัย ขั้นตอนการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบความคิดและกำหนดสมมุติฐานวิจัย ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การระบุงานขอบข่ายงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ การคัดสรรงานวิจัย การประเมินคุณภาพงานวิจัย และการอ่านและบันทึกข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสังเคราะห์งานวิจัย และขั้นตอนการสรุปผลการสังเคราะห์งานวิจัย

Glass (1976) จัดประเภทงานวิจัยทั้งหมดเป็น ๓ ประเภท **งานวิจัยประเภทแรก** คือ งานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์ปฐมมาน (primary analysis) หมายถึงงานวิจัย ซึ่งใช้ข้อมูลแหล่งปฐมภูมิ อันเป็นข้อมูลที่นักวิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จัดว่าเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพ มีความตรงค่อนข้างสูง **งานวิจัยประเภทที่สอง** คือ งานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์ทุติยมาน (secondary analysis) หมายถึงงานวิจัยซึ่งใช้ข้อมูลแหล่งทุติยภูมิ อันเป็นข้อมูลที่นักวิจัยนำฐานข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วมาศึกษาวิเคราะห์ จัดว่าเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพเป็นรองงานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์ปฐมมาน สำหรับ **งานวิจัยประเภทที่สาม** Glass ได้บัญญัติศัพท์คำว่า ‘meta-analysis of research = การวิเคราะห์อภิมานงานวิจัย’ เรียกสั้นๆ ว่า ‘meta-analysis = การวิเคราะห์อภิมาน’ และอธิบายว่า งานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์อภิมาน หมายถึงงานวิจัยที่นักวิจัยใช้รายงานวิจัยเป็นข้อมูล โดยนักวิจัยต้องรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสังเคราะห์สรุปผลได้เป็นความรู้ใหม่ที่มากกว่าความรู้จากงานวิจัยแต่ละเรื่องมารวมกัน จัดว่าเป็นงานวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์ปฐมมานประเภทหนึ่ง ซึ่งให้ผลการวิจัยที่เหนือกว่าและลุ่มลึกกว่าผลการวิจัยในงานวิจัยทั่วไป

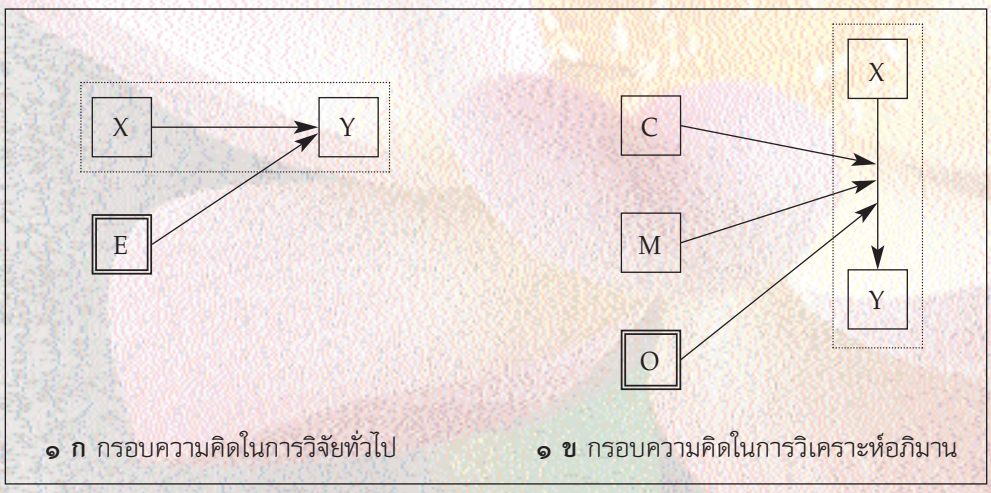
พื้นฐานและแนวคิดสำคัญ

Glass, McGaw และ Smith (1981) Hunter, Schmidt และ Jackson (1982) Hedges และ Olkin (1985) Kulik และ Kulik (1989) อธิบายไว้ว่าการสังเคราะห์งานวิจัยแบบดั้งเดิมที่ใช้กันมาในอดีตและยังใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ การสังเคราะห์งานวิจัยแบบพรรณนา (narrative method) เป็นการอ่านและสรุปสาระตามความเข้าใจของ

นักสังเคราะห์งานวิจัย มีจุดอ่อนตรงที่เป็นวิธีการที่ไม่มีระบบ มีความเป็นอัตนัยสูง ให้ผลการสังเคราะห์ที่ขาดความชัดเจน ไม่สามารถทำซ้ำโดยให้ผลเหมือนเดิมได้ จุดอ่อนของการสังเคราะห์งานวิจัยแบบเดิมทำให้นักวิจัยพยายามพัฒนาวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยให้เป็นระบบมากขึ้น ได้แก่ การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้วิธี นับคะแนนเสียง (vote - counting method) วิธีการประมาณค่าขนาดอิทธิพล (effect size estimation) และวิธีรวมค่าความน่าจะเป็น (probability accumulation) วิธีการเหล่านี้ ให้ความสำคัญกับผลการทดสอบสมมุติฐาน ซึ่งยังมีจุดอ่อนอยู่มาก ในระยะหลังนักวิจัยตระหนักว่าข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัย คือขนาดอิทธิพล (effect size) อันเป็นค่าสถิติที่เป็นดัชนีมาตรฐานซึ่งมีสารสนเทศเกี่ยวกับผลการวิจัยที่สมบูรณ์ จึงได้พัฒนาวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยโดยการรวมค่า ขนาดอิทธิพล อันเป็นต้นกำเนิดของการวิเคราะห์อภิมาน (meta analysis) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันมากในการสังเคราะห์งานวิจัยในปัจจุบัน

Hunter, Schmidt และ Jackson (1982) Glass, McGaw และ Smith (1981) ให้ความหมายการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์อภิมานไว้ว่า หมายถึงการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสังเคราะห์งานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกัน โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปที่มีความกว้างขวางลุ่มลึกมากกว่าผลงานวิจัยแต่ละเรื่อง ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์อภิมาน แยกเป็น ๓ ประเภท ประเภทแรก คือ ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลงานวิจัยที่ปรับให้อยู่ในรูปดัชนีมาตรฐาน ได้แก่ ขนาดอิทธิพล (effect size = d) และ/หรือสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) ขนาดอิทธิพลคำนวณได้จากผลต่างระหว่างค่าเฉลี่ยที่ทำให้เป็นคะแนนมาตรฐาน (standardized mean differences) ตามสูตร $d = \left(\frac{\bar{Y}_E - \bar{Y}_C}{s.d.}\right)$ **ประเภทที่สอง** คือ ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลคุณลักษณะงานวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรเกี่ยวกับบริบทงานวิจัยและตัวแปรวิธีวิจัย **ประเภทที่สาม** คือตัวแปรแทรกซ้อนที่นักวิจัยต้องการควบคุมให้มีความแปรปรวนคงที่ เช่น ตัวแปรลักษณะการพิมพ์และรูปเล่มงานวิจัย และตัวแปรด้านคุณลักษณะนักวิจัย เป็นต้น หน่วยการวิเคราะห์ คืองานวิจัยและ/หรือชุดการทดสอบสมมุติฐาน จุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์แยกได้เป็น ๒ ประการ **ประการแรก** คือ การสังเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับดัชนีมาตรฐาน อันเป็นสาระสรุปของผลการวิจัยทุกเรื่องที่นำมาสังเคราะห์ **ประการที่สอง** คือ การวิเคราะห์เพื่อศึกษาตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีมาตรฐานกับตัวแปรปรับ (moderator variables) ซึ่งได้แก่ตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัย ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าขนาดอิทธิพลหรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร แตกต่างกันตามคุณลักษณะใดบ้าง และแตกต่างกันอย่างไร

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกรอบความคิดในการวิจัย ระหว่างงานวิจัยทั่วไปกับงานวิจัยที่เป็นการสังเคราะห์งานวิจัย จะเห็นขอบเขตที่เหนือกว่า กว้างกว่าของการสังเคราะห์งานวิจัยเมื่อเทียบกับงานวิจัยทั่วไป **ภาพที่ ๑ ก** แสดงกรอบความคิดของงานวิจัยทั่วไปซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยอาจมีการควบคุมความแปรปรวนจากตัวแปรแทรกซ้อนโดยการออกแบบการวิจัย (research design) หรือโดยการใช้สถิติ (statistics) ตามภาพจะเห็นอิทธิพลของตัวแปรต้น (ในภาพคือตัวแปร X) ที่มีต่อตัวแปรตาม (ในภาพคือตัวแปร Y) เมื่อมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อน (ในภาพคือตัวแปร E) ผลการวิจัยที่ได้คือขนาดอิทธิพลของตัวแปร X ที่มีต่อตัวแปร Y ส่วน**ภาพที่ ๑ ข** แสดงกรอบความคิดของงานวิจัยที่เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยตามภาพ ๑ ก หลายๆ เรื่อง ตามภาพจะเห็นอิทธิพลของตัวแปรต้น คือตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัย (study characteristics) ในภาพคือตัวแปรเกี่ยวกับเนื้อหา (content = C) ตัวแปรเกี่ยวกับวิธีวิจัย (method = M) ที่มีต่อตัวแปรตาม (ในภาพคือขนาดอิทธิพลของตัวแปร X ที่มีต่อตัวแปร Y) เมื่อมีการควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนอื่นๆ เช่น ปีที่ทำวิจัย วุฒิของนักวิจัย (ในภาพคือตัวแปร O) ผลการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัย นอกจากจะได้ผลสรุปเกี่ยวกับขนาดอิทธิพลของตัวแปร X ที่มีต่อตัวแปร Y แล้ว ยังได้ผลสรุปว่าขนาดอิทธิพลดังกล่าวแตกต่างกันตามตัวแปร M, C, O อันเป็นตัวแปรปรับ (moderator) อย่างไรด้วย

๑ ก กรอบความคิดในการวิจัยทั่วไป **๑ ข** กรอบความคิดในการวิเคราะห์อภิมาน

ภาพที่ ๑ เปรียบเทียบกรอบความคิดระหว่างการวิจัยทั่วไป กับการวิเคราะห์อภิมาน

องค์ประกอบหรือประเภท

นักวิจัยจัดประเภทของการสังเคราะห์งานวิจัยได้หลายวิธี เช่น เป็นการจัดประเภทการสังเคราะห์งานวิจัยตามประเภทของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ ซึ่งแยกได้เป็นสองประเภท คือ ๑) การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณ และ ๒) การสังเคราะห์งานวิจัย เชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ

การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ ยังแยกได้เป็นสามชนิดตามประเภทของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ คือ ๑) การวิเคราะห์อภิมานงานวิจัยทั่วไป ๒) การวิเคราะห์อภิมานงานวิจัยกรณีเดียว (meta-analysis of single-case study research) หมายถึง การสังเคราะห์งานวิจัยทางคลินิก ซึ่งศึกษาวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลเพียงคนเดียว โดยใช้หลักการวิเคราะห์อภิมาน และ ๓) การวิเคราะห์อภิมานงานวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์อภิมาน (meta-analysis of meta-analysis) หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อ การสังเคราะห์อภิมาน หรือการวิเคราะห์มหาภิมาน (meta-synthesis or mega-analysis) หมายถึงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์อภิมานหลายฉบับ โดยใช้หลักการวิเคราะห์อภิมาน นอกจากนี้ยังสามารถจัดแบ่งประเภทการสังเคราะห์งานวิจัยตามประเภทสถิติที่ใช้ได้เป็น ๒ แบบ คือ ๑) การวิเคราะห์อภิมานพาราเมตริก (parametric meta-analysis) และการวิเคราะห์อภิมานนันพาราเมตริก (nonparametric meta-analysis)

การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ แยกได้เป็นสองชนิด คือ ๑) การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณา และ ๒) การสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ชาติพันธุ์วรรณนา (meta-ethnography) ซึ่งเป็นการนำงานวิจัยชาติพันธุ์วรรณนามาสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามหลักการวิเคราะห์อภิมาน เน้นความสำคัญของการสร้างอุปลักษณ์ (metaphor) แล้วนำมาแปลความหมาย (interpretation) ด้วยวิธีการแปลความหมายที่สำคัญ ๓ วิธี คือ แปลความหมายเทียบเคียง แปลความหมายหักล้าง และหาเหตุผลโต้แย้ง

การนำไปใช้หรือการประยุกต์ใช้

การสังเคราะห์งานวิจัยที่ใช้กันทุกวันนี้ ทำกันเป็นสองแบบ **แบบแรก**เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยในฐานะที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของการวิจัย ผลของการสังเคราะห์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย อันเป็นหน้าที่ซึ่งนักวิจัยทุกคนต้องทำ นักวิจัยทุกคนต้องศึกษางานวิจัยในอดีต เพื่อประมวลความคิด ความรู้ในอดีต

มาเป็นฐานความคิดในการทำวิจัยใหม่ ต่อยอดจากงานวิจัยเดิม **แบบที่สอง** เป็นการสังเคราะห์งานวิจัยในฐานะเป็นการวิจัยเรื่องหนึ่ง ปัจจุบันมีการนำวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยโดยการวิเคราะห์อภิมานไปใช้สังเคราะห์งานวิจัยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงวิชาการ การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ การสังเคราะห์งานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน การสังเคราะห์งานวิจัยและพัฒนา หรือการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงทดลอง ผลการสังเคราะห์งานวิจัยเป็นประโยชน์ และได้องค์ความรู้ที่กว้างขวาง

นักวิจัยด้านการวัดและประเมิน ได้นำหลักการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์อภิมาน ไปประยุกต์ในการศึกษาวิจัยเพื่อสรุปนัยทั่วไปของความตรงและความเที่ยง (validity and reliability generalization) เพื่อตอบคำถามว่าคุณภาพของมาตรวัด/แบบทดสอบในภาพรวมเป็นเท่าไร เมื่อนำผลการวัดการสอบจากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย จากเวลาในการสอบที่แตกต่างกัน จากการสอบต่างสถานที่มาประมวลสังเคราะห์สรุปให้ได้ค่าความเที่ยงและความตรงของมาตรวัดแบบทดสอบที่เชื่อถือได้

นักวิจัยที่มีความชำนาญทางสถิติวิเคราะห์ ได้พัฒนาวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์อภิมาน เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรปรับ (moderator) ที่มีต่อขนาดอิทธิพล (effect size) ซึ่งต่อมามีการปรับขยายวิธีการวิเคราะห์ ได้เป็นการศึกษาอิทธิพลของตัวแปรปรับที่มีต่อความสัมพันธ์ของตัวแปร เรียกว่าการศึกษาอิทธิพลของตัวแปรปรับ (moderating effects) ควบคู่กับการศึกษาอิทธิพลของตัวแปรส่งผ่าน (mediating effects) ทำให้เข้าใจลักษณะความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (APA) เห็นความสำคัญและสนับสนุนส่งเสริมให้สังเคราะห์งานวิจัยมากขึ้น โดยรณรงค์ให้นักวิจัยที่ทำการวิจัยเชิงทดลอง ต้องวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มขึ้น เพื่อรายงานค่าขนาดอิทธิพลในรายงานวิจัยทุกเรื่องที่จะลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสารในเครือของ APA เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักสังเคราะห์งานวิจัยรุ่นหลังสามารถนำผลการวิจัยไปสังเคราะห์ได้สะดวกรวดเร็วขึ้น

เอกสารอ้างอิง

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (๒๕๔๒). **การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-Analysis).** กรุงเทพมหานคร : นิชินแอดเวอร์ไทซิ่งกรุฟ.

Glass, G.V. (1976). **Primary, Secondary and Meta-Analysis of Research**, Educational Researcher. 5: 3 - 8.

Glass, G.V., McGaw, B. and Smith, M.L. (1981). **Meta-Analysis in Social Research**. Beverly Hills : Sage Publications.

Hedges, L.V. and Olkin, I. (1985). **Statistical Methods for Meta-Analysis**. Orlando, Florida : Academic Press, Inc.

Hunter, J.E., Schmidt, F.L. and Jackson, G.B. (1982). **Meta-Analysis: Cumulating Research Findings Across studies**. Beverly Hills : Sage Publications.

Kulik, J.A. and Kulik, C.C. (1989). **Meta-analysis in Education**. International Journal of Educational Research. 13 : 223 - 240.

Noblit, G.W. and Hare, R.D. (1988). **Meta-ethnography: Synthesizing Qualitative Studies**. Newburry Park : Sage Publication.

Wong, E.D. (1995). **Challenging Confronting the Researcher/Teacher**. Education Researcher. 24 (1): 22 - 28.

การไหว้ครู

*ดร.อุสิรา โสตถิพันธุ์**

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการไหว้ครู มีคำ ๒ คำ ที่เกี่ยวข้องคือคำว่าครูและการไหว้ เมื่อเด็กเกิดมาครูคนแรกของลูกคือพ่อแม่ และเมื่อถึงคราวที่ต้องศึกษาเล่าเรียนพ่อแม่จะพาลูกไปมอบตัวให้เป็นศิษย์ของครูในสถานศึกษา ซึ่งบางครั้งอาจมอบหน้าที่ความรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูทั้งหมดให้แก่ครูด้วย ดังนั้นครูจึงทำหน้าที่เสมือนพ่อแม่ที่สองของลูก และมีความรักใคร่ผูกพันระหว่างศิษย์กับครูอย่างลึกซึ้ง ส่วนการไหว้นั้นโดยทั่วไปเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ที่ตนเคารพนับถือ

คำว่า “ครู” มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ตามความรู้สึก ประสบการณ์ และความคาดหวัง สังคมหวังว่าครูต้องเป็นคนดี เป็นผู้ให้และเสียสละความสุขส่วนตน พระธรรมเทศนาของพระภาวนาวิชัยคุณ วัดพระธรรมกาย (๒๕๒๗) ได้ให้ความหมายของคำว่าครูไว้ ๒ นัย คือ ครูมาจากคำว่าครุ *ซึ่งแปลว่าหนัก ที่ต้องค้นคว้าหาความรู้และเตรียมงานที่จะถ่ายทอดแก่ศิษย์ หรือหมายถึงตระหนัก, ซาบซึ้ง คือรู้ได้ด้วยปัญญา...* ครูและศิษย์จะมีความสัมพันธ์กันแนบแน่นแค่ไหน ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติและปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

---

* Doctor of Organization Development and Transformation (DODT) จากมหาวิทยาลัย Cebu Doctors’ University of Philippines นายกสมาคมครูสถานศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ที่ปรึกษาคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ ประธานหลักสูตรเคหบริบาล มูลนิธิพระดาบส กรรมการคุรุสภา และผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนอนุบาลพุทธชาด

ครูและศิษย์ คือครูต้องมีปัญญา เมตตา กรุณาและหวังดีต่อศิษย์ในทุกกรณี ส่วนศิษย์ต้องมีความเคารพ เชื่อฟังด้วยเหตุผล มีความกตัญญูกตเวที และประพฤติตนเป็นคนดี ครูในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นผู้รับมากกว่าผู้ให้ เป็นผู้ที่ลำเอียงและเห็นแก่อามิสสินจ้าง ขาดคุณธรรมและเป็นที่พึ่งแก่เด็กอย่างแท้จริงไม่ได้ รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ได้บัญญัติให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ และพัฒนาวิชาชีพครู จึงทำให้เกิดพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อดำเนินการควบคุมและรักษามาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และดำเนินการส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำว่า “การไหว้” เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นการแสดงความเคารพผู้ใหญ่ที่วัยวุฒิหรือคุณวุฒิสูงกว่าตน เด็กๆ มักจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความกตัญญูรู้คุณคน ซึ่งมักจะแสดงการสำนึกบุญคุณโดยการไหว้ การทักทายต้อนรับ การขอบคุณและลาจาก จะใช้การไหว้เพื่อแสดงวัฒนธรรม นอกจากนั้นการไหว้อาจเกิดจากความกลัว ความสำนึกผิด การขอขมาลาโทษ และผลของการไหว้ทำให้ได้รับความเมตตาและการยอมรับจากผู้ที่ตนไหว้ การไหว้จึงมีแต่ประโยชน์ปราศจากโทษ การไหว้ในหนังสือพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวไว้ว่า คือ*การทำความเคารพโดยยกมือขึ้นประนม ถ้าเป็นผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่หรือผู้ทรงศีลต้องก้มศีรษะลงแต่พองาม* ส่วนการไหว้ครู คือการทำพิธีแสดงความเคารพสักการบูชาครูบาอาจารย์ด้วยความสำนึกในพระคุณของท่าน นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ความหมายของการไหว้ครูของนักเรียนไว้ว่าคือการที่นักเรียนนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปสักการบูชาครูเพื่อแสดงตนขอเป็นศิษย์ (สามารถ จันทร์สูรย์และกรรณี อัญชุลี, ๒๕๔๕)

การไหว้ครูมิได้ทำเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศจีนสมัยโบราณก่อนการรับผู้ใดเป็นศิษย์ ต้องมีการคัดเลือกและต้องให้ผู้นั้นทำการคารวะผู้ที่เป็นครูหรืออาจารย์เสียก่อน สำหรับการไหว้ครูในประเทศไทย ได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ มีการทำพิธี เพื่อแสดงความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเกิดความกลัว ความศรัทธาและปฏิบัติตามไม่อาจฝืนประเพณีได้ แต่ในขณะเดียวกันผู้ที่ปฏิบัติตามจะมีความสุขมีกำลังใจและรู้สึกเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง สิ่งสำคัญที่ทำให้ประเพณีการไหว้ครูคงอยู่คู่กับวัฒนธรรมไทยเพราะสอดคล้องกับความเชื่อและค่านิยมของคนไทยในเรื่องการแสดงความกตัญญูรู้คุณครูผู้ที่เสียสละ อดทน สั่งสอน อบรม จนศิษย์เติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรม

มีความรู้ ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้ในสังคม ตัวอย่างของอาชีพที่มีความเคร่งครัดในเรื่องการไหว้ครู เช่นกลุ่มของพวกศิลปะ ดนตรี และการกีฬา ซึ่งจะต้องใช้วิธีการยกครูหรือครอบครู เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพ การระลึกถึงบุญคุณครู การขออนุญาตและขอพรครูซึ่งเป็นผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ ให้ และมีความเชื่อว่าหากมิได้ครอบครูหรือแสดงความกตัญญูต่อคุณครูแล้ว วิชาการที่ได้ร่ำเรียนจะเสื่อมสลาย การไหว้ครูตามความเชื่อของคนไทย บางอย่างได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดู ซึ่งทำการเคารพบูชาเทพ เช่นเทพพฤหัสบดี ถือว่าเป็นครูของหมู่เทวดา การประกอบพิธีต่างๆ เกี่ยวกับวันครู จึงมักจะใช้วันพฤหัสบดี พระคเณศเป็นเทพทางด้านศิลปะวิทยาการ พระวิศวกรรมเป็นครูทางช่าง เป็นต้น

ประวัติของการไหว้ครู ส.พลายน้อย (๒๕๔๒) ได้บันทึกไว้ว่า มีการไหว้ครูมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องเกี่ยวกับพระประวัติก่อนการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ต้องเริ่มเรียนวันแรกในวันพฤหัสบดีและต้องทำพิธีไหว้ครูด้วยหนังสือและเครื่องบูชา สำหรับหนังสือในสมัยนั้นไม่มีสิ่งพิมพ์ ต้องจ้างอาลักษณ์เขียนด้วยเส้นหรดาลลงในสมุดดำ ส่วนเครื่องบูชานั้นประกอบด้วยธูปเทียนและดอกไม้ คือ ดอกเข็ม ดอกมะเขือ และหญ้าแพรก เพื่ออธิษฐานให้ปัญญาแหลมคมเหมือนชื่อ ดอกเข็ม มีความรู้มากเหมือนเมล็ดมะเขือและมีสติปัญญาแตกฉานเหมือนหญ้าแพรก ซึ่งหญ้าแพรกถือได้ว่า มีคุณสมบัติที่ดีสามารถเจริญงอกงามในทุกพื้นที่ ขึ้นง่าย ตายยาก มีความอดทน และหญ้าแพรก ในศาสนาพราหมณ์ถือว่า เป็นหญ้าอันศักดิ์สิทธิ์ของพระคเณศ จากความเชื่อและทางปฏิบัติดังกล่าว ได้สืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างขึ้นอยู่กับความสะดวกของเวลาและโอกาส

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ได้แต่งคำไหว้ครู ดังนี้

“ข้าพเจ้าขอประณตน้อมศิระวันทนาการ แด่พระอาจารย์ผู้ทรงปกติการุญภาพให้ศิษยานุศิษย์ทั้งปวง ว่าโดยย่อเป็น ๓ ประการคือ

เมตตาคุณ *มีจิตปรารถนาและพยายามเพื่อชักนำให้ศิษย์ประพฤติดีมีสันดานมั่นอยู่ในทางที่ชอบ และประกอบแต่ล้วนคุณประโยชน์ประการ ๑*

กรุณาคุณ *มิจิตปรารถนาและพยายามเพื่อขัดเกลาสันดานศิษย์คิดกำจัดความชั่วอันมัวหมอง และเป็นมูลแห่งทุกข์โทษภัยทั้งปวงให้ล่วงเสียประการ ๑*

อนุสิฏฐิคุณ *มีจิตปรารถนาและพยายามพร่ำชี้แจงแสดงเวทขจัดเหตุสงสัยให้ได้ความสว่าง ประดุจนำไปด้วยดวงประทีป เพื่อจะปลูกฝังความรู้ไว้ในสันดานแห่งศิษย์ให้เป็นผู้ฉลาดแหลมคมด้วยปัญญาประการ ๑*

ขอพระคุณจงรับเครื่องสักการะอันข้าพเจ้าน้อมนำมาและจงสำแดงซึ่งปกติคุณูปการแก่ข้าพเจ้า ประดุจนายช่างหม้อผู้พยายามกล่อมเกลา เพื่อให้หม้อมีรูปอันดีงามฉันนั้น

ข้าพเจ้าขอแสดงแก่พระคุณ พร้อมทั้งกาย วาจา และใจว่า ข้าพเจ้าจะเป็นผู้ตั้งอยู่ในความสดับ เพื่อได้รับสาสโนวาทด้วยความเคารพอยู่ทุกเมื่อ

ขอเดชะปูชนียธิษฐานอันนี้ จงบันดาลให้สติปัญญาของข้าพเจ้าแตกประดุจหญ้าแพรก ดอกมะเขือ แล้วให้งอกงามเจริญขึ้นโดยเร็วพลันนับแต่กาลวันนี้ ให้การศึกษาของข้าพเจ้า เป็นผลสำเร็จอันดีดุจคำอธิษฐานฉะนี้เทอญ”

ต่อมา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้กำหนดแบบพิธีไหว้ครูให้ทุกโรงเรียนปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ภาคต้นปีการศึกษา ๒๔๘๖ และกำหนดวันพฤหัสบดีแรกของเดือนมิถุนายนเป็นวันไหว้ครู นอกจากนั้นท่านผู้หญิงดุษฎีมาลา มาลากุล ได้ประพันธ์บทไหว้ครูเสียใหม่ ดังนี้

“ปาเจราจริยา โหนฺติ	***คุณุตฺตรานุสาสกา***
ข้าขอประณตน้อมสักการ	*บูรพคณาจารย์*
ผู้กอปรประโยชน์ศึกษา	
ทั้งท่านผู้ประสาทวิชา	*อบรมจริยา*
แก่ข้าในกาลปัจจุบัน	
ข้าขอเคารพอภิวันท์	*ระลึกคุณอนันต์*
ด้วยใจนิยมบูชา	
ขอเดชกตเวทิตา	*อีกวิริยะพา*
ปัญญาให้เกิดแตกฉาน	
ศึกษาสำเร็จทุกประการ	*อายุยืนนาน*
อยู่ในศีลธรรมอันดี	
ให้ได้เป็นเกียรติเป็นศรี	*ประโยชน์ทวี*
แก่ชาติและประเทศไทยเทอญฯ	
ปญฺญาวุฑฺฒิกเรเตเต	***ทินฺโนวาเท นมามิหำ”***

และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้ทำหนังสือเพิ่มคำปฏิญาณตนต่อท้ายคำไหว้ครูคือ *“เราคนไทย ใจกตัญญู รู้คุณชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เรานักเรียน จักต้องประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เรานักเรียน จักต้องไม่ทำตนให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ตนเองและคนอื่น”*

การไหว้ครูในโรงเรียนมีประเพณีปฏิบัติ (ปกิณกะประเพณีไทย : ส. พลายน้อย, ๒๕๔๒) ดังตัวอย่างดังนี้

๑. จัดสถานที่ ได้แก่ ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธ จัดหาหนังสือสำหรับประธานเจิม จัดที่นั่งประธานและครู อาจารย์ และที่นั่งของนักเรียน

๒. สิ่งที่นักเรียนควรเตรียมมาล่วงหน้า คือ เตรียมพานดอกไม้ ประกอบด้วย หญ้าแพรก ดอกมะเขือ ดอกไม้หรืออาจจะมีการตกแต่งพานธูปเทียน ๑ พาน พานดอกไม้ ๑ พาน ถือเป็น ๑ ชุด จัดตัวแทนนักเรียน สำหรับถือพานชั้นละ ๑ คน มักจะเป็นชาย ๑ คน หญิง ๑ คน ถ้าโรงเรียนชายล้วน หรือหญิงล้วน ก็ใช้ชายล้วน หรือหญิงล้วนก็ได้ ให้นักเรียนทุกคนฝึกท่องจำ คำไหว้ครูให้ได้จนขึ้นใจและนักเรียน ๑ คน เป็นผู้กล่าวนำคำไหว้ครู

๓. พิธีเริ่มเมื่อประธานมายังที่ประชุม (ส่วนใหญ่จะเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่) นักเรียนทั้งหมดทำความเคารพ

๔. ประธานในพิธี จุดธูปเทียน นมัสการพระพุทธรูป

๕. หัวหน้านักเรียนกล่าวคำสวดมนต์ไหว้พระ ทุกคนสวดมนต์พร้อมกัน

๖. เมื่อสวดมนต์ไหว้พระเสร็จแล้ว ประธานนักเรียนเป็นผู้กล่าวนำคำไหว้ครู นักเรียนทุกคนกล่าวตาม

๗. ตัวแทนนักเรียนผู้ถือพานดอกไม้พานธูปเทียน นำพานออกมาไหว้ทำความเคารพประธานและคณะครูอาจารย์ที่นั่งอยู่หน้าพิธี จนครบจำนวนนักเรียนที่ถือพานทั้งหมด

๘. ขณะนักเรียนนำพานไปไหว้แสดงความเคารพ จะมีเพลงสาธุการบรรเลงคลอตามไปด้วย

๙. ประธานเจิมหนังสือ แล้วให้โอวาท ให้ข้อคิดแก่นักเรียน

๑๐. ในปัจจุบันจะมีพิธีอื่นๆ ที่จะทำต่อหลังจากเสร็จพิธีไหว้ครูแล้ว เช่น พิธีมอบทุนการศึกษา พิธีมอบรางวัลแก่นักเรียนที่เรียนดี โรงเรียนบางโรงอาจจะมีพิธีสงฆ์ร่วมด้วยก็ได้

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

รุ่ง แก้วแดง. **"ปฏิวัติการศึกษาไทย".** www.yahoo.com.

ส. พลายน้อย. (๒๕๔๒). **ปกิณกะประเพณีไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดับเบิ้ลนายพริ้นติ้ง จำกัด.

สามารถ จันทร์สูรย์และกรรณี อัญชุลี. (๒๕๔๕). **ประเพณีไทยในปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทิชชิ่งเอ็ท จำกัด.

สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ. (๒๕๓๕). กรุงเทพมหานคร : บริษัท วิสิทธิ์พัฒนา จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๒). **หนังสือที่ระลึกงานวันครู ๑๖ ม.ค. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.)

*ดร.สุรชาติ สังข์รุ่ง**

คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกชื่อโดยย่อว่า ก.ค.ศ. จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ที่ถือว่าการบริหารงานบุคคลเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของการบริหารองค์การเพราะเป็นปัจจัยในการบริหารงานที่สำคัญ ซึ่งมีผลต่อสัมฤทธิผลขององค์การมากกว่าปัจจัยอื่นๆ หลักการบริหารสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญต่อการบริหารงานบุคคลขององค์การมากยิ่งขึ้น แม้จะมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นเป็นลำดับในสังคมปัจจุบัน แต่ถ้าการจัดการด้านการบริหารงานบุคคลขาดประสิทธิภาพก็จะทำให้การพัฒนาองค์การของแต่ละองค์การตลอดรวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อดีตผู้อำนวยการกองและผู้เชี่ยวชาญในสำนักงาน ก.ค.ศ. ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นักวิชาการศึกษา ๑๐ (ช.ช.)

การบริหารงานใดๆ ก็ตามจะต้องมีทรัพยากรอันเป็นพื้นฐานสี่ประการ คือ คน (man) เงิน (money) วัสดุสิ่งของ (materials) และการจัดการ (management) ทั้งสี่อย่างนี้ “คน” นับเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด เพราะหากขาดบุคคลที่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะจัดการบริหารได้ดีเพียงใด หรือมีเงินหรือวัสดุมากเพียงใดก็ไม่สามารถที่จะทำให้งานขององค์การบริหารนั้นลุล่วงด้วยดี

หลักบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลตามระบบคุณธรรมซึ่งเป็นระบบที่คำนึงถึงความรู้ความสามารถและประโยชน์ของทางราชการเป็นหลัก ระบบคุณธรรมมีหลักการสำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ หลักความสามารถ (competence) หลักความเสมอภาค (equality) หลักความมั่นคง (security) และหลักความเป็นกลางทางการเมือง (political neutrality) ซึ่งในการดำเนินการตามระบบคุณธรรมนี้ จะต้องมีกลไกหรือลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. ต้องมีกฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคล

๒. ต้องมีองค์กรกลางบริหารงานบุคคล

๓. ต้องมีการกำหนดอำนาจของผู้บริหารงานบุคคลไว้ตามระบบคุณธรรม

จากหลักการดังกล่าว รวมทั้งสาระตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กำหนดให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยกำหนดให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา จึงได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. ๒๕๒๓ เพื่อเป็นกฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีหลักการดำเนินงาน กล่าวคือ

๑. ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยยึดถือระบบคุณธรรม ความเสมอภาคระหว่างบุคคล และหลักการได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองสิทธิอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๒. การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันในเรื่องอื่นๆ จะกระทำมิได้

องค์ประกอบของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

องค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาจัดตั้งขึ้นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. ๒๕๒๓ เรียกย่อว่า “ก.ค.” ประกอบด้วยบุคคล ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิ และฝ่ายผู้แทนข้าราชการครู เพื่อจัดให้มีคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือ ก.ค.ศ. ประกอบด้วยบุคคล ๓ ฝ่าย คือ

๑. ฝ่ายบริหาร ซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง จำนวน ๗ คน

๒. ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นบุคคลที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวน ๗ คน

๓. ฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งเป็นผู้แทนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มาจากการเลือกตั้ง จำนวน ๗ คน

รวม ๒๑ คน มีรายละเอียดคณะกรรมการ ดังนี้

๑. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ

๒. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรองประธานกรรมการ

๓. กรรมการโดยตำแหน่งจำนวนห้าคน ได้แก่ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคุรุสภา และเลขาธิการ ก.พ.

๔. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนเจ็ดคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูงทางด้านการศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านกฎหมาย ด้านการบริหารการจัดการภาครัฐ ด้านการบริหารองค์กร ด้านการศึกษาพิเศษ และด้านการบริหารธุรกิจ หรือด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านละหนึ่งคน

๕. กรรมการผู้แทนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง จำนวนเจ็ดคน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจำนวนหนึ่งคน ผู้แทนผู้บริหารสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่น ในหน่วยงานการศึกษาที่ ก.ค.ศ. กำหนด จำนวนหนึ่งคน ผู้แทนข้าราชการครูจำนวนสี่คน และผู้แทนบุคลากรทางการศึกษาอื่น จำนวนหนึ่งคน

ก.ค.ศ. มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

๑. เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายการผลิตและการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้

๒. กำหนดนโยบาย วางแผน และกำหนดเกณฑ์อัตรากำลังของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งให้ความเห็นชอบจำนวนและอัตราตำแหน่งของหน่วยงานการศึกษา

๓. เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีในกรณีที่ค่าครองชีพเปลี่ยนแปลงไปมาก หรือการจัดสวัสดิการหรือประโยชน์เกื้อกูลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษายังไม่เหมาะสม เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ในอันที่จะปรับปรุงเงินเดือน เงินวิทยฐานะ เงินประจำตำแหน่ง เงินเพิ่มค่าครองชีพ สวัสดิการหรือประโยชน์เกื้อกูล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เหมาะสม

๔. ออกกฎ ก.ค.ศ. ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กฎ ก.ค.ศ. เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

๕. พิจารณาวินิจฉัยตีความปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ เมื่อ ก.ค.ศ. มีมติเป็นประการใดแล้วให้หน่วยงานการศึกษาปฏิบัติตามนั้น

๖. พัฒนาหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรฐานการบริหารงานบุคคลรวมทั้งการพิทักษ์ระบบคุณธรรมของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๗. กำหนดวิธีการและเงื่อนไขการจ้างเพื่อบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ในตำแหน่งครูและบุคลากรทางการศึกษาในหน่วยงานการศึกษา รวมทั้งกำหนดอัตราเงินเดือนหรือค่าตอบแทน

๘. ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนา การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ และการยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๙. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดสวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑๐. พิจารณาตั้ง อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา และคณะอนุกรรมการอื่นเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ตามที่ ก.ค.ศ. มอบหมาย

๑๑. ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน ให้คำปรึกษา แนะนำและชี้แจงด้านการบริหารงานบุคคลแก่หน่วยงานการศึกษา

๑๒. กำหนดมาตรฐาน พิจารณา และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

๑๓. กำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อรักษาความเป็นธรรมและมาตรฐานด้านการบริหารงานบุคคล ตรวจสอบ และปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในการนี้ให้มีอำนาจเรียกเอกสารและหลักฐานจากหน่วยงานการศึกษา ให้ผู้แทนของหน่วยงานการศึกษา ข้าราชการ หรือบุคคลใดมาชี้แจงข้อเท็จจริงและให้มีอำนาจออกระเบียบข้อบังคับ รวมทั้งให้ส่วนราชการ หน่วยงานการศึกษา ข้าราชการหรือบุคคลใดรายงานเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ไปยัง ก.ค.ศ.

๑๔. รายงานและเสนอแนะต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ในกรณีที่ปรากฏว่าส่วนราชการ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา คณะอนุกรรมการ หรือผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือปฏิบัติการโดยขัดแย้งกับแนวทางตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ เมื่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัดได้รับรายงานและข้อเสนอแนะจาก ก.ค.ศ. แล้วให้พิจารณาสั่งการให้ส่วนราชการ หน่วยงานการศึกษา อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา คณะอนุกรรมการ หรือผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ปฏิบัติไปตามนั้น

๑๕. พิจารณารับรองคุณวุฒิของผู้ได้รับปริญญา ประกาศนียบัตรวิชาชีพหรือคุณวุฒิอย่างอื่น เพื่อประโยชน์ในการบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และการกำหนดอัตราเงินเดือนหรือค่าตอบแทนที่ควรได้รับ

๑๖. กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในเรื่องการปฏิบัติการต่างๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

๑๗. พิจารณาจัดระบบทะเบียนประวัติและแก้ไขทะเบียนประวัติเกี่ยวกับวัน เดือน ปีเกิด และควบคุมการเกษียณอายุของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๑๘. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายอื่น

การบริหารงานของ ก.ค.ศ.

ก.ค.ศ. มีรูปแบบการบริหารงานเป็นการกระจายอำนาจให้องค์กรการบริหารงานบุคคล ในระดับอนุกรรมการ ทำการแทน กล่าวคือ

๑. อนุกรรมการวิสามัญ เรียกโดยย่อว่า “อ.ก.ค.ศ. วิสามัญ” เช่น

๒. อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา เรียกโดยย่อว่า อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

๓. อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาส่วนราชการ (ยกเว้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ทำหน้าที่บริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษาในส่วนราชการนั้น

นอกจากนี้ยังกำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษานั้นๆ ด้วย รวมทั้งให้มีสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกโดยย่อว่า “สำนักงาน ก.ค.ศ.” โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกโดยย่อว่า “เลขาธิการ ก.ค.ศ.” ซึ่งมีฐานะเป็นอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและการบริหารราชการของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

สำนักงาน ก.ค.ศ. มีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑. เป็นเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานในหน้าที่ของ ก.ค.ศ.

๒. วิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และการจัดระบบบริหารราชการในหน่วยงานการศึกษา

๓. ศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับมาตรฐาน หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๔. พัฒนาระบบข้อมูล และจัดทำแผนกำลังคนสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕. ศึกษา วิเคราะห์ เสนอแนะนโยบาย ประสานงานและดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๖. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และบริหารเงินทุน ตลอดจนสวัสดิการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

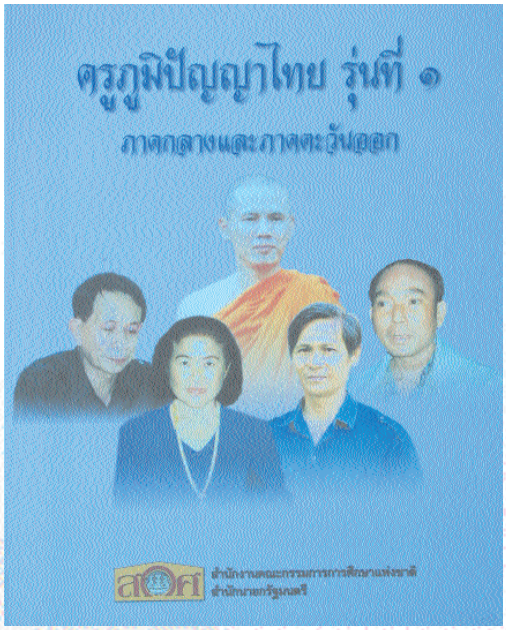
๗. กำกับ ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ของหน่วยงานการศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา

๘. จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เสนอ ก.ค.ศ.

๙. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นหรือตามที่ ก.ค.ศ. มอบหมาย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงาน ก.ค.ศ. (๒๕๔๘). **พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ครูภูมิปัญญาไทย

*ถวัลย์ มาศจรัส**

ครูภูมิปัญญาไทย หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาไทยด้านหนึ่งด้านใดใน ๙ ด้าน ได้แก่ *ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและวิสาหกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้านโภชนาการ* ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

---

* พ.ม., ศษ.บ. (บริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เคยรับราชการครู, หัวหน้างานข่าวและวารสาร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคู่มือการประเมินคุณค่าวรรณกรรม แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำราเรียนภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ได้รับรางวัลด้านวรรณกรรม ๒๗ รางวัล ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักวิชาการศึกษา ๘ หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ความเป็นมาของครูภูมิปัญญาไทย

คำว่า ครูภูมิปัญญาไทย ปรากฏครั้งแรกในรายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นเอกสารประกอบการร่างนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (ปัจจุบัน : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นไปตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ ให้ไว้ ณ วันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖) จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๔๑ ใน**บทที่ ๖ : แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาจุดมุ่งหมาย ข้อ ๒.๓ กำหนดให้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งเป็นแบบอย่างและผู้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้ และวิถีประชาธิปไตย**

การประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย

การประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยได้มีการประกาศตามลำดับ ดังนี้

ที่	ครูภูมิปัญญาไทย	หน่วยงานที่ประกาศ/วันที่ประกาศ	จำนวน
๑.	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔	๓๐ คน
๒.	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๒ ประกาศ ณ วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕	๕๖ คน
๓.	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ประกาศ ณ วันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖	๔๕ คน
๔.	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๔	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๔ ประกาศ ณ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘	๘๖ คน
๕.	ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๕	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่อง การยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๕ ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๙	๖๕ คน

หน้าที่ของครูภูมิปัญญาไทย

ครูภูมิปัญญาไทย มีหน้าที่ด้านการศึกษาและอาชีพ ได้แก่

๑. ถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๙ ด้าน ผ่านการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

๑.๑ ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิตและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๑.๒ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๑.๓ ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

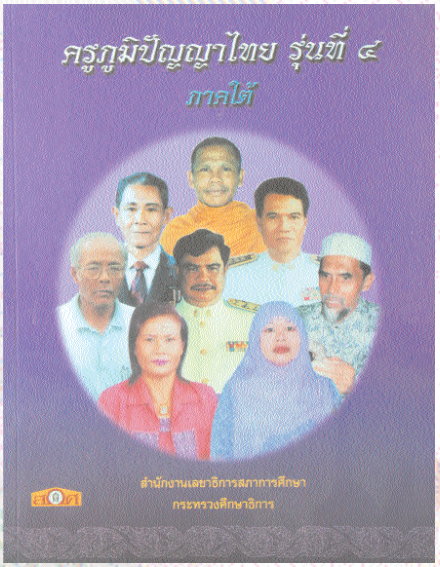
๑.๔ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

๑.๕ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในด้านการสะสมและบริหารกองทุน และสวัสดิการชุมชน ความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน

ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษาพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

๑.๖ ด้านศิลปกรรม ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

๑.๗ ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

๑.๘ ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรม คำสอน ทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประทายข้าว

๑.๙ ด้านโภชนาการ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

สถานที่ถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

สถานที่ถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในเรื่องการศึกษาและอาชีพ ได้แก่ บ้าน สถานที่ปฏิบัติงาน ศูนย์การเรียนภูมิปัญญาไทย สถานศึกษา ห้องประชุมของหน่วยงานหรืออื่นๆ เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยด้านต่างๆ ให้แก่ผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ ผู้เรียนตามอัธยาศัย กลุ่มสนใจอาชีพต่างๆ ตามความเหมาะสม โดยในปัจจุบันสถานศึกษาที่มีการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นต่างๆ จะจัดชั่วโมงการจัดการเรียนรู้ให้ครูภูมิปัญญาไทยเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาค

กระทรวงศึกษาธิการ กับการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทย

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาเป็นสาระการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาตามความเหมาะสมหลากหลายลักษณะ อาทิ

๑. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม
๒. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา
๓. ปรับปรุงและหรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม
๔. จัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่
๕. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา ๕๗ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติว่า *ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา* และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๙) กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยไปแล้ว ๕ รุ่น จำนวน ๒๑๗ คน

ครูภูมิปัญญาไทยในทุกภูมิภาคได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เพื่อการศึกษาและอาชีพให้แก่ผู้เรียนในระบบ ผู้เรียนนอกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัยให้แก่สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ในท้องถิ่นของตนได้รับเกียรติให้ถ่ายทอดความรู้ความคิดด้านภูมิปัญญาผ่านเวทีการศึกษานานาชาติ อาทิ ครูอุดม สมพร ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าให้สตรีชาวติมอร์เป็นเวลา ๓ เดือน ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ (เกษตรกรรม)

ครูจอนิ โอ่โอเชา ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เดินทางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับนานาชาติ ครูประยงค์ รณรงค์ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ถ่ายทอดความรู้ ความคิดด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนกับนานาชาติ และได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (๒๕๔๙). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

ถวัลย์ มาศจรัส. (๒๕๔๔). **ปทานุกรมการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ฉบับสมบูรณ์ฉบับแรกของประเทศไทย).** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธารอักษร.

บุญสิริ สุวรรณเพ็ชร์. (๒๕๔๕). **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เสริมมิตรการพิมพ์ จำกัด.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙).** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

_____. (๒๕๔๑). **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

_____. (ม.ป.ป.). **คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด.

_____. (ม.ป.ป.). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

ครูหลังม่า

*สมจิต สุวรรณบุษย์**

รัฐธรรมนูญและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาว่า ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันและมีคุณภาพอย่างทั่วถึง

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขาสูงสลับซับซ้อน ประชากรประกอบด้วยชาวเขาหลากหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อมบ้านขนาดเล็ก กระจัดกระจายอยู่ตามหุบเขาและไหล่เขา มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีแต่ละเผ่าแตกต่างกัน การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารเป็นไปด้วยความยากลำบาก เป็นเหตุให้เด็กในวัยเรียนไม่ได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง อีกทั้งรัฐไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนในรูปแบบปกติหรือโรงเรียนหลักได้ เนื่องจากหย่อมบ้านส่วนใหญ่เป็นหย่อมบ้านขนาดเล็ก มีจำนวนประมาณ ๕ - ๑๐ หลังคาเรือน และมีประชากรในวัยเรียนจำนวนไม่มากพอที่จะจัดตั้งโรงเรียนปกติได้

---

* การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร Diploma, Hiroshima University ประเทศญี่ปุ่น อดีตผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ปัจจุบันดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๑

ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๒๘ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยอดีตผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดร. สนิท ยี่รงค์ ได้ริเริ่มโครงการการจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มด้อยโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น **โรงเรียนพึ่งตนเอง ครูเดินสอน ครูหย่อมบ้านและครูหลังม้า ฯลฯ**

ครูหลังม้า เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กกลุ่มด้อยโอกาสในลักษณะโรงเรียนประถมศึกษาเคลื่อนที่ในหย่อมบ้านขนาดเล็กที่ไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนในรูปแบบปกติได้ โดยครูผู้สอนปฏิบัติการสอนหลายหย่อมบ้าน มี **สื่อประสม** บรรทุกหลังม้าเดินเวียนสอนตามหย่อมบ้านเป้าหมาย ลักษณะของสื่อประสมสามารถเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โครงการครูหลังม้ามีเป้าหมายเพื่อจัดบริการทางการศึกษาให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสอย่างทั่วถึงและมุ่งพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะพื้นฐานอันจำเป็นสำหรับชาวเขาเป็นสำคัญ

ความหมาย

การจัดการศึกษารูปแบบครูหลังม้า หมายถึง การจัดการศึกษารูปแบบโรงเรียนประถมศึกษาเคลื่อนที่ในหย่อมบ้านขนาดเล็ก ที่ไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนในรูปแบบปกติได้ เพื่อให้เด็กกลุ่มด้อยโอกาสได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยครูเป็นผู้นำสื่อประสมที่ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเองบรรทุกม้าหมุนเวียนสอนในหย่อมบ้านเป้าหมายตามเวลาที่กำหนด

ทักษะพื้นฐานอันจำเป็นสำหรับชาวเขา หมายถึง ความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวเขา ๖ ประการ คือ การแสวงหาความรู้และความตระหนักในการพัฒนา ความรู้และทักษะพื้นฐานทางภาษาและคณิตศาสตร์ ความสำนึกในความเป็นคนไทย สุขภาพอนามัย ความขยัน รับผิดชอบ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สื่อประสม หมายถึง ชุดการสอนหรือสื่อการสอนลักษณะต่างๆ ที่สร้างขึ้นจากความจำเป็นพื้นฐานของชาวเขา โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เช่น วิทยุเทป กระดานอเนกประสงค์ คู่มือการสอน บัตรคำ บัตรภาพ และแบบฝึกต่างๆ

ประชาอาสา หมายถึง ประชาชนในหย่อมบ้านที่มีความรู้ ความเข้าใจในโครงการครูหลังม้า มีความสนใจและอาสาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยครู และช่วยดำเนินการจัดสื่อประสม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนด ในช่วงเวลาที่ครูไม่อยู่ในหย่อมบ้านเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมาย โครงการครูหลังม้า

๑. เพื่อจัดบริการทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มด้อยโอกาสอย่างทั่วถึง

๒. พัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะพื้นฐานทางภาษาและคณิตศาสตร์

๓. สร้างเสริมประสบการณ์และความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน

๔. ปลูกฝังและสร้างความสำนึกในความเป็นคนไทย

๕. มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

๖. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตนและครอบครัว เช่น ยาเสพติด โรคติดต่อ ฯลฯ

๗. เสริมสร้างคุณลักษณะที่จำเป็น เช่น ความขยัน รับผิดชอบ สำนึกมุ่งมั่นในการพัฒนา

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนของครูหลังม้า กำหนดให้ครู ๑ คน ปฏิบัติการสอนหย่อมบ้านเป้าหมาย จำนวน ๒ - ๓ หย่อมบ้าน ที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันและใช้เวลาในการเดินทางระหว่างหย่อมบ้านไม่มากนัก ครูผู้สอนมีหน้าที่นำสื่อประสมไปจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กแต่ละหย่อมบ้านศึกษาเรียนรู้ โดยครูจะทำหน้าที่แนะนำช่วยเหลือให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติงาน สอนซ่อมเสริม วัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ในการปฏิบัติการสอนตามหย่อมบ้าน กำหนดให้มีผู้ช่วยครูซึ่งเป็นประชาอาสาช่วยสอนและดูแลรักษาสื่อประสมของแต่ละหย่อมบ้านตลอดจนการจัดกิจกรรมและดูแลผู้เรียนในช่วงที่ครูไม่อยู่ในหย่อมบ้านนั้นๆ ครูหลังม้าที่แท้จริงนั้นคือ ชุดการสอนสื่อประสม มีวิทยุเทป กระดานอเนกประสงค์ คู่มือการสอน บัตรภาพ บัตรคำและสื่อประกอบอื่นๆ ที่ครูผู้สอนหรือผู้ช่วยครูใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ให้ครูหลังม้าเป็นผู้ดำเนินการโดยมีหลักการที่ว่า เรียนไป วัดไป และประเมินผลไป แต่ได้ยึดระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๒๓) พ.ศ. ๒๕๒๓

ระดับกลุ่มความรู้ และความสามารถของผู้เรียน แบ่งได้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับ ๑ มีความรู้ ความสามารถเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒
๒. ระดับ ๒ มีความรู้ ความสามารถเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
๓. ระดับ ๓ มีความรู้ ความสามารถเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

รายชื่อครูหลังม้า

๑. ดร. ไพรัช สู่แสนสุข
๒. นายอำพล เลิศโชติกุล
๓. นายเมธี ไมป้อ

ณ วันนี้ ครูหลังม้า คงเหลือไว้แต่ตำนานการศึกษา ที่ต้องการการเหลียวแลสืบสาน สนับสนุนส่งเสริมที่ต่อเนื่องจากผู้บริหารการศึกษาในระดับพื้นที่ ซึ่งมักเป็นธรรมชาติ เป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของผู้บริหารแบบไทยๆ ทั้งๆที่โจทย์ข้อใหญ่ของการศึกษาในระดับนโยบาย คือ โอกาสและคุณภาพ ที่เป็นคำถามที่ท้าทายผู้บริหารการศึกษาทุกคนว่า คุณได้ให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กไทยเต็มร้อยหรือยัง? แต่การจัดการศึกษาในระดับเขตพื้นที่ ยังขาดการประสาน เชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาอย่างจริงจัง ขาดการบริหารจัดการด้านระบบข้อมูล ประชากรวัยเรียนที่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมั่นข้อมูลในระบบการรายงานการศึกษาว่าสามารถบริหารจัดการศึกษาได้ครบถ้วนแล้ว แต่โดยสภาพที่แท้จริง เรายังมีประชากรวัยเรียนที่เป็นคนไทยแท้ๆ ที่ยังขาดโอกาสทางการศึกษาอยู่อีกจำนวนไม่น้อยที่ยังหลงเหลืออยู่ในหุบเขา ป่าเขาลำเนาไพร เกาะแก่งชายทะเล ยังไม่นับรวมกับเด็กกลุ่มผู้พิการ เด็กอพยพ เด็กไร้สัญชาติ เด็กเร่ร่อน เด็กที่อาศัยตามชายขอบของประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงสิทธิและโอกาสของเด็กและเยาวชนทุกคน

ด้วยภาระหน้าที่ไม่สิ้นสุด
จงเร่งรุดไปจุดไฟให้แสงกล้า
เพื่อส่องทางสว่างแสงแห่งบ้านนา
ที่ทายท้าภาระหน้าที่ครู
ศรัทธา เชื่อมั่น วันเริ่มก้าว
จงร้อยดาวสาวเดือนนำเพื่อนสู่
ทางมหาประชาชนคนเชิดชู
เพลงต่อสู้จงอย่าสิ้นทุกถิ่นคาม
ด้วยภาระหน้าที่นี้ไม่หยุด
จงไปจุดดวงไฟไร้เกรงขาม
ทระนงยืดมั่นวันงดงาม
ไฟจะลามโลมรุกทุกตาราง
ด้วยศรัทธาเชื่อมั่นวันแรกเริ่ม
วันประเดิมเพิ่มแรงชัยใกล้ฟ้าสาง
ไฟศรัทธาเชื่อมั่นไร้วันจาง
เพื่อเป็นทางทับถนนให้คนเดิน

เอกสารอ้างอิง

สนิท ยี่รงค์. (ม.ป.ป.). **“โครงการจัดตั้งโรงเรียนครูหลังม้า”.** (เอกสารอัดสำเนา ๒๓ หน้า).

สมจิต สุวรรณบุษย์. (๒๕๓๖). **“โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา สำหรับเด็กกลุ่มด้อยโอกาสครูหลังม้า”.** สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอขุนยวม (เอกสาร ศน.ที่ ๗/๒๕๓๖).

ความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

*รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คงเที่ยง**

ความก้าวหน้าทางอาชีพ หมายถึง การได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น และการได้รับเงินเดือนสูงขึ้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อความก้าวหน้าในเส้นทางวิชาชีพครู คือ

๑. การกำหนดให้มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมวิชาชีพครู คือ กระทรวงศึกษาธิการ คุรุสภา คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.), สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.), สถาบันผลิตครู

๒. การกำหนดให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพควบคุมที่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

๓. การกำหนดมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ

๔. การปรับเปลี่ยนระบบตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก University of Missouri Columbia เคยรับราชการที่โรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เคยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง รองคณบดีและหัวหน้าภาควิชา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา คณะกรรมการคุรุสภา และประธานกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ

๕. การกำหนดวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และ

๖. การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินวิทยฐานะ และเงินประจำตำแหน่งสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

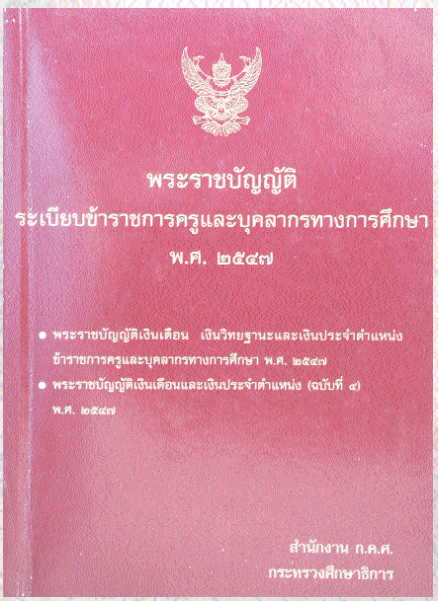
การดำเนินการต่างๆ ดังกล่าว จะเป็นหลักประกันในความก้าวหน้าในเส้นทางวิชาชีพ ความก้าวหน้าจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นกับตัวบุคคลว่าได้ปฏิบัติตนตามแบบแผนที่ระบบกำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

แนวทางปฏิบัติตนเพื่อความก้าวหน้าตามเส้นทางวิชาชีพครูนั้นประกอบด้วย

๑. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

๒. ปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ คือ มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ มาตรฐานการปฏิบัติงานและมาตรฐานการปฏิบัติตน และ

๓. ต้องได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถอย่างต่อเนื่อง เพื่อคงไว้ซึ่งองค์ความรู้ ทักษะในการประกอบวิชาชีพ สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตลอดจนบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม เกิดจิตวิญญาณของครูตามจรรยาบรรณของวิชาชีพด้วยการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งนี้เพื่อรองรับการประเมินความรู้ ประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพ ตลอดจนความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ เพื่อการเลื่อนตำแหน่ง การมีและการเลื่อนวิทยฐานะตลอดจนการได้รับเงินเดือนที่สูงขึ้น

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๘ กำหนดไว้ว่า ตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามี ๓ ประเภท คือ

ก) ตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้สอนในหน่วยงานการศึกษา ได้แก่ ตำแหน่งครูผู้ช่วย ครู อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์

ข) ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รองอธิการบดี อธิการบดี และตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามที่ ก.ค.ศ. กำหนด

ค) ตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่น คือ ศึกษานิเทศก์ และตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามที่ ก.ค.ศ. กำหนด

มาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้กำหนดให้ตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ คือ

ก) ตำแหน่งครู มีวิทยฐานะ ครูชำนาญการ ครูชำนาญการพิเศษ ครูเชี่ยวชาญ และครูเชี่ยวชาญพิเศษ

ข) ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา มีวิทยฐานะ รองผู้อำนวยการชำนาญการ รองผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ รองผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการชำนาญการ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ และผู้อำนวยการเชี่ยวชาญพิเศษ

ค) ตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา มีวิทยฐานะ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชำนาญการพิเศษ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญ และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญพิเศษ

ง) ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ มีวิทยฐานะ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ และศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญพิเศษ

การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใด วิทยฐานะใด จะได้รับเงินเดือนอย่างใด ตลอดจน การเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนวิทยฐานะ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ค.ศ. กำหนด

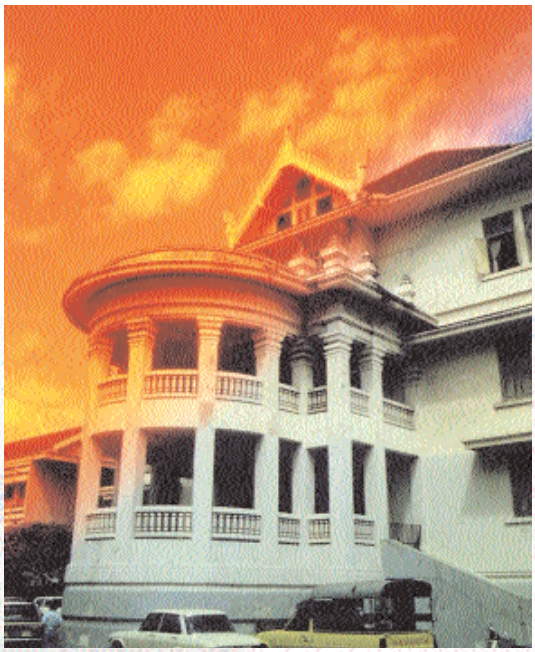
ความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งความก้าวหน้าของบุคลากรวิชาชีพทางการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ต้องตระหนักในความสำคัญของวิชาชีพ มีจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของวิชาชีพ ประพฤติปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ เสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติภารกิจด้วยการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งการรักษาวินัยที่บัญญัติเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สามารถประพฤติปฏิบัติตนและดำเนินการตามแนวทางต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ ก็ย่อมจะมีความก้าวหน้าในวิชาชีพตามระบบบริหารงานบุคลากรวิชาชีพทางการศึกษาที่ได้กำหนดไว้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

สมศักดิ์ คงเที่ยง. (๒๕๔๘). **การบริหารงานบุคคลและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : มิตรภาพการพิมพ์และสติวดิโอ.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (๒๕๔๘). **พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **ระบบการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

คุรุสภา

*ดร.จักรพรรดิ วะทา**

คุรุสภา เป็นสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มีบทบาทในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งเป็นการยกระดับวิชาชีพทางการศึกษา ให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง

วัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา

การจัดตั้งคุรุสภา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพ

๒. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพ

๓. ประสาน ส่งเสริม การศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ

อำนาจหน้าที่ของคุรุสภา มีดังนี้

๑. กำหนดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

๒. ควบคุมความประพฤติและการดำเนินงานของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขาธิการคุรุสภา

๓. ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพ

๔. พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาต

๕. สนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

๖. ส่งเสริม สนับสนุน ยกย่อง และผดุงเกียรติผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

๗. รับรองปริญญา ประกาศนียบัตร หรือวุฒิบัตรของสถาบันต่างๆ ตามมาตรฐานวิชาชีพ

๘. รับรองความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพ รวมทั้งความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ

๙. ส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ

๑๐. เป็นผู้แทนผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทย

๑๑. ออกข้อบังคับของคุรุสภาเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ เช่น การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ เป็นต้น

๑๒. ให้คำปรึกษา หรือเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายหรือปัญหาการพัฒนาวิชาชีพ

๑๓. ให้คำแนะนำหรือเสนอความเห็นแก่รัฐมนตรีเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพหรือการออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศต่างๆ

๑๔. กำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา

๑๕. ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคุรุสภา

บทบาทหน้าที่ของคุรุสภาจึงมีความสำคัญต่อการยกระดับวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง

ประวัติความเป็นมาของคุรุสภา

คุรุสภา มีประวัติความเป็นมายาวนาน ควบคู่กับกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวคือ เมื่อมีการจัดตั้งกรมศึกษาธิการและมีโรงเรียนสังกัดทั่วราชอาณาจักร มีการจัดการเรียนการสอนและสอบไล่หนังสือไทย จึงจำเป็นจะต้องประสิทธิ์ประสาทความรู้ใหม่ๆ ให้แก่ครูยิ่งขึ้น ตลอดจนอบรมครูให้รู้วิชาชีพและวิธีสอน โดยเปิดอบรมครูครั้งแรกที่ **“วิทยาทานสถาน”** ในปี ๒๔๓๘ ต่อมาวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้มีการจัดตั้งสภาสำหรับอบรมครูชื่อว่า **“สภาไทยาจารย์”** ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้จัดตั้งสถานที่ประชุม และ

สอนครูขึ้นที่โรงเรียนทวีธาภิเศกให้ชื่อว่า **"สามัคยาจารย์สโมสรสถาน"** ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๔ กรมศึกษาธิการจึงได้จัดตั้งเป็นรูปสมาคม ชื่อ **"สามัคยาจารย์สมาคม"** โดยเริ่มนับปีของสมาคมเมื่อวันที่ ๖ มกราคม ร.ศ. ๑๒๓ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร มีพระมหากรุณาธิคุณ ทรงรับสามัคยาจารย์สมาคมอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ตลอดมา

การจัดตั้งคุรุสภา ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สมัยนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายทวี บุณยเกตุ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเหตุผลสำคัญ กล่าวคือ รัฐบาลพิจารณาเห็นว่า การศึกษาของชาติ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งของประเทศ... ฉะนั้น รัฐบาล ครั้งกระนั้นจึงคิดที่จะปรับปรุงการศึกษาของชาติให้เป็นไปอย่างถาวร.... การศึกษาของชาติหาได้อยู่ที่มีโครงการที่ดีเท่านั้นไม่ แต่เราต้องมีครูดีด้วย คือ ต้องได้ครูที่มีความสามารถในอันที่จะสอนเด็กทั้งในด้านวิชาการและในทางอบรมจิตใจ ซึ่งประการหลังนี้ ถือว่าสำคัญที่สุด นอกจากนั้นครูยังต้องรักอาชีพ และฝักใฝ่ในวิชาชีพของตน... หลักใหญ่ของพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ นี้ ก็เพื่อให้มีคุรุสภาขึ้น และมีหลักการ ซึ่งเป็นสาระสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่อให้ความเห็น เป็นสภาที่ปรึกษาและรักษานโยบายการศึกษาของชาติ

(๒) เพื่อช่วยฐานะครู

(๓) ทำหน้าที่ ก.พ.

เมื่อได้มีการจัดตั้งคุรุสภาแล้ว ได้มีการรวมกิจการสามัคยาจารย์สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์เข้ากับคุรุสภา เนื่องจากคุรุสภามีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมของสามัคยาจารย์สมาคม

องค์ประกอบของคุรุสภา

การจัดตั้งคุรุสภา ตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นการดำเนินการให้เป็นไปตาม มาตรา ๘๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๕๓ และมาตรา ๗๓ ซึ่งกำหนดให้มีการพัฒนาวิชาชีพครู

และกำหนดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงรวมทั้งให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ ทั้งนี้ เพื่อสืบทอดประวัติศาสตร์และเจตนารมณ์ของการจัดตั้งคุรุสภา (เดิม) ให้เป็นสภาวิชาชีพครูต่อไป

คุรุสภาปัจจุบัน จึงเป็นสภาวิชาชีพทางการศึกษามีฐานะเป็น นิติบุคคล อยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ และบริหารงานภายใต้คณะกรรมการคุรุสภา โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑) คณะกรรมการคุรุสภา มีอำนาจหน้าที่บริหารและดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของคุรุสภา จำนวน ๓๙ คน ประกอบด้วย

๑. ประธานกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ

๒. กรรมการโดยตำแหน่ง ซึ่งได้แก่ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และหัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น

๓. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ คน ซึ่ง คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา การอาชีวศึกษา การศึกษาพิเศษ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และกฎหมายด้านละหนึ่งคน

๔. กรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากผู้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ หรือการศึกษา จำนวน ๔ คน

๕. กรรมการจากผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา จำนวน ๑๙ คน โดยให้เลขาธิการคุรุสภา เป็นเลขานุการ

๒) คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ จำนวน ๑๗ คน ประกอบด้วย

๑. ประธานกรรมการซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการคุรุสภา

๒. กรรมการโดยตำแหน่ง ซึ่งได้แก่ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา

๓. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ คน จากด้านการศึกษา การบริหาร และกฎหมาย

๔. กรรมการจากคณาจารย์ในคณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ หรือการศึกษา จำนวน ๒ คน

๕. กรรมการจากผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา จำนวน ๖ คน

๖. เลขาธิการคุรุสภาเป็นกรรมการ และเลขานุการ

๓) สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานของคุรุสภา มีเลขาธิการคุรุสภา รับผิดชอบบริหารกิจการของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ของคุรุสภา ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด นโยบาย และมติของคณะกรรมการคุรุสภา

๔) สมาชิกคุรุสภา ประกอบด้วย

๑. สมาชิกสามัญ ได้แก่ผู้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

๒. สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งคณะกรรมการคุรุสภาแต่งตั้งโดย มีมติเป็นเอกฉันท์

คุรุสภาเป็นองค์กรวิชาชีพทางการศึกษาได้ดำเนินงานกำหนดข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการในการดำเนินงานพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ตามเจตนารมณ์ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ โดยมีภารกิจสำคัญ กล่าวคือ

๑. การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ และ จรรยาบรรณวิชาชีพ

๒. การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ รวมทั้งการพักใช้และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

๓. การกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

๔. การพัฒนาวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

๕. การส่งเสริมยกย่อง ผดุงเกียรติวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๓๘). **๕๐ ปี คุรุสภา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๑๘). **๓๐ ปีของคุรุสภา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๐). **พระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศึกษาสัมพันธ์.

คุณธรรมของครู

*พะนอม แก้วกำเนิด**

ความหมายของคำ

คุณธรรม หมายถึง สภาพหรือสิ่งที่เป็นคุณ สิ่งที่มีคุณค่า คุณประโยชน์ คุณงามความดี ธรรม โดยศัพท์ มีความหมายกว้าง หมายถึง ธรรมดา ธรรมชาติ ความจริง ความถูกต้อง หลักการ สิ่งที่ใจนึก คำสอนของพระศาสดาของศาสนาต่างๆ ฯลฯ คุณธรรม โดยความหมายอย่างกว้าง หมายถึง สิ่งต่างๆ ตามความหมายของคำว่า ธรรม ที่มีสภาพหรือลักษณะเป็นคุณเป็นประโยชน์ เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ฯลฯ คำว่า คุณธรรม ที่นำมาใช้กันโดยทั่วไป มุ่งเน้นไปในทางความรู้สึกนึกคิดของคนเราที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ เป็นความดีงาม คุณธรรมจึงเป็นนามธรรม เป็นความรู้สึกนึกคิด ที่จะนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติ ที่เรียกว่า จริยธรรม คุณธรรม เป็นนามธรรม จริยธรรม เป็นรูปธรรม มีความต่อเนื่องกัน เมื่อคนเรามีความรู้สึกนึกคิดไปในทางใด ก็จะชักนำให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติไปในทางนั้น คนที่มีความรู้สึกนึกคิดไปในทางดีที่เป็นประโยชน์ คือ มีคุณธรรม ก็จะประพฤติ ปฏิบัติดี คือ จริยธรรม คนทั่วไปมักจะใช้สองคำนี้ต่อเนื่องกัน คือ คุณธรรม จริยธรรม

---

* M.A. in Education จาก Eastern Michigan University, U.S.A. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (ว.ป.อ.) พ.ศ. ๒๕๒๕ อดีตอธิบดีกรมการฝึกหัดครู อธิบดีกรมสามัญศึกษา อธิบดีกรมวิชาการ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบัน ข้าราชการบำนาญ และผู้บรรยายเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ของสถาบันต่างๆ

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมของครู

คนทั่วโลกตระหนักดีว่า คนเราเกิดมาต้องได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีส่วนช่วยสังคมให้มีความสุข ความเจริญ ก้าวหน้ามั่นคง บิดามารดารับหน้าที่พัฒนาเด็กเมื่อยังเยาว์วัย ครั้นเมื่อเด็กโตขึ้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น กว้างขวาง ละเอียดอ่อนในหลายๆ ด้านมากขึ้น จึงมีบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคม รับช่วงทำหน้าที่พัฒนาเด็กและเยาวชนต่อจากบิดามารดา ซึ่งได้ยอมมอบลูกหลานให้กลุ่มบุคคลนี้ช่วยพัฒนาสืบต่อไป สังคมโลกเรียกบุคคลกลุ่มที่มีบทบาทหน้าที่พัฒนาเด็กและเยาวชน ในความหมายของคำว่า ครู ครูจึงเป็นบุคคลที่คนทั่วโลกมอบให้มีบทบาทหน้าที่พัฒนาเด็กและเยาวชน

ในสังคมไทยของเรา คำว่า ครู ใช้เรียกบุคคลที่มีคุณลักษณะเด่นสองประการ คือ เป็นผู้ทรงความรู้ ความสามารถทางวิทยาการ เป็นที่พึ่งของชุมชนสังคมได้ และเป็นผู้มีจริยวัตรการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและสังคม ในการปฏิบัติงานหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้ ผู้ใดก็ตามมีคุณลักษณะเด่นสองประการนี้ สังคมไทยจะยกย่องให้เป็นครู ครูจึงเป็นบุคคลที่สังคมไทยยกย่องว่าเป็นปูชนียบุคคล เป็นที่พึ่งของสังคมทั้งทางวิทยาการและแนวทางประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและสังคมและการกระทำงานหน้าที่

ความมุ่งหวังของสังคมที่มีต่อครู

สังคมมุ่งหวัง ปรารถนาจะเห็นครู ประพฤติ ปฏิบัติตนและกระทำหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑. ทำหน้าที่ด้วยอุดมการณ์ของความเป็นครู

๒. มุ่งมั่นปฏิบัติงานหน้าที่ครูให้สมบูรณ์ ด้วยหลักธรรมและหลักวิชาชีพครู

๓. เพียรพัฒนาตนเองตลอดชีวิต ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม วิชาการวิชาชีพครู ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สมกับการเป็นปูชนียบุคคลของสังคม

๔. เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา เยาวชนชุมชน ชาติบ้านเมือง ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ สมกับความเป็นครูของสังคม

คุณธรรมที่สำคัญของครู

เพื่อกระทำหน้าที่ครู และประพฤติ ปฏิบัติตนตามความมุ่งหวังของสังคม ครูพึงมีคุณธรรมที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. มีอุดมการณ์ ตระหนักในคุณค่าของความเป็นครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ตั้งใจประพฤติ ปฏิบัติ ตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู

ตระหนักในคุณค่าของความเป็นครู

ตระหนัก คือ เห็นคุณค่า และศรัทธา คือมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เชื่อด้วยความเคารพในความสำคัญ ความมีคุณค่าของบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน มีความผูกพัน ความมุ่งมั่นที่จะกระทำหน้าที่ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

ครู คือ ผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ ไม่มีทรัพยากรใดสำคัญเท่ากับทรัพยากรมนุษย์ สังคมมอบให้ครูทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่ พัฒนาทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชาติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสในพิธีเปิดงานวันครูโลก เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ ว่า ครู เป็นผู้มอบสิทธิพื้นฐานให้แก่มนุษย์

ท่านพุทธทาสภิกขุ เทศนาไว้ว่า ครู คือผู้นำทางวิญญาณ ครู คือผู้สร้างโลก โลกจะเป็นอย่างไร ครูมีส่วนช่วยสร้าง แต่ครูบางคนสั่นหัว ไม่ยอมรับหน้าที่นี้ หากครู ไม่รับหน้าที่อันยิ่งใหญ่นี้จะให้ผู้ใดทำ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยมาให้ทรรศนะเกี่ยวกับครูในงานวันครูที่คุรุสภาว่า ครู คือ ผู้พัฒนาคน ครู คือ ผู้ที่สังคมยกย่องเป็นปูชนียบุคคล และให้เกียรติถึงลูกหลาน ครู มีความสงบสุขในชีวิต ครู คือ ผู้ที่สวรรค์ส่งให้มาเกิดเพื่อกระทำความดีในการพัฒนาเยาวชน

พระพุทธองค์ คือ พระมหาบรมครูของโลก

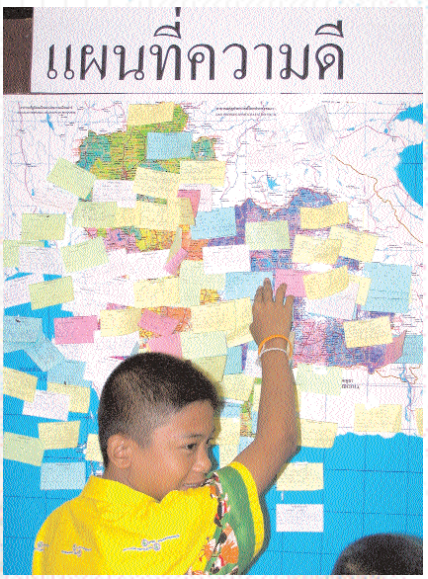
ครู ไม่ใช่ เรือจ้าง ครู ทำหน้าที่พัฒนาเยาวชนด้วยจิตใจ ไม่มีสิ่งใดแทนครูได้อย่างสมบูรณ์

ตั้งใจประพฤติ ปฏิบัติ ตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู

ครู เป็นผู้ประกอบวิชาชีพระดับสูง ผ่านการกลั่นกรองสรรหาเข้าสู่วิชาชีพครู ได้รับการศึกษามาในระยะเวลายาวนาน ได้รับการฝึกอบรม พัฒนาตลอดเวลาระหว่างการกระทำหน้าที่ครูเพื่อให้ยึดมั่นในหลักวิชาชีพครูและมีคุณธรรมในวิชาชีพครู รวมเรียกว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครู คุรุสภาได้กำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพครูไว้ ๙ ประการ โดยเฉพาะในข้อแรก รักและเมตตาศิษย์ ครูจึงต้องมีสังคหวัตถุธรรม ทาน หมายถึง การให้ ให้ความรัก ความเมตตาศิษย์ ครูพึงให้ความรักก่อนให้ความรู้

๒. มุ่งมั่นปฏิบัติงานหน้าที่ครูให้สมบูรณ์ ด้วยหลักธรรมและหลักวิชาชีพครู

ครูมีหน้าที่ที่สำคัญ ๕ ประการคือ

๒.๑ สอน ฝึก อบรม

จัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด การปฏิบัติ และคุณธรรม จริยธรรม สอนให้นักเรียนมีความรู้ สอนให้รู้จักคิดแก้ปัญหาและพัฒนาโดยใช้ความรู้เป็นพื้นฐานในการคิด ฝึกให้นำความรู้ไปปฏิบัติ เกิดทักษะ มีความสามารถในการกระทำ อบรม พัฒนาทางจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม โดยการสอนสอดแทรกบูรณาการไปกับการสอนวิชาการต่างๆ

๒.๒ จัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน

ตามโครงสร้างของหลักสูตร กำหนดให้ครูจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อเสริมพัฒนาการของนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมชมรมต่างๆ ตามความสนใจ ความต้องการของนักเรียน

๒.๓ เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาการศึกษา เยาวชน สิ่งแวดล้อม และชุมชน

สังคมมุ่งหวังให้ครูเป็นที่พึ่งของชุมชน ครูจึงต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา เยาวชน สิ่งแวดล้อมของชุมชน

๒.๔ สร้างชื่อเสียง เกียรติคุณ ความเจริญก้าวหน้าให้สถานศึกษา

ครูทุกคนพึงร่วมมือกันพัฒนางานของสถานศึกษา ให้มีคุณภาพทางการศึกษาสูง มีผลงาน ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในด้านต่างๆ เป็นที่ยอมรับ ศรัทธาของประชาชนในชุมชน

๒.๕ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนางานวิชาชีพครู

ครู มีหน้าที่ที่จะต้องศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนาแผนการสอน กระบวนการเรียนการสอน งานวิชาชีพครู เพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพัฒนางานหน้าที่ของครูและความเจริญก้าวหน้าส่วนตัวทางวิชาชีพครูของครูเองด้วย

๓. เพียรพัฒนาตนเองตลอดเวลา

ครูต้องเพียรพัฒนาตนเองตลอดเวลา ทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม วิชาการแขนงต่างๆ วิชาชีพครู เทคโนโลยี ภาษาอังกฤษ

ครูต้องเพียรพัฒนาตนเองให้เป็นคนดี เป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง ดำเนินชีวิตและสังคมด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นผู้มีปัญญา รู้ทางแก้ปัญหาและพัฒนา และเป็นผู้มีความกรุณาช่วยเหลือผู้อื่นและชุมชน

ครูพึงดำเนินชีวิตและสังคมตามครรลองของวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ประพฤติ ปฏิบัติตนและกระทำงานหน้าที่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชน และประชาชน สมกับเป็นคนดีศรีสังคม

๔. ตั้งปณิธานที่จะเป็นพลังสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา เยาวชน เศรษฐกิจ สังคมของชุมชน ชาติบ้านเมือง

๔.๑ ศึกษา วิเคราะห์ปัญหา ความต้องการการพัฒนาการศึกษา เยาวชน เศรษฐกิจ สังคม เสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนา

๔.๒ ร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้การศึกษาเป็นกำลังสำคัญอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหา พัฒนาชุมชน ชาติบ้านเมือง

๔.๓ เป็นผู้นำ ผู้ร่วมงานในการริเริ่มกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้นว่าในด้านเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แหล่งน้ำ การอาชีพ การตลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสม นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ที่มีประโยชน์

๔.๔ เป็นผู้นำเสริมสร้างค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นต่อสังคมไทยปัจจุบัน ให้เกิดขึ้นในเยาวชนและประชาชน เป็นต้นว่าในเรื่อง ความรักแผ่นดิน ความรักชาติที่ถูกทาง จิตสำนึกสาธารณะ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมุ่งมั่นกระทำความดี สร้างเกียรติคุณ เศรษฐกิจพอเพียง ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ จิตสำนึก อนาคต ฯลฯ ให้สมกับการเป็นครูของสังคม

คุณธรรมของครูดังกล่าวแล้ว เป็นพลังที่สำคัญ นำให้ครูกระทำหน้าที่ครูอย่างสมบูรณ์ ประพฤติ ปฏิบัติตน ดำเนินชีวิตและสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี สมตามความมุ่งหวังของสังคมที่มีต่อครู

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (๒๕๔๐). **ประทีปแห่งการศึกษา พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำหนังสือ ๑๐๐ ปี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. (๒๕๔๖). **๑๐๐ ปี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล : นักการศึกษาดีเด่นของโลก**. นครสวรรค์ : โรงพิมพ์นิวเสรีนคร.

ธเนศ ขำเกิด. (๒๕๔๑). “รวมบทความทางวิชาการ”. นครปฐม : วัดใหม่ปิ่นเกลียว (อัดสำเนา).

บังอร ภูวภิรมย์ขวัญ บรรณาธิการ. (๒๕๓๑). **ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล**. คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี มีอายุครบ ๖ รอบ.

พระเทพเวที (ประยุทธ ปยุตฺโต). (๒๕๓๓). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๔๓). **ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

_____. (๒๕๔๑). **พุทธธรรม**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๔๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะศึกษาศาสตร์. (๒๕๔๖). **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ ๒๙**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา จำกัด.

_____. (๒๕๓๙). **สารานุกรมศึกษาศาสตร์**. คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี.

วริยา ชินวรรโณ. (๒๕๔๑). **จริยธรรมในวิชาชีพ**. ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดพิมพ์โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงาน ก.พ. ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม. (๒๕๔๒). **ตัวอย่าง มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายโรงพิมพ์ กองกลาง สำนักงาน ก.พ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๔๗). **ครูดียังมีอยู่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

เครือข่ายการเรียนรู้

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ**

โรงเรียนและสถาบันการศึกษาในระบบอื่นๆ เป็นเพียงบริบทหนึ่งของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เพราะทรัพยากรการเรียนรู้ของสังคมหนึ่งๆ มีความกว้างขวางกว่าและลึกซึ้งกว่าการศึกษาในระบบ บุคคลสามารถเรียนรู้ได้จากในครอบครัว ในโบสถ์ มัสยิด ห้องสมุด โรงภาพยนตร์ จากการทำงาน จากการเล่น การดื่มน้ำชากาแฟ จากคอมพิวเตอร์ จากการร่วมวงสนทนา ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่มีความหมาย และเกี่ยวข้องกับบริบทที่หลากหลายตลอดช่วงชีวิตของบุคคล การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ เมื่อบุคคลได้รับประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการรับการแปลความ การปรับปรุงและการสื่อสารประสบการณ์ของตน

สังคมแห่งการเรียนรู้มาจากการสร้างลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นทุกเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

---

* ดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการศึกษา (กศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การที่จะสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือสังคมฐานความรู้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างลักษณะนิสัยรักการเรียนรู้ คนในสังคมต้องตระหนักว่าการเรียนรู้สามารถเกิดได้ทุกเวลาทุกสถานที่ และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ในสถานศึกษา ไม่ใช่องค์ความรู้ที่ให้คำตอบหรือสร้างความกระจ่างให้กับชีวิตได้ทั้งหมด เรายังจะต้องเรียนรู้สังคมต่างๆ อีกมากมายจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนได้เอง หรือภาคราชการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมที่สำคัญ คือ การรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่สนใจร่วมกัน เป็นความร่วมมือที่ช่วยเหลือเกื้อกูลการเรียนรู้ของกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวความคิดเครือข่ายการเรียนรู้ได้รับความสนใจและมีความสำคัญตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินการทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๒๐ และการศึกษาแนวทางสำหรับการพัฒนาการศึกษาในอนาคตให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ที่จัดโครงสร้างของระบบการศึกษาในลักษณะที่ยืดหยุ่น และเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมหลักการการจัดการศึกษาที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ความกว้างขวางและเป็นธรรม ความสมดุล ความสอดคล้องและความหลากหลาย

ความหมายของเครือข่าย

พจนานุกรมของอ๊อกฟอร์ด ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง กลุ่มของบุคคลซึ่งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ติดต่อกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพหรือทางสังคม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์และคณะ. ๒๕๔๕ : ๒๖ อ้างอิงจาก Oxford English Reference Dictionary. 1996 : 994) ส่วนสุพิทย์ กาญจนพันธ์ (๒๕๔๑ : ๑๗๑) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง ระบบการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล องค์กร ตัวแทนสถาบันเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแจกจ่าย แลกเปลี่ยน ทรัพยากร พลังงาน หรือสารสนเทศ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เครือข่ายหมายถึง

การที่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์การติดต่อกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ประสานสัมพันธ์กัน เชื่อมโยงกันเพื่อทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ

การเรียนรู้ในความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” (Learning Process) หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้ในความหมายของผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึกและเจตคติอันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้ หากบุคคลมีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ดีและเหมาะสมกับตน บุคคลนั้นก็ย่อมมีโอกาสที่จะเกิดความรู้ ความเข้าใจในสาระหรือกระบวนต่างๆ ได้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการกระทำหรือพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคล องค์กรที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนเป็นระบบเชื่อมโยงกัน เป็นผลให้เกิดการเผยแพร่และประยุกต์ความรู้ใหม่ในเครือข่ายการเรียนรู้

เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) หมายถึง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ และการเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์การ และแหล่งความรู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่และการประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิชาชีพหรือทางสังคม

แนวความคิด

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้าหรือสาระการเรียนรู้ มิใช่เพียงรับสิ่งเร้าหรือสาระเข้ามาเท่านั้น ผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างความหมายของสิ่งเร้า หรือข้อความรู้ ที่รับเข้ามาด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความหมายของสิ่งเร้าที่รับเข้ามาที่เป็นประสบการณ์เฉพาะตน (Personal experience) ซึ่งมีความแตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีโครงสร้างทางสติปัญญา (Scheme) แตกต่างกันและมีกระบวนการคิดที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเรียนรู้ของบุคคลจึงเป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลต้องดำเนินการเอง เพราะกระบวนการสร้างความหมายเป็นกระบวนการเฉพาะตน

กระบวนการสร้างความรู้จะดำเนินการไปเรื่อยๆ ตลอดเวลา เนื่องจากบุคคลรับสิ่งเร้าเข้ามาทางประสาทสัมผัสตลอดเวลา ทุกครั้งที่มีกระบวนการสร้างความรู้เกิดขึ้น โครงสร้างทางสติปัญญาของบุคคลก็จะปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต และเกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ การรับสิ่งเร้าหรือข้อมูลเข้ามาเสริมเพิ่มเติมเป็นวิธีการหนึ่งในกระบวนการปรับสภาวะ (Accommodation) ที่ไม่สมดุลให้เกิดเป็นสภาวะที่สมดุลนั้น บุคคลจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากผู้อื่น เพราะบุคคลไม่สามารถที่จะรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในทุกแง่ทุกมุมได้หมด การแลกเปลี่ยนข้อมูลและมุมมองต่างๆ สามารถช่วยให้ได้ข้อมูลและความรู้ที่กว้างขึ้น ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นจึงเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการเรียนรู้

หลักการสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตควรเริ่มจากการมีส่วนร่วมของบุคคล องค์กรและชุมชนในการตระหนักถึงปัญหาและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมประสบการณ์ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน จนทำให้เกิดการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปหลักการสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

๑. การกระตุ้นความคิด ความใฝ่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
๒. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การกระจายความรู้ทั้งในส่วนของวิทยาการสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ
๓. การแลกเปลี่ยนข่าวสารกับหน่วยงานต่างๆ ของทั้งในภาครัฐและเอกชน
๔. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่าให้มากที่สุด

การเรียนรู้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้นสำหรับบุคคลและความเจริญของชาติ ด้วยการเรียนรู้เป็นสื่อเชื่อมโยงกับข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้และทักษะซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ การเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ

ก็คือ การที่แต่ละบุคคลสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือ ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ที่เหมาะสม เพื่อแก้ปัญหา และแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนเครือข่ายการเรียนรู้ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต เครือข่ายเป็นระบบการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากร ตลอดจนส่งเสริมภารกิจให้มีผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. (๒๕๔๕). **กระบวนการเรียนรู้ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้องใจ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.).

ปาน กิมปี. (๒๕๔๕). **เครือข่ายการเรียนรู้ ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์** ฉบับที่ ๒๗ (กันยายน). กรุงเทพมหานคร : ธนธัชการพิมพ์.

วิชัย ตันศิริ. (๒๕๔๒). **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดสู่การปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ. (๒๕๔๕). **การวิจัยเรื่องรูปแบบเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู.

จรรยาบรรณของวิชาชีพครูที่สำคัญประการหนึ่ง คือครูต้องประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียนและสาธารณชนยอมรับและชื่นชมได้

จรรยาบรรณของวิชาชีพ

*รองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ปิลันธนานนท์**

ความสำคัญ

จรรยาบรรณวิชาชีพสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมหรือการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการประกอบการวิชาชีพของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นวิศวกร นักการศึกษา ผู้จัดการธุรกิจ ผู้มีอาชีพให้คำปรึกษา นักวิจัย ผู้มีอาชีพทางการสอน นักเขียน และอื่นๆ จรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นได้ทั้งที่เป็นจรรยาบรรณเพื่อการประพฤติปฏิบัติเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มบุคคล รวมทั้งที่เป็นพฤติกรรมในรูปแบบขององค์กรอีกด้วย ซึ่งจรรยาบรรณมีความสำคัญที่เป็นเสมือนไฟส่องสว่างที่นำทางให้กับผู้ปฏิบัติงานในวิชาชีพปัจจุบัน และรวมทั้งผู้ที่กำลังจะเข้าทำงานในวิชาชีพด้วย เพราะการยึดมั่นและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ย่อมก่อให้เกิดความก้าวหน้า ความมั่นคง และความสุขในการประกอบอาชีพนั้น

จรรยาบรรณวิชาชีพมีความสำคัญต่อการกำหนดอุดมคติและความรับผิดชอบที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในวิชาชีพ เพราะจะมีผลต่อการปกป้องวิชาชีพของผู้ประกอบการอาชีพ

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก The University of Iowa คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรรมการคุรุสภา กรรมการบริหารสภาคณบดีครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย นายกสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย

และเพื่อให้ผู้เป็นลูกค้าหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบวิชาชีพได้มีความเชื่อมั่นในการให้บริการ ซึ่งเป็นการทำให้ภาพลักษณ์ของวิชาชีพเป็นที่ยอมรับและทำให้ผู้ประกอบอาชีพมีความก้าวหน้าขึ้น รวมทั้งจะทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพ มีแรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการและสังคม ตลอดจนทำให้ผู้ปฏิบัติการวิชาชีพได้มีความตระหนักในความสำคัญของวิชาชีพ มีมโนธรรมที่จะพัฒนาและรักษาคุณภาพของการปฏิบัติงานอาชีพอย่างต่อเนื่องอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นจรรยาบรรณวิชาชีพยังช่วยเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งช่วยการตัดสินหรือพิจารณาข้อร้องเรียนต่างๆ ที่ผู้ปฏิบัติการอาชีพไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์ของวิชาชีพอีกด้วย

สำหรับจรรยาบรรณวิชาชีพการศึกษา ย่อมมีความสำคัญต่อระบบการศึกษาของแต่ละประเทศ จึงต้องมีกำหนดไว้ เช่นเดียวกับวิชาชีพชั้นสูงอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จรรยาบรรณวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทย คุรุสภาได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งถึงกับมีการกำหนดไว้ชัดเจนในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๒๕ ข้อ (๒) และ (๓) ว่า คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพมีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา รวมทั้งส่งเสริม พัฒนา และเสนอแนะคณะกรรมการคุรุสภากำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๒๕๔๖ : ๑๘)

ความหมาย

จรรยาบรรณวิชาชีพ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่มีการควบคุมดูแลเมื่อประกอบอาชีพ ซึ่งจรรยาบรรณวิชาชีพ จะถูกสร้างขึ้นมาเป็นแนวบรรทัดฐานจากประสบการณ์ และเพื่อให้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้ประกอบวิชาชีพนั้นๆ เป็นเบื้องต้นเพื่อต่อไปจะได้ถือเป็นแนวปฏิบัติอย่างเข้มงวดของแต่ละวิชาชีพ เช่น การควบคุมวิชาชีพทางการแพทย์ ทนายความ หรือวิศวกรรม เป็นต้น ซึ่งแต่ละวิชาชีพจะมีลักษณะพิเศษหรือมีเอกลักษณ์ของวิชาชีพของตน ดังนั้นจรรยาบรรณของแต่และวิชาชีพสามารถมีรายละเอียดของจรรยาบรรณวิชาชีพต่างกัน แต่ที่มักมีลักษณะคล้ายคลึงกันก็คือมักมีข้อกำหนดที่เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องควบคุมอย่างเคร่งครัดกับข้อปฏิบัติที่ถือเป็นวินัยของวิชาชีพ ซึ่งทั้งสองประการนี้จะต้องพิจารณาให้เป็นไปตามหลักสากลที่มีอยู่และถือปฏิบัติกันอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามในบางวัฒนธรรมและบางประเทศอาจไม่เห็นด้วย

กับจรรยาบรรณหรือวินัยของการอาชีพเดียวกันของประเทศอื่นก็ได้ ดังตัวอย่างเช่น การฉวยโอกาสใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์นั้น ในบางสังคมอาจเห็นเป็นโอกาสที่ใช้ความฉลาดเหนือกว่า ที่ไม่ถือเป็นการผิดจรรยาบรรณ ขณะที่ในอีกสังคมหรือวัฒนธรรมอื่นเห็นว่า มีความผิดที่ยอมรับไม่ได้ เช่นนี้เป็นต้น ดังนั้น มาตรฐานวิชาชีพก็ดี เจตคติต่อวิชาชีพก็ดี และการประพฤติปฏิบัติก็ตาม ย่อมขึ้นกับการมองไปข้างหน้าตามแนวความคิดความเชื่อของแต่ละวัฒนธรรมด้วย

สำหรับจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษานั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูงไม่ยิ่งหย่อนกว่าอาชีพอื่น ทั้งนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะมีผลกระทบต่อผู้รับบริการและสาธารณชนมาก จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้รับบริการและสาธารณชน โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ได้รับการศึกษา อบรมมาอย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพและมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องมีสถาบันวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพ เป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์จรรโลงวิชาชีพ

พื้นฐานและแนวคิด

จรรยาบรรณวิชาชีพเกี่ยวข้องกับความหลากหลายของปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการทางวิชาชีพ เช่น การปฏิบัติที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อการอาชีพ การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่เป็นความลับของวิชาชีพ การละเมิดโดยเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล ความไม่เป็นกลางในการวิเคราะห์ข้อมูลและให้คำปรึกษาในการวิชาชีพ การให้เหตุผลหรือชี้แจงเหตุผลในการวิชาชีพไม่ถูกต้องและไม่โปร่งใส การแก้ปัญหาเรื่องความขัดแย้งเชิงของผลประโยชน์ที่ก่อให้เกิดภาพลบต่อวิชาชีพ การละเมิดเอกสิทธิ์หรือขโมยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น ปัญหาต่างๆ ดังยกมาเป็นตัวอย่างนี้ ย่อมก่อให้เกิดแนวคิดว่า วิชาชีพใดที่ต้องบริการต่อสังคมที่ถือเป็นวิชาชีพชั้นสูงนั้น จำเป็นต้องมีจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้นๆ เพื่อเป็นแสงสว่างนำทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพได้ประพฤติปฏิบัติอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนและต่อวิชาชีพ ให้เป็นที่เชื่อถือและยอมรับได้ ทั้งที่เคยเป็นมาในอดีต ที่เป็นอยู่ปัจจุบันและที่ควรจะเป็นในอนาคต

สำหรับวิชาชีพทางการศึกษานั้น นอกจากจะเป็นวิชาชีพชั้นสูงประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับวิชาชีพชั้นสูงอื่นๆ ดังกล่าว เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ

พยาบาล สัตวแพทย์ และอื่นๆ ซึ่งถือเป็นการประกอบวิชาชีพเพื่อบริการต่อสาธารณชนตามบริบทของวิชาชีพนั้นๆ แล้ว ยังต้องมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและความเจริญก้าวหน้าของประเทศดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา**, ๒๕๔๘ : ๑)

- **สร้างพลเมืองดีของประเทศ** โดยการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศต้องการ
- **พัฒนาทรัพยากรมนุษย์** เพื่อสนองตอบการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และของประเทศ
- **สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ** จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อการรักษาความเป็นชาติไว้อย่างมั่นคงยาวนาน

การนำไปประยุกต์ใช้

เนื่องจากวิชาชีพชั้นสูงมีความคิดความเชื่อสอดคล้องกันในการที่จะต้องมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติ และเพื่อคงไว้ซึ่งวิชาชีพที่มีมาตรฐานสูงของการอาชีพ จึงมีการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพของตนตามแต่ละสาขาวิชาชีพ และตามแต่ละสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ดังตัวอย่างที่สมาคมวิชาชีพวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ของสหรัฐอเมริกา (Association for Computing Machinery, ACM) ได้กำหนดวิชาชีพของตนประกอบด้วยหลักใหญ่ๆ ๘ ประการดังต่อไปนี้ (ACM : Software Engineering Code of Ethics and Professional Practice, available at file://G:\EngineeringCodeofEthics6.htm)

๑. จรรยาบรรณต่อสาธารณชน
๒. จรรยาบรรณต่อลูกค้าและนายจ้าง
๓. จรรยาบรรณต่อผลผลิต
๔. จรรยาบรรณในการใช้ดุลพินิจในวิชาชีพวิศวกรรมคอมพิวเตอร์
๕. จรรยาบรรณในการบริหารจัดการ
๖. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพวิศวกรรมคอมพิวเตอร์
๗. จรรยาบรรณต่อเพื่อนร่วมงาน
๘. จรรยาบรรณของตนเอง

ส่วนพื้นฐานและแนวคิดด้านจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา ก็มีความหลากหลายไปตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศแต่ละสังคม และท้องถิ่นเช่นกัน ดังเช่น คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาของรัฐ Kentucky กำหนด

จรรยาบรรณของตนไว้ด้วยหลักจรรยาบรรณใหญ่ ๓ ประการคือ (KY: Education Professional Standards Board-Code of Ethics, available at file://L:\Prof CoEthics4.htm)

๑. จรรยาบรรณต่อนักเรียน
๒. จรรยาบรรณต่อผู้ปกครองนักเรียน
๓. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพการศึกษา

จรรยาบรรณต่อนักเรียน

จรรยาบรรณต่อนักเรียนมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ให้บริการการเรียนการสอนนักเรียนโดยไม่มีอคติ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หรือแบ่งแยก
- เคารพในสิทธิของนักเรียนทุกคนตามกฎหมาย
- ต้องดูแลและปกป้องสุขภาพอนามัยให้กับนักเรียน และฝึกสอนการควบคุมการใช้อารมณ์ให้เป็นนักเรียนที่มีความสมบูรณ์ทางอารมณ์และจิตใจ
- ไม่ใช้อำนาจของวิชาชีพครูเพื่อประโยชน์ส่วนตัว
- ต้องรักษาข้อมูลและความลับของนักเรียน
- ต้องไม่ปฏิบัติตนต่อนักเรียนและเพื่อนครูอย่างมีเจตนาร้ายแอบแฝง
- ต้องมีความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของนักเรียนและไม่ดูถูกเหยียดหยามนักเรียน
- ต้องไม่ถือโอกาสมีเพศสัมพันธ์กับนักเรียนไม่ว่าจะเป็นการยินยอมหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งพฤติกรรมทางเพศอื่นๆ เช่น ด้วยคำพูด ด้วยกิริยาท่าทาง การหยอกล้อ การสัมผัส และอื่นๆ

จรรยาบรรณต่อผู้ปกครอง

แนวทางปฏิบัติด้านจรรยาบรรณต่อผู้ปกครองมีดังต่อไปนี้

- ใช้ความพยายามและทุ่มเทเวลาที่จะติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองนักเรียนให้ประจักษ์ว่า มีความสนใจต่อนักเรียนจริง
- ใช้ความพยายามที่จะเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชนและสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน
- ต้องมีข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียนที่เป็นปัญหา
- ต้องแยกแยะความคิดเห็นส่วนตัวกับข้อปฏิบัติของสถานศึกษาที่ต้องการให้ปฏิบัติเพื่องานวิชาชีพ

- ต้องไม่ขัดขวางการปฏิบัติการเรื่องการเมืองและสิทธิของประชาชนและความรับผิดชอบของผู้อื่น
- ต้องไม่ใช้ประโยชน์ของสถานศึกษาเพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือส่งเสริมนักการเมืองคนใดคนหนึ่งเฉพาะ
- ต้องไม่มุ่งหวังที่จะได้รับของขวัญ หรือความนิยมใดจากนักเรียน ซึ่งได้จากอำนาจตามหน้าที่ปฏิบัติ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพการศึกษา

แนวปฏิบัติตามจรรยาบรรณต่อวิชาชีพการศึกษา มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

- ต้องประพฤติปฏิบัติเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของวิชาชีพ
- ต้องประพฤติปฏิบัติต่อผู้ร่วมอาชีพตามความรับผิดชอบและสิทธิของเขา
- ต้องรักษาข้อมูลของบุคคลเพื่อประโยชน์ของการอาชีพและตามกฎหมาย
- ต้องไม่ใช้วิธีการบังคับ หรือปฏิบัติการให้ประโยชน์แก่บุคคลเพื่อได้อิทธิพลมาใช้ในการตัดสินใจของตน
- จะต้องให้การยอมรับ หรือมอบหมายงานโดยยึดหลักของความรู้ความสามารถและคุณสมบัติทางวิชาชีพ

สำหรับจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษาในประเทศไทยนั้น ได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๕๐ ชัดเจน คือ มาตรฐานการปฏิบัติตน ให้กำหนดเป็นข้อบังคับว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพประกอบด้วย (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา** ๒๕๔๖ : ๒๗)

- จรรยาบรรณต่อตนเอง
- จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ
- จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ
- จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
- จรรยาบรรณต่อสังคม

จรรยาบรรณทั้ง ๕ ประการนี้ คุรุสภาได้มีแผนพฤติกรรมของจรรยาบรรณแต่ละข้อไว้ชัดเจนแล้วในมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ในเรื่อง **มาตรฐานการปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา** ซึ่งหมายถึง **ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร**

การศึกษา และศึกษานิเทศก์ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ๒๕๔๘ : ๑๕)

๑. **จรรยาบรรณต่อตนเอง** ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองตามแนวทางวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ที่ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

๒. **จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ** ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

๓. **จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ**

- ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า
- ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ มีทักษะ และมีอุปนิสัยที่ถูกต้องดีงามในฐานะผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ
- ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์และผู้รับบริการ
- ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

๔. **จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ**

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๕. **จรรยาบรรณต่อสังคม**

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม วุฒิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๘). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ACM Code of Ethics and Professional Conduct, available at, file://L:\ProfCoEthics5.htm.

ACM : Software Engineering Code of Ethics and Professional Practice, available at, file://G:\Engineering CodeofEthics6.htm.

AHA: Publications: Statement on Standards of Professional Conduct, available at, file : //L : \ProfEthics.htm.

Davison, Robert and Ned Kock. **Professional Ethics,** available at, file://L:\ProfEthics.htm.

KY: Education Professional Standards Board-Code of Ethics, available at, file : //L:\ProfCoEthics4.htm.

KY: Education Professional Standards Board-Character and Fitness & Educator, available at, file ://L : \ProfEhics3htm.

เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

*รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ **

ความสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในมาตรา ๒๒ ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ จากสาระสำคัญของมาตรา ๒๒ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และมีความเชื่อว่าแต่ละบุคคลมีความสามารถแต่ละด้านไม่เท่ากัน ความสามารถที่ผสมผสานกันออกมาทำให้เด็กแต่ละคนมีแบบแผน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือความสามารถพิเศษ (Talented) และถ้าเด็กบางคนมีความสามารถพิเศษตั้งแต่ ๒ ด้านขึ้นไป ซึ่งจะจัดอยู่ในเด็กปัญญาเลิศ (Gifted) หากเด็กได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมกับความสามารถของเขา ก็จะสามารถพัฒนาความสามารถที่ตนมีอยู่ให้เต็มศักยภาพได้ เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของแต่ละบุคคล เด็กแต่ละคนมีความสามารถ และความถนัด

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (Ed.D.) ทางด้านการฝึกหัดครู จาก University of Georgia และ Post Doctoral Research สาขาหลักสูตรและการสอน จาก Indiana University อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

และวิธีการเรียนที่แตกต่างกัน ไม่มีใครที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะต้องเรียน แต่ทุกคนสามารถเลือกเรียนสิ่งที่ต้องการ การจัดการศึกษาควรจะตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยการออกแบบกิจกรรมของแต่ละสาระการเรียนรู้ที่ตอบสนองความสามารถส่วนบุคคลให้เหมาะกับชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้เรียน

ความหมาย

ลักษณะเด็กที่มีความสามารถพิเศษในธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๙ ด้าน ที่มาจากกระบวนการคิดพื้นฐานของสติปัญญาของมนุษย์ที่แตกต่างกัน ซึ่งมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป บางคนอาจมีปัญญาหรือความสามารถสูงมากทั้ง ๙ ด้าน แต่บางคนอาจจะมีเพียงหนึ่งหรือสองด้าน ด้านอื่นๆ ไม่สูงมากนัก ซึ่งโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ได้ให้ความหมายของปัญญาว่าเป็นความสามารถทางชีวจิตวิทยา (Biopsychological Potential) ซึ่งเป็นกระบวนการได้มาของแต่ละบุคคล โดยแสดงออกในบริบทของวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างผลงานที่มีคุณค่าแก่สังคมจากความสามารถที่หลากหลายของแต่ละบุคคล ปัญญาหรือความสามารถที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ ด้านภาษา ด้านตรรกคณิตศาสตร์ ด้านดนตรี ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ด้านมิติ ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ด้านความเข้าใจตนเอง ด้านธรรมชาติและด้านจิตนิยมหรือการดำรงอยู่ของชีวิต

ลักษณะเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

ลักษณะพหุปัญญาหรือความสามารถพิเศษของเด็ก ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ มี ๙ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านภาษา (Linguistic Intelligence) คือ มีความสามารถสูงในการใช้ภาษา เข้าใจคำสั่งและความหมายของคำ ชอบอ่าน เขียน เล่าเรื่องอธิบายได้ชัดเจน ชอบสอน ชอบเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสได้พูด ฟังและเห็นมีอารมณ์ขัน ความจำดี วัน เดือน ปี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะจะพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความสามารถ เป็นนักเล่านิทาน นักพูด นักการเมือง นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นักประดิษฐ์

๒. ด้านตรรกคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical Intelligence) คือ มีความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข การเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรมและการคิดเป็นเหตุเป็นผล (cause-effect) การคิดคาดการณ์ (if - then) สามารถจำสิ่งที่เป็นแบบแผนที่เป็นนามธรรมได้ มีเหตุผลเชิงสรุปความ สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ชอบทำการทดลองค้นหาคำตอบ ด้านรูปแบบและหาความสัมพันธ์ เรียนรู้ได้ดีโดยการจัดหมวดหมู่แยกประเภท การจัดกิจกรรมที่เหมาะสม จะมีลักษณะเด่น เป็นนักคิด นักตรรกศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ และนักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์

๓. ด้านดนตรี (Musical Intelligence) คือ มีความสามารถสูงด้านดนตรี ชอบร้องเพลง ฟังเพลง ชอบเล่นดนตรี ตอบสนองต่อเสียงเพลง แยกแยะ จำทำนอง เรียนรู้จังหวะดนตรี จังหวะเสียงได้ดี รู้จักโครงสร้างของดนตรี ไวต่อเสียง คิดท่วงทำนองจังหวะได้ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศักยภาพด้านนี้จะพัฒนาเป็นนักดนตรี นักแต่งเพลง วาทยกร นักวิจารณ์ดนตรี

๔. ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily - Kinesthetic Intelligence) คือ มีความสามารถสูงในการใช้ร่างกายของตนเองแสดงความคิด ความรู้สึก สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย รู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกาย และสามารถแสดงออกได้ ชอบการเคลื่อนไหว สัมผัส พูดและใช้ภาษาทางกาย (Body Language) ทำกิจกรรมที่ต้องใช้ร่างกาย เช่น กีฬา เต้นรำ การแสดง และการประดิษฐ์ได้ดี ความสามารถในการแสดงท่าทางเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสสัมผัส เคลื่อนไหวและมีการปฏิบัติสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างและการสัมผัส เช่น นักประดิษฐ์ นักเต้นรำ นักกีฬา ศัลยแพทย์ นักแสดง

๕. ด้านมิติ (Spatial Intelligence) คือ มีความสามารถสูงในการมองเห็นความสัมพันธ์ของพื้นที่ มองเห็นแง่มุมต่างๆ ได้ สามารถแสดงออกด้วยภาพ มองเห็นรูปลักษณ์ของสิ่งต่างๆ สามารถหาทิศทางได้ จัดรูปฟอร์มต่างๆ ในสมองได้ดี มีจินตนาการดี มองเห็นการเปลี่ยนแปลง อ่านแผนที่แผนภูมิได้ดี เรียนรู้ได้ดีถ้าได้ใช้จินตนาการ มีโอกาสคิดอย่างอิสระ

ทำงานด้วยสีและภาพ ชอบการวาด สร้างออกแบบ ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ และการทดลองกับเครื่องจักรกล การพัฒนาความสามารถที่เหมาะสม จะเป็นนักเดินเรือ นักบิน ประติมากร ศิลปิน นักวาดภาพและสถาปนิก

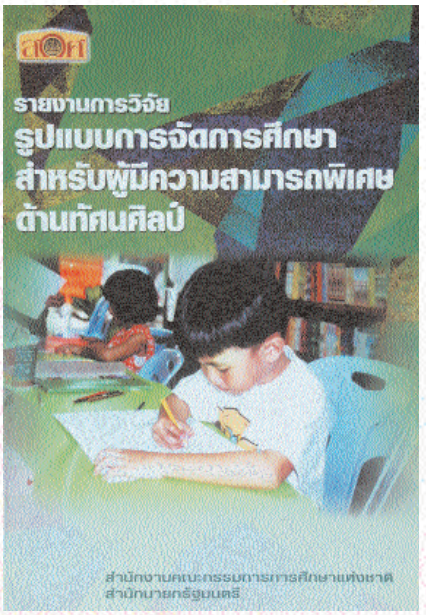
๖. ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล (Interpersonal) คือ มีความสามารถสูงในการเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมถึงความไวในการสังเกตน้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง เข้าใจผู้อื่น นำผู้อื่น จัดกลุ่ม สื่อสาร การจัดการความขัดแย้งได้ดี ทำงานเป็นกลุ่ม แยกแยะความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถสื่อสารได้ไม่ใช้คำพูด ชอบมีเพื่อนมาก ชอบพูดและสังสรรค์กับคนอื่น เรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสแบ่งปัน ทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เปรียบเทียบสัมพันธ์ ให้ความร่วมมือ ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่างๆ ของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การเรียนรู้ที่เหมาะ จะพัฒนาเป็นครู นักสังคมสงเคราะห์ นักแสดง นักการเมือง นักจิตวิทยา พนักงานขายของ

๗. ด้านความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) คือ มีความสามารถสูงในการรู้จักตนเองและจะสามารถประพฤติตนได้ดีจากการรู้จักตนนี้ มีสมาธิดี เป็นคนมีจิตใจอ่อนโยน มีความเข้าใจตนเอง ชอบฝัน และหมกมุ่นกับความรู้สึกความคิดของตนเอง ใช้สัญชาตญาณเป็นเครื่องนำทาง ตระหนักและแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง มีความคิดระดับสูง มีเหตุมีผล ชอบทำงานคนเดียว สนใจและติดตามสิ่งที่ตนสนใจเป็นพิเศษจะเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีโอกาสได้ทำงานตามลำพัง ทำโครงการเดี่ยวๆ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นนักจิตวิทยา ผู้นำทางศาสนา นักปรัชญา

๘. ด้านธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) คือ มีความสามารถสูง การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เข้าใจความสำคัญของตนเองกับสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความสามารถของตนที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์และการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย จดจำเข้าใจจำแนกหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เหมือนและต่างกัน เข้าใจการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสสาร การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมจะพัฒนาให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักธรรมชาติ นักสิ่งแวดล้อม

๙. ด้านจิตนิยมหรือการดำรงอยู่ของชีวิต (Existential Intelligence) คือ ความไวเกี่ยวกับการจับประเด็นคำถามเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เช่น ความหมายของชีวิต ระบบคุณค่าของชีวิต ทำไมคนเราจึงตาย เรามาอยู่ที่นี่ได้อย่างไร เรียนรู้บริบทของการดำรงอยู่ของมนุษย์ จะใช้คำถามว่า ทำไมเราอยู่ที่นี่ เรามีบทบาทอะไรบ้างในโลกนี้ เข้าใจความสัมพันธ์ของโลกที่เป็นกายภาพและโลกของจิตใจ มีความรักเมตตาให้ผู้อื่น การตื่นตัวในการแสดงออกต่อสถานการณ์บางอย่าง การเข้าใจวัฒนธรรม แสดงออกในด้านอารมณ์ สังคม วัฒนธรรม เข้าใจหลักปรัชญา หลักของศาสนาต่างๆ เข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับตัวเอง ความเข้าใจความสัมพันธ์ของร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ เข้าใจสัจธรรมของโลกและชีวิต เป็นนักคิด นักมนุษยนิยม

ลักษณะความสามารถพิเศษของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย การจัดการศึกษาจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญเพื่อการเสริมสร้างความสามารถหรือศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏโดดเด่นออกมาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

การเรียนรู้จะกระทำได้ดีเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการปฏิบัติกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ทดลอง ค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้ควรเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงสอดคล้องกับชีวิต จะเป็นความรู้ที่ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ควรเป็นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทุกๆ ด้าน เพื่อผู้เรียนจะได้มีโอกาสค้นพบความสามารถและวิธีการเรียนรู้ของตน การเรียนรู้ที่ดีควรจัดให้ผู้เรียน ได้ร่วมทำงานกับผู้อื่นหรือการทำงานเป็นกลุ่ม สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สาระและเข้าใจตนเองมากขึ้น การเรียนรู้ที่ดีจะต้องให้ผู้เรียนสรุปและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายคงทน คือ การจำและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนต่อและการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การประเมินผลควรเป็นตามสภาพจริง จะได้ตรงกับความสามารถ การคิด การแก้ปัญหา การประเมินชิ้นงาน ผลการดำเนินการ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ รวมทั้งตรวจสอบความก้าวหน้าการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

วิชัย วงษ์ใหญ่. (๒๕๔๓). **กระบวนทัศน์ใหม่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พริ้นติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

Conell, Dianal J. (2005). **Brain Based Strategies to Research Every Learner.** New York : Scholastic Inc.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon - Seng Tan. (2004). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore : McGraw-Hill.

Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed Multiple Intelligence for the 21th Century.** New York : Member of the Peruses Book Group.

เด็กปัญญาเลิศ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ**

คำภาษาไทยที่ใช้เรียกเด็กฉลาดมีหลายคำ เช่น คำว่า เด็กอัจฉริยะ เด็กปรีชาญาณ เด็กเก่ง และเด็กปัญญาเลิศ ส่วนคำภาษาอังกฤษที่ใช้เรียกเด็กฉลาดก็มีหลายคำเช่นกัน เช่น Gifted, Talented, Genius

เด็กปัญญาเลิศ และเด็กที่มีความสามารถเฉพาะทาง เป็นเด็กเรียนเก่ง มีความคิดสร้างสรรค์สูง มีความสามารถในด้านภาษา มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถด้านศิลปะ ดนตรีและการกีฬา เด็กอาจมีความสามารถเพียงด้านเดียว ที่กล่าวมาแล้ว หรืออาจมีความสามารถหลายๆ ด้านรวมกันก็ได้ เด็กเหล่านี้ควรได้รับการศึกษาในลักษณะที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ เพื่อให้ได้รับโอกาสที่จะพัฒนาขีดความสามารถให้ถึงขีดสูงสุด

ความหมาย

เด็กปัญญาเลิศ หมายถึง เด็กที่มีความสามารถทางสมองมากกว่าเด็กทั่วไป เป็นเด็กที่มีระดับสติปัญญาที่วัดได้จากการทดสอบมาตรฐาน มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงกว่าค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒ ขึ้นไป

---

* ดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการศึกษา (กศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แนวความคิด

เด็กปัญญาเลิศ หรือ The Gifted นั้นเป็นคำรวมที่อาจแยกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

๑. เด็กอัจฉริยะ (Genius child) คือ เด็กที่มีความสามารถสูงและโดดเด่น มีความเป็นเลิศในหลายๆ ด้าน มีพรสวรรค์ในด้านใดด้านหนึ่งอย่างน่าพิศวง และมีผลงานการประดิษฐ์คิดค้นมากมาย

๒. เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน (Talented child) คือ เด็กที่มีความสามารถสูงและโดดเด่นทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น คณิตศาสตร์ ภาษา ดนตรี กีฬา หรือ ศิลปะ เป็นต้น

๓. เด็กที่มีความสามารถสูงกว่าเด็กปกติ (The very able child) คือ เด็กที่เราเรียกกันว่าเด็กเก่งหรือเด็กฉลาดนั่นเอง

เด็กฉลาดเกินวัยมีความต้องการบางอย่างที่ผิดไปจากเด็กปกติ โดยเฉพาะเด็กกลุ่มที่มีความสามารถทางสติปัญญาเหนือกว่าเด็กปกติมากๆ หรือเด็กกลุ่มที่มีพรสวรรค์เป็นพิเศษอย่างโดดเด่น เด็กกลุ่มนี้มีธรรมชาติและความต้องการขั้นพื้นฐาน ดังนี้

๑. มีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้ อยากคิดในสิ่งที่ท้าทายและเรียนได้รวดเร็ว

๒. มีความต้องการทางสังคมที่ผิดไปจากเด็กอื่น คือ ต้องการคบกับคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันและชอบคบกับผู้ที่มีอายุมากกว่า ในขณะเดียวกันก็มีอะไรที่ตนเองทำไม่ได้ และเป็นช่องว่างระหว่างวัยกับเพื่อนเสมอ

๓. เด็กเก่งแต่ละคนจุดเด่นไม่เหมือนกัน เด็กแต่ละคนมีความสามารถและพรสวรรค์ต่างกัน

๔. เด็กฉลาดไม่ชอบการบังคับ กฎเกณฑ์ต่างๆ เด็กยิ่งฉลาดยิ่งต้องการอิสระ

๕. เด็กฉลาดมักสนใจรางวัลที่เกิดจากผลงาน หรือสิ่งที่บังเกิดขึ้นภายในใจภายในตัวเขาเองมากกว่ารางวัลจากภายนอก

เกณฑ์การตัดสินเด็กปัญญาเลิศ

เด็กปัญญาเลิศควรมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ต่อไปนี้

๑. มีความสามารถทางสมองสูง ตัดสินจากค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ได้จากการทดสอบระดับสติปัญญา โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานและเป็นการทดสอบแบบรายบุคคล ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานนี้จะต้องสูงกว่าค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒ ขึ้นไป

๒. มีความสามารถเหนือเด็กอื่นในด้านต่อไปนี้

๒.๑ ด้านภาษา เป็นเด็กที่พูดเก่ง ใช้ศัพท์ยาก สามารถอ่านหนังสือแบบเรียนที่ใช้สำหรับชั้นที่สูงกว่าได้อย่างน้อย ๒ ชั้น เช่น เด็กเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๑ แต่อ่านหนังสือสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ได้ มีความสามารถในการสื่อความหมายโดยใช้ภาษาในลักษณะสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

๒.๒ ด้านความคิดรวบยอด มีความสามารถสูงในการหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล เป็นคนช่างสังเกต สามารถจำตัวเลขและเหตุการณ์ต่างๆ ได้แม่นยำ มีความสามารถสูงในการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ

๒.๓ ด้านสังคม ชอบสังคม เป็นมิตรกับคนทั่วไปมีความเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขัน ใจกว้าง

๒.๔ ด้านอื่นๆ มีพละกำลังทั้งทางร่างกายและทางสมอง มีแรงจูงใจสูง มีเป้าหมายในการดำเนินงาน และมีช่องว่างความสนใจที่ยาวนาน

การคัดเลือกเด็กปัญญาเลิศ

การคัดเลือกเด็กปัญญาเลิศนั้นควรเริ่มในวัยเด็ก ทั้งนี้เพื่อจะได้ส่งเสริมเด็กได้ทันท่วงที ในการคัดเลือกเด็กควรใช้วิธีการหลายๆ วิธีรวมกัน ไม่ควรใช้วิธีหนึ่งวิธีใดเพียงวิธีเดียว ทั้งนี้เพราะเด็กมาจากสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการทดสอบ วิธีการต่อไปนี้เป็นวิธีการคัดเลือกเด็กปัญญาเลิศ ซึ่งโรงเรียนที่จัดการศึกษาสำหรับการคัดเลือกเด็กปัญญาเลิศ ควรนำมาใช้ คือ

๑. การคัดเลือกเบื้องต้น ควรเป็นหน้าที่ของครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ผู้ปกครอง เพื่อนร่วมชั้นของนักเรียน โดยบุคคลดังกล่าวทำหน้าที่สังเกตพฤติกรรมของเด็กปัญญาเลิศ ตามคำจำกัดความที่ทางโรงเรียนหรือผู้ที่รับผิดชอบทางการศึกษาตกลงกัน

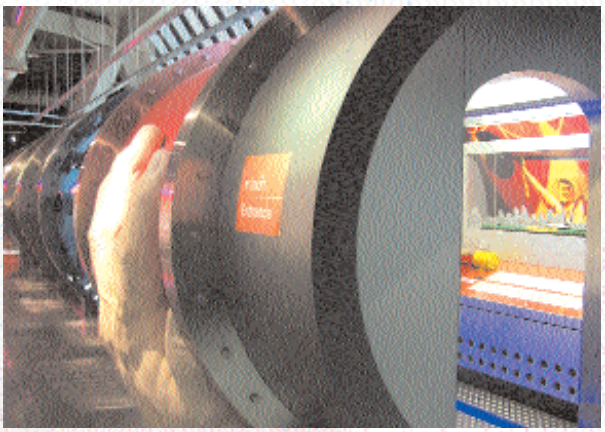
๒. การทดสอบทางจิตวิทยา ส่วนมากเป็นการทดสอบสติปัญญา แบบทดสอบที่ควรใช้ได้แก่

Standford - Binet Intelligence Scale
Wechsler Intelligence Scale for Children
Peabody Intelligence Scale for Children
Peabody Picture Vocabulary Test
California Test Mental Maturity

๓. พิจารณาจากผลการเรียน โดยเฉพาะคะแนนจากวิชาวิทยาศาสตร์ และภาษา

๔. การทดสอบความคิดสร้างสรรค์ แบบทดสอบที่ควรใช้ได้แก่ Torrance of Creative, Guilfords Test of Creativity

๕. การทดสอบด้านบุคลิกภาพ แบบทดสอบที่ควรใช้ ได้แก่ California Test of Personality

๖. ข้อมูลอื่นๆ ที่ช่วยคณะกรรมการในการตัดสินใจคัดเลือกเด็กปัญญาเลิศ

การใช้แบบทดสอบจะต้องใช้หลายเครื่องมือ และวิธีการวัดหลายครั้งเพื่อได้สารสนเทศในการคัดกรองเด็กปัญญาเลิศที่ชัดเจนและวางแผนการส่งเสริมได้ตรงตามลักษณะประเภทของเด็ก

เด็กปัญญาเลิศ เป็นเด็กที่มีสติปัญญาสูง มีความเฉลียวฉลาดกว่าเด็กทั่วไป ความฉลาดได้ส่อแววมาตั้งแต่วัยเด็ก จะมีพัฒนาการล้ำหน้าเด็กอื่นในวัยเดียวกัน เด็กเรียนรู้ได้รวดเร็ว หากมีการทดสอบทางด้านสติปัญญาหรือความถนัด เด็กกลุ่มนี้จะได้คะแนนสูงกว่าเด็กทั่วไป

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศ

หลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตรสำหรับเด็กปัญญาเลิศ จะต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของเด็ก หลักสูตรควรมีลักษณะ ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้เด็กปัญญาเลิศได้มีโอกาสเต็มที่ ในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถพิเศษของเขา โดยเน้นเกี่ยวกับเรื่องการตัดสินใจ การวางแผนการใช้ความสามารถ การใช้เหตุผล การสื่อสารและการสร้างสรรค์

๒. ส่งเสริมให้เด็กปัญญาเลิศ พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ความรู้ความสามารถและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เกิดจากเด็กเอง โดยให้เด็กเป็นต้นคิด

๓. ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ของเด็ก ให้เด็กได้พัฒนาความรับผิดชอบความสามารถทั้งทางกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก โดยการให้เด็กรับผิดชอบโครงการต่างๆ

๔. เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ โดยเน้นการทดลองในลักษณะต่างๆ รวมทั้งการวิจัย เพื่อให้เด็กรู้จักเสาะแสวงหาความรู้ตามวิธีวิทยาศาสตร์

ในการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาเลิศนั้น เด็กทุกคนจะต้องมีแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล ซึ่งเป็นแผนที่กล่าวถึงรายละเอียดของการให้การศึกษาแก่เด็กแต่ละคน และการประเมินผลก็ต้องเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในแผนนั้น

การศึกษาเกี่ยวกับเด็กปัญญาเลิศนี้ ภาควิชาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเด็กปัญญาเลิศขึ้น เพื่อผลิตมหาบัณฑิตสาขานี้ไปจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็กปัญญาเลิศอย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของเด็กปัญญาเลิศ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศอาจกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การจัดกลุ่มเด็กตามความสามารถ (Ability Grouping)

เป็นวิธีการจัดเด็กให้อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่เด็ก การจัดกลุ่มจะต้องมีเกณฑ์ที่แน่นอน มีวัตถุประสงค์เฉพาะ การจัดกลุ่มไม่ว่าจะใช้เกณฑ์ใดจะต้องส่งเสริมการเรียนรู้และความสามารถของเด็ก

๒. การสอนเสริม (Enrichment)

เป็นวิธีการจัดการศึกษาแบบขยายกิจกรรมให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ในหลักสูตรให้กว้างและลึกยิ่งขึ้นทางวิชาการทั้งในแนวกว้างและแนวนอน เน้นให้เด็กได้มีโอกาสเสาะแสวงหาความรู้ หาความสัมพันธ์โดยใช้วิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์ การค้นหาความจริงโดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์

๓. การสอนเร่ง (Acceleration)

เป็นการสอนเด็กในระดับที่สูงขึ้น ทั้งในลักษณะของเนื้อหาวิชาและระดับชั้นเรียนที่สูงกว่าเด็กวัยเดียวกัน ซึ่งอาจกระทำได้หลายรูปแบบ แต่สิ่งสำคัญก็คือ จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างพัฒนาการทางวิชาการกับพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมของเด็ก

การสอนเร่งอาจช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้เร็ว ได้เรียนตามที่ตนมีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จะทำให้เด็กเรียนจบหลักสูตรก่อนกำหนดได้ เช่น สามารถเรียนหลักสูตรภาษาไทย อังกฤษ จบได้ภายในเวลา ๑ ปี ๖ เดือน แทนที่จะต้องใช้เวลา ๓ ปี เหมือนเด็กปกติ

การพัฒนาเด็กปัญญาเลิศนั้น ครูผู้สอน พ่อแม่หรือผู้ปกครองถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนช่วยเด็กเกิดทักษะ กระบวนการคิด เด็กจำนวนมากมีความสามารถพิเศษที่ควรได้รับการพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศ เด็กหลายคนเป็นเด็กอัจฉริยะที่มีโอกาสค้นพบความรู้ใหม่ๆ ที่จะช่วยสร้างสรรค์หรือแก้ปัญหาของโลกได้ ถ้าหากรู้วิธีที่จะดึงความสามารถนั้นออกมา และรู้จักสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ความสามารถเหล่านั้นได้มีโอกาสแสดงออก เพื่อให้ได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพของเด็ก

เอกสารอ้างอิง

คู่มือผู้ปกครอง. (ม.ป.ป.) **การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางภาษา**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

ผดุง อารยะวิญญู. (๒๕๓๘). **การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรำไทยเพลส จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๔). **สร้างสรรค์นักคิด : คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านทักษะความคิดระดับสูง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรัตนพรชัย จำกัด.

อุษณีย์ อนุรุทธ์วงศ์ (โพธิสุข). (๒๕๔๕). **กลยุทธ์สร้างเด็กให้ปัญญาเลิศ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษวงษ์.

ท้องถิ่นของเรา

*ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ**

มนุษย์เมื่อเกิดลืมตามองเห็นสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวโดยธรรมชาติจะเริ่มสังเกต ทำความเข้าใจ จดจำ มีปฏิกิริยาตอบต่อสิ่งที่เห็น นับได้ว่าเป็นการเรียนรู้ขั้นต้นกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จากนั้นจะค่อยขยายการเรียนรู้ออกไปเรื่อยๆ ตามความเติบโตและโอกาสที่ได้สัมผัส แต่หลักเกณฑ์ในการเรียนรู้ก็ยังคงใช้พื้นฐานดั้งเดิมตั้งแต่เกิดมาซึ่งได้แก่ **การสังเกต การจดจำ การสัมผัส การทำความเข้าใจ การค้นหาสิ่งใหม่ การเปรียบเทียบ** จากนั้นจะใช้การสัมผัสด้าน หู จมูก ปาก มาประกอบ

เด็กเล็กๆ ทั้งหลายจะมีปฏิกิริยาดังกล่าวคล้ายคลึงกันแทบทั้งนั้น หากไม่มีความบกพร่องด้านอวัยวะต่างๆ จิตใจและสมองไปจากปกติ พื้นฐานเหล่านี้ธรรมชาติให้มาเกือบจะเท่าเทียมกัน ต่อจากนั้น ความแตกต่างจะเกิดขึ้นจากการเลี้ยงดูของแม่พ่อและผู้ใกล้ชิด (ขอเน้นให้แม่มาก่อน) ท้องถิ่นของเด็กเล็กๆ ก็คือ บุคคลที่กล่าวถึง

---

* ราชบัณฑิตทางภูมิศาสตร์ Ph.D. ทางภูมิศาสตร์ จาก Indiana University อดีตนายกสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน และรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เป็นสิ่งแวดล้อมด้านสังคม ส่วนบ้านเรือนบริเวณโดยรอบที่เด็กอาศัยอยู่เป็นสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ เด็กเล็กๆ จะเริ่มเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมเหล่านี้และจะนำไปปฏิบัติทั้งในด้านบวกและลบซึ่งเด็กยังไม่ทราบแต่จะค่อยเรียนรู้จากสังคมที่อยู่โดยรอบ แต่บางกรณีจะเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง เช่น เมื่อเริ่มเดินได้หากเดินเร็วเกินไปจะหกล้มและเจ็บปวด จะเรียนรู้ด้วยตนเองบางครั้งอาจแสดงกิริยาหรืออาการบางอย่างแล้วได้รับคำชมเชยจากแม่พ่อ หรือผู้พบเห็นก็เกิดการเรียนรู้ว่าสิ่งที่ทำไป เป็นสิ่งที่ดีและจะพยายามทำอีก อย่างไรก็ตามบางกรณีเด็กบางคนกระทำบางสิ่งบางอย่างซึ่งถูกตำหนิว่าไม่ดี แต่ยังพยายามทำซ้ำอีกจะกลายเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่าเด็กดื้อ ซึ่งจะพยายามใช้วิธีการต่างๆ ต่อต้าน อาการเช่นนี้ของเด็กต้องระมัดระวังและแก้ไขเสียแต่เนิ่นๆ มิฉะนั้นเมื่อโตแล้วจะแก้ไขได้ยากและอาจเป็นปัญหาต่อสังคม

จากที่กล่าวมาท้องถิ่นของเราก็คือสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวของทุกคน คำว่าใกล้ตัวนั้นจะขยายออกไปเรื่อยๆ จากวัยเด็กไปกระทั่งเติบโต ขอบเขตของท้องถิ่นของแต่ละคนจะแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามหากได้ให้พื้นฐานในการศึกษาท้องถิ่นของเราจากข้างต้นเมื่อเป็นเด็กเล็กและค่อยๆ เติบโตขึ้น ท้องถิ่นรอบตัวของเราก็ขยายขอบเขตตามไปด้วย เมื่อเติบโตจนขั้นไปทำมาหากินท้องถิ่นของแต่ละคนจะแตกต่างกัน แต่หากทุกคนได้เรียนท้องถิ่นของเราตั้งแต่เบื้องต้นมาแล้วว่ามีอะไรบ้างและวิธีการที่จะเข้าใจและแก้ปัญหาอย่างไร ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างสะดวกสบายและปลอดภัย

พื้นฐานของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีอะไรบ้าง ในที่นี้จะให้แนวคิดทางด้านภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ (spatial science) พื้นที่หรือ spatial ในภาษาอังกฤษหมายถึงสิ่งที่อยู่รอบตัว คือท้องถิ่นที่เราอยู่มีหลายมิติแต่ถ้าจะมองอย่างกว้างๆ จะมีสองกลุ่มคือ กลุ่ม**ด้านกายภาพ**ซึ่งมีภูมิศาสตร์กายภาพเป็นแกนหลัก ได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณ ดิน แหล่งน้ำ ทรัพยากร เป็นต้น อีกกลุ่มหนึ่งเป็น**ด้านสังคม** ซึ่งมีภูมิศาสตร์สังคมเป็นแกนหลัก ได้แก่ ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์เมือง ภูมิศาสตร์ชนบท ภูมิศาสตร์การเมือง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมองไกลไปยังพื้นที่อื่นๆ ในภาพรวม เช่น ภูมิศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นบริเวณที่ประเทศไทยตั้งอยู่และมีการ

ขยายไกลออกไปจนทั่วทั้งโลก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวควรจะรู้จักและเข้าใจก่อนและค่อยขยายความรอบรู้และเข้าใจให้กว้างออกไปตามวัยและความสามารถของบุคคล แต่การเน้นเรื่องความรู้ในท้องถิ่นต้องเกี่ยวกับ **"สภาพทางกายภาพมีผลต่อสภาพสังคมและสภาพของสังคมมีผลต่อสภาพทางกายภาพ"** หากเรียนรู้เพียงด้านใดด้านหนึ่งในที่สุดทั้งสองด้านจะได้รับผลกระทบเกิดความเสียหายและในที่สุดถึงขั้นสูญหายไป เช่นเดียวกับไดโนซอร์ได้สูญสิ้นไปจากโลก ขณะนี้กำลังวิตกกันว่าช้างจะสูญสิ้นไปจากโลก เพราะสัตว์พวกนี้มีการบริโภคพืชเป็นจำนวนมาก เมื่อพืชที่จะบริโภคไม่เพียงพอ ก็จะล้มหายตายจากไป เช่นเดียวกับไดโนซอร์ เช่นเดียวกับวัวป่า (bison) ในที่ราบเกรตเพลนส์ (great plains) แถบเทือกเขาร็อกกี้ (Rocky Mountains) ในสหรัฐอเมริกา กำลังจะสูญสิ้นไป เพราะเมื่อขยายจำนวนมากขึ้นจะขาดอาหาร ดังนั้นทุกปีได้ให้มีการไล่ฆ่าวัวป่านี้ให้เหลือเพียง ๒๐๐,๐๐๐ ตัว เป็นวิธีที่ดูแลอาหารคือหญ้า ด้านกายภาพให้เหมาะสมกับสังคมของวัวป่า คือจำนวนให้พอเหมาะ เช่นเดียวกับหมูป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีการขยายจำนวนรวดเร็ว จึงกำหนดให้เจ้าหน้าที่มาล่าจำกัดจำนวนให้พอเหมาะ

ได้เกริ่นมาตั้งแต่ตอนแรกเป็นหลักการแล้วว่า ท้องถิ่นของเราควรจะต้องเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวและค่อยๆ ขยายวงออกไปตามวัยของผู้เรียนดังนั้นนักเรียนในชั้นประถมต้นสิ่งที่ใกล้ตัวคือ บ้าน โรงเรียน และเส้นทางจากบ้านมายังโรงเรียนเท่าที่เคยสัมผัสกับเด็กเล็กๆ จะพบว่าเด็กชั้นประถม จะมีพฤติกรรมในการสังเกตมากกว่าผู้ที่โตขึ้นมา การสังเกตและตั้งคำถามเป็นการเรียนรู้ของเด็ก คำถามบางคำถามแม้กระทั่งขณะนี้ยังหาคำตอบไม่ได้ เคยสอนหลานให้อ่าน ก. ไก่ ถึง ฮ.นกฮูก เขาถามว่า ฆ ระฆัง ทำไมไม่อ่าน "ม ระฆัง" เพราะมีลักษณะเหมือน ม. ม้า มากกว่า ค. ควาย และ ศ. ศน คำถามเช่นนี้แทนที่จะดุ กลับชมเชยเขา ได้แต่บอกว่าตอบไม่ได้ พยายามไปค้นเกี่ยวกับศิลาจารึกก็หาคำตอบไม่ได้ การสอนท้องถิ่นของเราระดับเด็กโดยเฉพาะเด็กชั้นประถมต้น ครูอาจยกสิ่งที่คุ้นเคยให้เด็กอธิบาย ซึ่งเป็นการฝึกให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล เคยไปชมพิพิธภัณฑ์ที่นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา เขาได้อธิบายให้ทราบว่าโทรศัพท์เมื่อก่อนจะใช้หมุนตามตัวเลขและต้องรอให้ตัวเลขกลับมาที่เดิมจึงหมุนต่อได้

จนกระทั่งเด็กชั้นประถมได้ตั้งคำถามว่าทำไมจึงไม่ใช้วิธีกดตัวเลขอย่างที่ใช้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นตัวอย่างการเรียนรู้ของเด็ก และเราได้ใช้โทรศัพท์ที่สะดวกรวดเร็วขึ้นเพราะข้อสังเกตของเด็ก

เมื่อเด็กได้เติบโตถึงชั้นประถมปลายตั้งแต่ ป.๔ - ป.๖ ความรู้สึกของเด็กในด้านต่างๆ เริ่มมีมากขึ้น เด็กคงอยากเรียนรู้ในบริเวณที่กว้างออกไปเช่นบริเวณโดยรอบโรงเรียน บ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงหากมีตลาด ร้านค้า ควรให้นักเรียนไปดูสังเกตสิ่งต่างๆ ที่เป็นด้านกายภาพและสังคม เช่น หนองน้ำ ลำธาร ที่สูง ที่ต่ำ ฯลฯ

ลักษณะชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ถนน สาธารณูปโภค ฯลฯ ให้นำสิ่งที่เห็นมาอธิบาย บอกความหมาย แสดงความสัมพันธ์ของสิ่งที่เห็นในเชิงกายภาพและสังคม ยกตัวอย่างเช่น หากเห็นลำคลองมีน้ำสีดำโสโครก ให้หาเหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ต้นตอของความโสโครกมาจากไหน หากคิดกันช่วยแก้ไขจะทำอย่างไรได้บ้าง เด็กนักเรียนระดับประถมปลายจะค่อนข้างมีประสบการณ์ต่างๆ มากขึ้น บางคนอาจนำสิ่งที่เคยพบเห็นมาดีกว่ามาเสนอแนะและเล่าสู่กันฟัง การที่ให้เด็กได้โยงสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นประโยชน์จะเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะเด็กยังมีพลังในการคิด หากได้กระตุ้นและแนะแนวทางที่ดีและถูกต้อง ต่างจากผู้ใหญ่มักจะมีเรื่องราวสารพัดทับถมอยู่ในสมอง การคิดจะไม่ค่อยรวดเร็วเท่าเด็กและจะมีความสุขุมมากกว่า

มัธยมต้นตั้งแต่ ม.๑ - ม.๓ นักเรียนจะเติบโตขึ้น ท้องถิ่นของนักเรียนก็ขยายกว้างขึ้นแทนที่จะเป็นบริเวณโรงเรียนและชุมชนใกล้โรงเรียน ควรขยายบริเวณที่นักเรียนควรเรียนรู้เป็นหมู่บ้าน และอาจเป็นระดับตำบล การออกพื้นที่เช่นนี้จำเป็นต้องใช้เวลา การไปอาจใช้การเดิน ผู้สอนควรชี้แนะให้นักเรียนสังเกต และมีการซักถามอธิบายให้เหตุผล มีอยู่ครั้งหนึ่งหลายปีมาแล้ว ได้นำนักศึกษาปริญญาตรีปีที่ ๑ และ ๒ ออกพื้นที่ไปค้างที่โรงเรียน “น้ำร้อนวิทยาคม” ฟังชื่อแล้วแปลก ถามคุณครูทั้งหลายไม่มีใครทราบ มีนักเรียนมัธยมต้นคนหนึ่งบอกว่าไม่ห่างจากโรงเรียนมีบ่อน้ำร้อน ผมรู้ทางไปเพราะเคยนำควายไปเลี้ยงบริเวณนั้น จึงได้อธิบายให้เด็กฟังต่อเนื่องไปถึง

การเคลื่อนที่ของผืนแผ่นดินบริเวณอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์และโยงไปถึง “เสาหิน” (columnar joint) เป็นที่สนใจของนักเรียน เพราะเดิมที่ผู้ใหญ่เขาเล่าว่าเสาเหล่านี้มีรูปร่างเป็นหกเหลี่ยมเขาเตรียมสร้างไว้ทำประสาทและบริเวณที่ห่างออกไปมีภูเขาที่เรียกว่า “ภูประสาท” นักเรียนชั้นมัธยมต้นจะสนใจสิ่งที่มีเหตุผลเป็นรูปธรรม ประสบการณ์เช่นนี้เคยเกิดขึ้นกับตนเองเมื่อเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๓ ซึ่ง ก็คือมัธยมปีที่ ๑ ในปัจจุบันเคยหนีการเรียนวิชาภูมิศาสตร์ไปหาปลากัดหลังโรงเรียนเพราะครูได้เอาหนังสือซึ่งมีอยู่แล้วมาให้หัวหน้าชั้นบอกให้จด เมื่อศาสตราจารย์ทางภูมิศาสตร์ชาวอเมริกันชวนให้เรียนภูมิศาสตร์ ได้ปฏิเสธไปแต่ท่านคะยั้นคะยอให้ไปเรียน เพราะได้ฟังการเล่าว่าหนองน้ำเป็นอย่างไร มีอันตรายจากพืชที่ตายแล้วลอยเป็นแพและปลากัดจะชอบก่อหวอดบริเวณนั้น ต้องมีการทดสอบถึงความปลอดภัยถึงเข้าไป ท่านศาสตราจารย์โพล่งขึ้นมาว่า “ครูควรสอนเธอเรื่องนี้” และท่านได้พาไปดูร่องรอยของภูเขาไฟเขาสวายที่ห้วยสเหนง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งตอนนั้นเรียนมาจนจบปริญญาตรีได้เกียรตินิยมยังไม่เคยทราบเลยว่าประเทศไทยเคยมีภูเขาไฟ แต่ชาวต่างประเทศมาอยู่ไม่ถึง ๑ ปี กลับรู้ว่ามีร่องรอยของภูเขาไฟ ดังนั้นการสอนท้องถิ่นของเราให้นักเรียนระดับมัธยมต้นให้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้ ครูผู้สอนต้องสนใจค้นคว้าหาคำตอบสิ่งที่ใกล้ตัว ไม่ใช่บอกให้จดหรือให้นักเรียนทำรายงานโดยการคัดลอกจากหนังสือหรือตำราโดยไม่ได้สัมผัสได้เห็นของจริง

มัธยมปลาย นักเรียนในชั้นมัธยมปลาย ได้แก่ ม.๔ ม.๕ และ ม.๖ ประสบการณ์ด้านความรู้และความคิดมีมากขึ้นและมีความคิดในลักษณะบูรณาการมากขึ้น ท้องถิ่นอาจแผ่กว้างจากหมู่บ้าน ตำบล ไปถึงอำเภอ จังหวัด หรือภาค ขึ้นอยู่กับโอกาสของแต่ละคน อย่างไรก็ตามถ้าได้ให้หลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้นแล้วจะสามารถประยุกต์ใช้กับประสบการณ์ใหม่ๆ ได้ บางครั้งมีความจำเป็นต้องนำนักเรียนออกพื้นที่ แต่การนำนักเรียนออกนอกพื้นที่จำเป็นต้องขออนุญาตผู้ปกครอง และเนื่องจากมีทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย ครูอาจารย์ที่นำไปต้องมีทั้งหญิงและชาย ซึ่งเป็นมูลเหตุให้การนำนักเรียนออกพื้นที่เป็นอุปสรรคยุ่งยากไม่มีใครอยากทำ เคยมีประสบการณ์ที่นำนักศึกษาปริญญาตรีออกพื้นที่ครั้งหนึ่ง ผู้ปกครองมาถามว่าไม่เห็นขออนุญาต

จึงบอกว่าเท่าที่ทำมาไม่เคยขอ เขาจึงบอกว่าจะติดตามไป จึงบอกเชิญขึ้นบนรถไปด้วยกัน เขาปฏิเสธ การออกสนามเช่นนี้เราจะไม่ปล่อยให้นักศึกษานั่งหลับจะอธิบายสิ่งที่พบเห็นข้างทางและนักศึกษาทุกคนต้องทำรายงานเป็นของตนเอง ตรงจุดสำคัญจะหยุดลงจากรถไปศึกษา ครั้งหนึ่งไปค้างคืน ที่โรงเรียนวังม่วง อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ถึงโรงเรียนรับประทานอาหาร ผู้ปกครองได้เข้ามาหาและบอกเชื่อแล้วคงไม่มีปัญหาคงเป็นห่วงลูกสาวและยังขอบคุณที่ได้รับความรู้ขณะติดตาม การเดินทางไปศึกษาเช่นนั้นจะมีการบูรณาการทั้งทางด้านกายภาพและสังคมเข้าด้วยกัน ตัวอย่างที่อำเภอวังม่วงมีการเลี้ยงวัวนมมาก การไปดูการรีดนมที่ฟาร์มโคนม ผู้ไปดูต้องมีระเบียบวินัย ต้องไปถึงฟาร์มก่อนตี ๕ วัวนมมายืนออหน้าโรงรีดนมอย่างมีระเบียบ ผู้ดูจะส่งเสียงใดๆ ไม่ได้เพราะจะทำให้วัวตกใจและไม่ให้น้ำนม วัวแต่ละตัวมีชื่อเรียกเช่น สมศรี แมรี มาลี แนนซี ต้องกำชับตั้งแต่ต้นว่าห้ามส่งเสียงหัวเราะหรือเสียงดังใดๆ ไม่ได้ วัวทุกตัวก็มีวินัยเข้าช่องรีดนมของใครของมัน เมื่อถูกรีดเสร็จแล้วจะวิ่งแจ้นออกจากคอก การบูรณาการในการสอนชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรรมเพื่อการค้าจะต้องมีวินัยทั้งคนและสัตว์ ต่างจากเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ นอกจากนั้นยังมีเรื่องอื่นๆ มาบูรณาการอีกมากซึ่งผู้สอนต้องยกมาอภิปรายและวิเคราะห์ให้ผู้เรียนได้อภิปราย

ผู้เรียนในระดับมัธยมปลายแม้กระทั่งมหาวิทยาลัยเท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้การเรียนรู้เรื่องท้องถิ่นน้อยมาก ส่วนมากที่สอนกันจะนำตำราต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษมาแปลแล้วสอน มีการค้นคว้านำผู้เรียนไปเห็นและอธิบายแปลความหมายท้องถิ่นน้อยมากๆ ถ้าได้ศึกษาท้องถิ่นอย่างจริงจังจะพบคำที่เรียกตามท้องถิ่นและอธิบายความหมายได้ดี เช่น คำ “กุด” ซึ่งตรงกับ “oxbow lake” ในภาษาอังกฤษ พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ เรียก ทะเลสาบรูปแอก บึง โค้ง กุด ลักษณะเกิดจากแม่น้ำเปลี่ยนทางเดินไม่น่าเรียกทะเลสาบ ถ้าศึกษาจริงๆ คำกุดจะรู้จักกันดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากปรับปรุงให้ดีจะเป็นแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งได้อย่างดี เคยให้ทำวิทยานิพนธ์พบว่าจากขอนแก่นตามลำน้ำชีไปยังยโสธร มีกุดสองฝั่งลำชี จำนวน ๓๐๐ กว่าแห่ง อีกคำหนึ่งภาษาท้องถิ่นภาคเหนือและภาคกลางเรียก “สบ” ภาษาอังกฤษเรียก “confluence” พจนานุกรมเรียก “จุดน้ำสบ” และ “confluent” พจนานุกรมเรียก “แคว”

(ไม่ค่อยแน่ใจ) ในภาคเหนือจะพบบริเวณเช่นนี้มากเช่น “สบปราบ” “สบเมย” “สบจาง” “สบรวก” เมื่อครั้งไปทำงานสำรวจสร้างเขื่อนเขาแหลมหรือเขื่อน “วชิราลงกรณ์” ในปัจจุบัน ที่อำเภอสังขละ จังหวัดกาญจนบุรี มีพื้นที่เรียกว่า “สามสบ” เมื่อเข้าไปในพื้นที่พบว่ามีลำน้ำ ๓ สาย บรรจบกันคือ “บีคี” สบกับ “รันตี” และห่างออกมาอีกนิดมีลำน้ำ “ซองกาเลีย” มาบรรจบ ลักษณะเช่นนี้น่าศึกษาในเชิงท้องถิ่นไม่ว่าในด้านวิทยาศาสตร์กายภาพและวิทยาศาสตร์สังคม

คำท้องถิ่นที่ควรจะได้ศึกษาทั้งทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพและภูมิศาสตร์สังคม ความเข้าใจในท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์ในด้านการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นโดยการปรับปรุงให้ทันสมัยและเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นเท่าที่นึกได้มีดังนี้ **กะจูด** พืช มีสองชนิด กะจูดหนูใช้สับให้เน่าเลี้ยงปลาสลิด กะจูดใหญ่ใช้ทำเสื่อ **กะช้า** ซากเปลือกหอยผุตามชายฝั่งจังหวัดเพชรบุรี ใช้เป็นอาหารสัตว์ **กุด** ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกลำน้ำเปลี่ยนทางเดินทิ้งลำน้ำเก่าซึ่งเรียกว่ากุด **กิ่วลม** ภาคเหนือเรียกบริเวณเป็นช่องสันภูเขา บางแห่งเรียกช่องลม **ขี้เอียด ขี้ทา** ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกเกลือ ซึ่งขึ้นมาอยู่ตามผิวดิน

ซำ, ซับ บริเวณที่น้ำไหลออกจากชั้นหิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียก ซำ เช่น เส้นทางขึ้นภูกระดึง มี “ซำแฮก” ภาคกลางเรียก ซับ เช่น ซับลังกา จังหวัดลพบุรี อยู่ตรงข้ามกับ “เทพสถิต” จังหวัดชัยภูมิ

น้ำผุด ภาคกลางและภาคใต้เรียกบริเวณหินปูนที่มีน้ำใต้ดินผุดขึ้นมา เช่น น้ำตกวังก้านเหลือง น้ำตกในที่ราบ จังหวัดลพบุรี บริเวณน้ำตกเป็นหลุมยุบจากหินปูน ในภาคใต้มีตำบลน้ำผุดเหนือและตำบลน้ำผุดใต้ จังหวัดตรัง

ป่าบุ่ง - ป่าทาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกป่าบริเวณแม่น้ำซึ่งชาวบ้านจะอนุรักษ์ สำหรับสัตว์น้ำและสัตว์เลี้ยง

พรุ ภาคใต้เรียกบริเวณที่น้ำขังมีพืชขึ้นปกคลุมเช่น พรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส พรุจูด จังหวัดตรัง

ยน ภาคใต้เรียกพืชที่ตายสะสมลอยเป็นแพ สัตว์น้ำบางชนิดอาศัยอยู่ หากคนพลัดตกลงไปอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต

สบ ภาคเหนือเรียกบริเวณลำน้ำมาบรรจบกัน

ห้วยมุด ภาคใต้ใช้เรียกน้ำบริเวณหินปูนไหลมาแล้วมุดลงในโพรงใต้พื้นดิน ภาษาอังกฤษเรียก lost stream ทางรถไฟสายใต้มีสถานีห้วยมุด

เท่าที่กล่าวมาเป็นเพียงเท่าที่นึกได้ยังมีอีกมากเกี่ยวกับท้องถิ่นที่ควรศึกษาไม่ควรมองด้านเดียว แต่ควรมองศึกษาในลักษณะบูรณาการจะเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนและสังคมโดยส่วนรวม เพื่อจะได้นำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น

ธรรมาภิบาลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

*รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ คงเที่ยง**

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เกิดจากการรวมคำของ “ธรรม” และ “อภิบาล” เป็น “ธรรมาภิบาล” ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการใช้อำนาจเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร เป้าหมายของการใช้หลักธรรมาภิบาล คือ เพื่อการมีความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งวิธีการที่จะสร้างให้เกิดมีธรรมาภิบาลขึ้นมาได้คือ การมีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ ถูกตรวจสอบได้และการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ แต่อาจประกอบไปด้วยหลักการอื่นๆ อีกได้ด้วยแล้วแต่ผู้นำไปใช้ โดยสภาพแวดล้อมของธรรมาภิบาล อาจประกอบไปด้วย กฎหมายระเบียบต่างๆ ประมวลจริยธรรม ประมวลการปฏิบัติที่เป็นเลิศและวัฒนธรรม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๔๕) ซึ่งล้วนเอื้อหรือไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการที่ดี

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก University of Missouri Columbia เคยรับราชการที่โรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เคยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมสาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง รองคณบดีและหัวหน้าภาควิชา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา คณะกรรมการคุรุสภา และประธานกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ

ธรรมาภิบาล ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญหลายประการ แล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่นำมาใช้ หลักการที่มีผู้นำไปใช้เสมอ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งฉันทามติ การมีสำนึกรับผิดชอบ ความโปร่งใส การตอบสนอง ประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ความเท่าเทียมกัน และการคำนึงถึงคนทุกกลุ่มหรือพหุภาคีและการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม แต่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ได้ระบุไว้ ๖ หลักการ และกลายเป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในประเทศไทยอย่างกว้างขวางอยู่ในปัจจุบันนี้

หลักธรรมาภิบาลและการนำไปประยุกต์ใช้

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๔๕) ได้เสนอแนะองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลไว้ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม (Rule of Laws) หลักการสำคัญอันเป็นสาระสำคัญของ “หลักนิติธรรม” ประกอบด้วย เจ็ดหลักการ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการ และฝ่ายปกครอง ความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระเสรีภาพ หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลัก “ไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

๒. หลักคุณธรรม (Ethics) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ สามหลักการ คือ หน่วยงานปลอดการทุจริต หน่วยงานปลอดจากการทำผิดวินัย และหน่วยงานปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ

๓. หลักความโปร่งใส (Transparency) ประกอบด้วยหลักการย่อย สี่หลักการ คือ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้คุณ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษ และหน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล

๔. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยสี่หลักการสำคัญ คือ

๔.๑ ระดับการให้ข้อมูลเป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสาร

๔.๒ ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นให้ได้ข้อมูลมากขึ้น

๔.๓ ระดับการวางแผนร่วมกัน และการตัดสินใจร่วมกัน เป็นระดับที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการตัดสินใจ

๔.๔ ระดับการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจกับสาธารณชน เป็นระดับขั้นที่สูงสุดของการมีส่วนร่วม

๕. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) นอกจากความสามารถในการตอบคำถามหรืออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมแล้ว สำนึกรับผิดชอบยังรวมถึงความรับผิดชอบในผลงาน หรือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การตอบสนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ ความพร้อมที่จะรับผิดชอบ ความพร้อมที่จะถูกตรวจสอบได้ ในแง่มุมของการปฏิบัติ ถือว่าสำนึกรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติหรือทักษะที่บุคคลพึงแสดงออก เพื่อเป็นเครื่องชี้ว่า ได้ยอมรับในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบประกอบด้วยหลักการย่อย ดังนี้

- การมีเป้าหมายที่ชัดเจน
- ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน
- การปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ
- การจัดการพฤติกรรมที่ไม่เอื้อการทำงานอย่างไม่หยุดยั้ง
- การมีแผนการสำรอง และ
- การติดตามและประเมินผลการทำงาน

๖. หลักความคุ้มค่า (Value of Money) การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งเป็นผลในการปฏิบัติอันเกิดจากการใช้หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย

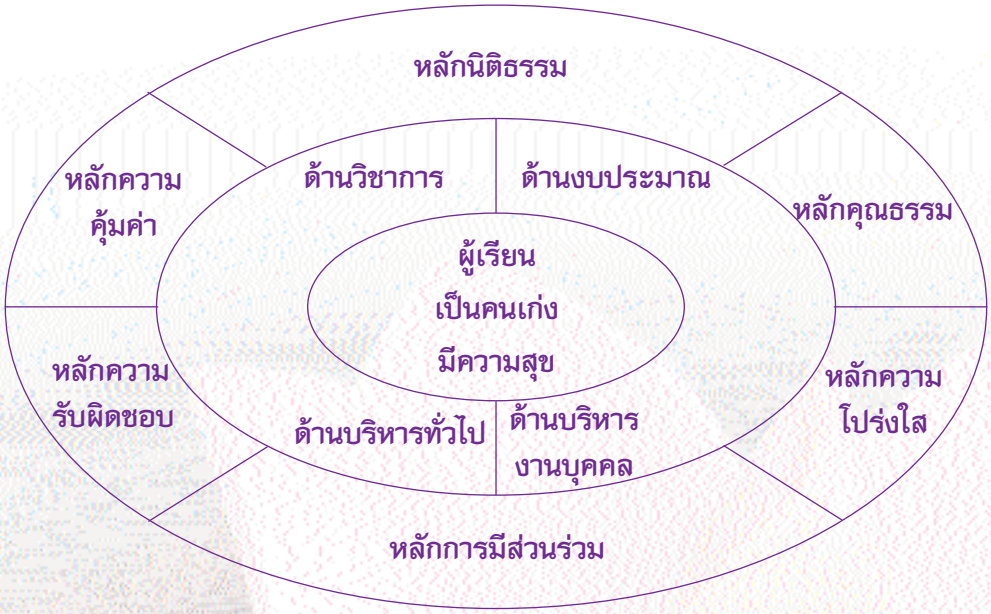
- การประหยัด
- การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ
- ความสามารถในการแข่งขัน

การใช้ธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพของประชาชนไทย ช่วยให้ประชาชนมีคุณธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และทันต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ และมีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

การปฏิรูปการศึกษาให้มีการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาและดำเนินการบริหารจัดการในฐานะที่เป็นนิติบุคคล และนำการบริหารจัดการฐานโรงเรียน (School - Based Management : SBM) มาใช้ ซึ่งหลักการบริหารจัดการฐานโรงเรียนสอดคล้องกับหลักการของ “ธรรมาภิบาล” เกือบทั้งหมด จึงเป็นการสอดรับกับพระราชบัญญัติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖

หลักการบริหารจัดการโรงเรียนนิติบุคคล กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดตามหลัก ๖ ประการ ไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ ภาพรวมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล

หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย (๒๕๔๖) ที่ให้ความเห็นว่า ธรรมาภิบาลในสถานศึกษามีหลักสำคัญสามประการ คือ

๑. เป้าหมายต้องสอดคล้องต่อความต้องการ หรือ ความจำเป็นของสังคมหรือชุมชน (Relevance) โดยพิจารณาว่ากิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนทำอยู่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและชุมชน หรือไม่มีอะไรทำ ที่ทำแล้วไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หลักการสำคัญของข้อนี้ คือ ต้องทำในสิ่งที่สอดคล้องกับประโยชน์ของโรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

๒. มีความโปร่งใส (Transparency) หลักการข้อนี้ คือ กระบวนการบริหารโรงเรียนทุกกระบวนการต้องโปร่งใส ให้คนเข้าไปตรวจสอบได้ และสามารถอธิบายเหตุผลได้ สามารถตอบคำถามได้ในทุกประเด็นว่า แต่ละกิจกรรมมีเหตุผลอย่างไร สำคัญอย่างไร หากมีคนสงสัย และ

๓. ทุกขั้นตอนในการปฏิบัติต้องมีผู้รับผิดชอบ (Accountability) ในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอนจะต้องมีผู้รับผิดชอบ เช่น การบริหารการเงิน

ถ้านำเงินไปใช้แล้วไม่เกิดประโยชน์ตามเป้าหมายที่วางไว้ก็ต้องถามว่าใครเป็นคนสั่ง ใครเป็นคนใช้ ซึ่งต้องรับผิดชอบ

หลักธรรมาภิบาลที่ควรนำมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษา

ธรรมาภิบาลเป็นระบบที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นหลัก และมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันได้ การบริหารจัดการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาลจากหลายแหล่งประกอบการดำเนินการ

ไชยวัฒน์ คำชู และคณะ (๒๕๔๕) ได้สรุปองค์ประกอบของธรรมาภิบาลเป็นเชิงหลักการบริหาร ดังนี้ คือ

๑. หลักนิติธรรม
๒. หลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์กรต่างๆ
๓. หลักความชอบธรรมของการเลือกตั้ง
๔. หลักความสามารถในการตรวจสอบได้ และความโปร่งใส และ
๕. หลักภาวะผู้นำที่มุ่งที่จะทำการพัฒนา

ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมหลัก และเป็นสะพานที่จะเชื่อมระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัย

๑. การฝึกอบรม เพื่อพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการสู่การปฏิบัติ
๒. การมีทักษะในการบริหารจัดการเป็นสิ่งจำเป็น ต้องฝึกปรือ แก้ไขพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
๓. จริยธรรมและค่านิยมมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติ เพราะจะเป็นหลักของพฤติกรรม สามารถเลือกใช้พฤติกรรมที่เหมาะสม
๔. การตัดสินใจดำเนินการอะไร จำเป็นต้องอาศัยการประนีประนอมกับค่านิยมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
๕. ภาระความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการลดการทุจริต และประพฤติมิชอบ เป็นเงื่อนไขสำคัญในการมีประสิทธิภาพ ในการใช้ทรัพยากรในการบริหาร

๖. กรอบของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม จะช่วยส่งเสริมการปกครองตามหลักนิติธรรม

๗. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียมีความสำคัญ เพราะเป็นการระดมพลังงานและความมุ่งมั่นในการพัฒนาองค์กร และ

๘. การเคารพสิทธิมนุษยชน จะเป็นการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออก

หลักการบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล มีความสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารองค์กรทุกประเภท สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรทางการศึกษาที่สำคัญยิ่งในการสร้างรากฐานและความเข้มแข็งให้คนในชาติและเป็นหน่วยงานปฏิบัติการที่ดำเนินการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเสริมสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถบริหารจัดการตามภารกิจได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๖). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

เกษม วัฒนชัย. (๒๕๔๖). **ธรรมาภิบาลกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (๒๕๔๑). **Good governance กับการปฏิรูปการศึกษา การ ปฏิรูปการเมือง.** ม.ป.ท.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (๒๕๔๕). **โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี.** นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (๒๕๔๕). **ธรรมาภิบาลในองค์กรอิสระ.** เอกสารประกอบการบรรยาย. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (๒๕๔๒). **การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

รุ่ง แก้วแดง. (๒๕๔๖). **โรงเรียนนิติบุคคล.** กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (๒๕๔๔). **คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

Agere, Sam. (2000). **Promoting Good Governance : Principles, Practices and Perspective.** London : Commonwealth Secretariat.

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา

*รองศาสตราจารย์ ดร.นิคม ทาแดง**

ตามเส้นทางพัฒนาการของสังคมมนุษย์อันยาวนาน มีสิ่งที่มีบทบาทเกี่ยวข้องและพึ่งพาอาศัยกันและกันตลอดเวลามิได้ขาด คือ (๑) วิทยาการ (๒) เทคโนโลยี และ (๓) การศึกษา วิทยาการนั้นเป็นผลพวงของการดิ้นรนเพื่อรักษาชีวิตให้รอด หมายถึงรอดทางกายภาพและรอดทางจิตภาพ เมื่อรอดแล้วก็สามารถสร้างสรรค์และสั่งสมระบบความคิด ระบบความรู้ และระบบค่านิยม พอกพูนขึ้นในแต่ละสังคม สิ่งที่สังคมโลกทราบกันดีก็คือ ระบบความรู้ที่เรียกว่า วิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ตามข้อเท็จจริงตามธรรมชาติ เมื่อรู้ข้อเท็จจริงหรือแบบแผนตามธรรมชาติแล้ว มนุษย์ก็นำมาสร้างสรรค์ดัดแปลงให้เป็นวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการใหม่ๆ (นวัตกรรม) เมื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมจนเป็นที่ยอมรับกันแล้วก็เรียกว่า เทคโนโลยี เทคโนโลยีเหล่านี้จะต้องมีการถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคล จากรุ่นสู่รุ่นสังคมมนุษย์

---

* Ph.D. (Ed. Tech. in Sci. Ed.) มหาวิทยาลัยฮิโรชิมา ญี่ปุ่น เคยเป็นผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

จึงจะสามารถสืบทอดและรักษานวัตกรรมและเทคโนโลยีเหล่านี้ให้เป็นมรดกตกทอดสู่สังคมรุ่นต่อๆ มาได้ กระบวนการถ่ายทอดนี้ เรียกว่า การศึกษา เมื่อการศึกษามีประสิทธิภาพก็จะเป็นผลให้สังคมมีขีดความสามารถในการค้นพบวิทยาการใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ เป็นวัฏจักร โดยเฉพาะวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการศึกษา และใช้ในการศึกษาจึงเรียกว่า “นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา”

๑. ความหมายของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา

คำว่า “นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา” ประกอบด้วยคำ ๓ คำ (๑) นวัตกรรมการศึกษา (๒) เทคโนโลยีการศึกษาและ (๓) นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาในฐานะที่เป็นคำๆ เดียวกัน

๑.๑ นวัตกรรมการศึกษา (Educational Innovation) หมายถึงสิ่งที่ประยุกต์สร้างสรรค์ ดัดแปลง และคิดขึ้นมาใหม่ ซึ่งครอบคลุม แนวคิด หลักปฏิบัติ ระบบ กระบวนการ กฎเกณฑ์ ที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ หรือใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการบริหาร วิชาการ และการบริการทางการศึกษา เกณฑ์ที่จะถือได้ว่าเป็น “นวัตกรรมการศึกษา” ประกอบด้วย (๑) ต้องเป็นสิ่งใหม่ในระบบทางการศึกษา อาจใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ (๒) ต้องมีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ (๓) อยู่ในกระบวนการทดลอง ทดสอบ และวิจัยว่าสามารถแก้ปัญหาหรือทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นหรือไม่ (๔) ยังไม่เป็นที่ยอมรับ หรือเป็นส่วนหนึ่งของงานการศึกษาปัจจุบัน เมื่อนวัตกรรมการศึกษาได้ถูกนำมาใช้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแล้ว นวัตกรรมการศึกษานั้นๆ ก็จะกลายเป็นเทคโนโลยีการศึกษาต่อไป

๑.๒ เทคโนโลยีการศึกษา (Educational Technology) คำว่าเทคโนโลยีมีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน คือ Techno + Logos หมายถึงศาสตร์แห่งวิธีการ หรือวิทยาศาสตร์ทางเทคนิควิธี เมื่อนำมาใช้ในคำศัพท์ว่า “เทคโนโลยี” จึงหมายถึงวิทยาศาสตร์ประยุกต์ หรือการประยุกต์วิทยาศาสตร์มาเป็นวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของบุคคล และสังคม ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมาก แต่เมื่อตัดมาเฉพาะ “เทคโนโลยีการศึกษา” จึงมีความหมายในสามลักษณะตามพัฒนาการ คือ

๑) เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึงการประยุกต์ หรือการนำผลิตผลจากการประยุกต์ วิทยาศาสตร์กายภาพและวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ วัสดุและอุปกรณ์มาใช้เพื่อช่วยให้การศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยได้ผ่านการทดสอบและทดลองใช้จนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เรียกว่า โสตทัศนศึกษา (Audiovisual Education) เป็นเทคโนโลยีที่มาเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาทางการฟังด้วยหูและดูด้วยตา มีลักษณะเป็นเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

๒) เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึงระบบการประยุกต์โดยยึดพฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาเป็นหลักและผสมผสานกับผลิตผลทางวิทยาศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อให้ได้วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่สอดคล้องกับกระบวนการกิจกรรม และวัตถุประสงค์ของการบริหาร วิชาการ และบริการทางการศึกษาโดยได้ผ่านการทดลองใช้จนเป็นที่ยอมรับจากองค์กรทางการศึกษานั้นๆ ลักษณะอย่างนี้เรียกได้ว่าเป็น เทคโนโลยีทางการศึกษา

๓) เทคโนโลยีการศึกษา หมายถึงระบบการประยุกต์วิทยาการสามกลุ่มเข้าเป็นระบบทางการศึกษาที่สามารถแก้ปัญหา สอดคล้องกับกระบวนการ และบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ วิทยาการสามกลุ่มได้แก่ (๑) วิทยาศาสตร์กายภาพ วิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งผลิตผลของกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ (๒) พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ผลิตผลของกลุ่มที่สองนี้ได้แก่ กระบวนการและวิธีการต่างๆ และ (๓) สารสนเทศศาสตร์ วิทยาการการจัดระบบ และวิทยาการการสร้างองค์ความรู้ โดยทั้งสามกลุ่มนี้ จะต้องผสมผสานเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และได้ผ่านการทดสอบและทดลองใช้จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางการศึกษาแล้ว

๑.๓ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา (Innovation and Educational Technology) หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ ที่ได้ประยุกต์และสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างเป็นระบบจากวิทยาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และได้ผ่านกระบวนการทดสอบและทดลองใช้จนเป็นที่ยอมรับขององค์กรว่าสามารถแก้ปัญหาและบรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารวิชาการ และบริการทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. พัฒนาการของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา

พัฒนาการของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องทางแนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอด สร้างสรรค์ และสั่งสมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์อันยาวนาน ไม่มีช่วงต่อ หรือแนวคิดที่แตกต่างตัดตอนกันเป็นช่วงๆ อย่างเด่นชัด แต่มีระยะที่เป็นวัฏจักรแห่งการพัฒนาสามระยะ คือ ระยะที่ใช้ผลิตผลทางวิทยาศาสตร์กายภาพ และวิศวกรรมศาสตร์ ระยะที่ใช้พฤติกรรมศาสตร์เป็นหลัก และระยะที่ใช้วิทยาการการจัดระบบเป็นหลัก

๒.๑ ระยะที่ใช้ผลิตผลทางวิทยาศาสตร์กายภาพและวิศวกรรมศาสตร์ การศึกษาในยุคต้นๆ เป็นการศึกษาวิธีธรรมชาติ คือเป็นวิธีการถ่ายทอดโดยตรงจากพ่อแม่สู่ลูก จากผู้ใหญ่สู่เยาวชน โดยวิธีฝึกหัดจากการปฏิบัติงานจริง เป็นต้น ต่อมาในยุคการค้าอุตสาหกรรม โดยเฉพาะหลังสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมวิชาวิทยาศาสตร์กายภาพ และวิศวกรรมศาสตร์ได้เจริญพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผลิตผลจากการประยุกต์ศาสตร์เหล่านี้เป็นวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ขึ้นมามากมาย เช่น เทคโนโลยีการพิมพ์ การถ่ายภาพนิ่ง ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพ เป็นต้น ประกอบกับสังคมมีความจำเป็นที่จะต้องฝึกเยาวชนจำนวนมากให้มีความรู้และความชำนาญเหมือนๆ กัน เพื่อการทำงานประสานกับเครื่องจักรในโรงงาน จึงเกิดการศึกษาระบบชั้นเรียนขึ้น ซึ่งเป็นระบบที่ผู้สอนหนึ่งคนจะต้องรับผิดชอบต่อการสอนผู้เรียนจำนวนมาก การนำวัสดุและอุปกรณ์จากผลผลิตทางเทคโนโลยีอุตสาหกรรมมาใช้เป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดประสบการณ์ในชั้นเรียนจึงเป็นช่องทางที่จะทำให้การศึกษาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ วัสดุและอุปกรณ์ที่นำมาใช้เพื่อการศึกษาในช่วงนี้เป็นสิ่งช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ทางเสียง (โสตะ) และทางตา (ทัศนะ) เป็นส่วนมาก วิชาศึกษาศาสตร์แขนงนี้จึงเรียกชื่อว่า แขนงวิชาโสตทัศนศึกษา (Audiovisual Education)

แนวคิดและหน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อเทคโนโลยีการศึกษาในระยะนี้ คือ แนวคิดเรื่องกรวยประสบการณ์ของเดล “Dale’s Cone of Experience” (Dale 1969)

แนวคิดเรื่องโมดของความคิดของบรูเนอร์ “Bruner’s Modes of Representation” (Bruner 1966)

ในประเทศไทย กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งแผนกโสตทัศนศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ สังกัดกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบัน) โดยศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เปิดสอนวิชาโสตทัศนศึกษาขึ้น โดยมีแผนกโสตทัศนศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ และในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยอาจารย์สำเภา วรางกูร ได้จัดตั้งแผนกโสตทัศนศึกษาขึ้น และเปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาโทในปี พ.ศ. ๒๕๐๗

๒.๒ ระยะยึดพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลัก วิทยาการต่างๆ ของโลกได้พัฒนาขึ้นมาอย่างรวดเร็วมากนับจากยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา เป็นผลให้การเรียนการสอนในช่วงเวลานี้ แม้ผู้สอนจะใช้เครื่องมือโสตทัศนศึกษาต่างๆ เข้าช่วยก็ไม่อาจครอบคลุมเนื้อหาสาระได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขึ้นมาใหม่ได้ หรือแม้จะนำเสนอได้ครบถ้วนโดยใช้สื่อโสตทัศนูปกรณ์ ผู้เรียนก็ไม่สามารถจะรับได้เพราะขัดกับหลักการทางพฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เป็นต้น ดังนั้น วิธีการทางการศึกษาในระยะนี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงมาเน้นการวางแผนทางการศึกษาโดยคำนึงถึงข้อมูลป้อนเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ที่ต้องการ (Output) ให้มีความสอดคล้องกับหลักการของกลุ่มพฤติกรรมศาสตร์ แล้วเลือกนำเสนอโดยสื่อโสตทัศนูปกรณ์ที่เหมาะสมกับแต่ละขั้นตอนให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด แนวปฏิบัติในการวางแผนทางการศึกษานี้ ทำให้เกิดวิธีระบบ (Systems Approach) ขึ้น

แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาในระยะนี้มีต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ระยะแรก เช่น แนวคิดของสกินเนอร์ (Skinner’s Operant Conditioning) เครื่องสอนและโปรแกรมการสอนของคราวเดอร์ (Crowder’s Teaching Machine and Programmed Instruction) ทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่ (Gagné’s Condition of Learning) การประเมินการศึกษาของบลูม (Bloom’s Taxonomy of Education) ข้อสรุปโดยรวมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้คือ (๑) นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องประยุกต์ไปจากทฤษฎีการเรียนรู้ (๒) ระบบการเรียน การสอน

ต้องมีการทดสอบเพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงระบบไม่ใช่การสอบวัดผู้เรียนเพียงอย่างเดียว

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษาที่เกิดขึ้นในระยะนี้ได้แก่ การเรียนการสอนแบบโปรแกรม ตำราแบบโปรแกรม ชุดการเรียนแบบกลุ่มกิจกรรม ชุดการเรียนด้วยตนเอง ชุดการเรียนการสอนด้วยคอมพิวเตอร์ ในประเทศไทยมีระบบการสอนแบบศูนย์การเรียน ที่พัฒนาและเผยแพร่โดยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ชุดการสอนทางไกล โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้น

๒.๓ ระยะที่ใช้วิทยาการการจัดระบบเป็นหลัก ช่วงเวลานี้เป็นระยะเชื่อมต่อระหว่างสังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มาสู่ระบบสังคมข่าวสาร ซึ่งเป็นสังคมที่มีระบบสารสนเทศเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญ สังคมโลกสามารถประสานสัมพันธ์ และดำเนินกิจการทุกอย่างร่วมกันได้อย่างไร้พรมแดน การศึกษามีลักษณะเด่นที่เปลี่ยนไป คือ (๑) เป็นการศึกษารายบุคคล (๒) การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต (๓) การศึกษาเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ (๔) บุคคลมีอิสระที่จะกำหนดแผนการศึกษาของตนเองและ (๕) การรู้มากไม่ใช่เป้าหมายสำคัญทางการศึกษา แต่เป้าหมายหลัก คือ บุคคลจะต้องมีความสามารถใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตของตนเองและส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการวางแผนการศึกษาให้สอดรับกับหลักพฤติกรรมศาสตร์ และการสื่อสารอย่างรัดกุมเท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ต้องเพิ่มวิทยาการกลุ่มที่ ๓ คือ กลุ่มวิทยาการการจัดระบบสารสนเทศศาสตร์ และวิทยาการการสร้างองค์ความรู้ เข้ามาเป็นแกนหลักในการจัดระบบให้ผสมผสานเข้ากับวิทยาการกลุ่มที่ ๑ คือ วิทยาศาสตร์กายภาพ และวิศวกรรมศาสตร์ และกลุ่มที่ ๒ คือ พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา โดยเฉพาะระบบทางการศึกษาที่จัดขึ้นใหม่จะต้องสามารถเผยแพร่และสื่อสารผ่านเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์โทรคมนาคมและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ด้วย

๓. ขอบข่ายของนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา ได้พัฒนามาจนถึงยุคสังคมข่าวสารในปัจจุบัน ทำให้เกิดขอบข่ายภาระและหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษาที่เรียกชื่อว่า

นักโสตทัศนศึกษา นักเทคโนโลยีการศึกษา นักนวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา หรือนักเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มีขอบข่ายครอบคลุม ๗ ด้านได้แก่ (๑) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดและออกแบบระบบ (๒) นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางด้านวิธีการทางการศึกษา (๓) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านพฤติกรรมการศึกษา (๔) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านสารสนเทศและสื่อการศึกษา (๕) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดการศึกษา (๖) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา และ (๗) นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการประเมินทางการศึกษา

๓.๑ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดและออกแบบระบบ ขอบข่ายนี้เป็นเรื่องสำคัญระดับต้นๆ เพราะในกระบวนการทางการศึกษาทั้งหลายจะต้องมีการวางแผน เตรียมการ และดำเนินการอย่างเป็นระบบ กิจการและกิจกรรมทุกอย่างทางการศึกษา จะต้องมีการแจกแจงและวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ให้ชัดเจนจนสามารถที่จะสังเคราะห์เข้าเป็นองค์รวมเดียวกัน สามารถสร้างแบบจำลองให้เห็นวิธีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ พร้อมที่จะทดสอบประสิทธิภาพและนำไปใช้จริงได้

นักเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดและออกแบบระบบได้โดยเฉพาะ (๑) เทคโนโลยีการวิเคราะห์ระบบ (๒) เทคโนโลยีการสังเคราะห์ระบบ (๓) เทคโนโลยีการสร้างแบบจำลองระบบ และ (๔) เทคโนโลยีในการทดสอบและเผยแพร่ระบบ

๓.๒ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านวิธีการทางการศึกษา ขอบข่ายนี้ นักเทคโนโลยีการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถด้านหลักและทฤษฎีทางการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ พร้อมที่จะประยุกต์ ดัดแปลง และออกแบบมาใช้ในวิธีการทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๓ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านพฤติกรรมการศึกษา พฤติกรรมการศึกษาหมายถึง การกระทำ การแสดงออก การปฏิบัติ และการดำรงตนในกิจกรรมและภารกิจทางการศึกษาของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การฝึกอบรม และการศึกษาทางไกล ในแต่ละระบบประกอบไปด้วยพฤติกรรมด้านการบริหารวิชาการ และการบริการทางการศึกษา

เนื้อหาสาระของขอบข่ายนี้เน้นเทคโนโลยีและการประยุกต์วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ ติดตาม ตรวจวัด ประมวล ประเมิน และประกันคุณภาพทางพฤติกรรมการศึกษาที่พึงประสงค์

๓.๔ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านสารสนเทศและสื่อการศึกษา ขอบข่ายนี้ครอบคลุมหลักการ ทฤษฎี และเนื้อหาสาระทางการสื่อสาร สารสนเทศ สื่อและช่องทางใน ๓ บริบท คือ ด้านการบริหาร ด้านวิชาการ และด้านบริการการศึกษา

๓.๕ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดการศึกษา ขอบข่ายนี้นอกจากจะครอบคลุมหลักการ ทฤษฎี กฎเกณฑ์ และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร วิชาการ และบริการการศึกษาในระบบทางการศึกษาทั้ง ๕ ระบบหลักแล้ว ยังจะต้องครอบคลุมเทคโนโลยีด้านวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่จะทำให้การจัดการศึกษาทั้งมวลดำเนินไปตามหลักการนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

๓.๖ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ขอบข่ายนี้มีความสำคัญมากต่อผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับการศึกษาในยุคสังคมข่าวสารนี้ เนื้อหาสาระของขอบข่ายนี้ครอบคลุมสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จิตภาพ และทางสังคม ซึ่งในกระบวนการทางการศึกษา จะต้องใช้เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจ เป็นตัวกำหนดทิศทางของการศึกษา เป็นตัวเนื้อหาสาระของการศึกษา เป็นตัวกำหนดแนวคิด และเป็นเครื่องในการถ่ายโอน (transform) และการถ่ายโยง (transfer) การเรียนรู้ด้วย นอกจากจะครอบคลุมเนื้อหาสาระด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาแล้วยังจะต้องสามารถนำขอบข่ายอื่นมาประสานสัมพันธ์และประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย

๓.๗ นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านการประเมินทางการศึกษา ขอบข่ายนี้ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการในการประเมินการศึกษาอย่างครบวงจร คือ ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และเทคโนโลยีในการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) และข้อมูลล่วงหน้า (feedforward) ของระบบทางการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละระบบและแต่ละด้านด้วย

นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เพราะนวัตกรรมเป็นเรื่องของการคิดค้นหรือการกระทำใหม่ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ส่วนเทคโนโลยีเป็นการนำเอาสิ่งต่างๆ รวมทั้งวิธีการเข้ามาประยุกต์ใช้กับการทำงานหรือแก้ปัญหาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด สถานศึกษาจึงควรส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิต การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลเพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

เอกสารอ้างอิง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (๒๕๒๓). **หน่วยที่ ๑ แนวคิดเทคโนโลยีการศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ฝ่ายการพิมพ์ สำนักเทคโนโลยีการศึกษา.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และวาสนา ทวีกุลทรัพย์. (๒๕๔๘). **หน่วยที่ ๑ สามัญทัศน์เทคโนโลยีการศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑).** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นิคม ทาแดง. (๒๕๔๔). **เส้นทางสู่เทคโนโลยีการศึกษา.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (๒๕๓๖). **หน่วยที่ ๑๐ การจัดระบบทางการศึกษายุคสังคมข่าวสาร ประมวลสาระชุดวิชา การจัดระบบทางการศึกษา บัณฑิตศึกษา.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (๒๕๓๗). **หน่วยที่ ๑๔ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในยุคสังคมข่าวสาร ประมวลสาระชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บัณฑิตศึกษา.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (๒๕๔๖). **หน่วยที่ ๖ เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษากับการศึกษา ประมวลสาระชุดวิชา บริบททางการศึกษา บัณฑิตศึกษา.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (๒๕๓๙). **หน่วยที่ ๒ การสอนในฐานะระบบ เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีการสอน.** นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Bruner, J R. (1966). **Towards a Theory of Instruction.** Cambridge, Massachusetts : Belknap Press.

Dale, E. (1969). **Audio Visual Methods in Teaching.** New York : Holt, Rinehart and Winston.

Gagné. R. and Briggs, L. J. (1974). **Principles of Instructional Design.** New York : Holt, Rinehart and Winston.

Knirk, F. G. and Childs, J. W. (ed.). (1968). **Instructional Technology.** New York : Holt, Rinehart and Winston.

ขนาดจริง : กว้าง ๑๖ ซม. ยาว ๒๔ ซม.

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

*ดร.อุสิรา โสตถิพันธุ์**

ความสำคัญ

ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาของชาติ โดยเป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนของชาติซึ่งเป็นผู้รับบริการทางการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและคุณภาพ ดังนั้น ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะอย่างสูงในการประกอบวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และประพฤติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งมีคุณภาพและมาตรฐานในการปฏิบัติงานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ด้วยกฎหมายดังกล่าวพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงกำหนดให้วิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง หรือเรียกว่าวิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม

---

* Doctor of Organization Development and Transformation (DODT) จากมหาวิทยาลัย Cebu Doctors' University of Philippines นายกสมาคมครูสถานศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ที่ปรึกษาคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ประธานหลักสูตรเคหบริบาล มูลนิธิพระดาบส กรรมการคุรุสภา และผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนอนุบาลพุทธชาด

การกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม นับเป็นความก้าวหน้าของวิชาชีพทางการศึกษาและเป็นการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาให้สูงขึ้น อันจะเป็นผลให้ผู้รับบริการทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นด้วย ซึ่งจะทำให้วิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพได้รับความเชื่อถือศรัทธา มีเกียรติและศักดิ์ศรีในสังคม โดยมีเงื่อนไขสำคัญในการควบคุมการประกอบวิชาชีพ กล่าวคือ

๑) กำหนดให้มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพ

๒) กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพต้องได้รับอนุญาต โดยมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเป็นหลักฐานการอนุญาตและห้ามไม่ให้ประกอบวิชาชีพควบคุมโดยไม่ได้รับอนุญาต หากฝ่าฝืน ก็จะได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด

๓) กำหนดให้ผู้ได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดจรรยาบรรณของผู้ได้รับใบอนุญาต หรือผู้อื่น กล่าวหาหรือกล่าวโทษผู้ประกอบวิชาชีพนั้นๆ ได้

๔) กำหนดให้มีสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา หรือเรียกชื่อว่า “คุรุสภา” เป็นองค์กรวิชาชีพรับผิดชอบดำเนินการควบคุมดูแลวิชาชีพและการประกอบวิชาชีพ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพ

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้น ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพจึงเป็นหลักฐานสำคัญสำหรับการเป็นผู้มีสิทธิประกอบวิชาชีพของครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา รวมทั้งเป็นหลักประกันความรู้ความสามารถ คุณภาพและมาตรฐานของผู้ประกอบวิชาชีพและวิชาชีพทางการศึกษา

คุณลักษณะของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ เป็นหลักฐานการอนุญาตให้ผู้ประกอบวิชาชีพควบคุมตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา มีสิทธิในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และเป็นหลักฐานแสดงว่าผู้ได้รับใบอนุญาตเป็นผู้มีคุณลักษณะตามมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งเป็นเงื่อนไขว่าผู้ได้รับใบอนุญาตต้องประกอบวิชาชีพภายใต้ข้อจำกัด เงื่อนไข และต้องประพฤติปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพตามที่คุรุสภากำหนด

ผู้ที่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

ผู้ที่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ได้แก่ ผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา โดยจัดการศึกษาในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

๑) **ครู** ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

๒) **ผู้บริหารสถานศึกษา** ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

๓) **ผู้บริหารการศึกษา** ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

๔) **บุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง** ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพควบคุมอื่น

ผู้ที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

๑) ผู้ที่เข้ามาให้ความรู้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษาเป็นครั้งคราวในฐานะวิทยากรพิเศษทางการศึกษา

๒) ผู้ที่ไม่ได้ประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนแต่ในบางครั้งต้องทำหน้าที่สอนด้วย

๓) นักเรียน นักศึกษา หรือผู้รับการฝึกอบรมหรือผู้ได้รับใบอนุญาตปฏิบัติการสอน ซึ่งทำการฝึกหัดหรืออบรมในความควบคุมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษาหรือฝึกอบรม ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

๔) ผู้ที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย

๕) ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในศูนย์การเรียนตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือสถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

๖) คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

๗) ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษา

๘) บุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้

(๑) พระภิกษุที่ทำหน้าที่สอนหรือบริหารสถานศึกษา

(๒) ผู้สอนศาสนาที่ทำหน้าที่สอนในสถานศึกษา

(๓) ผู้สอนตามโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศหรือองค์กรระหว่างประเทศ

(๔) ข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำหน้าที่สอนหรือบริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

(๕) ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ผู้ทำหน้าที่สอนหรือบริหารโรงเรียน ในสังกัดกระทรวงกลาโหมที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา

บัตรประจำตัวสมาชิกคุรุสภา
ขนาดจริง : กว้าง ๕.๔ ซม. ยาว ๘.๕ ซม.

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

ความสำคัญของวิชาชีพครูได้รับการยอมรับตลอดมาว่า ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน และเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของความสำเร็จของการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศด้วย วิชาชีพครูจึงควรเป็นวิชาชีพของคนดี คนเก่ง และเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม จริยธรรม สามารถชี้นำสังคมไปในทางที่เหมาะสมได้ ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ จึงกำหนดให้มี การพัฒนาวิชาชีพครู เพื่อให้วิชาชีพครูมีมาตรฐานเช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ และอารยประเทศ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙(๔) กำหนดให้มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมาตรา ๕๓ ของพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังกำหนดให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับการให้ครูมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพมีมาตั้งแต่ครั้งเมื่อมีพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ ดังที่ นายเยื้อ วิชัยดิษฐ อดีตเลขาธิการคุรุสภา

ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่องความทรงจำและข้อคิดของคุรุสภา มีสาระโดยสรุปว่า งานของครู ซึ่งแต่เดิมมิใช่งานอาชีพ มีเทคนิคเข้าลักษณะเป็นวิชาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับวิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิศวกรรม และสถาปัตยกรรมฯ ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงทั่วไป ต้องได้รับการศึกษาในทางวิชาการและเทคนิคของวิชาชีพชั้นสูงนั้นๆ จึงจะได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพได้ ต้องมีสถาบันที่มีอำนาจอนุญาต โดยมีใบอนุญาตเป็นหนังสือให้บุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งครู และมารวม (เป็นสมาชิก) อยู่ในสถาบันเสียก่อน จึงจะปฏิบัติหน้าที่สั่งสอนอบรมได้ ทำนองเดียวกับผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงอื่นๆ ทั่วไป นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาได้เสนอหลักการและสาระสำคัญในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา โดยการสร้างจรรยาบรรณครูขึ้นควบคุมความประพฤติครู และครูต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ คุรุสภาได้เสนอแนวทางการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู โดยกำหนดให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูต้องครอบคลุมทั้งเรื่องวิชาการและจรรยาบรรณ มีมาตรฐานกลางเพียงมาตรฐานเดียว แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูสามัญ (บส) เป็นใบอนุญาตที่ออกให้กับผู้มีคุณวุฒิอย่างต่ำระดับปริญญาตรีทางการศึกษา หรือสาขาอื่นที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพครู ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนแบบเต็มเวลา

๒) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูวิสามัญ (บว) เป็นใบอนุญาตที่ออกให้กับผู้ชำนาญการวิชาเฉพาะที่ประสงค์จะประกอบวิชาชีพในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

๓) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูกิตติมศักดิ์ (บก) เป็นใบอนุญาตที่ออกให้แก่ผู้ที่คุรุสภาเห็นว่าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพดีเด่น

ประเภทของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา มี ๔ ประเภท คือ

๑) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ครูซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา ทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งครูอยู่ก่อนแล้ว ตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ ผู้ที่ประกอบวิชาชีพครูหรือจะประกอบวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖

๒) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน เช่น ผู้ช่วยครูใหญ่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในหน่วยงานทางการศึกษา

๓) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่ผู้บริหารการศึกษาซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารนอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เช่น ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งเทียบเท่าผู้บริหารนอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

๔) ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น หมายถึง ใบอนุญาตที่ออกให้แก่บุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่างๆ ซึ่งหน่วยงานการศึกษากำหนดตำแหน่งให้ต้องมีคุณวุฒิทางการศึกษา

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีอายุใช้ได้คราวละ ๕ ปี นับตั้งแต่วันออกใบอนุญาต ระหว่างเวลา ๕ ปี ก่อนต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด จึงจะมีสิทธิต่อใบอนุญาตได้

การขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๔๔ กำหนดให้ผู้ขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังนี้

๑. คุณสมบัติ

(๑) มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์

(๒) มีวุฒิปริญญาทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือมีคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง

(๓) ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

๒. ลักษณะต้องห้าม

(๑) เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(๒) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๓) เคยต้องโทษจำคุกในคดีที่คุรุสภาเห็นว่าอาจนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

เมื่อพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๖ ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา คือ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น จะต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทุกคน กฎหมายจึงกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ประกอบวิชาชีพอยู่แล้วก่อนกฎหมายมีผลใช้บังคับได้สิทธิในการประกอบวิชาชีพ และกำหนดมาตรฐานคุณสมบัติของผู้ต้องการประกอบวิชาชีพภายหลังที่กฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว โดยคุรุสภาออกข้อบังคับว่าด้วยใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาอยู่แล้วและผู้ต้องการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาดำเนินการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพภายใต้บทบัญญัติแห่งข้อบังคับดังกล่าว

คุณสมบัติตามที่กำหนดในมาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของการเข้ามาประกอบวิชาชีพทางการศึกษา คือ วิชาชีพครู โดยกำหนดให้ต้องผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี ส่วนผู้ที่จะประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาอื่น ซึ่งเป็นวิชาชีพควบคุมทางการศึกษา จะต้องมีคุณสมบัติเฉพาะสำหรับการประกอบวิชาชีพที่กล่าวแล้วนั้น โดยกำหนดให้เป็นไปตามข้อบังคับ คุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๘ แต่ทั้งนี้ จะไม่กระทบสิทธิของผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น อยู่ก่อนวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๖

ขั้นตอนการขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

การขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น มีขั้นตอนดังนี้

๑. การจัดเตรียมแบบคำขอและเอกสารหลักฐาน

๒. การชำระเงินค่าธรรมเนียม

๓. การยื่นแบบคำขอ (แบบ คส. ๐๑)

๔. การออกหนังสือรับรองสิทธิ

๕. การส่งแบบคำขอไปยังสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

เอกสารอ้างอิง

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (๒๕๔๓). **สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู**. กรุงเทพมหานคร : ที.พี. พริ้นท์ จำกัด.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ. (๒๕๔๓). **รายงานการวิจัยเรื่องใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู**. กรุงเทพมหานคร : ที.พี. พริ้นท์ จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **คู่มือ ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๗). **กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เล่ม ๑, ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๗). **คู่มือผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๗). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. สำนักมาตรฐานวิชาชีพ. (๒๕๔๙). **แนวทางการกำกับดูแลผู้ประกอบวิชาชีพครู : เอกสารการประชุมปฏิบัติการ**.

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

นายทวี บุณยเกตุ

"...การศึกษาของชาติหาได้อยู่ที่มีโครงการที่ดีเท่านั้นไม่ แต่เราต้องมีครูด้วย คือต้องได้ครูที่มีความสามารถในอันที่จะสอนเด็กทั้งในด้านวิชาการและในทางอบรมจิตใจ ซึ่งประการหลังนี้ถือว่าสำคัญที่สุด..."

คัดจากบันทึกเรื่องพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘

ของนายทวี บุณยเกตุ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

นายทวี บุณยเกตุ
ผู้ประสาธน์การคุรุสภา
สภาครูและบุคลากรทางการศึกษาไทย

*บุญช่วย ทองศรี**

นับจากพุทธศักราช ๒๔๘๘ ครูไทยทั้งประเทศย่อมรำลึกถึงคุณูปการของบูรพาจารย์ของชาติท่านหนึ่ง คือ นายทวี บุณยเกตุ ผู้สถาปนาสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (คุรุสภา)

นายทวี บุณยเกตุ (๒๔๔๗ - ๒๕๑๔) ดำรงชีวิตในช่วงห้ารัชกาล แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากปลายรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทั่งถึงต้นรัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

นายทวี บุณยเกตุ เกิดที่อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๔๗ เป็นบุตรของพระยารณชัยชาญยุทธ (ถนอม บุณยเกตุ) และคุณหญิงทับทิม

---

* การศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา อดีตประธานสมาพันธ์ครูภาคใต้ ประธานโครงการครูพัฒนาลุ่มทะเลสาบ สำนักนายกรัฐมนตรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกรรมการคุรุสภา ประธานสมัชชาเครือข่ายสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา

(สกุลเดิม ศรีเพ็ญ) ในช่วงเวลานี้บิดารับราชการในกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่บริหารปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อยังเยาว์ท่านต้องติดตามบิดามารดาไปตามหัวเมืองต่างๆ สุดแต่บิดาย้ายไปรับราชการยังจังหวัดใด นายทวี บุณยเกตุ ได้เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ**จันทบุรี** เพราะบิดาดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี (เจ้าเมืองจันทบุรี) ในสมัยนั้น ซึ่งได้เรียนเบื้องต้นอยู่ที่นั่นประมาณ ๕ ปี

ครั้นพุทธศักราช ๒๔๕๗ ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยารณชัยชาญยุทธไปเป็นสมุหเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลร้อยเอ็ด นายทวี บุณยเกตุ มิได้ย้ายตามบิดาแต่ได้ไปอยู่กับลุงและป้าที่กรุงเทพมหานคร

ช่วงรอยต่อวัยรุ่น ประมาณปี ๒๔๕๗ - ๒๔๖๐ **นายทวี บุณยเกตุ** ได้มีโอกาสเรียน ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย หลังจากนั้นได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนราชวิทยาลัย จนจบมัธยมปีที่ ๗ โรงเรียนราชวิทยาลัยเป็นโรงเรียนจัดตั้งตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยจึงเน้นการเรียนรู้ความเท่าเทียมทางตะวันตก ขณะเดียวกันพระองค์ดำริต้องการสร้างเยาวชนสยามว่า... **“เรามิได้เรียนมาจะเป็นฝรั่ง เราเรียนเพื่อจะเป็นชาวสยามที่มีความรู้เสมอฝรั่ง”**...

แนวคิดพื้นฐานในการจัดโรงเรียนเพื่อสร้างคนในโรงเรียนราชวิทยาลัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คงมีอิทธิพลทางความคิดต่อนายทวี บุณยเกตุเป็นอย่างสูง ซึ่งจะเห็นได้จาก**การปฏิบัติตนในชีวิตและจดหมายพ่อสอนลูก**

อิทธิพลทางความคิดนั้นเห็นได้จากพระราชหัตถเลขา ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีถึงสมเด็จกรมพระวชิรญาณวโรรส ความว่า.....

“ให้มีความวิตกว่าเด็กชั้นหลังจะ...เป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น...ต่อไปภายหน้าถ้าเป็นคนที่เล่าเรียนจะประพฤติดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปหาทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไม่ค่อยคล่องหรือโกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงมากขึ้นและพิสดารมากขึ้น”.....

ความวิตกของพระพุทธเจ้าหลวงดังกล่าวนี้จึงเป็นแนวคิดพื้นฐานของโรงเรียนราชวิทยาลัย เป็นเบ้าหลอมให้**นายทวี บุณยเกตุ** เป็นคนมีคุณภาพและคุณธรรม ก่อให้เกิดผลงานที่มีคุณูปการต่อสังคมไทยมากมาย

เมื่อนายทวี บุณยเกตุ จบจากราชวิทยาลัยแล้ว บิดาจึงส่งไปเรียนต่อ ณ Ongar Grammar School ในประเทศอังกฤษ

เห็นได้ชัดว่าฐานการเรียนรู้จากสยาม ทำให้นายทวี บุณยเกตุ โดดเด่นไม่เป็นรองใครทั้ง**สติปัญญา คุณธรรม และสมรรถนะทางกาย** ซึ่งปรากฏหลักฐานในรายงานจากผู้ควบคุมนักเรียนไทยที่นั่นสมัยนั้น

หลังปี ๒๔๖๙ ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นายทวี บุณยเกตุ ได้ย้ายไปเรียนด้านเกษตรกรรม ณ ประเทศฝรั่งเศส กระทั่งจบการศึกษาในปี ๒๔๗๑ จึงกลับกรุงสยาม

นายทวี บุณยเกตุ เริ่มต้นชีวิตด้วยความมั่นคงด้วยฐานะทางครอบครัวและการศึกษาที่บริบูรณ์ ท่านเริ่มรับราชการที่กระทรวงเกษตราธิการ เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๔๗๑ มีความก้าวหน้า ไปเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการบำรุงสัตว์ ท่าพระ จังหวัดขอนแก่น ในวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๗๔

“จุดเปลี่ยน” ของท่านก็มาถึงอีกครั้งบนเส้นทางที่ออกจะโลดโผนทางการเมือง เมื่อ**สยามประเทศ**ได้เกิดการอภิวัฒน์เปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นายทวี บุณยเกตุ ได้มีส่วนร่วมกับคณะ “ราษฎร์” เพราะช่วงศึกษาอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศส ได้ร่วมสมาคมกับเพื่อนนักเรียนไทยซึ่งมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยด้วยกัน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ นายควง อภัยวงศ์ นายประยูร ภมรมนตรี ร.ท.แปลก ขีตะสังคะ เป็นต้น การก่อการครั้งนั้นนับเป็น**ความกล้าแบบก้าวหน้าเป็นความเสี่ยงบนพื้นฐานอุดมการณ์โดยแท้**

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน **“ธรรมนูญ”** ฉบับชั่วคราว วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และวันต่อมานายทวี บุณยเกตุ ก็ได้รับการแต่งตั้ง**เป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราว** นับเป็นตำแหน่งทางการเมืองครั้งแรก

แม้จะก้าวสู่งานการเมืองอย่างจริงจัง แต่งานราชการท่านก็มิได้ละทิ้งยังคงปฏิบัติราชการในกระทรวงเกษตราธิการต่อไป

ในช่วงปี ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐ นายทวี บุณยเกตุ ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในทางการเมือง อาทิ รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี(๒๔๘๒), เลขาธิการคณะรัฐมนตรี(๒๔๘๓), รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ(๒๔๘๗), นายกรัฐมนตรี(๒๔๘๘), รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย(๒๔๘๘)

ขณะที่นายทวี บุณยเกตุ ดำรงตำแหน่งต่างๆ นั้น ประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะจุดเปลี่ยนสำคัญทางสังคมโดยสรุปได้ดังนี้

- เป็นระยะสงครามโลกที่ประเทศไทยแปรเปลี่ยนเป็นผู้ชนะสงคราม
- เป็นระยะเศรษฐกิจตกต่ำด้วยภาวะสงคราม
- เป็นระยะสังคมเกิดภาวะจลาจล
- เป็นระยะผลัดแผ่นดิน เปลี่ยนรัชสมัย ๓ รัชสมัย นั่นคือ รัชกาลที่ ๗ สละราชสมบัติ (๒๔๗๗) รัชกาลที่ ๘ สวรรคต (๒๔๘๙) และรัชกาลที่ ๙ (เริ่มครองราชย์ ๒๔๘๙)
- เป็นช่วงรอยต่อของการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางสังคมบางประการ เช่น เปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นไทย (๒๔๘๒) เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่แบบไทยจาก ๑ เมษายน (ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๕) เป็นแบบสากล คือ ๑ มกราคม ๒๔๘๔

การก้าวสู่วิถีการเมืองทำให้ นายทวี บุณยเกตุ ก้าวสู่จุดสูงสุดทางการเมืองการปกครอง คือ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๕

บทบาทและวิสัยทัศน์ของท่านซึ่งเด่นชัดในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษา วิชาชีพครู และองค์กรวิชาชีพครูอย่างสูงยิ่ง

กระบวนการเกิดองค์กรวิชาชีพครู ได้ก่อรูปมาเป็นลำดับพร้อมกับการวิวัฒนาการการศึกษา โรงเรียน และครูตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้ว เมื่อจำนวนครูเพิ่มขึ้น โรงเรียนกระจายไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น การเตรียมการพัฒนาครู การนัดพบปะสังสรรค์เพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ต่อกันจึงเกิดขึ้น เรียกว่า **วิทยาทานสถาน** ณ สี่กั๊กพระยาศรี ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น **สภาไทยาจารย์** แล้วเติบโตขยายตัวเป็น **สามัคยาจารย์สโมสรสถาน** จนกระทั่งได้จัดตั้งเป็นระบบสมบูรณ์ขึ้น ในชื่อ **สามัคยาจารย์สมาคม** แล้วเกิดเป็นคุรุสภาตามกฎหมายในปี ๒๔๘๘

ปี ๒๔๘๕ ได้ปรากฏร่องรอยในรายงานการประชุมใหญ่สามัญคุรุสภา โดยพระยาตีรณสารวิศวกรรม ความว่า **“เมื่อต้นปี ๒๔๘๕ กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอขอให้รัฐบาล (ช่วงสงครามโลก) ออกกฎหมายว่าด้วยครูขึ้นโดยเฉพาะโดยมี**

ความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมอาชีพครูยิ่งขึ้นเป็นพิเศษ แต่ร่างที่เสนอไปยังคณะรัฐมนตรีไม่ได้รับความเห็นชอบ แล้วเรื่องกฎหมายครู ก็ยุติลงเพียงนั้น”

“จนถึงสมัยที่ นายทวี บุณยเกตุ ได้มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (๒๔๘๗ - ๒๔๘๘) จึงได้รื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และในที่สุดพระราชบัญญัติครูก็ได้ตราขึ้น”

นายทวี บุณยเกตุ ได้แถลงวัตถุประสงค์สำคัญของการก่อตั้งคุรุสภา โดยใช้ถ้อยคำกระชับกินความว่า “ให้ครูปกครองครู” ซึ่งความหมายของคำ “ปกครอง” เป็นความหมายอย่างกว้าง ครอบคลุมถึงการดูแลควบคุมส่งเสริมในเรื่องจรรยา มารยาท วินัย การส่งเสริมฐานะของครูในด้านต่าง ๆ เช่นฐานะทางวิชาการหรือทางวิชาชีพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า วิสัยทัศน์อันยาวไกลของ นายทวี บุณยเกตุ ก่อเกิดล่วงหน้ากว่ากึ่งศตวรรษในการสถาปนา “สภาครู” เพราะเส้นทางอภิวัฒน์ขององค์กรวิชาชีพครูแห่งนี้คือ คุรุสภา เป็นสภาที่เป็นสถาบันของครูซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูง

นายทวี บุณยเกตุ ยึดหลักเรื่องครูเป็นสำคัญ ในการบริหารการศึกษาของชาติ ชาติไทยมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับครูอย่างสูงส่ง แตกต่างจากชาติที่เราเอาอย่างมาหลายๆ เรื่อง งานครูเราตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงรัชกาลที่ ๕ จะเห็นได้ว่ามิได้เป็นงานอาชีพ แต่เป็นหน้าที่ในทางศีลธรรมในทางอบรมสั่งสอน ทำนองเดียวกับพ่อแม่ เป็นงานสืบต่อจากพ่อแม่ ปรากฏตามประวัติการศึกษาของไทยนับตั้งแต่การศึกษาในวัด การศึกษาตามตระกูล ตามบ้าน ในวังจนเกิดมีโรงเรียน

... “การมีคุรุสภา เป็นสถาบันวิชาชีพของครูระดับชาติด้วยการตรากฎหมายครูขึ้น โดยถือว่าเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการสมัย ฯพณฯ เป็นรัฐมนตรีว่าการ ทั้งเป็นนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น และเป็นนโยบายของรัฐบาลทุกรัฐบาลว่า ครูทุกคนต้องเข้าร่วมผูกพัน อยู่ในสถาบันวิชาชีพครูสถาบันเดียวกัน มีผลเท่ากับต้องได้รับอนุญาตจากคุรุสภาให้เป็นครูได้เสียก่อนเป็นหลักการจึงจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนได้ ทำนองเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ เช่น วิชาชีพทางกฎหมาย ต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา วิชาชีพแพทย์ต้องร่วมในแพทยสภา และวิชาชีพอื่น อันจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงก็ลักษณะเดียวกัน ดังนี้นับได้ว่าเป็นการมองการณ์ไกลของนายทวี บุณยเกตุ อย่างยิ่ง”...

บัดนี้คุรุสภาจากพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ จากความเพียรพยายามของ นายทวี บุณยเกตุ ได้พัฒนาการไปอีกระดับหนึ่งนั้นคือการก้าวสู่ความเป็น

“สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา” ตามกฎหมายใหม่คือพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ แม้จะใช้ชื่อเดิมว่า “คุรุสภา” แต่ก็ได้พัฒนาไปสู่คุณภาพใหม่ที่เน้นการสร้างมาตรฐานวิชาชีพ และการควบคุมจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจำนวนเกือบหนึ่งล้านคนในยุคปัจจุบัน

ชีวิตของนายทวี บุณยเกตุ ดูเหมือนจะก้าวสู่จุดสูงสุดและลงตัวในวัย ๔๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ด้วยชีวิต ยศตำแหน่งและผลงานอันล้ำค่าเพื่อชาติ

แต่ชะตาชีวิตของท่านกลับมิได้ธรรมดาดังคาด ปัญหากลุ่มอำนาจเก่า ปัญหาการปกครองซึ่งคลี่คลายมิง่ายดังตำรา กอปรกับภาวะเศรษฐกิจทรุดโทรม ภาวะบ้านแตกสาแหรกขาดหลังสงคราม จึงเกิดการรัฐประหารเมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ การหลีกเร้นจากภัยการเมืองจึงเป็นความจำเป็นและเป็นทางออก นายทวี บุณยเกตุ จึงสมัครใจไปพำนักอยู่ที่เกาะปีนัง พร้อมด้วยภรรยาซึ่ง “รอง ศยามานนท์” ได้รวบรวมเรียบเรียงไว้ว่า “ฯพณฯ ได้สมรสกับ นางสาวอำภาศรี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ธิดาคนที่สองของพระยาวิทยาปรีชามาตย์ (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) อดีตปลัดทูลฉลองและคุณหญิงอ่อง”...

ณ เกาะปีนัง อันเป็นที่พำนักของท่านหลายปี จึงกลายเป็นที่เกิดของวรรณกรรมสอนใจที่สมบูรณ์แบบนั่นคือ “พ่อสอนลูก” ซึ่งเป็นจดหมายที่เขียนมาถึงบุตร คือ คุณวีระวัฒน์ บุณยเกตุ ๓๙ เรื่อง และถึง คุณภัทรฤดี บุณยเกตุ ๓๑ เรื่อง

นายทวี บุณยเกตุ ได้กลับสู่กรุงเทพฯ อีกครั้งในปี ๒๕๐๐ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำรัฐประหารยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

ปี ๒๕๐๐ - ๒๕๑๔ เป็นเส้นทางความรุ่งโรจน์อีกช่วงเวลาหนึ่งเมื่อท่านกลับสู่การเมืองในฐานะสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒) ต่อมาก็ก้าวสู่จุดสูงสุดของสภานิติบัญญัติ คือเป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑

หากชีวิตของ นายทวี บุณยเกตุ เป็นเทียนชัย ที่จุดประกายส่องสว่างสร้างงานและนำทางทั้งในสังคม วงการศึกษาและวิชาชีพครู ด้วยกาลเวลาอันยาวนานจนตนเองลืมดูว่าแท่งเทียนเล่มนี้ได้หลอมตัวละลายตนไปเกือบติดเชิงแล้ว

อีกสามปีต่อมา นายทวี บุณยเกตุ ได้ป่วยเป็นโรคหัวใจและถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๒๓.๒๐ น. ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒ ถนนเศรษฐศิริสามเสนใน อำเภอพญาไท นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

ด้วยความยิ่งใหญ่และคุณูปการอันทรงคุณค่าของ นายทวี บุณยเกตุ ที่มีต่อสังคมไทยในช่วงชีวิตหนึ่งนั้นมีหลายด้านนัก ครูไทยและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาไทยนั้นถือว่าท่านคือปูชนียาจารย์ต้นแบบที่พึงเคารพและรำลึกถึงอย่างแท้จริง

จากลำดับความทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นสำนึกน้อมกตัญญูต่อบูรพาจารย์ผู้ประสาธน์การสภาครู ดังที่เปิดความไว้เบื้องต้น บัดนี้ท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อวิชาชีพครูยิ่งกาลเวลาผ่านไปผลึกวิสัยทัศน์แห่ง “สภาครู” ไม่มีวันสลาย มีแต่จะวิวัฒนาการไปตามการเปลี่ยนแปรของโลก

ด้วยเหตุนี้ นายทวี บุณยเกตุ จึงได้รับการสักการะและรำลึกในฐานะปูชนียาจารย์ผู้ประสาธน์การสภาครู หรือสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ทวี บุณยเกตุ. (๒๕๔๘). **พ่อสอนลูก.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิทวี บุณยเกตุ.

พระตีรณสารวิศวกรรม. (๒๔๘๘). **การประชุมใหญ่สามัญคุรุสภา.** ๒๔ ธันวาคม.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๑๔). **การศึกษา.** ม.ป.ท.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๒๖). **การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ ๕.** กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

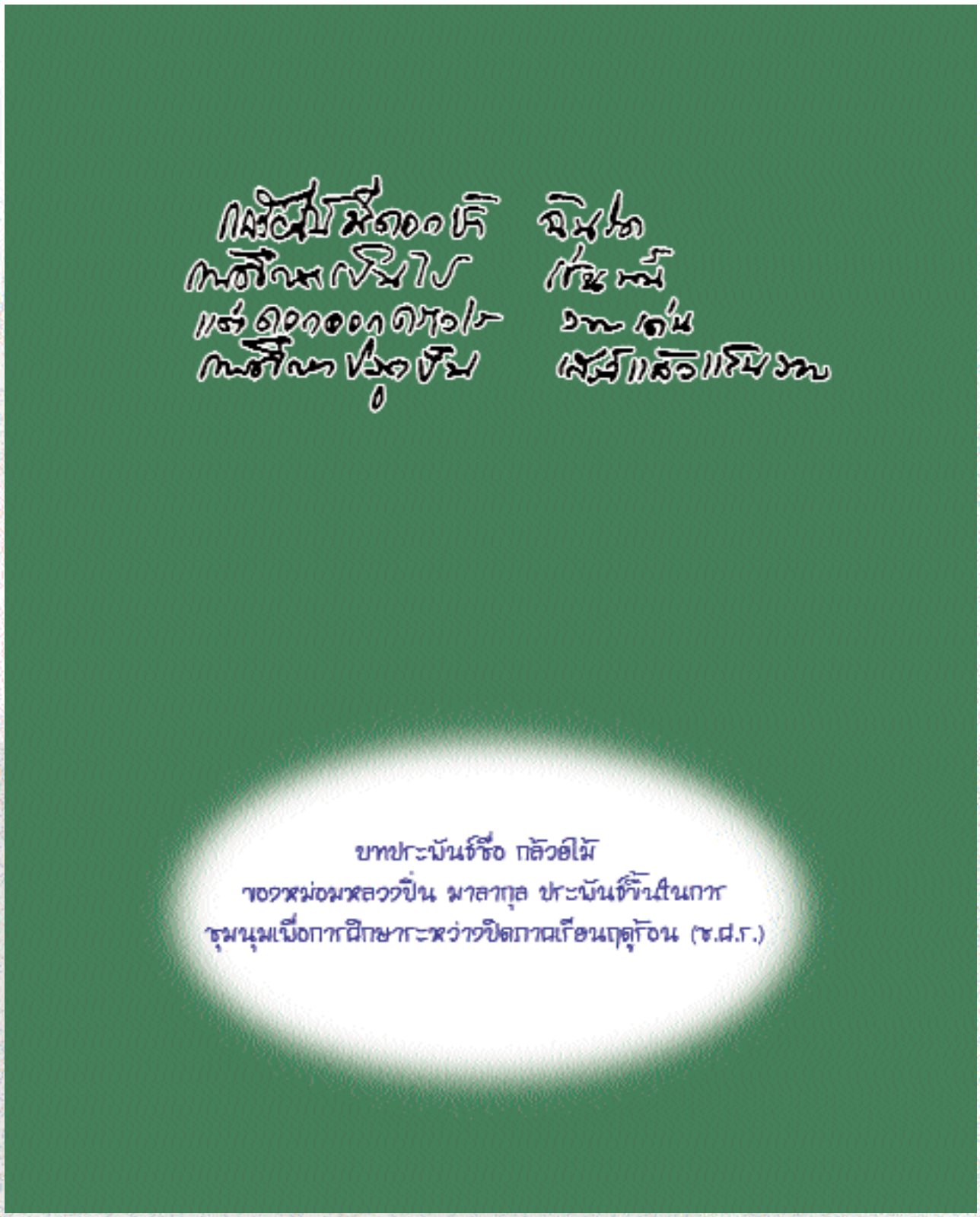
สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. **ประวัติครู.** (๒๕๑๖). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

บทปาะบันธ์ชื่อ กล้วยไม้
ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ปาะบันธ์ขึ้นในการ
ชุมนุมเพื่อการศึกษาระหว่างปิดภาคเรียนฤดูร้อน (ช.ฝ.ร.)

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ดร.จักรพรรดิ วะทา*

“...ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาของไทย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอยู่เป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ข้าพเจ้าเข้ารับการศึกษาเพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่าท่านเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าท่านหนึ่ง แม้ว่าจะไม่เคยได้เรียนกับท่านโดยตรง

เมื่อเรียนจบ การงานชักนำให้ข้าพเจ้าต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกๆ ระดับ ทั้งในด้านการเป็นครู และการหาทางให้บุคคลอื่นได้รับการศึกษาอบรมที่ดีที่สุดเท่าที่ความสามารถของบุคคลนั้นมีอยู่ ข้าพเจ้าได้อ่านบทความของ ม.ล.ปิ่น เช่น เรื่อง “พัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค” ที่ท่านอธิบายวิธีการจัดการศึกษาระดับต่างๆ

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขาธิการคุรุสภา

ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน อนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา วิธีแบ่งเขตการศึกษา การตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ทับแก้ว) ทั้งในด้าน หลักปรัชญาของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและขั้นตอนดำเนินการก่อสร้างและจัดตั้งที่เป็นรูปธรรม

งานอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้เห็นแนวความคิดของ ม.ล.ปิ่น คือ มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ท่านเอาใจใส่งานให้ข้อคิดและข้อสังเกตที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับมูลนิธิและเรื่องอื่นๆ ทั่วๆ ไป เช่น วิธีสังเกตการณ์ หรือพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงานหรือตรวจการ การบันทึกที่ไม่เป็นลักษณะรายงาน การประชุมแบบราชการ (คือทำเรื่องหนักเป็นเรื่องเบาสมองที่บุคคลทั่วไปจะอ่านได้) การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากิจการที่เริ่มต้นดีแล้วให้ก้าวหน้าขึ้น

นับเป็นโชคดีของข้าพเจ้าที่ในชีวิตได้พบผู้ใหญ่ที่ทำงานจริง ตั้งใจจริง มีความรู้สุขุมรอบคอบ และเอื้ออารีเช่นนี้ ข้าพเจ้าจะจดจำรำลึกตลอดไป....”

พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้อัญเชิญมาข้างต้น เป็นประจักษ์พยานได้อย่างแจ่มแจ้งแล้วว่า ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ของไทย มีผลงานที่เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติอย่างมหาศาล เกียรติคุณของท่านเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

ชาติกำเนิด

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบุตรเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) อดีตเสนาบดีกระทรวงธรรมการ กับท่านผู้หญิงเสงี่ยม (สกุลเดิม วสันตสิงห์) ท่านเกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ เวลา ๐๙.๐๕ น. ณ บ้านถนนอัษฎางค์ ตรงมุมแพร่งนารา กรุงเทพมหานคร ต่อมาได้ย้ายบ้านมาอยู่บ้าน “วิสุทธิคาม” ที่ถนนดำรงรักษ์ กรุงเทพมหานคร มีพี่น้องรวมทั้งท่านด้วย จำนวน ๑๐ คน คือ

๑. หม่อมหลวง(หญิง) ปก มาลากุล
๒. หม่อมหลวง(หญิง) ป้อง มาลากุล

๓. หม่อมหลวง(หญิง) ปอง มาลากุล
๔. หม่อมหลวง(ชาย) ปิ่น มาลากุล
๕. หม่อมหลวง(หญิง) เปนศรี มาลากุล
๖. หม่อมหลวง(หญิง) เปี่ยมสิน มาลากุล
๗. หม่อมหลวง(ชาย) ปนศักดิ์ มาลากุล
๘. หม่อมหลวง(หญิง) ปานตา มาลากุล
๙. หม่อมหลวง(ชาย) ประวัติ มาลากุล (ต่างมารดา)
๑๐. หม่อมหลวง(หญิง) นกน้อย มาลากุล (ต่างมารดา)

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สมรสกับนางสาวดุษฎี ไกรฤกษ์ (คือท่านผู้หญิง ดุษฎีมาลา มาลากุล ณ อยุธยา) บุตรีเจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์) กับท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ไม่มีบุตรธิดา

การศึกษา

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้เริ่มการศึกษาที่บ้านเมื่ออายุประมาณ ๔ ขวบ โดยมีครูมาสอน คือ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระยาอนุศาสน์พณิชยการ (แฉล้ม คุปตาลักษณ์) พ.ศ. ๒๔๕๒ พระยาพาณิชย์ศาสตร์วิธาน (อู๋ พรรธนแพทย์) และ พ.ศ. ๒๔๕๓ หลวงไวทเยศ (ม.ล. เชื้อ อิศรางกูร) จนอายุได้ ๗ ปี จึงได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (ตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนวัดราชบูรณะ) ท่านเรียนอยู่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยจนสอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ขณะมีอายุได้ ๑๐ ปี ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๔๕๗ บิดาได้นำเข้าถวายตัวต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ย้ายเข้าไปเรียนที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ปัจจุบันคือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ขณะที่กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดระบบนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ขึ้น และศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้เป็นนักเรียนมหาดเล็กรับใช้รุ่นแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ก็สามารถสอบผ่านชั้นมัธยมปีที่ ๕ และได้เลื่อนไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ โดยศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเอง ตลอดเวลาที่เป็นนักเรียนมหาดเล็กรับใช้อยู่ประมาณ ๖ ปี เศษ

พ.ศ. ๒๔๖๔ ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับทุนของกระทรวงธรรมการ ไปศึกษาวิชาโบราณตะวันออก (สันสกฤต) ณ ประเทศอังกฤษ ท่านได้ศึกษาด้านภาษาและประเพณีอยู่ประมาณปีเศษ จากนั้นจึงได้เข้าศึกษา ณ School of Oriental Studies มหาวิทยาลัยลอนดอน และปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด เพิ่มเติม อีก ๑ ปี แต่ในปลายปี ต้องเดินทางไปรักษาตัวที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นเวลาประมาณปีครึ่ง พ.ศ. ๒๖๗๔ มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดได้พิจารณามอบปริญญาโททางอักษรศาสตร์ (M.A.) ให้ท่านและเมื่อได้รับปริญญาโทแล้วจึงเดินทางกลับประเทศไทย

ระหว่างรับราชการ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้เข้าศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นแรกระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๔๙๙ นอกจากนี้ ท่านยังได้รับปริญญากิตติมศักดิ์ จากสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕ ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้รับปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (L.L.D.) จากมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา

พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (โบราณคดี) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาและวรรณคดีไทย) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

หน้าที่และความรับผิดชอบ

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เริ่มรับราชการถวายตัวเป็นมหาดเล็กตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้เข้ารับ

ราชการเป็นอาจารย์ประจำกองแบบเรียน กรมวิชาการ และได้ย้ายไปเป็นอาจารย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นหัวหน้าแผนกฝึกหัดครูมัธยม คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๘๕ ย้ายไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๙ ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จนถึงวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ และในระหว่างดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เป็นผู้รักษาการตำแหน่งอธิบดีกรมวิชาการ รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู และรักษาการในตำแหน่งอธิการบดีวิทยาลัยวิชาการศึกษา ควบคู่ไปด้วย

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อมีการรวมกระทรวงวัฒนธรรมเข้ากับกระทรวงศึกษาธิการ ท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการติดต่อกัน ๔ สมัย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๒ รวมเป็นเวลา ๑๑ ปีครึ่ง กล่าวคือ สมัยที่ ๑ รัฐบาลนายพจน์ สารสิน สมัยที่ ๒ รัฐบาลพลโทถนอม กิตติขจร สมัยที่ ๓ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสมัยที่ ๔ รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จึงได้ลาออก รวมทั้งเมื่อพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

ในด้านต่างประเทศ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ร่วมมือกับนานาประเทศในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม รวมทั้งด้านอื่นๆ โดยได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาและทำหน้าที่ในองค์กรด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมระหว่างประเทศหลายบทบาท อาทิใน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นผู้อำนวยการสัมมนา เรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ในชนบท (Rural Adult Education for Community Action) ของ UNESCO ณ ประเทศอินเดีย ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ และ ๒๔๙๗ เป็นกรรมการบริหาร (Executive Board) ของ UNESCO ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ เป็นรองประธาน การประชุมสมัชชาของ UNESCO ที่เมืองมอนเตวิเดโอ ประเทศอุรุกวัย และเป็นรองประธาน การประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษานานาชาติ (International Bureau Education) ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นผู้ริเริ่ม

ก่อตั้งองค์การ SEAMEO (Southeast Asia Ministers of Education Organization) และได้ลงนามในสัญญา SEAMEO ในนามรัฐบาลไทย ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ยังได้ประดิษฐ์คิดค้นสร้างนวัตกรรม ให้เกิดขึ้นในวงการศึกษาไทย เช่น การก่อตั้งมหาวิทยาลัยในภูมิภาค การสร้างห้องสมุดเสียง รวมทั้งท่านได้เขียนหนังสือ บทความ บทละคร และบทประพันธ์ต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนมีคุณค่าต่อการศึกษา วัฒนธรรม ความบันเทิง และความรักชาติบ้านเมือง ข้อเขียนของท่าน ได้แก่ บทละคร ๖๑ เรื่อง คำประพันธ์ ๒๕ เรื่อง เรื่องการศึกษา ๕๗ เรื่อง การท่องเที่ยว ๘ เรื่อง และเรื่องเบ็ดเตล็ด ๕๒ เรื่อง กล่าวโดยเฉพาะด้านการศึกษาท่านได้ประพันธ์โคลงสี่สุภาพ กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครู เป็นแนวทางการจัดการศึกษามาจนปัจจุบัน ดังตัวอย่างที่เป็นอมตะดังต่อไปนี้

“กล้วยไม้มีดอกช้า ฉันใด
การศึกษาเป็นไป เช่นนั้น
แต่ดอกออกคราวไร งามเด่น
การศึกษาปลูกปั้น เสร็จแล้วแสนงาม”

** ** **

“ถิ่นไทยในป่ากว้าง ห่างไกล
แสงวัฒนธรรมใด ส่องบ้าง
เห็นเทียนอยู่รำไร เล่มหนึ่ง
ครูนั่นแหละอาจสร้าง เสกให้ชัชวาล”

** ** **

“ชาติยืนยง คงอยู่ เพราะครูดี
สำคัญนัก หน้าที่ เรามีอยู่
งานก่อสร้าง ห้างหอ ยากพอดู
แต่งานครู ยากยิ่ง กว่าสิ่งใด”

“การเป็นครู นั้นไซร้ ไม่ลำบาก
แต่สอนดี นั้นยาก เป็นหนักหนา
เพราะต้องใช้ ศิลปวิทยา
อีกมีความเมตตา อยู่ในใจ”

คุณงามความดี

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้สร้างผลงานไว้กับวงการศึกษาไทยและระหว่างประเทศไว้มากมาย ตลอดเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งต่างๆ ท่านได้ริเริ่มสร้างสรรค์งานใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อการศึกษาอยู่เสมอ ถือได้ว่าเป็นผู้นำการศึกษาพัฒนาสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ด้านคุณูปการต่อการศึกษาดังกล่าว ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในการประชุมสมัยสามัญ ครั้งที่ ๓๑ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ให้เป็นนักการศึกษาดีเด่น (Great Educator) และได้มีมติเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ประกาศยกย่องให้ ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ในวาระครบ ๑๐๐ ปีเกิด (พ.ศ. ๒๕๔๖) เป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นของโลกสาขาการศึกษา วัฒนธรรม วรรณกรรม การสื่อสาร

พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ประกาศเกียรติคุณให้ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ โดยเห็นว่า ท่านเป็นปูชนียบุคคลซึ่งทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติเป็นอเนกประการ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมการศึกษาของชาติ มีความปราดเปรื่องและเชี่ยวชาญทางด้านวรรณศิลป์อย่างสูงยิ่ง สามารถนำชั้นเชิงทางวรรณศิลป์มาประยุกต์ใช้ถ่ายทอดความรู้ และศิลปวิทยาการ ทั้งในด้านการศึกษา คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและอักษรศาสตร์ อำนวยประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แก่วงการศึกษาและสังคม ดำรงรักษาคุณค่าของงานด้านวรรณศิลป์ และอักษรศาสตร์ไว้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติไทยอย่างดียิ่ง อีกทั้งท่านยังได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นราชบัณฑิตสำนักศิลปกรรมประเภทวรรณคดี สาขาวรรณคดีและภาษาศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ และเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นบำเหน็จแห่งคุณงามความดี ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๕ เหรียญจักรพรรดิมาลา

พ.ศ. ๒๔๙๗ ทุติยจุลจอมเกล้า
มหาวชิรมงกุฎ

พ.ศ. ๒๕๐๐ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๕๑๐ ปฐมจุลจอมเกล้า

พ.ศ. ๒๕๒๖ เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

พ.ศ. ๒๕๓๒ เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นสิริยิ่ง รามกีรติ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๕๐๕ Great Cross with Star and Sash (เยอรมนี)

พ.ศ. ๒๕๐๗ Grand Coron Leopold (เบลเยี่ยม)
Sacred Treasure 1st Class (ญี่ปุ่น)

พ.ศ. ๒๕๑๐ The Order of Distinguished Diplomatic Merit Service 1st Class (เกาหลี)

พ.ศ. ๒๕๑๑ Grand Cordon of Order of Brilliant Star (จีนคณะชาติ)

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อุทิศตนเพื่องานมาตลอดชีวิตและทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างมหาศาล จนเกียรติคุณของท่านเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง นับว่าท่านเป็นปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทยอย่างแท้จริง

อุบัติมาเพื่อทำงาน

อุบัติมาข้าถูกใช้ ทำงาน
เตรียมอุดมศึกษาขาน ชื่อก้อง
แล้วสร้างอุทยาน เชียงใหม่
ที่ประชาชนร้อง อยากได้ ม.ช.
แล้วก็ไปก่อสร้าง สนามจันทร์
ทับอุทยานอัน กษัตริย์สร้าง
กลับมาสถาบัน มีเกียรติ
วชิระอนุสรณ์ข้าง ท่าท้าววาสุกรี
ราชบุรีบัดนี้ร้อง เรียกตัว
บ้านไร่ไม่ต้องกลัว ก่อสร้าง
สถาบันนี้พันพัว กับลูก เสือแฮ
เห็นถนัดวัดร้าง สักล้อมเรียงรายฯ

(บทนิพนธ์ของศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล)

เอกสารอ้างอิง

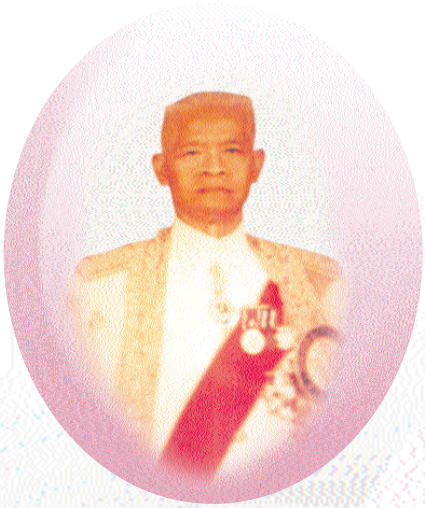
คณะกรรมการดำเนินการจัดทำหนังสือ ๑๐๐ ปี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. (๒๕๔๖). **๑๐๐ ปี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล : นักการศึกษาดีเด่นของโลก.** นครสวรรค์ : โรงพิมพ์นิวเสรีนคร.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๓๖). **ม.ล. ปิ่น มาลากุล บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ปูชนียาจารย์
ของวงการศึกษาไทย
นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา

"...วิชากระบี่กระบองของไทย นับเป็นศิลปะชั้นเอก นอกจากจะไม่สูญหายไปจากโลกแล้ว คงจะเจริญก้าวหน้าเอาอวดหรือแสดงถึงความเป็นเจ้าของวิชาแขนงนี้ได้ในอนาคต..."

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา

*ดร.จักรพรรดิ วะทา**

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นนักการศึกษาและผู้บริหารการศึกษาที่มีคุณูปการต่อวงการศึกษาไทยอย่างสูง เริ่มรับราชการตั้งแต่การเป็นครูอาจารย์ใหญ่ ผู้บริหารในกระทรวงศึกษาธิการจนได้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพครูของไทย ท่านได้ปฏิบัติงานสร้างผลงานต่อวงการศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการไว้มากมาย ท่านได้ริเริ่มเร่งดำเนินงานด้านสวัสดิการของครูจัดตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำให้ครูอาวุโสได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติและเงินช่วยเหลือของมูลนิธิช่วยครูอาวุโสสืบมาจนถึงปัจจุบัน ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีของ “ความเป็นครู” และ “ผู้บริหาร” เป็นผู้จงรักภักดีอย่างยิ่งต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชินีนาถ

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขาธิการคุรุสภา

จนได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๓ นับได้ว่าเป็นปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทยที่สำคัญคนหนึ่ง

ชาติกำเนิด

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ ณ ตำบลเชิงสะพานดำรงสถิตย์ (สะพานเหล็กบน) ปัจจุบันตำบลจักรวรรดิ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร ในขณะนั้น บิดามารดา คือ นายหลำ และนางเย็น เทพหัสดิน ณ อยุธยา โดยบิดาเป็นเจ้าของโรงเรียนราษฎร์และเป็นครูกระบี่กระบองที่มีชื่อเสียง ส่วนมารดาประกอบอาชีพขายผลไม้นานาชนิดในตลาดสดปีระกา มีรายได้มากพอสมควร นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นบุตรคนที่ ๒ โดยมีพี่สาวหนึ่งคน แต่ได้เสียชีวิตเมื่อยังเยาว์

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้อุปสมบท ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๔๖๓ และในปีเดียวกันนี้ ได้สมรสครั้งแรกกับ นางสาวเลื่อน นามะสนธิ บุตรีพระยาวจีสัตยารักษ์ มีบุตรธิดา ๔ คน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้สมรสกับ ม.ร.ว. ส่องศรี เกษมศรี ธิดา ม.จ.ปฏิพัทธเกษมศรี เกษมศรี ไม่มีบุตรธิดา

การศึกษาและหน้าที่รับผิดชอบ

ด้านการศึกษา นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เริ่มเข้าศึกษาที่โรงเรียนราชวิทยาลัย จังหวัดนนทบุรี ต่อมา พ.ศ. ๒๔๕๕ จึงได้ย้ายมาเข้าเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นายนอร์แมน ซัตตัน (Norman Sutton) เป็นอาจารย์ใหญ่ และหลวงวรวุฒิพิเศษ (บุญ เทวะผลิน) เป็นอาจารย์ผู้ปกครอง ท่านเรียนอยู่ในโรงเรียนนี้จนสำเร็จมัธยมศึกษา ปีที่ ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ต่อจากนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ขณะเป็นนักเรียนสอนของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ได้รับทุนจากกระทรวงธรรมการไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ ณ มหาวิทยาลัยเรดดิ่ง (Reading University) และยังสอบไล่ได้วิชาครูอนุบาลแบบมอนเตสซอรี่ (Montessori) ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ได้กลับประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ รวมเวลาศึกษาอยู่ต่างประเทศ ๕ ปี

ด้านการงาน นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เริ่มเข้ารับราชการเป็นครูโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓ และในปีนี้เองก็สอบไล่ได้

ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม และต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ลาออกจากหน้าที่ครูมาเป็นนักเรียนสอนของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เพื่อสอบชิงทุนกระทรวงธรรมการไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งท่านได้เดินทางไปศึกษาต่างประเทศตามที่ตั้งใจไว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ดังกล่าวแล้ว

หลังจากกลับจากการศึกษาต่างประเทศ ท่านได้มาประจำอยู่กระทรวงธรรมการจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านได้ย้ายเข้ามารับราชการในกระทรวงธรรมการ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยหัวหน้ากองสามัญศึกษา กรมศึกษาธิการ เมื่อมีการตั้งกรมพลศึกษาขึ้นในกระทรวงธรรมการ ท่านได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งในกรมพลศึกษา และได้รับราชการในกรมนี้เป็นเวลา ๒๔ ปี นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่ง คือ ผู้ช่วยเลขานุการกรมพลศึกษาและได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนพลศึกษากลาง อีกตำแหน่งหนึ่ง ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองกายบริหาร หัวหน้ากองกีฬา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา และตำแหน่งหัวหน้ากองยุวกาชาด จนปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ท่านได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนอธิบดีกรมพลศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการอยู่เป็นเวลา ๕ ปี ก็ครบอายุ ๖๐ ปี จึงออกจากราชการเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๔ รวมเวลารับราชการทั้งสิ้น ๔๒ ปี ต่อมาท่านได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ และได้ลาออกจากหน้าที่เนื่องจากสุขภาพไม่อำนวย เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๐ รวมเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา ได้ ๕ ปี ๕ เดือน ๒๖ วัน

คุณงามความดี

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ทำหน้าที่ทั้งในฐานะที่เป็นครู ผู้บริหารการศึกษา ได้รับการยอมรับ ยกย่อง และเป็นที่รักใคร่ เคารพนับถือของผู้ร่วมงาน

ทุกระดับ จึงมีผู้เรียกขานท่านในฐานะต่างๆ เช่น ครูนาค อาจารย์นาค รวมทั้งผู้บังคับบัญชาและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เคยร่วมงานก็ให้เกียรติเรียกท่านว่า “คุณนาค” ตลอดมา นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ทำงานใกล้ชิดกับศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอย่างใกล้ชิด กลมเกลียวและสนิทสนมกันเป็นเวลาถึง ๒๒ ปี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้กล่าวถึงนายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ไว้ว่า

“คุณนาค ได้ให้คำมั่นสัญญาเยี่ยงสุภาพบุรุษว่า จะทำงานตรงไปตรงมา มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ คุณนาค ได้รักษาคำมั่นสัญญานั้นจนสิ้นชีวิต ถ้าคนไทยเป็นอย่างนี้ทุกคน เราก็คงจะได้เป็นมหาอำนาจไปเสียนานแล้ว เมื่อคุณนาค ได้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงแล้วเลื่อนขึ้นเป็นปลัดกระทรวง ข้าพเจ้ามีความสบายใจมาก เพราะรู้สึกว่ากระทรวงมีผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมสูงอยู่ประจำ”

“...งานฝ่ายบริหารของกระทรวงใหญ่ๆ อย่างกระทรวงศึกษาธิการย่อมเป็นงานหนัก มีข้าราชการอยู่ในความปกครองเป็นจำนวนแสน แต่มีคุณนาคอยู่รู้สึกว่า งานเบาลงไปมาก ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดย่อมรู้ดีว่า คุณนาคมาทำงานแต่เช้าเป็นนิสัย และโต๊ะทำงานจะสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เพราะไม่ปล่อยให้งานคั่งค้าง แต่สองข้อนี้ไม่ใช่ข้อสำคัญที่สุด ข้อสำคัญที่สุดคือ ซื่อสัตย์สุจริตต่องาน ตรงและมุ่งประโยชน์ของราชการเป็นใหญ่ตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้นั่นเอง”

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นผู้สนใจและปรารถนาดีต่อคุรุสภา และสมาชิกคุรุสภา มาตั้งแต่ตั้งคุรุสภา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการอำนวยการคุรุสภา และได้รับคะแนนนิยมเป็นอย่างมาก จากบรรดาสมาชิกคุรุสภาเลือกท่านเป็นกรรมการอำนวยการคุรุสภาติดต่อกัน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ รวม ๑๖ ปี เมื่อดำรงตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา ท่านจึงได้ทุ่มเททำงานพัฒนาคุรุสภาและบังเกิดคุณประโยชน์ต่อสมาชิกคุรุสภา และวิชาชีพครูอย่างอเนกอนันต์ โดยเฉพาะเป็นผู้บุกเบิกงานด้านสวัสดิการหลายประการ อาทิเช่น การจัดตั้งสถานพยาบาลของคุรุสภา การจัดตั้งมูลนิธิช่วยการศึกษาบุตรสมาชิกคุรุสภา การก่อตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยขอพระบรมราชานุญาตให้ครูอาวุโสได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติและเงินช่วยเหลือ การจัดทำ

หนังสือประวัติครูเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของครูเก่าในอดีตกาล เป็นต้น โดยเฉพาะการก่อตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโส เพื่อช่วยเหลือครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนมาจนถึงอายุครบ ๖๐ ปี โดยนำดอกผลจากทุนมูลนิธิช่วยเหลือครูดังกล่าว ท่านได้ทุ่มเทดำเนินงานนี้อย่างเต็มที่จนได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเงินเป็นทุนประเดิมหนึ่งแสนบาท ทำให้งานมูลนิธิได้ก่อตั้งขึ้นตามที่ท่านได้เขียนจดหมายส่วนตัวด้วยลายมือของท่านถึงศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอทุกอำเภอ ประมาณ ๖๕๐ แห่ง ขอให้ช่วยหาเงินสมทบทุนมูลนิธินี้ด้วยความตั้งใจมั่นและความเพียรพยายามของท่าน ในที่สุดก็เป็นผลสำเร็จ โดยได้จัดตั้งมูลนิธิช่วยครูอาวุโสเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๐๙ และคุรุสภาได้ออกระเบียบมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ ว่าด้วยการให้เครื่องหมายเชิดชูเกียรติ และการช่วยเหลือทางการเงิน พ.ศ. ๒๕๑๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นำคณะกรรมการบริหารมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์และครูอาวุโส ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติและเงินช่วยเหลือ รวมทั้งรับพระราชทานพระบรมราโชวาทครั้งแรกเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ตั้งแต่บัดนั้น ครูอาวุโสก็ได้รับพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือผู้แทนพระองค์เป็นประจำทุกปีตลอดมา เมื่อท่านพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ได้ลงมติมอบโล่เพื่อประกาศเกียรติคุณให้แก่ท่าน โดยมีข้อความจารึกว่า **“คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ขอมอบแด่ นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นเครื่องหมายประกาศเกียรติคุณที่ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งเลขาธิการคุรุสภา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๐ ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ เป็นผลดียิ่งแก่กิจการของคุรุสภา”**

ด้วยคุณงามความดีของ นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ท่านจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุด คือ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวชิรมงกุฎ ทุติยจุลจอมเกล้า เหรียญลูกเสือสดุดี เหรียญ Deutschen Roten Kreuzess II และเหรียญนกอินทรีเยอรมัน ชั้นที่ ๓

นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒ คงเหลือแต่ผลงานและคุณงามความดีที่ท่านได้ประกอบไว้ และความเป็นปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทยสืบไป

เอกสารอ้างอิง

ภักดิ์ ฉวีสุข. (๒๕๑๔). “นายนาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา” ใน **ประวัติครู.** หน้า ๒๑๖-๒๕๕ พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

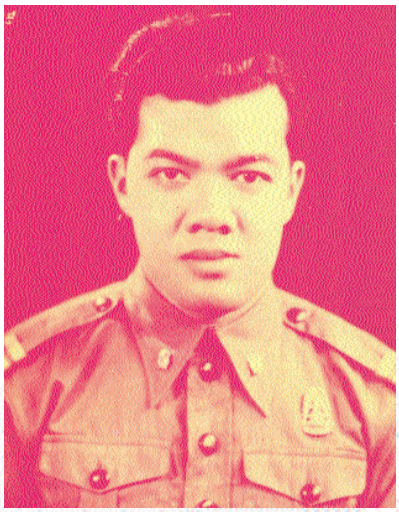
ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต

"...ขอให้นิสิตนักศึกษาทุกคน มีความรู้ประดุจนักปราชญ์ และมีความประพฤติประดุจผู้ทรงศีล..."

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ**

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้รับสมญานามว่า “นักปราชญ์ผู้ทรงศีล” ท่านเป็นครูคนหนึ่งที่ศิษย์ทั้งหลายบูชาและยึดถือเป็นแบบอย่าง เป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูง มีผลงานที่ปรากฏเด่นชัดในวงการศึกษา เป็นผู้คิดริเริ่มก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาและผลักดันให้มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พุทธศักราช ๒๔๙๗ ซึ่งมีผลให้ครูและผู้บริหารการศึกษาได้รับการศึกษาสูงขึ้นถึงระดับปริญญาและต่อมาวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน

ชาติกำเนิด

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่บ้านตำบลสันใน อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นบุตรขุนประทุมสิริพันธ์ (เจริญ บัวศรี)

---

* ดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการศึกษา (กศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กับนางประทุมสิริพันธ์ (เปล่ง) ท่านเป็นลูกคนแรกและเป็นผู้ชาย ฉะนั้นจึงได้รับการประคบประหงมมาก คุณพ่อคุณแม่เลี้ยงดูแบบหวงแหนมาก ไม่ค่อยให้ออกไปวิ่งเล่น เพราะกลัวจะเป็นอันตราย ส่วนใหญ่จะวิ่งเล่นกับเด็กๆ หรือญาติในบ้าน

การศึกษา

การศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา

ท่านเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนภูเก็ตวิทยาลัย จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เมื่ออายุ ๑๓ ปีเท่านั้น เพราะได้ข้ามชั้นบ่อย คุณพ่อส่งไปเรียนต่อที่โรงเรียนแองโกลไชนิส (The Anglo Chinese Boys School) ณ เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เรียนอยู่ ๓ ปี สอบไล่ได้ชั้นปีที่ ๗ เรียกว่า Form seven ท่านได้รับรางวัลเรียนดีจากการสอบไล่ได้ที่ ๑ ทั้ง ๓ ปี

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนฝึกหัดครูพระราชวังสนามจันทร์ เรียนจบหลักสูตรได้รับประกาศนียบัตรครูประถม (ป.ป.)

การศึกษาระดับอุดมศึกษา

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านสมัครเข้าเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ โดยสอบเข้าเรียนได้ที่หนึ่ง ในการเรียนปีที่สองก็สอบได้เป็นที่หนึ่งของคณะฯ ได้รับรางวัลร้อยบาท ในปีที่ ๔ ได้รับเลือกเป็นผู้แทนคณะอักษรศาสตร์ คือ หัวหน้านิสิต เมื่อจบปีที่สี่แล้ว ก็ได้เรียนต่อปีที่ห้า คือเรียนวิชาครู ได้อนุปริญญาครูมัธยม (ป.ม.) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

พ.ศ. ๒๔๙๐ ท่านได้รับทุนของกระทรวงการต่างประเทศอเมริกาไปศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางวิชาศึกษาศาสตร์ที่ Ohio State University ใช้เวลาเรียนปริญญาโทปีกว่า ใช้เวลาเรียนปริญญาเอกสามปีกว่า ได้รับปริญญาโท Master of Arts และปริญญาเอก Doctor of Philosophy ทางวิชาการศึกษาทั้งสองปริญญา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสมาคมเกียรตินิยมการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ได้เชิญท่านเป็นสมาชิกของสมาคมทันที สมาคมนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของนักการศึกษาทั่วโลก มีชื่อว่า The Honorary Fraternity for Education for Men หรือเรียกสั้นๆ ว่า ไฟ-เดลต้า- แคปป้า (Phi Delta Kappa)

ชีวิตการทำงาน

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เมื่อสำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ได้เป็นอาจารย์สอนวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๔) จากนั้นได้ทำงานในตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

- อาจารย์ใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดภูเก็ต
- ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูประถม พระนคร
- อาจารย์สอนในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร
- ผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร
- รองอธิการและหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา
- อธิการบดีวิทยาลัยวิชาการศึกษา
- รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๑๒-๒๕๑๓)
- อธิบดีกรมการฝึกหัดครู
- รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ครั้งที่ ๒ (๒๕๑๗-๒๕๑๙ เกษียณอายุราชการ)

งานสำคัญด้านการศึกษา

ท่านได้เสนอให้มีการสอนจนถึงระดับปริญญาตรี โท เอก แก่ผู้เรียนสายครูในกระทรวงศึกษาธิการโดยตรงเป็นครั้งแรกในประวัติการศึกษาไทย และร่วมก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน

ชีวิตครอบครัว

ด้านครอบครัว ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี สมรสกับนางสาวศิรี (ศิริ) ศิริจรรยา บุตรหลวงศรีรัตนากร (ใจ) และนางศรีรัตนากร (ห่วง) เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านกับอาจารย์ศิรีเป็นเพื่อนร่วมรุ่นเดียวกันมาตั้งแต่สมัยเป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ และที่แผนกฝึกหัดครูมัธยม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนั้นความใกล้ชิดสนิทสนม ความเห็นอกเห็นใจ ความรักความผูกพันจึงมีต่อกันเป็นอันมาก

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงที่ได้รับ

๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ : ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)

๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓ : ทุติยจุลจอมเกล้า (ท.จ.)

๕ ธันวาคม ๒๕๑๔ : ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)
๕ ธันวาคม ๒๕๑๗ : มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.)
๕ ธันวาคม ๒๕๓๔ : มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้รับรางวัลในด้านการเรียนดีเยี่ยมหลายรางวัล เช่น รางวัลสอบไล่ได้ที่ ๑ โรงเรียน Anglo Chinese Boys School ที่ปีนัง รางวัลการเรียนดีเยี่ยม คณะอักษรศาสตร์ปีที่ ๒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอบชิงทุนกระทรวงการต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาได้ที่หนึ่ง ไปเรียนวิชาการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา และเกียรติยศที่ท่านได้รับ เช่น ได้รับเชิญเข้าเป็นสมาชิกสมาคม Phi Delta Kappa เป็นคนแรกของประเทศไทย ได้รับเชิญเป็น Senior Specialist ณ East West Center มหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา ในด้านปรัชญาการศึกษา ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา (๒๕๑๒) ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เป็นราชบัณฑิตประเภทสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาศาสตร์ (๒๕๓๒) ได้รับการยกย่องจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์อย่างสูงยิ่งต่อการศึกษาของชาติในโอกาสที่กระทรวงศึกษาธิการครบรอบ ๑๐๐ ปี (๒๕๓๕)

แนวความคิดยกระดับวิชาชีพครู

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ตอบคำถามที่ว่า มีอะไรที่ท้าทายในระยะแรกๆ เกี่ยวกับการวางรากฐานด้านแนวคิดใหม่ทางการศึกษาในเมืองไทย และท่านได้ตอบคำถามดังนี้

“สิ่งที่ท้าทายลึกซึ้งเหลือเกินก็คือ อาชีพครูในตอนนั้นเรียกว่าต่ำเหลือเกิน เพราะเพิ่งเลิกสงครามได้ไม่นาน การศึกษาในทางครูมีเพียงอนุปริญญาแค่นั้นเองนี่หมายถึง เรียนสายครูโดยตรงนะครับ ก็มีแค่ครู ป.ม. เพราะฉะนั้นผู้ซึ่งเรียนครูเสร็จก็ไปเรียนกฎหมายต่อแล้วเขาก็โอนไปรับราชการกระทรวงอื่นกันโดยมาก ตอนนั้นทางราชการกระทรวงศึกษาธิการก็หนักใจมาก ไม่สามารถขยายการศึกษาได้เลยนี่แหละครับ ท้าทายอย่างยิ่งครับ นี่หนึ่งนะครับ แล้วข้อสอง ใจผมเองนี่ร้อนมาก เพราะตัวเราเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูมาก่อน เราก็รู้ว่าสถานการณ์ไม่มั่นคงเลย วิชาครูก็มีสอนเล็กน้อยเท่านั้น ไม่สามารถจะเป็นวิชาชีพกับเขาได้ ผมรู้สึกน้อยใจอยู่ตลอดเวลา จึงพยายามหาโอกาสอยู่เรื่อย เมื่อไรหนอจะได้มีโอกาสจัดทำให้การศึกษา หรือการเรียนทางครู หรือว่าทางวิชาศึกษาศาสตร์นี้ ให้ขึ้นถึงระดับ Profession เหมือนกับวิชาชีพอื่นเขาบ้าง สองข้อนี้แหละอยู่ในใจ ของผมตลอดเวลาเป็นสิ่งที่ท้าทายมาก”

การก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ต่อมาท่านก็เสนอให้ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเพื่อเปิดสอนหลักสูตร ๒ ปี สำหรับผู้ที่มีวุฒิ ป.ม. หรือเทียบเท่า ๔ ปี สำหรับผู้ที่มีวุฒิ ป.ป. หรือเทียบเท่า ให้มีโอกาสเรียนเพื่อรับปริญญาตรี และเป็นปริญญาตรีทางวิชาชีพครูโดยเฉพาะ ตอนนั้นในหมู่ประชาชน ความคิดที่ว่าให้ครูเรียนถึงปริญญาบัตรไม่มี ดังนั้นการเสนอให้ครูมีการศึกษาถึงระดับปริญญาเป็นเรื่องที่แปลกมาก อีกประการหนึ่งนั้นจะให้สถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัยประสาทปริญญายิ่งไม่เข้าใจใหญ่ ท่านต้องใช้มานะพยายามและความอดทนเป็นอย่างยิ่งในการชี้แจงทำความเข้าใจกับรัฐบาล พรรคการเมือง คณะกรรมาธิการของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งก็ทำได้สำเร็จ

เมื่อแรกก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีคณะศึกษาศาสตร์เพียงคณะเดียว แต่แบ่งเป็น ๔ สาขา คือ สาขาประถมศึกษา การมัธยมศึกษา การบริหารการศึกษา และการอาชีวศึกษา ซึ่งในช่วงนั้น ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้ดำรงตำแหน่งรองอธิการ และรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา ท่านได้บริหารและนำสถาบันวิชาการศึกษาไปด้วยความสง่างาม ท่านได้กำหนดความมุ่งหมายในการฝึกหัดบัณฑิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไว้ ๓ ประการ คือ

๑. ให้บัณฑิตได้มีความรู้ในทางวิชาชีพเป็นอย่างดี (subject-matter understanding)

๒. ให้บัณฑิตได้มีความรู้ในทางวิชาชีพครูเป็นอย่างดี (professional understanding)

๓. ให้บัณฑิตได้เกิดมีความสามารถ (competencies) ต่างๆ เช่น ความสามารถในการปกครองและอบรม ความสามารถในการสอนและการใช้อุปกรณ์การสอน ความสามารถในการติดต่อกับผู้ปกครองและประชาชน ความสามารถในการค้นคว้าและวิจัย ฯลฯ

รองศาสตราจารย์ ชม ภูมิภาค ศิษย์ของท่านผู้หนึ่งได้กล่าวถึงการก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา ดังนี้

“.....ความริเริ่มบุกเบิกของท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในการก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษานั้น ส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยในทางดีเป็นอเนกประการ ทำให้วงการศึกษาไทยได้นักการศึกษาที่จะช่วยจัดการศึกษาไทยให้ได้ผลดีอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้มากมาย จากวิทยาลัยวิชาการศึกษาเมื่อปี ๒๔๙๖ ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเมื่อปี ๒๕๑๗ ทำให้สถานศึกษาแห่งนี้ ได้ขยายบริการการศึกษาไปถึงคนส่วนภูมิภาคได้อย่างกว้างขวาง....”

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความคล่องตัว เป็นที่เคารพรักอย่างยิ่งจากคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ พนักงาน ตลอดจนนักศึกษาทั่วไป จนกระทั่งวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงได้รับคำสั่งให้ดำรงตำแหน่งรักษาการในตำแหน่งอธิการบดีวิทยาลัยวิชาการศึกษา ท่านได้เป็นศาสตราจารย์ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ และดำรงตำแหน่งอธิการบดี เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓

การก่อตั้งองค์กรการศึกษา

นายสมชัย วุฑฒิปรีชา ศิษย์คนหนึ่งผู้เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ไว้ดังนี้

“.....ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นนายกคนแรกของสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย เพื่อให้การเผยแพร่การศึกษาแผนใหม่และพัฒนาการฝึกหัดครูแผนใหม่เจริญก้าวหน้าอย่างมีความมั่นคง เป็นปึกแผ่นและต่อเนื่อง ท่านได้ร่วมคิดกับนักการศึกษาไทยอีกหลายท่านเพื่อให้มีองค์กรการศึกษา เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางการศึกษาและการฝึกหัดครูในประเทศไทย ดังนั้นท่านจึงได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยคนแรก.....”

แนวคิดทางการศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้ริเริ่มสอนปรัชญาการศึกษาขึ้นครั้งแรกที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และสอนวิชาปรัชญาการศึกษาที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยนำปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยม (Experimentalism) ตลอดจนแนวคิดและแนวปฏิบัติของการศึกษาแผนใหม่หรือการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) เข้ามาเผยแพร่ ท่านได้เห็นความสอดคล้องของปรัชญาการศึกษาประสบการณ์นิยมและการศึกษาแบบพิพัฒนาการกับหลักพระพุทธธรรมหลายประการ ทั้งยังเห็นว่าพุทธปรัชญาก็เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคงของสังคมไทย จึงเริ่มศึกษาพุทธปรัชญา ในที่สุดได้เสนอแนวปรัชญาการศึกษาไทย บนรากฐานของพุทธปรัชญา หรือที่ท่านเรียกว่า ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ ท่านจึงเป็นผู้ที่บุกเบิกให้เกิดการแสวงหาและนำเสนอปรัชญาการศึกษาไทยได้อย่างเป็นระบบครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของการศึกษาไทย

งานเขียนที่สำคัญ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เขียนหนังสือและบทความไว้เป็นอันมาก แบ่งออกเป็นประเภทได้ ดังนี้

งานที่พิมพ์เป็นเล่ม

๑. ปัญหาการศึกษาของโลก แปลจาก World Problems of Education ของ Jean Thomas

๒. จริยธรรมศึกษา

๓. แนวคิดในการบริหารการศึกษา

บทความทางวิชาการบางเรื่อง

๑. ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์

๒. วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

๓. พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่

๔. A Philosophy of Education for Thailand: The Confluence of Buddhism and Democracy

๕. ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย

๖. ปรัชญาการศึกษาและแผนการศึกษาแห่งชาติ

๗. ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทย

๘. บูรณาการ

๙. ความคิดบางประการในวิชาการศึกษา

๑๐. การศึกษา

๑๑. ประชาธิปไตย

๑๒. ทฤษฎีการวางแผนที่ครูควรทราบ

๑๓. จริยธรรม

๑๔. จริยศึกษา

๑๕. การบำเพ็ญทานของพระเวสสันดร

ฯลฯ

ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นปูชนียบุคคลที่ทำคุณประโยชน์ในด้านการศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพครู เป็นผู้เสนอยกระดับการฝึกหัดครูให้สอนถึงระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ร่วมก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา และสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยเพื่อช่วยสนับสนุนให้อาชีพครูได้เป็นอาชีพชั้นสูง (Profession)

ผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นผลงานที่เชิดชูยกย่องเกียรติคุณและส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ดังศิษย์เก่าคนหนึ่งได้เขียนเชิงวิเคราะห์ถึงท่านไว้ดังนี้

".....ท่านดำรงตนเป็นครูที่เสียสละเพื่อศิษย์และวิชาชีพครู ท่านเป็นบุคคลสำคัญที่สุด ในการยกมาตรฐานวิชาชีพครู ท่านได้ดำรงตนอยู่ในฐานะครูของครูที่เป็นตัวอย่างได้ทุกกระเบียดนิ้ว ท่านมีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ไม่เข้าไปใกล้ชิดกับอบายมุขใด ....."

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ "ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล" (๒๕๓๐). **ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปราชญ์ผู้ทรงศีล.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

คุรุสภา. (๒๕๓๖). **ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล. (๒๕๓๘). **แนวคิดทางการศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ ๑๔.** กรุงเทพมหานคร : วิสิทธิ์พัฒนา จำกัด.

วรวิทย์ วศินสรากร. (๒๕๓๘). **ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ ๑๔.** กรุงเทพมหานคร : วิสิทธิ์พัฒนา จำกัด.

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา

"...ความรู้ที่ขาดคุณธรรม ความสามารถที่ขาดสติ การประกอบกิจที่ขาดศรัทธาและอุดมการณ์ การเป็นผู้นำที่ขาดความกล้าอันชอบด้วยหลักการ เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จและการยกย่องของสังคม..."

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา

ปูชนียาจารย์ของวงการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา

*ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต**

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้มีประวัติชีวิตและการปฏิบัติงานที่งดงามมีคุณค่ายิ่งต่อวงการศึกษาไทย ท่านเป็นผู้ก่อตั้งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คุรุสภาในฐานะที่เป็นองค์กรกลางแห่งผู้ประกอบวิชาชีพครูได้ประกาศยกย่องว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างสูงยิ่ง เป็นนายกสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ผู้ก่อตั้งสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ประกาศเกียรติคุณให้เป็นปูชนียาจารย์คนแรกของมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นธิดาของนายฮันส์ ไกเยอร์ และนางเจียม ไกรยง เมื่ออายุ ๓ ปี ๖ เดือน

---

* ราชบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กิตติเมธีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประธานกรรมการจัดทำพจนานุกรมศึกษาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน อดีตอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บิดามารดาได้นำไปถวายตัวกับสมเด็จพระพันปีหลวง (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) ได้รับพระราชทานชื่อว่า “พูนทรัพย์” แต่เนื่องจากยังเป็นเด็กเล็กมาก จึงทรงฝากให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ ทรงเลี้ยงดูไปก่อนซึ่งก็ได้ทรงดูแลอย่างใกล้ชิด โดยโปรดให้นอนหน้าพระแท่นบรรทม (นิรมล สวัสดิบุตร ๒๕๔๙ : ๓๐) ท่านได้อยู่ในวังพญาไท พระบรมมหาราชวัง และวังสระปทุมรวมแล้วนานถึง ๒๐ ปี

ด้านการศึกษา ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา สำเร็จการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนราชินีแล้วศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗-๘ ที่โรงเรียนราชินีบน จากนั้นท่านเข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตและเรียนวิชาครูได้ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม ต่อจากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกาได้รับปริญญาทางจิตวิทยาการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมิชิแกน และประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบริหารการอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย

ระหว่างที่ท่านศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริการะยะแรกนั้น ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ท่านเป็น “เสรีไทย” ทำงานด้านวิทยุกระจายเสียงส่งข่าวสารมายังประเทศไทยจากซานฟรานซิสโก รัฐแคลิฟอร์เนีย

เมื่อสงครามเลิกแล้ว ท่านกลับประเทศไทยและเป็นอาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา สมรสกับศาสตราจารย์หม่อมหลวง จิรายุ นพวงศ์ อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายหลังได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ อาทิ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ องคมนตรี ราชบัณฑิต ปูชนียาจารย์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใน พ.ศ. ๒๔๙๑ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ เพื่อให้นิสิตฝึกหัดครูมีสิทธิที่จะรับปริญญาทางครุศาสตร์ต่อไป วุฒิของผู้ที่สำเร็จหลักสูตรครู ๓ ปี จึงเปลี่ยนจากประกาศนียบัตรครูมัธยมเป็นอนุปริญญาครูมัธยม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นอนุปริญญาครุศาสตร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ต่อมาในราวปี ๒๔๙๖ ได้ขยายเป็นหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร ๒ ปี) ต่อจากปริญญาตรีหรืออนุปริญญาสาขาวิชาอื่น และจากนั้นจึงมี

หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต ๔ ปี เมื่อมีประกาศพระราชกฤษฎีกา แยกคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ออกเป็น ๒ คณะ เป็นการสถาปนาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ คณบดีคณะครุศาสตร์ คนแรก คือ ศาสตราจารย์พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา (๒๕๒๖ : ๑๖ - ๒๑)

การบุกเบิกขยายงาน และสร้างความเป็นปึกแผ่นสู่ความเป็นเลิศของคณะครุศาสตร์ ได้เริ่มต้นก่อสานและต่อสู้กับอุปสรรคมาอย่างยากลำบาก ศาสตราจารย์ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ความตั้งใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว มีแผนงานริเริ่มตามขั้นตอน และมีมนุษยสัมพันธ์เป็นเยี่ยม จึงสามารถก่อร่างสร้างคณะวิชาให้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ ความกล้าหาญและเห็นการณ์ไกลของท่านประจักษ์ชัดในการขอแยกที่ทำการคณะครุศาสตร์ไปตั้งอยู่นอกรั้วบริเวณจุฬาฯ ถนนพญาไท ฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นสวนเรือนเพาะชำและมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเป็นป่ารก มหาวิทยาลัยได้อนุมัติถึง ๔๐ ไร่ ทำให้สามารถสร้างอาคารบริหาร อาคารเรียน และโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อย่างสง่างาม ภายหลังก็ได้มีคณะต่างๆ ที่ตั้งใหม่ ย้ายตามออกมา เช่น คณะนิเทศศาสตร์ คณะนิติศาสตร์

วางรากฐานก่อสร้างตึกแรกของคณะครุศาสตร์

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ได้เตรียมการทางด้านพัฒนาบุคลากรและวิชาการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ท่านเห็นว่าการขยายงานครั้งสำคัญเช่นนี้ จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากวงวิชาการในต่างประเทศ ด้วยความสามารถในการติดต่อประสานงาน มหาวิทยาลัยอินเดียนา ได้ขยายสัญญาอินเดียนาให้ครอบคลุมถึงคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่างๆ มาช่วยปฏิบัติงานและส่งอาจารย์ของครุศาสตร์และอาจารย์คณะอื่นๆ ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา รวม ๒๐ คน คณะอาจารย์ดังกล่าวเมื่อสำเร็จการศึกษา ก็ได้มีส่วนในการพัฒนางานวิชาการ และเปิดสอนวิชาใหม่ๆ เช่น วิชาศิลปนิยม วิชาวิทยาศาสตร์สำหรับครู วิชาโสตทัศนศึกษา ปรัชญา การสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ทางด้านการบริหารงานวิชาการที่แสดงถึงความเชี่ยวชาญในวิชาชีพครูนั้น ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ได้ปรับปรุงและพัฒนาสาขาวิชาใหม่ๆ ที่อยู่ในหลักสูตรการฝึกหัดครูมาโดยตลอด บางแผนกวิชาที่ท่านได้พัฒนาหลักสูตรขึ้นได้ขยายมาเป็นคณะวิชา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในภายหลัง เช่น แผนกวิชา

พลศึกษา เป็นสำนักวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา แผนกวิชาจิตวิทยาเป็นคณะจิตวิทยา แผนกวิชาพยาบาลศึกษา เป็นคณะพยาบาลศาสตร์ (สุมน อมรวิวัฒน์ ๒๕๔๙ : ๗๙)

การวิเคราะห์ลักษณะเด่น ความคิดริเริ่มและแนวคิดเชิงปฏิรูปหลักสูตรวิชาชีพครู ซึ่งแสดงถึงความสามารถเชิงการพัฒนาวิชาชีพของ ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา พอจะสรุปได้ดังนี้

๑. การรับนิสิตที่สอบได้ชั้นปีที่ ๒ จากคณะต่างๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หากต้องการเป็นครู สามารถย้ายคณะและเทียบโอนหน่วยกิตได้ นับว่าเป็นเรื่องใหม่ในยุคสมัยนั้น

๒. การพัฒนาหลักสูตรปริญญาตรีให้มีหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป และวิชาเลือกเสรี

๓. การริเริ่มใช้ระบบหน่วยกิต และจัดให้มีอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นคณะแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔. การจัดวิธีการเรียนรู้ด้วยการสัมมนา

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ได้ริเริ่มนำการสัมมนามาใช้ในการเรียนการสอน ท่านได้แนะนำอาจารย์ในด้านการเตรียมงานการจัดประเด็นสัมมนา การสังเกตพฤติกรรม การแสดงความคิดเห็น ความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมและการทำรายงานสรุปของนิสิต เพื่อให้อาจารย์สามารถวัดและประเมินผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ต่อมาวิชาสัมมนาก็เป็นที่รู้จักและใช้กันแพร่หลายในระดับอุดมศึกษา

๕. การจัดศูนย์ปฏิบัติการเพื่อฝึกประสบการณ์ตรง

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ต้องการให้นิสิตครุศาสตร์ได้รับการฝึกทักษะและประสบการณ์ในศูนย์การเรียนรู้ที่มีการเตรียมความพร้อมอย่างดี ท่านจึงได้ริเริ่มตั้งโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นแหล่งสังเกตฝึกสอนหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ค้นคว้าวิจัยความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

นอกจากโรงเรียนสาธิตจุฬาฯ ซึ่งได้ก่อตั้งมานับได้ ๕๐ ปีแล้ว ท่านยังได้ริเริ่มจัดห้องปฏิบัติการทางจิตวิทยา ศูนย์แนะแนวการศึกษา ห้องปฏิบัติการฝึกทักษะภาษาต่างประเทศ ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษาและชมรมวิชาการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูด้านต่างๆ

๖. การจัดโครงการปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ ซึ่งช่วยสร้างเจตคติที่ดีแก่นิสิตเกี่ยวกับวิชาชีพครู ส่งเสริมคุณธรรมและความผูกพันต่อสถาบันและการทำงานด้านการศึกษา

นอกจากการก่อตั้งคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อผลิตครูและผู้บริหารชั้นนำในวงวิชาชีพครูแล้ว ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ยังเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสังคมที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ท่านได้ก่อตั้งสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ และเป็นนายกสมาคมคนแรก คณะกรรมการก่อตั้งของสมาคมนี้ได้เอื้อประโยชน์เป็นคุณูปการด้านการพัฒนาการศึกษาและสถานภาพของสตรีไทย ยิ่งกว่านั้น ท่านเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสโมสรซอนต้าขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ก่อตั้งมูลนิธิกตเวทิน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ มูลนิธิศาสตราจารย์ หม่อมหลวงจิรายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา จัดตั้งศูนย์บริการวิชาการจิรายุ - พูนทรัพย์ จังหวัดระยอง และบริจาคทุนทรัพย์ส่งเสริมการศึกษาของชาติอีกหลายประการ

ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ เช่น เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยติดต่อกันถึง ๕ สมัย เป็นประธานกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย กรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ กรรมการทบวงมหาวิทยาลัย กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ วุฒิสมาชิก ได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาสังคมด้านการศึกษา จากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ บุคคลที่มีผลงานดีเด่นด้านสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาสังคม รับพระราชทานโล่รางวัล “มหิดลวรานุสรณ์” ได้รับการเชิดชูเกียรติจากกระทรวงศึกษาธิการเป็น “บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ประกาศเกียรติคุณ ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เป็นปูชนียาจารย์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีข้อความสดุดีบางตอน ดังนี้

“...ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เป็นครูและกัลยาณมิตร สั่งสอนศิษย์ให้สามารถรับใช้ประเทศชาติอยู่ทุกแห่งหน ท่านเป็นนักวิชาการและนักการศึกษาที่อุทิศตนตามอุดมคติของครุฐานิยธรรม เป็นผู้นำและต้นแบบของนักบริหาร-การศึกษาที่มีความคิดริเริ่ม ท่านเป็นผู้ก่อตั้งและสร้างเสริมคณะครุศาสตร์ นับตั้งแต่

การวางแผนด้วยวิจารณญานเห็นการณ์ไกล ต่อสู้อุปสรรคทั้งหลายด้วยความตั้งใจมั่น แก้ไขปัญหาทุกด้านสืบสานงานทุกสิ่ง เสริมกำลังใจเพื่อนร่วมงานให้เกิดศรัทธาและสามัคคี จนปัจจุบันนี้คณะครุศาสตร์เป็นสถาบันชั้นนำเดี่ยวเด่นและภาคภูมิ...

...เหนือสิ่งอื่นใด ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ได้ดำรงตนและดำเนินชีวิตตามหลักสัปปุริสธรรมและพรหมวิหาร...ท่านเป็นครูที่ศิษย์ทั้งปวงเคารพรักมิเสื่อมคลายต่างเทิดทูนท่านด้วยศรัทธาและทำความดีเจริญรอยตามเพื่อเป็นปฏิบัติบูชาอาจารย์ผู้มีพระคุณล้นพ้น

ด้วยเหตุนี้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงขอประกาศสดุดีว่า ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา เป็นปูชนียาจารย์คนแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอจงเอิบอิ่มด้วยบุญญาดิศัย พลานามัยสมบูรณ์เกษม ดำรงสถานะอันมีเกียรติยิ่งนี้ ตลอดจิรัฐิติกาลเทอญ...”

เอกสารอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์. (๒๕๔๙). **ร้อยใจเชิญพรชัย ๘ รอบชนมายุวิวัฒน์.** ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา.

นิรมล สวัสดิบุตร. (๒๕๔๙). “ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา” ใน **ร้อยใจเชิญพรชัย ๘ รอบชนมายุวิวัฒน์.** ชมรมพฤทธาจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. (๒๕๒๖). “ประวัติคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน **หนังสือเพลิงชมพู** หน้า ๑๖ - ๒๑.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๔๙). **หลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต : การบุกเบิกริเริ่มของศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้บริหารสถานศึกษา

*ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต**

ผู้บริหารสถานศึกษาหรือที่เข้าใจกันว่าเป็นหัวหน้าสถานศึกษานั้น ในอดีตมีคำเรียกชื่อตำแหน่งที่แตกต่างกัน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการชั้นพิเศษ ผู้อำนวยการระดับ ๙ ผู้ดำรงตำแหน่งเหล่านี้แตกต่างกันตามระดับเงินเดือน มิได้แตกต่างกันตามความสามารถในการบริหาร ปัจจุบันกฎหมายกำหนดตำแหน่งทางราชการว่าเป็น “ผู้อำนวยการสถานศึกษา” และให้มีวิทยฐานะ ๔ ระดับ คือ ผู้อำนวยการชำนาญการ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ และผู้อำนวยการเชี่ยวชาญพิเศษ อนึ่งตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาในระบบอังกฤษเรียกว่า Head Master และในระบบอเมริกันเรียกว่า Principal

ความหมายและวิทยฐานะ

กฎหมายได้กำหนดความหมายของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

๑. มาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ ๒๕๔๕ กำหนดว่า

---

* ราชบัณฑิตทางศึกษาศาสตร์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก Illinois State University การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ เคยรับราชการที่วิทยาลัยครูยะลา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก สงขลาและประสานมิตร เคยเป็นผู้ช่วยรองอธิการบดี คณบดี และรองอธิการบดี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคุรุสภา นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

"ผู้บริหารสถานศึกษา หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง ทั้งของรัฐและเอกชน"

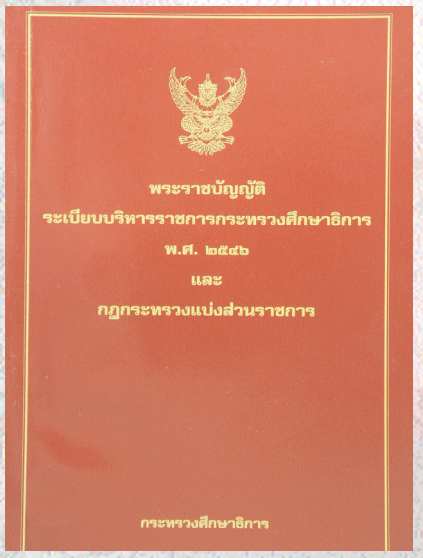
๒. มาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดว่า

"ผู้บริหารสถานศึกษา หมายความว่า บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา ทั้งของรัฐและเอกชน"

๓. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ มาตรา ๓๘ ข. กำหนดว่าผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย (๑) รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และ(๒) ผู้อำนวยการสถานศึกษา และมาตรา ๓๙ ข. กำหนดว่ารองผู้อำนวยการสถานศึกษามีวิทยฐานะดังนี้ (๑) ชำนาญการ (๒) ชำนาญการพิเศษ และ (๓) เชี่ยวชาญ ส่วนผู้อำนวยการสถานศึกษานั้น กำหนดให้มีวิทยฐานะ ดังนี้ (๑) ชำนาญการ (๒) ชำนาญการพิเศษ (๓) เชี่ยวชาญ และ (๔) เชี่ยวชาญพิเศษ

จากบทบัญญัติของกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในระบบราชการประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้อำนวยการสถานศึกษา

อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย

กฎหมายบางฉบับได้กำหนด "อำนาจหน้าที่" หรือ "อำนาจและหน้าที่" ของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญบางประการไว้ดังนี้

๑. มาตรา ๓๕ ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเฉพาะที่เป็นโรงเรียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องรับผิดชอบในการบริหารหน่วยงานที่เป็นนิติบุคคลด้วย

๒. มาตรา ๔๘ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมาตรา ๕๐ ให้สถานศึกษาจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆ เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา ตามมาตรา ๔๐ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๓๘ ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖

๔. มาตรา ๓๙ ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในสถานศึกษาและมี “อำนาจหน้าที่” ดังนี้

“(๑) บริหารกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการและของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ

(๒) ประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษารวมทั้งควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน การพัสดุ สถานที่ และทรัพย์สินอื่นของสถานศึกษาหรือส่วนราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

(๓) เป็นผู้แทนของสถานศึกษาหรือส่วนราชการในกิจการทั่วไป รวมทั้งการจัดทำนิติกรรมสัญญาในราชการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการตามวงเงินงบประมาณที่สถานศึกษาหรือส่วนราชการได้รับตามที่ได้รับมอบอำนาจ

(๔) จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือส่วนราชการ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

(๕) อำนาจหน้าที่ในการอนุมัติประกาศนียบัตรและวุฒิบัตรของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

(๖) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวง เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย”

๕. มาตรา ๒๗ ของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา และให้มี “อำนาจและหน้าที่” ดังต่อไปนี้

“(๑) ควบคุม ดูแลให้การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสอดคล้องกับนโยบาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่ ก.ค.ศ. และ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษากำหนด

(๒) พิจารณาเสนอความดีความชอบของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

(๓) ส่งเสริม สนับสนุน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

(๔) จัดทำมาตรฐาน ภาระงาน สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

(๕) ประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเสนอ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นหรือตามที่ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาหรือคณะกรรมการสถานศึกษามอบหมาย”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความรับผิดชอบตามกฎหมายในการบริหารหน่วยงานที่เป็นนิติบุคคล รับผิดชอบเกี่ยวกับการประกันคุณภาพ เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอีกด้วย

อำนาจหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพ

มาตรา ๔๓ ของพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุมซึ่งจำเป็นจะต้องมีใบประกอบวิชาชีพ และมาตรา ๔๘ กำหนดว่าผู้ซึ่งได้รับใบอนุญาตต้องประพฤติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพตามที่กำหนดในข้อบังคับของคุรุสภา

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๑๑ กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานดังนี้

“(๑) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา

(๒) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน

(๓) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ

(๔) พัฒนาแผนงานขององค์การให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง

(๕) พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ

(๖) ปฏิบัติงานขององค์การโดยเน้นผลถาวร

(๗) รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

(๘) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

(๙) ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์

(๑๐) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

(๑๑) เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ

(๑๒) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์”

นอกจากนั้นข้อ ๑๓ ของข้อบังคับดังกล่าว กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ ดังนี้

๑. จรรยาบรรณต่อตนเอง

๒. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

๓. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

๔. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

๕. จรรยาบรรณต่อสังคม

อำนาจหน้าที่ตามแนวคิดทางวิชาการ

นักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้

Speck (1999) ได้เน้นบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้สร้างสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นนักการศึกษา ผู้นำ ผู้จัดการและเป็นคนที่สมบูรณ์ นอกจากนั้นในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือ อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน การพัฒนาวิชาชีพ การใช้เทคโนโลยีในการบริหาร และการบริหารการเปลี่ยนแปลง

Sergiovanni (2001) เสนอแนะสอดคล้องกับ Speck คือ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำ เป็นผู้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารการเปลี่ยนแปลง

Ubben, Hughes และ Norris (2001) มีความเห็นที่สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น คือผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำ ผู้สร้างสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ พัฒนาหลักสูตร ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ต้องพัฒนาวิชาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหาร การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำ สร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ตลอดจนเน้นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

บทสรุป

ในระบบราชการ กฎหมายกำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้อำนวยการสถานศึกษา โดยที่รองผู้อำนวยการสถานศึกษามี ๓ วิทยฐานะ และผู้อำนวยการสถานศึกษามี ๔ วิทยฐานะ ผู้บริหารสถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด อำนาจหน้าที่นั้นปรากฏในกฎหมายมากกว่าหนึ่งฉบับและกำหนดไว้แตกต่างกัน นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจักต้องปฏิบัติตนตามมาตรฐานการปฏิบัติงานและจรรยาบรรณของวิชาชีพของคุรุสภา ในทางวิชาการนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำและสร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๘ **ราชกิจจานุเษกษา** เล่ม ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๗๖ ง ๕ กันยายน ๒๕๔๘.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๑๙ ตอนที่ ๑๒๓ ก ๑๙ ธันวาคม ๒๕๔๙.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๖๒ ก ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๖.

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๒๑ ตอนพิเศษ ๗๙ ก ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๗.

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๕๒ ก ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖.

Sergiovanni, T. (2001). **The Principalship.** Boston : Allyn and Bacon.

Speck, M. (1999). **The Principalship.** Upper Saddle River, New Jersey : Prentice - Hall.

Ubben, G.C., Hughes, L.W. and Norris, C.J. (2001) **The Principal.** Boston : Allyn and Bacon.

ผู้เรียนเป็นสำคัญ

*รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่**

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษามาตรา ๒๒ ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกในสาระ (deep knowledge) สามารถคิดวิเคราะห์ ถักทอ (weaving) ความรู้และปรับประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อม รวมทั้งสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (Ed.D.) ทางด้านการฝึกหัดครู จาก University of Georgia และ Post Doctoral Research สาขาหลักสูตรและการสอน จาก Indiana University อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัจจุบันนี้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองกับการเรียนรู้ (Brain-based Learning) การพัฒนาการรู้คิดสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน

และแนวทางที่จะเสริมสร้างผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน การออกแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องเชื่อมโยงกับพื้นฐานเดิมเหล่านี้กับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและมีความหมายกับวิถีชีวิต ผู้เรียนทุกคนจะเริ่มพัฒนาพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและโลกรอบตัวตั้งแต่เล็ก ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ จะขจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ ภารกิจที่ท้าท้ายผู้สอนจะต้องหาวิธีการให้ผู้เรียนดึงพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจเดิมและหาทางเชื่อมรอยต่อการเรียนรู้ให้เหมาะสม การพัฒนาความรู้ความสามารถในเรื่องใดผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้และแนวคิดในเรื่องนั้นอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการรู้คิดที่ถูกต้องและสามารถจัดระบบความรู้ เพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้และปรับประยุกต์ไปสู่สถานการณ์อื่นได้

กระบวนการคิดระหว่างผู้รู้หรือ**ผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (best practice)** กับผู้เริ่มเรียนพบว่า ในระดับของการเป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

สามารถวิเคราะห์ประเด็น ชี้แจงและอธิบายเหตุผลตลอดจนมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และสามารถเปรียบเทียบได้ชัดเจนในสถานการณ์อื่นได้ดีกว่าผู้เริ่มเรียนที่มีข้อมูลมากมาย แต่ไม่สามารถคิดสังเคราะห์เชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม ผู้รู้หรือผู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูลที่ได้รับมาใหม่กับข้อมูลเดิมที่มีอยู่ในขณะที่ผู้เริ่มเรียนจะมองข้ามสิ่งต่างๆ ไป ผู้รู้ที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างมากมาย สามารถสังเคราะห์หรือถักทอความคิด จัดระบบข้อมูลที่สะท้อนกรอบความคิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ความรู้ที่ผู้รู้แบบปฏิบัติที่ดีจะมีข้อมูลที่สั่งสมไว้ในลักษณะการสังเคราะห์การถักทอความรู้และสะท้อนให้เห็นถึงการปรับประยุกต์ความรู้นั้นไปสู่บริบทต่างๆ

สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในด้านความคิดรวบยอดในสาระของความรู้และการสังเคราะห์หรือการถักทอความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน และต้องพัฒนาการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง รวมทั้งความสามารถในการถักทอความรู้ทั้งนี้เพื่อการขยายความรู้ความคิดและความเข้าใจในสาระของความรู้จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้เรื่องอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันได้อย่างรวดเร็ว ที่สำคัญนั้นผู้บริหารและครูอาจารย์จะต้องตระหนักในการให้บริการแก่นักเรียน นักศึกษาและผู้ปกครอง ตามความต้องการและพัฒนาการทางจิตวิทยาของผู้เรียน

การเรียนการสอนที่ช่วยผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียนแต่ละคนคิดทบทวนความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ของตน วิเคราะห์ว่ามีเรื่องใดบ้างที่ยังมีช่องว่าง ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม เรื่องใดที่มีข้อมูลใหม่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม และจะปรับประยุกต์ความรู้ที่มีอยู่ไปสู่สถานการณ์ใหม่อย่างไรที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้น ผู้สอนจะต้องหาวิธีการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน ให้รู้จักการคาดการณ์ อธิบายให้ตนเองฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจ บันทึกประเด็นที่ยังไม่เข้าใจ หาทางกระตุ้นความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเดิมเพื่อการวางแผนการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องสอดแทรกเทคนิคการเรียนรู้เหล่านี้ในการเรียนรู้แต่ละสาระการเรียนรู้ โดยปรับให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนจนผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองโดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑. ผู้สอนต้องให้ความสำคัญและศึกษาวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานของผู้เรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้ผู้เรียนนำเสนอความคิดของตนเพื่อเป็นพื้นฐานที่จะต่อยอดความรู้ต่างๆ ต่อไป

๒. ผู้สอนจะต้องสอนสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในระดับที่ลุ่มลึก พร้อมทั้งยกตัวอย่างที่เชื่อมโยงความรู้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างไร เพื่อให้เกิดพื้นฐานความรู้ความคิดความเข้าใจที่มั่นคงเพียงพอสำหรับการเรียนรู้ต่อไป ผู้สอนจะต้องตระหนักถึง

การเรียนรู้ จะต้องไม่นำเสนออย่างผิวเผินเพียงเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องนำเสนอให้ลึกพอที่ผู้เรียนจะเข้าใจหลักการและแนวคิดสำคัญของสาระที่เรียนรู้ (key concepts) เกิดการตกผลึกเป็นความเข้าใจที่ชัดเจน

๓. การกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องสอดแทรกในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตร เพราะจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในของแต่ละคน การเรียนรู้จะช่วยให้เข้าใจสาระและหลักการของแต่ละลักษณะวิชาอย่างลึกซึ้ง เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความตระหนักเป็นวิธีการช่วยตอบปัญหาว่า ทำไม เมื่อไหร่ และอย่างไร เป็นการผสมผสานการฝึกทักษะการคิดที่ควบคู่ไปกับความรู้ซึ่งสามารถแก้ปัญหาหรือเชื่อมโยงไปสู่สถานการณ์อื่นได้

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นระยะ จะทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อไป การประเมินผลหรือประเมินคุณภาพจะต้องมุ่งประเมินความรู้ ความเข้าใจลุ่มลึกและการสังเคราะห์ความรู้ที่ตกตะกอนกับผู้เรียน การประเมินผลระหว่างการเรียนรู้จะช่วยอธิบายกระบวนการและแนวคิดของผู้เรียนให้ผู้สอนทราบ ทำให้ผู้สอนสามารถวิเคราะห์ได้ว่าความคิดของผู้เรียนอยู่ที่จุดใด ช่วยให้ผู้สอนกำกับและปรับทิศทางการเรียนรู้ให้ตรงประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนและปรับปรุงกระบวนการคิดได้ตามพัฒนาการทางความคิดและการเรียนรู้ของตนเอง

การจัดบรรยากาศการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือการเป็นหุ้นส่วนที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้สอน ความรู้ความสามารถเกิดจากฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนลงมือกระทำ (Hands - on) และฝึกคิดด้วยตนเองเป็นสำคัญ (Brain - on) ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถกำกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีบทบาทเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ โดยต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ มีวิสัยทัศน์การจัดการเรียนรู้ สามารถสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความจริงใจ เอื้ออาทรและยืดหยุ่น สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน การออกแบบบรรยากาศการเรียนรู้ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

๑. สถานศึกษาและชั้นเรียนจะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนจะต้องให้ความสนใจกับความรู้ ความคิด เจตคติและทักษะการรู้คิด พื้นฐานความรู้จากสาระต่างๆ ความแตกต่างกันระหว่างผู้เรียนและภูมิหลังทางวัฒนธรรม ผู้สอนจะดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคลและปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมมีความยากและท้าทายพอประมาณ

๒. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นองค์ความรู้ โดยมุ่งเน้น ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ ๑) แนวคิดหลักที่จะเรียนรู้คือเรื่องอะไร ๒) ทำไมต้องเรียนรู้เรื่องนี้ และ ๓) มีความคาดหวังในผลการเรียนรู้อย่างไร การมุ่งเน้นประเด็นหลักทั้ง ๓ ประเด็นนี้ จะทำให้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ไม่กระจัดกระจายมีเป้าหมาย ทราบความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ชัดเจน ผู้สอนจะต้องตระหนักว่าความสนใจในกิจกรรมไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนจะเรียนรู้สาระสำคัญของเนื้อหาเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สาระใหม่ๆ ดังนั้นผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ว่า กิจกรรมหรือโครงงานใดที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเกิดความรู้ความเข้าใจความคิดรวบยอดสำคัญ

๓. การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างประชาคมแห่งการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่โลกภายนอกตามสภาพจริง เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน เป็นพันธมิตรทางวิชาการ ผู้เรียนจะช่วยกันแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ประเด็นเพื่อความกระจ่างและขับเคลื่อนกลุ่ม ร่วมมือกันแก้ปัญหาสู่เป้าหมายแห่งการเรียนรู้ หากเปรียบเทียบเวลาเรียนที่ใช้ชีวิตในสถานศึกษากับนอกสถานศึกษา พบว่าผู้เรียนจะใช้เวลาร้อยละ ๘๐ ของเวลาทั้งหมดเรียนรู้จากภายนอก ผู้สอนจะต้องไม่มองข้ามและสร้างโอกาสส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

วิชัย วงษ์ใหญ่. (๒๕๔๓). **วิสัยทัศน์การศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พริ้นติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๓). **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon-Seng Tan. (2004). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore : McGraw - Hill.

Gardner, Howard. (1999). **Intelligence Reframed Multiple Intelligence for the 21th Century.** New York : Member of the Peruses Book Group.

พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน

*ดร. สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์**

ความหมาย

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า **"พัฒนาการ"** ไว้ว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ว่า Development ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ในศัพท์บัญญัติการศึกษาว่า หมายถึง พัฒนาการหรือการพัฒนา และ The Cyclopedic Education Dictionary ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นระบบและการปรับตัวเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ ตั้งแต่เริ่มเกิดจนตายของมนุษย์ **รอบด้าน** หมายถึง ทั่วไป ทุกด้าน หลายด้าน หรือด้านต่างๆ พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนมีองค์ประกอบของคำอยู่ ๒ ส่วน คือ พัฒนาการ และรอบด้านของผู้เรียน ซึ่งคำดังกล่าวเมื่อนำไปใช้

---

* ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาหลายแห่งทั้งในกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาค ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ (ระดับ ๙) โรงเรียนบางกะปิ

ในทางการศึกษาตามบทบาทวิชาชีพครู จะมี ๒ ลักษณะ คือ พัฒนาการเป็นหลักการและการพัฒนาเป็นกระบวนการ

พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน คือ การที่ผู้เรียนมีความเปลี่ยนแปลงเกิดการปรับตัวเจริญก้าวหน้าในด้านร่างกายซึ่งเป็นการสร้างกำลังคน (Manpower) และจิตใจ ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นคน (Manhood) (วรวิทย์ วศินสรากร. ๒๕๔๙) หรือการพัฒนารอบด้านของผู้เรียนด้วยกระบวนการที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัวเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ซึ่งพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสภาพจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ สรุปเป็นด้านต่างๆ ตามแนวคิดทฤษฎีที่ผู้เรียนจะต้องเกิดการพัฒนาในทุกด้าน แต่การพัฒนาเป็นกระบวนการ เทคนิควิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนจึงหมายถึง ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสร้างความเป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ (เก่ง) คู่คุณธรรม (ดี) อยู่ร่วมกันในสังคมได้ (มีความสุข) อย่างมีความสุข

ที่มาและความสำคัญ

มนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นไม่ว่าจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักการศึกษา นักสังคมวิทยา หรือนักจิตวิทยา ยอมรับว่าการศึกษาคือกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อารยประเทศทั้งหลายจึงถือว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชาติของตนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ที่มีคุณค่าเป็นต้นทุนหรือทุนมนุษย์ (Human Capital) เพื่อการพัฒนาประเทศ สังคมของคนในชาติก็ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมเพื่อการดำรงคงอยู่ของค่านิยม ความเชื่อ เผ่าพันธุ์ และชาติ ประกอบกับบุคคลก็ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง เพื่อการเปลี่ยนชนชั้น เพิ่มผลผลิตและเพื่อการมี

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาคนทุกคน (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. ๒๕๓๔ ; อมรวิชช์ นาครทรรพ. ๒๕๔๐ ; ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. ๒๕๔๓) ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างเสมอภาค การพัฒนารอบด้านของผู้เรียนเป็นกระบวนการ เทคนิค วิธีการ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนานั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการด้านต่างๆ หรือพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน ซึ่งมีทั้งนักการศึกษา นักจิตวิทยา นักวัดผลการศึกษาได้ทำการศึกษาไว้ เสนอแนวคิดบนพื้นฐานความเชื่อของปรัชญาการศึกษาที่แตกต่างกัน

พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน ซึ่งเป็นพัฒนาการเป้าหมายที่จะพัฒนาของผู้เรียน ปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทยคือ พุทธปรัชญา ที่ยึดหลักว่าการศึกษาเป็นการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยการพิจารณากำหนดว่าผู้เรียนนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาใน ๓ ด้านที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ **๑) ศีล** อันประกอบไปด้วย ด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม คือ การพูด การปฏิบัติตน และการประกอบสัมมาอาชีพที่เหมาะอันควร **๒) สมาธิ** อันประกอบไปด้วย ด้านเจตจำนงอันลึกซึ้ง คุณสมบัติในจิตใจมีคุณธรรม ความดี ความสุข เบิกบาน แจ่มใส ตลอดทั้งความหนักแน่น เข้มแข็ง คือความเพียร มีสติ และสมาธิ **๓) ปัญญา** คือ มีความรู้ความเข้าใจ รู้จักแยกแยะ สังเคราะห์ หาเหตุผล มองสิ่งต่างๆ ทั้งหลายตามที่เป็นอยู่ในธรรมชาติอย่างองค์รวม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต. ๒๕๔๘) ไตรสิกขาดังกล่าวก็คือ มรรคแปดนั่นเอง การจัดการศึกษาในประเทศไทย รัฐได้จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง เพื่อการพัฒนาประเทศ แนวคิดการจัดการศึกษาตามปรัชญาการศึกษาลัทธิพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) และลัทธิปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ของดิวอี้ (Dewey. 1971) ที่มีปรัชญาการศึกษาว่าการศึกษาคือความเจริญงอกงาม ด้วยแนวคิดว่าพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนนั้นประกอบไปด้วย ๔ ด้าน คือ ๑) ความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย (Physical Perfection)

มีความสมบูรณ์แข็งแรง ๒) ความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ (Mental Perfection) มีสุขภาพจิตดี มีสติ มีปัญญา มีความเฉลียวฉลาด มีความคิดดี มีความขยันหมั่นเพียร ๓) ความสมบูรณ์ทางด้านอารมณ์ (Emotional Perfection) มีอารมณ์มั่นคง ควบคุมตนเองได้ ๔) ความสมบูรณ์ทางด้านสังคม (Social Perfection) การสร้างสรรค์สังคม ความอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีกฎกติกาได้มีบทบาทในการจัดการศึกษาของไทยอย่างต่อเนื่อง พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนยังได้อาศัยแนวคิดปรัชญาการศึกษาดังกล่าวจัดการศึกษาในประเทศไทยมาตลอด ในปัจจุบันประชาชนชาวไทยได้รับพระบรมราโชวาทและพระราชดำริจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทานแก่นักศึกษา นักการศึกษา สถาบันการศึกษา ส่วนราชการภาคเอกชน ตลอดจนบุคคลตามโอกาสต่างๆ มาโดยตลอด เช่น เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๕ ความว่า

"นอกจากวิชาความรู้ ก็จะต้องฝึกฝนในสิ่งที่ตัวจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังคม สอดคล้องกับสมัย และสอดคล้องกับศีลธรรมที่ดีงาม ถ้าได้ทั้งวิชาการทั้งความรู้รอบตัวและความรู้ในชีวิตก็จะทำให้เป็นคนที่ครบคน"

และเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ความว่า

"การให้การศึกษาที่สมบูรณ์มิใช่ของง่าย เพราะเป็นงานที่ละเอียดซับซ้อน และกว้างขวางมาก จะต้องใช้ความรอบรู้ ความสังเกต จดจำ และความฉลาดรอบคอบเป็นอย่างมาก ทั้งต้องมีความเสียสละอดทน มีความเพียรพยายามอย่างแรงกล้าด้วย จึงจะกระทำให้สำเร็จได้"

ต่อมาวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๑๘ ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทความว่า

"เจตนาของการศึกษานั้น กล่าวโดยสรุปก็คือ การวางรากฐานที่ดีที่ถูกต้องในตัวบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้ทั้งปวง

สำคัญที่สุดคือรากฐานด้านความรู้จักรับผิดชอบชั่วดี รู้จักคิดตัดสินใจตามทางที่ถูกต้องที่เป็นธรรม ที่สร้างสรรค์ ผู้จัดการศึกษาต้องดำเนินงานให้ได้ประโยชน์พร้อมดังนี้ จึงจะเรียกได้ว่าปฏิบัติการถูกต้องครบถ้วนเป็นนักการศึกษาแท้”

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนตามแนวพระราชดำรินั้นจะต้องประกอบไปด้วย ด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สำคัญคือ คุณธรรม จริยธรรม ด้วยการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์เพื่อให้เป็นคนที่ครบคน การจัดการศึกษาในเวลาต่อมาได้พยายามเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามบริบทของสังคมไทย บูรณาการหลักปรัชญาแนวคิดทฤษฎี และพระบรมราโชวาทด้วยการปฏิรูปการศึกษามาเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ ถือได้ว่าประเทศไทยมีกฎหมายแม่บทเฉพาะทางการศึกษาเป็นฉบับแรก เพื่อการปฏิรูปเป้าหมาย ระบบโครงสร้าง กระบวนการของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข ด้วยการปฏิรูปกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน

พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน เป็นหลักการทางการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่การวางแผนการศึกษา กำหนดยุทธศาสตร์ กระบวนการการพัฒนาการศึกษา เพื่อการพัฒนารอบด้านของผู้เรียน มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นทิศทางเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาและกระบวนการเรียนการสอน

การพัฒนารอบด้านของผู้เรียน เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลง มีการปรับตัวเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทุกๆ ด้าน โดยอาศัยหลักแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการของผู้เรียนเป็นหลักในการวางแผนจัดการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงนั้นจึงสอดคล้องกับแนวคิดหรือปรัชญาการศึกษาตามยุคสมัย อาทิเช่น การพัฒนารอบด้านของผู้เรียนด้วยการจัด

การเรียนการสอนให้เป็นคนอ่านออกเขียนได้ มีคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนารอบด้านของผู้เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิดวิธีการ จัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของดิวอี้ (Dewey) ด้วยกิจกรรม Learning by Doing เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ในเวลาต่อมาการพัฒนารอบด้านของผู้เรียนได้อาศัยหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ด้วยการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งมีความรู้ความสามารถ เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เหมาะสม และเป็นคนที่มีความสุขมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

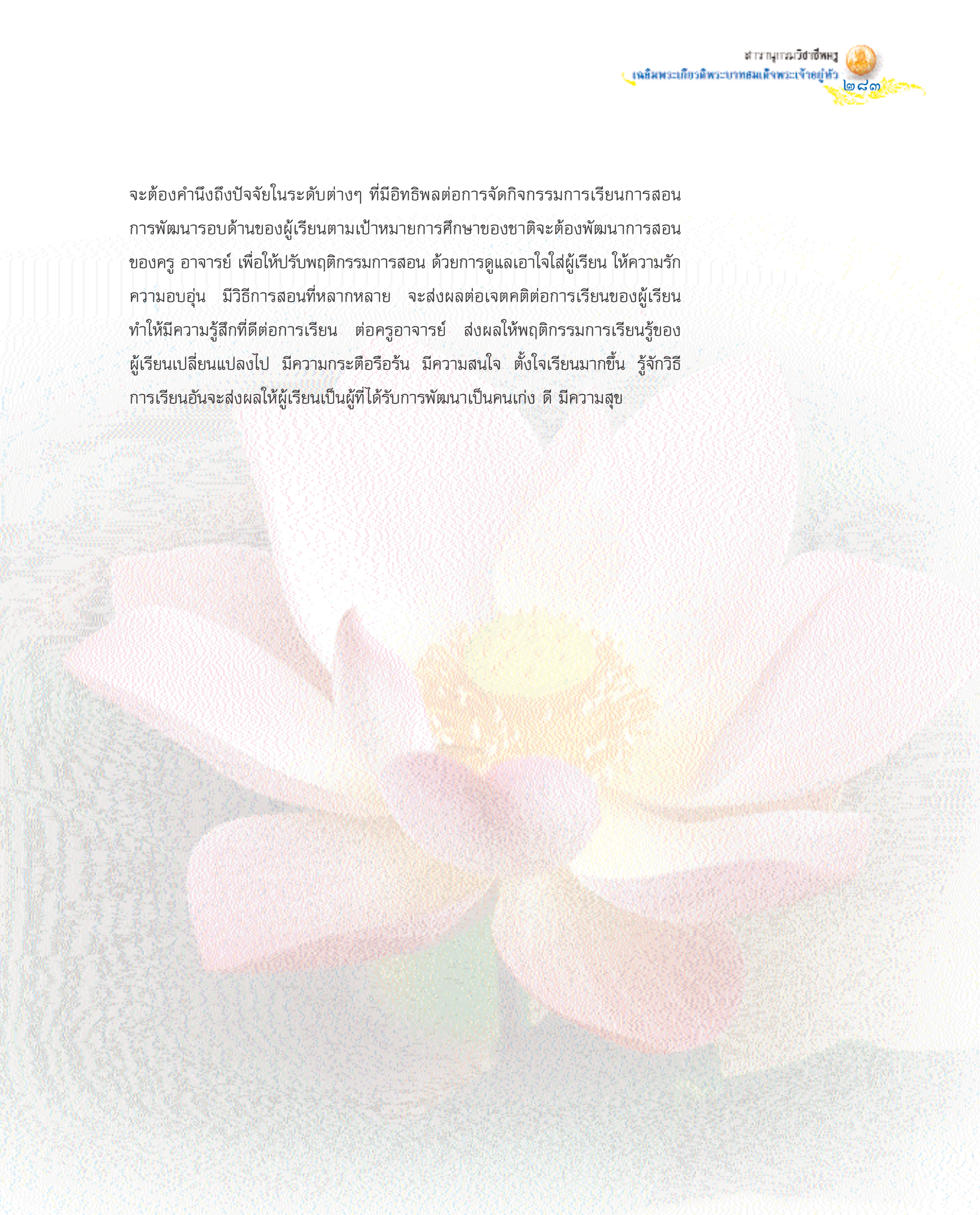
การพัฒนารอบด้านของผู้เรียน เป็นกระบวนทางเทคนิค วิธีการ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามพัฒนาการด้านต่างๆ หรือพัฒนารอบด้านของผู้เรียน

การใช้ประโยชน์ของคำ

พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน (คำนาม) เป็นหลักการทางการจัดการศึกษาเพื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนา สร้างความเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ (เก่ง) คู่คุณธรรม (ดี) อยู่ร่วมกันในสังคมได้ (มีความสุข) อย่างมีความสุข ตัวอย่างการนำคำไปใช้ประโยชน์ เช่น เก่ง ดี มีความสุข เป็นพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนที่กำหนดเป็นเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาของชาติ การจัดการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนเป็นประสิทธิผลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การพัฒนารอบด้านของผู้เรียน (คำกริยา) เป็นกระบวนการ เทคนิค วิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการรอบด้านของผู้เรียนบนพื้นฐานของความแตกต่าง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย บูรณาการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ตัวอย่างการนำคำไปใช้ประโยชน์ เช่น การพัฒนารอบด้านของผู้เรียนอันประกอบไปด้วย เก่ง ดี มีความสุข

จะต้องคำนึงถึงปัจจัยในระดับต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนารอบด้านของผู้เรียนตามเป้าหมายการศึกษาของชาติจะต้องพัฒนาการสอนของครู อาจารย์ เพื่อให้ปรับพฤติกรรมการสอน ด้วยการดูแลเอาใจใส่ผู้เรียน ให้ความรัก ความอบอุ่น มีวิธีการสอนที่หลากหลาย จะส่งผลต่อเจตคติต่อการเรียนของผู้เรียน ทำให้มีความรู้สึกที่ดีต่อการเรียน ต่อครูอาจารย์ ส่งผลให้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไป มีความกระตือรือร้น มีความสนใจ ตั้งใจเรียนมากขึ้น รู้จักวิธีการเรียนอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๔). **ศัพท์บัญญัติการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. (๒๕๔๓). **เศรษฐศาสตร์การศึกษา : สำหรับผู้บริหารการศึกษา.** ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๔๖). **ทิศทางการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๔๕). **รุ่งอรุณของการศึกษาเบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๔๘). **สู่การศึกษาแนวพุทธ.** มูลนิธิธรรม.

วรวิทย์ วศินสรากร. (๒๕๔๙). “คนกับการศึกษา.” ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๓๖ (๖๙-๗๗).

วิทย์ วิศทเวทย์. (๒๕๔๔). **ปรัชญาการศึกษาไทย ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักราชเลขาธิการ. (๒๕๑๖). **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๑๔ จนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๕.** กรุงเทพมหานคร : กรมแผนที่ทหาร.

_____. (๒๕๑๙). **ประมวลพระราชดำรัส และบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๘.** กรุงเทพมหานคร : กรมแผนที่ทหาร.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (๒๕๓๔). “การบริหารการศึกษาเพื่อการพัฒนา,” **ในเจ้าฟ้านักพัฒนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับพัฒนศึกษาศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (๒๕๔๐). **ความฝันของแผ่นดิน.** กรุงเทพมหานคร : ตะวันออก.

Dewey, John. (1971). **Experience and Education.** New York : Collier Book.

Spafford, Carol. and Others. (1998). **The Cyclopedic Education Dictionary.** Albany : Delmar Publishers.

ความรู้และชีวิต เรียนรู้ได้ด้วย
"ปัญญา นำทาง"

ภาวะผู้นำทางวิชาการ

*รองศาสตราจารย์ ดร.นาตยา ปิลันธนานนท์**

การศึกษา เป็นกระบวนการที่ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาให้บุคคลได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของเขา เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม โดยผ่านกระบวนการสอน และการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ความรู้ และทักษะต่างๆ การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต คำว่า การศึกษา ในภาษาอังกฤษว่า education มาจากภาษาละติน educare ซึ่งหมายถึง การดูแล การอบรมเลี้ยงดู การฝึกฝน ผู้มีหน้าที่ให้การศึกษา จึงควรมีภาวะผู้นำของการเป็นนักการศึกษา นักวิชาการ

การเป็นผู้นำ

House (อ้างถึงใน Birnbaum, 2006) ได้อธิบายความหมายของ ภาวะผู้นำ ว่า "เป็นความสามารถของบุคคลที่จะมีอิทธิพล จูงใจ หรือทำให้ผู้อื่นเข้ามาร่วมมือ ทำให้องค์กรที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ประสบความสำเร็จได้" การเป็นผู้นำจะเกี่ยวข้องกับการอาสาเข้ามาทำงาน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้ดีขึ้น

---

* Ph.D. (Social Studies Education) จาก The University of Iowa, U.S.A. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ชำนาญการด้านหลักสูตรและการสอน การประเมินผล การวิจัย การพัฒนา ทักษะการคิด การพัฒนาค่านิยม จริยธรรม และ Standard Based Education

ภาวะผู้นำ อาจมีอยู่ในตัวบุคคลคนหนึ่งหรือเป็นกลุ่มคนก็ได้ ผู้ที่มีภาวะผู้นำจะเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธา เป็นที่ยอมรับ เคารพ นับถือ มีอิทธิพลต่อความคิด และการกระทำของผู้อื่น มีผู้ที่พร้อมจะเดินตาม ทำตาม ภาวะผู้นำจึงมีส่วนที่สัมพันธ์กับเรื่องของอำนาจ เป็นอำนาจที่สามารถนำทางให้กับคนอื่นได้

เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นหนทางหนึ่งของการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ

Stogdill (1974) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้มีภาวะการเป็นผู้นำอยู่ ๖ ประการ ได้แก่ ศักยภาพ ความสำเร็จ ความรับผิดชอบ ความร่วมมือ สถานภาพ และสถานการณ์ ไม่มีใครที่จะเป็นผู้นำได้เพียงแค่การมีคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ใน ๖ อย่างนี้

ภาวะผู้นำ มีในตัวบุคคลที่คงอยู่และแปรเปลี่ยนไปได้เมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนไป แต่ละคนจึงมีโอกาสทั้งการเป็นผู้นำ และผู้ตาม (Hencley, 1973) ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ สถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่ง Hoy and Miskel (1987) ได้กล่าวว่า สถานการณ์การแสดงภาวะผู้นำมีอยู่ ๔ ลักษณะ คือ ลักษณะโครงสร้างขององค์กร บรรยากาศขององค์กร บทบาท และคุณลักษณะของผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา

ผู้มีภาวะผู้นำจะเห็นคุณค่าของทรัพยากรบุคคลในองค์กร สร้างสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้แต่ละคนเข้ามามีส่วนร่วมในงานขององค์กร ผู้นำจึงต้องพัฒนาและรักษาสัมพันธภาพของคนในองค์กรให้คงไว้

ภาวะผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการ คือความสามารถในการจัดการ หรือเป็นผู้นำทางการศึกษา คำว่า การจัดการ เป็นลักษณะของการใช้กระบวนการชี้นำบุคคล และนำพาทุกส่วนหรือบางส่วนขององค์กรให้เดินไปข้างหน้า ด้วยการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ทั้งทรัพยากรบุคคล งบประมาณ วัสดุต่างๆ รวมทั้งสติปัญญา ระดมเข้ามาใช้ในการทำงาน การจัดการจึงต้องใช้อำนาจโดยตำแหน่ง ในขณะที่การแสดงภาวะผู้นำจะมีทั้งอำนาจและอิทธิพลอยู่ภายในภาวะผู้นำนั้นด้วย

บุคลากรในองค์กรที่มีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรมาก ผู้ที่มีภาวะผู้นำจะสามารถแปรเปลี่ยนเป้าหมายและจุดประสงค์ขององค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ สถาบันการศึกษาก็เช่นกัน ภาวะผู้นำทางวิชาการอาจมีใน

บุคคลหลากหลายตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ มิได้หมายความว่า ผู้มีภาวะผู้นำ คือผู้ที่ต้องดำรงตำแหน่งงานบริหารเสมอไป (Lewis and Smith, 1994)

ผู้ที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการจำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่ ทั้งในด้านการบริหารและด้านวิชาการไปพร้อมๆ กัน ผู้นำทางวิชาการในสถาบันการศึกษา จะมีหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งสอน ทำวิจัย และบริหารงาน ให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมงานในสถานศึกษาให้เป็นผู้นำด้วย เพื่อช่วยให้แต่ละคนนำความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาของตนไปจัดการศึกษาตามโปรแกรมของสถานศึกษา ให้บรรลุตามที่วางไว้

ผู้นำทางวิชาการสามารถชี้นำให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ ความสามารถ และเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนรู้อยู่นั้น

Gunter (2001) ได้ประมวลลักษณะของผู้นำทางวิชาการ มีอยู่หลายแบบ ได้แก่

๑. **ผู้นำที่ชอบวิเคราะห์วิจารณ์** จะแสดงออกในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่ยุติธรรม ที่เกิดขึ้นในสังคมขององค์กร การต่อต้านโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรม

๒. **ผู้นำที่สร้างมนุษยสัมพันธ์** จะนำทฤษฎี ความรู้ ประสบการณ์ และชีวประวัติของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำและผู้จัดการมาศึกษาและปฏิบัติ

๓. **ผู้นำที่ลงมือปฏิบัติ** จะนำยุทธวิธีของการแสดงออกถึงการมีภาวะผู้นำมาใช้เพื่อผลลัพธ์ขององค์กร

๔. **ผู้นำที่มีหลักการ** จะมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาชี้วัดประสิทธิภาพการเป็นผู้นำที่ส่งผลต่อองค์กร

การแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำทางวิชาการ

Ostendorf (2005) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ แสดงออกได้ใน ๓ ลักษณะ ได้แก่ ผู้นำทางการเรียนการสอน การวิจัย และทางการบริหาร

ผู้นำทางวิชาการด้านผู้นำทางการเรียนการสอน

เมื่อเข้าสู่ยุคการศึกษาที่เน้นมาตรฐาน (standard based education) เช่นในปัจจุบัน การพัฒนาภาวะผู้นำทางการเรียนการสอน ก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น การจัดการศึกษาโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามมาตรฐานที่ประเทศกำหนด เป็นหน้าที่

อันสำคัญของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ที่ล้วนจะต้องมีภาวะผู้นำ ทางด้านนี้ หรือ instructional leadership

ปัจจุบัน ภาวะผู้นำทางการเรียนการสอน มีความหมายที่กว้างขวางกว่าเมื่อ ๒๐ ปีก่อนมาก โดยพื้นฐานเดิมอาจหมายถึงงานการจัดการเรียนการสอน เช่น การตั้งเป้าหมายการเรียนการสอนที่ชัดเจน การจัดหาทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การจัดการหลักสูตร การดูแลการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามแผน และการประเมินผู้เรียนและผู้สอน แต่ปัจจุบันผู้นำทางการเรียนการสอน ต้องมีความสามารถทางด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน มีการพัฒนาวิชาชีพของตนเองอยู่เสมอ และเน้นการตัดสินใจใดๆ ที่ต้องอาศัยข้อมูลเป็นหลัก มีความพยายามที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลง คำว่า การสอน (teaching) มาเป็นการเรียนรู้ (learning) แทน บ้างก็นิยมคำว่า ผู้นำทางการเรียนรู้ (learning leader) มากกว่าคำว่า ผู้นำทางการเรียนการสอน (instructional leader) ด้วยซ้ำ (DuFour, 2002)

ความสามารถในการชี้นำให้ผู้อื่นสามารถปฏิบัติการได้อย่างชำนาญการ เป็นความสำเร็จของผู้นำทางวิชาการ

The National Association of Elementary School Principals (2001) ได้กล่าวถึง ภาวะผู้นำทางการเรียนการสอนว่า คือการเป็นผู้นำที่ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ “leading learning communities” ผู้นำทางการเรียนการสอน มีบทบาทที่สำคัญอยู่ ๖ ประการ ได้แก่ สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก่อน นี่เป็นอันดับแรก ตั้งเป้าหมาย ความคาดหวังไว้สูงที่จะไปให้ถึง สร้างความชัดเจนในสาระความรู้ และการจัดการเรียนการสอน ที่จะให้บรรลุมาตรฐาน สร้างวัฒนธรรมที่จะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ใช้ข้อมูลจากหลายๆ แหล่งมาประเมินการเรียนรู้ และกระตุ้นให้ชุมชน ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อความสำเร็จของโรงเรียน จะเห็นได้ว่าบรรยากาศของการเกิดภาวะผู้นำทางการเรียนการสอนที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น ต้องอาศัยความเป็นผู้นำหลายด้านของฝ่ายต่างๆ ที่ต่างต้องทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ และเพื่อจุดหมายเดียวกัน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน

ผู้นำทางวิชาการด้านผู้นำทางการวิจัย

ภาวะผู้นำทางการวิจัยมีความสำคัญมาก และควรจะมีในบุคลากรทุกคน ลักษณะของภาวะผู้นำทางการวิจัย จะต้องมีลักษณะสำคัญ กล่าวคือ สามารถทำงานวิจัยได้ดี

มีวิสัยทัศน์ที่จะรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ร่วมงานมีความพยายามในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีมนุษยสัมพันธ์อันดีที่จะกระตุ้น ส่งเสริม นำพาผู้ร่วมงานให้เดินไปกับเรา

ผู้นำทางการวิจัย จะมุ่งแสวงหาความรู้ และส่งเสริมปัญญา ทำให้เกิดความร่วมมือกันทำงาน ในหมู่ผู้ร่วมงาน

Rahula ได้วิเคราะห์วิธีสอน ๓ วิธี ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ซึ่งสะท้อนการเป็นผู้นำทางการวิจัย ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ได้แก่

๑. การสุ่มตัวอย่างศึกษา และได้ข้อสรุป (Sampling and generalizations) พระพุทธองค์มีวิธีการสอนที่ให้บุคคลได้เห็นตัวอย่าง และเกิดความเข้าใจได้ด้วยตนเอง

๒. การสังเกตจากการทดลอง (Experimental Observations) พระพุทธศาสนาสอนให้เราเข้าใจสิ่งแวดล้อม และเข้าใจเรื่องของความจริง จากการสังเกต และทดลองภายใต้เงื่อนไขที่มีการควบคุมไว้ด้วยการให้บุคคลนั้น ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมที่ถูกวางเงื่อนไขไว้ ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยอย่างหนึ่ง ที่ในปัจจุบันนำมาใช้นั่นเอง และการสอนของพระพุทธองค์ ยังชี้ให้เห็นว่า เราสามารถเรียนรู้ได้ ถ้าเรามุ่งมั่นมีจิตใจที่จดจ่อในสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้น

๓. การวิจัยจากกรณีตัวอย่าง (Case Research) การวิจัยโดยใช้กรณีตัวอย่างในการศึกษาสมัยใหม่ เราจะพบกันมาก ในการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ เรื่องราวในพระไตรปิฎก จะมองเห็นวิธีการสอนแบบนี้ของพระพุทธองค์ ที่จริงแล้วเรื่องราวทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อาจถือว่าได้ว่า เป็นกรณีตัวอย่าง หรือ case ได้ทั้งสิ้น และเราก็สามารถนำมาเชื่อมโยงกับกรณีตัวอย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน ซึ่งก็ยังมีปรากฏเรื่องราวแบบนั้นอยู่เหมือนกันที่ทำให้เราเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและเข้าใจธรรมชาติของโลก

ผู้นำทางวิชาการด้านผู้นำทางการบริหาร

ภาวะผู้นำด้านการบริหาร เป็นภาวะของผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ ทางการบริหารในสถาบันการศึกษา ภาวะผู้นำในด้านนี้มีความสำคัญมาก เพราะมีผลกระทบต่อการจัดโปรแกรมการศึกษาต่อบุคลากรและต่อผู้เรียน

ไม่ว่าจะเป็นภาวะผู้นำในแบบใด ล้วนมีความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการวางยุทธศาสตร์ การวางแผนงาน การสร้างทีมงาน และการจัดสรรงบประมาณ ลักษณะหนึ่งที่สำคัญมากของผู้ที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการก็คือ การมีวิสัยทัศน์ในด้านการรู้จักมองและไขว่คว้าโอกาสต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม วางแผนระยะยาวเพื่อให้องค์กรเจริญเติบโตได้

ผู้นำทางวิชาการในสถาบันการศึกษาโดยทั่วไปจะมีตำแหน่งหน้าที่ทางการบริหารและการจัดการประกอบไปด้วย แต่มิได้หมายความว่าจะต้องหมายถึงผู้บริหารเสมอไป ผู้นำทางวิชาการอาจเป็นผู้บริหารสถานศึกษา คณะผู้บริหาร คณาจารย์ หรือหัวหน้าทีมงาน คณะทำงานในโครงการต่างๆ ก็ได้ ผู้นำทางวิชาการจึงเกิดขึ้นได้ในบุคลากรของสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานอยู่ในส่วนต่างๆ

ผู้นำทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือคณาจารย์ หรือเจ้าหน้าที่ที่อาจทำงานในสำนักงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ที่แม้จะมิได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ บุคลากรเหล่านี้ล้วนสามารถพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ ให้เกิดขึ้นในตนได้ เพราะงานของเขาเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการศึกษา และวิชาการ จึงมิอาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า แม้จะเป็นผู้นำทางวิชาการ แต่การแสดงออกถึงภาวะผู้นำทางวิชาการ ล้วนเกี่ยวข้องกับงานทั้งด้านการสอน การวิจัย และการบริหารงาน ทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้า ผู้นำทางวิชาการที่ยิ่งใหญ่

“พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งปัญญา” คำว่า ความรู้ กับ ปัญญา มีความหมายต่างกัน ความรู้อาจเป็นประตูเปิดไปสู่ปัญญา แต่ความรู้โดยตัวของมันเองไม่ใช่ปัญญา ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นในโลกปัจจุบัน ความรู้มีอยู่มากมายมหาศาล และนำความรู้มาเป็นอาวุธทำลายกัน ขณะเดียวกันการจะมีความรู้เพียงเล็กน้อยก็ไม่เกิดคุณค่าใดๆ เช่นกัน ความสุขมิได้เกิดขึ้นจากความรู้โดยลำพัง การมีความรู้มากๆ ก็มิได้ทำให้ความสุขเพิ่มมากตามไปด้วย สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์รู้จักที่จะใช้กระบวนการทางปัญญามานำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่างหาก

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นผลงานวิชาการที่ยิ่งใหญ่ของโลกตลอด ๔๕ พรรษา แห่งพระจริยาวัตรของพระพุทธองค์ ที่ทรงจาริกไปในที่ต่างๆ สั่งสอน

ผู้คนหลากหลายสถานะและชนชั้น เราจะมองเห็นความเป็นผู้นำทางวิชาการที่สามารถรับไว้เป็น “หลักการแห่งมาตรฐานงานวิชาการ” สำหรับปัจจุบันได้อย่างดีเยี่ยม

พันธกิจประการหนึ่งของผู้นำทางวิชาการ คือ ความสามารถในการสอน การชี้นำผู้อื่น โดยมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะและปัญญาให้แก่ผู้เรียน ผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ช่วยให้เขาแสวงหาทักษะ ความสามารถ ที่จะทำให้เขามีชีวิตด้วยความสุข มิใช่การให้ความรู้อย่างเป็นนักวิชาการ พระพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนและชี้นำเพื่อให้เกิดปัญญามากกว่าความรู้ เป็นปัญญาที่จะทำให้พ้นทุกข์และมีความสุข

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นบรมครูผู้ยิ่งใหญ่ในโลก ทรงโปรดสอน ตามความเหมาะสมแก่สภาพจิตของแต่ละบุคคล ตามอัธยาศัยของบุคคล เหมาะกับสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ของบุคคลนั้นๆ การตรัสสอนของพระพุทธเจ้ามิได้กระทบกระเทือนความเชื่อของผู้ใด พระพุทธองค์จะตรัสเรื่องแรกหรือคำแรกที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่บุคคลผู้ฟัง ดังนั้น การสอนของพระพุทธเจ้ามิได้มุ่งให้บุคคลจะต้องบรรลุความดีสูงสุดในปัจจุบันชาติเสมอไป แต่ทรงสอนตามวิสัยของแต่ละบุคคลจะพึงรู้ได้ สอนบุคคลที่มีความโศกให้หายโศกเศร้า สอนบุคคลผู้เขลาให้เป็นผู้ฉลาด สอนบุคคลผู้มีความเห็นผิดให้เป็นสัมมาทิฏฐิ เพื่อเป็นปัจจัยให้ถึงความดีสูงสุดในอนาคตหรือในภพหน้า

จุดมุ่งหมายของการสอนของพระพุทธองค์ ที่ภาวะการเป็นผู้นำทางวิชาการสามารถนำมาใช้ในการกำหนดจุดมุ่งหมายในการชี้นำ เพื่อการสอน การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ (ธรรมปาณี, ๒๕๔๖) ได้แก่ ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้ยิ่ง เห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ ควรเห็น ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรองตามให้เห็นจริงได้ด้วยตนเอง ทรงสั่งสอนในสิ่งที่ผู้ฟังปฏิบัติตามแล้ว ย่อมได้รับผลตามควรแก่การปฏิบัติ

การชี้นำผู้อื่น เพื่อให้เกิดผลดีตามวัตถุประสงค์หรือตามเป้าหมายนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ความรู้ที่เราได้จากพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า ผู้ชี้นำที่ดี หรือผู้แสดงธรรมที่ดี ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ

๑. แสดงธรรมไปตามลำดับ คือจากง่ายไปหายาก

๒. แสดงธรรมอย่างมีเหตุผล

๓. แสดงธรรมด้วยความเอ็นดู คือ มุ่งอนุเคราะห์ผู้ฟัง

๔. ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่อามิส

๕. ไม่แสดงธรรมกระทบกระเทือนตนเองและผู้อื่น

ผู้นำทางวิชาการต้องสามารถใช้ทักษะการตัดสินใจของตน พาผู้ร่วมงานไปในทิศทางที่พวกเขาจะต้องยอมรับและให้ความร่วมมือด้วย การใช้อำนาจสั่งการสำหรับผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษา จึงอาจเป็นวิธีการที่ใช้ไม่ได้ผลเหมือนกับผู้นำในองค์กรอื่นๆ ดังนั้น การดำเนินงานใดๆ หากมีข้อขัดแย้งไม่เห็นพ้องต้องกัน ต้องรีบคลี่คลายตกลงกันให้ได้ ต้องเร่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน สร้างความเห็นพ้องกันให้ได้ รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง รู้จักการประนีประนอมโดยมีเป้าหมายคือความเป็นเลิศทางวิชาการสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

ชินวุฒิ จันโท. “จริยศาสตร์ศึกษา”. Available at: http://members.thai.net/shinto13/pdf/Chapter5%20Success%20of%20Research.pdf.

ธรรมปาณี. (๒๕๔๖). **พุทธลีลา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด.

พุทธจริยา. Available at: http://snow.prohosting.com/vivitawi/d008/d00814.txt.

วศิน อินทสระ. (๒๕๓๔). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Academic Leadership and Academic Planning. Available at: http://www.provost.utoronto.ca/userfiles/page_attachments/library/6/3129_2510788_Companion7.pdf

Birnbaum, Robert. (2006). Academic Leadership at the Millennium: Politics or Porcelain?. Available at: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3860/is_199905/ai_n8851116

Dhammacaro. (2004). Integrated Instruction of the Buddha. Available at: http://www.buddhapadipa.org/plinks/MHAR-6ELBYF

DuFour, R. (2002). “The Learning-Centered Principal”. **Educational Leadership**. 59, 12-15.

Elmore, R. F. (2000). **Building a New Structure for School Leadership**. New York : Albert Shanker Institute.

Ervay, Stu. Academic Leadership in America’s Public Schools. Available at: http://bul.sagepub.com/cgi/content/abstract/90/2/77

Glickman, C. (1990). **Supervision of Instruction : A Development Approach** (2nd ed.). Toronto, ON : Allyn and Bacon.

Gunter, Helen. (2001). Critical Approaches to Leadership in Education. Available at: http://www.literacy.unisa.edu.au/jee/Papers/JEEVol2No2/200149.pdf

Hencley, S.P. (1973). **Situational Behavioral Approach to the Study of Educational Leadership. In L. C. Cunningham and W.J. Gephart (Eds.), Leadership : The Science and Art Today**. (pp. 139-164). Itaska, IL : F.E. Peacock Publishers.

Hoy, W.K. and C.G. Miskel. (1987). **Educational Administration: Theory, Research, and Practice**. Third Edition. New York : Random House.

Lewis, R.G. and D.H. Smith. (1994). **Total Quality in Higher Education**. Delray Beach, FL : St Lucie Press.

Ostendorf, Mari. (2005). Mentoring for Academic Leadership. Available at: http://paesmem.stanford.edu/html/proceedings_10.html

Rahula, Walpola. Some Research Methods Used by the Buddha as Recorded. Available at: http://www.purifymind.com/ResearchMethods.htm

School District of Lancaster - Standards and Performance Indicators of School Leadership. Available at: http://www.ncsl.org.uk/media/1D5/BD/leadership-in-education.pdf

Stogdill, R.M. (1974). **Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research**. New York : The Free Press.

The National Association of Elementary School Principals. 2001. **Leading Learning Communities : Standards for What Principals Should Know and Be Able to Do.** Alexandria, VA : Author.

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

*ถวัลย์ มาศจรัส**

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นเพความรู้ความสามารถที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของมนุษย์ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นจากความรู้เฉพาะด้านในหลายมิติ เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยด้วยรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

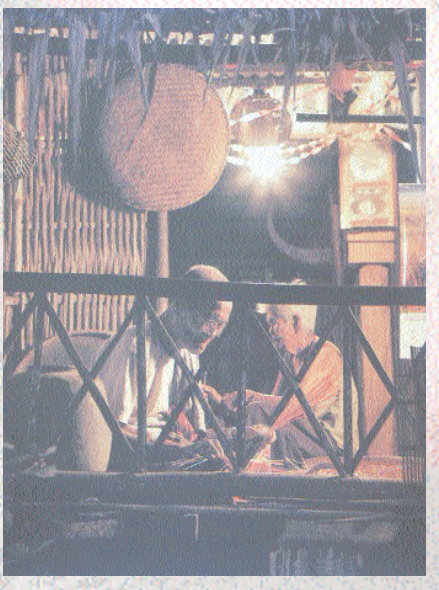
---

* พ.ม., ศษ.บ. (บริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เคยรับราชการครู, หัวหน้างานข่าวและวารสาร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคู่มือการประเมินคุณค่าวรรณกรรม, แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น, กระทรวงศึกษาธิการ, ตำราเรียนภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ได้รับรางวัลด้านวรรณกรรม ๒๗ รางวัล ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนักวิชาการศึกษา ๘ หัวหน้ากลุ่มพัฒนานโยบายด้านภูมิปัญญาและการท่องเที่ยว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบการศึกษาไทย

ในงานวิจัย เรื่อง แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ค้นพบว่าการนำภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้นมีมาแต่บรรพกาล ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาไทยสมัยลานนาไทย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๑๑) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๗๕) และสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ปัจจุบัน) โดยในระยะแรกได้ใช้ภูมิปัญญาเป็นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ผ่านครอบครัว ชุมชน วัด และวัง จนเมื่อมีการจัดการศึกษาในแบบแผนสมัยใหม่ที่มีสาระที่หลากหลายและมีความเป็นสากลมากขึ้นทำให้การศึกษาในระบบลดความสำคัญของการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาลงไป

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้ปรับกระบวนทัศน์การจัดการศึกษาของไทยที่เน้นความรู้สากลเป็นหลักให้หวนกลับมาให้ความสำคัญกับการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นรากเหง้าของความรู้ดั้งเดิมที่สำคัญยิ่งของท้องถิ่นและสังคมไทย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของความเป็นชาติไทย ด้วยการกำหนดให้มีการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเพื่อเป็นพื้นฐานของการนำพาประเทศพัฒนาก้าวหน้าไปสู่สากลบนพื้นฐานของภูมิปัญญาไทย

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

คำว่าภูมิปัญญาที่ใช้ในการศึกษาของประเทศไทยมีคำที่อ้างถึง ๓ คำหลักๆ ได้แก่

๑. ภูมิปัญญาไทย ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า **ภูมิปัญญา** [พูม] น. พื้นเพความรู้ความสามารถ

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรากฏครั้งแรกในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ซึ่งในแผนฯ ฉบับดังกล่าว ใช้คำว่า **ภูมิปัญญา** และ**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** สองคำควบคู่กัน

นอกจากแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ จะใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว กองวิจัยทางการศึกษาและศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ใช้คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในเอกสารวิชาการด้วยเช่นกัน

๓. ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นคำที่นักวิชาการที่สนใจเรื่องภูมิปัญญาของชาวบ้านมาใช้ในกรณีศึกษาถึงความรู้ ความสามารถด้านต่างๆ ของชาวบ้านที่สืบสาน สร้างสรรค์ พัฒนาความรู้ ความคิดของตนเองจนเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนว่าสิ่งที่บุคคลดังกล่าวได้ค้นพบ คิดค้น พัฒนาจนใช้ประโยชน์ได้ว่าเป็น**ภูมิปัญญาชาวบ้าน**

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำคำว่าภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในเรื่องของการศึกษา โดยได้จัดทำความหมายอธิบายคู่กับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า **ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้**

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา คำว่า ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการนำมาใช้ในวงการศึกษาทั้ง ๓ คำ โดยปรากฏในเอกสารต่างๆ โดยสังเขป ดังนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาระของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยไว้ในมาตราต่างๆ ดังนี้

- **มาตรา ๖๙ :** บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและ**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

- **มาตรา ๔๖ :** บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ
- **มาตรา ๘๑ :** รัฐต้องจัดการศึกษา อบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และ**ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น** ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ
- **มาตรา ๒๘๙ :** องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

๒. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย ไว้ดังนี้

- **มาตรา ๗ :** ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา **ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย** และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

- **มาตรา ๒๓ :** การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

  (๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา **ภูมิปัญญาไทย** และ**การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา**

- **มาตรา ๒๗ :** ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

  ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

- **มาตรา ๒๙ :** ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร**ภูมิปัญญา**และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

- **มาตรา ๕๗ :** ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญ และ**ภูมิปัญญาท้องถิ่น**ของบุคคลดังกล่าว

มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

๓. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดในเรื่องของท้องถิ่น ชุมชน ไว้ดังนี้

- ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับ...**ภูมิปัญญาท้องถิ่น**
- ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปีหรือรายภาคให้สอดคล้องกับ...**ภูมิปัญญาท้องถิ่น**
- การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุดให้ความสำคัญต่อความเกี่ยวกับ**ภูมิปัญญาไทย**
- หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้...มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์**ภูมิปัญญาไทย**
- มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ ๑๒ ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นของสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวนี้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดย...**คำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น**

๔. หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาได้กำหนดให้มีการพิจารณาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ไว้ดังนี้

- หลักสูตร
  - ➢ กำหนดสาระการเรียนรู้หรือหัวข้อเรื่องในท้องถิ่นที่สนองตอบความต้องการของชุมชน
  - ➢ กำหนดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ไว้ในลักษณะของการผสมผสาน บูรณาการชุดการเรียนแบบยึดหัวข้อเรื่อง จัดเป็นโครงงาน หรือจัดทำเป็นสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม
  - ➢ แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น

๕. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙)

เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙) มุ่งใน ๒ ประเด็น สำคัญได้แก่

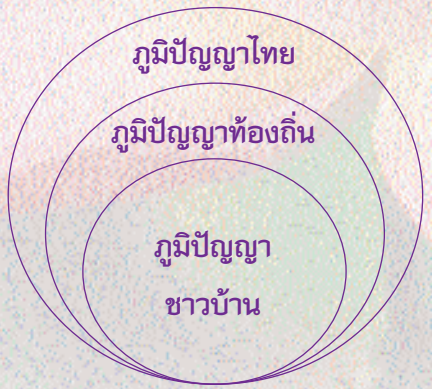
๑) พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๒) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีดุลยภาพใน ๓ ด้าน คือ สังคมคุณภาพ **สังคมแห่งภูมิปัญญา** และการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

ในแนวนโยบายข้อที่ ๓ เรื่อง การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม นั้น ยุทธศาสตร์การดำเนินงานกำหนดให้สถานศึกษามีการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดให้สนับสนุนและพัฒนาให้ศาสนบุคคลได้แก่ พระภิกษุ นักบวช ผู้นำศาสนา และผู้ทรงความรู้ด้านศิลปะวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยมีความรู้ความสามารถในการสอน

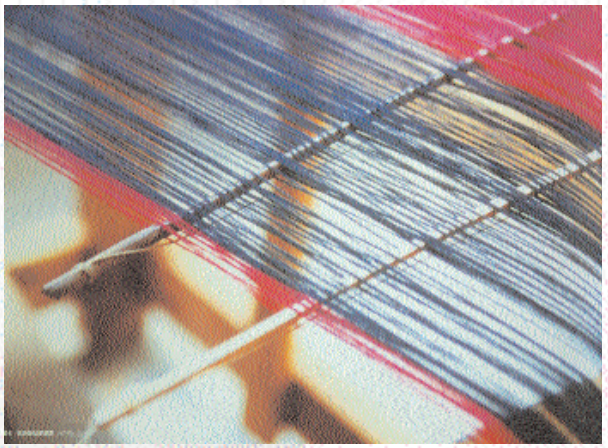
ในแนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อที่ ๘ ได้เน้นในเรื่องของการส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบนฐานของศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดไว้ในกรอบการดำเนินงานข้อ ๒ ว่า พัฒนา ส่งเสริมและสร้างสรรค์ความรู้และการเรียนรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและทำความเข้าใจเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาสากล

โดยสรุปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันดังนี้

จากแผนภูมิดังกล่าว อธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ได้ดังนี้

● **ภูมิปัญญาชาวบ้าน** เป็นภูมิปัญญาหน่วยย่อยที่สุดที่มีอยู่ในตัวของชาวบ้านแต่ละคน ซึ่งอาจจะมีภูมิปัญญาในเรื่องเดียวกัน หรือแตกต่างกันตามความรู้ความสามารถของแต่ละคน

● **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านแต่ละบุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน สังคม ซึ่งอาศัยอยู่ในแต่ละท้องถิ่น และมีภูมิปัญญาอย่างหลากหลายภายใต้วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่ออย่างเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน

ภูมิปัญญาชาวบ้านหลายๆ ภูมิปัญญา เมื่อรวมกันภายใต้ขอบเขตของชุมชนหรือท้องถิ่นอันหลากหลายที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ก็กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นตามลักษณะของแต่ละภูมิประเทศ

● **ภูมิปัญญาไทย** เป็นภาพใหญ่ในการหลอมรวมภูมิปัญญาของชาวบ้าน ภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากหลายๆ ท้องถิ่นหลอมรวมกันเป็นภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นหน่วยใหญ่ของสังคมอันหมายถึงประเทศไทยนั่นเอง

ทั้งหมดนี้คือ ภาพความสัมพันธ์ของ**ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย**ที่มองในเชิงระบบความสัมพันธ์หรือในเชิงของการบูรณาการ

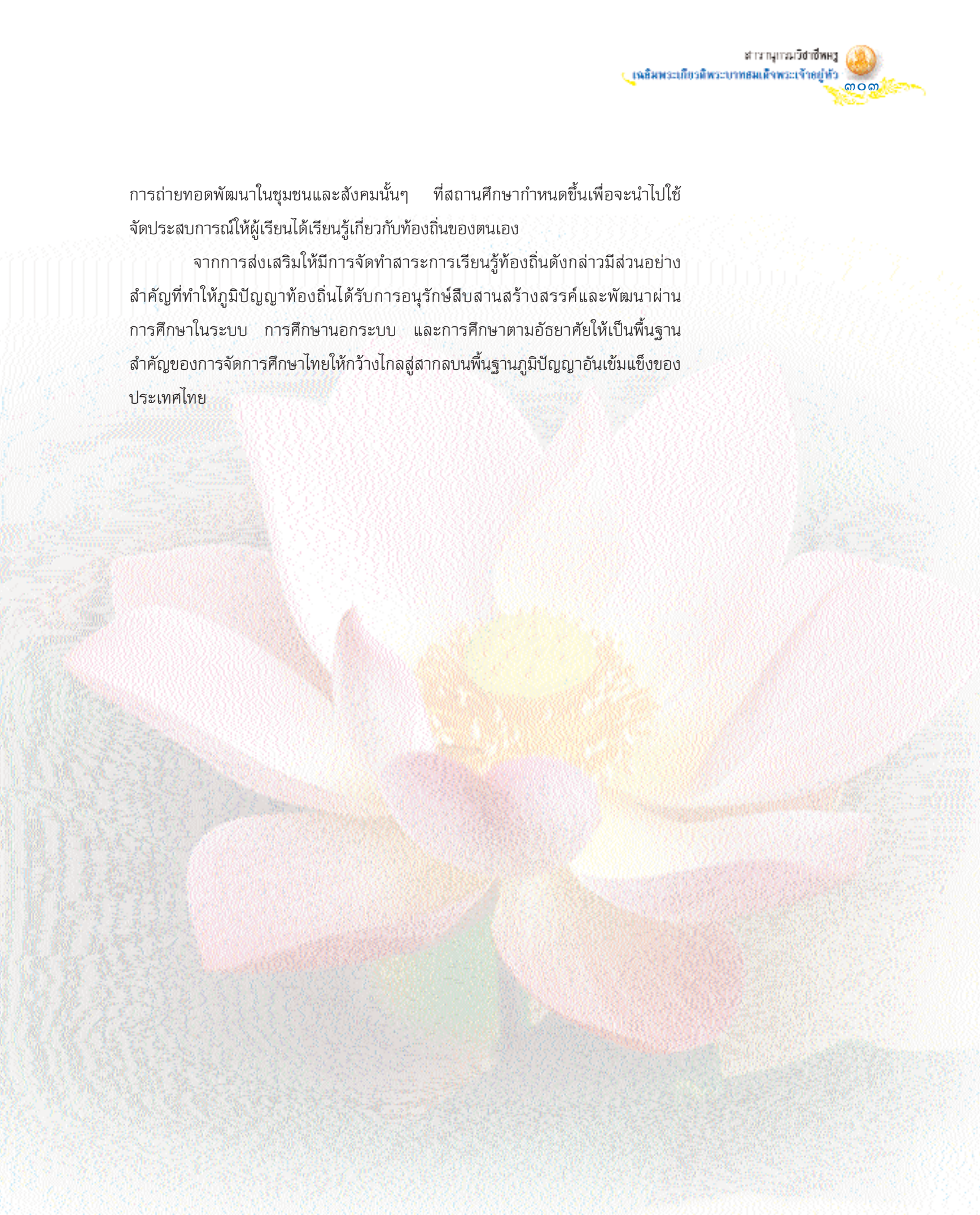
กระทรวงศึกษาธิการกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นมากเป็นพิเศษด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยให้นิยามและความหมายได้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น : หมายถึง รายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศรวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาและสิ่งที่ควรได้รับ

การถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้นๆ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อจะนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง

จากการส่งเสริมให้มีการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นดังกล่าวมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์สืบสานสร้างสรรค์และพัฒนาผ่านการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการศึกษาไทยให้กว้างไกลสู่สากลบนพื้นฐานภูมิปัญญาอันเข้มแข็งของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ. (๒๕๔๐). **การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา.

_____. (๒๕๔๐). **คู่มือการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เดโช สวนานนท์. (๒๕๔๑). **คำอธิบายศัพท์ : รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐.** กรุงเทพมหานคร : หจก.วีทีซี คอมมิวนิเคชั่น จำกัด.

ถวัลย์ มาศจรัส. (๒๕๔๖). **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

_____. (๒๕๔๕). **ปทานุกรมหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. (ฉบับสมบูรณ์ฉบับแรกของประเทศไทย).** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธารอักษร.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โครงการกิติเมธี. (๒๕๔๐). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๔๙). **แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕.** กรุงเทพมหานคร : ฟันนี่พับลิชชิ่ง.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๕). **ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๓๓). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน.** กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา.

_____. (๒๕๓๔). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ จำกัด.

มาตรฐานการศึกษาของชาติ

*ดร.รุ่งเรือง สุขาภิรมย์**

ความสำคัญ

ในการดำเนินการใดๆ การตัดสินว่าสิ่งใดหรือการกระทำใดถูกต้องเหมาะสมจำเป็นต้องมีข้อกำหนดที่ใช้ในการวัดหรือเทียบเคียงที่เป็นที่ยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้อกำหนดที่มีคุณลักษณะดังกล่าวใช้แทนด้วยคำว่า “มาตรฐาน” หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า “standard”

ระบบการศึกษาก็เช่นเดียวกับระบบอื่นๆ ที่จำเป็นต้องมีมาตรฐานที่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพ โดยเฉพาะของผลผลิตที่เกิดขึ้น รวมถึงบ่งบอกถึงคุณภาพของปัจจัยและกระบวนการจัดการศึกษาที่ทำให้การศึกษามีคุณภาพ อย่างไรก็ตามมาตรฐานการศึกษาสามารถกำหนดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในระดับชาติ ชุมชนท้องถิ่น สถานศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความเหมาะสมของการนำไปใช้

มาตรฐานการศึกษาของชาติ นอกจากมีเป้าหมายเพื่อใช้ในการรักษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศแล้ว ยังสามารถใช้เป็นกรอบในการปฏิบัติงาน

---

* ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อดีตที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

ของหน่วยงานทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา รวมทั้งใช้ในการวางยุทธศาสตร์ในระดับชาติเพื่อยกระดับผลลัพธ์ทางการศึกษาในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตามมาตรฐานการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใด สามารถพัฒนาให้มีความเหมาะสมมากยิ่งๆ ขึ้น เพื่อให้การนำไปใช้เกิดผลตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง

ความหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “มาตรฐาน” ว่า คือ สิ่งที่ถือเอาเป็นเกณฑ์ที่รับรองกันทั่วไป หรือสิ่งที่ถือเอาเป็นเกณฑ์สำหรับเทียบกำหนดทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า **มาตรฐานการศึกษา** ไว้ว่า หมายถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา คำว่า **มาตรฐานการศึกษาของชาติ** จึงเทียบเคียงได้กับความหมายดังกล่าวข้างต้น แต่เป็นการกำหนดขึ้นไว้ในลักษณะที่เป็นตัวร่วมหรือแกนหลักร่วมกันของทุกพื้นที่ มาตรฐานการศึกษาของชาติมีลักษณะที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น เพื่อให้การศึกษามีความหลากหลายในรูปแบบ ลักษณะ วิธีการ และภาคีที่เกี่ยวข้อง ดังที่ระบุไว้ในคำนำของเอกสารมาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๘ : คำนำ)

ความเป็นมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในขณะนั้นได้มีการจัดทำมาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมาแล้วครั้งหนึ่ง โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบไปเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๔๓ ต่อมาในระยะของปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติ ได้ทำการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่นำไปสู่การจัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติอีกครั้งหนึ่ง เช่น การวิจัยชุดวิถีการเรียนรู้ของคนไทยและของต่างประเทศ ที่นำไปสู่การกำหนดคุณลักษณะ

ที่พึงประสงค์ของคนไทย การวิจัยแนวทางพัฒนามาตรฐานการศึกษาของประเทศต่างๆ การศึกษาแนวการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสังคมไทยอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ และอื่นๆ รวมถึงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาของชาติที่ประชาชนคาดหวัง นำไปสู่การร่างมาตรฐานการศึกษาของชาติ และผ่านการประชาพิจารณ์จากประชาชนทั่วไป รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิสาขาต่างๆ

โดยมาตรฐานการศึกษาของชาติที่เกิดขึ้น ได้ออกแบบตามอุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาของชาติ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่มีสาระสำคัญในเชิงอุดมการณ์ว่า การศึกษาต้องทำให้คนไทยทั้งมวล และทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยหลักการจัดการศึกษาให้ยึดว่าผู้เรียนมีความสำคัญมากที่สุด การบริหารที่ให้อิสระแก่สถานศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด รวมถึงการใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในกระบวนการบริหาร ดังที่ระบุในเอกสารมาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๘ : ๑) ไว้ว่า

“อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษาคือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรมเป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ”

องค์ประกอบของมาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานการศึกษาของชาติที่ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๗ ประกอบด้วย ๓ มาตรฐาน ซึ่งแต่ละมาตรฐานประกอบด้วยตัวบ่งชี้หลักๆ ทั้งหมด ๑๑ ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ ๑ คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ประกอบด้วย ๕ ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ๑) กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์ ๒) ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม ๓) ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ๔) ทักษะทางสังคม ๕) คุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

มาตรฐานที่ ๒ แนวทางการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ๓ ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ๑) การจัดหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ๒) มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ ๓) มีการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ ๓ แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้ ประกอบด้วย ๓ ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ๑) การบริการวิชาการและการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/ สังคมแห่งความรู้ ๒) การศึกษาวิจัย เสริมสร้าง สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้ ๓) การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกมิติของสังคม

กล่าวได้ว่า มาตรฐานการศึกษาของชาติที่กำหนดขึ้นและประกาศใช้เป็นครั้งแรกนี้ เป็นมาตรฐานที่ให้ความสำคัญกับผลผลิตของการศึกษาที่มุ่งให้การศึกษาสร้างคนไทยให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานที่ ๑ พร้อมๆ ไปกับการกำหนดมาตรฐานของปัจจัยที่สำคัญๆ เช่น หลักสูตร ผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และกระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา ในมาตรฐานที่ ๒ สำหรับมาตรฐานที่ ๓ นั้นเป็นมาตรฐานที่มีจุดเน้นอยู่ที่ปัจจัยด้านการสร้างชุมชน สังคม ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

การนำมาตรฐานการศึกษาของชาติไปใช้

มาตรฐานการศึกษาของชาติมีฐานะเป็นนโยบายในระดับชาติ การจะเกิดผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายคือทำให้คนไทยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น นโยบายจะต้องถูกนำไปปฏิบัติ ดังนั้น พร้อมๆ กับให้ความเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของชาติดังกล่าว คณะรัฐมนตรี จึงระบุให้หน่วยงานด้านการศึกษาทุกระดับนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติที่กำหนดขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดไว้

ปัจจุบัน มาตรฐานการศึกษาของชาติได้นำสู่การปฏิบัติ โดยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานที่ใช้ในการประเมินภายนอกสถานศึกษา ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพภายนอก (สมศ.) มาตรฐานที่นำไปสู่การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ระดับและประเภทต่างๆ ได้แก่ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย มาตรฐานการอาชีวศึกษา มาตรฐานการอุดมศึกษา มาตรฐานการศึกษานอกโรงเรียน มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำขึ้นและประกาศใช้ในระยะที่ผ่านมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๕๔๙

อย่างไรก็ตาม จากการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพภายนอก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดทำรายงานประจำปีที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนได้จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้สูงขึ้น โดยสถานศึกษาต้องการความรู้ความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการเชื่อมต่อมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกของ สมศ. มาตรฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงภารกิจหน้าที่ปกติกับมาตรฐานการศึกษาต่างๆ ได้ จึงจำเป็นที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันช่วยเหลือสนับสนุนสถานศึกษา ให้เข้าใจถึงแนวคิด วิธีการปฏิบัติในการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาโดยใช้มาตรฐานที่กำหนดขึ้นในระดับชาติ และนำไปกำหนดมาตรฐานการศึกษาตามระดับและประเภทของการศึกษานั้น เป็นหลักในการเทียบเคียงผลที่เกิดขึ้น เพื่อมิให้เกิดความสับสนในมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่มาจากแหล่งต่างๆ และทำให้กระบวนการนำมาตรฐานไปใช้ในการประกันคุณภาพภายในและการประเมินจากภายนอกสถานศึกษาเกิดผลดีที่ตัวผู้เรียนอย่างแท้จริง

อนึ่ง มาตรฐานการศึกษาของชาติที่กล่าวมาเป็นเบื้องต้นของการจัดทำมาตรฐานการศึกษาในระดับชาติ ซึ่งโดยทั่วไปจำเป็นต้องมีการสร้างหรือพัฒนามาตรฐานเพิ่มขึ้นหรือเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศให้สูงขึ้นและเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละกาลสมัย ที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งจากแนวโน้มของการพัฒนาการศึกษาของประเทศต่างๆ พบว่า ปัจจุบัน

ได้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับชาติที่หลากหลายมากขึ้น เช่น มาตรฐานด้านผลผลิตโดยเฉพาะด้านสมรรถนะในสายวิชาชีพเพื่อการเทียบเคียงความรู้และประสบการณ์ มาตรฐานด้านสาระการเรียนรู้ระดับชาติในวิชาหลักที่สำคัญๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา มาตรฐานระดับชาติด้านการสอนของครู มาตรฐานระดับชาติด้านความสามารถหรือทักษะของผู้เรียนด้านต่างๆ มาตรฐานระดับชาติด้านการวัดและประเมินผล

สำหรับประเทศไทย ควรมีการพิจารณาพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติในประเด็นต่างๆ ที่จำเป็นเพิ่มมากขึ้น ทั้งในมิติด้านผลผลิต ปัจจัยและกระบวนการ ที่จะช่วยเอื้อต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น บนหลักของเอกภาพด้านนโยบายแต่ให้มีความหลากหลายในการปฏิบัติที่คำนึงถึงความแตกต่างในบริบทของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ที่จะนำไปสู่การสร้างคนไทย ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรมให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยและสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

_____. (๒๕๔๖). **รายงานการวิจัยแนวทางการจัดทำและพัฒนามาตรฐานการศึกษาของชาติ.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๔๘). **มาตรฐานการศึกษาของชาติ.** กรุงเทพมหานคร : สหายบล็อกและการพิมพ์.

มาตรฐานวิชาชีพ

*รองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ปิลันธนานนท์**

ความสำคัญของคำ

ทุกวิชาชีพย่อมต้องมีมาตรฐานของวิชาชีพนั้นๆ เพื่อวัดหรือประมาณค่าผู้ปฏิบัติการวิชาชีพ ตามมาตรฐานด้านความรู้ ทักษะ และประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งมาตรฐานด้านความรู้ก็ดี มาตรฐานด้านประสบการณ์และทักษะวิชาชีพก็ตาม จะต้องถูกกำหนดขึ้นโดยองค์กรหรือสมาคมวิชาชีพของแต่ละวิชาชีพ ดังตัวอย่าง เช่น อาชีพด้านกฎหมายก็มีสภาทนายความ อาชีพด้านสถาปัตยกรรมก็มีสถาปนิกสมาคม อาชีพทางด้านการแพทย์ก็มีแพทยสภา อาชีพด้านการพยาบาลก็มีสมาคมการพยาบาล หรืออาชีพด้านการศึกษาก็มีคุรุสภา เป็นผู้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพของตนตามความมุ่งประสงค์ดังกล่าวข้างต้น การที่องค์กรด้านวิชาชีพต่างๆ ได้กำหนดให้มีมาตรฐานวิชาชีพของตน ถือเป็นภาระหน้าที่เพื่อความมุ่งประสงค์ในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาอาชีพของตนให้มีมาตรฐานสูงที่สุด โดยให้ผู้ปฏิบัติการ ผู้รับบริการ ผู้เกี่ยวข้อง

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก The University of Iowa คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรรมการคุรุสภา กรรมการบริหารสภาคณบดีครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย นายกสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย

และสาธารณชนได้เห็นความสำคัญของการอาชีพนั้นๆ และเพื่อให้การอาชีพนั้นๆ สามารถคงอยู่ได้ด้วยความมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับนับถือและได้รับการยกย่อง

อย่างไรก็ดีการที่แต่ละวิชาชีพจะมีมาตรฐานโดยยึดที่มาตรฐานความรู้ มาตรฐานประสบการณ์และทักษะในการวิชาชีพเท่านั้น ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ แต่ละวิชาชีพยังจะต้องมีอีกมาตรฐานที่สำคัญนั่นก็คือ มาตรฐานการประพฤติปฏิบัติตนของผู้ประกอบอาชีพแต่ละอาชีพด้วย ซึ่งย่อมหมายถึงมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพของตน ซึ่งประกอบด้วยจริยธรรม คุณธรรม ความดีความงาม รวมทั้งค่านิยมที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพ ด้วยเหตุนี้มาตรฐานวิชาชีพทุกๆ สาขาย่อมจะมีองค์ประกอบสำคัญต่อไปนี้อยู่ด้วยเสมอ กล่าวคือ มาตรฐานความรู้และทักษะ มาตรฐานในสมรรถนะที่ประกอบการวิชาชีพได้จริง และมาตรฐานทางด้านความประพฤติและปฏิบัติตน

สำหรับวิชาชีพทางการศึกษานั้น คำว่า มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาเป็นทั้งการสร้าง การพัฒนา รวมทั้งการเสริมให้บุคคลมีคุณภาพ มีศักยภาพ ที่จะเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของชุมชน สังคม และประเทศ หากมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาไม่มีมาตรฐาน หรือมาตรฐานต่ำ ก็ย่อมเป็นตัวบ่งชี้ชัดเจนว่า ระบบการศึกษาจะสร้างหรือพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพที่จะมีชีวิตที่ก้าวหน้าและเป็นสุขได้ยากลำบาก ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีสมาคมวิชาชีพด้านการศึกษาดูแลเรื่องมาตรฐานการอาชีพของครู และของผู้บริหารที่เรียกว่า “Professional Standard Boards” (KY: Education Professional Standards Board Website: available at, file://G:\ProfStand10.htm) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษานั้นมีความสำคัญ นอกจากนั้นก็จะมีคณะกรรมการวิชาชีพทางการศึกษาในแต่ละเขต แต่ละท้องที่ และแต่ละรัฐ เพื่อความพยายามให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้ปฏิบัติหน้าที่ให้ถึงมาตรฐานขั้นต่ำของวิชาชีพ เป็นต้น ส่วนมาตรฐานวิชาชีพการศึกษาของประเทศไทย ก็ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยคุรุสภา ซึ่งการกำหนดมาตรฐานดังกล่าวได้ผ่านการศึกษาค้นคว้าทั้งในรูปของการวิจัย และใช้ประโยชน์ผลการวิจัย การศึกษาเอกสารการประชุมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ และอื่นๆ เพื่อประมวลข้อมูลมากำหนดเป็น “มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา” เช่นนี้เป็นต้น

ความหมายของคำ

มาตรฐานวิชาชีพ หมายถึง จุดมุ่งหมายหลักที่จะสร้างแนวทางปฏิบัติรวมทั้งส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในวิชาชีพของผู้ปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานอาชีพมีคุณภาพสูงสุด (CIPD-Professional Standards: available at, file://G:\ProfStand11.htm) โดยความหมายดังกล่าว วิชาชีพใดๆ ย่อมให้บริการแก่สาธารณชน หรือองค์กรต่างๆ โดยต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเฉพาะ โดยมีมาตรฐานในการประกอบอาชีพที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องได้รับการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบอาชีพ

วิชาชีพที่มีมาตรฐาน จึงได้รับการยกย่องให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง เพราะผู้ประกอบวิชาชีพ นอกจากต้องมีความรู้และทักษะในวิชาชีพแล้ว ยังต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะเกี่ยวข้องกับผู้รับบริการและสาธารณชน จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้รับบริการและสาธารณชน โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ได้รับการศึกษาอบรมมายาวนานเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องมีสถาบันวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพที่เป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์และจรรโลงวิชาชีพด้วย

สำหรับความหมายของคำว่า มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา มีความหมายที่เป็นอาชีพชั้นสูงเช่นเดียวกับอาชีพชั้นสูงอื่นๆ เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ พยาบาล และอื่นๆ แต่ที่มีความต่างที่สำคัญก็เพราะมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดคุณภาพในการประกอบวิชาชีพ สามารถสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่ผู้รับบริการจากวิชาชีพได้ว่า เป็นบริการที่มีคุณภาพ และตอบสังคมได้ด้วยว่า การที่กฎหมายให้ความสำคัญกับวิชาชีพทางการศึกษา และกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุมโดยต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพนั้น เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพ ตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๔๙ ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาไว้ ๓ ด้านคือ **(มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา:**

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ๒๕๔๘ : ๔) เช่น มาตรฐานวิชาชีพครูมีความหมายครอบคลุมเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ คือ

๑. มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู มาตรฐานข้อนี้ ประกอบด้วยมาตรฐาน ๒ ส่วน ได้แก่

มาตรฐานความรู้ หมายถึง ข้อกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู มีคุณวุฒิทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยต้องมีสาระความรู้และสมรรถนะตามมาตรฐานในเรื่องต่อไปนี้

- ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู
- การพัฒนาหลักสูตร
- การจัดการเรียนรู้
- จิตวิทยาสำหรับครู
- การวัดและประเมินผลการศึกษา
- การบริหารจัดการในห้องเรียน
- การวิจัยทางการศึกษา
- นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา
- ความเป็นครู

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องผ่านการฝึกทักษะและสมรรถนะของวิชาชีพครูในด้านการปฏิบัติการสอน รวมทั้งทักษะและสมรรถนะด้านการสอนสาขาวิชาเฉพาะในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้

- การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน
- การฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

๒. มาตรฐานการปฏิบัติงาน มีความหมายครอบคลุมมาตรฐานย่อยๆ ของการปฏิบัติงาน ๑๒ ประการด้วยกัน คือ

- ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ
- ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้เรียน
- มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ

- พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
- พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ
- จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน
- รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ
- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน
- ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์
- ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์
- แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
- สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

๓. **มาตรฐานการปฏิบัติตน** หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ปฏิบัติวิชาชีพครู จะต้องประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณของมาตรฐานวิชาชีพครู ๕ ประการดังต่อไปนี้

- จรรยาบรรณต่อตนเอง
- จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ
- จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ
- จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
- จรรยาบรรณต่อสังคม

พื้นฐานและแนวคิด

โดยพื้นฐานและแนวความคิดความเชื่อของการมีมาตรฐานวิชาชีพ มิใช่มีไว้เพื่อมุ่งในการควบคุมหรือกำกับผู้ประกอบวิชาชีพเท่านั้น หากแต่ยังมีพื้นฐานของความคิดความเชื่ออีกบางประการคือ

- เป็นมาตรการของการให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ประกอบวิชาชีพเพื่อสามารถพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพเป็นทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่มบุคคล
- เป็นมาตรการที่ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพสามารถเลื่อนตำแหน่งงานวิชาชีพ เพิ่มคุณวุฒิ คุณภาพ คุณสมบัติ รวมทั้งทักษะและเจตคติในการประกอบวิชาชีพ
- เป็นมาตรการที่จะเพิ่มมาตรฐานในระดับวิชาชีพที่ทำอยู่ในด้านความรู้ความเข้าใจและสมรรถนะของบุคคลให้มีความเป็นมืออาชีพในวิชาชีพยิ่งขึ้น เป็นต้น

มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษานั้น นอกจากเป็นมาตรฐานวิชาชีพที่ต้องประกอบวิชาชีพเพื่อบริการต่อสาธารณชนตามบริบทของวิชาชีพชั้นสูงทั่วไปแล้ว ยังต้องมีการปฏิบัติการวิชาชีพที่เกี่ยวกับบทบาทสำคัญต่อสังคมและความเจริญของประเทศที่สำคัญด้วยคือ (มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๘ : ๑)

- สร้างพลเมืองดีของประเทศ โดยให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประเทศต้องการ
- พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- สืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อรักษาความเป็นชาติไว้ให้มั่นคงและยาวนาน

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว จึงก่อให้เกิดมีมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาขึ้น ทั้งที่เป็นมาตรฐานวิชาชีพครู มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพที่ควบคุมอื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง เช่น มาตรฐานวิชาชีพศึกษานิเทศก์ เป็นต้น

การนำไปประยุกต์ใช้

เพื่อให้มีการรักษามาตรฐานวิชาชีพ เพื่อคงความสำคัญของวิชาชีพ ทุกวงการวิชาชีพจึงมีกลยุทธ์ในการใช้และปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพในรูปแบบและวิธีการที่ต่างๆ กัน ขึ้นกับแต่ละสถาบัน องค์กร สมาคม หรือสภาวิชาชีพต่างๆ ตัวอย่างเช่นที่ The Royal College of Anaesthetists ประเทศอังกฤษ (The Royal College of Anaesthetists, available at, mhtml: //G:\ProfStand12.mht) ได้เน้นที่มาตรฐานวิชาชีพของตน ในการบริการที่ให้ผู้เรียนและสังคมที่ดีที่สุด ทั้งในระดับการบริการภายในและภายนอกสถาบัน ภาควิชาและหน่วยงานต่างๆ เช่น การสร้างหน่วยงานเป็นลักษณะคลินิคที่ให้บริการที่หลากหลาย มีการตั้งหน่วยงานให้คำปรึกษาสาขาวิชาการต่างๆ นอกสถาบันทั่วประเทศ เพื่อให้บริการเชิงของการเป็นที่ปรึกษา ซึ่งสำนักประเมินคุณภาพได้ประเมินให้เป็นสถาบันที่ได้รับการยกย่องเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงกล่าวได้ว่าการประยุกต์ใช้มาตรฐานวิชาชีพ ย่อมขึ้นกับความต่างของวิชาชีพ ความต่างของขอบเขตการใช้มาตรฐานด้วย

สำหรับการใช้มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาก็ย่อมมีความต่างกันเช่นที่กล่าวข้างบนนี้เช่นกัน นอกนั้น ยังต้องขึ้นกับแนวความคิดความเชื่อของการกำหนดและการใช้มาตรฐานวิชาชีพที่มีความต่างระดับการศึกษา เช่นระดับอนุบาลศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษา ระดับการอาชีวศึกษา และระดับการอุดมศึกษาเป็นต้น อย่างไรก็ดี ในฐานะที่คุรุสภามีความเกี่ยวข้องกับครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรอื่นทางการศึกษาทั่วประเทศ ก็ได้มีการดำเนินการหรือปฏิบัติการตามมาตรฐานวิชาชีพแล้วอย่างต่อเนื่องตามกฎหมาย กล่าวคือ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุม ที่ต้องมีใบประกอบวิชาชีพภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัดและเงื่อนไขของคุรุสภาดังนี้ (มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ๒๕๔๘ : ๓)

- ต้องได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพ โดยยื่นขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่คุรุสภากำหนด ผู้ไม่ได้รับอนุญาต หรือสถานศึกษาที่รับผู้ไม่ได้รับใบอนุญาตเข้าประกอบวิชาชีพควบคุมในสถานศึกษา จะได้รับโทษตามกฎหมาย
- ต้องประพฤติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้ความสามารถ และความชำนาญการตามระดับคุณภาพของมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ
- บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ มีสิทธิกล่าวหา กรรมการคุรุสภา กรรมการมาตรฐานวิชาชีพ และบุคคลอื่นมีสิทธิกล่าวโทษผู้ประกอบวิชาชีพที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณได้
- เมื่อมีการกล่าวหาหรือกล่าวโทษ คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพอาจวินิจฉัยชี้ขาดให้ยกข้อกล่าวหา/กล่าวโทษ ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้ และผู้ถูกพักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาตไม่สามารถประกอบวิชาชีพต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

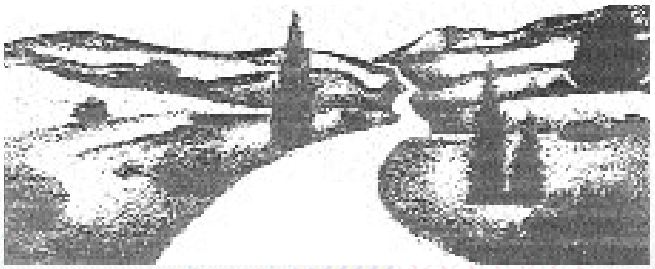
CIPD-Professional Standards, available at, file://G:\Prof.Stand11.htm.

KY:Education Professional Standards Board Website, available at, file://G:\ProfStand10.htm.

Seagal, William E. and Anna V. Wilson. (1998). **Introduction to Education: Teaching in Diverse Society.** New Jersey : Prentice-Hall.

The Royal College of Anaesthetists, available at, mhtml: file://G:\ProfStand12.mht.

อาชีพครู เป็นหนทางชีวิตแห่งความสุขที่พรั่งพร้อมด้วยความรักและความช่วยเหลือผู้เรียนตั้งแต่วัยเข้ารับการศึกษา จนสู่วัยที่เริ่มก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่

วิชาชีพชั้นสูง

*รองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ปิลันธนานนท์**

ความสำคัญของคำ

มื่อบุคคลปฏิบัติงานอาชีพชั้นสูงประเภทใดในสังคม ย่อมทำให้บุคคลนั้นมีวิชาชีพที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของตน เพราะแต่ละบุคคลที่ประกอบอาชีพชั้นสูงก็ย่อมจะยอมรับในจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้น ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของวิชาชีพชั้นสูงของตนเอง ซึ่งพูดง่ายๆ ก็คือ วิชาชีพชั้นสูงต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพนั่นเอง จรรยาบรรณดังกล่าวนี้ องค์กรวิชาชีพนั้นๆ จะกำหนด กำกับ และดูแลให้ผู้ประกอบวิชาชีพได้ปฏิบัติตาม เพื่อประกันได้ว่า บุคคลทำอาชีพนั้นๆ จะมีความรู้ ทักษะ และประพฤติปฏิบัติตามที่มีกำหนดไว้เป็นมาตรฐานของวิชาชีพชั้นสูง หลักเกณฑ์การพิจารณาเอกลักษณ์ของวิชาชีพชั้นสูงดังกล่าวมีอย่างน้อย ๔ ประการคือ

- ต้องมีความรู้และทักษะที่เป็นเอกลักษณ์ของวิชาชีพชั้นสูงที่กำหนดขึ้น จะต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคมจริง ซึ่งความรู้และทักษะของบุคคลที่ประกอบวิชาชีพชั้นสูงดังกล่าว ย่อมได้รับจากการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ได้รับการรับรองหรือศึกษา ใน

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก The University of Iowa คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรรมการคุรุสภา กรรมการบริหารสภาคณบดีครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย นายกสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย

มหาวิทยาลัยซึ่งมีการเรียนการสอนวิชาชีพชั้นสูง การศึกษาและการประกอบวิชาชีพชั้นสูงจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อสังคม และมีลักษณะพิเศษ ที่บุคคลทั่วไปถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยทั่วๆ ไปที่สามารถพบเห็นได้ชัดๆ ก็มักจะได้แก่บุคคลที่เป็นแพทย์ ศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้คำแนะนำ นักบัญชี ครู สถาปนิก พยาบาล เภสัชกร วิศวกร นักการเงินการธนาคาร ทหาร เป็นต้น

- ต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพชั้นสูงที่ถูกกำหนดขึ้น ด้วยการตกลงและยอมรับของบุคคลที่ประกอบวิชาชีพนั้น เพื่อเป็นแบบแผนและแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพ
- มีเอกลักษณ์วิชาชีพชั้นสูง และจะต้องมีองค์กรวิชาชีพรองรับ
- มีสถานภาพสูงในสังคม

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ที่ได้รับการยกย่องและมีฐานะทางสังคมสูง ที่สังคมเชื่อมั่นและศรัทธา เพราะครูไทยที่มีจิตสำนึกของการเป็นครูไทย ก็ย่อมจะอุทิศตนแล้ว “เพื่อเด็กไทย”

ดังนั้น วิชาชีพชั้นสูงจึงเป็นการอาชีพเพื่อให้บริการแก่สาธารณชน ที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญเป็นการเฉพาะ ไม่มีความซ้ำซ้อนกับวิชาชีพอื่น และมีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบวิชาชีพ นอกจากนี้ผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงย่อมต้องมีความรับผิดชอบอย่างสูงอีกด้วย ทั้งนี้เพราะวิชาชีพชั้นสูง จะมีผลกระทบต่อผู้รับบริการและสาธารณชน จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพชั้นสูงเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้รับบริการและสาธารณชนดังกล่าว โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ได้รับการศึกษาอบรมมาเฉพาะด้านที่มีความรอบรู้อย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งต้องมีสถาบันวิชาชีพ หรือองค์กรวิชาชีพเป็นแหล่งกลางในการสร้างสรรค์จรรโลงวิชาชีพ โดยจะต้องมีการออกใบประกอบวิชาชีพจึงจะประกอบวิชาชีพนั้นๆ ได้อีกด้วย

ความหมายของคำ

วิชาชีพชั้นสูง หมายถึง วิชาการอาชีพที่ได้รับการยกย่องและมีฐานะทางสังคมสูง เพราะสังคมเชื่อมั่น และศรัทธาต่อผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง ที่มีความสำคัญต่อ

ความเสียสละ ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ ดังเช่นวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งถือเป็นวิชาชีพชั้นสูง ที่มีความงดงามและทรงคุณค่า เพราะเป็นงาน “สร้างคน” ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจะเป็นผู้จุดประกายการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนที่จะสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรียนรู้ที่จะเติบโตขึ้นอย่างมีศักยภาพ มีความปลอดภัย มีความสมบูรณ์ทางร่างกาย กำลังใจ และสติปัญญา ดังนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา จึงได้รับการยกย่องและเชื่อถือศรัทธาว่า เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ได้รับการเชิดชูให้เป็นปูชนียบุคคล ไม่ยิ่งหย่อนกว่าวิชาชีพชั้นสูงอื่นๆ วิชาชีพทางการศึกษา ยังต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณของวิชาชีพอย่างจริงจัง ดังนั้น วิชาชีพทางการศึกษา จึงเป็นวิชาชีพที่ มิใช่ใครก็จะเข้าสู่อาชีพนี้ได้ หากแต่ต้องเป็นผู้ได้เรียนและฝึกฝนมาโดยตรง และต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และมีองค์กรครูกำกับดูแล และรองรับวิชาชีพซึ่งก็ได้แก่ คุรุสภา นั่นเอง

โดยความหมายของคำวิชาชีพทางการศึกษาที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงดังกล่าว ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อวิชาชีพนี้เป็นอย่างมาก โดยได้มีการกำหนดเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๕๓ ว่า (Office of the National Education Commission, National Education Act of B.E. 2542 (1999), p.22)

“...วิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระ ภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา...” ซึ่งต่อมาก็ได้ดำเนินการให้มีพระราช-บัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๖ เป็นต้นมา...(สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ : คำนำ.) จึงเห็นได้ชัดเจนว่า ทางราชการไทยเห็นความสำคัญว่า วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพชั้นสูง จึงกำหนดให้มีการปฏิบัติจริงจังตามกฎหมาย ซึ่งได้ครอบคลุมไปถึง อาชีพครู อาชีพผู้บริหารสถานศึกษา อาชีพผู้บริหารการศึกษา และต่อมาได้รวมเอาอาชีพบุคลากรทางการศึกษา เช่น ศึกษานิเทศก์ เป็นต้นเข้าอยู่ในขอบข่ายของวิชาชีพชั้นสูงทางการศึกษาด้วย

พื้นฐานและแนวคิดของคำ

โดยความหมายและความสำคัญของวิชาชีพชั้นสูงดังกล่าวมาข้างต้นที่ว่า วิชาชีพชั้นสูง เป็นการให้บริการแก่สาธารณชนที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญเป็นการเฉพาะ ไม่ซ้ำซ้อนกับวิชาชีพอื่น มีมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ โดยผู้ประกอบวิชาชีพต้องฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่อง เพราะมีความหมายว่าผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะวิชาชีพชั้นสูงจะมีผลกระทบต่อผู้รับบริการและสาธารณชน ด้วยเหตุนี้ วิชาชีพชั้นสูงจึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อผู้รับบริการและสาธารณชน โดยผู้ประกอบวิชาชีพ ต้องประกอบวิชาชีพด้วยวิธีการแห่งปัญญา ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาอย่างเพียงพอ มีอิสระในการใช้วิชาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีจรรยาบรรณของวิชาชีพรวมทั้งต้องมีสถาบันวิชาชีพหรือองค์กรวิชาชีพรองรับเพื่อจรรโลงวิชาชีพ ด้วยเหตุนี้ วิชาชีพชั้นสูงใดๆ ย่อมเป็นที่ดึงดูดใจและเป็นแรงบันดาลใจให้บุคคลและสาธารณชนมีความคิด ความเชื่อ และสนใจที่จะประกอบวิชาชีพชั้นสูงกันมาก

วิชาชีพทางการศึกษา นอกจากจะเป็นวิชาชีพชั้นสูงประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับวิชาชีพชั้นสูงอื่น เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ทนายความ พยาบาล สัตวแพทย์ และอื่นๆ แล้ว วิชาชีพทางการศึกษายังเป็นวิชาชีพที่งดงามและทรงคุณค่าต่อสังคม เพราะเป็นงานที่ สร้าง เสริม พัฒนาคน ดังนั้น โดยพื้นฐานและแนวคิดดังกล่าวจึงนำไปสู่การควบคุมและกำกับดูแลวิชาชีพทางการศึกษา โดยกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีใบประกอบวิชาชีพ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **คู่มือผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา : การขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพและการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ** : ๑)

- ครู ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู
- ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา
- ผู้บริหารการศึกษา ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา
- บุคลากรทางการศึกษาอื่น ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และใบอนุญาตประกอบวิชาชีพควบคุมอื่น ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ยิ่งไปกว่านี้ ยังมีการระบุไว้ในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา ชัดเจนด้วยว่า "....ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพควบคุม โดยไม่ได้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เว้นแต่กรณีอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖** : ๒๔)

- ผู้ที่เข้ามาให้ความรู้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษาเป็นครั้งคราวในฐานะวิทยากรพิเศษทางการศึกษา
- ผู้ที่ไม่ได้ประกอบวิชาชีพหลักทางการเรียนการสอน แต่ในบางครั้งต้องทำหน้าที่สอนด้วย
- นักเรียน นักศึกษา หรือผู้รับการฝึกอบรมหรือผู้ได้รับใบอนุญาตปฏิบัติการสอน ซึ่งทำการฝึกหัดหรืออบรมในความควบคุมของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้การศึกษาหรือฝึกอบรม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด
- ผู้ที่จัดการศึกษาตามอัธยาศัย
- ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในศูนย์การเรียนตามกฎหมาย ว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติหรือสถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด
- คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน
- ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษา
- บุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการคุรุสภากำหนด

จากแนวคิดและพื้นฐานดังกล่าว จึงมีการกำหนดแนวทางการนำไปใช้กับผู้ที่ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเฉพาะระดับการศึกษาที่กำหนดอย่างเป็นกระบวนการ โดยกำหนดให้มีมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษาที่เกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ของการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา โดยให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดคุณภาพในการประกอบวิชาชีพ สามารถสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่ผู้รับบริการว่าเป็นบริการที่มีคุณภาพต่อสังคม เหมาะสมกับการที่

กฎหมายให้ความสำคัญกับวิชาชีพทางการศึกษา และกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุม เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา มาตรา ๔๙ คือ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖** : ๒๗)

- มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ
- มาตรฐานการปฏิบัติงาน
- มาตรฐานการปฏิบัติตน

การนำไปประยุกต์ใช้

ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า วิชาชีพชั้นสูงใดๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้นๆ สำหรับวิชาชีพทางการศึกษานั้น ไม่ว่าในประเทศใด สังคมใด ย่อมต้องมีการกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพของตนไว้เสมอ สำหรับวิชาชีพทางการศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาชีพครู ซึ่งก็ถือเป็นวิชาชีพชั้นสูงด้วยนั้น มีพื้นฐานของความคิดความเชื่ออยู่ที่มาตรฐาน ๓ ประการหลัก คือ มาตรฐานความรู้และประสบการณ์ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการปฏิบัติตน ซึ่งคุรุสภาได้นำมาใช้เป็นแนวทางกำหนดแนวปฏิบัติตามมาตรฐานเพื่อผู้ประกอบวิชาชีพครู จะได้ใช้ประพฤติปฏิบัติดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา** : ๖-๔๖)

- **มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ** เป็นข้อกำหนดสำหรับผู้ที่จะเข้ามาประกอบวิชาชีพ จะต้องมีความรู้และประสบการณ์วิชาชีพเพียงพอที่จะประกอบวิชาชีพ จึงจะสามารถขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์พร้อมที่จะประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้
- **มาตรฐานการปฏิบัติงาน** เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกับมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบวิชาชีพ ทั้งความชำนาญเฉพาะด้าน และความชำนาญตามระดับคุณภาพของมาตรฐานการปฏิบัติงาน หรืออย่างน้อยจะต้องมีการพัฒนาตาม

เกณฑ์ที่กำหนดว่า มีความรู้ ความสามารถและความชำนาญเพียงพอที่จะดำรงสถานภาพของการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพต่อไปได้หรือไม่ นั่นก็คือการกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องต่อใบอนุญาตทุกๆ ๕ ปี

● **มาตรฐานการปฏิบัติตน** เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการประพฤติตนของผู้ประกอบวิชาชีพ โดยมีจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นแนวทางและข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง ฐานะ เกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพตามแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภากำหนดเป็นข้อบังคับ หากผู้ประกอบวิชาชีพผู้ใดประพฤติผิดจรรยาบรรณของวิชาชีพ ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น จนได้รับการร้องเรียนถึงคุรุสภาแล้ว ผู้นั้นอาจถูกคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพวินิจฉัยชี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ยกข้อกล่าวหา (๒) ตักเตือน (๓) ภาคทัณฑ์ (๔) พักใช้ใบอนุญาตมีกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร แต่ไม่เกิน ๕ ปี (๕) เพิกถอนใบอนุญาต(มาตรา ๕๔)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่าวิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงวิชาชีพหนึ่ง นอกจากวิชาชีพครูแล้วยังครอบคลุมถึง วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์อีกด้วย ซึ่งผู้อ่านสามารถศึกษารายละเอียดได้จากหนังสือเอกสาร หรือแหล่งค้นคว้า ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารอ้างอิงข้างท้ายนี้

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๘). **คู่มือผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา : การขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพและการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

Office of the National Education Commission, Office of the Prime Minister, Kingdom of Thailand. (1999). **National Education Act of B.E. 2542 (1999).** Bangkok : Seven Printing Group.

CIPD-Professional Standards, available at, file://G:\ProfStand11.htm.

วิชาชีพทางการศึกษา

*ดร.จักรพรรดิ วะทา**

ความสำคัญของวิชาชีพทางการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนและสังคมของประเทศ ภารกิจการจัดการศึกษาต้องอาศัยความเป็นวิชาชีพที่ต้องมีความรู้ความชำนาญในการจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะ โดยเป็นการใช้วิชาครู (pedagogy) หรือวิชาการศึกษาในการประกอบวิชาชีพ จึงอาจเรียกได้ทั้งวิชาชีพทางการศึกษาหรือวิชาชีพครู

ในสังคมไทย ครูได้รับการยกย่องว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ เป็นผู้ให้ความรู้วิทยาการเพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม ผู้ประกอบวิชาชีพครูจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นปูชนียบุคคลดังพระบรมราโชวาทของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู เมื่อ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๒๖ ตอนหนึ่งว่า “...อาชีพครูถือว่าสำคัญยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญ

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขาธิการคุรุสภา

ในการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคง และก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าทุกด้าน จึงสามารถสร้างความเจริญให้แก่ชาติต่อไปได้...” บทบาทของวิชาชีพครูหรือวิชาชีพทางการศึกษาจึงมีความสำคัญกล่าวได้คือ

๑. บทบาทในการสร้างพลเมืองที่ดีของประเทศ เป็นการเตรียมสมาชิกใหม่ให้สังคม โดยให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะทำให้ประชาชนของประเทศเป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติต้องการ

๒. บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเป็นการพัฒนากำลังคนเพื่อสนองการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

๓. บทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งวิชาชีพทางการศึกษาจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชาติจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกคนรุ่นหนึ่ง เป็นการรักษาความเป็นชาตินั่นเอง

ความหมายของวิชาชีพทางการศึกษา

วิชาชีพทางการศึกษาหรือวิชาชีพครู มีวิวัฒนาการมาจากเรื่องเกี่ยวกับการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ของสังคมมาแต่โบราณ มีการพัฒนาจนได้รับการยอมรับเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งเรียกว่า ครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์

วิชาชีพทางการศึกษาหรือวิชาชีพครู มีความหมาย ๒ ประการคือ

๑. อาชีพครู หรือภาระหน้าที่ของครู

๒. ศิลป์และศาสตร์ของการสอนหรือว่าด้วยเทคนิคการสอน

กล่าวโดยสรุป วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้รับบริการเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยทั้งศิลป์และศาสตร์ทางการสอน หรือศาสตร์ทางการศึกษานั่นเอง

ปัจจุบัน พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายของวิชาชีพทางการศึกษา หมายถึงวิชาชีพที่ทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งการรับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐ

และเอกชน และการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษา ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพทางการศึกษา

วิชาชีพเป็นการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญเป็นการเฉพาะ ซึ่งหมายถึงอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า profession ซึ่งหมายถึง อาชีพที่มีคุณลักษณะพิเศษ ต้องใช้ความรู้ ความชำนาญเฉพาะอย่างในการประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพต้องฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติมาอย่างเพียงพอก่อนที่จะประกอบวิชาชีพ ต่างกับอาชีพ (career) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องทำให้สำเร็จโดยมุ่งหวังค่าตอบแทนเพื่อการดำรงชีพเท่านั้น

การจัดการศึกษาถือได้ว่าเป็นวิชาชีพ เนื่องจากเป็นการให้บริการแก่สังคมที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะเจาะจง เพื่อพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องเป็นผู้ได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่จะสอนอย่างลึกซึ้ง รู้หลักการและวิธีสอน รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ไปสู่การปฏิบัติวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้มุ่งให้บริการแก่ผู้อื่นมากกว่าการหาประโยชน์จากผู้รับบริการ

วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพชั้นสูง

ปัจจุบันวิชาชีพทางการศึกษาได้รับการยอมรับเป็นวิชาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับวิชาชีพสำคัญหลายวิชาชีพ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ

๑. เป็นการให้บริการการศึกษาแก่สังคม (social service) โดยเฉพาะไม่ซ้ำซ้อนกับวิชาชีพอื่น ซึ่งทุกสังคมจะต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของประชากรของประเทศ

๒. การประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องอาศัยความรู้ ความคิดและสติปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญ การตัดสินใจในการปฏิบัติงานเป็นไปตามหลักวิชาชีพทางการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นวิธีการแห่งปัญญาในการให้บริการ (intellectual method)

๓. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและฝึกฝนจนเกิดประสบการณ์อย่างเพียงพอ (long period of training) ก่อนประกอบวิชาชีพ ซึ่งกำหนดความรู้ผู้ประกอบวิชาชีพไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา

๔. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาหรือครู มีอิสระเสรีในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดคุณภาพตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา หรือให้สามารถให้บริการตามมาตรฐานของวิชาชีพ (professional autonomy)

๕. วิชาชีพทางการศึกษามีจรรยาบรรณของวิชาชีพ (professional ethics) เพื่อเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพที่ละเมิดจรรยาบรรณก็จะได้รับโทษ ในกรณีร้ายแรงก็สามารถเพิกถอนใบอนุญาตได้

๖. วิชาชีพทางการศึกษา มีคุรุสภาเป็นองค์กรวิชาชีพซึ่งเป็นสถาบันของวิชาชีพ (professional institution) ทำหน้าที่ดูแลรักษามาตรฐานวิชาชีพ ให้สามารถบริการให้แก่สังคมอย่างมีคุณภาพและเป็นที่เชื่อถือศรัทธาของสังคม

วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม

ปัจจุบันได้มีการกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประกอบวิชาชีพภายใต้ข้อบังคับแห่งข้อจำกัดและเงื่อนไขของคุรุสภา ดังนี้

๑. ต้องได้รับอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพโดยมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่องค์กรวิชาชีพกำหนด ผู้ไม่ได้รับอนุญาต หรือสถานศึกษาที่รับผู้ไม่ได้รับอนุญาตเข้าประกอบวิชาชีพจะได้รับโทษตามกฎหมาย

๒. ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อดำรงไว้ซึ่งความสามารถ และความชำนาญตามระดับคุณภาพของมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ

๓. บุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพ มีสิทธิกล่าวหา หรือกรรมการคุรุสภา กรรมการมาตรฐานวิชาชีพ และบุคคลอื่นมีสิทธิกล่าวโทษได้

๔. เมื่อมีการกล่าวหา หรือกล่าวโทษ คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพอาจวินิจฉัย ชี้ขาดให้ยกข้อกล่าวหาหรือกล่าวโทษ ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักใช้ใบอนุญาตหรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้

การกำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาเป็นวิชาชีพควบคุม นับเป็นความก้าวหน้าของวิชาชีพ และเป็นการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพให้สูงขึ้น อันจะเป็นผลดีต่อผู้รับบริการทางการศึกษาที่จะได้รับบริการอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานที่สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้วิชาชีพทางการศึกษาและผู้ประกอบวิชาชีพได้รับความเชื่อถือ ศรัทธา มีเกียรติและศักดิ์ศรีในสังคม

ประเภทของวิชาชีพควบคุม

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดวิชาชีพทางการศึกษาไว้ ๔ ประเภท คือ

๑. วิชาชีพครู

๒. วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา

๓. วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา

๔. วิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น

จากที่ได้กำหนดวิชาชีพทางการศึกษาดังกล่าว ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจึงประกอบด้วย ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ดังนี้

๑. ครู หมายถึง บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

๒. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาปฐมวัยขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

๓. ผู้บริหารการศึกษา หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

๔. บุคลากรทางการศึกษาอื่น หมายถึง บุคคลซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษาให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนการนิเทศ และการบริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่างๆ ซึ่งหน่วยงานการศึกษา กำหนดตำแหน่งให้ต้องมีคุณวุฒิทางการศึกษาซึ่งได้แก่ ศึกษานิเทศก์

การพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา

วิชาชีพทางการศึกษามีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อยกระดับมาตรฐานของวิชาชีพให้สูงขึ้นและให้ผู้รับบริการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงขึ้นในปัจจุบันยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิชาชีพทางการศึกษาที่จะต้องดำเนินการพัฒนาหลายประการ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระบบ ดังนี้

๑. พัฒนาระบบผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้การผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการทั้งปริมาณและคุณภาพ สร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในวิชาชีพครู ยกระดับมาตรฐานหลักสูตรการผลิตครูในการพัฒนาหลักสูตรระดับปริญญาตรีทางการศึกษาแนวใหม่ (หลักสูตร ๕ ปี)

๒. พัฒนาระบบการพัฒนาและส่งเสริมครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา จัดตั้งสถาบันพัฒนาและส่งเสริมครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งจัดให้มีกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

๓. พัฒนาการควบคุมการประกอบวิชาชีพ เพื่อกำกับดูแลรักษามาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาวิชาชีพ โดยกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งกำหนดให้มีการประเมินเพื่อต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทุกรอบระยะเวลา ๕ ปี

๔. พัฒนาระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

กำหนดเงินเดือน เงินวิทยฐานะและเงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นให้เหมาะสมกับสถานภาพของผู้ประกอบวิชาชีพ

วิชาชีพทางการศึกษามีความสำคัญในฐานะที่เป็นวิชาชีพพัฒนาประชากรของประเทศ มีกฎหมายกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุม ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องได้รับอนุญาตจึงจะประกอบวิชาชีพได้ และทั้งจะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพให้สูงขึ้น สอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการ

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (๒๕๔๖). **ประมวลสาระชุดวิชา บริบททางการบริหารการศึกษา.** หน่วยที่ ๑๑ - ๑๕. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วิทยฐานะ

*รองศาสตราจารย์ ดร. กล้า ทองขาว**

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาอื่น ที่ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานทางการศึกษา คือ สถานศึกษา หรือหน่วยงานลักษณะอื่นที่มีหน้าที่กำกับดูแล สนับสนุน ส่งเสริม ให้บริการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา ทั้งของรัฐและเอกชน ถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพควบคุม ในกระบวนการประกอบวิชาชีพควบคุมตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วิชาชีพ จนกระทั่งพ้นจากการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ปฏิบัติงานในวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติและมีการประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพที่องค์กรวิชาชีพ (Professional Organization) คือ คุรุสภากำหนด

วิทยฐานะเป็นคำที่ใช้กับเฉพาะตำแหน่งของบุคคลที่ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาของรัฐ ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา

สำหรับครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่นที่ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาซึ่งเป็นข้าราชการ กฎหมายว่าด้วยการบริหารงานบุคคล

---

* พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พบ.ด.) ทางการบริหารการพัฒนา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อดีตผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ปัจจุบันประจำแขนงวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ.

สำหรับข้าราชการกลุ่มนี้ (รวมถึงข้าราชการทางการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาสังกัดอื่น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่นำกฎหมายฉบับนี้ไปใช้โดยอนุโลม) คือ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่ง เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ (level of knowledge) ส่วนผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งเป็นวิชาชีพควบคุม เช่นเดียวกันนี้ แต่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในหน่วยงานทางการศึกษาของเอกชน กฎหมายฉบับนี้มิอาจครอบคลุมถึง หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคำว่า “วิทยฐานะ” เป็นคำที่ใช้เฉพาะกับตำแหน่งของบุคคลที่ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาในหน่วยงานทางการศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาที่องค์กรการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) กำหนดให้มาตรฐานตำแหน่งงานบางตำแหน่ง เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามกฎหมายฉบับนี้ แม้จะปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งงานที่จัดว่าเป็นวิชาชีพควบคุมและเป็นวิชาชีพชั้นสูงอีกหลายตำแหน่ง ก็ไม่จำเป็นจะต้องดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ

ความสำคัญของคำ

สำหรับตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ กฎหมายจะกำหนดให้ผู้ที่ได้รับวิทยฐานะ หรือสามารถเข้าสู่วิทยฐานะ (academic attainments)ได้รับค่าตอบแทนวิทยฐานะเป็นรายเดือน เรียกว่า “เงินวิทยฐานะ” แยกต่างหากจากค่าตอบแทนตำแหน่ง ซึ่งเงินค่าตอบแทนวิทยฐานะกับเงินค่าตอบแทนตำแหน่ง (เงินประจำตำแหน่ง) ไม่ถือเป็นเงินเดือน ดังนั้น คำว่า “วิทยฐานะ” หรือคำว่า “ตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ” จะเป็นเรื่องที่เข้าใจกันเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่เป็นข้าราชการในหน่วยงานทางการศึกษา ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา ส่วนผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาในหน่วยงานทางการศึกษา ที่จัดการอุดมศึกษาระดับปริญญา คือ กลุ่มคณาจารย์ กฎหมายกำหนดให้เป็นตำแหน่งทางวิชาการ มิใช่ตำแหน่งที่มี “วิทยฐานะ” เช่น ตำแหน่ง อาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์

รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ จัดเป็น “ตำแหน่งทางวิชาการ” มิใช่ “วิทยฐานะ” เช่นเดียวกับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานทางการศึกษาเอกชน ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา ก็ไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องกำหนดตำแหน่งให้มีวิทยฐานะตามกฎหมายนี้

คำวิทยฐานะ เป็นเรื่องสำคัญของการจำแนกประเภทตำแหน่งงานบุคคลตามหลักการบริหารงานบุคลากรทางการศึกษาที่เรียกว่า การจำแนกตำแหน่งตามวิทยฐานะ (Academic Rank Classification) วิทยฐานะเป็นคำที่ใช้ในกฎหมายการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่ง ก.ค.ศ. มีหน้าที่จัดทำมาตรฐานตำแหน่ง มาตรฐานวิทยฐานะ และมาตรฐานตำแหน่งวิชาการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาไว้เป็นบรรทัดฐานทุกตำแหน่งทุกวิทยฐานะ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานมาตรฐานวิทยฐานะและเกณฑ์การให้มี หรือเลื่อนวิทยฐานะ จะใช้เป็นกรอบแนวทางในการประเมินคุณสมบัติ ความรู้ความสามารถ การประพฤติปฏิบัติ ผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่และผลงานทางวิชาการของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ ให้เข้าสู่วิทยฐานะเพื่อส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ประกอบวิชาชีพมีการพัฒนาตนเองและพัฒนางานตามภารกิจของวิชาชีพในความรับผิดชอบให้เจริญงอกงามและก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ก.ค.ศ. จัดทำมาตรฐานวิทยฐานะไว้เป็นบรรทัดฐาน เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน ส่วนเกณฑ์การให้มีหรือเลื่อนวิทยฐานะจะเป็นกรอบแนวทางการประเมิน ผู้ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะให้เข้าสู่วิทยฐานะ

ความหมายของคำ

วิทยฐานะ หมายถึง ระดับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพ (ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา) ตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตำแหน่งใดที่ ก.ค.ศ.จัดให้เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ จะหมายถึง ตำแหน่งที่มีองค์ประกอบที่อธิบายองค์รวมของคุณสมบัติของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง (ตำแหน่งหมายถึงกลุ่มงานตามความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่ง) ประกอบด้วยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับวินัย คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ

เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่องค์กรการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) กำหนด บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะเท่ากันจะได้รับค่าตอบแทนวิทยฐานะ หรือ เงินวิทยฐานะเท่ากัน

ปัจจุบันตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ ก.ค.ศ.กำหนดให้เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะมี ๔ ตำแหน่ง คือ

๑. ตำแหน่งครู มี ๔ วิทยฐานะ
   (๑) ครูชำนาญการ
   (๒) ครูชำนาญการพิเศษ
   (๓) ครูเชี่ยวชาญ
   (๔) ครูเชี่ยวชาญพิเศษ

๒. ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม
   ๒.๑ กลุ่มรองผู้อำนวยการ มี ๓ วิทยฐานะ
      (๑) รองผู้อำนวยการชำนาญการ
      (๒) รองผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
      (๓) รองผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ
   ๒.๒ กลุ่มผู้อำนวยการ มี ๔ วิทยฐานะ
      (๑) ผู้อำนวยการชำนาญการ
      (๒) ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
      (๓) ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ
      (๔) ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญพิเศษ

๓. ตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม
   ๓.๑ กลุ่มรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มี ๒ วิทยฐานะ
      (๑) รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชำนาญการพิเศษ
      (๒) รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญ
   ๓.๒ กลุ่มผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มี ๒ วิทยฐานะ
      (๑) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญ
      (๒) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชี่ยวชาญพิเศษ

ตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ หมายถึง ตำแหน่งที่มีองค์ประกอบอธิบายองค์รวมของคุณสมบัติของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะเท่ากันจะได้ค่าตอบแทนวิทยฐานะเท่ากัน

๔. ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ มี ๔ วิทยฐานะ

(๑) ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ

(๒) ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ

(๓) ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ

(๔) ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญพิเศษ

การจัดทำมาตรฐานวิทยฐานะ เพื่อใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ก.ค.ศ. จะคำนึงถึงมาตรฐานวิชาชีพ วุฒิการศึกษา การอบรม ประสบการณ์ ระยะเวลาการปฏิบัติงาน คุณภาพการปฏิบัติงานหรือผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะนั้นๆ เป็นส่วนประกอบ ดังนั้น สาระของแต่ละมาตรฐานวิทยฐานะจึงประกอบด้วย ชื่อวิทยฐานะ หน้าที่และความรับผิดชอบของวิทยฐานะ คุณภาพการปฏิบัติงาน คุณสมบัติเฉพาะสำหรับวิทยฐานะ และการให้ได้รับเงินเดือน และเงินวิทยฐานะ

วิทยฐานะเป็นการจัดโครงสร้างตามตัวบุคคล เป็นเครื่องหมายแสดงคุณภาพ และความสามารถของบุคคล เป็นตำแหน่งประจำตัวบุคคล ส่วนงานที่กำหนดให้ทำเป็นเรื่องเกิดขึ้นภายหลัง

แนวคิดพื้นฐานของคำและการนำไปใช้

ด้วยเหตุที่การประกอบวิชาชีพทางการศึกษา จัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงลักษณะพิเศษที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา (Intellectual Method) ในการประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องได้รับการศึกษาอบรมทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติเป็นเวลายาวนานเพียงพอ (Long Period of Training) ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องใช้ความเป็นอิสระในการประกอบวิชาชีพตามมาตรฐานของวิชาชีพ (Professional Autonomy) ต้องประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ (Professional Ethics) และมีองค์กรวิชาชีพควบคุมกำกับดูแลคุณภาพมาตรฐานของผู้ประกอบวิชาชีพโดยองค์กรวิชาชีพจะกำหนดองค์ประกอบเกี่ยวกับคุณสมบัติและการประพฤติปฏิบัติที่จำเป็น ในการประกอบวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะดังกล่าว ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วิชาชีพ มีการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ การควบคุมดูแลผู้ประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามมาตรฐานของวิชาชีพ เป็นต้น

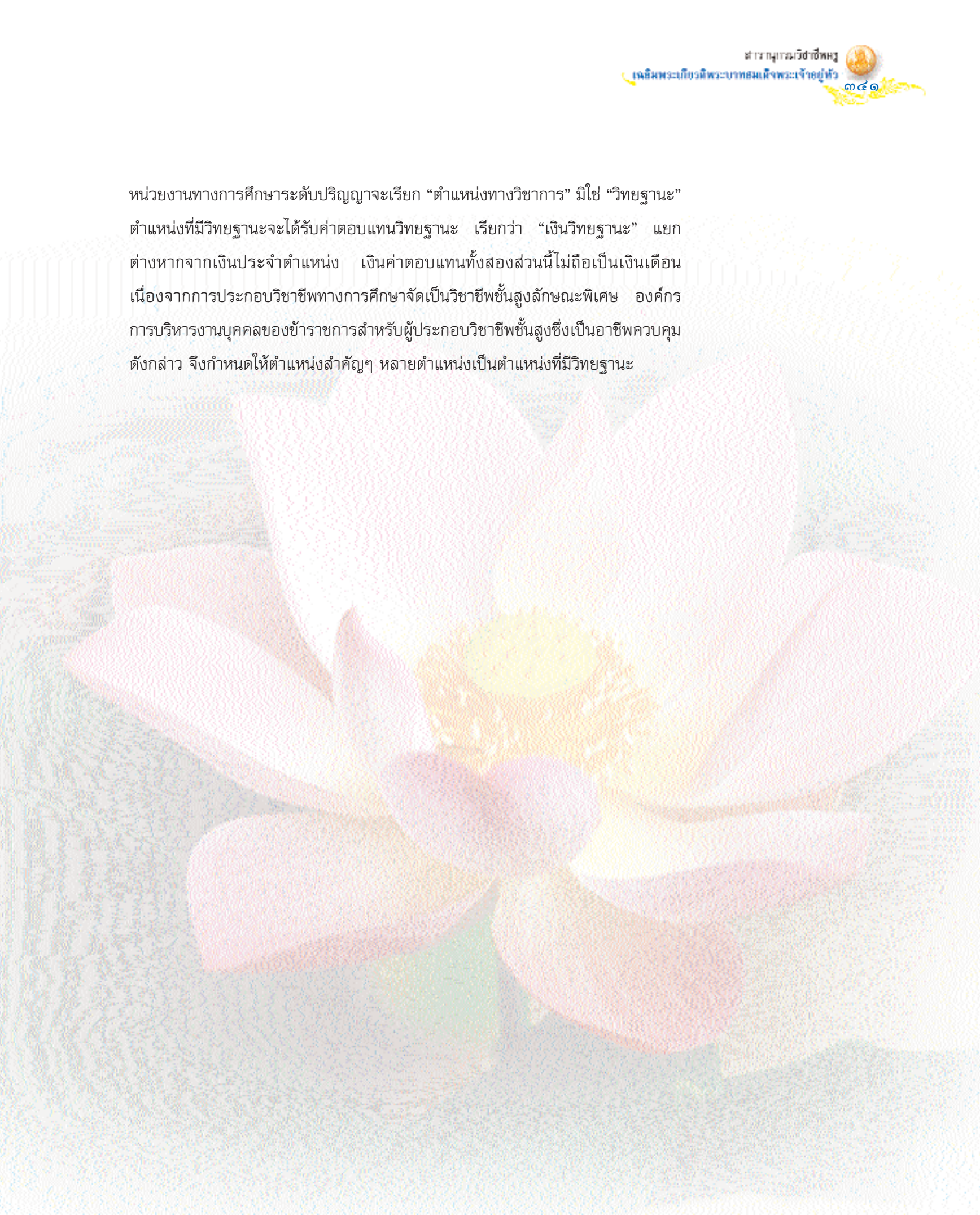
ด้วยเหตุนี้องค์กรการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ ก.ค.ศ. จึงได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ดำรงตำแหน่งและ

กำหนดมาตรฐานวิทยฐานะสำหรับบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการประกอบวิชาชีพ คือ ตำแหน่งที่มีหน้าที่เป็นผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่น คือ ศึกษานิเทศก์ให้เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน

หลักการจัดโครงสร้างของตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ เป็นการจัดตามตัวบุคคล วิทยฐานะเป็นเครื่องหมายแสดงคุณภาพและความสามารถของบุคคล (Personnel Qualification or Competencies) ตำแหน่งที่มีวิทยฐานะจึงเป็นตำแหน่งประจำตัวบุคคล ส่วนงานที่กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะปฏิบัติเป็นเรื่องเกิดขึ้นภายหลัง สำหรับองค์กรวิชาชีพทางการศึกษา (คุรุสภา) นอกจากจะต้องมีหน้าที่กำกับดูแลมาตรฐานวิชาชีพแล้ว ยังจะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ให้มีโอกาสที่จะมีหรือเลื่อนวิทยฐานะ (กล่าวเฉพาะข้าราชการ) โดยใช้ระบบการพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป คำ “วิทยฐานะ” เป็นคำต่อท้ายชื่อตำแหน่งที่ ก.ค.ศ.กำหนดให้เป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ ผู้ที่เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนไม่จำเป็นจะต้องดำรงตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ วิทยฐานะของข้าราชการผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีใช้อยู่ ๔ วิทยฐานะ คือ วิทยฐานะชำนาญการ วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ วิทยฐานะเชี่ยวชาญ และวิทยฐานะเชี่ยวชาญพิเศษ ผู้ที่จะเข้าสู่มาตรฐานวิทยฐานะของตำแหน่งที่มีวิทยฐานะระดับใด จะต้องมีคุณสมบัติ มีผลการประพฤติปฏิบัติ และผลงานตามเกณฑ์และวิธีการให้มี หรือเลื่อนวิทยฐานะของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา หรือ ก.ค.ศ.กำหนด ข้าราชการทางการศึกษาที่สามารถมีวิทยฐานะได้มีอยู่ ๔ ตำแหน่งคือ ตำแหน่งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และตำแหน่งศึกษานิเทศก์ หรือตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาอื่นตามที่ ก.ค.ศ.กำหนด หรือตำแหน่งของข้าราชการที่ ก.ค.ศ. นำมาใช้กำหนดให้เป็นตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา วิทยฐานะจะใช้กับตำแหน่งข้าราชการทางการศึกษาในหน่วยงานทางการศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาเท่านั้น ส่วน

หน่วยงานทางการศึกษาระดับปริญญาจะเรียก “ตำแหน่งทางวิชาการ” มิใช่ “วิทยฐานะ” ตำแหน่งที่มีวิทยฐานะจะได้รับค่าตอบแทนวิทยฐานะ เรียกว่า “เงินวิทยฐานะ” แยกต่างหากจากเงินประจำตำแหน่ง เงินค่าตอบแทนทั้งสองส่วนนี้ไม่ถือเป็นเงินเดือน เนื่องจากการประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูงลักษณะพิเศษ องค์กรการบริหารงานบุคคลของข้าราชการสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูงซึ่งเป็นอาชีพควบคุมดังกล่าว จึงกำหนดให้ตำแหน่งสำคัญๆ หลายตำแหน่งเป็นตำแหน่งที่มีวิทยฐานะ

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

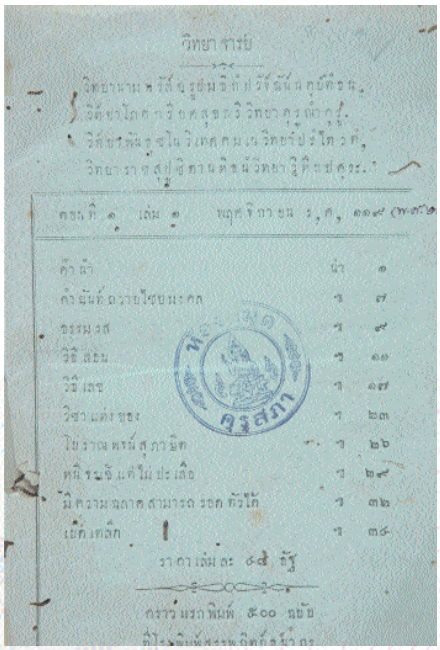
สุรัฐ ศิลปอนันต์ และวิจิตร ศรีสอ้าน. (๒๕๓๑). **"หน่วยที่ ๔ การจัดโครงสร้างของระบบบริหารงานบุคคลด้านการศึกษา" ใน ชุดวิชาการบริหารบุคลากรในโรงเรียน.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (๒๕๔๙). **มาตรฐานตำแหน่งและมาตรฐานวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สายงานบริหารสถานศึกษาและสายงานบริหารการศึกษา.** สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (๒๕๔๙). **หลักเกณฑ์และวิธีการให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเลื่อนวิทยฐานะเชี่ยวชาญ สายบริหารสถานศึกษา และสายงานบริหารการศึกษา.** สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา เล่ม ๑.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๘). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วิทยาจารย์

*ยุทธชัย อุตมา**

วิทยาจารย์เป็นวารสารของวิชาชีพทางการศึกษา ดำเนินงานโดยคุรุสภาซึ่งเป็นสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาเป็นเจ้าของและผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ได้จัดพิมพ์และเผยแพร่มาแล้ว ๑๐๖ ปี วิทยาจารย์เกิดขึ้นจากการที่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้หารือกันในกลุ่มเล็กๆ ว่า เป็นการสมควรที่จะมีวารสารทางการศึกษาขึ้นมาสักฉบับหนึ่ง เพื่อเป็นเวทีในการแสดงออกทางวิชาการในหมู่อาจารย์และผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นครูและอาจารย์ในอนาคต ให้ได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษา วิทยาการใหม่ๆ กฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่จำเป็นใช้ในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งสรรพวิชาทั้งมวล อันมีสารัตถประโยชน์และมีความก้าวหน้าที่หลากหลาย ควรที่จะได้เผยแพร่ให้ได้ทราบกันอย่างทั่วถึง

ประกอบกับทางกรมศึกษาธิการที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนโดยตรงอยู่ในขณะนั้น พิจารณาเห็นว่าการสั่งการหรือการประชุมทางราชการตามปกติ ย่อมมีผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นได้ไม่เพียงพอ หากมีวารสารที่พิมพ์เผยแพร่เป็นประจำ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ก็จะช่วยเสริมเติมเต็มได้มากขึ้น

---

* M.A. in Ed. (สาขาบริหารและนิเทศการศึกษา) จาก Central Philippine University อดีตผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบบริหาร สปช. รองเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สปช. รองอธิบดีกรมการศาสนา เลขาธิการคุรุสภา ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ

ยุคถือกำเนิด

วารสาร “วิทยาจารย์” (สมัยนั้นเรียกว่า “หนังสือพิมพ์วิทยาจารย์”) จึงถือกำเนิดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลดังกล่าวที่ไม่ปรากฏชื่อเป็นหลักฐานว่าประกอบด้วยผู้ใดบ้าง แต่พอจะทราบว่าเป็นกลุ่มคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์* โดยการสนับสนุนของสภาไทยาจารย์** และกรมศึกษาธิการ ดังที่เอดิเตอร์ (Editor)*** ได้แถลงไว้ในคำนำของ “วิทยาจารย์” ฉบับแรกดังนี้ (พิมพ์ตามแบบในต้นฉบับจริง)

“....เวลานี้ หนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ซึ่งออกเปนรายวัน รายปักษ์ รายเดือน ก็มีขึ้นเปนหลายฉบับ, หนังสือทุกๆ ฉบับที่ได้ออกไปแล้วนั้น ก็ล้วนเปนหิตานุหิตะประโยชน์แก่ประชุมชน ที่มีความพอใจ ในการอ่านทุกๆ เรื่อง, ...ก็โดยความมุ่งหวังของจินตกระวีเพื่อจะให้เกิดความเฉลียวฉลาด, แลความรอบรู้ทั่วไปในสิ่งที่ควรรู้ ควรศึกษาแก่นักเรียน, หรือแก่ผู้ที่เปนนักเลงชอบเล่นหนังสือต่างๆ, เผื่อแผ่ความรู้ของผู้โน้นบ้าง ผู้นี้บ้าง ให้เปนสารธารณประโยชน์แก่กันแลกัน, ...ดังหนังสือพิมพ์ที่ออกแล้วทุกๆ ฉบับนั้น, ก็เปนเอกอุพยาน ของโบราณสุภาษิตที่พูดว่า “สิบคนสิบเห็น, สิบคนสิบรู้” สมจริงดังนั้นแท้, เพราะฉนี้และ ความประสงค์ของครูแลนักเรียนฝึกหัดอาจาริย์ทั้งหลาย ซึ่งมีฉันทอัทธยาไศรยพร้อมเพรียงกัน จึงได้เรียบเรียงหนังสือวิทยาจารย์นี้ขึ้น เพื่อเปนที่รฤกในการเฉลิมศิริราชสมบัติ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ประจำในศก ๑๑๙ นี้ เพิ่มขึ้นอีกฉบับหนึ่ง ให้เปนเกียรติยศของกรมศึกษาธิการแลโรงเรียน โดยทุนรอนของครูแลนักเรียนที่ได้ช่วยกันเฉลี่ยออก

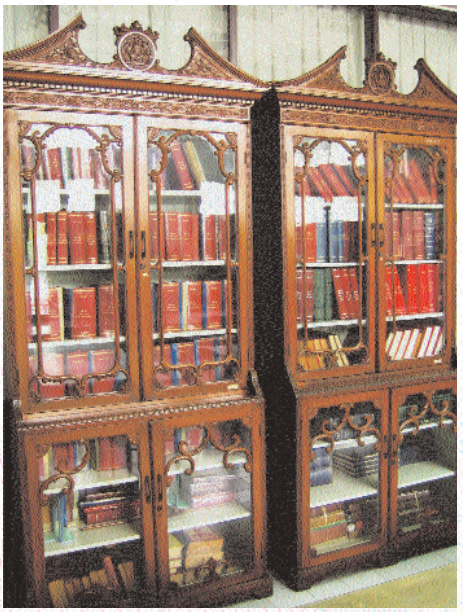
---

*โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งแรก ตั้งขึ้นโดยกระทรวงธรรมการ ที่โรงเลี้ยงเด็ก ถนนบำรุงเมือง เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๓๕ ใช้ตึกสายวลีสัณฐาคารเป็นอาคารเรียน ต่อมามีนักเรียนมากขึ้น จึงย้ายไปตั้งที่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ และเรียกชื่อใหม่ว่า **โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์**

__สภาไทยาจารย์__ ตั้งขึ้น พ.ศ. ๒๔๔๓ เดิมชื่อ “วิทยาทานสถาน” ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๕ เปลี่ยนเป็น “สามัคยาจารย์สโมสร” ต่อจากนั้นอีกปีเศษจึงได้จดทะเบียนเป็น สามัคยาจารย์สมาคม ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ และเปลี่ยนฐานะเป็น **คุรุสภา ตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘

***ผู้รวบรวมเรื่องที่จะนำมาพิมพ์ใน “วิทยาจารย์” ยุคแรกๆ มี ๒ ท่านคือ นายชุ่มและนายเจริญ ท่านทั้งสองใช้คำว่า “เอดิเตอร์” แทนตัว เหมือนเอดิเตอร์ของหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นในสมัยนั้น ต่อมาอีกปีเศษ นายเจริญลาออกจากการเป็นเอดิเตอร์ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) ขุนจรัสชวนะเพท เป็นเอดิเตอร์แทน พ.ศ. ๒๔๔๗ เมื่อสามัคยาจารย์สมาคมเป็นเจ้าของ “วิทยาจารย์” ได้ใช้คำว่า “สาราณียกร” แทน โดยมีขุนจรัสชวนะพันธ์ เป็นสาราณียกรคนแรก

ทุนทรัพย์บ้าง ตามมิตรสหายเพื่อนฝูงหรือท่านที่เปนที่เคารพย์นับถือบ้าง หรือแต่ผู้ที่มีความพอใจลงชื่อรับหนังสือนี้บ้าง ตามกำลังที่จะเปนไปได้, ...”

วิทยาจารย์ฉบับปฐมฤกษ์ที่มีโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เป็นเจ้าของดังกล่าว ตีพิมพ์และออกวางจำหน่ายครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓ นับเป็นปีที่ ๓๓ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งตรงกับปีชวด จ.ศ. ๑๒๖๒ ค.ศ. ๑๙๐๐ กำหนดออกปีละ ๑ เล่ม โดยทยอยออกเป็นตอนๆ จำนวน ๑๒ ตอน หรือเดือนละ ๑ ตอน แต่ละตอนบรรจุเนื้อหาไว้ประมาณ ๔๐ หน้า จัดพิมพ์เรียงหน้าต่อกัน นั่นก็คือ ในตอนที่ ๑ เริ่มจาก หน้า ๑-๔๐ ตอนที่ ๒ เริ่มจาก หน้า ๔๑-๘๐ ต่อกันจนครบ ๑๒ ตอน ซึ่งในเล่มแรกมีจำนวนทั้งหมด ๔๗๑ หน้า เมื่อเริ่มปีใหม่หรือเล่มใหม่ในปีถัดไป ก็จะเริ่มหน้า ๑ ใหม่ แต่บางปีกำหนดออก ๒๔ ตอน ก็มีปรากฏ พร้อมกันนั้นจำนวนหน้าที่พิมพ์ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องราวที่จะนำเสนอว่ามีมากน้อยเพียงใด เช่น เล่มที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๕๘ มี ๒๔ ตอน จำนวนรวม ๑,๑๘๙ หน้า หรือเล่มที่ ๑๙ พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๖๒ มี ๒๔ ตอน ๑,๙๖๑ หน้า เป็นต้น

ขนาดและรูปเล่มของ “วิทยาจารย์” สมัยแรกๆ พิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟบนแท่นพิมพ์ระบบแม่พิมพ์แท่นนูน (Letterpress) ใช้อักษรตะกั่วในการเรียงพิมพ์ (ภาษาท้องตลาดนิยมเรียกว่าแท่นฉับแกระ) พิมพ์ที่โรงพิมพ์สรรพกิตย์ธนากร คราวแรกพิมพ์ ๕๐๐ ฉบับ ขนาดของหนังสือ ๖″ x ๘ ๑/๒″ เย็บอก (มุงหลังคา) ไม่มีปก เป็นพิเศษเหมือนวารสารในสมัยปัจจุบัน จำหน่ายในราคาเล่มละ ๔๘ อัฐ (๗๒ สตางค์)**** แก่ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกเท่านั้น ผู้ที่ชำระเงิน ๔๘ อัฐ แล้ว จะได้รับ “วิทยาจารย์” เป็นประจำติดต่อกันครบทุกตอน

ต่อมา “วิทยาจารย์” ได้พัฒนาตัวเองมากขึ้นตามลำดับทัดเทียมกับวารสารอื่นๆ ในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็น “ข่าวอำเภอ” ซึ่งออกโดยกรมอำเภอ หรือ “สยามประเภทสุนทโรวาทพิเศษ” (วารสารรุ่นพี่ที่ออกเล่มแรกเมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ โดย กศร. กุหลาบ) เริ่มจากการเพิ่มหน้า เพิ่มปก และจัดทำดัชนีท้ายเล่ม (พิมพ์ไว้ในตอนสุดท้าย) เพื่อสะดวกในการศึกษาค้นคว้า พร้อมกับปรับปรุงรูปแบบของตัวเรียงให้สวยงามน่าอ่าน น่าสนใจมากขึ้น ข้อความใดที่จำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษ ก็มีการเรียงพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษแทรกเข้าไป

**** อัฐเป็นอัตราเงินสมัยโบราณ มีลักษณะเป็นเหรียญทองแดง ๑ อัฐ มีราคาหนึ่งส่วนแปดเฟื้อง หรือ ๘ อัฐ เท่ากับ ๑ เฟื้อง และเมื่อเทียบกับเงินบาทในปัจจุบัน ๑ เฟื้อง เท่ากับ ๑๒ สตางค์ ดังนั้น ๑ อัฐ จึงเท่ากับ ๑.๕ สตางค์

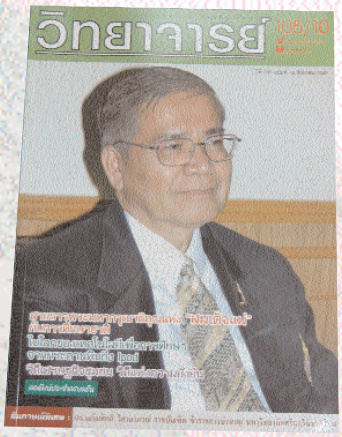

ให้ครบถ้วนตามต้นฉบับของผู้เขียนหรือผู้เรียบเรียงทุกประการ บางเล่มมีภาพประกอบเป็นบล็อกไม้ ต่อมาพัฒนาเป็นบล็อกตะกั่ว ทำให้ภาพชัดเจนขึ้น

นอกจากนั้น ยังได้ปรับปรุงโครงสร้างของวารสารโดยได้นำ ประกาศ คำสั่ง สถิติทางการศึกษา การถามตอบปัญหาข้อราชการ และเรื่องชวนหัว (ขำขัน) เข้ามาลงพิมพ์ไว้อีกด้วย ทำให้ “วิทยาจารย์” ที่เคยเป็นวารสารกระด้างๆ ขาดชีวิตชีวา กลับกลายเป็นวารสารที่มีความน่ารักน่าชัง น่าอ่าน และน่าเก็บรักษาไว้อย่างทะนุถนอมเพื่อการศึกษาค้นคว้าตามแต่โอกาส

ยุคพัฒนา

ต่อมา เมื่อได้มีการตรากฎหมายครูขึ้นใช้ เรียกว่า “พระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘” ทำให้มีสภาของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาเกิดขึ้นตามกฎหมายฉบับดังกล่าว เรียกว่า “คุรุสภา” “วิทยาจารย์” จึงเปลี่ยนเจ้าของ จากสามัคยาจารย์สมาคม มาเป็นคุรุสภา ประกอบกับในขณะนั้นได้มีการจัดตั้งโรงพิมพ์คุรุสภาขึ้น โดยพัฒนามาจากโรงพิมพ์วัดสังเวช ที่สามัคยาจารย์สมาคมได้ริเริ่มก่อตั้งไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ ทำให้รูปโฉมของ “วิทยาจารย์” ปรับเปลี่ยนเข้าสู่ความทันสมัยมากขึ้นเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม “วิทยาจารย์” ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑ - ๑๒ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นปีที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การศึกษาไทยปีหนึ่ง กล่าวคือ ในปีนั้นคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภามีมติกำหนดให้ วันที่ ๑๖ มกราคม ของทุกปีเป็น “วันครู” โดยกำหนดให้จัดงานวันครูขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ปีนั้นเองครูทั่วประเทศต่างพร้อมใจกันเสียสละเงินเดือนคนละ ๑ วัน สมทบทุนสร้างหอประชุมคุรุสภาและโรงเรียนวันครูขึ้น เพื่อประกาศศักดิ์ศรีของครูให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชน พร้อมทั้งได้มีการจัดพิมพ์ “ประวัติครู” ผู้ล่วงลับไปแล้วจำนวน ๑๐ ท่าน ลงพิมพ์ใน “วิทยาจารย์” เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติครู เป็นต้น “วิทยาจารย์” พ.ศ ๒๕๐๐ ยังคงพิมพ์ในระบบแท่นเรียงอยู่ แต่พัฒนารูปเล่มเป็นขนาด ๘ หน้ายก (๑๘๕ x ๒๓๐ เซนติเมตร) มีปก ๒ สี

ต่อมาเมื่อโรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าวเติบใหญ่ขึ้นจนเป็นโรงพิมพ์ทันสมัยที่สุดในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งตอนนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการพิมพ์จากแท่นเรียง (Letterpress) มาเป็นการพิมพ์ระบบออฟเซท (Offset Lithography) ครั้งแรก พร้อมกับได้นำระบบขนาดกระดาษมาตรฐานสากลมาใช้ อักษรและภาพที่จะพิมพ์ก็เปลี่ยนจากบล็อกตะกั่วมาเป็นเพลทสังกะสี ทำให้ “วิทยาจารย์” ได้รับการพัฒนาตามความเจริญของระบบการพิมพ์ดังกล่าวในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม แม้ระบบการพิมพ์จะเปลี่ยนเป็นระบบ Offset และใช้เพลทในการพิมพ์ก้าวหน้าไปมากแล้วก็ตาม แต่ความยากของการพิมพ์อยู่ที่การทำต้นฉบับโดยใช้เพลทแม่พิมพ์ ที่ต้องการห้องมืดและสารเคมีต่างๆ ในการจัดทำ ทำให้เกิดความล่าช้ามีผลกระทบต่อ “วิทยาจารย์” โดยตรง นั่นคือไม่สามารถออกได้ทันตามกำหนดในแต่ละเดือน เป็นเหตุให้สมาชิก “วิทยาจารย์” ลดน้อยลง ประกอบกับราคาค่ากระดาษแพงขึ้นทุกปีแต่ “วิทยาจารย์” ยังคงตรึงราคาปกเท่าเดิม เช่น “วิทยาจารย์” ปีที่ ๘๒ ฉบับที่ ๑ - ๑๒ พ.ศ. ๒๕๒๗ พิมพ์ด้วยกระดาษปรู๊ฟ จำนวน ๘๐ หน้า ปกพิมพ์ด้วยกระดาษอาร์ต ๔ สี จำหน่ายในราคา ๑๐ บาท เป็นต้น ในที่สุด “วิทยาจารย์” จึงต้องงดพิมพ์ไปบ้างเป็นบางเดือนตามความจำเป็น

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๒ คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาจึงมีมติให้องค์การค้าของคุรุสภาดำเนินการจัดพิมพ์ “วิทยาจารย์” แจกฟรีให้กับโรงเรียนๆ ละ ๑ เล่ม แต่หากสมาชิกคุรุสภาหรือบุคคลทั่วไปจะบอกรับเป็นสมาชิกก็ให้องค์การค้าของคุรุสภาดำเนินการได้ โดยสำนักงานเลขาธิการคุรุสภาทำหน้าที่ด้านวิชาการ โดยมตินี้ทำให้ “วิทยาจารย์” ยังคงเป็น “วิทยาจารย์” วารสารเก่าแก่ของครูไทยตลอดมา

อย่างไรก็ตาม ยุทธชัย อุตมา บรรณาธิการ “วิทยาจารย์” กล่าวไว้ในบทบรรณาธิการของ “วิทยาจารย์” ฉบับพิเศษ “๑๐๐ ปี วิทยาจารย์” ประจำเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๓ ความตอนหนึ่งว่า

“....แม้ (วิทยาจารย์) จะล้มลุกคลุกคลานด้วยเหตุการณ์แวดล้อมพาไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย “วิทยาจารย์” ก็ยังสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยพลังศรัทธาและอำนาจแห่งความดี รวมทั้งคุณูปการของครูที่มีต่อแผ่นดิน หลายครั้งที่แทบว่าจะต้องหยุดกิจการ เพราะมีการนำเสนอเรื่องราวไปกระทบโสตประสาทของผู้มีอำนาจ หลายครั้งเป็นด้วยสาเหตุอื่นเป็นต้นว่าเรื่องของสภาวะผันผวนทางเศรษฐกิจก็ดี หรือการขัดแย้งทางความคิดของบุคคลที่เกี่ยวข้องก็ดี แต่ “วิทยาจารย์” ก็สามารถยืนหยัดอยู่ได้ จนน่าสงสัยว่าเป็นเพราะเหตุใด....”

นั่นคงจะเป็นคำตอบได้ดีต่อข้อที่ถามถึงสาเหตุที่ระยะหลังๆ ในยุคพัฒนาของ “วิทยาจารย์” มีการหยุดพิมพ์ไปบ้างเป็นบางเดือน

ยุคปฏิรูป

เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่ระบุให้มีการตรากฎหมายการศึกษาขึ้น ทำให้ก่อกำเนิดกฎหมายการศึกษาที่ถือเป็นกฎหมายแม่บทของการปฏิรูปการศึกษาขึ้นมาฉบับหนึ่ง คือ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการระบุให้มีการตรากฎหมายประกอบเกี่ยวกับวิชาชีพครูขึ้นด้วย ดังนั้น รัฐสภาจึงได้เห็นชอบให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นวันถัดจากวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวประกาศในราชกิจจานุเบกษานั่นเอง

โดยผลของพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ทำให้เกิดองค์กรขึ้น ๒ องค์กร คือ สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกว่า “คุรุสภา” (คงใช้ชื่อเดิม) ทำหน้าที่ด้านมาตรฐานวิชาชีพเป็นหลักใหญ่ และคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำหน้าที่หลักตามชื่อที่ปรากฏ

“วิทยาจารย์” จึงได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปฏิรูปครั้งนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังคำกล่าวของ วิชเทพ ภาชาฤทธิ์ บรรณาธิการ “วิทยาจารย์” ยุคปฏิรูป ที่เขียนไว้ในบทบรรณาธิการ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ ความตอนหนึ่งว่า

“นับเป็นครั้งแรกในรอบหลายเดือนที่วารสารวิทยาจารย์ได้ขาดหายไปจากที่เคยได้รับ ทั้งนี้เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของหน่วยงานในองค์กรเดิมที่เคยอยู่ร่วมกันมานานเกินศตวรรษ กลายเป็นสององค์กรหลัก .... วารสารวิทยาจารย์เป็น “วารสาร” ของคุรุสภา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นวารสารของครู โดยครู เพื่อครูทางการศึกษาฉบับเดียวที่ครู อาจารย์ ผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศกว่า ๘๐๐,๐๐๐ คน ให้ความสนใจ .... ต่อเนื่องยาวนานถึง ๑๐๔ ปี ....กองบรรณาธิการขอยืนยันถึงเจตนารมณ์ในการสานต่อของผู้ก่อตั้งวารสารวิทยาจารย์ที่มุ่งมั่นตั้งใจไว้เพื่อให้วารสารเป็นสื่อกลาง เป็นสนามในการเผยแพร่ความรู้ สะท้อนแนวความคิดของครู อาจารย์ นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาสู่สังคมความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ ....อันเป็นการส่งเสริมยกย่องผดุงเกียรติไว้ซึ่งวิชาชีพครู ....”

ตั้งแต่ฉบับประจำเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ เป็นต้นมา “วิทยาจารย์” ได้ปฏิรูปตัวเองเป็นรูปเล่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (๒๑๐ x ๒๘๕ มม.) ปกสี่สีสวยงาม ภายในพิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์ทั้งขาวดำและสี่สีตลอดทั้งเล่ม

ด้วยความเป็นมาตรฐานที่ดีของวารสารเช่นนี้ ส่งผลทำให้นักวิชาการ นักคิด นักเขียน และนักวิจารณ์ หลากหลายส่งบทความลงตีพิมพ์กว้างขวางขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

วินัยนักเรียน

*ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต**

ระบบโรงเรียนของไทยเราให้ความสนใจเรื่องของวินัยมาก เดิมคำว่าวินัยหมายถึง การปกครอง การควบคุม เช่นในอดีตบางโรงเรียนมีตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครอง นอกจากนั้นวินัยมักจะหมายถึงการลงโทษ ซึ่งบางครั้งเป็นการลงโทษทางกาย ปัญหาเรื่องวินัยเป็นปัญหาที่ซับซ้อน ต้องใช้ทั้งมาตรการป้องกันและแก้ไข ปัญหาวินัยมิใช่ปัญหาที่มีวิธีแก้เฉพาะเจาะจงลงไป ปัญหาทางวินัยอาจเกิดกับนักเรียนคนหนึ่ง เมื่อครูได้หาทางแก้ไขและนักเรียนคนนั้นจบการศึกษาไปแล้ว ปัญหาแบบเดิมอาจเกิดขึ้นอีกกับนักเรียนที่เข้ามาใหม่ แต่อาจต้องใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างใหม่ กระบวนการสอนให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาจึงต้องเริ่มต้นกันใหม่อีก

ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความกดดันกับปัญหาวินัยค่อนข้างมาก ครูถือว่าผู้บริหารสถานศึกษา เป็นที่พึ่งในเมื่อเกิดปัญหาทางวินัย นักเรียนถือว่าผู้บริหารสถานศึกษา

---

* ราชบัณฑิตทางศึกษาศาสตร์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก Illinois State University การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ เคยรับราชการที่วิทยาลัยครูยะลา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก สงขลาและประสานมิตร เคยเป็นผู้ช่วยรองอธิการบดี คณบดี และรองอธิการบดี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคุรุสภา นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

มีอำนาจที่จะช่วยเหลือหรือลงโทษเมื่อเขาประพฤติผิด ผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปถือว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบวินัยในโรงเรียน ตำรวจหรือหน่วยงานภายนอกสถานศึกษาถือว่าผู้บริหารสถานศึกษา คือบุคคลที่จะติดต่อได้อย่างใกล้ชิดเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน ไม่ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะชอบบทบาทนี้หรือไม่ก็ตาม แต่คนทั้งหลายถือว่าผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้รักษาวินัยของโรงเรียน

ความหมายและเป้าหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของวินัยว่า หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ โดยทั่วไปแล้ววินัยเป็นรูปแบบหนึ่งของการควบคุมทางสังคม โดยที่สังคมเป็นผู้กำหนดระเบียบ ผู้ปกครองและนักเรียนจะทำหน้าที่ตามความคาดหวังของสังคม (Adams 1995)

คำว่า discipline หรือวินัยนั้นมาจากภาษาละตินว่า disciple หรือ discipere ซึ่งหมายถึง การสอน (teach) หรือความเข้าใจ (comprehend) ดังนั้นวินัยจึงเป็นวิธีสอนอย่างหนึ่ง เป็นการสอนเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียน (Skiba and Peterson 2003)

วินัยนักเรียน (student discipline) วินัยในชั้นเรียน (classroom discipline) และวินัยของโรงเรียน (school discipline) มีความหมายที่คาบเกี่ยวและเชื่อมโยงกัน แต่มีขอบเขตและจุดเน้นที่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีการเรียนรู้ วินัยเป็นพฤติกรรมที่เรียนรู้ได้ ดังนั้นวินัยนักเรียนคือกระบวนการสอนทักษะทางสังคมและพฤติกรรมของนักเรียนในชั้นเรียน (Yaniw 2005) วินัยเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการศึกษาในการที่จะปรับปรุงและส่งเสริมความประพฤติของนักเรียน โดยวินัยมุ่งที่จะให้นักเรียนสามารถควบคุมตนเอง รู้จักปกครองตนเอง นั่นคือการมีวินัยในตนเองและเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของชั้นเรียน

วินัยในโรงเรียนมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือประการแรกเพื่อให้ครูอาจารย์และนักเรียนมีความปลอดภัย ประการที่สองเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Gaustac 1992) ดังนั้นเป้าหมายหลักของวินัยนักเรียนคือการพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสม สอนนักเรียนว่าบุคคลอื่นและสังคมคาดหวังพฤติกรรมอะไรจากเรา วิธีการนี้จะทำให้นักเรียนเติบโตขึ้นเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ของสังคม

พื้นฐานแนวคิดและข้อเสนอแนะ

ปัญหาวินัยในโรงเรียนมีสาเหตุหลายประการ แต่สาเหตุหลักอาจประกอบด้วยบทบาทของบ้าน สังคม และโรงเรียน (Edwards 2004)

บทบาทของบ้าน

ประสบการณ์ที่บ้านมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างมาก ถ้าบิดามารดาไม่มีเวลาดูแลบุตร เด็กก็จะไปแสวงหาประสบการณ์ทางสังคมที่ไม่พึงปรารถนาจากที่อื่น เงื่อนไขบางประการที่บ้าน เช่น การอบรมเลี้ยงดู การหย่าร้างของพ่อแม่ การทำโทษทั้งทางกายและจิต มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก

บ้านที่ไม่ได้ทำหน้าที่ครอบครัวที่ดี จะมีลักษณะ ๔ ประการดังนี้

๑. การทำลายอัตมโนทัศน์ของเด็ก เด็กได้รับการพัฒนาอัตมโนทัศน์ของตนก่อนจะเข้าโรงเรียน ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กเมื่อเข้าโรงเรียน อาจได้รับการส่งเสริมหรือสกัดกั้นจากประสบการณ์ที่บ้าน

๒. การขาดการเอาใจใส่ นักเรียนที่ขาดการเอาใจใส่ที่บ้านมักจะมาทดแทนที่โรงเรียน นักเรียนบางคนอาจโชคร้ายที่จะได้รับการเอาใจใส่หรือความสนใจเมื่อกระทำผิดเท่านั้น สภาพการณ์เช่นนี้จะส่งเสริมพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาและไปสกัดกั้นพฤติกรรมที่เหมาะสม

๓. การขาดความรัก การขาดความรักคล้ายกับการขาดความสนใจ เด็กจะรู้สึกว่าตนเองขาดความรักเมื่อผู้ปกครองไม่สนใจ ผู้ปกครองจะต้องไตร่ตรองให้ดีว่าการให้เวลาแก่บุตรหลานนั้นจะต้องพิจารณาเวลาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

๔. การควบคุมที่เข้มงวดจนเกินไป เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมักจะเกิดปัญหาทางวินัยในโรงเรียน มนุษย์ต้องการจะมีเสรีภาพ ดังนั้นจึงประสงค์จะควบคุมตนเอง

บทบาทของสังคม

สังคมมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อปัญหาวินัยนักเรียน บทบาทของสังคมอาจมีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าบทบาทที่บ้าน เนื่องจากบทบาททางสังคมบางประการอยู่นอกเหนือการควบคุมของบิดามารดา อิทธิพลของสังคมที่มีต่อปัญหาวินัยนักเรียนมีดังนี้

๑. ยาเสพติด สารเสพติด เด็กที่ขาดความอบอุ่นมักจะไปพึ่งสารเสพติด

๒. กลุ่มเพื่อน เมื่อนักเรียนเข้าโรงเรียนก็ต้องมีเพื่อน กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ขาดความอบอุ่นหรือขัดแย้งในครอบครัว

๓. เทคโนโลยี อิทธิพลของโทรศัพท์มือถือ วีดิทัศน์ โทรทัศน์ ตลอดจนเกมต่างๆ บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่างก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กไม่สนใจที่จะเรียนหรือไม่มีเวลาที่จะเรียน

บทบาทของโรงเรียน

ครูมักจะมองว่าปัญหาทางวินัยมักจะเกิดจากตัวเด็กเป็นส่วนใหญ่ ที่จริงแล้วโรงเรียนอาจกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็ได้ถ้าหากว่า

๑. โรงเรียนไม่เข้าใจสภาพการณ์ของการเรียนรู้ โดยเน้นการสอนแบบท่องจำสอนในสิ่งที่ไม่มีความหมายแก่เด็ก

๒. ขาดการสอนให้พัฒนาทักษะการคิด

๓. มีกฎระเบียบที่เข้มงวดมากเกินไปและขาดความยืดหยุ่น

๔. ส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ได้คะแนนสูงๆ

๕. ใช้การควบคุมอย่างเข้มงวด และไม่สร้างสิ่งแวดล้อมให้นักเรียนมีอิสระบ้าง

ข้อเสนอแนะ

สิ่งที่โรงเรียนควรตระหนักในการป้องกันปัญหาวินัยในชั้นเรียนอาจได้แก่

๑. สอนให้มีความหมาย (Teaching for meaning) ถ้านักเรียนได้เรียนในสิ่งที่ไม่มีความหมายก็จะเบื่อ

๒. สอนทักษะการคิดและการแก้ปัญหา ถ้าหากนักเรียนไม่รู้จักคิด ไม่รู้จักแก้ปัญหา ก็มักจะหาทางออกด้วยสารเสพติด

๓. การให้การยอมรับ ครูจำเป็นต้องให้การยอมรับนักเรียนและเชื่อว่านักเรียนสามารถพัฒนาได้

๔. ไม่ส่งเสริมการแข่งขันเพื่อจะได้คะแนนสูง นักเรียนที่ได้คะแนนสูง ย่อมมีไม่มาก ดังนั้นนักเรียนที่เหลืออาจรู้สึกด้อยค่าหรือเป็นคนพ่ายแพ้

๕. ไม่ควรบังคับนักเรียนมากเกินไป ให้ความยืดหยุ่น พัฒนาให้นักเรียนสามารถควบคุมตนเอง

๖. ตระหนักถึงขอบเขตและวิธีการทำโทษ การทำโทษบางลักษณะอาจก่อให้เกิดปัญหาทางวินัยได้

๗. มีโปรแกรมการจัดการชั้นเรียนที่ดี เช่น

ก. สร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในชั้นเรียน

ข. การจัดการงานประจำหรือกิจวัตรในชั้นเรียน

ค. การทำงานกับนักเรียนที่มีความแตกต่าง

ง. การจัดการกับความรุนแรงในโรงเรียน

บทสรุป

จุดเน้นของวินัยนักเรียน คือ การมีวินัยในตนเอง ครูจะต้องตระหนักว่าวินัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถเรียนได้โดยพัฒนานิสัยการควบคุมตนเองและระลึกเสมอถึงความรับผิดชอบของตนเองที่เป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนและโรงเรียน การแก้ปัญหาทางวินัยควรใช้การป้องกันมากกว่าการแก้ไข ครูเป็นบุคคลสำคัญที่อาจก่อให้เกิดปัญหาทางวินัยได้ ครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างของนักเรียน พฤติกรรมของครูและพฤติกรรมการสอนของครูก่อให้เกิดปัญหาทางวินัยได้เสมอ

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

Adams, B.N. (1995). **The Family : A Sociological Interpretation.** Orlando, Fl : Harcourt Brace.

Edwards, C.H. (2004). **Classroom Discipline and Management.** 4th ed. New York : John Wiley and Sons.

Gaustac, J. (December 1992). “School Discipline.” **ERIC Digest 78.**

Skiba, R. and Peterson, R. (Winter 2003). “Teaching the School Curriculum : School Discipline as Instruction.” **Preventing School Failure.** 47(2) : 66 - 73.

Yaniw, L.B. (2005). **Classroom Discipline : Excellent Teachers Share Their Thoughts, Beliefs and Classroom Practices.** Ed.D. Dissertation. University of Alberta.

วันครู

*จรูญ มิลินทร์**

วันครู คือวันที่ ๑๖ มกราคม ตามประกาศของคณะรัฐมนตรีเรื่อง "กำหนดวันครู....." เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๙๙

ประวัติวันครู

นับตั้งแต่พระราชบัญญัติครู พุทธศักราช ๒๔๘๘ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๔๘๘ แล้ว ผู้ประกอบวิชาชีพครูทั้งหลายในสมัยนั้นต่างชื่นชมและมีความยินดีที่สังคมยอมรับว่าอาชีพของตนเป็นอาชีพที่มีเกียรติมีคุณูปการต่อประเทศชาติ ยิ่งกว่านั้นครูจำนวนมากยังอยากจะให้มีวันแห่งการแสดงความรำลึกถึงความสำคัญของครู ให้ครูได้บำเพ็ญกุศลและทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษา

ต่อมาจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภากิตติมศักดิ์ในสมัยนั้น ได้กล่าวคำปราศรัยต่อที่ประชุมผู้แทนครูทั่วประเทศในคราวประชุมสามัญของคุรุสภา เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ความตอนหนึ่งว่า ".....ข้าพเจ้าคิดว่าวันครูควรจะมีสักวันหนึ่ง สำหรับให้บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลาย ได้แสดง

---

* ปริญญาโททางการศึกษา จากมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการ เคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครู เลขาธิการคุรุสภา ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์

ความเคารพสักการะต่อบรรดาครูผู้มีพระคุณทั้งหลาย เพราะเหตุว่าสำหรับคนทั่วไปถ้าถึงวันตรุษ วันสงกรานต์ เราก็นำเอาบรรดาอัฐิของผู้มีพระคุณบังเกิดเกล้ามาทำบุญทำทาน คนที่สองรองลงมาก็คือ ครูผู้เสียสละทั้งหลาย เราก็อยากให้มีวันครูสักวันหนึ่ง วันนั้นเป็นวันที่ลูกศิษย์จะได้ทำความเคารพสักการะแก่บรรดาผู้เป็นครูทั้งหลาย...” จากคำปราศรัยดังกล่าว คุรุสภาได้ทำการเสนอแนะกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอรัฐบาล ขอให้กำหนดให้มีวันครูในวันที่ ๑๖ มกราคม ซึ่งเป็นวันประกาศพระราชบัญญัติครูในราชกิจจานุเบกษา ภายใต้จุดมุ่งหมาย ๓ ประการคือ

๑. เพื่อประกอบพิธีระลึกถึงคุณบูรพาจารย์

๒. เพื่อส่งเสริมสามัคคีธรรมระหว่างครู

๓. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างครูกับประชาชน

โดยเสนอให้มีกิจกรรมการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า พิธีระลึกถึงพระคุณบูรพาจารย์ พิธีปฏิญาณตน กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างครูและกิจกรรมเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างครูกับประชาชน

ซึ่งต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้วันที่ ๑๖ มกราคม ของทุกปีเป็นวันครู และให้กระทรวงศึกษาธิการสั่งให้นักเรียนและครูหยุดการเรียนการสอนในวันดังกล่าว งานวันครูจึงได้เริ่มจัดขึ้นปีแรกตั้งแต่วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

อนุสรณ์งานวันครู

เป็นความตั้งใจของคุรุสภาที่นอกจากจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของงานวันครูให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของวันครูแล้ว ยังต้องการให้มีอนุสรณ์ไว้เพื่อคนรุ่นหลังจะได้รำลึกถึงอีกด้วย ในระยะแรกมีเพียง ๓ อย่าง คือ

๑. หนังสือประวัติครู เป็นการรวบรวมประวัติของครูที่ล่วงลับไปแล้ว โดยที่ท่านเหล่านั้นมีความรู้ความสามารถในหน้าที่ มีคุณความดีประกอบประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอันมาก มารวบรวมเอาไว้เป็นเล่ม เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้ประกอบวิชาชีพครู เผยแพร่ในงานวันครู และส่งไปยังห้องสมุดของสถานศึกษาต่างๆ ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งครบรอบ ๕๐ ปี ของการจัดงานวันครู ได้จัดทำมาเป็นเล่มที่ ๔๙ จารึกประวัติและผลงานของครูมาแล้วถึง ๗๔๘ คน

๒. หนังสือที่ระลึกวันครู จัดทำขึ้นเฉพาะคุรุสภาในส่วนกลางมีข้อมูลในการจัดงานวันครูของแต่ละปีมีลักษณะคล้ายสูจิบัตรและประกอบด้วยบทความ ข้อมูลที่น่ารู้อื่นๆ ซึ่งกรรมการจัดงานวันครูของแต่ละปีได้จัดทำขึ้น นอกจากจะแจกจ่ายแก่ครูผู้มาร่วมงานในกรุงเทพฯ แล้ว ส่วนหนึ่งยังส่งไปยังจังหวัดต่างๆ ด้วย

๓. สิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุ เริ่มจากโครงการอนุสรณ์วันครู ๒๕๐๐ โดยเชิญให้ครูและข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการรวมถึงประชาชนร่วมกันบริจาคเพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่บูรพาจารย์ของตนตามแต่ศรัทธา เงินที่ได้จะนำไปสร้าง “โรงเรียนวันครู ๒๕๐๐” จำนวน ๙ โรง ในพ.ศ. ๒๕๐๐ ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ขยายเป็นภาคการศึกษาละ ๑ โรง รวมเป็น ๑๒ โรง และขยายออกไปเรื่อยๆ จนในพ.ศ. ๒๕๐๔ สร้างได้รวม ๗๑ โรง ครบ ๗๑ จังหวัด ในพ.ศ. ๒๕๐๕ สร้างค่ายลูกเสือภาคการศึกษาละ ๑ ค่าย รวมทั้งสิ้น ๑๒ ค่าย

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๙ สร้างห้องคุรุสภา เรือนคุรุสภา หรือตึกคุรุสภาขึ้นในโรงพยาบาลของจังหวัดรวม ๕๐ จังหวัด ซื้ออุปกรณ์สำหรับห้องคนไข้ ๒๗ จังหวัด สร้างหอพักสมาชิกคุรุสภา ๒ จังหวัด สร้างคุรุสภาสัมมนาคาร ๖ จังหวัด

๔. จัดตั้งมูลนิธิ พ.ศ. ๒๕๐๖ นำเงินบริจาคไปเป็นทุนจัดตั้งมูลนิธิ “ช่วยการศึกษาบุตรสมาชิกคุรุสภา” เริ่มให้ทุนบุตรสมาชิกที่ขาดแคลนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ และให้ทุนการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรไปจนถึงปริญญาตรีทางการศึกษา และเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับ “มูลนิธิช่วยครูอาวุโส” ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระราชทานเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนประเดิมในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๙ คุรุสภาจึงมีมตินำเงินทั้งหมด ที่รับบริจาคได้มาสมทบเป็นทุนมูลนิธิให้ครูได้รับความช่วยเหลือคนละ ๘,๐๐๐ บาท ตั้งแต่บัดนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ กรรมการอำนวยการคุรุสภาเห็นสมควรยุติการรับบริจาคในวันครู

กิจกรรมวันครู

คณะกรรมการจัดงานวันครูที่คุรุสภาตั้งขึ้นในส่วนกลางจะเป็นผู้กำหนด โดยยึดกิจกรรมหลัก ส่วนกิจกรรมอื่นซึ่งเห็นว่าจะทำให้ครูและประชาชนตระหนักในความสำคัญและคุณูปการของวิชาชีพครูนั้น ก็ย่อมแล้วแต่นโยบายของแต่ละคณะกรรมการของแต่ละปี เมื่อกำหนดแล้วก็จะแจ้งให้หน่วยงานที่จะจัดงานวันครูในจังหวัด อำเภอ หรือสถานศึกษาทราบด้วย กิจกรรมดังกล่าวนั้น ได้แก่

๑. สถานที่จัดงาน ในกรุงเทพฯ ใช้กรีฑาสถานแห่งชาติ (สนามศุภชลาศัย) ในการจัดครั้งแรก หรือในครั้งที่ต้องการให้ครูได้มีกิจกรรมกลางแจ้งจำนวนมาก แต่ต่อมาส่วนใหญ่ใช้หอประชุมคุรุสภา ส่วนในจังหวัดต่างๆ ให้คณะกรรมการจัดงานของแต่ละจังหวัดหรืออำเภอกำหนดเอาตามความเหมาะสม

๒. ประธานในพิธี ในกรุงเทพฯ นายกรัฐมนตรีมาเป็นประธานทุกครั้ง มีเพียงครั้งเดียวที่ให้รองนายกรัฐมนตรีมาแทนและอีกครั้งเดียวที่ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมาแทน และในงานวันครูครั้งที่ ๔๕ และ ๔๖ คุรุสภายังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้เสด็จมาเป็นประธานในงานวันครูด้วย ประธานในพิธีสำหรับจังหวัดหรืออำเภอส่วนใหญ่กรรมการจัดงานมักจะเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอแล้วแต่กรณีมาเป็นประธาน

๓. การทำบุญและพิธีสงฆ์ วัฒนธรรมของไทยเราที่เป็นเมืองพุทธศาสนาจะต้องมีพิธีทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จำนวนพระสงฆ์แล้วแต่จะกำหนด พระสงฆ์จำนวนหนึ่งก็ยังคงอยู่เพื่อให้ศีลตอนที่ประธานในพิธีมาถึงและบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาหลังจากพิธีบูชาบูรพาจารย์และครูกล่าวคำปฏิญาณเสร็จ

๔. พิธีบูชาบูรพาจารย์ จะเริ่มเมื่อประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา หรือประธานจัดงานในต่างจังหวัดแล้วแต่กรณี กล่าวรายงานต่อประธานในพิธีเสร็จ จะมีครูอาวุโสนอกประจำการที่จัดไว้แล้วนำครูยืนขึ้น นำสวดคำฉันท์ระลึกถึงพระคุณบูรพาจารย์เป็นวสันตดิลกฉันท์ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ของพระวรเวทย์พิสิฐ (วรเวทย์ ศิวะศริยานนท์) โดยครูอาวุโสจะสวดคาถาแรกและสวดคำฉันท์ในวรรคแรก ผู้ร่วมชุมนุมสวดต่อจนจบ แล้วครูอาวุโสสวดคาถาท้ายคำฉันท์ระลึกถึงพระคุณบูรพาจารย์ มีดังนี้

(คาถา) ปาเจราจริยา โหนฺติ คุณุตฺตรานุสาสกา

(วสันตดิลกฉันท์) ข้าขอประนมกรกระพุม อภิวาทนาการ
กราบคุณอดุลคุรุประทาน หิตเทิดทวีสรร
สิ่งสมอุดมคติประพฤติ นรยึดประคองธรรม์
ครูชี้วิถีทุษอนันต์ อนุสาสน์ประภาษสอน

ให้เรืองและเปรื่องปริวิชาน นะตระการสถาพร
ท่านแจ้งแสดงนิติบวร ดนุยลยุบลสาร
โอบเอื้อและเจือคุณวิจิตร ทะนุศิษย์นิรันดร์กาล
ไป่เบื่อก็เพื่อดรุณชาญ ลุฉลาดประสาทสรรพ์
บาปบุญก็สุนทรแถลง ธุระแจงประจักษ์ครัน
เพื่อศิษย์สฤษฏ์คติจรัล มนเทิดผดุงธรรม
ปวงข้าประดานิกรศิษ (ษ)ยะคิดระลึกคำ
ด้วยสัตย์สะพัดกมลนำ อนุสรณ์เผดียงคุณ
โปรดอวยสุพิธพรอเนก อดิเรกเพราะแรงบุญ
ส่งเสริมเฉลิมพหุลสุน- ทรศิษย์เสมอเทอญฯ
(คาถา) ปญฺญาวุฑฺฒิกเรเตเต ทินฺโนวาเท นมามิหํ

ประธานจัดงานวันครูเชิญผู้ร่วมชุมนุมยืนสงบ ๑ นาที เพื่อระลึกถึงพระคุณบูรพาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว

๕. พิธีกล่าวคำปฏิญาณตน ทันทีที่พิธีบูชาบูรพาจารย์เสร็จ ครูอาวุโสในประจำการที่กรรมการจัดไว้คนหนึ่งก็จะนำผู้ร่วมชุมนุมให้กล่าวคำปฏิญาณตน โดยครูอาวุโสกล่าวก่อนเป็นข้อๆ แล้วผู้ร่วมชุมนุมก็กล่าวตามจนหมดครบทั้ง ๓ ข้อ ดังนี้

"ข้าขอปฏิญาณตนว่า....

ข้อ ๑ ข้าจะบำเพ็ญตนให้สมกับได้ชื่อว่าเป็นครู

ข้อ ๒ ข้าจะตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ

ข้อ ๓ ข้าจะรักษาชื่อเสียงของคณะครูและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม"

เสร็จแล้วพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา เป็นเสร็จพิธี

๖. การปราศรัยของประธาน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ประธานพิธีในวันครูคือนายกรัฐมนตรี จึงถือว่ารัฐบาลให้เกียรติแก่ผู้ประกอบวิชาชีพครู และโดยที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาและนโยบายเกี่ยวกับครู คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีเนื่องในวันครูจึงสำคัญมากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครู จะได้รู้ว่ารัฐบาลมีแนวนโยบายอย่างไรเกี่ยวกับครูและวิชาชีพครู คุรุสภา จึงแนะนำให้คณะกรรมการจัดงานวันครูในจังหวัดและอำเภอต่างๆ จัดกำหนดเวลาให้ตรงกับงานวันครูที่กรุงเทพฯ เพื่อให้ครูที่มาร่วมชุมนุมในงานวันครูทั่วประเทศได้รับฟังคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีพร้อมกัน แต่

ในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีก้าวหน้ามาก สามารถรับชมและฟังทั้งภาพและเสียงเปรียบเสมือนอยู่ในห้องประชุมเดียวกันด้วย

ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะปราศรัย คุรุสภามักจะจัดให้ครูผู้ได้รับการยกย่องได้รับรางวัลและเกียรติคุณต่างๆ มารับรางวัลและเกียรติบัตรจากนายกรัฐมนตรี สำหรับต่างจังหวัดผู้เป็นประธานในพิธีจะเป็นผู้มอบก่อนที่จะฟังคำปราศรัย

๗. กิจกรรมเสริมในงานวันครู คณะกรรมการจัดงานวันครูของคุรุสภาในแต่ละปี ก็พยายามที่จะจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของครู ระลึกถึงพระคุณครู และเผยแพร่เกียรติคุณของครูโดยให้ครูได้รับการยกย่องมารับรางวัลหรือเกียรติบัตรจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ประธานในพิธีงานวันครูเพิ่มขึ้นทุกปี เช่น พ.ศ. ๒๕๑๒ มอบประกาศนียบัตรแก่ครูอาวุโสผู้ได้รับพระราชทานเข็มเชิดชูเกียรติแล้ว พ.ศ. ๒๕๒๓ มอบรางวัลครูดีเด่นผู้ได้รับรางวัลจากมูลนิธิรางวัลคุรุสภา พ.ศ. ๒๕๒๖ มอบรางวัลเพิ่มอีก ๒ ประเภท คือ รางวัลครูผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรางวัลครูผู้อุทิศตนเพื่อคุณธรรม และมาตรฐานแห่งวิชาชีพครู ปัจจุบันยังมีงานการประกาศเกียรติคุณอีกหลายอย่าง เช่น ผลงานหนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรม ครูภาษาไทยดีเด่น เป็นต้น

เนื่องจากภาระการมอบรางวัลและเกียรติบัตรในงานวันครูเพิ่มขึ้นเรื่อยทุกปี ทำให้เป็นภาระแก่ประธานในพิธีมากเกินไป ในระยะหลังคณะกรรมการจัดงานวันครูจึงได้แบ่งเบาภาระจากประธานในพิธีให้ประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภาเป็นผู้มอบในวันและเวลาอื่น ทำให้ต้องขยายเวลาในงานวันครูออกไปอีก ๒ - ๓ วัน และเป็นสัปดาห์วันครูในที่สุด

๘. กิจกรรมที่เสริมสร้างเอกลักษณ์ของงานวันครู ได้แก่

ก. คำขวัญวันครู เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นเป็นผู้กำหนดคำขวัญ เช่น ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ มีคำขวัญว่า “เป็นครูต้องยึดถือคุณธรรมของครู” คำขวัญจะนำลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกวันครู และเผยแพร่ไปยังต่างจังหวัดและสาธารณชน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นมามีการประกวดคำขวัญ ผู้ชนะเลิศคำขวัญก็จะได้รับรางวัลจาก ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีในวันครู และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้นมา ไม่มีคำขวัญจากประธานคุรุสภา แต่ใช้คำขวัญที่ชนะการประกวดแต่ละปีแทน

ข. บัตรคารวะครู คณะกรรมการจัดงานวันครู พ.ศ. ๒๕๓๕ เห็นว่าการที่ศิษย์จะเดินทางไปคารวะครูของตนส่วนใหญ่จะลำบากในการคมนาคม ควรจะมีบัตรคารวะครูออกเผยแพร่จำหน่าย และเชิญชวนให้คนทั่วไปใช้บัตรคารวะครูส่งให้ครูในวันครู ซึ่งได้จัดประกวดภาพวาด พร้อมกับถ้อยคำระลึกถึงพระคุณครู ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง พิมพ์เป็นบัตรคล้ายกับบัตรอวยพรออกจำหน่ายซึ่งก็แพร่หลายมาจนปัจจุบัน

ค. ดอกไม้วันครู ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ คณะกรรมการจัดงานวันครูได้พิจารณาเห็นว่าธรรมชาติของดอกกล้วยไม้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานจัดการศึกษาและสภาพชีวิตของครู ดังคำกลอนของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ที่ว่า

"กล้วยไม้มีดอกช้า ฉันใด
การศึกษาเป็นไป เช่นนั้น
แต่ดอกออกคราวไร งามเด่น
การศึกษาปลูกปั้น เสร็จแล้วแสนงาม"

จึงมีมติให้ดอกกล้วยไม้เป็นดอกไม้ประจำวันครู ในวันครูคุรุสภาจะทำช่อดอกกล้วยไม้ประดิษฐ์ซึ่งมีเข็มกลัดติดให้กรรมการและแขกผู้มีเกียรติ และจำหน่ายให้สาธารณชนนำไปคารวะครูด้วย

ง. กิจกรรมทางวิชาการ เนื่องจากครูเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่ใช้วิชาการเป็นหลัก กิจกรรมในทางวิชาการจึงเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของงานวันครู ซึ่งจะประกอบด้วยนิทรรศการผลงานของครู ผู้ได้รับรางวัลประเภทต่างๆ นิทรรศการเกี่ยวกับวิชาชีพครู การอภิปราย บรรยายทางวิชาการและวิชาชีพ ในแต่ละปีคณะกรรมการจัดงานวันครูจะกำหนดเน้นไปในแนวทางใดทางหนึ่งที่เห็นเหมาะสมกับสถานการณ์ แม้ในจังหวัดหรืออำเภอที่จัดงานวันครูก็จะมีกิจกรรมทางวิชาการตามสภาพของท้องที่ชุมชนเหล่านั้น

จ. การคารวะครู คณะกรรมการจัดงานวันครูพยายามประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ประชาชนผู้เป็นศิษย์ไปคารวะครูของตนในวันครู โดยคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาทำเป็นตัวอย่างในกรุงเทพฯ แต่ก็มักจะติดขัดด้วยความลำบากในการเดินทาง ส่วนใหญ่ที่กระทำกันในจังหวัด อำเภอ คือไปรับเอาตัวครูมาที่งานให้ศิษย์รดน้ำ คารวะขอพรในวันครู ซึ่งเป็นภาพที่เผยแพร่ให้เห็นทั่วไป

จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการจัดงานวันครูของคุรุสภาได้พยายามดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่เดิมตลอดมา และในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้ปรับวัตถุประสงค์ของการจัดงานวันครูเสียใหม่ ดังนี้

๑. เพื่อให้เห็นความสำคัญของครูและระลึกถึงพระคุณของครู

๒. เพื่อให้ครูได้ตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นครู และให้ครูประพฤติตนให้สมกับที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นปูชนียบุคคล

๓. เพื่อเผยแพร่เกียรติคุณของครูและส่งเสริมความเข้าใจอันดีให้แก่ประชาชน

๔. เพื่อธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

ในงานวันครูประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งเป็นการจัดงานครั้งที่ ๕๐ คุรุสภาได้ใช้ชื่องานว่า “คุรุบูชา ๕๐ ปี วันครู” โดยจัดเป็นสัปดาห์วันครูตั้งแต่วันที่ ๑๖-๒๒ มกราคม ๒๕๔๙ และปีนี้ได้มีการจัดพิธีเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยการฉายวีดิทัศน์ เรื่อง “ครูของแผ่นดิน” จัดนิทรรศการ “ครูของแผ่นดิน” จัดทำอัลบั้มเพลงเกียรติยศ “ครูของแผ่นดิน” และยังมีกิจกรรมพิเศษภาคกลางคืน โดยการจัดรายการสดทางสถานีโทรทัศน์ในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๙ อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๔๘๘). เล่มที่ ๖๒ ตอนที่ ๔ (๑๖ มกราคม).

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **ประวัติครู ๑๖ มกราคม ๒๕๔๙.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๘). **ที่ระลึกงานวันครู พ.ศ. ๒๕๔๙ ครั้งที่ ๕๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๔๗). **ที่ระลึกงานวันครู พ.ศ. ๒๕๔๗ ครั้งที่ ๔๘.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๓๕). **ที่ระลึกงานวันครู ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ครั้งที่ ๓๗.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

_____. (๒๕๒๐). **พระราชบัญญัติครูพุทธศักราช ๒๔๘๘.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาสัมพันธ์.

ศูนย์การเรียน

*รองศาสตราจารย์ ดร. นิรมล ศตวุฒิ**

"ศูนย์การเรียน" มีความหมายได้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่ง และความหมายที่สองเป็นการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้พิเศษ หรือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. วิธีจัดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน

แนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนมาจากทัศนะที่เห็นว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา (active) และสร้างสรรค์ (constructive) นักเรียนควรจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นและเรียนรู้อย่างมีความหมาย นอกจากนี้การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนั้น การสื่อสาร การสนทนา และการอภิปรายกันระหว่างนักเรียนกับครูและนักเรียนกับเพื่อนเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Muth and Alvermann 1999 : 211) การให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน มีประโยชน์ทั้งด้านวิชาการและด้านสังคม

---

* Ed.D. (Curriculum and Instruction) จาก Brigham Young University, Utah, U.S.A. อดีตหัวหน้าภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและสื่อการสอนที่ปรึกษาโครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นักเรียนได้เรียนร่วมกันและแลกเปลี่ยนทัศนะ จัดการกับข้อโต้แย้ง ให้ความช่วยเหลือเพื่อนและรับความช่วยเหลือจากเพื่อนทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ร่วมกัน

ในการจัดการเรียนรู้แบบนี้ ครูต้องเตรียมจัดทำชุดการเรียนสำหรับนักเรียน ชุดการเรียนแต่ละชุดจะแบ่งออกเป็นศูนย์ ประมาณ ๔ - ๕ ศูนย์ ขึ้นอยู่กับปริมาณเนื้อหาในแต่ละชุดแต่ละศูนย์ จะมีเนื้อหาสาระเบ็ดเสร็จในตัวเอง โดยนักเรียนจะเริ่มเรียนศูนย์ใดก่อนก็สามารถเรียนได้ ไม่ต้องอาศัยพื้นฐานความรู้จากศูนย์ใดมาก่อน และมีศูนย์สำรองไว้ด้วย ศูนย์สำรองอาจมีมากกว่า ๑ ศูนย์ก็ได้

ส่วนประกอบสำคัญของศูนย์แต่ละศูนย์ มีดังนี้

- เนื้อหา ๑ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องย่อยของหัวเรื่องใหญ่ของชุดการเรียนชุดนั้นๆ
- บัตรคำสั่ง เป็นบัตรขนาดประมาณ ๖ x ๘ นิ้ว มีคำสั่งระบุขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม
- สื่อการเรียน เช่น บัตรคำ รูปภาพ แผนภูมิ แผนที่ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่มีขนาดไม่ใหญ่มาก ส่วนสื่อขนาดใหญ่และสื่อเทคโนโลยีอาจจัดวางไว้ที่มุมสื่อในห้องเรียน
- แบบวัดผลประเมินผลเรื่องที่เรียนในศูนย์นั้นๆ

การดำเนินกิจกรรมการเรียน มีขั้นตอน ดังนี้

๑. ครูชี้แจงและให้คำแนะนำในการเรียนแบบศูนย์การเรียน

๒. แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย มีจำนวนกลุ่มเท่ากับจำนวนศูนย์ที่อยู่ในชุดการเรียนที่นักเรียนกำลังจะเรียน

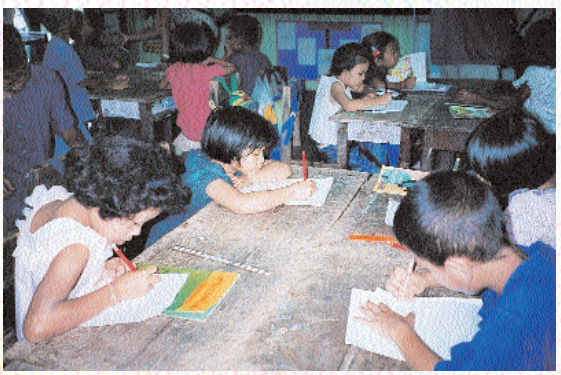
๓. นักเรียนแต่ละกลุ่มเริ่มเรียนกลุ่มละศูนย์ ประธานกลุ่มแต่ละกลุ่มจะเป็นผู้ถือบัตรคำสั่งและแจ้งให้กลุ่มทำกิจกรรมทีละคำสั่ง นักเรียนในกลุ่มจะช่วยเหลือกันทำกิจกรรมจนสำเร็จครบทุกคำสั่งแล้วประเมินผลตนเองตามคำแนะนำในแบบประเมินผลของศูนย์นั้น

๔. นักเรียนกลุ่มที่ทำกิจกรรมจนสำเร็จครบทุกคำสั่งแล้ว จะหมุนเวียนไปเรียนศูนย์อื่นๆ จนครบทุกศูนย์ในชุดการเรียนชุดนั้น ในการหมุนเวียนไปเรียนชุดต่อไปนั้น

หากยังไม่สามารถหมุนเวียนได้เนื่องจากกลุ่มอื่นๆ ยังทำกิจกรรมในศูนย์อื่นๆ ไม่สำเร็จ กลุ่มที่รอหมุนเวียนก็จะไปเรียนศูนย์สำรองก่อน ซึ่งกิจกรรมในศูนย์สำรองจะเป็นกิจกรรมเสริมหรือทบทวน ไม่ใช่กิจกรรมที่เรียนรู้เรื่องใหม่ที่อยู่นอกเหนือจากเนื้อหาของชุดการเรียนชุดนี้

ขณะที่นักเรียนทำกิจกรรมในกลุ่ม ครูทำหน้าที่ดูแล อำนวยความสะดวก และให้คำแนะนำ และอาจมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้จากผลงานและพัฒนาการของนักเรียน

๒. การจัดศูนย์การเรียนที่เป็นการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้พิเศษหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง

ศูนย์การเรียนแบบนี้เกิดจากแนวคิดในการพัฒนาเทคโนโลยีสื่อประสมสำหรับการจัดการเรียนการสอน (multimedia instructional technology) เพื่อสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียนหรือรายบุคคล และเพื่อกระตุ้นนักเรียนให้ใช้สื่อการเรียนรู้และทำกิจกรรมที่หลากหลายตามเอกัตภาพ (individuality) พร้อมทั้งรับผิดชอบการเรียนรู้ของตัวเอง

ศูนย์การเรียนอาจจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนก็ได้ หรือเป็นห้องเฉพาะก็ได้ สื่อการเรียนรู้อาจมีทั้งสื่อเทคโนโลยี สื่อที่เป็นวัสดุที่หาซื้อมา หรือสื่อที่ครูสร้างเอง และอาจจัดให้มีฉากกั้น (carrel) เป็นสัดส่วนสำหรับการเรียนที่นักเรียนต้องการความเงียบหรือการเรียนที่ต้องการใช้เครื่องเสียงโดยไม่รบกวนผู้อื่น

ในศูนย์การเรียนอาจแบ่งออกเป็นศูนย์ย่อยได้ดังนี้

๑. ศูนย์ที่ให้ความรู้ เนื้อหา และทักษะ (teaching center) เป็นรายบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มย่อย ให้นักเรียนได้เรียนพื้นฐาน 3 R's (reading, writing, arithmetic)

๒. ศูนย์ฝึกทักษะ (skill center) เพิ่มเติม และทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้วโดยใช้สื่อการเรียนรู้

๓. ศูนย์ส่งเสริมความสนใจ (interest center) ของนักเรียนที่มีอยู่แล้วและกระตุ้นความสนใจใหม่ รวมถึงพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

๔. ศูนย์ซ่อม (remedial center) ช่วยเหลือนักเรียนที่บกพร่องในบางบทเรียนหรือบางทักษะ โดยใช้สื่อการเรียนรู้ช่วยซ่อมเสริม

๕. ศูนย์เสริม (enrichment center) เพิ่มเติมประสบการณ์การเรียนรู้ให้กว้างขวาง จากที่นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมจากในชั้นเรียนแล้ว ให้นักเรียนรายบุคคลหรือเฉพาะกลุ่มที่ยังสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาได้เต็มที่

การจัดศูนย์การเรียนดำเนินการได้ ดังนี้

๑. ควรกำหนดช่วงเวลาในการใช้ศูนย์การเรียน และกำหนดเวลาการใช้สำหรับนักเรียนแต่ละคน โดยคำนึงถึงวัยของนักเรียน

๒. หากนักเรียนต้องการใช้หลายๆ ศูนย์ตามที่แยกประเภทไว้ข้างต้น ควรอนุญาตให้ใช้ในกรณีที่นักเรียนสามารถทำกิจกรรมในแต่ละศูนย์ได้สำเร็จ

๓. บทบาทของครูในศูนย์การเรียนคือการเดินดูแลรอบๆ ดูแลนักเรียนทั้งรายบุคคลและกลุ่มย่อย ช่วยเหลือนักเรียนที่พบปัญหา ประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน และติดตามผลหลังจากนักเรียนทำกิจกรรมในศูนย์เสร็จแล้ว

การออกแบบศูนย์การเรียน อาจดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์ลักษณะของนักเรียนทั้งด้านความสามารถ ความต้องการและความสนใจ

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะให้นักเรียนได้อะไรจากศูนย์การเรียน กำหนดในลักษณะของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ให้นักเรียนได้รู้วัตถุประสงค์ด้วย โดยติดป้ายประกาศไว้

๓. เลือก จัด และออกแบบสื่อการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความสามารถและความต้องการของนักเรียน รวมถึงสื่อการเรียนรู้ที่จะสามารถจัดหาได้ บางครั้งอาจจะต้องมีการปรับสื่อบางอย่างให้เหมาะสม

๔. ใช้สื่อการเรียนรู้ทั้งสำหรับรายบุคคล และสำหรับปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มย่อย ควรมีคำแนะนำที่ชัดเจนในการใช้สื่อการเรียนรู้แต่ละประเภทสำหรับผู้ใช้

๕. กำหนดลำดับของกิจกรรมในแต่ละศูนย์ให้ชัดเจน และให้นักเรียนดำเนินการตามนั้นอย่างเคร่งครัด ในขณะเดียวกันควรมีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกตามความสามารถ

๖. เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการโต้ตอบในขณะทำกิจกรรม และมีผลป้อนกลับ (เฉลยหรือแนวตอบ) ให้ทันที

๗. มีการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งในรูปของการทดสอบแบบดั้งเดิม หรือการประเมินผลงาน หรือการประเมินในรูปแบบอื่นๆ เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว

ศูนย์การเรียนทั้งสองลักษณะข้างต้นนั้น เป็นยุทธวิธีหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งผู้เรียนกลุ่มย่อยและผู้เรียนรายบุคคล โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนนำตัวเองได้ และเป็นตัวของตัวเอง ใช้ความคิด อารมณ์ ความสามารถ ความสนใจ และพฤติกรรมของตนเอง ให้เอื้อต่อการรับความรู้และทักษะต่างๆ มีความรับผิดชอบการเรียนรู้ของตัวเอง เพื่อรับผิดชอบชีวิตของตัวเองต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

นันฐิณี ศรีปัญญา. **"ศูนย์การเรียน : แหล่งวิทยาการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน"**. (http://www.nfe.go.th/0405/NFE-note/nattenee01.html.) 10 November 2006.

ทิศนา แขมมณี. (๒๕๔๙). **๑๔ วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศักดิ์ศรี ปาณะกุล นิรมล ศตวุฒิ และระวิวรรณ ศรีคร้ามครัน. (๒๕๔๙). **หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Heinch, Robert, Michael Molenda and James D. Russel. (1985). **Instructional Media.** 2 nd ed. New York : Macmillan Publishing Company.

Muth, K. Denise and Donna E. Alvermann. (1999). **Teaching and Learning in the Middle Grades**. 2 nd ed. Boston : Allyn and Bacon.

สถานศึกษา

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ**

ทุกชาติที่เจริญแล้วย่อมจะต้องมีโรงเรียน เพื่อใช้เป็นสถานที่สั่งสอนอบรมกุลบุตรกุลธิดา ให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ทั้งยังเป็นแหล่งที่ช่วยหล่อหลอมการพัฒนาบุคลิกภาพที่กลมกลืนให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ไม่มุ่งเฉพาะแต่การพัฒนานักเรียนด้านความรู้และสติปัญญาเพียงด้านเดียวเท่านั้น การนำเด็กๆ และเยาวชนไปสั่งสอนอบรมร่วมกันจึงทำให้เกิดโรงเรียน เมื่อมีโรงเรียนก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้อบรมสั่งสอนเยาวชน ซึ่งเราเรียกว่า “ครู”

โรงเรียนเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกประมาณ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในเมโสโปเตเมีย (Mesopotemia) และอียิปต์ สำหรับประเทศไทยนั้น โรงเรียนแห่งแรกตั้งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยคณะสอนศาสนาคริสต์ ส่วนโรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยคนไทยนั้น ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นในเขตพระบรมมหาราชวัง เรียกว่า โรงเรียนหลวง โรงเรียนหลวงแห่งแรกชื่อว่า โรงเรียนสราญรมย์ เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กชายเท่านั้น โรงเรียนหลวงสำหรับเด็กหญิง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ ตั้งชื่อว่า โรงเรียนสุนันทาลัย โรงเรียนหลวงอีกโรงเรียนหนึ่งตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๔

---

* ดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการศึกษา (กศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อดีตรองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา ปัจจุบันเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คือ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ส่วนโรงเรียนที่ตั้งขึ้นสำหรับทวยราษฎร์หรือประชาชนทั่วไปโรงเรียนแรก คือ โรงเรียนวัดมหรรณพาราม ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๗

โรงเรียน คือ สถานศึกษาหรือสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชน นอกจากเป็นสถานที่ซึ่งครูและนักเรียนมาพบกัน และครูทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนแล้ว ยังต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความหมาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความหมายของสถานศึกษาว่า หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษาหรือหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ หรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

สถานศึกษาในรูปแบบต่างๆ มีคุณลักษณะดังนี้

สถานศึกษาที่เป็นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่น เป็นผู้จัด

วิทยาลัย เป็นสถานศึกษาในระดับสูง สอนวิชาชีพเฉพาะหลายอย่าง เช่น วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยนาฏศิลป์ วิทยาลัยพลศึกษา

มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขาวิชาหรือหลายกลุ่มสาขาวิชา เพื่อให้ประกาศนียบัตรอนุปริญญา ปริญญาและประกาศนียบัตรบัณฑิตแก่ผู้สำเร็จการศึกษา รวมทั้งดำเนินการวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาโดยคณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการเอง เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงปรารถนาจะให้คณะสงฆ์เป็นผู้นำด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

สถานศึกษาในประเทศไทยมีจำนวนมากมายหลายประเภท กระจายอยู่ทั่วประเทศ สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลายหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับนี้ ได้แก่

๑. สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ จัดบริการให้กับประชาชนอายุระหว่าง ๓-๑๖ ปี มีสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอยู่ทั้งในเมืองและในชนบท

๒. สถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน จัดทั้งประเภทสามัญและประเภทอาชีวศึกษา (ปวช.)

๓. สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) เป็นสถานศึกษาของรัฐ มีหน้าที่จัดการศึกษาด้านอาชีพ (ปวช.) มีสถานศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมือง มีวิทยาลัยการอาชีพที่กระจายตามอำเภอต่างๆ

๔. สถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เป็นสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับประชากรที่มีอายุพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ มีสถานศึกษาตั้งอยู่ทั่วประเทศ

๕. สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๖. สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บางแห่งจัดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา

๗. สถานศึกษาสังกัดหน่วยงานอื่นๆ เช่น โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

แนวคิดการบริหารสถานศึกษา

การบริหารโรงเรียนด้วยวิธีการหรือแนวคิดแบบดั้งเดิมนั้น โรงเรียนจะถูกควบคุมโดยส่วนกลาง หรือหน่วยงานตัวแทนจากส่วนกลาง นโยบายและแนวทางในการดำเนินงานในโรงเรียนก็มักจะมาจากส่วนกลาง การบริหารก็มักจะไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน อีกทั้งบุคลากรในโรงเรียนมักจะไม่มีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดการบริหารงานของโรงเรียน จึงได้มีแนวทางการปฏิรูประบบบริหารการศึกษาเพื่อกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา ให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีความเป็นอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการ การตัดสินใจสั่งการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนทั้งด้านหลักสูตร การเงิน งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไปของโรงเรียนเอง โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครอง องค์กรและชุมชนร่วมกันบริหารโรงเรียนให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

ในการบริหารงานของสถานศึกษา งานวิชาการเป็นหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ การบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ : นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน จุดมุ่งหมายหลักของการบริหารสถานศึกษาอยู่ที่การจัดกิจกรรม กิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดความหมายของการศึกษาไว้ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง

ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาวะแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนั้นยังได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา ๖ ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นบทบาทของสถานศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่อยู่ใกล้ชิดผู้เรียนและชุมชนมากที่สุด จึงต้องปรับเปลี่ยนให้สนองตอบต่อการจัดการศึกษาตามความหมายดังกล่าวข้างต้นและควรมีบทบาทที่ไม่จำกัดแต่การให้บริการทางการศึกษาในระบบเท่านั้น ควรจะต้องมีความสามารถในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มุ่งปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นผู้ใฝ่รู้และรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับผู้เรียนซึ่งครอบคลุมคนทุกเพศทุกวัย ในชุมชนและสังคม

การที่สถานศึกษาจะปฏิบัติตามบทบาทได้ดีนั้น จะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้านทรัพยากร วัตถุ เทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดีทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้สนองความต้องการของผู้เรียน และความสอดคล้องต่อความต้องการของชุมชน รวมทั้งเป็นสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการให้ความช่วยเหลือชุมชนและสถานศึกษาอื่นในชุมชนได้

คุณลักษณะของสถานศึกษาที่สนองเจตนารมณ์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ควรมีคุณลักษณะดังนี้

๑. สถานศึกษามีบทบาทหลักเป็นหน่วยบริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการความจำเป็นของท้องถิ่นและการเป็นหน่วยนำสังคมของชุมชนโดยอาศัยกรอบนโยบายที่กำหนดในระดับชาติเป็นแนวทาง

๒. สถานศึกษามีคุณภาพและศักยภาพเพียงพอที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง

๓. สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการสถานศึกษาภายใต้กรอบนโยบายที่กำหนดด้วยตัวเอง การตัดสินในการบริหารงานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคลและงานบริหารทั่วไปที่เป็นส่วนของสถานศึกษาจึงควรเบ็ดเสร็จอยู่ที่สถานศึกษา

๔. สถานศึกษามีการรวมพลังกันในการดำเนินงาน ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรและบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน การรวมกลุ่ม

สถานศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพ และเสริมพลังให้สถานศึกษาสามารถจัดบริการได้กว้างขวางหลายรูปแบบ

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักและเป็นหน่วยปฏิบัติที่ใกล้ชิดกับผู้เรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถานศึกษามากที่สุดในอันที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาบรรลุเป้าหมายคือ พัฒนาให้เยาวชนและคนไทยเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง คิดดี ทำงานได้ดี มีคุณภาพ มีความเป็นไทย สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์โลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลง สถานศึกษาจึงต้องมีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและบังเกิดประสิทธิผล มีศักยภาพรองรับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากรัฐได้อย่างแท้จริง ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการการศึกษาและการพัฒนา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (๒๕๔๙). **รายงานการวิจัยการได้รับสิทธิในการบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานจากรัฐ**. กรุงเทพมหานคร : รวยบุญการพิมพ์.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

วรวิทย์ วศินสรากร. (๒๕๓๙). **โรงเรียนในสารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับกาญจนาภิเษกฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (๒๕๔๕). **แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.

_____. (๒๕๔๕). **ปัญจปฏิรูปการศึกษา แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๔๗). **แนวทางการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษาสู่โรงเรียนคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

_____. (๒๕๔๗). **สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพ

*ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ**

ความเป็นมา

แนวความคิดเกี่ยวกับสมรรถนะ (Competency) หรือความสามารถของบุคคลในองค์กร ได้เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ จากการเสนอบทความทางวิชาการของ David McClelland นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ซึ่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดี (Excellent Performance) ของบุคคลในองค์กรกับระดับทักษะความรู้ความสามารถ โดยระบุว่าการวัด IQ และการทดสอบบุคลิกภาพเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการทำนายความสามารถ (Competency) แต่หน่วยงานควรคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถมากกว่าคะแนนทดสอบ

ความสำคัญ

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ประกอบด้วย ๑) มาตรฐาน

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษาจาก Centro Escolar University ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา กรรมการคุรุสภา อนุกรรมการวิจัยพัฒนาและเชิดชูเกียรติวิชาชีพ อนุกรรมการกฎหมายและระเบียบ อนุกรรมการประชาสัมพันธ์งานคุรุสภา อนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

ความรู้และประสบการณ์ ๒) มาตรฐานการปฏิบัติงาน และ ๓) มาตรฐานการปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่ผู้รับบริการจากวิชาชีพได้ว่าเป็นบริการที่มีคุณภาพสามารถตอบสังคมได้ว่าการที่กฎหมายให้ความสำคัญกับวิชาชีพทางการศึกษาและกำหนดให้มีวิชาชีพควบคุมนั้น เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีสมรรถนะด้านความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ๒๕๔๘ : ๔)

นอกจากนี้หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะของครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) ได้ให้ความสำคัญต่อการประเมินคุณภาพการปฏิบัติงาน เพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีวิทยฐานะและเลื่อนวิทยฐานะ โดยกำหนดเป็นสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน

ความหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่า สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถ (ใช้แก่เครื่องยนต์) เช่น รถยนต์แบบนี้มีสมรรถนะดีเยี่ยมเหมาะสำหรับเดินทางไกล (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, ๒๕๔๖ : ๑๑๒๘)

David McClelland (1993) สมรรถนะ หมายถึง บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้น สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (๒๕๔๖ : ๕) สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่นๆ ในองค์กร

กล่าวโดยสรุป สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะความสามารถของบุคคลที่แสดงออกมา ซึ่งสามารถวัดและสังเกตเห็นได้ว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและลักษณะอื่นๆ ที่โดดเด่นกว่าบุคคลอื่นๆ ในองค์กร

พื้นฐานแนวคิดของคำ

แนวคิดเรื่องสมรรถนะนี้มีพื้นฐานมาจากการมุ่งเสริมสร้างความสามารถให้ทรัพยากรบุคคล โดยมีความเชื่อว่า เมื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถแล้ว คนจะใช้ความสามารถที่มีไปผลักดันให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการนำเรื่องสมรรถนะมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงควรมุ่งพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กรเป็นสำคัญ ต้องมีการพิจารณาว่าบุคคลในองค์กรมีความสามารถอย่างไร จึงจะทำให้องค์กรมีคู่แข่งและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ประเภทของคำ

ประเภทของสมรรถนะ Competencies ตามแหล่งที่มาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. Personal Competencies เป็นความสามารถที่มีเฉพาะตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเท่านั้น เช่น ความสามารถในด้านการวาดภาพของศิลปิน การแสดงกายกรรมของนักกีฬาบางคน นักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ยากต่อการเรียนรู้หรือลอกเลียนแบบได้

๒. Job Competencies เป็นความสามารถเฉพาะบุคคลที่ตำแหน่งหรือบทบาทนั้นๆ ต้องการ เพื่อทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้ เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำทีมงานของผู้บริหารตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงาน ความสามารถในการวิเคราะห์วิจัยในตำแหน่งงานทางด้านวิชาการ เป็นความสามารถที่สามารถฝึกฝนและพัฒนาได้

๓. Organization Competencies เป็นความสามารถที่เป็นลักษณะเฉพาะขององค์การที่มีส่วนทำให้องค์การนั้นไปสู่ความสำเร็จและเป็นผู้นำในด้านนั้นๆ ได้ เช่น โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ เป็นสถานศึกษามีความเชี่ยวชาญด้านการสอนวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (๒๕๔๙ : ๔๒๙) ได้จำแนกรายการสมรรถนะเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ สมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงานในการประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังต่อไปนี้

สมรรถนะหลัก ประกอบด้วย

๑. การมุ่งผลสัมฤทธิ์ : ความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ให้มีคุณภาพถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และมีการพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพต่อเนื่อง

๒. การบริการที่ดี : ความตั้งใจในการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ

๓. การพัฒนาตนเอง : การศึกษาค้นคว้า หาความรู้ ติดตามองค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในวงวิชาการและวิชาชีพ เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางาน

๔. การทำงานเป็นทีม : การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน เสริมแรงให้กำลังใจแก่เพื่อนร่วมงาน การปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น หรือแสดงบทบาทผู้นำ ผู้ตามได้อย่างเหมาะสม

สมรรถนะประจำสายงาน ประกอบด้วย

๑. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ : ความสามารถในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ แล้วแยกประเด็นเป็นส่วนย่อยตามหลักการหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนด สามารถรวบรวมสิ่งต่างๆ จัดทำอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางาน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์องค์กรหรืองานในภาพรวมและดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

๒. การสื่อสารและการจูงใจ : ความสามารถในการพูด เขียน สื่อสารโต้ตอบในโอกาสหรือสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนสามารถชักจูง โน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นด้วย ยอมรับ คล้อยตาม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร

๓. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร : ความสามารถในการให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยแก้ปัญหาให้แก่เพื่อนร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนและให้โอกาสผู้ร่วมงานได้พัฒนาในรูปแบบต่างๆ

๔. การมีวิสัยทัศน์ : ความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง หรือแนวทาง การพัฒนาองค์กรที่เป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การยอมรับแนวคิด/วิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนางาน

๕. การออกแบบการเรียนรู้ : มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการออกแบบการเรียนรู้ ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ การนำผลการออกแบบการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

๖. การพัฒนาผู้เรียน : ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต ปลูกฝังการเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแล ช่วยเหลือให้กับนักเรียน

๗. การบริหารจัดการชั้นเรียน : ความสามารถในการจัดบรรยากาศการเรียนการสอน การจัดข้อมูลสารสนเทศ เอกสารประจำชั้น/ประจำวิชา การกำกับดูแลชั้นเรียน/ประจำวิชาต่างๆ

ทั้งนี้สมรรถนะหลัก กำหนดให้ประเมินวิทยฐานะทุกสายงาน ส่วนสมรรถนะประจำสายงาน กำหนดให้ประเมินแตกต่างกันแต่ละสายงาน

การประยุกต์ใช้

คณะกรรมการคุรุสภา ในคราวประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๔๘ วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๘ และการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๔๘ วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๔๘ ได้อนุมัติให้ออกข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ประกอบด้วยสาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์) ตามมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ และได้ลงประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๗๖ ง ลงวันที่ ๕ กันยายน ๒๔๔๘ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ๒๕๔๘ : ๕๘)

เนื่องจากผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ประกอบด้วย ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์) มีมาตรฐานความรู้แตกต่างกัน ฉะนั้นจึงมีสมรรถนะที่แตกต่างกัน ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ๒๕๔๘ : ๖-๔๑)

๑. มาตรฐานวิชาชีพครู มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีความรู้ดังต่อไปนี้ ๑) ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู ๒) การพัฒนาหลักสูตร ๓) การจัดการเรียนรู้ ๔) จิตวิทยาสำหรับครู ๕) การวัดและประเมินผลการศึกษา ๖) การบริหารจัดการในห้องเรียน ๗) การวิจัยทางการศึกษา ๘) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา ๙) ความเป็นครู

๒. มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษาหรือเทียบเท่าหรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีความรู้ดังต่อไปนี้ ๑) หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา ๒) นโยบายและการวางแผนการศึกษา ๓) การบริหารด้านวิชาการ ๔) การบริหารด้านธุรการ การเงิน พัสดุ และอาคารสถานที่ ๕) การบริหารงานบุคคล ๖) การบริหารกิจการนักเรียน ๗) การประกันคุณภาพการศึกษา ๘) การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ๙) การบริหารการประชาสัมพันธ์และความสัมพันธ์ชุมชน ๑๐) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

๓. มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษาหรือเทียบเท่าหรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีความรู้ดังต่อไปนี้ ๑) หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา ๒) นโยบายและการวางแผนการศึกษา ๓) การบริหารจัดการ ๔) การบริหารทรัพยากร ๕) การประกันคุณภาพการศึกษา ๖) การนิเทศการศึกษา ๗) การพัฒนาหลักสูตร ๘) การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ๙) การวิจัยทางการศึกษา ๑๐) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารการศึกษา

๔. มาตรฐานวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น (ศึกษานิเทศก์) มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโททางการบริหารการศึกษาหรือเทียบเท่าหรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีความรู้ดังต่อไปนี้ ๑) การนิเทศการศึกษา ๒) นโยบายและการวางแผนการศึกษา ๓) การพัฒนาหลักสูตรและการสอน ๔) การประกันคุณภาพการศึกษา ๕) การบริหารจัดการการศึกษา ๖) การวิจัยทางการศึกษา ๗) กลวิธีถ่ายทอดความรู้ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานทางวิชาการ ๘) การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ๙) การบริหารการประชาสัมพันธ์และความสัมพันธ์ชุมชน ๑๐) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับศึกษานิเทศก์

ในที่นี้ขอยกตัวอย่างสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่สอดคล้องกัน ได้แก่ **สมรรถนะด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา** ตัวอย่างเช่น

สมรรถนะของครู

๑) สามารถเลือกใช้ ออกแบบ สร้างและปรับปรุงนวัตกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

๒) สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

๓) สามารถแสวงหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา

๑) สามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

๒) สามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการ

๓) สามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สมรรถนะของผู้บริหารการศึกษา

๑) สามารถใช้และบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม

๒) สามารถประเมินการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการ

๓) สามารถส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สมรรถนะของศึกษานิเทศก์

๑) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาตนและการพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม

๒) สามารถให้คำปรึกษา แนะนำ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (๒๕๔๙). **กฎหมายและหนังสือเวียน ก.ค.ศ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักสวัสดิการ ก.ค.ศ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

McClelland, David. (1997) “The Impact of Achievement Motivation Training on Small Business.” **California Management Review**. (Summer) : 13-28.

สังคมฐานความรู้

*รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว**

วัฒนธรรมของชาวโลกในอดีต ถือว่าความรู้เป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติ โดยรวม ผู้ค้นพบความรู้และนวัตกรรมเป็นคนแรก จะได้รับเกียรติและบันทึกไว้ให้คนรุ่นหลังได้ยกย่องเชิดชู ปัจจุบันความรู้และเทคโนโลยีได้กลายสภาพเป็นสินค้า จึงเกิดมีธุรกิจความรู้และอุตสาหกรรมความรู้ ผู้ค้นพบหรือผู้ลงทุนทำการวิจัยที่ทำให้เกิดความรู้และนวัตกรรม จะสงวนสิทธิ์และผลประโยชน์จากสิ่งที่ค้นพบ มีการต่อรองค้าขายองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีกฎหมายคุ้มครอง สามารถติดตามเอาผิดกับผู้ละเมิด ความรู้กลายเป็นสินค้าที่ซื้อขายราคาแพง ความรู้จึงมีบทบาทในการสร้างความมั่งคั่ง ความรู้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (knowledge driven economy) ความสามารถแข่งขันได้ในโลกขึ้นอยู่กับพลังความรู้

ความสำคัญและความหมายของคำ

จรัส สุวรรณเวลา (๒๕๔๗ : ๓-๔) ได้อธิบายลักษณะสังคมฐานความรู้ (knowledge based society) ว่า สังคมประเทศที่มีความรู้ เทคโนโลยีก้าวไกลและ

---

* พัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พบ.ด.) ทางการบริหารการพัฒนา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อดีตผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ปัจจุบันประจำแขนงวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ.

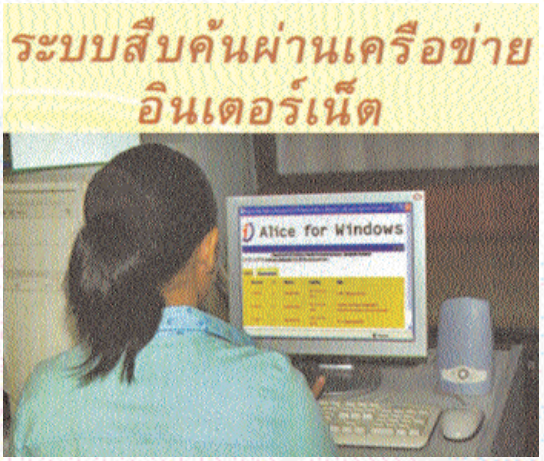
รวดเร็วกว่าสังคมที่ขาดความรู้ เรียกสภาพเศรษฐกิจก้าวหน้าโดยใช้พลังความรู้เช่นนี้ว่า เศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge based economy) หรือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้ ขณะที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศมีบทบาทในฐานะกลไกที่ทำให้ข้อมูลสารสนเทศและความรู้กระจายไปได้กว้างขวาง รวดเร็วไร้ขอบเขต ทำให้ผลการใช้ความรู้ขยายอิทธิพลจากด้านเศรษฐกิจไปสู่การปรับเปลี่ยนทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้นเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและสร้างความสะดวกสบายและความอยู่ดีกินดี ความรู้และข้อมูลสารสนเทศจึงเข้าไปมีบทบาทในสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง เป็นผลให้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีจึงกลายเป็นพลังและปัจจัยสำคัญในการกำหนดสภาพสังคมและสร้างความเคยชินแก่คนในสังคม

สังคมมนุษย์ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาหลายยุคจากอดีต ตั้งแต่ยุคเร่ร่อน ยุคเกษตรกรรม ยุคปฏิวัติการเกษตร ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่ทำให้พลังความรู้จากวิทยาศาสตร์กลายมาเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ การทหาร และอื่นๆ จนปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ขยายตัวออกไปอย่างมากมายและรวดเร็ว ความรู้ของมนุษย์ปัจจุบันมีมากมายจนเป็นพลังที่ใช้ในการผลิต การแข่งขันและการสร้างความมั่งคั่งแก่บุคคล สังคมและประเทศ ความรู้และเทคโนโลยีก้าวหน้า กลายเป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม

“สังคมฐานความรู้” หรือ “สังคมความรู้” เป็นคำที่นักวิชาการหรือนักวิทยาศาสตร์สังคม (social scientists) ที่เฝ้าสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งทศวรรษเศษที่ผ่านมาได้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากมายในสังคม และกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติ การบัญญัติคำนี้ขึ้น ก็ด้วยเหตุผลที่จะสื่อสารเหตุการณ์ หรืออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมอันสืบเนื่องมาจากผลกระทบของพลังความรู้ต่อเศรษฐกิจและสังคม ตามหลักการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นความพยายามที่จะอธิบายว่า ปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์ในยุคสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐานมีลักษณะเช่นไร ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

และผลของพลังความรู้และวิทยาศาสตร์ที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างไร มีกฎเกณฑ์ร่วมทางสังคมของความเป็นไปและมีอะไรกำกับอยู่ มนุษย์สามารถพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามธรรมชาติของสังคมฐานความรู้นี้อย่างไร และเมื่อเข้าใจธรรมชาติสังคมแล้ว มนุษย์จะนำแนวคิดจากสังคมฐานความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อสังคมอนาคตที่พึงประสงค์อย่างไร เช่น มนุษย์เริ่มประจักษ์ว่าคุณประโยชน์ของความรู้วิทยาศาสตร์กับการเพิ่มการเอาชนะธรรมชาติ ควรกระทำด้วยความพอดี มนุษย์ควรใช้พลังความรู้ที่มีอยู่ให้มีลักษณะบูรณาการที่มีความบริบูรณ์และเป็นองค์รวม โดยแสวงหาทางสายกลางที่มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์จะอยู่ร่วมกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้สันติสุขเกิดขึ้นในสังคม

สังคมฐานความรู้ หมายถึงสังคมที่สามารถเข้าถึงและใช้ความรู้เป็นพลังและปัจจัยสำคัญในการกำหนดสภาพสังคม ซึ่งมีเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและแพร่กระจายข้อมูลสารสนเทศและความรู้ต่างๆ ไปได้กว้างขวาง รวดเร็ว ข้ามข้อจำกัดเชิงเวลาและสถานที่ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะมีอิทธิพลต่อระบบต่างๆ เช่น ระบบวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อและอื่นๆ ของสังคมทั้งทางบวกและลบ พลังความรู้และเทคโนโลยีที่ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นนี้ จะมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการศึกษา โดยเฉพาะปัญหาช่องว่างระหว่างผู้ที่มีความรู้และสามารถใช้ความรู้กับผู้ที่ไม่มีและไม่สามารถเข้าถึงความรู้ กระบวนการพัฒนาความรู้และการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญในการครองตนในสังคมฐานความรู้ (จรัส สุวรรณเวลา ๒๕๔๗ : ๔-๖) ความรู้ที่ต้องการเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์จะประกอบด้วย ความรู้บนฐานวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้สากลที่มีการสะสมจากทั่วโลก ความรู้และภูมิปัญญาที่สะสมในท้องถิ่นของประเทศที่เรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้จากประสบการณ์หรือจากการกระทำของบุคคล กลุ่มบุคคลในสังคมทั้งหมดนี้ คือ องค์ความรู้หรือมวลความรู้ที่เป็นฐานของสังคมความรู้

แนวคิดพื้นฐานและการนำไปใช้

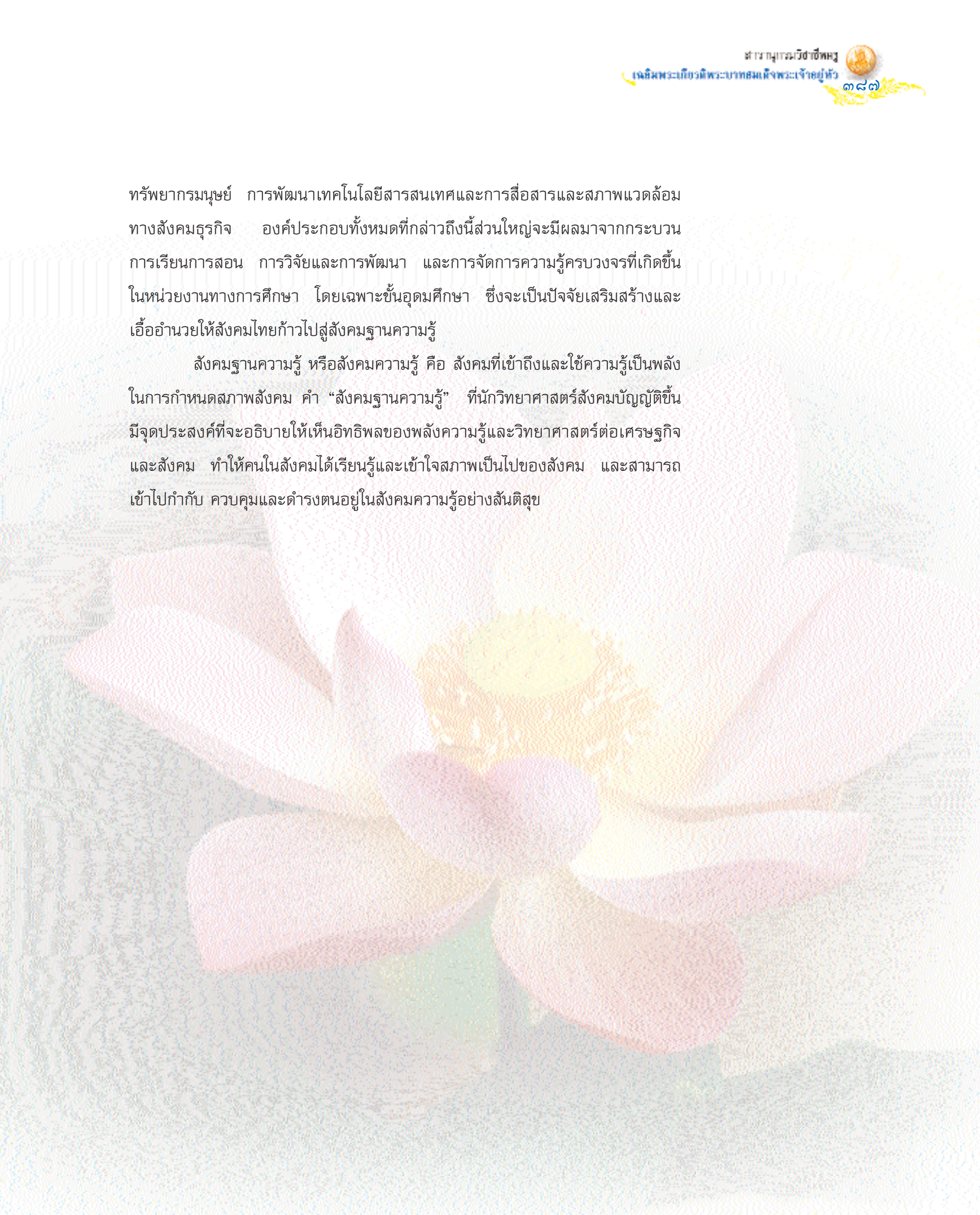
สังคมฐานความรู้ เป็นกระบวนทัศน์ (paradigm) การเปลี่ยนแปลงสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ของประเทศ

อย่างมากดังกล่าวมาแล้ว สำหรับสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเป็นกระแสสวนทางกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ในอันที่จะสร้างความสมดุลและความเจริญแท้จริงของสังคม มิใช่แนวความคิดที่มุ่งแต่จะสร้างความเจริญในปัจจุบันแต่อาจจะเกิดปัญหารุนแรงในสังคมอนาคต กล่าวคือ แนวความคิดสังคมฐานความรู้ที่กล่าวถึงในเบื้องต้น ได้มีการปรับกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ไปสู่สภาพใหม่ที่มุ่งให้ความรู้เป็นเครื่องมือของทุกคนในสังคม เป็นความรู้ที่มีความหมายกว้างขึ้น เป็นความรู้ที่มีการบูรณาการผสมผสานด้านวัฒนธรรม จริยศาสตร์ และมนุษยศาสตร์เข้ามารวมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เดิมมาสู่ยุคใหม่นี้ดูจะสอดคล้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทย สังคมฐานความรู้ในยุคนี้จึงมุ่งการเข้าถึงความรู้และใช้ความรู้เป็นแบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับความพอดีความพอเพียงและทางสายกลาง ดังที่มีการสะท้อนออกมาเป็นปรัชญาพื้นฐานการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙)

กระบวนการจัดการเรียนรู้และการปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) แก่ผู้เรียนในระบบการศึกษาตั้งแต่ขั้นอนุบาลศึกษาจนถึงอุดมศึกษาจะให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดย พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา (๒๕๔๘ : ๘๐) เห็นว่าน่าจะเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนให้พัฒนารูปแบบความคิดที่เอื้อต่อการพัฒนาทีมงาน สามารถแสวงหาวิสัยทัศน์ร่วมในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่มีการทำงานเป็นทีม จนผู้เรียนสามารถจัดการความคิดเป็นระบบ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ซึ่ง วิจิตร ศรีสอ้าน (๒๕๔๗ : ๒๓) มีแนวความคิดว่า ในยุคสังคมฐานความรู้ตามกระบวนทัศน์ใหม่ ความรู้และผู้ใช้ความรู้ (knowledge and knowledge workers) คือ ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่อาศัยการผลิต การแพร่กระจาย (dissemination) และการใช้ความรู้จะเป็นตัวขับเคลื่อนหลักให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้จะต้องอาศัยนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและสภาพแวดล้อมทางสังคมธุรกิจ องค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวถึงนี้ส่วนใหญ่จะมีผลมาจากกระบวนการเรียนการสอน การวิจัยและการพัฒนา และการจัดการความรู้ครบวงจรที่เกิดขึ้นในหน่วยงานทางการศึกษา โดยเฉพาะขั้นอุดมศึกษา ซึ่งจะเป็นปัจจัยเสริมสร้างและเอื้ออำนวยให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมฐานความรู้

สังคมฐานความรู้ หรือสังคมความรู้ คือ สังคมที่เข้าถึงและใช้ความรู้เป็นพลังในการกำหนดสภาพสังคม คำ “สังคมฐานความรู้” ที่นักวิทยาศาสตร์สังคมบัญญัติขึ้นมีจุดประสงค์ที่จะอธิบายให้เห็นอิทธิพลของพลังความรู้และวิทยาศาสตร์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ทำให้คนในสังคมได้เรียนรู้และเข้าใจสภาพเป็นไปของสังคม และสามารถเข้าไปกำกับ ควบคุมและดำรงตนอยู่ในสังคมความรู้อย่างสันติสุข

เอกสารอ้างอิง

จรัส สุวรรณเวลา. (๒๕๔๗). **สังคมความรู้ยุคที่ ๒.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทจรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

พารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา. (๒๕๔๘). “คุณภาพชีวิตในสังคมฐานความรู้ด้วยทฤษฎีการสร้างสรรค์ด้วยปัญญา ตอนที่ ๑” **วารสารการบริหารศน.** ๒๖, ๑ : ๗๗ - ๘๑.

_____. (๒๕๔๘). “คุณภาพชีวิตในสังคมฐานความรู้ด้วยทฤษฎีการสร้างสรรค์ด้านปัญญา ตอนที่ ๒” **วารสารการบริหารศน.** ๒๖, ๒ : ๘๑ - ๘๙.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (๒๕๔๗). “ผลกระทบของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยต่อสังคมฐานความรู้” **วารสารศรีปทุมชลบุรี.** ๑, ๑ (มิถุนายน - พฤศจิกายน) : ๑๕ - ๒๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙).** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

Senge, Peter M. (2006). **The Fifth Discipline : The Art & Practice of the Learning Organization.** New York : Random House, Inc.

ตราเสมาธรรมจักร

สัญลักษณ์ของวิชาชีพครู

*สมพงษ์ พละสูรย์**

ตราเสมาธรรมจักรเป็นตราเครื่องหมายของกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ จนถึงปัจจุบัน การที่กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจและหน้าที่จัดการศึกษาและบริหารการศึกษาของชาติ รวมทั้งจัดการการฝึกหัดครูและบริหารครู ทำให้ตราเครื่องหมายของกระทรวงศึกษาธิการกลายเป็นตราเครื่องหมายของวิชาชีพครูไปโดยปริยาย ในปัจจุบันครูและผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษายอมรับและถือว่าตราเสมาธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ของวิชาชีพครู

ความเป็นมาของกระทรวงศึกษาธิการกับตราเสมาธรรมจักร มีดังนี้

พ.ศ. ๒๔๓๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้แยกการจัดโรงเรียนออกจากกรมมหาดเล็กมาตั้งกรมศึกษาธิการเป็นกรมหนึ่งในราชการพลเรือน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดให้เพิ่มตำแหน่งเสนาบดีจาก ๖ ตำแหน่ง เป็น ๑๒ ตำแหน่ง ตำแหน่งหนึ่งที่เพิ่มขึ้น คือกรมธรรมการ และโปรดให้กรมนี้มีฐานะเป็นกระทรวง ในวันที่

---

* กศ.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
M.A. Colorado State College, Colorado U.S.A. อดีตรองเลขาธิการคุรุสภา

๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงโปรดให้พระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงถือเอาวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันเกิดกระทรวง

พ.ศ. ๒๔๖๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการ และใน พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้าง “ตราเสมาธรรมจักร” เป็นตราตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ตราดังกล่าวเป็นรูปวงกลมขนาดใหญ่ มีลายเสมาตั้งบนฐาน มีรูปพระธรรมจักร (คือวงล้อรถ ๘ ซี่) อยู่กลางใบเสมา และมีอักษรขอม ทุ.ส.นิ.ม. หัวใจพระอริยสัจอยู่ที่ขอบเบื้องบนเสมา ตราเครื่องหมายนี้ทำด้วยปูนปั้นมีลวดลายเถาข้าง นอกจากใช้เป็นตราตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ตราประทับเอกสารสำคัญของกระทรวงธรรมการ ก็จัดทำเป็นรูปเสมาธรรมจักรตามแบบเดียวกัน แต่ย่อส่วนลงให้เหมาะสมกับการใช้งาน

“เสมาธรรมจักร” เป็นตราตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ จนถึงปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้ใช้ตราเสมาธรรมจักรเป็นตราเครื่องหมายของกระทรวง เสมาธรรมจักรมีความหมายตรงกับภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการ คือ เป็นวงล้อที่นำพาความถูกต้องและความดีงามให้เคลื่อนไปข้างหน้า นอกจากเป็นตราเครื่องหมายของกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานและสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการได้ใช้ตราเสมาธรรมจักรเป็นเครื่องหมายของหน่วยงาน เสมาธรรมจักรจึงเป็นสัญลักษณ์ของการศึกษาและวิชาชีพครูโดยนัยของการปฏิบัติ

กล้วยไม้ : ดอกไม้วันครู

คณะกรรมการการจัดงานวันครู พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งมีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานและมีเลขาธิการคุรุสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ (ปลัดกระทรวงศึกษาธิการในช่วงเวลานั้นคือ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ และเลขาธิการคุรุสภาในช่วงเวลานั้นคือ นายปรีดา บุญเพลิง) ได้ประชุมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ และมีมติกำหนดให้ดอกกล้วยไม้เป็นดอกไม้

ประจำวันครู เนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่าธรรมชาติของดอกกล้วยไม้มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานจัดการศึกษาและสภาพชีวิตของครู โดยอ้างถึงคำประพันธ์ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ที่ว่า

“กล้วยไม้มีดอกช้า ฉันใด
การศึกษาเป็นไป เช่นนั้น
แต่ดอกออกคราวไร งามเด่น
การศึกษาปลูกปั้น เสร็จแล้วแสนงาม”

นอกจากนี้กล้วยไม้เป็นพืชที่ทนต่อสภาพดิน ฟ้า อากาศ ไม่ร่วงโรยง่าย ซึ่งเทียบได้กับชีวิตของครูที่ต้องอดทนและต่อสู้เพื่ออุดมการณ์และอุทิศตนเพื่อศิษย์และการศึกษาของชาติ

บทประพันธ์ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ที่กล่าวข้างต้นนับว่าเป็นงานกวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าสูง ทั้งในด้านเนื้อหาสาระและด้านวรรณศิลป์ ครูอาจารย์และคนในวงการศึกษารู้จักโคลงบทนี้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้มีการเผยแพร่ในสื่อและเอกสารทางการศึกษา รวมทั้งมีการกล่าวอ้างอิง ในการบรรยายและการประชุมสัมมนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอยู่เป็นประจำ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้ประพันธ์และเผยแพร่ครั้งแรกในงานประชุมครูภาคฤดูร้อน (ช.ศ.ร.) ของคุรุสภา จังหวัดพระนคร ใน พ.ศ. ๒๔๙๑ และได้นำไปเผยแพร่ในที่ประชุมครูในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการเผยแพร่โดยการกระจายเสียงทางสถานีวิทยุศึกษา เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๗

ในพิธีของงานวันครู พ.ศ. ๒๕๓๙ และในปีต่อๆ มา คณะกรรมการจัดงานวันครูได้มอบช่อดอกกล้วยไม้ให้แก่ประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภา กรรมการอำนวยการคุรุสภา (เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ คณะกรรมการจัดงานวันครูจึงได้มอบช่อดอกกล้วยไม้ให้แก่ประธานกรรมการคุรุสภา กรรมการคุรุสภาแทน) กรรมการและอนุกรรมการจัดงานวันครู ครูที่ได้รับรางวัลและผู้มีเกียรติที่มาร่วมในพิธี ดอกกล้วยไม้ที่มอบให้แก่บุคคลดังกล่าวเป็นดอกกล้วยไม้สดตัดเป็นช่อและมัดเป็นช่อ ดอกกล้วยไม้ที่ใช้กันในงานวันครูในกรุงเทพฯ และปริมณฑลส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ตระกูลหวาย ซึ่งหาง่ายและราคาไม่แพง แต่ในภูมิภาคและท้องถิ่นอื่นๆ กรรมการจัดงานวันครูของท้องถิ่นอาจใช้ดอกกล้วยไม้พันธุ์อื่นที่หาได้ง่ายในแต่ละท้องถิ่น

ดอกไม้ไหว้ครู

"การไหว้ครู" เป็นวัฒนธรรมไทยที่คนไทยในทุกภูมิภาคปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านาน ในอดีตและสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒* กำหนดความหมายของ "ไหว้ครู" ว่า "ทำพิธีแสดงความเคารพสักการบูชาครูบาอาจารย์ด้วยความสำนึกในพระคุณของท่าน"

คนไทยเคารพนับถือและสักการะครู เพราะถือว่าครูคือผู้สร้างคนให้เป็นมนุษย์ด้วยการปลูกฝังวิชาความรู้และความดีงามให้เกิดขึ้นในความคิดจิตใจและปฏิบัติกรรมของคน นอกจากทำพิธีไหว้ครู คนไทยทุกภูมิภาคทำพิธีไหว้บุคคลผู้สร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ตน เช่น บิดามารดา พระสงฆ์ หมอยา (แพทย์) ฯลฯ การไหว้ครูและไหว้บุคคลผู้ทำคุณความดีให้เกิดแก่ตน มีหลักการและเหตุผลคล้ายกัน ๔ ประการดังนี้

๑. การไหว้เกิดขึ้นเพราะความสำนึกในคุณความดีของครูหรือบุคคลผู้ทำคุณความดีให้แก่ตน การไหว้ จึงหมายถึงการแสดงความเคารพสักการะด้วยความสำนึกในคุณของครูหรือบุคคลนั้น

๒. ผู้ทำพิธีไหว้ต้องปฏิบัติสักการะครูด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือเป็นหมู่คณะ

๓. การไหว้ครูหรือไหว้บุคคลตามข้อ ๒ ต้องทำเป็นพิธีซึ่งมีกระบวนการปฏิบัติ และมีปัจจัยประกอบการปฏิบัติ

๔. ปัจจัยที่ใช้ในพิธีไหว้ครูหรือไหว้บุคคลผู้มีบุญคุณล้วนแต่เป็นสิ่งของที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคล เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน อาหารคาวหวาน และวัตถุสิ่งของที่สร้างเสริมคุณค่าแก่ชีวิต

ปัจจัยหรือสิ่งของสำคัญที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครูของคนไทยใน ๔ ภูมิภาค มีความคล้ายคลึงกัน คือต้องมีดอกไม้และเทียน (ต่อมาได้เพิ่มธูปเข้าไปด้วย) แต่องค์ประกอบอื่นๆ และกระบวนการอาจจะแตกต่างกัน ดังนี้

ภาคเหนือ ชาวไทยล้านนามีพิธี "ไหว้ครูซอ" และ "ไหว้ครูดาบ"

ไข่มุก อุทยาวลี เรียบเรียงเกี่ยวกับ "การไหว้ครูซอและไหว้ครูดาบ" (โดยอ้างถึงข้อเขียนของมณี พยอมยงค์) ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม ๑๕ มีสาระดังนี้ "ซอ คือ การขับร้องของล้านนาไทยที่นิยมร้องกันมานานนับแต่สมัยโยนก...

ซอมี ๓ แบบคือ ซอเดี่ยว... ซอเข้าปี่หมายถึงการซอเข้ากับดนตรี...ซ้อย (อ่านจ๊อย) หมายถึงการขับร้องที่ใช้ทอดเสียงยาวและร้องเดี่ยวเข้ากับเสียงดนตรี...ช่างซอจึงต้อง...ไปแสวงหาครูบาอาจารย์หลายผู้หลายท่าน...การไหว้ครู มีเครื่องพิธีกรรมประกอบด้วย...สวยหรือกรวยดอกไม้ ๑๖ สวย ใส่ดอกไม้ธูปเทียนครบ...” ผู้เรียบเรียงไม่ระบุชนิดของดอกไม้... “การไหว้ครูดาบของล้านนาเป็นจารีตอย่างหนึ่งที่ผู้ศึกษาเล่าเรียนเพลงดาบต้องกระทำเพื่อเป็นการบูชาครูของตน...ลูกศิษย์จะต้องเตรียมเครื่องไหว้ในพิธีกรรมดังต่อไปนี้...สวยดอกไม้ (กรวยดอก) ๑๒ กรวย...” ผู้เรียบเรียงไม่ระบุชนิดของดอกไม้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การไหว้ครู (ผู้สอนวิชาความรู้) และไหว้หมอ (ผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ) เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวไทยอีสาน ในสังคมไทยอีสานครูกับหมอมักจะเป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น หมอแคนเป็นครูแคน หมอลำเป็นครูลำ หมอยาเป็นครูสอนการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค ฯลฯ การไหว้ครูและไหว้หมอเป็นประเพณีที่ศิษย์ผู้เล่าเรียนต้องกระทำ เมื่อฝากตัวเป็นศิษย์

ผู้ฝากตัวเป็นศิษย์ต้องจัดหาสิ่งของไปมอบให้ครูเพื่อเป็นเครื่องบูชาคุณหรือสมนาคุณ และเรียกสิ่งที่มอบให้ครูว่า “คาย” พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับปณิธานสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ฯ ให้ความหมายของ “คาย” ว่า “เครื่องบูชาคุณ หรือเครื่องสมนาคุณ”

ธวัช ปุณโณทก เรียบเรียงเกี่ยวกับ “เครื่องไหว้” ครู ใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๒* ดังนี้ “... คายเป็นภาษาถิ่นอีสาน หมายถึง ค่าครู ค่าบูชาครู เครื่องบูชา หรือเครื่องบูชาคุณ...คายหมอคือค่าบูชาหมอที่รักษาจนหาย...คายอ้อคือเงินค่ายกครู เช่น เรียนหมอลำจะต้องยกครู โดยครูหมอลำเป็นผู้กำหนดคายอ้อ... คายอ้อป่องคือค่ายกครูสอนหนังสือเพื่อจะทำให้เรียนหนังสือเก่ง...”

สำเร็จ คำโมง เรียบเรียงเกี่ยวกับพิธี “ไหว้ครูแคน” ใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑๕* มีสาระดังนี้ “...ผู้ที่ประสงค์จะเป็นช่างทำแคนจะต้องฝากตัวเป็นศิษย์ของช่างทำแคนอาวุโส ด้วยการจัดเครื่องไหว้ซึ่งเรียกว่า “คาย” หรือ “คายอ้อยกครู” ไปมอบให้ครูก่อนเป็นเบื้องแรก เมื่อครูรับไว้แล้วก็ทำการประสิทธิ์ประสาทวิธีการทำแคนต่อไป...เครื่องไหว้ครูประกอบด้วยวัสดุต่อไปนี้...ขัน ๕ (หรือขันธ์ ๕) ประกอบด้วยเทียน ๕ คู่ ดอกไม้ ๕ คู่ จัด ๔ คู่ ไว้ในกรวยใบกล้วย คู่ที่ ๕ เรียงไว้ในภาชนะ...” ผู้เรียบเรียงไม่ได้ระบุชนิดของดอกไม้

ธวัช ปุณโณทก เรียบเรียงเกี่ยวกับ “อ้อเทศน์” ดังนี้... “เครื่องบูชา ครูโดยทั่วไปจะกำหนด...ขันห้าหรือขันแปด คือมีเทียนและดอกไม้ใส่พานอย่างละห้าดอกหรืออย่างละแปดดอก ถ้าอย่างละห้าดอกเรียกว่าขันห้า...ซวยสี่คือกรวยดอกไม้ (นิยมดอกดาวเรือง) ๔ กรวยใส่พาน...ลูกศิษย์นำคายอ้อดังกล่าวไปถวายอาจารย์ อาจารย์จะรับประเคนไว้ แสดงว่าอาจารย์รับเป็นศิษย์แล้ว...”

ภาคกลาง ชาวไทยภาคกลางทำพิธีไหว้ครูแพทย์แผนไทย ไหว้ครูดนตรีไทย ไหว้ครูโขน ละคร ไหว้ครูโหราศาสตร์ โดยมีหลักการและวิธีการคล้ายกันกับชาวไทยภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กาญจนา ดีวิเศษ โกศิล ชัยประสิทธิกุล และอุไรวรรณ รอดจันทร์ เรียบเรียงเกี่ยวกับ “พิธีไหว้ครูแพทย์แผนไทย” ใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๑๕* มีสาระดังนี้

“การบูชาพระบรมครูและการไหว้ครูเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของไทยมาแต่โบราณ...อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีบูชาพระบรมครูและพิธีไหว้ครู... ธูปเทียน เครื่องขันธ์ ๕ สำหรับบูชาครู มอบตัวเป็นศิษย์...พานดอกไม้... แจกันดอกไม้เจ็ดสี...” แต่ผู้เรียบเรียงไม่ได้ระบุชนิดของดอกไม้

สิริชัยชาญ ฟักจำรูญ เรียบเรียงเกี่ยวกับ “พิธีไหว้ครูดนตรีไทย” ในเอกสารฉบับเดียวกัน มีสาระดังนี้ “...เครื่องสักการบูชาสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ขันกำนล...ในขันจะใส่ดอกไม้ธูปเทียน...พิธีครอบทำร่วมกับพิธีไหว้ครู... ศิษย์จะเข้ามอบเครื่องบูชาครูทีละคน...ศิษย์จะต้องเตรียมสิ่งของต่างๆ ดังนี้... ดอกไม้ ธูปเทียนสำหรับบูชาครู ๑ ชุด...ข้าวตอก ดอกไม้ (ดาวเรือง บานไม่รู้โรย มะลิ กุหลาบ)...ทัดหูทำด้วยใบเงิน ทอง นาค และหญ้าแพรกม้วนให้กลมแล้วใช้ด้ายสายสิญจน์พัน...”

พ.ท.สุจิตร ตุลยานนท์ เรียบเรียงเกี่ยวกับ “พิธีไหว้ครูและครอบโขนละคร” ในเอกสารเล่มเดียวกัน มีสาระเกี่ยวกับใบไม้มงคล ดังนี้ “...และเทริดครอบศีรษะให้แก่ศิษย์เป็นอันดับไป แล้วรดน้ำสังข์ ให้ใบไม้มงคล คือ ใบมะตูม หญ้าแพรก ใบเงิน ใบทอง มัดเป็นช่อให้ศิษย์ทัดหู... ตัวพระให้ทัดหูขวา ตัวนางให้ทัดหูซ้าย...”

ฝอยฝา พันธุ์ฟัก เรียบเรียงเกี่ยวกับ “หญ้าแพรกที่ใช้ในพิธีไหว้ครู” ใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๑๔* มีสาระดังนี้ “...หญ้าแพรกเป็นพืชตายยาก ในฤดูแล้ง

หญ้าแพรกแม้จะแห้งเหี่ยวเฉาตายไปเพราะดินขาดน้ำ แต่พอได้รับน้ำฝนเมื่อฤดูฝนเข้ามาเยือน หญ้าแพรกก็งอกขึ้นมาใหม่และขยายพันธุ์ออกไปอย่างรวดเร็ว ด้วยคุณสมบัตินี้คนไทยจึงใช้หญ้าแพรกในพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนปัญญาที่แตกฉาน...” สิ่งที่ขาดไม่ได้ที่ต้องเสียบมากับดอกไม้ ธูปเทียน คือ “หญ้าแพรก ดอกมะเขือ” (ผู้เรียบเรียงไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับดอกมะเขือ) จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ เรียบเรียงเรื่อง “เครื่องบูชา” ใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง เล่ม ๓* โดยอ้างถึงกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือ *อธิบายเครื่องบูชา* มีสาระดังนี้ “...ดอกไม้จัดเป็นของหอมสำหรับสักการบูชาชนิดหนึ่ง มักใช้ดอกบัวหรือดอกไม้ที่มีกลิ่นอ่อน ไม่นิยมใช้ดอกไม้ที่มีกลิ่นฉุนและดอกไม้บางชนิด...”

จากข้อเขียนตามที่อ้าง ดอกไม้ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูต้องเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นอ่อนหรือไม่มีกลิ่น และในบางกรณีต้องใช้ใบไม้มงคลในพิธีไหว้ครูด้วย

ภาคใต้ ชาวไทยภาคใต้เรียกการไหว้ครูว่า “ไหว้สัดดี”

อุดม หนูทอง เรียบเรียงใน*สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๑๘* มีสาระเกี่ยวกับการไหว้สัดดี ดังนี้ “ไหว้สัดดีเป็นประเพณีสวดขอความเป็นสวัสดิมงคลจากสิ่งอันเป็นที่เคารพบูชา ได้แก่ พระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์และทวยเทพทั้งหลาย เพื่อให้การที่คิดทำขึ้นสำเร็จดังประสงค์... ไหว้สัดดีก่อนศึกษาเล่าเรียน ในสมัยก่อนผู้ใดต้องการศึกษาเล่าเรียนก็ต้องเข้ามอบตัวเป็นศิษย์ของพระสงฆ์คอยรับใช้และให้ท่านสอนวิชาความรู้ให้ การเข้ามอบตัวจะกระทำกันในวันพฤหัสบดี โดยผู้ขอมอบตัวเป็นศิษย์นั่งประนมมือถือกรวยใบตองซึ่งบรรจุธูปเทียน ดอกมะเขือและหญ้าแพรก... เมื่อพระสงฆ์ท่านรับเครื่องบูชาก็เป็นอันว่าได้ยอมรับไว้เป็นศิษย์โดยสมบูรณ์...” (ผู้เรียบเรียงไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับดอกมะเขือและหญ้าแพรก)

สรุป ชาวไทยทั้ง ๔ ภูมิภาคทำพิธีไหว้ครูโดยมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกันคือเพื่อเคารพสักการครู ก่อนที่จะหรือในขณะฝากตัวเป็นศิษย์ อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูก็คล้ายกัน อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูประกอบด้วยสิ่งของที่เป็นสิริมงคล เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน การจัดดอกไม้ไหว้ครูมักจะจัดใส่กรวยใบตองและหรือวางบนพาน ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือระบุดอกดาวเรือง ของภาคกลางระบุดอกดาวเรือง มะลิ บานไม่รู้โรย กุหลาบและมีใบไม้มงคล ของภาคกลางกับภาคใต้ ระบุว่าต้องมีดอกมะเขือกับหญ้าแพรกอยู่ในกรวยหรือพานดอกไม้ไหว้ครู

เอกสารอ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

พจนานุกรม ภาคอีสาน ภาคกลาง ฉบับปณิธาน สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสสมหาเถระ). (๒๕๑๕). กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๓, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕. (๒๕๔๒). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๑๘. (๒๕๔๒). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๕. (๒๕๔๒). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๒ และ ๑๕. (๒๕๔๒). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๘). **วันครู ๒๕๔๙.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สามัคยาจารย์สมาคม

*รองศาสตราจารย์นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร**

สามัคยาจารย์สมาคม แปลตามศัพท์ได้ว่าสมาคมครูสามัคคี เป็นที่รวมของครูเพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยเรียนรู้จากกัน และร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อความเจริญยิ่งขึ้นของการศึกษา เป็นสมาคมแรกของผู้มีวิชาชีพครูในประเทศไทย แต่รับผู้ใฝ่รู้อื่นๆ เป็นสมาชิกด้วย ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ (ร.ศ. ๑๒๓) โดยมีพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ต่อมาเป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการในสมัยนั้นเป็นคนสำคัญในการจัดตั้งและเป็นสภานายกคนแรกของสมาคม

เครื่องหมายสมาคมเป็นภาพประดิษฐ์ มีรูปดอกกุหลาบเป็นที่ระลึกถึงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบซึ่งเลิกไปแล้ว มีรูปมือสองมือจับกันแน่น หมายความว่าเพื่อปลูกความสามัคคี และมีรูปเครื่องดนตรี เครื่องมืองานศิลปะ และเครื่องมือสำหรับเล่นกีฬา เพื่อแสดงถึงกิจกรรมต่างๆ ที่สมาชิกเลือกทำได้ในสมาคม

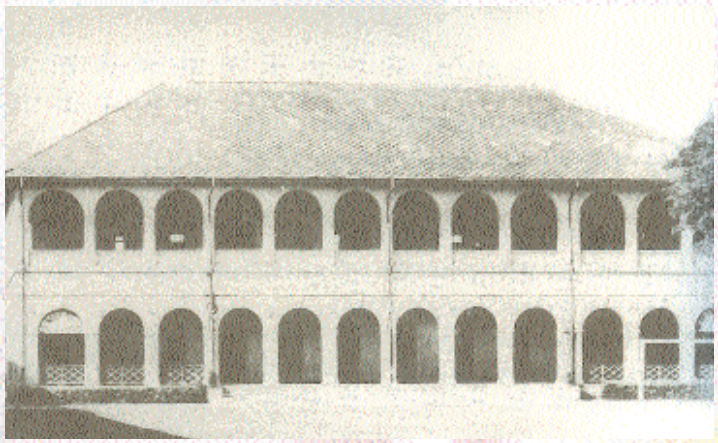
---

* บช.บ., ค.บ. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) M.Ed. (University of Hawaii โดยได้รับทุน East - West Center) อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ ฝ่ายประถม รองคณบดีคณะครุศาสตร์ ปฏิบัติหน้าที่อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ ฝ่ายมัธยม รองคณบดีฝ่ายบริหารคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มาและที่ไปของสามัคยาจารย์สมาคมมีลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๓๘ มี **"วิทยาทานสถาน"** เป็นที่อบรมหรือประชุมครูของกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการคนแรกจัดตั้งขึ้น

พ.ศ. ๒๔๔๓ มี **"สภาไทยาจารย์"** เป็นสภาสำหรับอบรมและประชุมครู ซึ่งนายตรวจแขวงบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี ได้รับอนุญาตจากกระทรวงธรรมการให้ตั้งขึ้น และนายตรวจแขวงเป็นผู้สอนเองทุกวันพระ ซึ่งเป็นวันหยุดราชการสมัยนั้น นายตรวจแขวงคือผู้ที่สำเร็จการศึกษาได้ประกาศนียบัตรจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และได้รับการแต่งตั้งจากกรมศึกษาธิการให้ออกตรวจโรงเรียนตามท้องที่ซึ่งจัดเป็นแขวงๆ โดยตรวจสถานที่ว่าเหมาะแก่การอนามัยหรือไม่ หรือมีอุปสรรคอะไร นอกจากนี้ยังตรวจบัญชีเรียกชื่อ ทะเบียนสมุดหมายเหตุ และเข้าดูการสอนของครูในชั้นต่างๆ ด้วย เมื่อครบสัปดาห์นายตรวจแขวงต้องทำรายงานการตรวจโรงเรียนเสนอเจ้ากรมตรวจ กรมศึกษาธิการ ซึ่งขณะนั้นคือหลวงไพศาลศิลปสาตร (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา ต่อมาเป็นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการคนที่ ๔) เจ้ากรมก็บันทึกข้อที่จะต้องแก้ไขตักเตือนครู พอถึงวันเสาร์ก็มีการประชุมครูมาฟังคำชี้แจงและตักเตือนแนะนำให้รู้ทางแก้ไข เพื่อให้การจัดโรงเรียนและการสอนดีขึ้น การประชุมครูในวันเสาร์นี้เจริญก้าวหน้าเพราะเจ้ากรมสนใจไปเป็นประธานเสมอ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องก็ไปร่วมประชุมด้วย นอกจากจะมีการชี้แจงให้ครูทราบว่าการงานบกพร่องข้อใดและใครได้รับการชมเชยแล้ว ยังมีการเสนอปาฐกถาต่อท้ายโดยทางราชการเชิญผู้เชี่ยวชาญในวิชาครูบ้าง ประวัติศาสตร์

ตึกสามัคยาจารย์สโมสร ในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบ ชั้นล่างเป็นสถานที่ประชุมแสดงปาฐกถา และบรรยายงานทางวิชาการ ชั้นบนเป็นห้องสมุดและที่ทำงานของคุรุสภา ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๐๒

หรือวิชาอื่นๆ บ้างมาแสดง บางครั้งมีการโต้วาที มีข้าราชการกระทรวงอื่นๆ และสุภาพชนไปประชุมกันล้นหลาม

พ.ศ. ๒๔๔๕ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ต่อมาเป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ คนที่ ๓) อธิบดีกรมศึกษาธิการซึ่งเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการด้วย ได้ตั้ง**ที่ประชุมวันเสาร์** เป็น **"ประชุมสามัคยาจารย์"** มีการประชุมครั้งแรกเมื่อ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๕ และให้มีการประชุมเดือนละ ๒ ครั้ง ในวันโกนของวันพระกลางเดือนและปลายเดือน เวลาบ่าย ๒ โมง

๑ ม.ค. ๒๔๔๗ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ จัดการจดทะเบียนตั้ง **"สามัคยาจารย์สมาคม"** ซึ่งได้รับความนิยมมาโดยตลอด และ "เฟื่องฟู" มากในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๕ สมัยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ (พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร) ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ องค์ที่ ๕

พ.ศ. ๒๔๘๘ สิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีพระราชบัญญัติครู พ.ศ. ๒๔๘๘ (ประกาศใช้ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘) มาตรา ๔ กำหนดให้มี **"คุรุสภา"** ในกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายกว้างขวาง ครอบคลุมกิจการของสามัคยาจารย์สมาคม

๒๕ ม.ค. ๒๔๘๘ ที่ประชุมใหญ่ครั้งสุดท้ายของสามัคยาจารย์สมาคม ซึ่งมี นายทวี บุณยเกตุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คนที่ ๑๑ เป็นสภานายกโดยตำแหน่ง มีมติให้รวมกิจการของสามัคยาจารย์สมาคมเข้ากับกิจการของคุรุสภา และตั้ง **"สามัคยาจารย์สโมสร"** เป็นกิจการแผนกหนึ่งของคุรุสภา

พ.ศ. ๒๕๐๒ กิจการของ **สามัคยาจารย์สโมสร** ยุติลงสมัย ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คนที่ ๒๐

วัตถุประสงค์

สามัคยาจารย์สมาคมเมื่อแรกตั้ง พ.ศ. ๒๔๔๗ มีวัตถุประสงค์สรุปได้ว่า

๑. เพื่อเป็นที่ชุมนุมสำหรับปรึกษาหารือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อคิดค้นหาวิชาและวิธีการที่จะทำให้การศึกษาเจริญยิ่งขึ้น และเป็นที่ชุมนุมสอนและฝึกหัดอธิบายหรือแลกเปลี่ยนความรู้กัน

๒. เพื่อเป็นที่ประชุมของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อย ตลอดจนนักเรียนชั้นสูงที่พอใจสมัครเป็นสมาชิก ได้สนทนาวิสาสะคุ้นเคยกัน ได้ฝึกหัดการอยู่ในที่ประชุมและเกิดความมีสง่า และองอาจกล้าหาญ เป็น social education ที่เรียนด้วยวิธีอื่นไม่ได้ นอกจากต้องเข้าที่ประชุม สมาชิกของสมาคมที่เป็นผู้น้อยได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ที่ดี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เองก็ต้องระมัดระวังที่จะประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อ่อนกว่าทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิ ทำให้ผู้น้อยเกิดความนับถือเลื่อมใส เป็นผลให้ประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ซึ่งทำให้ได้รับความเมตตา และเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เป็นประโยชน์แก่การทำราชการยิ่งขึ้น

๓. เพื่อให้เป็นที่เกิดความเบิกบานสำราญใจที่เป็นประโยชน์ เช่น มีการกรีฑาและการบรรเลง ซึ่งจะช่วยให้มีความสดชื่น มีกำลังที่จะทำงานต่อไป

สมาชิก

สามัคยาจารย์สมาคมมีสมาชิก ๒ ประเภท คือ

๑. สมาชิกสามัญ คือ คนทั่วไปสมัครเป็นสมาชิกได้โดยต้องมีผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วเป็นผู้นำมาคนหนึ่ง และเป็นผู้รับรองอีกอย่างน้อย ๒ คน เว้นแต่ผู้มีประกาศนียบัตรของกรมศึกษาธิการในวิชาครู และครูประกาศนียบัตรต่างประเทศซึ่งรับราชการอยู่ในกรมศึกษาธิการเท่านั้นที่ไม่ต้องมีผู้นำและผู้รับรอง สมาชิกในระยะแรกเสียค่าบำรุงปีละ ๑๒ บาท (นับว่าแพงเมื่อเทียบกับเงินเดือนครู ๒๐ บาทในสมัยนั้น)

๒. วิสามัญสมาชิก คือ ผู้ที่สมาคมเห็นควรเชิญเป็นสมาชิกพิเศษ สมาชิกอย่างนี้ไม่ต้องเสียเงินบำรุงรายปี

รายงานประจำปีที่ ๒ ของสามัคยาจารย์สมาคมแจ้งว่ามีผู้ไม่ได้เกี่ยวข้องในวงการศึกษาถึง ๙๖ คน (หรือประมาณร้อยละ ๒๐ ของสมาชิกสามัญทั้งหมด ๔๘๓ คน)

เป็นเจ้านาย ผู้พิพากษา ข้าหลวงมหาดไทย ข้าราชการกระทรวงต่างประเทศ กระทรวงนครบาล กระทรวงวัง กระทรวงพระคลัง ฯลฯ หรือบางคนก็เป็นพ่อค้าประชาชนธรรมดา อาจเป็นเพราะสมาคมนี้มีกิจกรรมน่าสนใจ และมีห้องสมุดที่ดี ซึ่งมีทั้งหนังสือภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

กรรมการ

สามัคยาจารย์สมาคมมีกรรมการ ๒ ประเภท คือ กรรมการอำนวยการและกรรมการที่ปรึกษา

ก. กรรมการอำนวยการ มี ๓ ประเภท คือ

๑. เจ้าหน้าที่ ๙ ตำแหน่งๆ ละ ๑ คน คือ สภานายก อุปนายก เลขาธิการ (ทั้ง ๓ ตำแหน่งนี้กรมศึกษาธิการเลือกและตั้ง) เหรัญญิก สาราณียกร บรรณารักษ์ ปฏิคม (๔ ตำแหน่งนี้สมาชิกเป็นผู้เลือกตั้ง) ริคอเดอร์ อินเวสติเกเตอร์ (๒ ตำแหน่งนี้สภานายกเลือกเองและกรรมการอนุญาตตั้ง)

๒. ผู้ช่วย ๕ ตำแหน่งๆ ละกี่คนก็ได้ คือ ผู้ช่วยเลขาธิการ ผู้ช่วยเหรัญญิก ผู้ช่วยสาราณียกร ผู้ช่วยบรรณารักษ์ ผู้ช่วยปฏิคม (ทั้ง ๕ ตำแหน่งนี้เจ้าหน้าที่เลือกและกรรมการอนุญาตตั้ง)

๓. นายกและเลขานุการของกรรมการสาขา ผู้จัดการสโมสรสาขา (เช่น สโมสรอังกฤษ สโมสรบรรเลง) นายวงของกรรมการบันเทิง นายสนามของกรรมการกรีฑา

ข. กรรมการที่ปรึกษา จำกัดจำนวนให้มีได้เพียง ๓๐ คน สมาชิกเป็นผู้เลือกตั้ง

มีการตั้งกรรมการปีละ ๑ ครั้ง คือ ต้นเดือนธันวาคมมีการเลือกกรรมการใหม่และตั้งในสิ้นเดือนธันวาคม แต่ถ้าจำเป็นก็เลือกและตั้งในกำหนดเป็นพิเศษได้ ตำแหน่งกรรมการที่คนสมัยใหม่อาจไม่คุ้นเคย คือ ริคอเดอร์ กับ อินเวสติเกเตอร์

ริคอเดอร์ มีหน้าที่เรียบเรียงพงศาวดารประวัติของการศึกษาทั่วไปและการศึกษาเฉพาะที่เฉพาะอย่างที่เกิดขึ้นและจะมีขึ้นในประเทศไทย ต้องสืบสวนค้นคว้าเหตุการณ์ที่ผ่านมา คอยสดับตรับฟังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ และรวบรวมไว้ให้เป็นหลักฐานแห่งการศึกษาสำหรับประเทศไทยต่อไป

อินเวสติเกเตอร์ มีหน้าที่คอยสดับตรับฟังและตรวจสืบข่าวคราวที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเห็น ระเบียบการจัดการศึกษา วิธีสอน การสอนตามตำรับตำราต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ เรื่องใดที่แปลกและดีก็นำมาเป็นความรู้แก่สมาชิก โดยเล่าเรื่องในที่ประชุมครูหรือเขียนลงพิมพ์ในวารสาร**วิทยาจารย์** และซื้อหาหนังสือตำรานั้นมาไว้สำหรับสมาคม และประกาศให้สมาชิกทราบจะได้อ่านเป็นเครื่องประกอบความรู้ความคิด

กิจกรรม

สามัคยาจารย์สมาคมมีกิจกรรมสำคัญ คือ

๑. การออกหนังสือพิมพ์วิทยาจารย์ เป็นรายเดือน แจกให้ฟรีแก่สมาชิกของสมาคม เดิมหนังสือพิมพ์นี้เป็นของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สามัคยาจารย์สมาคมได้รับมอบกรรมสิทธิ์จากกรมศึกษาธิการตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ หนังสือพิมพ์วิทยาจารย์นี้ให้ประโยชน์แก่ครูเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะลงพิมพ์เรื่องที่เป็นความรู้เกี่ยวกับวิชาการสำหรับครูแล้ว ยังมีข่าวของกระทรวงธรรมการลงพิมพ์ เป็นประจำ เป็นสื่อสำคัญที่ทำให้ครูทราบความเคลื่อนไหวในงานด้านต่างๆ ของกระทรวงธรรมการสามารถปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งยังได้ทราบว่าใคร ทำอะไร ที่ใด ในวงการศึกษาด้วย สมาชิกของสามัคยาจารย์สมาคมที่อยู่ต่างจังหวัดได้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์วิทยาจารย์นี้เท่านั้น เพราะไม่สะดวกที่จะเดินทางมาร่วมกิจกรรมอื่นๆ ของสมาคมในกรุงเทพฯ

๒. การแสดงปาฐกถาพิเศษ ในเรื่องที่เป็นความรู้สำหรับครู ผู้แสดงปาฐกถาเป็นบุคคลสำคัญ เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะดำรงพระยศที่มกุฎราชกุมาร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ (ต่อมาคือ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร) พระยาเมธาธิบดี (สาตร สุทธิเสถียร) อธิบดีกรมวิชาการ เป็นต้น ปาฐกถาเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง และมีผู้ไปร่วมประชุมอย่างล้นหลามเสมอ

๓. การเล็คเชอร์วิชาชุด สำหรับให้ครูศึกษาเพื่อสอบไล่วิชาชุดเหล่านั้น เช่น วิชาบอตานี วิชาฟิสิกส์ วิชาภูมิศาสตร์ และพงศาวดาร วิชาโปลิติแกลอิคอนอมี

การสอบวิชาเหล่านี้มิใช่ให้ผ่านกันได้ง่ายๆ ตัวอย่างเช่น ใน ร.ศ. ๑๒๘ - ๑๒๙ มีรายงานกรรมการอำนวยการฯ ประจำปีที่ ๖ ว่ามีการสอบวิชาบอตานี (Botany) สมาชิกเข้าสอบ ๗๐ คน ได้อย่างดี ๑๑ คน อย่างสามัญ ๒๑ คน ตก ๓๘ คน

๔. **การกีฬา** เช่น มีการเล่นเทนนิส ว่าว แบดมินตัน ฟุตบอล โครเก ตะกร้อ ปิงปอง หมากรุก ยิมนาสติก ฯลฯ

๕. **การสอนภาษาอังกฤษ** มีผู้นิยมเรียนกันมาก เช่น ในรายงานกรรมการอำนวยการประจำปีที่ ๖ (ร.ศ. ๑๒๘-๑๒๙) แสดงว่ามีนักเรียนเทอมต้น ๑๓๒ คน เทอม ๒ มี ๑๔๕ คน เทอม ๓ มี ๑๖๐ คน

๖. **การสอนงานช่าง** เช่น ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างปั้น ช่างกลึง ฯลฯ

๗. **การสอนจิตรกรรม** มีครูและสมาชิกอื่นๆ ของสมาคมมาเรียนตอนเย็นเมื่อเลิกงานแล้ว เช่น ใน ร.ศ. ๑๒๘ - ๑๒๙ มีผู้มาเรียนเฉลี่ยวันละ ๒๒ คน

๘. **การบันเทิง** เช่น การฝึกซ้อมดนตรี การจัดงานรื่นเริง การแสดงละคร

๙. **การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม** (ไม่มีสุรา)

๑๐. **การจัดห้องสมุด** มีหนังสือและสถานที่ให้สมาชิกอ่านหนังสือและขอยืมหนังสือ

กิจกรรมข้างต้นล้วนมีประโยชน์แก่ครูทั้งในด้านการประเทืองปัญญา และการผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานทั้งสิ้น

การที่สามัคยาจารย์สมาคมในระยะแรกตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ -๗๕ สมัยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล (อดีตรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ) กล่าวว่า เป็นยุคที่สามัคยาจารย์สมาคม “เฟื่องฟู” และเป็นสมาคมที่มีเกียรตินั้นอาจเป็นเพราะปัจจัยสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. การเป็นสมาคมที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาล ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๗ ซึ่งทรงรับเป็นองค์อุปถัมภก ทรงเอาพระทัยใส่ถึงกับเสด็จไปทรงเยี่ยม หรือร่วมกิจกรรมของสมาคมบ่อยๆ ทำให้สมาคมมีเกียรติยิ่งขึ้น และจูงใจให้ผู้ร่วมสมาคมพยายามรักษาเกียรติให้สมกับที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ

๒. การมีผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวงธรรมการ นับตั้งแต่เสนาบดี ปลัดทูลฉลอง และอธิบดีลงมา เห็นประโยชน์ของสมาคมและลงมือสนับสนุนส่งเสริมสมาคมด้วยตนเอง ทำให้ครูและข้าราชการอื่นๆ ตื่นตัวและเห็นประโยชน์ตามไปด้วย

๓. กิจกรรมที่คณะกรรมการสมาคมจัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์แก่สมาชิกอย่างจริงจัง และที่สำคัญคือ ตรงกับความต้องการของสมาชิก

๔. ความใฝ่รู้ของครูสมัยนั้น ซึ่งนอกจากจะใฝ่รู้ในวิชาความรู้แล้ว ยังใฝ่รู้ที่จะปรับปรุงตนเองให้มีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับของวงสังคมอันน่านับถือด้วย

สามัคยาจารย์สมาคมดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว รัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีนายทวี บุณยเกตุ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการคนที่ ๑๑ ได้ตรา**พระราชบัญญัติครู พ.ศ. ๒๔๘๘** ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัตินั้นกำหนดให้มีสภาในกระทรวงศึกษาธิการเรียกว่า “คุรุสภา” มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายกว้างขวางครอบคลุมกิจการของสามัคยาจารย์สมาคม

วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่ประชุมใหญ่ครั้งสุดท้ายของสามัคยาจารย์สมาคม ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นสภานายกโดยตำแหน่ง มีมติให้รวมกิจการของ **สามัคยาจารย์สมาคมเข้ากับกิจการของคุรุสภา** และเพื่อธำรงรักษาชื่อสามัคยาจารย์สมาคม ซึ่งเป็นสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ไว้ จึงจัดตั้ง **สโมสรสามัคยาจารย์** ขึ้นเป็น **กิจการแผนกหนึ่งของคุรุสภา** โดยใช้อาคารเดิม ๒ หลัง ของสามัคยาจารย์สมาคมในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นสโมสรสถาน (ตึกพระเสด็จ) และใช้ชั้นบนของตึกนั้นเป็นหอพักของสมาชิกคุรุสภาต่างจังหวัดที่เดินทางมาทำธุระในพระนคร ส่วนอีกตึกหนึ่งชั้นบนใช้เป็นห้องสมุดและที่ทำงานของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ชั้นล่างใช้เป็นที่ประชุมแสดงปาฐกถาและบรรยายงานทางวิชาการ

กิจการของสามัคยาจารย์สโมสรซึ่งรักษาชื่อของสามัคยาจารย์สมาคมไว้ในช่วงสุดท้ายยุติลงใน พ.ศ. ๒๕๐๒ สมัย ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นอันหมดยุคของสามัคยาจารย์สมาคมโดยสิ้นเชิง และที่ทำการของคุรุสภาย้ายไปอยู่ที่ชั้นบนหอประชุมคุรุสภา ถนนประชาธิปไตย วัตถุประสงค์ของสามัคยาจารย์สมาคมก็เลือนหายไป เพราะคุรุสภา**มิใช่สมาคมของครู** เช่นที่ สามัคยาจารย์สมาคมเคยเป็น แต่เป็น**สภาของครู** ซึ่งมีภาระหน้าที่ ๓ ประการ (ตามที่ปรากฏในหนังสือ ๔๐ ปี คุรุสภา พ.ศ. ๒๕๒๘) คือ

๑. งานส่งเสริมสวัสดิการและพิทักษ์สิทธิครู

๒. งานส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครู

๓. งานบริหารสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

ถ้าพิจารณาความเป็นมาและกิจกรรมต่างๆ ของสามัคยาจารย์สมาคมแล้ว เห็นได้ว่าสามัคยาจารย์สมาคม เป็นสมาคมของครูที่ช่วยให้ครูองอาจสง่างาม ทั้งในด้านความรู้ ร่างกาย และจิตใจ

องอาจสง่างามในด้านความรู้ เพราะได้เพิ่มพูนเนื้อหาความรู้และวิชาครู จากการฟังปาฐกถา การฟังบรรยาย การอ่านหนังสือในห้องสมุด และการสนทนากันในหมู่ผู้รู้

องอาจสง่างามในด้านร่างกาย เพราะได้เล่นกีฬา ออกกำลังกาย และได้ขัดเกลากิริยามารยาท การพูดจาในที่ประชุม หรือการสังคม ด้วยการได้ฝึกหัดและได้เรียนรู้จากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่น่านับถือและได้สมาคมกับเพื่อนครูหรือสมาชิกอื่นที่เป็นผู้มีการศึกษาดี

องอาจสง่างามในด้านจิตใจ เพราะได้เพิ่มความมั่นใจในตนเองเมื่อมีความรู้มากขึ้นและเป็นที่ยอมรับของสมาคม ทั้งยังได้รับความเบิกบานใจจากงานศิลปะ ดนตรี และการเล่นรื่นเริงต่างๆ ตามควรแก่โอกาส

ครูที่องอาจสง่างามดังกล่าวข้างต้นย่อมเป็นที่ต้องการยิ่งไม่ว่าสมัยใด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (๒๕๒๗). **แนวพระราชดำริเก้ารัชกาล**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คุรุสภา. (๒๕๒๘). **๔๐ ปี ของคุรุสภา**. ม.ป.ท.

_____. (๒๕๑๘). **๓๐ ปี ของคุรุสภา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

นคร จันทร์วัฒนพงษ์. (๒๕๓๓). **สัมภาษณ์,** (๑๖ ตุลาคม)

นิรมล สวัสดิบุตร (สุมน อมรวิวัฒน์ บรรณาธิการ). (๒๕๓๔). **"สามัคยาจารย์สมาคม" ความคิดและภูมิปัญญาไทยด้านการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. (๒๕๑๙). "พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพฤฒิยากร" ใน **ประวัติครู ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.

เมธาธิบดี, พระยา. (๒๔๗๔). "หัวใจวิธีสอน" **วิทยาจารย์** ๓๑ , ๑๗ (๑ กันยายน).

วรเวทย์พิสิฐ, พระ. (๒๕๐๐). "สามัคยาจารย์สมาคม" **จันทรเกษม** ๑๘ (กันยายน - ตุลาคม).

วิทยาจารย์. (ร.ศ. ๑๒๑). ๖ , ๒.

_____. (๒๔๗๑). ๑ มีนาคม.

_____. (๒๔๗๔). ๑ กันยายน.

วิสุทธิสุริยศักดิ์, พระยา. (๒๔๔๕). "แจ้งความเรื่องจะตั้งประชุมสามัคยาจารย์" **วิทยาจารย์**. ๔, ๒. (๔ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑).

สามัคยาจารย์สมาคม. (๒๔๔๘ - ๒๔๔๙). **รายงานสามัคยาจารย์สมาคมประจำปีที่ ๒.** ม.ป.ท. (ร.ศ. ๑๒๔ - ๑๒๕).

_____. (ร.ศ. ๑๒๘ - ๑๒๙). รายงานกรรมการอำนวยการประจำปีที่ ๖. โรงพิมพ์สามมิตร์.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๒๙). **๔๑ ปี สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

*ดร.จักรพรรดิ วะทา**

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขาธิการคุรุสภา

วัตถุประสงค์

การกำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำหน้าที่บริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. ส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่น และความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

๒. ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

๓. ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของกระทรวงในเรื่องสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์การศึกษาและเรื่องอื่นที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

๔. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินงานด้านสวัสดิการ สวัสดิภาพ และผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา

อำนาจหน้าที่ มีดังนี้

๑. ดำเนินงานด้านสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่น และความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ยกย่อง และผดุงเกียรติของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา

๓. ส่งเสริมให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาได้รับสวัสดิการต่างๆ ตามสมควร

๔. ให้ความเห็น คำปรึกษา และคำแนะนำในเรื่องการส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ สิทธิประโยชน์และความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

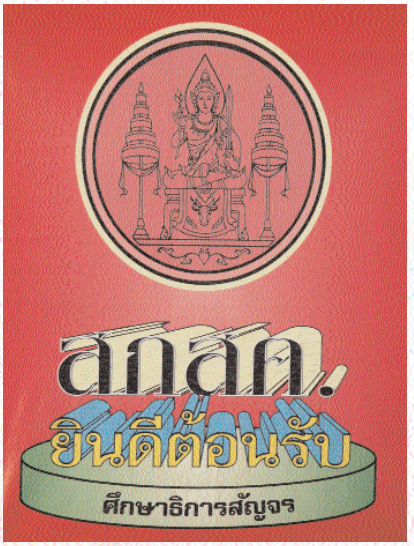
๕. ดำเนินงานและบริหารจัดการองค์การจัดหาผลประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๖. ออกข้อบังคับและหลักเกณฑ์ในการดำเนินกิจการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๗. แต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการ หรือมอบหมายให้กรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อกระทำการใดๆ แทน

๘. สรรหาและแต่งตั้งเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๙. ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการบริหารงานสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

คณะกรรมการ

คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นองค์กรบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยกรรมการ ๒๓ คน

๑. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธาน

๒. กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เลขาธิการคุรุสภา และเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

๓. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสามคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูงในด้านสวัสดิการสังคม บริหารธุรกิจ และกฎหมาย ด้านละหนึ่งคน

๔. กรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งจากผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาจำนวนสิบสองคน ในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาที่มาจากสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันอาชีวศึกษา สถานศึกษาเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ให้เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ

สถานะและอำนาจหน้าที่

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษามีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นหน่วยงานในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

๑. รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๒. ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับกิจการอื่นที่คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษามอบหมาย

๓. จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับการดำเนินงานเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

นอกจากอำนาจและหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษามีอำนาจกระทำกิจการต่างๆ ภายในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ รวมทั้งให้มีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑. ถือกรรมสิทธิ์ หรือมีสิทธิครอบครองในทรัพย์สินหรือดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สิน ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้

๒. ทำนิติกรรมสัญญาหรือข้อตกลงใดๆ

๓. เข้าร่วมลงทุนกับนิติบุคคลอื่น ในกิจการที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการบริหารงานสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๔. กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการบริหารงานสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕. สนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงาน

การจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ในวาระเริ่มแรกมีการจัดตั้งโดยการโอนเจ้าหน้าที่และพนักงาน

รวมทั้งกิจการ เงิน ทรัพย์สิน หนี้ สิทธิต่างๆ ของคุรุสภาในส่วนขององค์การค้าของคุรุสภา และส่วนการลงทุนหรือสวัสดิการเป็นของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

การบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา มีเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา รับผิดชอบบริหารกิจการของสำนักงาน และดำเนินการตามที่คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษามอบหมาย โดยได้ดำเนินภารกิจสำคัญ ดังนี้

๑. การจัดสวัสดิการหอพัก โดยจัดบริการหอพักในกรุงเทพมหานคร และบ้านพักตากอากาศซึ่งตั้งอยู่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๒. การดำเนินงานสถานพยาบาล ให้บริการตรวจและรักษาโรค รวมทั้งบริการส่งเสริมสุขภาพผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาทั่วประเทศ

๓. การจัดการฌาปนกิจสงเคราะห์สำหรับเพื่อนครู (ช.พ.ค.) และการฌาปนกิจสงเคราะห์สำหรับคู่สมรส (ช.พ.ส.)

๔. การดำเนินงานขององค์การค้าของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งประกอบด้วย กิจการโรงพิมพ์และร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

๕. การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครู โดยจัดทำโครงการร่วมกับสถาบันการเงินเพื่อปรับโครงสร้างหนี้สินของครู เช่น โครงการพัฒนาชีวิตครู เป็นต้น

๖. การจัดสวัสดิการให้แก่ครูในลักษณะอื่นๆ เช่น โครงการคุรุธานี เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีภารกิจในการส่งเสริมการประกอบวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา ให้มีการดำรงชีวิตเหมาะสมกับสถานภาพ รวมทั้งมีขวัญและกำลังใจในการประกอบวิชาชีพ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๙). **พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์

*ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต**

ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล เป็นแหล่งพลังงานอันยิ่งใหญ่ที่ส่งและส่องไปสู่ดวงดาวอันนับประมาณมิได้ ดาวแต่ละดวงก็กลายเป็นบริวารเปล่งประกายประดับนภาและพิภพอยู่เป็นอนันตกาล

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สัจธรรมอันประเสริฐ และทรงนำหลักธรรมนั้นเผยแผ่สั่งสอนมวลมนุษย์ให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ จนล่วงพ้นจากความทุกข์ พบความสุขด้วยจิตอันเกษม พระองค์ได้ทรงวางหลักการพัฒนาชีวิตและหลักการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ครบกระบวนการ มีองค์ประกอบและขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่องอย่างสมบูรณ์ เป็นแหล่งความรู้ที่ยิ่งใหญ่ ให้สาธุชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างไม่รู้จบสิ้น

---

* ราชบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กิตติเมธีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประธานกรรมการจัดทำพจนานุกรมศึกษาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน อดีตอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ระบบผัสสะของมนุษย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เกิดธาตุรู้ (รับรู้ รู้สึก หมายรู้ รู้คิด รู้แจ้ง) และมีการกระทำโต้ตอบ ฝึกฝนตนเองหรือโดยกัลยาณมิตรจนประจักษ์ผล เกิด**คุณภาวะ** คือ ความรู้และความดี **สมรรถภาวะ** คือ ความสามารถทำได้ ทำเป็น ทำสำเร็จ **สุขภาวะ** คือ ความผาสุกพอเหมาะพอควร และ **อิสรภาวะ** คือ พ้นจากความทุกข์และความเป็นทาส

จากการศึกษาพุทธธรรมและวิธีการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ สามารถสรุปหลักการเรียนรู้ได้อย่างสังเขป ๖ หลักการ

หลักที่หนึ่ง

พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล และในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมซึ่งต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น หลักดังกล่าวนี้ แสดงว่าคนเราได้กระทำและสะสมกรรมไว้แตกต่างกัน ครูจึงต้องรู้จักศิษย์แต่ละคนทั้งทางด้านบุคลิกลักษณะ นิสัย ความรู้สึกนึกคิด ความถนัด ความสนใจ ครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศิษย์แต่ละคนให้เติบโตเต็มศักยภาพของเขา อีกทั้งต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการเรียนทำงานเป็นกลุ่มและฝึกทักษะทางสังคมเพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายไว้ว่า “...มนุษย์มีความสำคัญในตัวเองและชีวิตนั้นอาจจะมีความสมบูรณ์ได้แม้ในตัวของมันเอง....ในแง่นี้เราจะต้องมองเป็นจุดหมายสูงสุดว่า เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มี **ชีวิต** ที่ดีงามในตัวของเขาเอง...” (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๙ : ๔ - ๕) และ “...มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกัน...” (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๗ : ๗๕ - ๗๖)

หลักที่สอง

มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัยให้เรียนรู้ได้

หลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธพจน์ว่ามนุษย์นั้นสามารถฝึกฝนตนเอง และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม (ปรโตโฆสะ) คือ ได้รับการสั่งสอนจากผู้อื่น จนพัฒนาทั้งทางกายและทางจิต กระบวนการเรียนรู้เริ่มต้นและมุ่งเน้นที่ตัวบุคคล มีหลักการพัฒนาตน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่า ไตรสิกขา จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ คือ อิสรภาพทั้งทางกายและจิตของบุคคลนั้นเอง รวมถึงเพื่อเกื้อกูลแก่สังคมและโลกทั้งมวล

หลักที่สาม

มนุษย์มีภาวะทางสติปัญญามาแต่กำเนิด (สชาติกปัญญา) และแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ (โยคปัญญา)

คำว่า “ปัญญา” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง “...ความรู้ชัด ความรู้ทั่ว ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล รู้รอบ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจในสภาวะของสรรพสิ่งจนเข้าถึงความจริง...” (พระธรรมปิฎก ๒๕๓๕ : ๑๗๘, ๒๑๓)

สชาติกปัญญา เป็นคุณภาพของสมอง (ส่วนหนึ่งของกาย-รูป) ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิดแต่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อโยคปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมว่า มีความสำคัญยิ่งกว่า มนุษย์จึงต้องหมั่น “ภาวนา” คือ ฝึกฝนและพัฒนาตนเองด้วยการปฏิบัติ ๔ ด้าน ได้แก่ กายภาวนา-การพัฒนากาย สีลภาวนา-การพัฒนาความประพฤติ จิตตภาวนา-การพัฒนาจิต และปัญญาภาวนา-การพัฒนาปัญญา

เมื่อบุคคลได้ศึกษาฝึกฝนตนเองจนเกิดการเรียนรู้ นับว่าผู้นั้นบรรลุ ญาณ (ความหยั่งรู้) มีจิตปัญญาและภาวิตปัญญา เป็นผู้ที่เจริญแล้ว

ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญานั้น แม้ว่าจะได้มีการฝึกฝนอบรมต่อเนื่องเพียงใด มนุษย์ก็เรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังพระคาถาใน วิสุทฺธิมคฺค มหาฏีกาว่า

“เหล่าสัตว์มีธุลีในดวงตาน้อยก็มี มีธุลีในดวงตามากก็มี มีอินทรีย์กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มี มีอาการดีก็มี มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ยากก็มี ตระหนักถึงภัยในปรโลกก็มี” (วิ.มหา ๔/๘/๙-๑๐)

หลักที่สี่

พระพุทธศาสนาอธิบายหลักการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นในวิถีชีวิตทั้งชีวิต มีลักษณะเป็นองค์รวมของรูป (กายภาพ : กาย - วาจา) กับนาม (จิตภาวะ) ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องตามพัฒนาการของชีวิต

การอธิบายหลักการเรียนรู้ข้อนี้ต้องนำองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์มาแสดง คือ เบญจขันธ์ หรือขันธ์ ๕ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เขียนไว้ว่า "...การศึกษา คือ **การพัฒนาขันธ์ ๕** เพื่อว่า โลภะ โทสะ โมหะ (อกุศลมูล) จะได้ลดน้อยถอยไป หรือหมดไปในที่สุดและได้บรรลุชีวิตที่ดี..." (สาโรช บัวศรี ๒๕๒๖ : ๑๒)

การพัฒนาขันธ์ ๕ (รูป-body, เวทนา-feeling, สัญญา-perception, สังขาร-mental formation or thinking, วิญญาณ-knowledge) จึงต้องดำเนินไปตลอดชีวิต เป็นหลักและเป็นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

หลักที่ห้า การเรียนรู้ของมนุษย์ มีแกนหลัก ๓ แกน คือ

๑. การฝึกฝนตนเองเรื่องศีล (self-training in morality)

๒. การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (self-training in mentality or concentration)

๓. การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (self-training in wisdom)

หลักการเรียนรู้ข้างต้นมีลักษณะเป็นหลักและแนวปฏิบัติที่บูรณาการของการพัฒนามนุษย์ในพระไตรปิฎก เรียกว่า **ไตรสิกขา**

หลักที่หก การพัฒนาปัญญา

จุดหมายสำคัญของการเรียนรู้ คือ ปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตมยปัญญา) การฝึกฝนค้นคิด (จินตามยปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามยปัญญา)

สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๔๙) ได้สรุปหลักและกระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์ว่ามีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๑. กระบวนการพัฒนาปัญญามีความสมบูรณ์โดยตลอดทั้งจุดหมายและระดับ ได้แก่ โลกียปัญญาและโลกุตรปัญญา

มีขั้นตอนเริ่มต้น คือ สัญญาและศรัทธา มีวิธีดำเนินการที่เน้นการทดลองฝึกปฏิบัติและพิสูจน์ความจริงของสาระความรู้ด้วยตนเอง

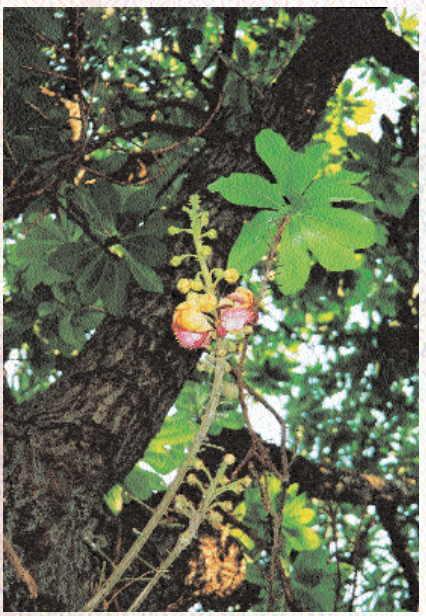
๒. กระบวนการพัฒนาปัญญา มีลักษณะบูรณาการ คือ ฉายภาพรวมของบัณฑิตและอธิบายให้เห็นความผสมกลมกลืนขององค์ประกอบปัจจัยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดปัญญา เช่น ทาน-ศีล -ภาวนา, ศรัทธา-โยนิโสมนสิการ, การเว้นชั่ว-ทำดี-จิตบริสุทธิ์, ปริยัติ-ปฏิบัติ-ปฏิเวธ

๓. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะพัฒนาการที่ก้าวเวียน (spiral growth) มิใช่การพัฒนาแบบขั้นบันไดตรงๆ เพราะความเจริญงอกงามทางปัญญามีลักษณะที่สัมผัสสัมพันธ์กันตั้งแต่จุดเริ่ม จุดก้าวและจุดผ่านขึ้นไป พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักวางระบบความคิดและระดับความรู้ที่ละเอียดลึกซึ้งที่สุด

๔. กระบวนการพัฒนาปัญญามีลักษณะที่หยั่งรากลึกลงด้วย มิใช่พุ่งขึ้นอย่างเดียว ต้นไม้นั้นยิ่งเติบโตสูงขึ้นเท่าใดก็ต้องหยั่งรากลึกลงอย่างแข็งแรงด้วยเท่านั้น การบรรลุความรู้แจ้ง คือ **ญาณ** จึงหมายถึง **การหยั่งรู้** ทั้งความรู้ภายในตนและความรู้ความจริงใจในสิ่งแวดล้อมภายนอก การบรรยายธรรมของพระพุทธองค์จึงเป็นการแสดงธรรมที่ลาด ลุ่ม ลึก ลงตามลำดับ ประดุจหาดทรายที่ลาดลงสู่มหาสมุทรฉะนั้น

๕. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนาเน้นการเริ่มต้นด้วยศรัทธา (การสร้างแรงจูงใจ เชื่อมั่น) และการฝึกฝนตนเอง แต่เมื่อเกิดสมาธิและปัญญาแล้วต้องละศรัทธา ที่เป็นสิ่งเร้านั้นเสียเหลือไว้แต่ปัญญา องค์ความรู้ทุกอย่างที่มนุษย์ได้เรียนรู้ต้องมีสติกำกับและมีแนวทางปฏิบัติที่ชอบธรรม คือ มรรคมีองค์แปดเสมอ คำว่าสติปัญญาในพุทธธรรมจึงมีความแตกต่างกับสติปัญญา (intelligence) ในความหมายทั่วไป

๖. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามนัยของพระพุทธศาสนามิได้หมายเพียงให้เกิดปัญญาเท่านั้น แต่อุดมการณ์สูงสุด คือ การใช้ปัญญาปฏิบัติให้มีชีวิตที่ดี มีอิสรภาพอันสมบูรณ์ คือ อิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและอิสรภาพภายในจิตใจของตนเอง

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการและกระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกอบรมตนให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์อย่างยั่งยืนด้วยการเน้นภาวนา คือ ฝึกปฏิบัติจนเห็นผลของการปฏิบัติ การประเมินตนเอง การแสวงหากัลยาณมิตร เพื่อเรียนรู้จากกลุ่ม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ คุณค่าของการศึกษาตามแนวพหูสูต ได้ทำให้ผู้เรียนใฝ่รู้ รู้จำ รู้คิด รู้จักใช้ และรู้แจ้งแทงตลอด

พระไตรปิฎกจึงเป็นปัญญานิธิ ที่นักการศึกษาควรใส่ใจ สืบค้นองค์ความรู้เพื่อนำมาวิเคราะห์และสร้างมิติทางการศึกษาที่สอดคล้องกับคุณธรรมและวิถีวัฒนธรรมในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๙). **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (๒๕๓๗). **พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑**. สหธรรมิก.

_____. (๒๕๓๕). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

สาโรช บัวศรี. (๒๕๒๖). **ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๔๙). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม

*ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต**

หลักบูรณาการทางการศึกษามีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางจิตวิทยา ปรัชญา และสังคมวิทยา เน้นการเชื่อมโยงสัมพันธ์องค์ประกอบต่างๆ ของระบบและกระบวนการทางการศึกษา ด้วยวิธีการผสมกลมกลืนกันเกิดเป็นองค์รวมลักษณะใหม่ที่สมบูรณ์และสมดุล

ตามนัยแห่งพุทธธรรม หากพิจารณาหลักและวิธีการเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถวิเคราะห์ได้ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมอย่างบูรณาการชัดเจน คือ บูรณาการทั้งเนื้อหาสาระ บูรณาการกระบวนการเผยแผ่และการฝึกปฏิบัติ บูรณาการการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์โดยเชื่อมโยงกับบริบทที่แตกต่างหลากหลาย และบูรณาการผลลัพธ์ - จุดหมายปลายทางที่ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมจะได้รับ

---

* ราชบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กิตติเมธีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประธานกรรมการจัดทำพจนานุกรมศึกษาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน อดีตอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหมายของบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม

คำว่า ปุณณ, บุรณะ, บูรณะ แปลว่าทำให้เต็ม บูรณาการจึงแปลตามศัพท์ว่า การทำให้เต็มหรือสภาวะความเป็นอยู่ที่เต็ม - สมบูรณ์

พระพุทธศาสนา มีมุมมองสรรพสิ่งในหลายมิติ หลักพุทธธรรมมีลักษณะบูรณาการ ๒ ทาง คือ สามารถเชื่อมโยงส่วนย่อยไปสู่องค์รวมสภาวะใหม่และสามารถจำแนกองค์รวมไปสู่ส่วนย่อยที่แตกต่างหลากหลายสมบูรณ์ในตัวเอง มีองค์ประกอบร่วมที่เป็นแกนและองค์ประกอบย่อยที่แตกต่างไปตามหน้าที่คุณประโยชน์ของสิ่งนั้น อย่างไรก็ตามทุกองค์ประกอบมีพลังความเคลื่อนไหว และผสมกลมกลืนกันได้สัดส่วน เกิดความสมดุลนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เจริญไพบูลย์

ตัวอย่างเช่น รถและเรือน มีส่วนประกอบมากมายที่แต่ละสิ่ง มีชื่อ ลักษณะ การใช้ประโยชน์ และทำงานในส่วนของมันเอง เมื่อต่อตัวถัง ล้อ เครื่องยนต์ พวงมาลัย ฯลฯ เข้าอย่างถูกต้องก็รวมกันเป็นรถ ซึ่งมีลักษณะการใช้งานใหม่ รูปลักษณ์ใหม่ ใช้ประโยชน์ได้จริง เช่นกันกับการฝังเสา วางตง รอด ขึ้นโครงหลังคา มุงกระเบื้อง ตีฝา ปูพื้น ใส่วงกบ ประตู หน้าต่างฯลฯ ด้วยวิธีการที่ถูกต้องเป็นขั้นตอนได้สัดส่วนสมดุลกัน เกิดเป็นสิ่งก่อสร้างใหม่ที่เรียกว่า **เรือน**

สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๔๔ : ๑๓ - ๑๔) ได้สรุปความหมายของบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรม ที่เน้นระบบกระบวนการของชีวิตและโลก ดังนี้

๑. บูรณาการ หมายถึง องค์รวมขององค์ประกอบย่อย ที่สัมพันธ์ผสมกลมกลืนกันอย่างได้สัดส่วน สมดุล นำไปสู่การพัฒนา**คุณสมบัติใหม่** และบรรลุประโยชน์สูงสุด

๒. บูรณาการมี ๓ นัย คือ ความเต็ม (fullness) องค์รวม (wholeness) และความสัมพันธ์สมบูรณ์ (integration)

๓. บูรณาการ แสดงถึงความเต็ม ๓ ประการ คือ

ความเต็ม ตามที่ควรจะเป็น (form)

ความเต็ม ตามที่ควรจะทำ (function)

ความเต็ม ที่ทรงคุณค่าทั้งในองค์รวมและองค์ประกอบ (beneficial, meaningful, valuable)

๔. บูรณาการ คือ ความเต็มที่ได้อธิบายหลัก ระบบ กระบวนการครบถ้วน

๕. บูรณาการ คือ ความเต็มที่เป็นสภาวะใหม่อันเกิดจากการผสมกลมกลืนทุกองค์ประกอบตรงกับจุดหมาย (new output relevant to objective)

๖. บูรณาการ คือ ความเต็มที่มีสัดส่วนทุกองค์ประกอบพอเหมาะ พอดี ครบถ้วน (balance)

๗. บูรณาการ คือ ความเต็มที่ทุกองค์ประกอบเพิ่มผล เพิ่มค่า เพิ่มประโยชน์

๘. บูรณาการ คือ ความเต็มที่องค์ประกอบย่อย เชื่อมโยง สัมพันธ์ เกื้อกูล อิงอาศัยซึ่งกันและกัน (inter-related, blending, harmonizing, relevancy)

๙. บูรณาการ คือ ความเต็มที่องค์ประกอบย่อยมีพลวัต พัฒนา เคลื่อนไหว หล่อหลอม เปลี่ยนแปลง

ตัวอย่าง สารธรรมที่บูรณาการ เช่น อริยสัจ ๔ ในอริยสัจส่วนหนึ่ง คือ มรรคมีองค์แปดซึ่งรวมแล้ว คือมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ในมรรคมีองค์แปดนี้ สามารถแสดงหลักกระบวนการพัฒนามนุษย์ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งรวมเรียกว่า ไตรสิกขา

หากวิเคราะห์ต่อไป จะพบว่าองค์รวมที่สมบูรณ์หลักหนึ่งสามารถจำแนกต่อไปได้ และในท้ายที่สุดก็สามารถสรุปรวมลงที่จตุราริยสัจ คือ อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

หลักบูรณาการทางการศึกษา

เมื่อนำหลักบูรณาการตามนัยแห่งพุทธธรรมมาเชื่อมโยงกับสาระกระบวนการและจุดหมายปลายทางของการศึกษา จึงต้องคำนึงถึงชีวิตที่สมบูรณ์ เพราะการศึกษาคือการพัฒนาชีวิต ตลอดชีวิต

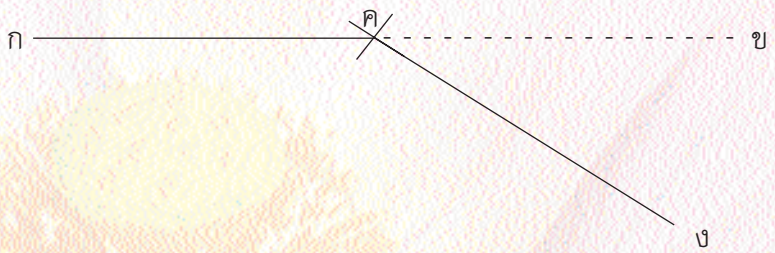
ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อธิบายว่า การมีความสมดุล หรือการมีความสมบูรณ์เป็นสิ่งจำเป็นและพึงประสงค์ยิ่งในชีวิตมนุษย์ทุกคน นักปรัชญาการศึกษาไทยท่านนี้ ได้อธิบายความหมายของบูรณาการบนฐานความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างพุทธธรรมกับชีวิต

"---คำว่าสมดุล (equilibrium) นี้ใช้กันมากในวิชาวิทยาศาสตร์แต่ในวิชาการศึกษาใช้คำว่า บูรณาการ (integration) ทั้งสองคำนี้มีความหมายทำนองเดียวกัน---" (สาโรช บัวศรี ๒๕๒๑ : ๕)

"---ชีวิตของบุคคลที่แก้ปัญหาได้ย่อมมีความสมดุลและสมบูรณ์เปรียบได้กับเส้นตรง

ชีวิตของบุคคลที่แก้ไขปัญหาไม่ได้ ขาดแคลน กังวล มีทุกข์ เรียกว่า ชีวิตไม่มีความสมดุลเกิดเส้นตกลงมาเป็นมุม ภายในมุม คือ ปัญหาต่างๆ ของชีวิต

สิ่งที่จะช่วยเราได้ในการยกเส้นที่ตกลงมาให้กลับเป็นเส้นตรงตามเดิม หรือที่เรียกว่า บูรณาการนั้น คือ การศึกษา ดังนั้นในระดับของผู้ครองเรือนหรือฆราวาสทั้งปวง **ความมุ่งหมายอันสูงสุดของการศึกษา คือ บูรณาการ**---"(สาโรช บัวศรี ๒๕๒๑ : ๔-๕)

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตที่สมบูรณ์นั้น ต้องมีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์สามารถนำไปพัฒนาชีวิตได้จริง มีเนื้อหา กระบวนการ วิธีการและผลที่เกิด คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี

หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน มีสัดส่วนพอเหมาะ ผสมกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลกัน สนองวัตถุประสงค์ ตรวจสอบประเมินได้ตามที่เป็นจริง

แนวคิดสำคัญของบูรณาการทางการศึกษาที่นักการศึกษาควรตระหนัก คือ

๑. บูรณาการเป็นสภาวะและเทคนิควิธีไม่ใช่รูปแบบ

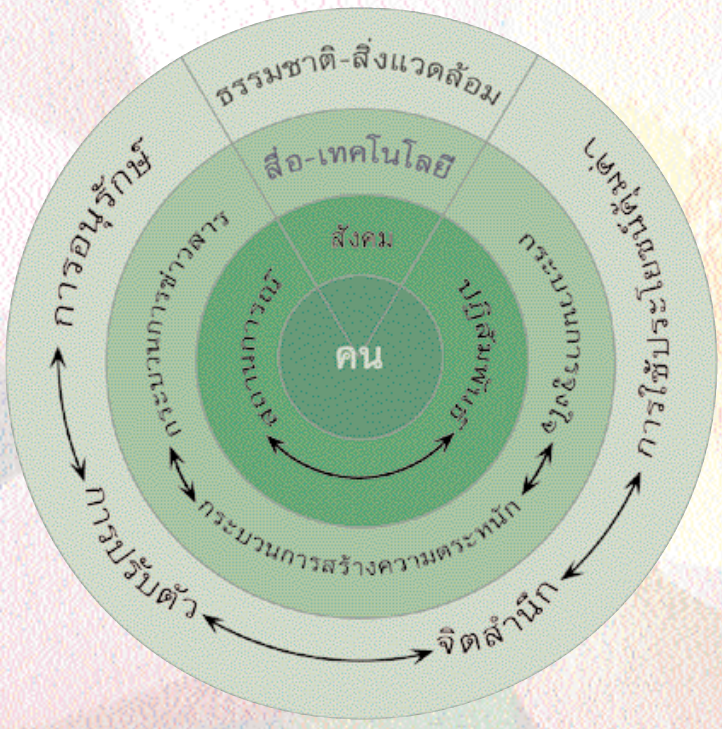
๒. บูรณาการเกิดขึ้นได้โดยการปฏิบัติและเห็นผลการปฏิบัติ

๓. บูรณาการมิใช่เป็นเพียงการเชื่อมโยง แต่เป็นการผสมกลมกลืนกันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน เกิดวิธีการใหม่ ที่นำไปใช้อย่างได้ผล บูรณาการจึงมุ่งผลการปฏิบัติมากกว่ารูปแบบ

๔. บูรณาการเป็นกระบวนการเต็มรูป มีหลักการ องค์ประกอบภาพรวม จุดเริ่มต้น วิธีการ ผลที่เกิด เป็นองค์ของบูรณาการ

พุทธธรรมมององค์รวมของชีวิตอย่างบูรณาการ ใช้ชีวิตเป็นโจทย์ เป็นศูนย์กลางนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ **อิสรภาพ** พ้นจากความทุกข์ด้วย สัมมาทิฏฐิ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบด้วยตนเอง

กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่บูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

สาโรช บัวศรี. (๒๕๒๑). **บูรณาการ หนังสือความรู้สำหรับครู.** กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (๒๕๒๖). **ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ ๑ ปรัชญาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๔๔). **หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม.** นนทบุรี : โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

หลักสูตรสถานศึกษา

*รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่**

การกระจายอำนาจทางการศึกษาให้สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาภารกิจ ร่วมตัดสินใจ จัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่พึงประสงค์ เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๒๗ ระบุว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และในวรรคที่สองของมาตรานี้ระบุว่า ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (Ed.D.) ทางด้านการฝึกหัดครู จาก University of Georgia และ Post Doctoral Research สาขาหลักสูตรและการสอน จาก Indiana University อดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่มีหุ้นส่วนการทำงานร่วมกันของบุคคลภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชน ที่มีการวางแผนและออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกด้านของสถานศึกษา การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน จึงเป็นเป้าหมายของคุณภาพการศึกษาอันเป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิสังคม คือ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นมวลประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

คุณลักษณะอันพึงประสงค์จะเป็นหลักยึดในการออกแบบหลักสูตร คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง การแสดงลักษณะเฉพาะที่เด่นของผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร เป็นลักษณะที่จะต้องบ่มเพาะผู้เรียน เช่น การคิด การใฝ่รู้ การตรงต่อเวลา ความมีวินัย จิตสาธารณะ โดยเฉพาะคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริต ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า

“ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง เด็กๆ จึงต้องฝึกฝน อบรมให้เกิดมีขึ้นในตนเอง เพื่อจักได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีมีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาดที่เจริญมั่นคง”

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้ จะถูกบ่มเพาะและหลอมรวมเป็นบุคลิกภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคลผ่านกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

ลักษณะของหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ ๒) พันธกิจ ๓) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๔) จุดหมาย ๕) โครงสร้าง ๖) คำอธิบายรายวิชา ๗) หน่วยการเรียนรู้ ๘) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๙) ระเบียบการวัดและประเมินผล ๑๐) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา เอกสารส่วนนี้เรียกว่าหลักสูตรฉบับโรงเรียน (curriculum) ซึ่งเป็นสิ่งที่สถานศึกษาคาดหวังเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา ส่วนที่จะทำให้คุณภาพ

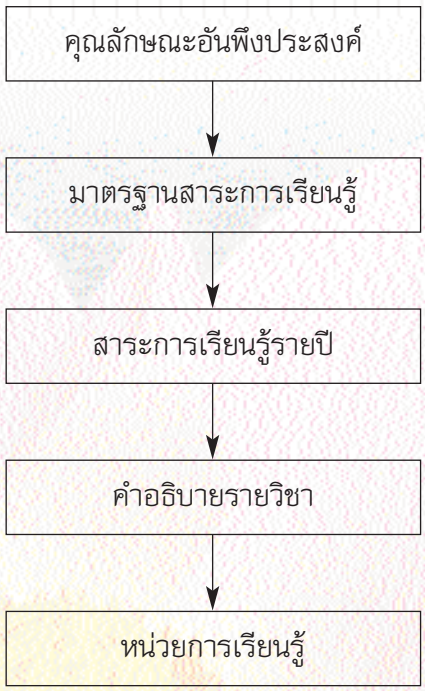
การศึกษาเป็นไปตามที่สถานศึกษาคาดหวังคือหลักสูตรฉบับครูผู้สอนหรือการเรียนการสอน (instruction) ซึ่งประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ ๒) พันธกิจ ๓) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๔) จุดหมาย ๕) โครงสร้าง ๖) คำอธิบายรายวิชา (เฉพาะที่ผู้สอนรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้) ๗) หน่วยการเรียนรู้ (ที่สมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปสอนจริงรวมทั้งเครื่องมือการวัดและประเมินผลแต่ละหน่วย) ๘) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา

หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ที่ครบวงจรในเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการจำแนกสาระการเรียนรู้ออกเป็นเรื่อง การออกแบบ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่กำหนด และตรงกับความต้องการ ความสนใจหรือปัญหาที่ผู้เรียนต้องการทราบ โดยผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยบูรณาการการคิดกับกระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้น ขณะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้สอนกระตุ้นความสนใจ การสำรวจ ตรวจสอบ การอธิบาย การขยายความรู้และการประเมินเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างผู้เรียนกับหลักสูตร และผู้เรียนได้ทราบขอบเขตของสาระที่จะเรียนล่วงหน้า และเตรียมตัววางแผนหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๑) สาระ ระดับชั้น ภาคเรียนที่ หน่วยเรื่อง เวลา ๒) ผลการเรียนรู้ ๓) ความคิดรวบยอดหลัก ๔) หัวข้อของสาระ ๕) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ ๖) จุดประสงค์การเรียนรู้ ๗) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ๘) สื่อการเรียนรู้ ๙) การประเมินผลประกอบด้วยวิธีการและเครื่องมือวัด ๑๐) บันทึกหลังการสอน ประโยชน์ของการบันทึกหลังการสอน จะทำให้ผู้สอนมีสารสนเทศนำไปพัฒนาผู้เรียนหรือปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และการทำวิจัยในชั้นเรียน ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการทำงานของผู้สอน

ความเชื่อมโยง (alignment) คุณลักษณะอันพึงประสงค์กับมาตรฐานสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น สาระการเรียนรู้รายปี คำอธิบายรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ จะสะท้อนให้เห็นการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจากจุดเน้นของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๒๗ ที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งสถานศึกษาตั้งอยู่ในท้องถิ่น ความงดงาม

ของหลักสูตรที่มีความหลากหลายตามสภาพและบริบทของท้องถิ่นที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้จากหลักสูตรแกนกลางดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ การเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง กับหลักสูตรสถานศึกษา

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการประเมินและปรับปรุงให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาของแต่ละสถานศึกษา มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษามีเหตุผลที่สำคัญดังนี้

๑. เพื่อรักษาและปรับปรุงคุณภาพทางวิชาการ

๒. เพื่อวางแผนปรับปรุงหรือจัดทำหลักสูตรใหม่

๓. เพื่อจัดหาและจัดสรรงบประมาณ

๔. เพื่อยืนยันต่อประชาชนและองค์กรภายนอกว่า สถานศึกษามีการควบคุมดูแลและติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างใกล้ชิด

กระบวนการประเมินหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ สถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการประเมินหลักสูตรในทุกมิติหรือประเมินอย่างครบวงจร ซึ่งมีมิติของการประเมิน ดังนี้

๑. ประเมินกระบวนการการพัฒนาหลักสูตร เช่น
   - ความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
   - ความครบถ้วนตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้
   - การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ

๒. ประเมินเนื้อหาสาระของหลักสูตร เช่น
   - ความเหมาะสมกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย
   - ความทันสมัยเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อผู้เรียน
   - ความสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

๓. ประเมินกระบวนการใช้หลักสูตร เช่น
   - ระบบการบริหารหลักสูตร
   - บริการสนับสนุนทางด้านวิชาการแก่ผู้สอน
   - ระบบการจัดการเรียนรู้
   - ระบบการบริหารงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔. การประเมินคุณภาพผู้เรียน เช่น
   - คุณภาพตามที่สถานศึกษากำหนดไว้
   - คุณภาพตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
   - คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา ถือว่าเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบของสถานศึกษาทุกแห่งที่จะต้องดำเนินการให้เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพ มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรในแต่ละสถานศึกษา ซึ่งผลการประเมินหลักสูตรจะทำให้สถานศึกษามีข้อมูลและสารสนเทศประกอบการตัดสินใจทั้งผู้บริหารสถานศึกษา และผู้สอน ตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษา ที่จะดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สรุป

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนตัวผู้เรียน ส่วนการใช้หลักสูตรสถานศึกษาก็จะต้องมีระบบการควบคุมคุณภาพ ในด้านการจัดการเรียนรู้และกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน ให้เป็นไปตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนดไว้ สุดท้ายคือการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบครบวงจรและนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. (๒๕๔๔). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสพ.).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.

Armstrong, David G. (2003). **Curriculum Today.** Upper Saddle River, New York : Merrill Prentice.

Ec, Jessic, Agnes Chang and Oon - Seng Tan. (2004). **Thinking about Thinking What Educators Need to Know.** Singapore : McGraw-Hill.

Moc, Gilchrist, Kate Myess and Jane Reed. (2004). **The Intelligent School.** London : SAGE Publication.

แหล่งการเรียนรู้

*ศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี**

แหล่งการเรียนรู้จำนวนมากเกิดขึ้นและดำเนินอยู่ควบคู่กับการดำเนินชีวิตของประชาชนมาเป็นเวลายาวนาน ในสมัยเมื่อเรายังไม่มีโรงเรียน ไม่มีสถาบันการศึกษา ประชาชนในสังคมต่างๆ จะเรียนรู้จากครอบครัว จากสภาพแวดล้อม จากวิถีการดำเนินชีวิต จากการประกอบอาชีพของครอบครัวและของคนในชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้และประสบการณ์และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามอัตภาพ ต่อเมื่อเราได้นำระบบการศึกษาแบบใหม่เข้ามา แหล่งการเรียนรู้จึงถูกขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้นและมีการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ขึ้นอีกมากมาย

คำว่าแหล่งการเรียนรู้ได้รับการกล่าวขานมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ ในพระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ได้ยึดหลักในการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

---

* Ph.D. (Non-Formal Ed.) มหาวิทยาลัยโมนาช ออสเตรเลีย เคยเป็นผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ปัจจุบันประจำแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มสธ.

ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

เมื่อพิจารณาคำว่า แหล่งการเรียนรู้ จะพบว่าประกอบด้วยคำสำคัญอยู่ ๒ คำ คือคำว่า แหล่ง และคำว่า การเรียนรู้ ถ้าจะให้ความหมายตามคำศัพท์ คำว่าแหล่ง หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่ง ที่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๕) ส่วนคำว่า การเรียนรู้ ซึ่งสรุปจากความหมายของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศได้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนหรือในตัวของบุคคลเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และความคิดอันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ได้รับประสบการณ์

เพราะฉะนั้นเมื่อศึกษาคำว่าแหล่งการเรียนรู้ทั้งในเชิงความหมายตามพจนานุกรม และความหมายในเชิงปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงแล้วอาจสรุปในภาพรวมได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ บริเวณ บุคคล กลุ่มบุคคล กิจกรรม ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้ ให้เกิดประสบการณ์แก่ประชาชนได้ ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้อาจจะเป็น ศาสนสถาน โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ สวนสมุนไพร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ พิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี ศูนย์การศึกษาในชุมชน ห้องสมุด สถานประกอบการ หน่วยงานต่างๆ สวนสาธารณะ อุทยาน ฯลฯ

แนวคิดและประเภทของแหล่งการเรียนรู้

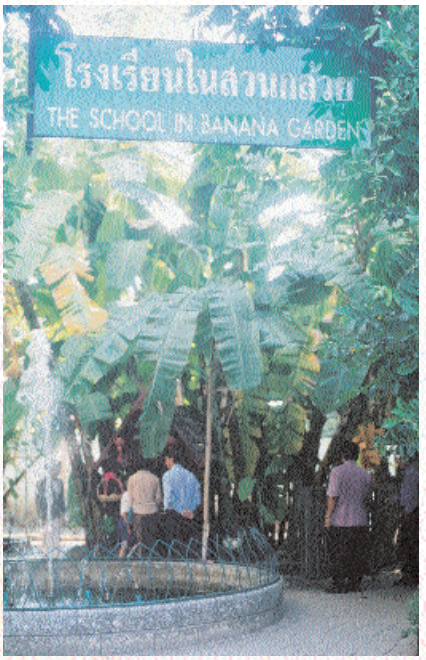
จากการศึกษาข้อคิดข้อเขียนจากนักการศึกษาต่างๆ และหน่วยงาน พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน แต่การแบ่งประเภทนั้นอาจจะมีการกล่าวถึงไว้น้อย อย่างไรก็ตามผู้เขียนจะขอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องแหล่งการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ ดังนี้

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒ : ๑๔) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ โดยเฉพาะในมาตรา ๒๕ ได้ยกตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

“มาตรา ๒๕ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ

สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ”

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (๒๕๓๘) ได้กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ ในลักษณะของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากครอบครัว จากสื่อ จากแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชน เรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยได้แบ่งแหล่งที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยออกเป็น ๖ ประเภทหลักคือ

๑. ห้องสมุดต่างๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดของหน่วยงานเอกชน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด

๒. เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนชุมชน สถานีอนามัย ตำบล สำนักเกษตรตำบล สำนักวิชาต่างๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น อุทยานมัจฉา สวนสมุนไพร เป็นต้น

๓. สื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร โปสเตอร์ เป็นต้น

๔. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและองค์ความรู้ของชุมชน

๕. สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด

๖. ครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้ความรู้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ฯลฯ จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

และสรุปว่าบุคคลจะเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ตลอดเวลาโดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้จากสังคมใกล้ตัวไปสู่สังคมภายนอก นับตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันสื่อมวลชน แหล่งชุมชน แหล่งนันทนาการ สถาบันการศึกษา หน่วยงานบริการของรัฐ องค์กรเอกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

พุทธทาสภิกขุ (จากสุมน อมรวิวัฒน์ ๒๕๔๔ : ๖) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตการเรียนรู้จากธรรมะในลักษณะของโรงเรียนของธรรมชาติว่า

“.....โรงเรียนนี้มีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง ตำหู ตำตา ของท่านทั้งหลาย แต่ท่านก็ไม่รู้จัก แล้วมันก็น่าหัวอย่างยิ่ง น่าหัวเหลือประมาณที่ว่าโรงเรียนชนิดนี้มันมีอยู่ทั่วๆ ไป

ทุกหนทุกแห่ง ตำหู ตำตา ท่านทั้งหลายจนไม่รู้จะตำอย่างไรแล้ว แต่ท่านก็ยังไม่ได้เข้าโรงเรียนเพราะว่า ไม่รู้จักโรงเรียนนี้คือโรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก โรงเรียนของพระธรรม โรงเรียนของพระพุทธศาสนา โรงเรียนของธรรมชาติ เรียนได้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน แล้วก็เรียนรู้ลึก ชนิดที่โรงเรียนตามธรรมดาสามัญนี้ไม่ได้สอน ไม่รู้แล้วไม่ได้เรียน

ขอให้เราได้เข้าโรงเรียนดังกล่าวนี้เถิด เป็นโรงเรียนของพระธรรม เป็นโรงเรียนของพระพุทธเจ้าพระองค์จริง เป็นโรงเรียนของธรรมชาติ ถ้ากล่าวกันอย่างธรรมดาสามัญมันเป็นโรงเรียนของธรรมชาติ จัดโดยธรรมชาติไม่เก็บค่าเล่าเรียน"

นั่นก็คือท่านกล่าวว่าธรรมชาติหรือโลกของเราเป็นโรงเรียนโดยเรียนตามแนวทางคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๔๓ อ้างในสุมน อมรวิวัฒน์ ๒๕๔๔ : ๓ - ๔) ได้เน้นการเรียนรู้จากคนในชุมชนโดยกล่าวว่า

"ในชุมชนมีผู้รู้ด้านต่างๆ มากมาย มากกว่าครูที่สอนท่องหนังสือมากนัก เช่น ผู้รู้ ทางเกษตรกรรม ทางช่าง มีศิลปิน ผู้รู้ทางศาสนา หมอพื้นบ้าน นักธุรกิจรายย่อย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ....."

ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๔๓) จากบทความชื่อ "กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน" ได้อธิบายถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนพร้อมทั้งยกตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ซึ่งท่านได้ข้อมูลมาจากการศึกษาของ ดร. กาญจนา เอกะวิภาต (๒๕๔๑) สรุปได้ว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจัดแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัดและในชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ฯลฯ

๒. สถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้วในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ตลาด ร้านขายของชำ ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้าน

๓. ประเพณี พิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีต่างๆ พิธีกรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมาของแต่ละชุมชน

๔. ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่า ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ชาวบ้านมาหาอาหาร เก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา

ในการแบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้น ผู้เขียนแบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น ๗ ประเภท ดังต่อไปนี้คือ

๑. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ สัตว์ ฯลฯ

๒. แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เช่น อาชีพของคนในชุมชน ตลาด ร้านขายของชำ สถานที่พบปะของคนในชุมชน ศาลากลางบ้าน กิจกรรมเวทีชาวบ้าน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ทำให้ประชาชนได้มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การติดต่อระหว่างบุคคล การแสดงความคิดเห็น การประกอบอาชีพ การแปรรูปผลผลิต การซื้อการขายผลผลิต เป็นต้น

๓. แหล่งการเรียนรู้ประเภทศาสนาประเพณี ได้แก่ ศาสนสถาน ประเพณีทางศาสนา วัฒนธรรมการประกอบพิธีกรรมต่างๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้จะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี การประกอบกิจกรรมทางศาสนา การอบรมบ่มนิสัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

๔. แหล่งการเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นอาจจะมีภูมิปัญญาในหลายด้าน เช่น ด้านการเกษตร ด้านช่างฝีมือ ด้านดนตรีไทย ด้านอาหาร ขนม ด้านแพทย์แผนโบราณ ด้านสมุนไพร ด้านศิลปิน เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้มีประโยชน์อย่างมากเช่นกัน จะช่วยให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลังได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

๕. แหล่งการเรียนรู้ประเภทหน่วยงาน หรือองค์กรของรัฐ และของเอกชน ได้แก่ หน่วยงานสาขาของหน่วยงานต่างๆ ที่อาจมีที่ทำงานหรือมีเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงาน

ในระดับชุมชน เช่น เกษตรตำบล พัฒนาชุมชน ปศุสัตว์ ครูอาสาการศึกษานอกโรงเรียน เจ้าหน้าที่และหน่วยงานเหล่านี้สามารถเป็นแหล่งความรู้ในด้านต่างๆ ตามที่หน่วยงานถนัดให้แก่ประชาชนในชุมชนได้

๖. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อต่างๆ ที่ประชาชนในชุมชนได้อ่านได้รับชมรับฟัง เช่น หนังสือต่างๆ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ สื่อพื้นบ้าน

๗. แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้โดยตรง แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ในปัจจุบันนับวันจะมีมากยิ่งขึ้นด้วยรัฐบาลมุ่งหวังให้แต่ละชุมชน มีแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสามารถรับความรู้ รับการศึกษาได้ตลอดเวลา แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ ได้แก่ โรงเรียนหรือสถานศึกษาประเภทต่างๆ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน) ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์กีฬาและนันทนาการ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์หรือกลุ่มฝึกอาชีพ ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้มุ่งให้บริการความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง จึงค่อนข้างจะมีการเตรียมการและการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมความรู้

ในบรรดาแหล่งการเรียนรู้ทั้ง ๗ ประเภทนี้ อาจจะจัดกลุ่มได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นหรือจัดสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเรียนรู้โดยตรง แหล่งการเรียนรู้กลุ่มนี้ก็คือแหล่งการเรียนรู้ประเภทที่ ๗

กลุ่มที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้ที่มิได้สร้างขึ้นหรือพัฒนาเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเรียนรู้โดยตรง อาจจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว เพื่อการประกอบอาชีพ เพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่อช่วยในการดำรงชีวิตของประชาชน เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันแหล่งเหล่านี้ก็สามารถเรียนรู้ในกลุ่มนี้ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทที่ ๑ ถึง ๖

แหล่งการเรียนรู้กับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

เนื่องจากการศึกษาหรือการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อบุคคลทุกช่วงอายุ ยิ่งในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังเช่นปัจจุบันนี้ความจำเป็นของการเรียนรู้จะยิ่งดูชัดเจนขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายและมี

ความซับซ้อนรวมทั้งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพของบุคคล ความรู้และประสบการณ์ ที่ได้รับมาจากวัยเรียนนั้นไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้ในการเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ชั่วชีวิต ดังนั้นบุคคลจึงต้องแสวงหาความรู้และประสบการณ์อยู่เสมอ ซึ่งวิธีการหรือรูปแบบของการเรียนรู้ของบุคคลที่พ้นจากวัยเรียนมาแล้ว ย่อมจะแตกต่างจากการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนซึ่งเป็นการเรียนแบบชั้นเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่การที่จะช่วยให้บุคคลที่พ้นจากวัยเรียนไปแล้วได้เรียนรู้นั้นต้องเป็นรูปแบบเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นทั้งในเรื่องเวลา สถานที่ และวิธีเรียนรู้ อีกทั้งยังต้องสอดคล้องกับความต้องการและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (๒๕๓๘). **ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กาญจนา เอกะวิภาค. (๒๕๔๑). “แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย”. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (อัดสำเนา).

ขนิษฐา ศรีรัตน์. (๒๕๓๘). “แหล่งความรู้และกระบวนการจัดการแหล่งความรู้ในชุมชน” **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** ภาควิชาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์ และคณะ. (๒๕๓๙). “โครงการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา.” สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (อัดสำเนา).

ประเวศ วะสี. (๒๕๔๓). “ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อแก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน” **สานปฏิรูปสื่อเพื่อการปฏิรูปการศึกษา.** ๓, ๓๓ (ธันวาคม) : ๖๐-๖๑.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. (๒๕๒๕). กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.

พุทธทาสภิกขุ. (๒๕๔๓). **โรงเรียนที่ท่านยังไม่รู้จัก** : ธรรมเทศนาแสดง ณ สวนโมกข์พลาราม อ.ไชยา ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๓. นนทบุรี : ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๒). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค.

สุมน อมรวิวัฒน์. (๒๕๔๔). **กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.

สุมาลี สังข์ศรี. (๒๕๔๓). **การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

Department of Housing and Urban Development, Neighbourhood Networks. **Lesson Learned in Starting and Running a Neighbourhood Networks Center.** (Internet : http://www.hud.gov/nnw/resources for centers/nnwguide 009.pdf) 1999.

Galbraith, M.W. (ed.) “Lifelong Education and Community” in Galbraith, M.W. (ed.) (1992) **Education in The Rural American Community : A Lifelong Process.** Florida : Krieger Publishing Company.

Owens, Thomas R. and Wong, Changhua. **Community-Based Learning : A Foundation for Meaningful Educational Reform** (Internet : http/www.newrel.org/scpd/sirs) 1999.

Thompson, Anne. (ed.) **House of Risk or Opportunity? The State of School-Age Care in Arizona.** (Internet : http://www.azchildren.org.) 2001.

องค์การแห่งการเรียนรู้

*รองศาสตราจารย์ ดร.สนานจิตร สุคนธทรัพย์**

ทุกองค์การที่อยู่รอดและเจริญเติบโตได้ต้องมีการเรียนรู้ในระดับหนึ่ง อาจเป็นการเรียนรู้จากการเผชิญปัญหา กรณีความล้มเหลว ความสำเร็จทั้งในองค์การของตนและองค์การภายนอก เพียงแต่การเรียนรู้อาจเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีกระบวนการอย่างเป็นระบบหรือโดยจงใจ องค์การที่ล้มเหลวก็มีการเรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้เมื่อหมดโอกาสที่จะแก้ไข อย่างไรก็ดี การเรียนรู้แบบดั้งเดิมไม่เพียงพอต่อการดำรงอยู่ในโลกปัจจุบันและอนาคต ทุกองค์การจึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้โดยผ่านวิธีการบริหารจัดการที่มีรูปแบบชัดเจนและตอบสนองความจำเป็นได้มากกว่าในอดีต

คำว่าองค์การแห่งการเรียนรู้มาจากคำว่า Learning Organization คำว่า organization มีผู้ใช้คำไทย ๒ คำคือ องค์การ และ องค์กร ในที่นี้ จะใช้คำว่า องค์การ

---

* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) ทางการบริหารการศึกษา จาก State University of New York เคยเป็นประธานกรรมการบริหารหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ ตำแหน่งรองศาสตราจารย์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ แนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้เริ่มและทวีความสำคัญ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของบริบทภายนอกที่รวดเร็ว ต่อเนื่องและยากจะคาดคะเนได้ถูกต้องครบถ้วน สภาพดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ทั้งในด้านสาระและขอบข่ายขององค์ความรู้ (body of knowledge) วิธีการจัดการความรู้ ตั้งแต่การสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้จากแบบไม่เป็นระบบไปสู่แบบเป็นระบบ ผ่านและสอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายตั้งแต่ภายในองค์การจนถึงชุมชนโลก

ในประเทศไทย ปัจจัยที่เร่งให้เกิดความตระหนักและยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดต่างประเทศ นอกจากจะเกิดจากการได้เข้าถึงองค์ความรู้ใหม่จากภายนอก ยังเกิดจากแรงผลักดันในเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่นโยบายการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต นโยบายการปฏิรูประบบราชการอันนำไปสู่การออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ กฎหมายดังกล่าวกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการที่พึงประสงค์ไว้ในหมวดที่ ๓ เรื่อง การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มาตรา ๑๑ ความว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการเพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพและมีการเรียนรู้ร่วมกัน” แต่การปรับเปลี่ยนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนจากภายนอกจากบนลงล่าง ซึ่งไม่ประกันการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน หากต้องการให้เกิดองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องเกิดความตระหนักและมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องดังกล่าว

ความหมายขององค์การแห่งการเรียนรู้

องค์การแห่งการเรียนรู้เป็นรูปแบบองค์การที่ปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อในการบริหารจัดการ โดยเน้นการให้คุณค่าและกระบวนการของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

อย่างต่อเนื่องของบุคคล กลุ่มและองค์การโดยภาพรวม องค์การแห่งการเรียนรู้จึงมิได้มีเพียงการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาปรับใช้เท่านั้น แต่ยังมีการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาต่อยอดและถ่ายโอนความรู้อย่างทันการณ์ทั่วทั้งองค์การ ผลที่ตามมาก็คือ องค์การประเภทนี้สามารถอยู่รอด เจริญเติบโตและพัฒนาต่อเนื่องได้ภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

แนวคิดเกี่ยวกับองค์การแห่งการเรียนรู้

องค์การแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องใหม่ ความสนใจในเรื่องการพัฒนาองค์การ (Organization Development) และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ได้เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นรูปแบบ เทคนิค และเครื่องมือในการบริหารที่หลากหลาย ซึ่งองค์การแห่งการเรียนรู้ถือเป็นเทคโนโลยีในการจัดรูปแบบองค์การที่เกิดขึ้นและได้รับความนิยมต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากจุดเด่นของรูปแบบมีองค์ประกอบ ซึ่งน่าจะประกันความยั่งยืนของการพัฒนาได้ในระดับหนึ่ง องค์การแห่งการเรียนรู้มีฐานความคิดที่เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารที่มีมาก่อน เช่น ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎี X และ Y ของแมกเกรเกอร์ ปัจจัยจูงใจของเฮอร์ซเบิร์ก ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformation Leadership) แนวคิดเชิงระบบ (Newstrom & Davis, 1989) และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ตัวอย่างมุมมองและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าว ได้แก่ความเชื่อที่ว่า คนเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา ไม่ใช่เครื่องมือในการผลิต คนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง รับผิดชอบและควบคุมตนเองไปสู่จุดหมายได้ พร้อมจะรับการเปลี่ยนแปลง องค์การที่บริหารแบบเผด็จการ ควบคุม ชี้นำ จึงไม่สามารถดึงพลังความสามารถของบุคคลในองค์การมาใช้ได้ถึงขีดสุดแห่งศักยภาพ แนวคิดเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้จึงเป็นทางเลือกที่จะทำให้องค์การสามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้ โดยอาศัยความสามารถของทรัพยากรมนุษย์และวิธีการบริหารที่เหมาะสม

นักวิชาการที่เป็นแหล่งอ้างอิงหลักในเรื่ององค์การแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ปีเตอร์ เอ็ม เซนเก (Peter M. Senge) ซึ่งเป็นผู้ที่มีงานเขียนเกี่ยวกับองค์การ

แห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเป็นประธานก่อตั้งสมาคมองค์การแห่งการเรียนรู้ (The Society for Organizational Learning) องค์ความรู้สำคัญที่มีผู้อ้างถึงโดยทั่วไป ได้แก่ หลัก ๕ ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเซนเกได้เขียนไว้ในหนังสือ The fifth discipline: The art & practice of the learning organization ในฉบับปรับปรุง เมื่อ ปี ค.ศ. ๒๐๐๖ เซนเกได้อธิบายคำว่า discipline ซึ่งมีผู้แปลว่า "วินัย" ว่า คำนี้มิได้ใช้ในความหมายว่าเป็นคำสั่งที่ต้องปฏิบัติหรือวิธีการลงโทษ แต่เป็นหลักวิชา (body of theory) หรือเทคนิคที่ต้องศึกษาและเรียนรู้ให้ถ่องแท้ก่อนนำไปใช้ (Senge, 2006)

เซนเกมององค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงระบบว่า องค์การโดยรวมประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๕ ส่วน แต่ละส่วนมีบทบาทสำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จของส่วนอื่นๆ เมื่อทั้ง ๕ ส่วน ร่วมกันทำหน้าที่ในลักษณะการบูรณาการก็จะเกิดเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบหรือหลักทั้ง ๕ ประการ ได้แก่

๑. บุคคลผู้รอบรู้ และมีจิตวิญญาณที่จะอุทิศตนเพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Personal Mastery) เซนเกเชื่อว่าองค์การแห่งการเรียนรู้จะเกิดไม่ได้ถ้าไม่มีบุคคลแห่งการเรียนรู้ จากแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนล้วนมีศักยภาพ มีจุดยืนในวิสัยทัศน์ของตนมีเป้าหมายในชีวิตที่เป็นความต้องการระดับสูง มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทความพยายามที่จะไปให้ถึงเป้าหมายอุทิศตนและมีความสามารถในการเรียนรู้ องค์การจึงมีหน้าที่ที่จะต้องกระตุ้นให้คนรู้คุณค่าและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จัดสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุน ให้คนมีอิสระที่จะคิดและทดลองทำสิ่งใหม่ด้วยวิธีการใหม่เพื่อความสำเร็จของตนและองค์การ จากประสบการณ์ของเซนเกซึ่งสอดคล้องกับสภาพการณ์ในหลายองค์การในประเทศไทย พบว่า จากการที่องค์การบริหารคนผิดพลาด ทำให้บุคคลที่เข้าไปในองค์การอย่างเพียบพร้อมด้วยสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความรู้ มีแรงบันดาลใจที่จะเพิ่มขีดความสามารถของตนเพื่อสร้างผลงานตามความใฝ่ฝัน มีพลังและความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนสภาพเป็นเสมือนไม้ตายซากและกลายเป็นภาระขององค์การไปในที่สุด

๒. รูปแบบความคิด (Mental Model) เป็นสมมติฐาน ข้อสรุป หรือภาพที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล มีอิทธิพลต่อการมองตน มองโลก และการกระทำของบุคคล ความแตกต่างในรูปแบบความคิดเป็นผลทั้งจากประสบการณ์ที่มีมาก่อนและการเรียนรู้

ในองค์การ รูปแบบความคิดมีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ถ้าบุคคลในองค์การมองปัญหา คู่แข่งหรือการเปลี่ยนแปลงอันอาจจะเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย ความแตกต่างทางความคิดเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ก็จะเอื้อต่อการพัฒนาทีมงานและการเรียนรู้ร่วมกัน ในทางกลับกัน ถ้าบุคคลมองคนต่างความคิดเป็นศัตรู เชื่อมั่นว่าองค์การของตนเป็นเลิศตลอดกาล ทรัพยากรไม่มีวันขาดแคลน โอกาสที่จะนำองค์การไปสู่ความล้มเหลวก็จะมีมาก องค์การแห่งการเรียนรู้จึงต้องเริ่มจากการพัฒนาบุคคลให้รู้จักการวิเคราะห์ตนเองอย่างเที่ยงตรง เรียนรู้ความเป็นไปของโลกอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถในการสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการคิดให้ทันความจำเป็นของสถานการณ์

๓. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) วิสัยทัศน์ร่วมเป็นวิสัยทัศน์ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ เข้าใจ ยอมรับและนำไปปฏิบัติร่วมกัน วิสัยทัศน์ที่องค์การมีไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอาจไม่ใช่วิสัยทัศน์ร่วมในความหมายนี้ หากเป็นวิสัยทัศน์ที่ฝ่ายบริหารเป็นผู้กำหนดและมอบหมายให้ผู้เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ กระบวนการที่นำไปสู่การมีวิสัยทัศน์ร่วมคือ การให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ โดยวิธีการทางตรงหรือทางอ้อมตามความเหมาะสม การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมมีคุณค่าทั้งในด้านการยอมรับ เต็มใจนำไปปฏิบัติ บุคคลที่มีส่วนร่วมได้พัฒนาตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

๔. การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) องค์การสมัยใหม่ถือว่าการเรียนรู้เป็นทีมเป็นสิ่งสำคัญกว่าการเรียนรู้รายบุคคล เพราะเชื่อว่าผลที่ได้จากการเรียนรู้เป็นทีมจะมากกว่าผลรวมของการเรียนรู้รายบุคคล บุคคลสามารถพัฒนาจากการเรียนรู้ในกลุ่มได้รวดเร็วกว่าการเรียนรู้โดยลำพัง และการประสานการทำงานร่วมกันจะทำให้ทีมสามารถพัฒนาขีดความสามารถจนเป็นเลิศได้ ทีมเรียนรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผลที่ได้จะมากน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถของทีมว่าจะหลุดพ้นจากการยึดติดกับรูปแบบความคิดของแต่ละบุคคลไปสู่การคิดร่วมกันอย่างแท้จริงได้มากน้อยเพียงใด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเปิดเผยจะนำไปสู่การเกิดความคิดใหม่ที่ดีกว่าการคิดของแต่ละบุคคล ขณะเดียวกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นยังจะนำไปสู่การค้นพบรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น การปกป้องตนเอง

ถ้าสามารถสังเกตเห็นและทำให้ผู้ร่วมทีมเปิดใจได้ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและมากขึ้น การสร้างการเรียนรู้เป็นทีมจะต้องเริ่มจากการที่ทุกฝ่ายลดตัวตนลง ศาสตราจารย์นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักวิชาการในสังคมความรู้ยุคที่ ๒ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นทีมว่า “นักวิชาการจะต้องลดทิฐิลงแทนที่จะหยิ่งผยอง เป็นผู้รู้และอยู่เหนือผู้อื่น ต้องปรับมโนทัศน์ให้มีความถ่อมตน และตระหนักถึงข้อจำกัดของตน ยอมรับและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น” (จรัส สุวรรณเวลา, ๒๕๔๗ : ๓๘)

๕. การคิดเป็นระบบ (Systems Thinking) เซนเกได้อธิบายว่า การจัดให้การคิดเป็นระบบเป็นหลักหรือองค์ประกอบลำดับที่ ๕ (the fifth discipline) ขององค์การแห่งการเรียนรู้ สืบเนื่องจากความคิดที่ว่า องค์การแห่งการเรียนรู้จะสมบูรณ์ได้ต้องมีองค์ประกอบครบ ๕ ประการ บูรณาการหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกันทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ ไม่มองแยกส่วนเหมือนการบริหารในยุคก่อนๆ การบริหารแบบแยกส่วนง่ายกว่าการบูรณาการ แต่ผลที่ได้จากการบูรณาการเป็นผลที่ยิ่งใหญ่และคุ้มค่ากว่า การคิดเป็นระบบจะช่วยให้แต่ละองค์ประกอบได้ทำหน้าที่ในส่วนย่อยอย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น ช่วยในการพัฒนาคนในองค์การให้เป็นบุคคลรอบรู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต การมองตนเองและโลกในมุมมองใหม่และสร้างสรรค์ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมบนพื้นฐานความเป็นไปได้ และทำให้ทีมงานพัฒนาทักษะในการมองผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน ในทางกลับกัน การคิดเป็นระบบก็ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง ๔ ประการที่กล่าวมาเป็นฐานเช่นเดียวกัน

การนำไปใช้

การนำรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในองค์การใดๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตและการกระทำ ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงยากและต้องขับเคลื่อนพร้อมกันทั้งองค์การ ความเป็นผู้นำของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำแนวคิดไปใช้ สิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเป็นอันดับแรกคือผู้บริหารซึ่งจะต้องมีความเชื่ออย่างมั่นคงในคุณค่าของการบริหารในรูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ และ

พัฒนาตนเองให้มีความพร้อมที่จะบริหารในรูปแบบดังกล่าว โดยผู้บริหารต้องสามารถเป็นแบบอย่างในทุกคุณลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหลักทั้ง ๕ ประการ

ในองค์การทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความมีจรรยาบรรณของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติบทบาทในการพัฒนาบุคลากรให้ครบตามองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้านอย่างต่อเนื่อง จัดสภาพแวดล้อมและระบบสนับสนุน รวมทั้งระบบการจัดการความรู้ เพื่อให้ครูเกิดการเรียนรู้ถึงระดับการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เดิม โดยอาศัยทั้งการเรียนรู้จากบุคคลและการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อย่างไรก็ดี การเรียนรู้จากกรณีความสำเร็จจะต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นฐานการคิด แต่ไม่ใช่การลอกเลียนซึ่งเป็นการทำลายระบบการคิด

ในระดับต้นสังกัด นอกจากนโยบายที่สนับสนุนแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญกับการคัดเลือกผู้บริหารที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ในองค์การแนวใหม่ และพัฒนาผู้บริหารที่มีอยู่ไปในแนวเดียวกัน สำหรับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนรุกในการสรรหาบุคลากรที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับงานเพื่อลดภาระในการพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐาน เพื่อให้มีทรัพยากรเพียงพอกับการพัฒนาต่อยอดและขยายเครือข่ายเพื่อผลักดันให้เกิดพลังขับเคลื่อนไปพร้อมกัน เกิดเป็นวงจรการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

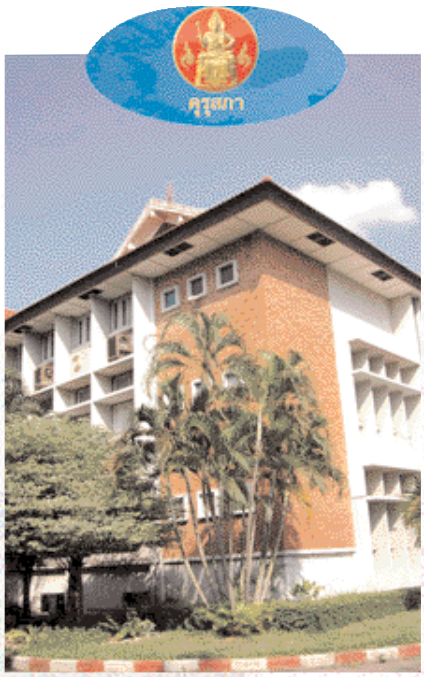
จรัส สุวรรณเวลา. (๒๕๔๗). **สังคมความรู้ยุคที่ ๒.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. (๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖.

Newstrom, John W. and Davis Keith. (1989). **Organizational Behavior : Readings and Exercises.** 8th ed. New York : McGraw-Hill, Inc.

Senge, Peter M. (2006). **The Fifth Discipline : The Art & Practice of the Learning Organization.** New York : Random House, Inc.

องค์กรครู

*ดร.จักรพรรดิ วะทา**

ความสำคัญขององค์กรครู

ครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้จัดการเรียนรู้ อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม การดำเนินงานเกี่ยวกับครูมีความจำเป็นต้องมีองค์กร หรือหน่วยงานรับผิดชอบในแต่ละส่วนตามบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป เช่น องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการผลิตครู องค์กรจัดการศึกษา องค์กรบริหารงานบุคคลของครู องค์กรพัฒนาครูและองค์กรวิชาชีพครู เป็นต้น

องค์กรครูทุกลักษณะมีความสำคัญต่อวิชาชีพครู ซึ่งอาจกล่าวได้ คือ

๑. เป็นที่รวมของผู้ประกอบวิชาชีพครูให้ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งร่วมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาชีพครู ซึ่งจะก่อให้เกิดความรักความสามัคคีระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพด้วยกัน

---

* การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) ทางการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เลขาธิการคุรุสภา

๒. ดำเนินงานเกี่ยวกับวิชาชีพครู ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กร ซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายของวิชาชีพ รวมทั้งได้รับการยอมรับเป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาของสังคม

๓. ควบคุมดูแล สร้างสรรค์ จรรโลงวิชาชีพให้เป็นไปตามมาตรฐานแห่งวิชาชีพ และคุ้มครองวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพครู รวมทั้งพัฒนาวิชาชีพให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้น สอดคล้องกับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔. ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือความเป็นอยู่และการดำรงชีพให้เหมาะสมกับสถานภาพของวิชาชีพ รวมทั้งพิทักษ์สิทธิหน้าที่ของครูและหาทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพครู ได้รับสิทธิที่เหมาะสมกับการประกอบวิชาชีพ

๕. เป็นผู้แทนของผู้ประกอบวิชาชีพในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับวิชาชีพ ร่วมกับองค์กรวิชาชีพหรือผู้ประกอบวิชาชีพอื่นๆ

องค์กรครูจึงมีความสำคัญ ในฐานะเป็นหน่วยดำเนินงานเกี่ยวกับวิชาชีพครูและผู้ประกอบวิชาชีพครู หากปราศจากองค์กรครู ก็อาจทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูไม่สามารถทำหน้าที่ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิชาชีพได้

ความหมายขององค์กรครู

องค์กรครูเป็นการรวมตัวของผู้ประกอบวิชาชีพครู โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับวิชาชีพครู สร้างสรรค์ จรรโลงวิชาชีพและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกขององค์กร

องค์กร (organization) มีความหมายในลักษณะเป็นความสัมพันธ์ที่มีแบบแผนระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายเฉพาะอย่างที่กำหนดไว้ (สมยศ นาวีการ ๒๕๓๘ : ๑๐) มีลักษณะเป็นจิตสำนึกในการร่วมกันทางสังคมที่ยึดโยงกันอย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน หรือมีกลุ่มเป้าหมายอย่างเดียวกัน (Robbins 1990 : 4) องค์กรครูจึงหมายถึง การรวมตัวของผู้ประกอบวิชาชีพครู รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูอย่างมีแบบแผน มีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ

และหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติชัดเจน ซึ่งอาจมีชื่อเรียกในลักษณะต่างๆ เช่น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา คุรุสภา สมาคมสภาการศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย สมาคมครูสถานศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย สมาคมสหภาพครู เป็นต้น

องค์กรครูมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับวิชาชีพครูและผู้ประกอบวิชาชีพครู

๒. มีครูและผู้เกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

๓. จัดโครงสร้างองค์กรแสดงถึงความสัมพันธ์ของบุคคลตลอดจนกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลในองค์กรครูนั้นๆ

๔. มีทรัพยากรในการดำเนินงาน เช่น มีอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมืออื่นๆ ในการปฏิบัติงาน

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับองค์กรครู

องค์กรครูมีลักษณะเช่นเดียวกับองค์กรทั่วๆ ไป โดยมีลักษณะการเกิดขึ้นจำแนกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. องค์กรแบบเป็นทางการ (Formal Organization) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ มีกฎหมายรองรับ หรือได้รับอนุญาตให้จัดตั้งโดยกฎหมาย อาจจัดตั้งโดยรัฐ หรือเอกชนก็ได้ องค์กรประเภทนี้มีระเบียบ กฎเกณฑ์ การปฏิบัติ มีโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรอย่างชัดเจน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกขององค์กรจึงเป็นไปอย่างเป็นทางการ องค์กรอย่างเป็นทางการนี้ได้แก่ สภา สมาคม มูลนิธิ หรือหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

๒. องค์กรแบบไม่เป็นทางการ (Informal Organization) องค์กรประเภทนี้จัดตั้งขึ้นอย่างง่ายๆ จากการที่สมาชิกมีความสนใจร่วมกัน ไม่มีกฎเกณฑ์รองรับที่เคร่งครัด ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกไม่มีแบบแผนแน่นอนตายตัว โครงสร้างของ

องค์กรไม่เคร่งครัดรัดกุม เช่น ชมรม กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ เป็นต้น องค์กรแบบไม่เป็นทางการนี้ มีบทบาทช่วยเหลือการดำเนินงานขององค์กรที่เป็นทางการได้มาก

องค์กรที่จัดตั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการนี้ สามารถจำแนกเป็นรูปแบบต่างๆ ได้ดังนี้ (จักรพรรดิ วะทา ๒๕๔๖ : ๑๓๖ - ๑๓๗)

๑. รูปแบบสภา (Council) เป็นการจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการ มีกฎหมายรองรับหรือจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย เช่น คุรุสภา แพทยสภา หรือสภาทนายความ เป็นต้น

๒. รูปแบบสมาคม (Association) เป็นองค์กรที่อนุญาตให้จัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคม เช่น สมาคมสถาปนิกสยาม สยามสมาคม สมาคมศึกษาธิการแห่งประเทศไทย เป็นต้น

๓. รูปแบบมูลนิธิ (Foundation) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยกฎหมายรองรับและอนุญาตให้ดำเนินการได้

๔. รูปแบบคณะกรรมการ (Committee) คณะกรรมการจัดตั้งขึ้นได้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การจัดตั้งแบบเป็นทางการต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เช่น คณะกรรมการคุรุสภา เป็นต้น

๕. รูปแบบสมาพันธ์หรือสหภาพ (Union) โดยทั่วไปจะเป็นองค์กรที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ แต่การดำเนินงานของสมาพันธ์หรือสหภาพบางอย่าง ต้องมีกฎหมายรองรับให้จัดตั้ง

๖. รูปแบบชมรมหรือสโมสร (Club) เป็นองค์กรที่จัดตั้งทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๗. รูปแบบศูนย์หรือศูนย์กลาง (Center) องค์กรรูปแบบนี้ ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ

การจัดตั้งองค์กรไม่ว่าจะมีรูปแบบใด ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์และมีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการสนับสนุน ส่งเสริมวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพเป็นสำคัญ จึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางวิชาชีพ องค์กรครูที่จัดตั้งขึ้นในประเทศไทยจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางวิชาชีพครูหรือวิชาชีพทางการศึกษา เช่นกัน

ประเภทขององค์กรครู

ปัจจุบันองค์กรครูมีความหมายถึง องค์กรที่เกี่ยวกับผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ที่เรียกชื่อต่างๆ เช่น ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ หรือบุคลากรทางการศึกษา เป็นต้น รวมทั้งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะตำแหน่งของการประกอบวิชาชีพ เช่น ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น

องค์กรครูสามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. องค์กรจัดการศึกษา เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นงานจัดการศึกษาโดยตรง โดยมีผู้บริหารและครูเป็นผู้รับผิดชอบ องค์กรประเภทนี้ ได้แก่ วิทยาลัย โรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่น

๒. องค์กรบริหารงานบุคคลทางการศึกษา เป็นองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการบริหารบุคคลของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย องค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกว่า คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) และอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) ต่างๆ เป็นองค์กรช่วยเหลือในการดำเนินงาน

๓. องค์กรการผลิตครู เป็นองค์กรที่มีหน้าที่เตรียมครูและบุคลากรเข้าสู่วิชาชีพ เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีคุณลักษณะตามมาตรฐานของวิชาชีพ ได้แก่ สถาบันผลิตครูต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือสถาบันที่เรียกชื่ออย่างที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาการศึกษา

๔. องค์กรพัฒนาครู เป็นองค์กรที่มีหน้าที่พัฒนาความรู้ ความสามารถ และความชำนาญของผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ได้แก่ สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) รวมทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่พัฒนาครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาของหน่วยงานจัดการศึกษาด้วย

๕. องค์กรวิชาชีพทางการศึกษา เป็นองค์กรที่ผู้ประกอบวิชาชีพจัดตั้งขึ้นหรือได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริม และรักษามาตรฐานการประกอบวิชาชีพของวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพที่เป็นสมาชิกขององค์กรวิชาชีพ มีลักษณะเป็นองค์กรทางการและไม่เป็นทางการ จำแนกได้คือ

๕.๑ องค์กรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ควบคุม ดูแลรักษามาตรฐานวิชาชีพ พัฒนาวิชาชีพ และส่งเสริมยกย่องการประกอบวิชาชีพ และผู้ประกอบวิชาชีพ จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ได้แก่ คุรุสภา หรือ สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕.๒ องค์กรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมผู้ประกอบวิชาชีพในด้านสวัสดิการ สวัสดิภาพและการดำรงชีวิต จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕.๓ องค์กรผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา มีลักษณะเป็นองค์กรภาคเอกชน จัดตั้งโดยการรวมตัวกันของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ทั้งที่ในรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการส่งเสริมผู้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพและการดำรงชีพ เช่น สมาคมสมาพันธ์ครูประถมศึกษาแห่งประเทศไทย (ส.ค.ท.) สมาคมครูสถานศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

คุณประโยชน์ขององค์กรครู

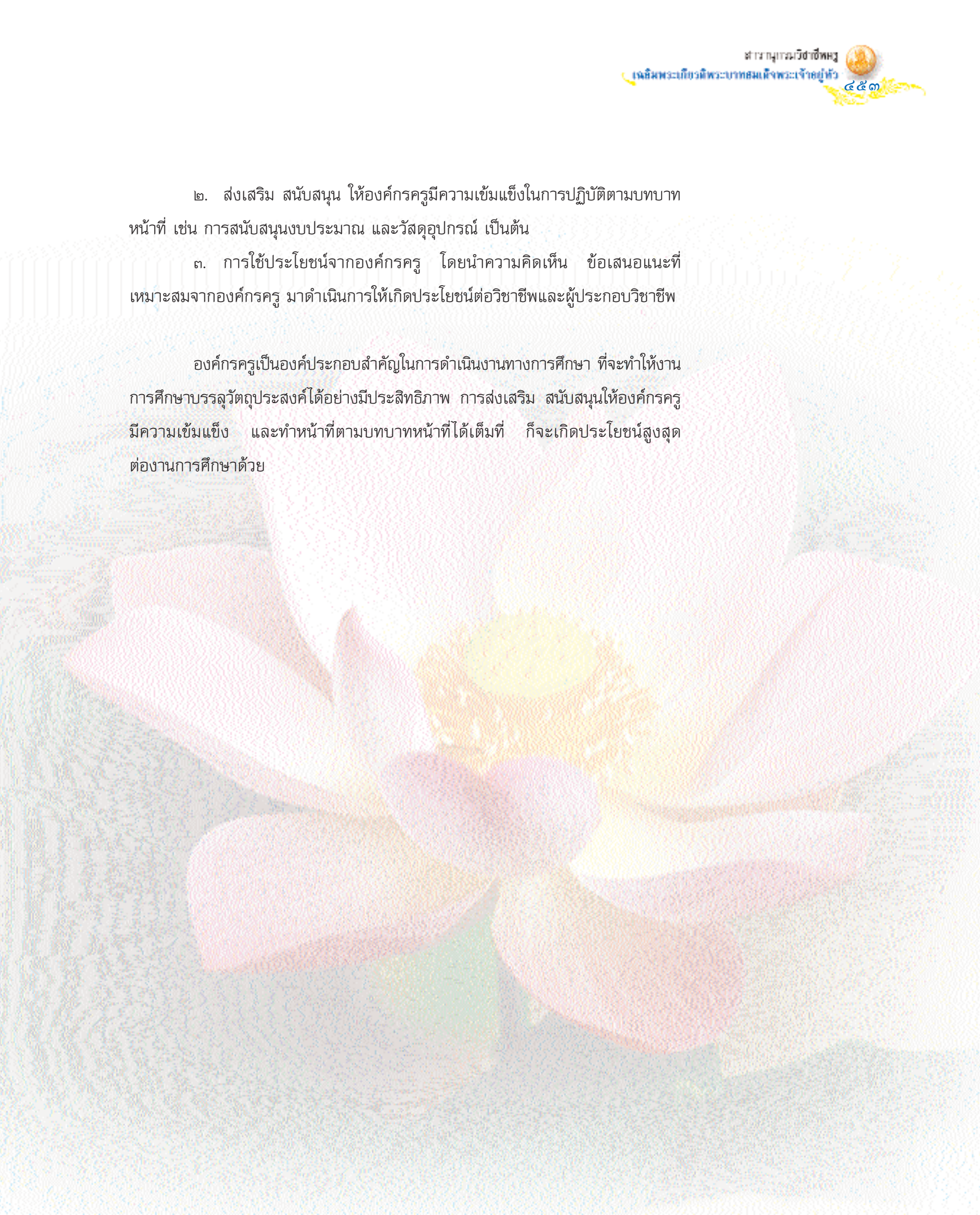
องค์กรครูแต่ละประเภท มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และภารกิจของการจัดตั้ง ซึ่งทุกองค์กรต่างก็มีคุณประโยชน์ต่อวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพทั้งสิ้น หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างเหมาะสม องค์กรครูจะเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีพลังที่จะช่วยเหลือการจัดการศึกษาของชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้ แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรครูให้ได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดอาจทำได้ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้สมาชิกขององค์กรครูแต่ละแห่งมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์กรครูอย่างกว้างขวาง เช่น ส่งเสริมให้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมที่องค์กรครูจัดขึ้นโดยไม่ถือเป็นวันลา เป็นต้น

๒. ส่งเสริม สนับสนุน ให้องค์กรครูมีความเข้มแข็งในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

๓. การใช้ประโยชน์จากองค์กรครู โดยนำความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมจากองค์กรครู มาดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อวิชาชีพและผู้ประกอบวิชาชีพ

องค์กรครูเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินงานทางการศึกษา ที่จะทำให้งานการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริม สนับสนุนให้องค์กรครูมีความเข้มแข็ง และทำหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ได้เต็มที่ ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่องานการศึกษาด้วย

เอกสารอ้างอิง

จักรพรรดิ วะทา. (๒๕๔๖). **“บริบทด้านวิชาชีพทางการศึกษา” ประมวลชุดวิชาบริบททางการศึกษา.** นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมยศ นาวีการ. (๒๕๔๓). **การบริหารแบบมีส่วนร่วม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Robbins, Stephen P. (1990). **Organization Theory : Structure, Design and Application.** New Jersey : Prentice Hall.

องค์การมหาชน

*สมเชาว์ เกษประทุม**

การดำเนินงานบริการสาธารณะส่วนใหญ่แล้วรัฐเป็นผู้มีหน้าที่จัดทำ โดยรัฐจัดตั้งองค์กรขึ้นรับผิดชอบดำเนินงาน แต่การบริการสาธารณะบางประเภทรัฐก็มอบให้เอกชนดำเนินการแทนภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ เช่น สัมปทาน และองค์กรวิชาชีพ เป็นต้น ในประเทศไทย การจัดทำบริการสาธารณะ มีการจัดองค์กรเป็นสามรูปแบบกล่าวคือ รูปแบบที่เป็นส่วนราชการ รูปแบบที่เป็นรัฐวิสาหกิจ และรูปแบบที่สามที่ไม่ใช่ส่วนราชการหรือไม่ใช่รัฐวิสาหกิจ โดยมีลักษณะการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัว มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อเกิดประสิทธิภาพในการบริการเหมาะสมกับภารกิจ ซึ่งต่อมารัฐได้ตรากฎหมายว่าด้วย องค์การมหาชน รองรับและกำหนดเป็นแนวทางในการจัดตั้งองค์กรลักษณะนี้ โดยกำหนดให้มีสถานะเป็นองค์การมหาชน เป็นหน่วยงานของรัฐและเป็นนิติบุคคล

---

* พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อดีตเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครู รองอธิบดีกรมสามัญศึกษา กรรมการคุรุสภา ประธานกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ความหมายขององค์การมหาชน

ในกฎหมายฝรั่งเศส องค์การมหาชน หมายถึง นิติบุคคลในทางกฎหมายมหาชน มีความเป็นอิสระในการบริหารและการจัดการทางการเงิน มีวัตถุประสงค์เพื่อกระทำการอันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน และการดำเนินงานอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ องค์การมหาชนเป็นบริการทางเทคนิคไม่ใช่การแบ่งการบริการทางพื้นที่ โดยเป็นการมอบการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่องค์กรหนึ่งซึ่งได้มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์การมหาชนให้มีความคล่องตัว โดยคาดหวังว่าจะทำให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ารูปแบบของการจัดการโดยระบบราชการ ทั้งนี้โดยที่องค์การมหาชนแต่ละแห่งจะต้องผูกพันกับหน่วยงานของรัฐแห่งใดแห่งหนึ่งซึ่งเป็นผู้กำกับดูแล

ในกฎหมายเยอรมัน มีนิติบุคคลมหาชนอยู่ ๓ ประเภท คือ

๑. องค์การหมู่คณะมหาชน เป็นนิติบุคคลที่มีขึ้นเพื่อปฏิบัติภารกิจสาธารณะเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกขององค์กร โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) องค์การหมู่คณะมหาชนในทางดินแดน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจปกครองเหนือบุคคลที่อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน และ

(๒) องค์การหมู่คณะมหาชนในทางบุคคล เป็นนิติบุคคลมหาชนที่มีสมาชิกของตนเอง โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามลักษณะพิเศษบางประการ เช่น สัมพันธ์กันในทางอาชีพ ทางสังคม หรือทางวัฒนธรรม ได้แก่ สภาทนายความ แพทยสภา มหาวิทยาลัย เป็นต้น นิติบุคคลมหาชนที่เป็นองค์กรทางวิชาชีพจะมีอำนาจปกครองเหนือสมาชิกของตน

๒. องค์การบริการมหาชน เป็นนิติบุคคลที่ไม่มีสมาชิกของตน มีแต่ผู้ใช้บริการ เช่น องค์การกิจการวิทยุและโทรทัศน์

๓. มูลนิธิมหาชน เป็นนิติบุคคลมหาชนที่เป็นกองทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะ ไม่มีผู้ใช้บริการมีแต่ผู้รับประโยชน์

จากแนวคิดดังกล่าวจึงมีผู้อธิบายไว้ว่า องค์การมหาชน หมายถึง นิติบุคคลในทางกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่งที่จัดทำบริการสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่ง (Rivero 1985 : 496) หรือ องค์การมหาชน คือ นิติบุคคลในทางกฎหมายมหาชนที่จัดทำกิจกรรม

พิเศษ (บริการสาธารณะ) และขึ้นตรงต่อองค์กรรับผิดชอบทางพื้นที่ (รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) (Jeanneau : 280) หรืออีกนัยหนึ่งองค์การมหาชน คือ นิติบุคคลในกฎหมายมหาชน นอกเหนือจากรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Vedel et Delvolve 1984 : 920)

ในกฎหมายไทย พระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๘ กำหนดให้องค์การมหาชนเป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็นนิติบุคคลที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดทำบริการสาธารณะ มีฐานะเป็นหน่วยงานบริหารที่แตกต่างไปจากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือให้องค์การมหาชนเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายบริหารประเภทที่สาม หรือเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนอีกประเภทหนึ่ง โดยกิจการอันเป็นบริการสาธารณะที่จะจัดตั้งองค์การมหาชน ได้แก่ การรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา การศึกษาอบรมและพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐ การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การพัฒนาและส่งเสริมการกีฬา การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการวิจัย การถ่ายทอดและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การบริการทางแพทย์และบริการสาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ การอำนวยบริการแก่ประชาชน หรือการดำเนินการอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นใด ทั้งนี้โดยต้องไม่เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรเป็นหลัก

แนวคิดพื้นฐานขององค์การมหาชน

ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นกฎหมายกำหนดวิธีการจัดตั้งองค์การมหาชน การจัดตั้งองค์กรของรัฐประเภทที่สาม ได้มีการจัดตั้งโดยการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งเป็นการเฉพาะ และมิได้จัดอยู่ในองค์กรของรัฐรูปแบบราชการหรือรูปแบบรัฐวิสาหกิจ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พ.ศ. ๒๕๓๓ ขึ้น กำหนดให้เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการและไม่ใช่รัฐวิสาหกิจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการก่อตั้งระบบองค์กรของรัฐอีกประเภทหนึ่งขึ้นอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก โดยก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๓ มีองค์กรประเภทที่สาม ๑๒ องค์กร ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๔๘๕) คุรุสภา (พ.ศ. ๒๔๘๘) องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก (พ.ศ. ๒๔๙๑) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (พ.ศ. ๒๔๙๑) องค์การสวนสัตว์ (พ.ศ. ๒๔๙๖) ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา (พ.ศ. ๒๔๙๘) กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (พ.ศ. ๒๕๐๓) สถาบันส่งเสริมการสอน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พ.ศ. ๒๕๑๕) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๒๒) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๒๒) การกีฬาแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๒๘) และกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน (พ.ศ. ๒๕๒๘)

หลัง พ.ศ. ๒๕๓๓ มีการจัดตั้งองค์กรของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการและไม่ใช่รัฐวิสาหกิจ รวม ๑๕ องค์กร ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (พ.ศ. ๒๕๓๓) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๔) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (พ.ศ. ๒๕๓๕) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (พ.ศ. ๒๕๓๕) กองทุนสนับสนุนการวิจัย (พ.ศ. ๒๕๓๕) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (พ.ศ. ๒๕๓๕) กองทุนบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ (พ.ศ. ๒๕๓๙) มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๔๐) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๕๔๐) สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๐) องค์การเพื่อการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (พ.ศ. ๒๕๔๐) สถาบันการบินพลเรือน (พ.ศ. ๒๕๓๕) องค์การสวนพฤกษศาสตร์ (พ.ศ. ๒๕๓๕) องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๓๘) และองค์การจัดการน้ำเสีย (พ.ศ. ๒๕๓๘)

การดำเนินการขององค์กรของรัฐประเภทที่สาม มีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานหลายประการ เช่น ปัญหาสถานภาพขององค์กร ปัญหาการรับเงินอุดหนุนจากรัฐ และปัญหาการค้ำประกันเงินกู้ของกระทรวงการคลัง เป็นต้น จึงมีความพยายามในการจัดระบบโดยการจัดให้มีกฎหมายกลางว่าด้วยองค์กรของรัฐประเภทที่สามขึ้น โดยรัฐควรกำหนดให้มีการรับรองฐานะขององค์การมหาชนอิสระในฐานะองค์กรจัดทำบริการสาธารณะในประเทศไทย รวมทั้งกำหนดโครงสร้างทางกฎหมายขององค์การมหาชนอิสระในฐานะหน่วยงานในระบบบริหารงานของภาครัฐ จึงทำให้มีการตราพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ ในเวลาต่อมา

กล่าวได้ว่าองค์กรของรัฐที่ไม่ใช่ส่วนราชการและไม่ใช่รัฐวิสาหกิจมีสองลักษณะคือ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามกฎหมายจัดตั้งองค์กรนั้นๆ และองค์การมหาชนที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยองค์การมหาชน

การจัดตั้งองค์การมหาชน

การจัดตั้งองค์การมหาชนตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ ต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การมหาชน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑) ชื่อขององค์การมหาชน

๒) ที่ตั้งของสำนักงานแห่งใหญ่

๓) วัตถุประสงค์ และอำนาจการกระทำกิจกรรมต่างๆ ภายในขอบแห่งวัตถุประสงค์ขององค์การมหาชน

๔) องค์ประกอบของคณะกรรมการ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการ รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

๕) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการ

๖) คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของเจ้าหน้าที่ขององค์การมหาชน

๗) ทุน รายได้ งบประมาณ และทรัพย์สิน

๘) การบริหารงานบุคคล สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์อื่น

๙) การกำกับดูแล การตรวจสอบ และการประเมินผลงานขององค์การมหาชน

๑๐) การยุบเลิกองค์การมหาชนในกรณีที่องค์การมหาชนตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการเฉพาะกิจ หรือตั้งขึ้นโดยมีกำหนดระยะเวลาสิ้นสุด

๑๑) ข้อกำหนดอื่น ๆ อันจำเป็นเพื่อให้กิจการขององค์การมหาชน ดำเนินการไปได้โดยเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

๑๒) รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา

ทั้งนี้ เมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นชอบให้มีการจัดตั้งองค์การมหาชนตามร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การมหาชน ก็นำทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยต่อไป

องค์การมหาชนในประเทศไทย

ปัจจุบันได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การมหาชนขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ แล้วหลายองค์กร ตามลำดับปีที่ออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง กล่าวคือ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พ.ศ. ๒๕๔๓) สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (พ.ศ. ๒๕๔๓) โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ (พ.ศ. ๒๕๔๓) โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (พ.ศ. ๒๕๔๓) สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (พ.ศ. ๒๕๔๓) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๔๓) ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (พ.ศ. ๒๕๔๓) สถาบันระหว่างประเทศ

เพื่อการค้าและพัฒนา (พ.ศ. ๒๕๔๔) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๔) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (พ.ศ. ๒๕๔๕) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (พ.ศ. ๒๕๔๖) สถาบันบริหารกองทุนพลังงาน (พ.ศ. ๒๕๔๖) สำนักงานบริหารการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน (พ.ศ. ๒๕๔๖) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (พ.ศ. ๒๕๔๖) สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๖) ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (พ.ศ. ๒๕๔๖) สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๖) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (พ.ศ. ๒๕๔๗) สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (พ.ศ. ๒๕๔๘) และสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๘)

องค์การมหาชนเป็นรูปแบบการจัดองค์กรของรัฐเพื่อดำเนินการบริการสาธารณะเป็นการเฉพาะ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐและเป็นนิติบุคคลที่มีรูปแบบการบริหารจัดการแตกต่างจากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับภารกิจนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (๒๕๔๙). **หน่วยงานของรัฐที่มิใช่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ : องค์การมหาชนและหน่วยบริการรูปแบบพิเศษ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม.

_____. (๒๕๔๒). **คำอธิบายกฎหมายปกครอง.** กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (๒๕๓๒). “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับองค์การมหาชนอิสระ” **วารสารนิติศาสตร์** ๑๙, ๔ (ธันวาคม).

สุรพล นิติไกรพจน์. (๒๕๔๑). **การปรับปรุงโครงสร้างทางกฎหมายในการจัดองค์กรภาคมหาชน : ความเป็นไปได้และแนวทางในการตรากฎหมายจัดตั้งองค์กรของรัฐที่มิใช่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ.** รายงานวิจัยเสนอต่อสภาวิจัยแห่งชาติ, กรกฎาคม หน้า ๕ - ๘.

องค์ ๔ ของการศึกษาไทย

*ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต**

การศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม ทั้งทางด้านสติปัญญาความรู้ คุณธรรมความดีงามในจิตใจ มีความสามารถที่จะทำงานและคิดวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องแยบคาย สามารถเรียนรู้ แสวงหาความรู้ตลอดจนใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ มีสุขภาพทางกายและจิตสมบูรณ์แข็งแรงประกอบอาชีพได้ มีวิถีชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสามารถปรับตนได้ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงวิเคราะห์ศัพท์ “การศึกษา” ว่า

> “...ถ้าจะวิเคราะห์ศัพท์คำว่า **การศึกษา** ตามความรู้ภาษาบาลีสันสกฤตที่เรียนมาก็จะเห็นว่า รากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศิกฺษา หรือ ภาษาบาลีว่า สิกฺขา ประกอบศัพท์ตามวิธีการทางไวยากรณ์บาลี

---

* ราชบัณฑิตสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ผู้ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กิตติเมธีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ประธานกรรมการจัดทำพจนานุกรมศึกษาศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถาน อดีตอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่มีวิภัติปัจจัย เป็นภาษาแบบ Indo - European แบบเดียวกันกับภาษากรีก ละติน เขาจะมีธาตุ ธาตุ Śak แปลว่า **สามารถ** เหมือนอย่างที่เราพูดกันในภาษาการศึกษาว่ามีศักยภาพ เติมปัจจัย s เป็นคำในไวยากรณ์ ที่เรียกว่า Desiderative ไม่รู้ว่าในภาษาไทยเรียกว่าอย่างไร เป็นคำแบบหนึ่งของไวยากรณ์ ซึ่งไม่ค่อยใช้ มีแต่ในภาษาสันสกฤต **ศึกษา** แปลว่า **อยากจะสามารถ** จึงมีความหมายว่า เราอยากจะสามารถ อยากจะทำให้ดีขึ้นไป ในภาษาบาลี ผู้ที่ยังต้องศึกษาต้องเรียนอยู่ เรียกว่า เสกขะ หรือ เสขะ อันมาจากคำศัพท์ว่า สิกฺขา ส่วนพระอรหันต์ เรียกว่า อเสกขะ หรือ อเสขะ เพราะไม่ต้องเรียนอีกแล้ว เรียนจบหลักสูตรแล้ว...”

จากข้อความข้างต้น การศึกษาจึงมีความหมายมากกว่าการเล่าเรียนหรือการสร้างความรู้ แต่เน้นการกระทำ ความสามารถในการปฏิบัติ รวมถึงความตั้งใจใฝ่รู้ เพื่อที่จะทำได้ ทำเป็น และทำดี เมื่อศึกษาจนบรรลุเป้าหมายแล้วจึงจะได้ชื่อว่าสำเร็จการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นนั้น ได้มีการจัดองค์ ๔ ของการศึกษามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ ปรากฏในความเรียงของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ครูเทพ : ๒๔๗๒) ว่าการศึกษาต้องมีสาระและความมุ่งหมาย ๔ ประการ คือ

๑. ให้มีวิชาชีพ สามารถทำกิจการให้เลี้ยงชีพได้ต่อไป
๒. ให้มีวิชาที่ปลูกสติปัญญา มุ่งให้คนทั่วหน้าได้มีความรู้พอสมควรแก่อัตภาพของตน ยกชาติให้สูงขึ้น คือสู่ความเจริญ
๓. ให้มีจรรยาดี ความมุ่งหมายในทางจรรยาเป็นสิ่งจำเป็นโดยไม่มีปัญหา คนที่มีวิชา พร้อมทั้งสติปัญญาแล้วเสมอด้วยมีอาวุธอันคมกล้า อาวุธคมอยู่ในมือโจร โจรย่อมใช้ทำอันตรายได้มาก อธิบายเท่านี้ก็พอเห็นชัดแล้วว่าการศึกษาที่จะให้สมบูรณ์ต้องมุ่งทางจรรยาด้วยอีกทางหนึ่ง
๔. ให้รู้จักการบำรุงกาย การศึกษาสำหรับชาติมุ่งหมายจะฝึกหัดให้คนทั้งหลายชายหญิงรู้จักบำรุงกาย ชาติจะได้รุ่งเรืองด้วย กำลังวังชาเป็นเครื่องสะดวกแก่การใช้สติปัญญาสามารถทั่วไป เหตุฉะนั้น โรงเรียนทุกโรงควรจัดให้ทุกคนมีส่วนในพลศึกษา...มากน้อยตามสมควรแก่กำลังกายทุกคนไป

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้รับการพัฒนาสืบต่อมาจนปรากฏเป็นองค์ ๔ ของการศึกษาในพระบรมราชโองการแผนการศึกษาชาติ ประกาศ ณ วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๙๔ ข้อ ๔ ความว่า

...๔ ในการจัดการศึกษานั้น ท่านให้จัดการศึกษาทั้ง ๔ ส่วนล้วนพอเหมาะกัน คือ

ก. **จริยศึกษา** ให้มีวัฒนธรรมดีงาม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน

ข. **พลศึกษา** ให้มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์กับทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

ค. **พุทธิศึกษา** ให้มีปัญญาความรู้ สามารถใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับการงานโดยทั่วไป

ง. **หัตถศึกษา** ให้มีความเคยชินและความขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงาน เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

ต่อมาในสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๕๐๓ โดยยังคงถือว่าเป็นพระบรมราชโองการประกาศแผนการศึกษาแห่งชาติ และได้ปรับปรุงคำอธิบายองค์ ๔ ของการศึกษาในข้อ ๔ ดังนี้

...๔ ในการจัดการศึกษานั้นให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มี

ก. **จริยศึกษา** ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริโอตตัปปะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ข. **พลศึกษา** ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางจิต กับทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

ค. **พุทธิศึกษา** ให้มีความรู้ วิชาการ ปัญญา เพื่อการดำรงชีวิต

ง. **หัตถศึกษา** ให้มีกิจนิสัยและความขยันหมั่นเพียร ในการใช้มือปฏิบัติงานเพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

การจัดองค์ประกอบของการศึกษาในระยะต่อมาได้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับชีวิตและสังคมมากขึ้น หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ใน ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิปัญญา ด้านทักษะและด้านความรู้สึกและค่านิยม แต่การเรียนการสอนก็ยังมุ่งเน้นด้านพุทธิปัญญาอย่างมาก

หลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีสาระครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม สุขภาพที่สมบูรณ์ และการงานอาชีพ แต่ได้จัดกลุ่มสาระใหม่ คำว่า จริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา หัตถศึกษา ได้เปลี่ยนแปลงไป

เพื่อให้เกิดความหมายที่กว้างขึ้น เช่น หัตถศึกษา เป็นกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา และกลุ่มการงานและอาชีพในระดับมัธยมศึกษา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้กำหนดจุดหมาย สาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ เน้นความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณธรรม แต่ก็มิได้จัดโครงสร้างตามองค์ ๔ ของการศึกษาแบบเดิม

ความคิดเรื่ององค์ ๔ ของการศึกษาได้กลับมาเป็นที่น่าสนใจในวงการศึกษาไทยอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำรัสว่า

> “...ทศวรรษหน้าแนวโน้มการศึกษาหาความรู้จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ปู่ย่าตายายเชื่อกันมา ข้าพเจ้าเองทุกครั้งที่ใครมาขอให้พูดเรื่องการศึกษา ก็จะย้ำหลักเก่าๆ ที่คนซึ่งอายุมากหน่อยจะเคยได้ยิน ส่วนคนสมัยใหม่อาจจะไม่เคยได้ยินแล้ว คือ สุ จิ ปุ ลิ และการแบ่งการศึกษาที่สมดุลเป็น พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหลักการที่สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับทุกกาลสมัย...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงอธิบาย องค์ ๔ ของการศึกษาต่อไปอีกว่า “...ส่วนการศึกษา ๔ แขนงนั้น เป็นเรื่องที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาการการศึกษา เป็นวิธีการสร้างทรัพยากรที่มีคุณภาพแก่ประเทศ

พุทธิศึกษา หมายถึง การศึกษาเนื้อหาความรู้วิชาการที่มีหลายสาขา...ให้รู้จริง รู้ลึกเสียอย่างหนึ่ง แล้วรู้พอสมควรหรือรู้รอบอีกหลายๆ อย่าง ข้อสำคัญ คือต้องสามารถโยงความรู้เข้าด้วยกัน หรือหาว่าความรู้นั้นอยู่ที่ไหนแล้วดึงมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้...

จริยศึกษา คือการสอนให้มีคุณธรรม คุณธรรมที่ควรฝึกอบรมให้มีในตน คือ การรู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน เอื้อเฟื้อกันตามวาระอันควร มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีระเบียบวินัย มีสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเราต้องอยู่ร่วมกัน ต้องนึกถึงส่วนรวมก่อน ส่วนการเคารพในสิทธิและปัญญาของผู้อื่น เป็นเรื่องที่จะมีผู้สำนึกมากเข้าทุกทีในอนาคต ถ้าเราไม่สำนึกก็อยู่ในโลกที่เขาสำนึกได้ลำบาก...

พลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขาภิบาล ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติ เป็นการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย อาจไม่จำเป็นต้องเป็นเกมกีฬา การงานต่างๆ เช่น ถูเรือน ทำสวน ก็นับเป็นพลศึกษาได้... เรื่องพลศึกษานอกจากดูแลทางกายแล้วต้องดูแลทางจิตใจด้วย กายกับจิตต้องพัฒนาคู่กันไป

หัตถศึกษา คือความสามารถใช้มือประดิษฐ์งานหัตถกรรมได้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีของสำเร็จรูป แต่การรู้จักใช้มือประดิษฐ์สิ่งของนั้นจะช่วยสมองด้านการสั่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับมือจะดี... หัตถศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนมีใจรักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน และเห็นคุณค่าของการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา...”

องค์ ๔ ของการศึกษา เป็นการจัดองค์ประกอบของการศึกษาตามวิถีไทย เน้นการเชื่อมโยงสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานอย่างได้สัดส่วนที่เหมาะกัน นำไปสู่การพัฒนาชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ครูเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี). (๒๕๒๙). **ความเรียงเรื่องต่างๆ เล่ม ๑ (การศึกษา)** อ้างในฐะปะนีย์ นาครทรรพ, “วาทะครูเทพ” หนังสือ ๖๐ ปี โรงเรียนสตรีจุลนาค กรุงเทพมหานคร : ศรีสยามการพิมพ์จำกัด.

พระบรมราชโองการ **ประกาศแผนการศึกษาชาติ** ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๔.

พระบรมราชโองการ **ประกาศแผนการศึกษาชาติ** ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (๒๕๔๒). “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” **อ้างในรัตนพินิจ นิทิศการศึกษา รวมปาฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

_____. (๒๕๔๕). **“การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส”** ทรงปาฐกถาเนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๔๔. ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดัชนี

ก

กฎระเบียบ ๓๕๒
กรณีศึกษา ๙๗
กรรมการคุรุสภา ๑๔๘ ๒๑๒ ๓๑๔ ๓๑๗ ๓๒๓ ๓๓๐
กรรมการมาตรฐานวิชาชีพ ๓๒๕ ๓๓๐
กระทรวงธรรมการ ๒๔๒ ๒๔๓ ๓๙๐ ๓๙๗ ๓๙๘
กระทรวงศึกษาธิการ ๒๒๒ ๒๔๑ ๒๔๔ ๒๕๑ ๒๕๒
กระบวนการ ๓๖ ๕๓ ๕๗ ๕๘ ๖๙ ๗๐ ๗๒ ๗๔ ๒๐๐ ๒๐๒ ๒๗๑ ๒๗๘ ๓๒๓ ๔๒๖
กระบวนการคิด ๑๕๙
กระบวนการจัดการเรียนรู้ ๓๘๖
กระบวนการทางสังคม ๑๕๘
กระบวนการปรับสภาวะ ๑๖๐
กระบวนการพัฒนามนุษย์ ๔๖๑
กระบวนการเรียนรู้ ๙๖ ๑๕๙ ๑๖๐ ๔๑๗ ๔๒๗
กระบวนการวิจัย ๙๑ ๙๖
กระบวนทัศน์ ๓๘๕
กรุณาคุณ ๑๑๗
การกระจายอำนาจ ๔๒๕
การควบคุมจรรยาบรรณ ๒๒๔
การคิด ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๔๕
การจดจำ ๑๘๓
การจัดการ ๑๒๒
การจัดการความรู้ ๓๓ ๓๔ ๓๐๘ ๔๔๕
การจัดการชั้นเรียน ๓๙ ๓๕๓
การจัดการเรียนรู้ ๔๗ ๔๘ ๙๑ ๓๗๓ ๔๒๙
การจัดข้อมูลสารสนเทศ ๔๐ ๔๕
การจัดบรรยากาศการเรียนการสอน ๔๐ ๔๔ ๓๗๙
การตรงต่อเวลา ๔๒๖
การตีความ ๙๓

การไตร่ตรอง ๔๔
การถ่ายโยง ๒๐๖
การถ่ายโอน ๒๐๖
การทดลอง ๒๘๙
การทดสอบ ๖๘ ๖๙ ๑๗๙ ๑๘๐ ๒๐๐ ๒๐๑
การทดสอบมาตรฐาน ๑๗๗ ๑๗๘
การทำงานเป็นทีม ๓๗๘
การทำโทษ ๓๕๓
การนิเทศการศึกษา ๓๗ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๓๘๐
การแนะแนวการศึกษา ๓๗๒
การบริการที่ดี ๓๗๘
การบริหารการเปลี่ยนแปลง ๒๖๙
การบริหารงาน ของ ก.ค.ศ. ๑๒๖
การบริหารจัดการ ๔๔๐
การบริหารจัดการชั้นเรียน ๔๐ ๓๗๙
การบริหารจัดการที่ดี ๑๙๑ ๑๙๗
การบ้าน ๖๑
การบ้านขยายการเรียนรู้ ๖๓
การบ้านเตรียมเรียน ๖๓
การบ้านบูรณาการ ๖๓
การบ้านแบบฝึกหัด ๖๓
การปฏิบัติการสอน ๔๓ ๔๔
การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ๑๙๑
การประกันคุณภาพการศึกษา ๓๐๖
การประกันคุณภาพภายใน ๓๗ ๒๖๖
การประเมิน ๒๗๔ ๒๘๘
การประเมินคุณภาพผู้เรียน ๔๒๙
การประเมินคุณภาพภายนอก ๒๖๖ ๓๐๖ ๓๐๙
การประเมินตนเอง ๔๑๗
การประเมินผลตามสภาพจริง ๖๗ ๑๗๕
การประเมินพฤติกรรมของนักเรียน ๔๒
การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา ๔๓๐
การเปรียบเทียบ ๑๘๓

การเปลี่ยนแปลง ๔๔๒ ๔๔๕
การฝึกหัดครู ๒๕๔ ๒๖๑ ๓๘๙
การฝึกอบรม ๑๙๖ ๒๐๕
การใฝ่รู้ ๔๒๖
การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ๓๗๒
การพัฒนาตนเอง ๓๗๘
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๔๔๑ ๔๖๔
การพัฒนาปัญญา ๔๑๖ ๔๑๗
การพัฒนาผู้เรียน ๓๗๘
การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา ๓๗๒
การพัฒนาวิชาชีพ ๗๗ ๙๒ ๒๑๐ ๒๖๒ ๒๖๙ ๒๘๘
การพัฒนาวิชาชีพครู ๑๑๖ ๒๑๒ ๓๒๑
การพัฒนาวิชาชีพทางการศึกษา ๑๔๕
การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ๓๗๘
การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี ๓๗๒
การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ๓๗๒
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ๓๗๒
การพัฒนาองค์การ ๔๔๑
การแพร่กระจาย ๓๘๖
การมีวิสัยทัศน์ ๓๗๘
การมีส่วนร่วม ๕๖ ๖๕ ๗๐ ๗๙ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๖๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๒๖๒ ๓๐๘
การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ๓๗๗
การยกครู ๑๑๗
การยกย่องเชิดชูเกียรติ ๘๓ ๑๕๒
การเรียนทางไกล ๒๐
การเรียนรู้ ๖๙ ๗๐ ๗๔ ๘๑ ๙๑ ๙๒ ๙๔ ๑๐๐ ๑๓๗ ๑๕๔ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๗๕ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๘ ๒๗๒ ๒๗๔ ๒๘๕ ๒๘๘ ๒๙๒ ๓๒๘ ๓๖๕ ๓๖๗ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๗ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๔ ๔๖๕
การเรียนรู้ด้วยตนเอง ๓๖๕ ๓๖๗
การเรียนรู้ตลอดชีวิต ๑๕๘ ๑๖๑ ๒๘๘ ๓๘๖ ๔๔๐ ๔๔๔

การเรียนรู้เป็นทีม ๔๔๓
การเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ๙๔
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ๓๔ ๓๖ ๔๔ ๘๑ ๙๗ ๑๗๕ ๒๒๒ ๔๔๓ ๔๔๕ ๔๔๗

การวัดผลประเมินผล ๑๓๘ ๓๗๒
การวิเคราะห์ทุติยมาน ๑๐๙
การวิเคราะห์ปฐมมาน ๑๐๙
การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ๓๗๘
การวิเคราะห์อภิมาน ๑๐๙
การวิจัย ๑๘๐ ๒๐๐ ๒๐๗
การวิจัยในชั้นเรียน ๘๖ ๙๑ ๔๒๗
การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ๙๒ ๙๓
การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ๓๗๒
การวินิจฉัย ๑๐๑
การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ๙
การศึกษาตลอดชีวิต ๒๔ ๒๗ ๓๐๗
การศึกษาต่อ ๘๑
การศึกษาตามอัธยาศัย ๒๐๕ ๒๑๑ ๓๒๓
การศึกษาทางไกล ๒๐๕
การศึกษานอกระบบ ๓๒๓
การศึกษานอกโรงเรียน ๒๔ ๒๕
การศึกษาแบบพิพัฒนาการ ๒๕๔
การศึกษาประสบการณ์นิยม ๒๕๔
การศึกษาเพื่อทุกคน ๓๑
การศึกษารายบุคคล ๒๐๔
การสร้างองค์ความรู้ ๒๐๔ ๒๗๕
การสอนซ่อมเสริม ๙๙ ๑๓๗ ๑๘๑
การสอนแบบท่องจำ ๓๕๒
การสอนเร่ง ๑๘๑
การสะท้อนข้อมูล ๙๒
การสะท้อนผล ๙๓ ๙๔ ๙๖
การสังเกต ๑๘๓ ๑๘๕ ๑๘๖ ๒๘๙
การสังเกตพฤติกรรม ๒๖๒

การสังเคราะห์งานวิจัย ๑๐๗
การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณภาพ ๑๑๒
การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ ๑๑๒
การสัมผัส ๑๘๓
การสัมมนา ๒๖๒
การสื่อสาร ๔๑ ๔๒ ๑๕๗ ๑๘๐ ๒๐๔ ๒๐๖ ๓๘๔
การแสดงออก ๖๙ ๗๐
การหยั่งรู้ ๓๔ ๔๑๗
การไหว้ครู ๑๑๕
การอบรมเลี้ยงดู ๓๕๑
การออกแบบการเรียนรู้ ๓๗๘
กิจกรรมการเรียนรู้ ๔๒๗
กิจกรรมนิเทศการศึกษา ๕๙
กิจกรรมพัฒนานักเรียน ๑๕๔
กิจกรรมวันครู ๓๕๗
แก้ไขข้อบกพร่อง ๑๐๐ ๑๐๑

ข

ข้อค้นพบ ๙๓ ๙๗
ข้อบังคับ ๓๕๐
ข้อปฏิบัติ ๓๕๐
ข้อมูลข่าวสาร ๑๖๐ ๑๖๑
ข้อมูลย้อนกลับ ๒๐๖
ข้อมูลล้ำหน้า ๒๐๖
ขันธ์ ๕ ๔๑๖

ค

คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ๑๒๑
คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ๔๒๖
คนพิการ ๒๑
คนไร้สัญชาติ ๒๕
ครูต้นแบบ ๘๕

ครูภาษาไทยดีเด่น ๘๖
ครูภูมิปัญญาไทย ๘๖
ครูมืออาชีพ ๙๒
ครูหลังม้า ๑๓๕
ครูแห่งชาติ ๘๕
ครูอาวุโส ๒๔๑
ความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ๗๘ ๑๔๑
ความคิดรวบยอด ๑๗๙ ๒๗๕
ความคิดสร้างสรรค์ ๑๘๐ ๔๖๕
ความเชื่อมโยง ๔๒๘
ความถนัด ๔๑๔
ความเป็นครู ๑๕๒ ๑๕๓ ๒๔๑ ๒๖๒ ๓๑๔
ความเป็นเลิศทางวิชาการ ๒๙๒
ความโปร่งใส ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๖
ความมีวินัย ๔๒๖
ความรับผิดชอบ ๑๙๑ ๑๙๓
ความรู้ ๓๓ ๒๙๐ ๓๑๙ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๗๘ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖
ความรู้แจ้งชัด ๓๔
ความรู้เชิงทฤษฎี ๓๔
ความรู้เชิงปทัสฐาน ๓๔
ความรู้เชิงประจักษ์ ๓๔
ความรู้เชิงวิเคราะห์ ๓๔
ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม ๓๔
ความรู้ฝังลึก ๓๔
ความรู้สึกนึกคิด ๔๑๔
ความสนใจ ๔๑๔
ความสามารถ ๓๗๘
ความสามารถทางชีวจิตวิทยา ๑๗๒
ค่านิยม ๑๙๖ ๓๑๒ ๔๖๓
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑๗๗ ๑๗๘
ค่ายลูกเสือ ๓๕๗
คำขวัญวันครู ๓๖๐

คำอธิบายรายวิชา ๔๒๗ ๔๒๘
คุณธรรม ๒๒๑ ๒๔๔ ๓๑๐ ๓๑๒ ๓๓๗ ๔๖๕
คุณธรรมของครู ๑๕๑
คุณภาพการปฏิบัติงาน ๓๙
คุณภาวะ ๔๑๔
คุณลักษณะของผู้ร่วมงาน ๒๘๖
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๔๒๘ ๔๓๐
คุรุสดุดี ๘๖
คุรุสภา ๘๓ ๑๔๕ ๒๑๐ ๒๑๙ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๕๙ ๓๑๑ ๓๒๑ ๓๓๐ ๓๓๕ ๓๔๐ ๓๔๓ ๓๔๖ ๓๔๘ ๓๕๘ ๓๙๙ ๔๐๔
เครือข่ายการพัฒนา ๗๙ ๘๐
เครือข่ายการเรียนรู้ ๑๕๗ ๔๓๓
เครือข่ายการวิจัยในชั้นเรียน ๙๗
โครงสร้างขององค์กร ๒๘๖
โครงสร้างทางสติปัญญา ๑๕๙

ง

งานวิชาการ ๓๗๓

จ

จรรยาบรรณต่อตนเอง ๑๖๘ ๑๖๙ ๒๖๙ ๓๑๕
จรรยาบรรณต่อนักเรียน ๑๖๗
จรรยาบรรณต่อผู้ปกครอง ๑๖๗
จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ๑๖๘ ๑๖๙ ๒๖๙ ๓๑๕
จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ๑๖๘ ๑๖๙ ๒๖๙ ๓๑๕
จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๒๖๙ ๓๑๕
จรรยาบรรณต่อสังคม ๑๖๘ ๑๖๙ ๒๖๙ ๓๑๕
จรรยาบรรณวิชาชีพ ๗๘ ๑๔๕ ๑๕๓ ๑๖๓ ๑๖๔ ๒๑๐ ๒๖๘ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๕ ๓๓๐ ๓๓๓ ๓๓๗ ๓๓๙
จริยธรรม ๑๕๑ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๙๑ ๑๙๖ ๓๑๒ ๓๓๗
จริยศึกษา ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕
จิตวิญญาณ ๔๔๒

จิตสาธารณะ ๓๐๘ ๔๒๖
จิตสำนึก ๔๔๘

ช

ช.พ.ค. ๔๑๑
ช.พ.ส. ๔๑๑
ชำนาญการ ๓๙ ๒๖๖
ชำนาญการพิเศษ ๓๙ ๒๖๖
ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ๒๖๙ ๒๘๘
เชี่ยวชาญ ๓๙ ๒๖๖
เชี่ยวชาญพิเศษ ๓๙ ๒๖๖

ด

ดอกเข็ม ๑๑๗
ดอกมะเขือ ๑๑๗ ๑๑๙
ดอกไม้วันครู ๓๖๑ ๓๙๐
ด้านกายภาพ ๑๘๔ ๑๘๖
ด้านความเข้าใจตนเอง ๑๗๔
ด้านความเข้าใจระหว่างบุคคล ๑๗๔
ด้านจิตนิยม ๑๗๕
ด้านดนตรี ๑๗๓
ด้านตรรกคณิตศาสตร์ ๑๗๓
ด้านธรรมชาติ ๑๗๔
ด้านภาษา ๑๗๒ ๑๗๘ ๑๗๙
ด้านมิติ ๑๗๓
ด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ๑๗๓
ด้านสังคม ๑๘๔ ๑๘๖
เด็กกำพร้า ๒๓
เด็กเก่ง ๑๐๐ ๑๗๗ ๑๗๘
เด็กฉลาด ๑๗๘
เด็กดื้อ ๑๘๔
เด็กที่มีความสามารถพิเศษ ๑๗๑ ๑๗๕ ๑๗๘
เด็กปกติ ๑๐๑ ๑๗๘

เด็กปัญญาเลิศ ๑๗๑ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๘๐ ๑๘๑
เด็กเร่ร่อน ๒๓
เด็กอ่อน ๑๐๐
เด็กอัจฉริยะ ๑๗๘ ๑๘๑

ต

ตราเสมาธรรมจักร ๓๘๙
ตัวบ่งชี้ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๒
ตัวแปรต้น ๑๑๑
ตัวแปรตาม ๑๑๑
ตัวแปรแทรกซ้อน ๑๑๑
ตำแหน่งทางวิชาการ ๓๓๗
เต็มตามศักยภาพ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๘๕
ไตรสิกขา ๒๗๙ ๔๑๖ ๔๒๑

ถ

ถิ่นทุรกันดาร ๑๗

ท

ทฤษฎี x และ y ๔๔๑
ทฤษฎีการเรียนรู้ ๓๕๐
ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านปัญญาและความคิด ๔๘
ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมนิยม ๔๘
ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพหุปัญญา ๕๐
ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคม ๕๐
ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นในด้านมนุษยนิยม ๔๙
ทวี บุณยเกตุ ๑๔๗ ๒๑๙ ๓๙๙ ๔๐๔
ท้องถิ่นของเรา ๑๘๓
ทักษะการคิด ๖๙ ๑๐๔ ๓๕๒
ทักษะทางสังคม ๔๑๔
ทัศนคติ ๔๔๐ ๔๖๕
ทางสายกลาง ๓๘๕
เทคนิคการสอน ๓๒๘

เทคนิควิธี ๔๒๒
เทคโนโลยี ๔๔๑
เทคโนโลยีการศึกษา ๒๐๐ ๒๐๑
เทคโนโลยีสารสนเทศ ๓๖

ธ

ธรรมาภิบาลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๙๑

น

นวัตกรรมการศึกษา ๒๐๐
นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา ๑๙๙
นักการศึกษาดีเด่น ๒๓๕
นักวิจัย ๙๒
นาค เทพหัสดิน ณ อยุธยา ๒๓๙
นามธรรม ๑๕๑
นิติบุคคล ๑๔๘ ๑๙๔ ๒๖๖ ๒๖๘ ๔๑๐ ๔๕๖
แนวคิดเชิงระบบ ๔๔๒
แนวคิดพื้นฐาน ๒๒๐

บ

บทบาทของบ้าน ๓๕๑
บทบาทของโรงเรียน ๓๕๒
บทบาทของสังคม ๓๕๑
บทไหว้ครู ๑๑๘
บรรยากาศการเรียนรู้ ๑๖๐ ๒๗๔
บรรยากาศขององค์กร ๒๘๖
บริบท ๔๔๐ ๔๔๑
บัตรคารวะครู ๓๖๐
บัตรคำสั่ง ๓๖๔
บุคคลแห่งการเรียนรู้ ๓๘๖
บุคลิกภาพ ๑๘๐ ๔๒๖
บุคลิกลักษณะ ๔๑๔

บูรณาการ ๑๘๗ ๑๘๘ ๒๕๕ ๒๘๑ ๒๘๒ ๓๐๗ ๓๘๕ ๔๑๙ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๗ ๔๔๔

แบบพิธีไหว้ครู ๑๑๘
แบบร่วมมือรวมพลัง ๙๗
แบบวัดผลประเมินผล ๓๖๔
ใบอนุญาตปฏิบัติการสอน ๒๑๑ ๓๒๓
ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ๗๘ ๑๔๕ ๒๐๙ ๓๑๓ ๓๑๗ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๓๐ ๓๓๙

ป

ปฐมนิเทศ ๒๖๓
ประเด็นวิจัย ๙๓
ประเพณี ๔๓๕
ประเมินความก้าวหน้า ๓๖๖
ประเมินผลการเรียนรู้ ๓๖๕ ๓๖๗
ปรัชญาการศึกษา ๒๕๔ ๒๕๕
ปราชญ์ชาวบ้าน ๔๓๔
ปัจจัยจูงใจ ๔๔๑
ปัจเจกบุคคล ๓๗๖
ปัจฉิมนิเทศ ๒๖๓
ปูชนียบุคคล ๑๕๒ ๑๕๓
ปูชนียาจารย์ ๒๑๗ ๒๒๗ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๖ ๒๔๗

ผ

ผลงานดีเด่น ๘๔ ๘๕
ผลงานทางวิชาการ ๙๔ ๒๙๐
ผู้จัดการเรียนรู้ ๔๔๗
ผู้ด้อยโอกาส ๑๓๖ ๑๓๗
ผู้ใต้บังคับบัญชา ๒๘๖ ๒๙๑
ผู้นำ ๑๗๙ ๒๖๙
ผู้นำแห่งการเรียนรู้ ๓๖
ผู้บริหารต้นแบบ ๘๖
ผู้บริหารสถานศึกษา ๒๖๕

ผู้ปกครอง ๑๗๙ ๑๘๑
ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ๓๑๒ ๓๒๑ ๓๓๕ ๓๘๙ ๔๕๑
ผู้รอบรู้ ๔๔๒
ผู้เรียนเป็นสำคัญ ๒๗๑ ๓๖๗
ผู้อำนวยการสถานศึกษา ๒๖๕ ๒๖๖
แผนการสอน ๔๓

ฝ

ฝึกฝนตนเอง ๔๑๖ ๔๑๗

พ

พรสวรรค์ ๑๗๘
พฤติกรรมศาสตร์ ๒๐๓ ๒๐๔
พลวัตร ๙๔
พลศึกษา ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕
พหุปัญญา ๑๗๒
พัฒนาการ ๒๐๒ ๒๗๘
พัฒนาการของผู้เรียน ๗๐ ๗๔
พัฒนาการที่ก้าวเวียน ๔๑๗
พัฒนาการรอบด้านของผู้เรียน ๒๗๗
พัฒนาศักยภาพ ๑๐๐ ๑๐๒ ๑๘๐
พันธกิจ ๔๒๗
พิธีบูชาบูรพาจารย์ ๓๕๘
พิธีไหว้ครู ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔
พุทธปรัชญา ๒๕๔ ๒๗๙
พุทธิปัญญา ๔๖๓
พุทธิศึกษา ๔๖๓ ๔๖๔

ฟ

แฟ้มผลงาน ๗๓ ๗๔

ภ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ๔๔๑

ภาวะผู้นำทางวิชาการ ๒๘๕
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ๑๘ ๑๒๐ ๓๘๕ ๔๒๗ ๔๓๓ ๔๓๕

ม

มนุษยสัมพันธ์ ๒๘๙
มาตรฐานการปฏิบัติงาน ๓๑๔ ๓๒๔ ๓๗๖
มาตรฐานการปฏิบัติตน ๓๒๔ ๓๗๖
มาตรฐานการศึกษาของชาติ ๓๐๕
มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ ๓๑๔ ๓๒๔ ๓๗๙
มาตรฐานวิชาชีพ ๗๗ ๘๐ ๑๔๕ ๒๑๐ ๒๒๔ ๒๖๘ ๓๑๑ ๓๑๓ ๓๒๐ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๓ ๓๓๙
มาตรฐานวิชาชีพครู ๒๕๖ ๓๗๙
มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๖ ๓๑๗
มาตรฐานวิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๓๘๐
มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ๓๘๐
มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ๓๗๙
มาตรฐานวิทยฐานะ ๓๓๙
มาตรประมาณค่า ๗๑
มาตรพรรณนา ๗๒
มูลนิธิ ๓๖๐ ๔๔๙
มูลนิธิช่วยครูอาวุโสในพระบรมราชูปถัมภ์ ๒๔๑
เมตตาคุณ ๑๑๗

ย

ยาเสพติด ๓๕๒
ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ๓๗

ร

ระดับคุณภาพ ๓๒๔
ระบบการจัดการ ๓๗
ระบบคุณธรรม ๑๒๒
ระบบโรงเรียน ๑๖
ระบบสารสนเทศ ๒๐๔

ระเบียบการวัดและประเมินผล ๔๒๖
ระเบียบแบบแผน ๓๕๐
รางวัลครูเกียรติยศ ๘๕
รางวัลครูดีในดวงใจ ๘๕
รางวัลคุรุสภา ๘๓
ราชบัณฑิต ๒๓๕ ๒๕๒ ๒๖๐
รูปธรรม ๑๕๑
รูปแบบความคิด ๔๔๓
แรงงานเด็ก ๒๓
แรงจูงใจ ๔๑ ๔๓ ๔๔ ๖๔ ๑๐๕ ๑๗๙ ๔๑๗ ๔๔๑
โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ๓๔๕
โรงเรียนพระดาบส ๑๔
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ๓๗๐
โรงเรียนวัดมหรรณพาราม ๓๗๐
โรงเรียนวันครู ๒๕๐๐ ๓๕๗
โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ๒๓
โรงเรียนสราญรมย์ ๓๖๙
โรงเรียนสุนันทาลัย ๓๖๙
โรงเรียนหลวง ๓๖๙

ล

ลัทธิปฏิบัตินิยม ๒๗๙
ลัทธิพิพัฒนาการนิยม ๒๗๙

ว

วงจร PAOR ๙๖
วัฒนธรรม ๑๙๑
วันครู ๓๔๖ ๓๕๗ ๓๙๐ ๓๙๑
วิจัยและพัฒนา ๙๒ ๙๔
วิชาครู ๓๒๗
วิชาชีพครู ๙๑ ๙๗ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๒๑๒ ๒๑๕ ๒๒๒ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๖๑ ๒๖๓ ๓๓๑ ๓๘๙ ๔๔๙ ๔๕๐

วิชาชีพควบคุม ๗๙ ๒๐๙ ๒๑๐ ๓๑๗ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๓ ๓๓๕ ๓๓๖
วิชาชีพชั้นสูง ๑๔๕ ๑๔๖ ๒๑๓ ๓๑๓ ๓๑๙ ๓๒๙ ๓๓๖ ๔๔๗
วิชาชีพทางการศึกษา ๒๐๙ ๒๑๐ ๓๑๒ ๓๒๒ ๓๒๗ ๓๒๘
วิชาชีพบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๓๓๑
วิชาชีพผู้บริหารการศึกษา ๓๓๑
วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ๓๓๑
วิทยฐานะ ๓๙ ๒๖๕ ๓๓๕ ๓๗๙
วิทยาการการจัดระบบ ๒๐๔
วิทยาจารย์ ๓๔๓ ๔๐๒
วิทยาทานสถาน ๑๔๖ ๒๒๒ ๓๙๘
วิธีการจัดการเรียนรู้ ๓๖๓
วิธีการถ่ายทอด ๒๐๒
วิธีการสอน ๙๑
วิธีการแห่งปัญญา ๓๑๓ ๓๓๙
วินัย ๔๑ ๓๓๗ ๔๔๒
วินัยนักเรียน ๓๕๑
วินัยในชั้นเรียน ๓๕๒
วิสัยทัศน์ ๒๒๓ ๒๖๑ ๒๖๓ ๒๘๙ ๒๙๐ ๔๒๗ ๔๔๒ ๔๔๔
วิสัยทัศน์ร่วม ๓๘๖

ศ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ๒๔๗
ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา ๒๕๗
ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ๒๒๗ ๓๙๑ ๔๐๓
ศิลปินแห่งชาติ ๒๓๕
ศึกษานิเทศก์ ๕๕ ๕๘ ๑๖๙ ๓๒๑ ๓๒๕ ๓๓๒ ๓๘๑
ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ๔๑๑
ศูนย์การเรียนรู้ ๑๘ ๒๐ ๒๖๒ ๓๖๕
ศูนย์เด็กเล็ก ๓๗๐
เศรษฐกิจฐานความรู้ ๓๘๔

ส

สติปัญญา ๒๒๑ ๔๑๗
สถานพยาบาล ๔๑๑
สถานภาพของวิชาชีพ ๔๔๘
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๓๗๑
สภากาชาดไทย ๒๖
สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา ๑๔๕ ๒๑๐ ๒๑๙ ๒๒๕ ๓๔๓
สภาไทยาจารย์ ๑๔๖ ๒๒๒ ๓๔๔ ๓๙๘
สมดุล ๔๒๒ ๔๒๓
สมรรถนะ ๔๑ ๔๒ ๔๔ ๘๑
สมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพ ๓๗๙
สมรรถนะทางกาย ๒๒๑
สมรรถนะประจำสายงาน ๓๙ ๓๗๗ ๓๗๙
สมรรถนะหลัก ๓๙ ๘๑ ๓๗๗ ๓๗๙
สมรรถภาวะ ๔๑๔
สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ๒๕๔ ๒๕๙
สมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (APA) ๑๑๓
สมาชิกคุรุสภา ๑๔๙
สวัสดิการของครู ๒๔๑
สังคมฐานความรู้ ๓๘๓
สังคมแห่งการเรียนรู้ ๑๕๘ ๓๐๗ ๓๐๘
สังคหวัตถุธรรม ๑๕๓
สัญชาตญาณ ๓๔
สัญลักษณ์ของวิชาชีพครู ๓๘๙
สัมมาทิฏฐิ ๔๒๓
สามัคยาจารย์สมาคม ๑๔๗ ๒๒๒ ๓๔๖ ๓๙๗
สามัคยาจารย์สโมสรสถาน ๑๔๗ ๒๒๒
สาระการเรียนรู้ ๔๒๘ ๔๒๙
สาโรช บัวศรี ๒๔๗
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ๕๖
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการ ๔๐๙
และสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

สิ่งแวดล้อม ๔๐ ๔๒ ๔๓ ๔๙ ๕๐ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๖๙ ๑๗๔ ๑๗๙ ๑๘๑ ๑๘๔ ๒๗๒ ๒๗๙ ๒๘๖ ๓๕๓ ๔๑๗ ๔๓๖ ๔๖๑
สื่อการเรียน ๓๖๖
สื่อประสม ๑๓๖
สื่อพื้นบ้าน ๔๓๖
สื่อสารมวลชน ๔๓๓
สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ๓๕๒
สุ จิ ปุ ลิ ๔๖๔
สุขภาวะ ๔๑๔
เสรีไทย ๒๖๐

ห

หญ้าแพรก ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙
หน่วยการเรียนรู้ ๔๒๘
หนังสือประวัติครู ๘๖ ๓๕๖
หนึ่งโรงเรียน หนึ่งนวัตกรรม ๘๖
หย่อมบ้าน ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗
หลักการจัดการศึกษา ๑๕๘
หลักการมีส่วนร่วม ๑๙๒
หลักการเรียนรู้ ๔๑๗
หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ๔๑๓
หลักความคุ้มค่า ๑๙๓
หลักความโปร่งใส ๑๙๒
หลักคุณธรรม ๑๙๒
หลักนิติธรรม ๑๙๒ ๑๙๗
หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม ๔๑๙
หลักพุทธธรรม ๔๒๐
หลักสำนึกรับผิดชอบ ๑๙๓
หลักสูตรแกนกลาง ๔๒๗ ๔๒๙
หลักสูตรสถานศึกษา ๔๒๗ ๔๒๘
ห้องสมุด ๔๓๓
ห้องสมุดเสียง ๒๓๔

หอพัก ๔๑๑
หัตถศึกษา ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕
แหล่งการเรียนรู้ ๓๐๘ ๔๓๓

อ

องค์ ๔ ของการศึกษาไทย ๔๖๑
องค์กรกลางบริหารงานบุคคล ๑๒๒ ๑๒๓
องค์กรการผลิตครู ๔๔๗ ๔๕๑
องค์กรจัดการศึกษา ๔๔๗ ๔๕๑
องค์กรบริหารงานบุคคล ๔๔๗ ๔๕๑
องค์กรพัฒนาครู ๔๔๗ ๔๕๑
องค์กรวิชาชีพ ๓๓๙
องค์กรวิชาชีพครู ๘๓ ๒๒๒ ๒๔๑ ๔๔๗ ๔๕๐
องค์กรวิชาชีพทางการศึกษา ๔๕๒
องค์กรแห่งการเรียนรู้ ๓๘๖
องค์การ UNHCR ๒๖
องค์การมหาชน ๔๕๕
องค์การแห่งการเรียนรู้ ๔๓๙
องค์ความรู้ ๑๖๐ ๑๖๑ ๓๐๖ ๓๘๕ ๔๑๗ ๔๔๒ ๔๔๕
อนุสิฏฐิคุณ ๑๑๘
อริยสัจ ๒๕๕ ๓๙๐ ๔๒๑
อัตมโนทัศน์ ๓๕๑
อิสรภาวะ ๔๑๔
อุดมการณ์ ๑๕๓

ภาคผนวก

ที่ รล ๐๐๐๔.๒/๗๖๗๕ สำนักราชเลขาธิการ

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๔ เมษายน ๒๕๕๐

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

เรียน เลขาธิการคุรุสภา

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ ๕๑๐๔.๓/๘๓๖ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๐

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญภาพพระราชกรณียกิจ ตามสำเนาที่แนบไป ไปลงพิมพ์ในหนังสือ “สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี” ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

พระราชทานพระบรมราชานุญาต

(นายประสพโชค อ่อนกอ)

ผู้ช่วยราชเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทน

ราชเลขาธิการ

กองข่าว

โทร. ๐๒ ๒๒๕ ๓๔๕๗ - ๖๒ ต่อ ๓๔๐๒

โทรสาร ๐๒ ๒๒๔ ๓๒๙๗

ที่ รล ๐๐๐๘/๗๖๓๘

สำนักราชเลขาธิการ
สวนจิตรลดา กทม. ๑๐๓๐๓

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๙

เรื่อง พระราชทานพระราชานุญาต

เรียน ประธานกรรมการคุรุสภา
(ศาสตราจารย์เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ ๕๑๐๔.๓/๓๐๕๕ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๙

ตามที่มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูล ขอพระราชทานพระราชานุญาตเชิญปาฐกถา เรื่อง การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ซึ่งทรงปาฐกถาเนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ ๑๕ ประจำปี ๒๕๔๔ ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ลงพิมพ์ในหนังสือสารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

พระราชทานพระราชานุญาต
จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(คุณหญิงอารยา พิบูลนครินทร์)
ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

กองงานในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
โทร. ๐๒ ๒๘๐ ๑๖๔๐ - ๑ โทรสาร ๐๒ ๒๘๐ ๑๖๓๙

คำสั่งคุรุสภา

ที่ ๓ / ๒๕๔๙

เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐(๕) แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ประกอบกับมติคณะกรรมการคุรุสภาในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๔๙ วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๙ จึงแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ประกอบด้วย

๑.	ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์	ประธานอนุกรรมการ
๒.	ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์	อนุกรรมการ
๓.	รองศาสตราจารย์ ดร. สนานจิตร สุคนธทรัพย์	อนุกรรมการ
๔.	รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่	อนุกรรมการ
๕.	รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ คงเที่ยง	อนุกรรมการ
๖.	รองศาสตราจารย์ ดร. เมธี ปิลันธนานนท์	อนุกรรมการ
๗.	รองศาสตราจารย์ ดร. กล้า ทองขาว	อนุกรรมการ
๘.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ	อนุกรรมการ
๙.	ดร. ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ	อนุกรรมการ
๑๐.	ดร. อุสิรา โสตถิพันธุ์	อนุกรรมการ
๑๑.	ดร. จักรพรรดิ วะทา	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๒.	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ	ผู้ช่วยเลขานุการ

๑๓. นางสาวนวลสวาท นิยมาภา ผู้ช่วยเลขานุการ

๑๔. นางสาวกรรณิการ์ บารมี ผู้ช่วยเลขานุการ

ให้คณะอนุกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. พิจารณากำหนดแนวทางในการดำเนินงานจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

๒. แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิรับผิดชอบเรียบเรียงและบัญญัติคำศัพท์ตามที่คณะอนุกรรมการกำหนด

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่างานจะแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

ประธานกรรมการคุรุสภา

คำสั่งคุรุสภา

ที่ ๑/๒๕๕๐

เรื่อง แต่งตั้งอนุกรรมการ ดำเนินงานโครงการจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครูเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี (เพิ่มเติม)

ตามคำสั่งคุรุสภาที่ ๓/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำสารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ไปแล้วนั้น

เนื่องจาก นายถวัลย์ มาศจรัส เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา จึงแต่งตั้งนายถวัลย์ มาศจรัส เป็นอนุกรรมการ (เพิ่มเติม)

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๙ เป็นต้นไป จนกว่าการดำเนินงานจะแล้วเสร็จ

สั่ง ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

ประธานกรรมการคุรุสภา

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือสารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

คณะอนุกรรมการดำเนินงาน

ประธานอนุกรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต

อนุกรรมการ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.สนานจิตร สุคนธทรัพย์
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คงเที่ยง
รองศาสตราจารย์ ดร.เมธี ปิลันธนานนท์
รองศาสตราจารย์ ดร.กล้า ทองขาว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ
ดร.ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ
ดร.อุสิรา โสตถิพันธุ์
นายถวัลย์ มาศจรัส

อนุกรรมการและเลขานุการ

ดร.จักรพรรดิ วะทา

ผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ
(นางปรีชญาภรณ์ เหมวิมล รักษาการในตำแหน่ง)
นางสาวนวลสวาท นิยมาภา
นางสาวกรรณิการ์ บารมี

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิต

งานต้นฉบับและการจัดพิมพ์

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ
(นางปรีชญาภรณ์ เหมวิมล รักษาการในตำแหน่ง)
นางสาวนวลสวาท นิยมาภา
นางสาวกรรณิการ์ บารมี
นางสาวณิชา มั่นนุช
นางเพียงใจ ขาวเหลือง
นางยุวดี อภิรมย์

ภาพประกอบ

นายถวัลย์ มาศจรัส
ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและส่งเสริมวิชาชีพ
(นางปรีชญาภรณ์ เหมวิมล รักษาการในตำแหน่ง)
นางสาวนวลสวาท นิยมาภา
นายสัณห์ชัย วรรธนะสาร
นางสาวกรรณิการ์ บารมี
นางวุฒินารถ ขาวนวล
นางสมกมล ศรีสูงเนิน

งานเลขานุการและสารบรรณ

นางสาวนวลสวาท นิยมาภา
นางสาวประภาศรี รุจิรชัย
นางปราณี ภู่ระหงษ์
นางสมกมล ศรีสูงเนิน

แบบปก

พระบรมสาทิสลักษณ์
(ภาพวาดสีน้ำมัน ฝีมือนายนิติกร กรัยวิเชียร)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๐